DE
SPECTACULIS THEATRALIBUS
DISSERTATIONES DUÆ.

BENEDICTUS XVI.

PONTIFEX OPTIMUS MAXIMUS.

Satis nobis sit dicere permitti dumtaxat & tolerari, tametsi ægre, & ad majora vitanda mala ab Ecclesia Bacchanaliorum relaxationes: quemadmodum justo, validoque ratiocinio concludit celebris, piusque Theologus Thomas Stapletonius in sua VIII. oratione contra Bacchanalia tom. 2. operum pag. 556. Discrimen præterea magnum esse inter ea, quæ præcipiuntur, & quæ tolerantur. *Aliud est quod docemus, aliud quod sustinemus, aliud quod emendare præcipimur, & donec emendemus, tolerare compellimur:* verba sunt S. Augustini contra Faustum lib. 20. cap. 21. Unde consequitur in rebus dumtaxat toleratis, locum non esse extensioni, & ut eisdem uti pro arbitrio valeamus &c.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem die 1. Januar. MDCCXLVIII. Pontificatus nostri anno octavo.

BENEDETTO XIV.

PONTEFICE OTTIMO MASSIMO.

Ci contenteremo di dire permettersi semplicemente, e tollerarsi, benchè di mala voglia, e per isfugire mali maggiori, dalla Chiesa il divertimento Carnovalesco, come dopo un ben fondato ragionamento conchiude il celebre e pio Teologo Tommaso Stapletone nella sua orazione ottava contra Bacchanalia, nel tom. 2. delle sue opere alpag. 556. Esservi in oltre una bella differenza tra le cose che si comandano, e le cose che si tollerano: aliud est quod docemus, aliud quod sustinemus, aliud quod emendare præcipimur, & donec emendemus, tolerare compellimur: *sono parole di S. Agostino contra Faustum al lib. 20. cap. 21. Dal che poi deriva non esser luogo nelle cose semplicemente tollerate di fare estensione, e di giuocare d'arbitrio.*

Lettera Circolare della Santità di Nostro Signore Papa BENEDETTO XIV. agli Arcivescovi, e Vescovi dello Stato Temporale Pontificio.

DE SPECTACULIS
THEATRALIBUS

Christiano cuique tum Laico, tum Clerico vetitis

DISSERTATIONES DUÆ.

ACCEDIT

DISSERTATIO TERTIA

De Presbyteris Personatis

AUCTORE

F. DANIELE CONCINA

ORDINIS PRÆDICATORUM.

EDITIO SECUNDA,

Cui S. CAROLI BORROMEI; Opusculum de choreis & spectaculis &c. ejusdemque selectæ sententiæ huc spectantes adjectæ sunt.

ROMÆ,

PROSTANT VENETIIS, MDCCLIV.

Apud SIMONEM OCCHI.

PRÆSIDUM FACULTATE.

ILLUSTRISSIMO, AC REVERENDISSIMO

D O M I N O

D. ANDREÆ MAJORAL

ARCHIEPISCOPO VALENTINO

F. DANIEL CONCINA ORD. PRÆD.

F E L I C I T A T E M.

Q*uod mihi Italo terra, marique longe dissito in mentem venerit, opus istud Tuo,* MAJORAL ARCHIPRÆSUL AMPLISSIME, *nomine, quod dignitatis, & gloriæ plenum est, honestare, non aliud sane in caussa fuit, quam insignium operum Tuorum, probitatis, doctrinæ, & integritatis fama, quæ, cum intra vastissima Hispaniarum Regna contineri haud potuerit, per universam Europam usquequaque resonans ad aures quoque meas percrebuit, atque ita animum penetravit, ut* TIBI *tamquam veterum Ecclesiæ Patrum imagini pro tenuitate mea plaudere, & aliquod justæ, piæque exultationis perbibere argumentum coactus fuerim. Nec* TU *pro ea, qua præditus modestia es, commoveris: nec concipere alii affen-*

tationis suspicionem jure valent, propterea quod priscorum Ecclesiæ Catholicæ Patrum, & præsertim Chrysostomi strenuus æmulator a me prædiceris; si Te *heroica eorumdem gesta in tui Archiepiscopatus regimine mirifice exprimere invictis rationum momentis demonstravero: sed contra suspiciant infinitam Dei providentiam oportet, quæ in hac seculorum calamitate maxima talem Ecclesiæ Valentinæ præfecerit Archiepiscopum, qualem prima Christianæ Religionis florentissima ætas exoptasset.*

Ut porro hoc, quod propositum a me est, sermone exequar, haudquaquam commemorabo uberrimam illam dicendi facundiam, qua cum Evangelium Christi e Sacra Cathedra interpretaris, auditorum appetitiones coerces, inflectis animos, & corda ad implenda Divina mandata inflammas, viresque erigis, atque confirmas. Non recensebo sive sapientiam singularem, qua Academiam Complutensem numerosa auditorum frequentia illustrasti: sive effusam in dotandis Virginibus, Viduisque succurrendis liberalitatem; & in sublevanda egenorum penuria caritatem ferventissimam. Labores vero Tuos gravissimos, & Episcopalem sollicitudinem in lustranda Valentina Diœcesi, satis erecta Altaria, & Templa, aut instaurata, aut novis ornamentis, & nitida supellectili illustrata, etiam me silente, testantur, ac seræ posteritati commendant. Quid ergo edisseram, ut susceptam provinciam exornem? Unum in medium promam, quod omnium virtutum specimen perstringit; præstantissimum, atque a sæculis inauditum consilium, quo amplum perillustris Valentinæ Civitatis Scenarum Theatrum arti comicæ exercendæ destinatum dirui, soloque æquari incredibili sane fortitudine animi conatus es, atque opere perfecisti. Hoc est grande, præclarissimumque opus, quod Te Majoral Illustrissime, *priscorum Ecclesiæ Patrum imitatorem perfectissimum mirum in modum repræsentat. Omnes quippe ad unum cujuscumque sæculi Sanctissimi Patres non secus spectacula theatralia insectati sunt, ac vitiorum, scelerumque omnium gymnasium. His porro omnibus præstitit, excelluitque magnus ille, ac celeberrimus Chrysostomus, de quo hæc Ecclesiasticæ Historiæ parens Card.* Baronius *scribit: „ At quid tandem effecit prædicans verbum opportune, importune? Illud plane magni momenti opus, „ ut spectaculum illud obscœnum* Majuma *dictum penitus aboleretur*

Neque

(a). *Neque hic invicti Patriarchæ constitit animus, sed sollicitare Imperatorem Arcadium, ut theatra omnia de medio tolleret: urgere populum, ut a theatris abstineret: Histrionum pravitatem manifestare, ut horrorem ingereret; vehementi studio prosecutus est, sicut ipse testatur:* Quid faciam? Ecce quotidie disrumpor, ut a theatris recedatis (b). *Votorum tamen ille suorum compos evadere minime potuit.* Tu *vero, Archipræsul Præstantissime, ipso Chrysostomo, ad hoc quod attinet, felicior, & fortunatior, non modo ab insigni Tua Civitate theatra penitus exterminasti, verum ex ipsis etiam profani ædificii ruderibus, & eodem in solo peramplam reædificari domum sumptu maximo effecisti, pauperum, infirmorumque habitationi consecratam. Quid in tam heroicis molitionibus suspiciendum magis, admirandumque? Suscepti consilii rationem, magnitudinemque illi extollent. Alii maximam auri, & argenti vim in diruendis, excitandisque fabricis impensam. Et revera quis iverit inficias, grandia hæc esse, atque præclara? Verum non adeo insueta, & peregrina, ut non alibi quoque occurrant obvia. Quin ad ejusmodi aggredienda frequenter & mundi plausus, & propriæ gloriæ amplificandæ insita sitis, & populorum acclamationes alliciunt non raro, & impellunt. Quid igitur hic insolitum, quid heroicum, quid inauditum? Invictum profecto illud, impavidumque pectus, quo gravissima, & difficillima, ne talia auderes, ageresque, obstantia impedimenta, & oppugnationum impetus devicisti. Prævalebat, latiusque manabat opposita corruptela, & in hominum animos summopere dominabatur. Obsistebant consiliis Tuis cum scenicæ voluptatis affeclæ, & rei politicæ curatores, qui ex theatrorum frequentia ditari civitates, augeri commercia, remque pecuniariam amplificari imperitissime arbitrantur: tum leviculi scientiæ mundanæ laureati sophistæ dictitantes, prudentia illa opus esse, quæ plura dissimulat, toleratque mala, ut graviora devitet. Omnes isti turmatim, & veluti facto impetu adversum* Te *qua clanculum mussitabant, qua elata voce inclamabant: Decessores Tui probi, ornatique viri consistere Theatra, Tragœdias, Comœdiasque repræsentari, Mimos, & Mimas artem exercere suam permiserunt, & toleraverunt. Quid?* Tu *ne iisdem sanctior?* Tu *prudentior? Numquid* Tu *Elias,*

 numquid

(a) Ad annum 399. (b) Hom. 44. in Act. Apost.

numquid Tu *Petrus*, *numquid* Tu *justus de Cælo venisti? Conatus isti Tui, ausu sque ex imprudenti animo, præcipiti deliberatione, & phantastica pietate proficiscuntur. Quid* Tu *inter tanta rerum discrimina, & adversantes undique mundanorum hominum insidias, clamoresque? Divino quodam perfusus afflatu, & universæ terrenæ rei, atque pereuntis gloriæ proculcator acerrimus, superatis obstaculis, atque prostratis hostibus, strenue opus Dei aggressus, incredibili fortitudine executus es, & splendidissimis illustrasti ornamentis: atque ut obloquentium ora penitus obstrueres, illo usus responso es, quod in simili omnino eventu Sanctissimus Romanæ Ecclesiæ Pontifex* GELASIUS *reposuit* (a): *Non quid Decessores mei egerint, non quid ipsi tolerarint; sed quid præstare ipse debeam, spectandum mihi serio est, altiusque commeditandum; quandoquidem non illorum, sed* MEI *regiminis, commissique sollicitudini meæ Gregis rationem, & quidem severissimam, supremo, tremendoque Judici sum redditurus*; quoniam judicium durissimum his, præsunt, fiet. (b)

Hæc vero insolita, hæc heroica, hæc inaudita, quæ TE, *invictissime* MAJORAL, *Chrysostomi, Gelasii, aliorumque priscorum Ecclesiæ Patrum redivivam imaginem depingunt, eoque eminentius* TE *efferunt, quo hoc funestissimo tempore rariora esse videmus. Ut autem luculentius pateat, quam sint excelsa, quam prope divina, quæ brevi hactenus sum oratione complexus, illud est perpendendum,* TE *apprime intellexisse, cum theatrum demolitus es, Veneris sacrarium, Dæmonum receptacula, impudicitiæ consistorium, profligatæ verecundiæ lupanar, turpitudinis & obscœnitatis magisterium, libidinis gymnasium exterminasse, ut sacri cujuscumque sæculi Scriptores uno ore testantur. Callebas siquidem non in furta,*

(*a*) „ Sed dicis, etiam Christianis temporibus hæc fuisse. Numquidnam quia sub „ primis Præsulibus Christianæ Religionis ablata non sunt, ideo sub eorum Successoribus tolli minime debuerunt? Me pronuntiare convenit, Christianis ista perniciosa, & funesta indubitanter existere; quid me incusas, si quod professo nomini „ inimicum est, a consortibus professionis Christianæ pronuncio submovendum? Ego „ certe absolvam conscientiam meam; ipsi videant, qui justis admonitionibus obedire neglexerint ... Præterea si de meorum persona præscribendum existimas „ Prædecessorum, unusquisque nostrorum administrationis suæ redditurus est rationem, sicut etiam in publicis dignitatibus fieri pervidetis. Ego negligentiam accusare non audeo Prædecessorum, cum magis credam, fortasse tentasse eos, ut „ hæc pravitas tolleretur, & quasdam extitisse causas, & contrarias voluntates, „ quæ eorum intentionibus præpedirent, sicut ne nunc quidem vos istos absistere „ insanis conatibus velle perpenditis. (Baron. ad ann. 496. n. 28.)

(*b*) Sapientiæ cap. 6.

furta, non in adulteria, non in periuria, non in fornicationes, non in blasphemias tot sermones, tot homilias, tot libros, quot in theatralia spectacula, & infamem Histrionum artem ediderunt Sanctissimi Patres. Quorsum tandem ista? Quod cetera omnia privata crimina unam, aut alteram virtutem lædunt, atque in ipso delinquente gradum sistunt, ut iidem ipsi Patres, & imprimis Chrysostomus aiunt. At vero spectacula theatralia castra Diaboli, Mundi, & Carnis sunt, ubi Mimi, & Mimæ, accepto stipendio, bellum generale universo Christi Evangelio intentant: virtutes omnes, Modestiam, Fortitudinem, Verecundiam, Humilitatem, Pudorem, Castitatem adoriuntur, & labefactant, artemque easdem corrumpendi vaferrime edocent, & persuadent. Contra opposita vitia, luxum, fastum, superbiam, ambitionem, procacitatem, lenocinium, fraudes, libidinem miris laudibus extollunt, & ad eadem amplectenda spectatorum animos illiciunt, urgent, & vias, quibus illuc pervenire spectatores queant, totis viribus patefaciunt. Atque ut in his certaminibus victoriam assequantur, non arti, non industriæ, non labori, non præstigiis, dolisque parcunt. Tu *autem theatri demolitione, & ad pauperum solamen erecta domo, patrandæ, docendæque nequitiæ artem sustulisti, & excolendarum virtutum, & Sanctitatis templum reserasti.*

Magna hæc omnia sunt, atque præstantia, at prodesse diu non possunt, nisi doctrinarum, opinionumque portenta, quæ seducentis benignitatis larva tecta, & scenicam voluptatem, & chorearum illecebras, & ludorum corruptelam, & usurarum immanitatem, & promiscuam hominum, & matronarum conversationem magnopere fovent, & Sacramentorum frequentia alunt, de medio auferantur. Olim Fidei capita: Pater major me est (a): Hoc est Corpus Meum (b) *in discrimen ab Heterodoxis adducta fuerunt. Ætate autem nostra intra Ecclesiæ sinum a nonnullis Catholicis benignioris Ethices assertoribus sanctiora morum præcepta:* Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ (c): Intrate per angustam portam; quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam (d): Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus (e): Regnum Cælorum vim patitur (f): Vigilate omni tempore orantes

Qui

(*a*) Joan. 14. (*b*) Matt. 26. (*c*) Matt. 3. (*d*) Matt. 7. (*e*) Matt. 10.
(*f*) Matt. 11.

(a): Qui funt Chrifti, carnem fuam crucifixerunt (b): Mutuum date nihil inde fperantes (c): Convertimini ad me in toto corde veftro, in jejunio &c. (d): Ne refpicias mulierem multivolam; cum faltatrice ne affiduus fis, nec audias illam ... averte faciem tuam a muliere compta (e): Si oculus tuus ... fi manus tua fcandalizat te, erue, abfcinde, & proijce abs te (f). *Hæc, inquam, potiffima Chriftianæ vitæ mandata inanium diftinctiuncularum involucro, & commentis ineptiffimis deludunt, & profligant. Perhorrefcunt Catholici omnes prioris generis hærefes, quæ vel per cuniculos Fidei myfteria lædunt; plures autem nihili hærefes pendunt, quæ divinis morum legibus infidias ftruunt, cladefque inferunt extremas: quafi vero malæ hæ quoque, ac perniciofæ non effent, cum omnium fit conftans, firmaque fententia, hærefes adverfus credenda dogmata a morum hærefibus profectas femper fuiffe. Unde autem tantæ peftis intimis adfixæ vifceribus repetendum remedium? Ab Epifcoporum, quos fpeculatores, & moderatores Ecclefiæ fuæ Deus conftituit, ftudio, vigilantia, & fortitudine. In eliminanda arte comica antiquorum Patrum veftigiis inftitifti. Ut vero corruptam Ethicem extermines, non prifci Patres modo, & exteri, fed recentes quoque Patrii, & domeftici Epifcopi imitandi præfto adfunt. Iftorum autem una vox eft, Chriftianæ fanctitatis redintegrationem ab illis cum primis pendere, qui pro Tribunali fedentes folvendi, ligandique poteftatem habent. Unum Tibi præ ceteris ob oculos pono S. Thomam de Villanova decefforem Tuum, qui ex iftac Valentina cathedra fanctitatis, & doctrinæ fplendore ab fe decorata hanc veram æque, ac tremendam pronunciavit fententiam:* Quid Ecclefiam Domini hodie perdit, nifi Confeffariorum, & Paftorum blandiens adulatio, deliniens, demulcenfque affentatio? (g) *Innumeros alios præclariffimæ Gentis Tuæ Hifpanæ, quam fi nulli Europæ Nationi fecundam, five ingeniorum fublimitas, five morum fanctitas fpectetur, dicam, minus æquo forte dixero, celeberrimos Paftores, Theologofque habes, quos Tuis facræ pœnitentiæ Miniftris fequendos præfcribas. Inter Paftores refulgent Archiepifcopi illi, & Epifcopi novem, qui tercentenas, & amplius falfas, erroneafque propofitiones ex mollioris Cafuiftæ operibus decerptas* Roma-

(*a*) Luc. 21. (*b*) 1. Corinth. 7. (*c*) Luc. 6. (*d*) Joel. 2. (*e*) Eccl. 9.
(*f*) Matt. 5. (*g*) Fer. 6 poft 4. Dom. Quadrag.

Romanæ Sedi proscribendas obtulere. Theologos vero inter eminent Ribera, Mariana, Elizalde, Gonzales, Camargo, Muniessa, omnes præstantissimi Jesuitæ, qui, ut Evangelicam doctrinam a corrupta Ethice vindicarent, non leves adversitatum fluctus passi sunt. Horum ego doctrina, & constantia me profecisse fateor tum in profligando novo opinandi modo, tum in Theologia Christiana *exornanda, quam diligentissimi censores ad severam longo temporis intervallo exegere crisim, & vel ipsis apicibus lente, fastidioseque cribratis, ne unam quidem, aut æquo rigidiorem, aut plus justo laxiorem, Divino afflante numine, offenderunt sententiam. Idque exploratum, compertumque patet ex declaratione a Sapientissimo* PONTIFICE BENEDICTO XIV. *dictata, & in ultimi Tomi fronte præmissa, qua non minus, saneque sincerius, quam alii, glorior, atque exulto. Duos alios Hispanos in transcursu satis sit indicare. Alterum, Eminentissimum Cardinalem* DE AGUIRRE *incluti Benedictini Ordinis, Sacri Collegii, Hispanæque Gentis decus, & ornamentum, qui in labefactando, profligandoque novo corruptæ ethices systemate nemini palmam cedit, ut constare ex subiectis verbis valet.* (a) *Alterum, Illustrissimum* FRANCISCUM PEREZ DE PRADO, & CUESTA *Episcopum Terulensem, & generalem Hispaniarum Fidei Quæsitorem, morum & doctrinæ integritate insignem, qui in suo doctissimo opere inscripto:* DEFENSIO CANONICA *ab ipso Summo Pontifice* BENEDICTO XIV. *multis præconiis commendato, validissimis argumentis cum ab auctoritate, tum a ratione accersitis Theatralem corruptelam profligavit* (b). *Quid, quod non Theologi modo, verum Civitates integræ etiam Hispanæ, præsertim Cordubensis, Pampilonensis, aliæque sanioris doctrinæ monumenta perbibuere, cum aut theatra penitus diruerunt, aut Comœdiarum aspectum sibi, lege sancita, interdixere. Quod in leve obsequii mei erga Hispanos Theologos, Præsulesque argumentum, universæque Hispanæ Gentis splendorem, & laudem dictum esto.*

Hæc aliquantulum animos recreant, eriguntque. Ceterum tali sæculo vivimus, in quo eo calamitatum Christianæ Religionis res devenit, ut nec

mala

(*a*) „ Insuper modo e prælo prodibit liber R. P. Generalis Tyrsi, quem fere „ omnes avide expectant, iis exceptis, quibus monstrum illud Probabilismi placet, „ & jam diu alte insedit potius cordi, quam menti. (Inter opera posthuma P. Joa. „ Mabillon, & P. Theod Ruinart tom. 1. pag. 427.)

(*b*) Defensa Canonica De la Potestad Decretoria &c. lege a pag. 535.

mala jam pati, nec remedia valeamus. Ex *corruptæ doctrinæ, morumque contagione erupit tandem non schisma, non hæresis aliqua, ut olim, sed ipsum impietatis monstrum, quod erecta fronte veluti ovans, ac triumphans universam aggreditur religionem tanta audacia, & tanta fidei Catholicæ strage, ut habere locum videatur formidandum, tremendumque Christi Vaticinium:* Verumtamen Filius Hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra? (a) *Et ad ultimum omnium malorum cumulum illud accedit, quod inter ipsas impietatis flammas a quatuor Templi Domini angulis ardentes, animasque devorantes, emittere vocis sonitum, & libere inclamare non liceat. Si adversus populorum scelera invehimur, nemo reclamat: at si molliorem medendi artem, quæ morbos linit, & fovet, carpimus; si, ubi sit morbi sedes, & vulnerum radix, patefiat; si Auctores, qui divinæ medicinæ applicandæ rationem pervertunt, manifestentur; si clamamus omnium malorum, quibus obruimur, fontem esse Evangelicæ morum doctrinæ corruptionem; si denique immaculatissimam Christianam Ethicem, qua Christus Dominus homines Sanctos effecit, promovere, ut oportet, satagimus, continuo invidentia, & odio percitos, superbiæ, & ambitionis æstu exagitatos nos traducunt viri quidam benigni, teterrimamque Bajanismi, Jansenismi, & Rigorismi notam inurere nobis pro religione habent, ac si ætate nostra nimiæ severitatis, non pestiferæ mollitiei extremum sæviret in genus humanum, Populique jejuniorum, pœnitentiarum, ciliciorum, vigiliarumque nimia austeritate pressi, & excarnificati languerent.*

Hæc omnia idcirco obiter ob oculos revocavi, ut TU, *qui in Domo Dei Judex, & Defensor sedes inter tot procellarum discrimina cœlesti armatura indutus murum æneum, & adamantinum adversus eos, qui Sacrum Depositum Vigilantiæ Tuæ commissum arrodere, legesque Sanctissimas blandiloquentia laxare, & perniciosa benignitate subvertere haudquaquam prætermittunt, strenue* TE *oppcnas, atque ad maiora iis, quæ iam impavide præstitisti, audenda animum erigas, succendasque. Si Maiores nostri viri fortissimi, ut credenda dogmata in furentium Ethnicorum conspectu propugnarent, effundere sanguinem, & immanissimam perferre lanienam non reformidarunt: adeone pavidi, imbecillesque futuri nos erimus, ut vel ob timo-*

(a) Luc. cap. 8.

timorem omittendæ, vel ob acquirendæ fugacis gloriolæ ſpem ſanæ agendorum doctrinæ apertam, validamque defenſionem viliſſime derelinquamus? Oh Fides, Fides! ubi es Fides? *Clamat Auguſtinus. Perge porro* Tu, *qui tot Chriſtianæ fortitudinis argumenta jam perhibuiſti. Et quoniam ab invecta Chriſtiana Fide nulla in florentiſſima Hiſpaniarum Regna hæreſis inferre pedem (quod inclytæ Gentis Tuæ privilegium eſt ſane ſplendidiſſimum) hactenus potuit; ne in poſterum id eveniat, ſerio, vigilanterque more tuo ſatagito. Hoc autem perficies, ſi intaminata moralis Evangelicæ ſanctitas, & adminiſtrandæ ſacramentalis pœnitentiæ diſciplina a Sanctis Eccleſiæ Patribus ſervata, integra conſiſtat, floreatque.*

Reliquum nunc eſt, Andrea Majoral Archipræsul Amplissime, *ut opus iſtud, quod non tam Nomini Tuo, quam Tuæ magnanimitati, vigilantiæ, & fortitudini prope divinæ inſcribo, æqui bonique facias. Prælo idem ſubjeci, hortante* BENEDICTO XIV. *Pontifice Maximo, Optimoque, & Sanioris doctrinæ aſſertore, & vindice præclariſſimo. Quare nullus dubito, quin hoc præſertim ex capite tamquam gratiſſimum munus, & obſequii erga* Te *mei argumentum ſis pro Tua humanitate illud ſuſcepturus. Doctrina in eodem expoſita, niſi me omnia fallunt, Evangelica eſt, atque adeo cum ſit inimica carni, & ſanguini, mundanorum hominum fremitus, cenſuras, & convicia in ſe concitabit. Jure igitur illam, non me, qui cum nihil ſim, nihil pertimeſco* (ſi conſiſtant adverſum me caſtra, non timebit cor meum, ſi inſurgat in me prælium, in hoc ego ſperabo.) *Tuo validiſſimo Patrocinio commendo, atque invictæ defenſioni Tuæ demiſſiſſime ſubmitto. Vale.*

Timens

Timens avis inanem sonum cadit in retia: sic homines timentes insultatorum verba vana, & inania, & erubescentes convitiis superfluis cadunt in laqueos venantium, & captivantur a Diabolo ... Sunt multi male viventes Christiani; inter quos qui voluerit bene vivere, & inter ebrios sobrius esse, & inter fornicarios castus esse ... Et inter Spectatores NUGACIUM THEATRORUM noluerint ire nisi ad Ecclesiam, patitur insultatores ipsos Christianos, & patitur verba aspera: & dicunt Magnus tu, justus: tu es Elias, tu es Petrus, de Cælo venisti. Insultant: quocumque se verterit, audit hinc, atque inde verbum asperum. Quod si timet, & recedit a via Christi, cadit in laqueos venantium ... Quando audit verba aspera, unde sibi habet facere solatium, ut non curet verba aspera, nec recedat a via, & intret per januam? Dicat. Qualia verba audio, servus, peccator? Dominus meus audivit: *Dæmonium habes* ... Non opus erat ut Dominus hoc audiret sed te monuit adversus verba aspera, ne incidas in laqueos venantium.

S. AUGUSTINUS Serm. I. in Psal. XC.

PRÆ-

PRÆFATIO.

Spectaculorum abusus, quo nihil Evangelicæ Sanctitati perniciosius, olim in quibusdam dumtaxat primoribus Europæ Civitatibus permissus serpebat: at non longo temporis intervallo veluti dira pestis, adeo latas egit, amplificavitque radices, ut vix aliqua jam, saltem in Italia, Civitatula sit, quæ Theatra erecta non habeat, ceu collegia ad erudiendam in rei amatoriæ arte juventutem, & veluti nundinarum Emporia, quo undique populi convenientes, marsupia evacuent sua, augeantque Incolarum divitias. Primum eventu non caruit, sed præter vota etiam successit. Nam juvenum; quin & provectorum mores jam ad extremum effeminati sunt, & dissoluti. Alterum adversa fortuna cecidit: siquidem divitiarum, redituumque augendorum loco, penuriam, & pauperiem Comœdorum aureæ nimium conductiones invexere: Idque solum tot inter mala, boni evenit, ut præ extrema inopia peragi amplius alicubi spectacula nequeant. Silent enim vel ipso bacchanaliorum tempore Theatra in non paucis Civitatibus, & ampla Musarum, Scenarumque templa, aranearum, & scorpionum facta receptacula sunt. Mirum certe in modum plures in Civitates quadrat, quæ Salvianus scribit *lib. 6. de Provid.* inquiens: *Considerandum ergo utrumque est, idest, quid sit quod adhuc loca ipsa, ac diversoria ludicrorum sint, ludicra autem esse cessaverint: loca enim, & habitacula turpitudinum idcirco adhuc sunt, quia illic impura omnia prius acta sunt: nunc autem ludicra ipsa ideo non aguntur, quia agi jam præ miseria temporis, atque egestate non possunt. Et ideo, quod prius actum est, vitiositatis fuit, quod nunc agitur, necessitatis .... Quod non ubique, quæ acta sunt, agantur, miseriæ est beneficium, non disciplinæ.* Sed o tempora! o mores! Portenta, & monstra, quæ Salvianus non vidit, nos cogimur videre. Spectacula, quæ in publicis dumtaxat Civitatum Theatris olim, nunc vel ipsis in Cœnobiis quibusdam peraguntur. Vulgi quippe opinionibus in errorem vel ipsi Sapientes rapiuntur. Ipsæ personæ Sacris addictæ, Clerici, & Presbyteri, & etiam Claustralium aliqui non solum Theatra publica adire, Comœdiis interesse sibi minime religioni vertunt: sed illorum ipsorum non pauci comœdos agunt, & spectacula in propriis Monasteriis referunt. Hac namque via Cœnobitæ isti comœdiarum repræsentatione, levi incommodo, paucisque expensis, oblectantur omnes. Pravam corruptelam lugentes Viri Dei sapientia,

& pro-

& probitate præstantes, cum de eadem sermo occurreret, suaserunt, & calcaria addidere, ut dissertationem contra eamdem adornarem. Abusus occultus si fuisset, eum silentio litassem: at publicus quibusdam in locis cum sit, sapientum consiliis auscultandum duxi. Initio decreveram paucis rem absolvere, eaque solummodo in medium afferre, quæ directe cœnobitica spectacula respiciunt: Sed, serio re expensa, altius controversiam repetere coactus fui, & in duas dissertationes argumentum tribuere.

II. Non me fugit, quosdam dicturos vanum, atque inutilem esse laborem nostrum. Quoniam Comœdiarum, Theatrorumque oblectamenta nec Civiles, nec Canonicæ leges, nec Patrum, nec Theologorum, nec Concionatorum validæ, vehementesque declamationes auferre de Christianorum medio potuerunt unquam. Quid ergo aerem verberamus, operamque ludimus, Theatra & Spectacula damnantes? Aut enim Christiani probi sunt, & bene morati: Et isti tuo libro non indigent. Aut Christiani mundani sunt, & Theatris addicti, & his liber iste superfluus omnino est. Qui sic ratiocinantur, ignorant, Ecclesiam agrum esse tritico, atque zizaniis satum; ignorant Servatoris nostri mandatum: *Sinite utraque crescere, ne simul eradicetis & triticum*. *Matth.* 13. *v.* 29. Ideone adversus scelera, criminumque pericula inclamandum nobis non est, quod scelera, & flagitia penitus eliminari nequeant? Silere ergo Christus, silere Apostoli, silere sancti viri omnes debuissent: quod quam sit absurdum, nemo est, qui non videat. Fuerunt, atque imposterum, quamdiu durabit hominis natura originalis culpæ labe inquinata, erunt peccata. Proptereane vanæ, irritæque adhortationes nostræ, quibus electos Dei homines, peccatoresque a culpis, atque a pereundi periculo subducere nitimur? Quin illud scire nos convenit, ob electorum salutem, suæque divinæ Majestatis gloriam permittere Deum delicta; pluraque Ecclesiam tolerare, ut majora declinet incommoda. Multa in hanc rem Augustinus scribit *Epist.* 43. ad Glorium, & Eleusium, olim *Epist.* 161. *Tolerat Aaron multitudinem Idolum exigentem, & fabricantem, & adorantem. Tolerat Moyses adversus Deum tot millia murmurantia, & toties offendentia Sanctum nomen ejus. Tolerat David Saulem persequentem, sceleratis moribus Cælestia deserentem, magicis artibus inferna quærentem, occisum vindicat, Christum etiam Domini propter Sacramentum venerandæ unctionis appellat. Tolerat Samuel nefandos filios Heli, perversosque filios suos, quos populus quia tolerare noluit, divina veritate accusatus, divina severitate correptus est. Tolerat denique ipsum populum superbum, contemptorem Dei. Tolerat Esaias, in quos tam multa crimina jaculatur .... Tolerat Hieremias, a quibus tanta perpetitur. Tolerat*

Zacharias Pharisæos, & Scribas .... Tolerat ipse Dominus Judam, Diabolum, furem, & venditorem suum.

III. Tolerat itaque Ecclesia vitia, abusus, illecebras, & oblectamenta, quæ improbat, & execratur. Non ob id tamen eximit Ministros suos ab onere inclamandi, invehendique contra mala, quæ invita, & deflens permittit, & patitur. Ut enim Patres omnes, & potissimum Chrysostomus, docent, Theologi, divinique verbi ministri partes officii sui implere debent: fructus vero, ac faustus Ministerii eventus Deo soli relinquendus est, ut Deus ipse perspicue Ezech. cap. 33. jubet: *Si me dicente ad impium: Impie morte morieris: non fueris locutus, ut se custodiat impius a via sua: ipse impius in iniquitate sua morietur; sanguinem autem ejus de manu tua requiram. Si autem annuntiante te ad impium, ut a viis suis convertatur, non fuerit conversus a via sua: ipse in iniquitate sua morietur; porro tu animam tuam liberasti.* A medio & amplius sæculo, nullus in Italia, quatenus mihi constat, scriptor prodiit, qui ex instituto adversus Theatrorum abusum calamum acuerit. Contra strenui Comœdiarum, & Tragœdiarum propugnatores plures in istarum commendationem evulgarunt libellos. Quamobrem non mirum, si perniciosissima corruptela adeo altas egerit radices, lateque manaverit, eamque honestatis, & innocentis solatii larvam induerit, ut ipsi Deo sacrati viri excandescant, dum condemnari hodierna Theatra inaudiunt. Verum mussitent, obmurmurent, garriant illi: interim ego divinæ Scripturæ, & Ss. Patrum vestigiis insistens, Monitum saluberrimum S. Caroli Borromæi executioni demandare constitui. *Spectacula* (inquit S. Archiepiscopus Act. 2. p. in Syn. Diœ. an. 1572.) *ludos, ludicrasque res id generis, quæ ab Ethnicorum moribus originem ducunt, disciplinæque Christianæ adversantur, Concionator perpetuo detestabitur, execrabitur, demonstrabit incommoda, publicasque ærumnas inde in populum Christianum dimanare. In quam sententiam populum confirmabit argumentis; quæ gravissimi viri Tertullianus, Cyprianus Martyr, Salvianus, & Chrysostomus afferunt, in eoque argumenti genere nullum aliud omittet, quo tanta corruptela radicitus extirpetur.* En perpetua Ecclesiæ traditionem adversus Theatricas voluptates. Quid ad hæc reponent hodierni Critici, quos garrire non pudet, frustra allegari antiquos Patres contra ætatis nostræ Theatra? quoniam Sancti illi Patres detestati sunt Theatra obscœna, & turpia, quæ suo tempore obtinebant, secus quæ hodie repræsentantur. Ita ne vero? Perperam ergo S. Carolus, perperam cæteri omnes ultimæ ætatis sanctissimi viri in medium adducunt Tertullianum, Cyprianum, Chrysostomum, Salvianum, ut evincant, Theatra nostra interdicta & noxia Christianis esse.

IV. Admirantur, & obstupescunt viri Dei, catholicam Religionem tempestate nostra in dies decrescere, & intra angustiores coerceri fines: contra impietatem audacissime vultum erigere, liberius procedere, suaque in dies amplificare confinia. Verum cessat admirationis ratio, si principia, unde hæc manant, consideremus. Duobus vertitur cardinibus Religio Christiana, credendis nempe, agendisque, quæ tam intimo sociantur fœdere, ut disjuncta vivere longo temporis intervallo difficile queant. Sublimem Trinitatis, Incarnationis, Dominicæ passionis, aliorumque dogmatum altitudinem æmulatur immaculata Evangelicæ Moralis sanctitas. Refulget in mente tanquam in sede sua articulorum Fides: at lactatur, adolescit, & nutritur pio voluntatis affectu, morumque integritate. Istiusmodi amoris castitas adeo pura, & intaminata est, ut vel ipsas deliberatas cogitationes, nedum delectationes execretur. Hominum vero concupiscentia ad generis humani propagationem a Deo insita ob peccatum originale adeo perturbata, & effrænata evasit, ut rationis excusso fræno, ad voluptatem & libidinem vehementi abripiatur impetu. Quamobrem lex Christi, quæ castitatem aut virginalem, aut conjugalem illibatam imperat custodiendam, duo adhibenda præsidia jubet. Alterum spectat jejunia, preces, eleemosynas, aliaque pœnitentiæ opera, quibus intus indomitæ appetitionis vires franguntur, & cohibentur: *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, & in fletu, & in planctu*, inquit Deus per Joelem *cap. 3.* & Paulus subdit: *Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.* Tandem Christus ipse: *Qui vult*, inquit, *venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie.* Alterum extrinsecus luxuriæ incitamenta removet, pompas nempe, luxum, spectacula, theatra, comœdias, familiaremque cum mulieribus societatem: *Averte faciem tuam a muliere compta, & ne circumspicias speciem alienam: propter speciem mulieris multi perierunt; & ex hoc concupiscentia, quasi ignis exardescit. Speciem mulieris multi admirati reprobi facti sunt. Colloquium enim illius quasi ignis exardescit. Cum aliena muliere ne sedeas omnino*, inquit Ecclesiasticus cap. 9. & rursus cap. 42. *In medio mulierum noli commorari; de vestimentis enim procedit tinea, & a muliere iniquitas viri. Melior est iniquitas viri, quam mulier benefaciens;* nempe blandiriis demulcens. Concluditque *cap. 3. Qui amat periculum, in illo peribit.* Hæc documenta passim obvia sunt in Scripturis sanctis.

V. Mente nunc a præjudiciis vacua expendat quisque plurium Catholicorum consuetudinem, & mores. Continuo ac editi in lucem sunt Christianorum plures, professionem in baptismate emissam renuntiandi Satanæ, ejusque pompis, violare, atque ipsa virtutum semina extinguere perdiscunt. Quam morum pe-

stem

ſtem vel ipſe ethnicus Cicero lib. 3. Tuſcul. deplorabat: *Quod ſi tales nos natura genuiſſet, ut eam ipſam intueri, & perſpicere, eademque optima duce curſum vitæ conficere poſſemus, haud erat ſane, quod quiſquam rationem, ac doctrinam requireret. Nunc parvulos nobis dedit igniculos, quos celeriter malis moribus, opinionibuſque depravatis ſic reſtinguimus, ut nuſquam naturæ lumen appareat. Sunt enim ingeniis noſtris ſemina innata virtutum, quæ ſi adoleſcere liceret, ipſa nos ad beatam vitam natura promoveret. Nunc autem ſimul atque editi in lucem, & ſuſcepti ſumus, in omni continuo pravitate, & in ſumma opinionum perverſitate verſamur, ut pene cum lacte nutricis errorem ſuxiſſe videamur. Quum vero parentibus redditi, ideſt magiſtris traditi ſumus, tum ita variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, & opinioni confirmatæ natura ipſa cedat. Accedunt etiam poetæ, qui cum magnam ſpeciem doctrinæ, ſapientiæque præ ſe tulerint, audiuntur, leguntur, ediſcuntur, & inhæreſcunt penitus in mentibus. Quum vero accedit eodem, quaſi maximus quidam magiſter populus, atque omnis undique ad vitia conſentiens multitudo, tum plane inficimur opinionum varietate, a naturaque deſciſcimus, ut nobis optimam naturam invidiſſe videantur, qui nihil melius homini, nihil magis expetendum, nihil præſtantius honoribus, imperiis, populari gloria judicaverunt. Ad quam fertur optimus quiſque: veramque illam honeſtatem expetens, quam una natura maxime inquirit, in ſumma inanitate verſatur, conſectaturque nullam eminentem effigiem virtutis, ſed adumbratam imaginem gloriæ .... Qua cæcitate homines, cum quædam etiam præclara cuperent, eaque neſcirent nec ubi, nec qualia eſſent, funditus alii everterunt ſuas civitates, alii ipſi occiderunt. Atque hi quidem optima petentes non tam voluntate, quam curſus errore falluntur.*

VI. Si vel ipſe Tullius tam pravas deteſtatur corruptelas in cultoribus dæmonum, quanto magis horrenda hæc erunt in Catholicæ Religionis profeſſione? Nonne pueri ipſi, puellæque Catholicæ, antequam diſcernere bonum inter, & malum ſciant, luxus, ambitionis, faſtus, & mundanæ vanitatis imaginibus replentur? Nonne ipſorum parentum, domeſticorum, ſociorumque pompis, conviviis, ceteriſque illecebris ad ea, quæ mundi ſunt, inſtruuntur, & roborantur? Hoc venefico educationis lacte nutriti, & paſti, cum adoleverint, tum mares, & feminæ una diu, noctuque converſantur, ludis, comœdiis, ſaltationibus ſedulam navant operam. His extimis flabellis accenditur internus concupiſcentiæ ignis, & augetur. Ferculis exquiſita arte conditis carnem alunt, ſaginantque, & ultro, citroque mutuam irritant libidinem. Feminæ veſtium ſplendore, peregrinis pomparum formis, vaferrimis ſexus artibus, & tumentium mamillarum illiciis homines faſcinant, inquit Hieronymus *lib. 2. epiſtola de vitando ſuſpecto*

 contu-

contubernio. Quid tu facies puella sani corporis, delicata, pinguis, rubens; æstuans inter carnes, inter vina, & balnea, juxta maritos, juxta adolescentulos, quæ etsi rogata non feceris, tamen formæ putes testimonium, si rogeris. Libidinosa mens ardentius honesta persequitur, & quod non licet, dulcius suspicatur. Vestis ipsa vilis, & pulla animi tacentis indicium est, si per terram, ut altior videaris, trahatur, si de industria dissuta sit, ut aliquid intus appareat, operiatque quod fœdum est, & aperiat quod formosum. Caliga quoque ambulantis nigella, ac nitens stridore ad se juvenes vocat. Papillæ fasciolis comprimuntur, & crispanti cingulo angustius pectus arctatur. Capilli vel in frontem, vel in aures defluunt: palliolum interdum cadit, ut candidos nudet humeros, & quasi videri noluerit, celat festina, quod volens detraxerat. His præstigiis adeo effeminantur homines, ut vilia illos dixeris mancipia muliercularum. His ad nutum inserviunt, genua flectunt, brachia sustentant, & fascinatos, dementatosque se præferunt. *Dabit tibi* (subdit loc. cit. Hieronym.) *barbatulus quilibet manum, sustentabit lassam, & pressis digitis aut tentabitur, aut tentabit .... Loquetur nutibus, & quidquid metuit dicere, significabit affectu .... Ipsum jacent assidere lectulo, obstetrices manus adhibere languenti, portare matulam, calefacere lintea, plicare fasciolas ..... Nec mireris si ancillæ & servuli de vobis ista confingunt ... Aperi quæso aures tuas, & clamorem totius civitatis exaudi. Jam perdidistis vestra vocabula, mutuo ex vobis cognomina suscepistis. Tu illius diceris, & ille tuus.* Quid, quod quasi paucæ essent ejusmodi voluptatis illecebræ, ad theatra comœdiasque una conveniunt, ut cantus suavitate, & sonitus modulatione, & vivida psaltriarum, & comœdorum, qui impudicitiæ artem repræsentant, lenociniis vehementius accendantur ad venerem. Istiusmodi hominum, qui amasiunculis matronulis adhærescunt, vilissimam servitutem graphice describit *Paradox. cap.* 2. Cicero, inquiens: *An ille mihi liber, cui mulier imperat? Cui leges imponit, præscribit, jubet, vetat, quod videtur? Qui nihil imperanti negare potest, nihil recusare audet? Poscit? dandum est. Vocat? veniendum. Ejicit? abeundum. Minatur? extimescendum. Ego vero istum non modo servum, sed nequissimum servum, etiamsi in amplissima familia natus sit, appellandum puto.*

VII. Numquid tot inter scopulos illibatum florebit castitatis lilium, sermo pudicus erit, & modestus, scurrilitate, & turpiloquio pulsis? Numquid casti oculi, numquid mens a pravis cogitationibus vacua, & voluntas a delectationis consensu immunis? *Inter has tantas illecebras voluptatum* (ait loc. cit. Hieronymus) *etiam ferreas mentes libido domat.* Et paulo ante: *Quis unquam mortalium juxta viperam securos somnos capit? quæ etsi non percutiat, certe sollicitat.*

tat. Securius est perire non posse, quam juxta periculum non periisse. Et profecto si hæc, quæ recensui, non sunt libidinis flabella, & veneris gymnasia, quænam erunt? Aut nulla in mundo sunt inquinandæ castitatis pericula, aut quæ narravi, sunt gravissima. Primum adversatur Scripturis sanctis; verum itaque secundum. Aut Religioni ergo Catholicæ renuntiandum, quæ illa ipsa lege, qua castitatem servandam imponit, præfatas castitatis syrtes declinandas præcipit, aut ab ejusmodi periculis cavendum.

VIII. Ne quid autem per exaggerationem dictum appareat, cedo. Modestior ne vestitus, & incessus? Moderatiores ne pompæ, luxus, vanitates in matronulis Catholicis ætatis nostræ, ac in feminis ethnicis? Numquid plus temporis impendunt Turcæ, Indi, & cujusque sectæ homines in ludis, in feminarum famulatu, in spectaculis, comœdiis, oblectamentis, quam Catholici illi, qui hodiernæ mulierum conversationi, & comœdiis operam navant? Numquid illi selectioribus epulis, lautioribus conviviis concupiscentiam provocant, atque isti? Quid ergo in professione Baptismatis repudiarunt Catholici? Si istæ non sunt Mundi, & Diaboli pompæ, quænam erunt? Perge porro. Quænam sunt Diaboli pompæ in Baptismate ejuratæ; nisi sint spectacula, comœdiæ, luxus, fastus, promiscuæ hodiernæ conversationes? Edifferant: si loco hujusce professionis: *Abrenuntio Satanæ, & omnibus pompis ejus*: hanc contrariam edidissent: *Spondeo Satanæ, ejusdem vanitatibus, fastui, & spectaculis sedulam daturum operam*: insanire ne liberius possent, ac insaniunt mares, & feminæ una convivantes, conversantes, & theatris assidentes? Numquam libidinis incitamenta impotentius publicum subierunt aspectum: ergo numquam libidinis lues latius manavit. Consectarium hoc ineluctabile est. Rariores nunc concubinatus, & scorta publica imminuta sunt, quia cultior explendæ veneris adinventa est ars, ignominia, & horrore rejectis. Flagitia olim suum prodebant horrorem. Concubinarii, homicidæ, aliique scelesti homines exulabant ab altaribus. Sæculo nostro lux, & tenebræ, vitia & virtutes, bonum & malum fœdus inierunt, & virtutis larvam ipsa scelera induere; quod est malorum extremum. *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras*. Isaias. *cap.* 5. Quæ omnia consequuntur animi stupor, mentis cæcitas, voluntatis obstinatio, incredulitas, & impietas. Delevit olim Deus humanum genus, præsertim ob carnis scelera, aquarum diluvio. Inundant tempore nostro impietatis torrentes sensibus leviores, sed animæ funestiores. Miramur, dum plebejos homines vitis vino ebrios dextrorsum, & sinistrorsum inambulantes spectamus. Nihil vero obstupescimus, cum nobiliores viros ad majora natos prostitutionis vino ingurgitatos, ad muliercularum latera adhærescentes, earumque & brachia, & vestes susti-

fustinentes per vicos, & plateas conspicimus. Ipsi Turcæ, & Indi in admirationem, talia dum vident, aguntur. Et quod omnem superat fidem, tam matronulæ, quam earumdem amatores nullo se tangi venereo affectu effurire non erubescunt. Sed audiant (& confundantur) S. Basilium, qui de *Const. Monach.* *cap.* 4. inter aut pecora, aut temulentos istos rejicit, inquiens: *Si quispiam dicet, quod plerumque cum mulieribus colloqui, & conversari nihil afferat periculi, is vel non est particeps virtutis masculæ, & est ADMIRABILISSIMUM QUODDAM PECUS, inter utramque naturam velut medius constitutus: vel si particeps illius est, immersus est affectionibus, ut periculum ne sentiat ad exemplum temulentorum, & phreneticorum, qui licet gravissima patiantur, tamen extra passiones se constitutos esse putant.*

IX. Gravissima sane hæc sunt, sed parva evadunt, si cum iis, quæ sequuntur, conferamus. Quandoquidem non modo Catholici plurimi præfata agunt, verum etiam Theologi, Clerici reperiuntur non pauci, qui eadem probant, confirmant, propugnant. Damnant utique omnes fornicationem, adulterium, mollitiem, atque vel ipsos impudicos aspectus, nedum venereas delectationes. At theatra adire, comœdias frequentare, marium, feminarumque conversationem fovere, choreas ducere, ludis vacare, peregrinas pomparum formas induere, & cetera temporis nostri oblectamenta, ut licita permittunt: Christianos, qui talia ex instituto peragunt, ad sacra altaria admittunt, eosdem sacrosancto Christi corpore reficiunt, atque beatos prædicant. Et quod omnem superat fidem, ovantes inclamant: *aureum seculum nostrum* esse: quod numquam tanta obtinuerit Sacramentorum frequentia, numquam tantus populorum ad Ecclesias concursus. Nec est, quod opponas, numquam in Christiana Religione tanta Ecclesiarum profanatio, numquam Christi Sacramenta tam sacrilega administratione polluta, & proculcata: quoniam reponunt nonnulli amœnioris Theologiæ blandiloqui professores, Christianos Sacramentorum frequentiæ assuetos, dum ad senectutem vergunt, defervescente concupiscentia, reformaturos esse mores suos; & bene paratos tandem ad Sacramenta accessuros. Belle, & venuste! Sacrilegiis, flagitiisque animam nutriant, quoad vires stant, sesequе in libidinis luto veluti sues revolvant, quia cani & senes evadent candidi, & immaculati. Mundo, & diabolo usque dum natura viget, inserviant. Depontani, & silicernio proximi heroica sanctitatis facinora edent.

X. Non advertunt, aut animadvertere nolunt ejusmodi dulcioris doctrinæ assertores, se prima Evangelicæ legis fundamenta suffodere, & commentitiam Religionem politica, seu carnali prudentia partam invehere, & mundum cum Evangelio intimo componere fœdere, quæ est chimera chimerarum. Quæ enim conven-

conventio Christi cum Belial? Catholica Religio, ut dixi, qua lege imperat animi corporisque castitatem, eadem jubet, ut libidinis irritamenta, qualia sunt mulierum familiaritas, comœdiarum frequentia, inanium pomparum usus, gulæ, & ventris saturitas, devitentur. Venter enim, & genitalia, inquit Augustinus, sibi vicina sunt, & pro ordine membrorum, ordo quoque vitiorum existit. Si a præfatis Theologis inquiras, peccatum grave ne sit, theatra adire, comœdias frequentare, viros & mulieres conversari, ludis vacare, otio diffluere; & hæc omnia simul pro more habere? Pernegant. Quin ad Sacra Christi admittunt, qui hæc frequentant. Si dicamus, non modo vitanda exteriora luxuriæ pericula, & occasiones, verum etiam christianis jejuniis, quæ nec exquisitas epulas, neque Indicas matutinas sorbitiunculas excipiunt, & pœnitentiæ severitate coercendam esse concupiscentiam, & carnis rebellionem deprimendam; continuo rumores excitantur, & injusti rigoris arguitur sana doctrina. Has vero dissertationes turbare publicam quietem, civium mœstitiam parere, Christianos a frequentandis theatris abducere, theatrorum magistris, & conductoribus pecunias surripere, advenarum accessum ad civitates impedire, atque adeo publico bono detrimentosas esse, infestasque, fortasse vociferaturi sunt.

XI. Spectra hæc, & vana deliria, quæ pseudo-politici effingunt, infra ex instituto profligabo. Illud in præsentia recordari lectori interest, nonnullos reperiri Casuistas, qui non modo adire theatra, & comœdias hodiernas laicos Christianos tolerant, verum etiam ipsos Clericos, & Presbyteros animant ad ejusmodi spectacula frequentanda, blaterantes, ne venialem quidem, si eadem frequententent, culpam admittere. Adversus tantam seductionem hæc *libro de catech. Rud. cap.* 25. scribit Augustinus: *Animadversurus etiam es, quod illæ turbæ impleant Ecclesias, quæ implent & theatra; & hæc videndo ad imitandum tentaberis .... Videbis etiam multos, qui appellantur Christiani; hæc omnia mala operari ... Sed si quasi securus talia facias, multum erras ..... Cum ergo videris multos non solum hæc facere*, sed etiam defendere, atque suadere, *tene te ad legem Dei, & non sequaris prævaricatores: non enim secundum illorum sensum, sed secundum illius veritatem judicaberis*. His fasciniis animos addunt vel ipsis bene moratis Christianis, ut spectaculis intersint, ut sensuum delectationi indulgeant: quoniam hac via sibi conciliant turbas ampliores, & matronarum, magnatumque multitudinem. Subdit *libro de Past. cap.* 3. idem Sanctus Pater Augustinus: *Et si spectaculis volueritis oblectare animos vestros; ite, quid mali est? Si festa ista celebrare, quæ celebrantur per universas civitates in lætitia conversantium ... ite, celebrate, magna est Dei misericordia, quæ totum ignoscat .... Hæc si dixerimus, forte congregabimus turbas ampliores ...*

 ita

ita dicentes multitudinem conciliamus. In nos vero, qui hæc reprehendimus, præfatas turbas concitant, irritantque facillime, quod earumdem oblectationibus bellum intentemus, ut idem Sanctus Augustinus *Serm.* 14. *ad Frat. in eremo* expertus testatur: *Si in aliquo reprehenduntur, latrant ut canes, mordent ut serpentes, dolent ut parturientes, dicentes malum bonum, & bonum malum*. Istorum miseram sortem, & pervicacitatem luget *tract.* 90. *in Joan. O miseros homines qui cum esse volunt mali, nolunt esse veritatem, qua damnantur mali. Nolunt enim eam esse quod est, cum ipsi debeant nolle esse quod sunt, ut, ipsa manente, mutentur, ne, ipsa judicante, damnentur*.

XII. Sed tempus jam est, ut multa in pauca contrahamus. Quemadmodum nihil a spiritu magis distat, quam caro, ita nullum scelus longius a Deo separat, mentem vehementius excæcat, animum fortius fascinat, ac venerea lues. Imbecillitatis peccata appellari hæc solent, quod nec ipse inficior, si quis fortuito & inopinato ruat. At repetita, & in consuetudinem traducta libido secum veluti torrens omnia fere scelera trahit. Quæ furta, quæ rapinæ, quæ injustitiæ, quæ fraudes illam non comitantur? Libidinosi, ut hanc impotentem appetitionem, & lupam insatiabilem expleant, patrimonia prodigunt, debita non solvunt, domos evertunt, sævi, crudeles, inhumani evadunt. Et quia vehementissima est luxuriæ voluptas, ita huic se tradunt petulci homines, ut de cælestibus bonis prorsus desperent, quemadmodum Paulus Ephes. 4. adfirmat. *Qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in avaritiam*.

XIII. Itaque libidinem & carnalem voluptatem consequitur desperatio. Desperationem impietas. Quo latius grassatur libido, eo impudentius vexillum explicat impietas. Gulæ, ventris, luxuriæ, voluptates theatrales ætate nostra ultimam attigerunt metam: ergo mirandum minime est (ut eo, unde profecta oratio est, revertatur) si infidelitas, & impietas se prodant, suaque effata inter amasios, & amasias effundant, negentque Paradisum, Infernum, Æternitatem, unumque esse dicant hominum, & jumentorum interitum. Quamobrem Paulus ad Colos. 3. clamat: *Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & avaritiam, quæ est simulacrorum servitus. Propter quæ venit ira super filios incredulitatis*. Duplicem distinguo impietatem, alteram *positivam*, alteram *negativam*. Prior nudata fronte erumpit. Hæc paucorum est. Posterior latissime serpit, pluribus obtecta fucis, & lenociniis. Vera Religio palam non rejicitur; sed attemperatur, & incredibili artificio humanis appetitionibus accommodatur, inquit *lib. QQ. Vet. & Nov. Testam. quæst.* 110. S. Augustinus: *Quædam sibi applicant velut velami-*

velamina, quibus impietatem contegant, ut videntes fallantur. Non potest enim impietas proponi, quia non invenit emptorem: & ubi lex Diaboli est, si ipsa nominetur, horretur. Sed sicut mel veneno admiscetur per, quod lateat; ita & legi Diaboli quædam justa admiscent, & nomen applicant veritatis. Blandiloquis igitur, & accommodatitiæ doctrinæ cultoribus, qui Mundum cum Evangelio conjungere nova arte contendunt, cum S. Augustino in *Psalm.* 136. hoc præbete responsum: *Quid respondemus? Babilonia te portat, Babilonia te continet, Babilonia te nutrit, Babilonia de te loquitur. Non nosti capere, nisi quod fulget ad tempus, æterna meditari ignoras; non capis quod interrogas. Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Vere Fratres sic est. Incipite velle prædicare veritatem quantulamcumque nostis, & videte quam necesse sit, ut tales patiamini irrisores, & exactores veritatis plenos falsitatis.*

XIV. Unum, antequam præfandi finem facio, a lectore meo enixe postulo, ut, præjudicatis opinionibus ex consuetudine, seu verius turpissima corruptela generatim serpente conceptis renunciare paullulum velit, eamque animi indifferentiam induere, qua quisque opus habet, ut justam dicere sententiam queat. Lege ergo, ut censor severus caussam, quam pro Christo, seu adversus Mundum, & Diabolum ego oravi. Caussa gravissima cum sit, quod ex ea pendeat æternitas, tuam diligentiam; mentemque a præjudiciis vacuam jure sibi vendicat. Si quæ scripsi, aut falsa, aut nimium rigida deprehenderis, illa rejicito, severe profligato, & memetipsum aberrationis meæ redarguito, nulla adhibita lenitate. Omnes in exilio sumus, omnes peregrinamur a Domino; omnes plus, minusve eadem inquinati peste eisdem obruimur calamitatibus, & appetitionum ictibus concutimur. Stultitia summa me laborare æstimarem, si plus æquo Christi jugum, sola cælesti caritate suave exasperarem, & gravius reddere vellem. Qui nimia laxitate peccant, id saltem emolumenti habent, quod appetitionibus satisfaciunt. Qui contra, nimio rigore sæviunt, duo mala committunt, alterum culpæ, alterum pœnæ, qua semetipsos & alios conficiunt. At non in minorem reprehensionem ii merito incurrunt, qui, inconsultis Evangeliis, Patribus, Conciliis, verisque Theologis, metiri ratiunculis proprio cerebello, & carnali prudentia partis, Ethnices Christianæ excelsa, & divina mandata non reformidant. Illud saltem assequi hoc qualicumque labore meo liceat, ut, falsis opinionibus; atque erroneis Christianorum consiliis sublatis, vera refulgeat Christi doctrina, qua electorum animæ illustratæ a tantis illecebrarum præstigiis serventur immunes. Cæterum si usus spectetur, non me latet, sperari vix posse, ut perniciosissima, & usque-

quaque inundans Mimorum, Mimarum & comœdiarum corruptela penitus exterminetur. Ominari enim de Hiſtrionibus id poſſumus quod de Aſtrologis *lib.* 1. *hiſt.* Tacitus enuntiavit. *Genus dominum potentibus fidum, ſperantibus fallax, quod in Civitate noſtra & vetabitur ſemper, & retinebitur.*

PARER-

PARERGON.

EO Adversarii mei studia sua conferre videntur, ut me ab Evangelicæ doctrinæ explicandæ instituto abducant suis perpetuis libellis, quos si refellere omnes vellem, sane vitam totam in tricis, & imposturis convellendis insumerem, votorumque suorum compotes illi evaderent. Verum ut eorumdem conatus deludam, quin id, quod est in manibus, interrumpam, occasione data dumtaxat aliquem ex plurimis crassiorem errorem, immanioremque imposturam refutare obiter decrevi. Cum opus istud lucem aspicere publicam deberet, duo libelli adversus meam Theologiam Christianam, aliaque opera prodierunt, quorum primus hanc præfert Epigraphem: *Lettere Teologiche Morali a difesa della Storia del Probabilismo esaminate, e dimostrate infette di falsità. In Trento* 1752. Libellus iste a capite ad talum ineptiis, næniis, & imposturis scatet.. Unicam transcribo ex pag. 41. ubi hæc habentur. „ E' stato avvisato il P. Concina dell' „ insolenza di quegl' Indici. Come si difende egli? Assicura, che non ha „ composti quegl' Indici. Ma se non gli ha composti, gli avrà ben letti in „ avanti, essendo incredibile che abbia lasciato uscire sotto il suo nome tan„ ti fogli, quanti ne abbracciano quegl' Indici. Poteva ancora confessare, „ che nemmeno ha composta quella Teologia, ed altri libri, giacchè è PA„ RERE di molti SAGGI fondati su buoni INDIZJ, che o tutta, o al„ meno la maggior parte d' essi sia lavoro speditogli d' OLTRAMONTE, „ ed adottato da lui.

Ad indices verborum quod attinet, libere fateor ab aliis esse confectos, & a me adoptatos. Quis est enim Scriptor, qui in operum suorum Indicibus tempus terat? Sed ajo nimis inconsiderate eosdem objici. Si enim false indicant operis luca, tum rejiciantur ut mendosi, & inepti. Si contra recte designant; cur improbantur? Forsitan quod opinionum laxitas luculentius pateat? Vellent ergo Adversarii ut occulte latitaret laxitatis blandum veneficium, ne tam facile deprehendi a lectoribus posset? Absit. Quænam ergo querimoniæ caussa? Quod opiniones ut laxæ notatæ, ejusmodi non sint? Si hoc afferant, perperam accusant innoxios Indices, sed potius injustam esse censuram evincere debent: quod si præstent, ego palinodiam cantandam spondeo.

Caput

Caput alterum, nempe me *Theologiam Christianam* aut integram, aut majori ex parte missam *a Transalpinis* (Quinam isti Transalpini? Janseniani ne, an Lutherani, vel Calviniani?) accepisse, quemadmodum & alios libros, & istos typis publicis edidisse, tanto me terrore, & pavore replevit, ut vix meos exprimere sensus valeam. Talia siquidem legens, mecum ipse inter lacrymas, & suspiria, tremendissimaque Dei judicia suspiciens colloquebar. Religiosus, Sacerdos, octoginta quinque annos natus, in momenta singula rationem Deo redditurus evulgare typis publicis non perhorrescit calumniam partim tam atrocem, tamque inauditam, ut horrorem incutiat; partim adeo perridiculam, & puerilem, ut ineptirem ipse, si tot eamdem refellere testimoniis vellem, quot religiosos viros, amicosque studiorum meorum socios habeo. Urbi, & Orbi noti sunt, qui alienis refulgere plumis ambiunt. Vel ergo auctor iste licitum, honestumque reputat, proximi famam apertissimis mendaciis, & calumniis proscindere, & in hæresis suspicionem adducere; aut religionem pro vano commento habet. Falsum postremum; verum igitur primum. Alterutrum ergo præstet necessum omnino est. Aut jactata indicia publicet, quod; ut præstet, enixe oro, obtestorque, immo vehementer provoco, urgeoque: aut immanissimam calumniam retractet. Nulla hic evadendi rima patet; alioquin non modo calumniatorem se vivis, posterisque perhibet, verum etiam universæ Reipublicæ Litterariæ patefacit, se doctrinam de impingendis calumniis propugnare. Hæc obiter perstrinxi, quæ ceteroquin alto prætereire silentio constitueram tamquam ineptissimas fabellas, & puerorum crepitacula, nisi hæc pauca in transcursu reponere suasissent viri graves doctique, hac adjecta ratione. Si tu taceres, inclamarent Posteri: Celeberrimus Theologus, animarum moderator, doctrina, & morum integritate præstantissimus, decrepitus, & morti proximus typis publicis testatus est, Theologiam Concinianam, ejusdem auctore vivente, a Transalpinis Hæreticis elaboratam fuisse. Fr. Concina, cum posset, non reclamavit. Ergo ejusdem silentium manifestissima confessio est.

Libellus alter seditionis plenissimus unica constans pagella hoc inscribitur titulo: „ Supplementi di alcune proposizioni ... estratte dalla Teologia Cristiana del famosissimo P. C., e da aggiungersi alla ritrattazione „ pubblicata dal medesimo in Roma ec. Excudebant Romæ ad Minervam „ 1752. Heredes DOMINICI STRINGIGULÆ." His ultimis verbis carpitur Divus Patriarcha Dominicus Sacrosanctæ Inquisitionis Institutor. Hoc autem supremum Fidei Tribunal Sicam districtam, & Carnifici-

nam

nam Hæretici Tranſalpini appellitant. Ad hanc Hæreticorum phraſim alludens hujuſmodi libelli auctor, Dominicum *ſtringere gulam* ait, ejuſdemque Religioſos vocat Heredes *Dominici Stringigulæ*. Hæc autem doctrina, non Theologia Chriſtiana, revera a Tranſalpinis Hæreticis mutuo accepta eſt ſine fœnore. Ad cetera nihil repono, ſed eorumdem judicium illis, quorum intereſt, demiſſe ſubjicio. O tempora! O mores!

INDEX

INDEX CAPITUM.

DISSERTATIO PRIMA,

CAPUT I.

Comœ-

CAPUT ULTIMUM.

APPENDIX

Ad præcedentem Dissertationem ex P. Marianæ opere de Spectaculis.

APPEN-

APPENDIX ALTERA

De spectaculo agitationis Taurorum, & sacris repræsentationibus, quæ fieri in Hispania solent.

DISSERTATIO SECUNDA.

DISSERTATIO TERTIA.

De Presbyteris Personatis.

APPRO-

APPROBATIONES.

Nos Fr. Antoninus Bremond Sac. Theol. Prof. ac totius Ord. FF. Prædicat. hum. Mag. Gen. & Servus.

CUM, uti Nobis exponitur, R. P. Lect. Fr. Daniel Concina Ordinis Nostri composuerit Librum cui Titulus est *: De Spectaculis Theatralibus Dissertationes duæ, &c.* illumque prælo subjicere desideret; Nos harum serie, nostrique authoritate officii, quantum in Nobis est, servatis aliis de jure servandis, paterne indulgemus; dummodo a duobus Theologis Ordinis nostri præfatum opus luce dignum judicetur, eorumque censorio calculo approbetur. In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen. In quorum fidem &c. Dat. Romæ in Conventu Nostro S. Mariæ supra Minervam die 8. Augusti 1752.

Fr. Antoninus Bremond Mag. Ord.

Reg. fol. 4.

Fr. Joannes Thomas de Boxadors Mag. Prov. Terræ S. & Socius.

JUssu Reverendissimi Patris Magistri Generalis Ordinis nostri, attento, ac censorio oculo vidimus, & perlegimus: *De Spectaculis Theatralibus Christiano cuique tum laico, tum Clerico vetitis* Dissertationes duas. *Et de Presbyteris Personatis* alteram indefessa diligentia, zelo, ac quam plurima eruditione conscriptas ab A. R. P. F. Daniele Concina ejusdem nostri Ordinis Theologo, Prædicatore, & hactenus evulgatis libris Scriptore celebratissimo: easque invenimus Verbo DEI, Synodorum, cum antiquiorum, tum recentiorum Statutis, Patrum quoque non minus, quam Theologorum Sententiis plane conformes: ut proinde eædem, nedum Christianæ Reipublicæ apprime utiles, verum etiam ad refrænandam nimiam corrupti hujus Sæculi licentiam omnino necessarium censeamus, ut prælo donatæ publici juris fiant, ac omnium Christianorum animis, & tabulis Cordis carnalibus Spiritu DEI vivi altius insculpantur; quatenus hi professionis suæ memores, qua in baptismo pompis Satanæ abrenunciarunt, vanitatibus Spectaculorum Theatricorum nuncium remittentes, ipsi potius, cum Apostolo, spectaculum fiant mundo, Angelis, & hominibus.

Dabamus Romæ in Collegio Casanatensi S. Thomæ de Urbe ad S. Mariam super Minervam pridie Kalend. Augusti Anno 1752.

Fr. Cyrillus Riga Ord. Præd. SS. Theol. in Univ. Viennensi Doctor, Theologus Casanatensis.

F. Thomas Maria Mamachius Ord. Præd. Theologus Casanatensis.

REverendissimi Patris Sac. Palatii Magistri mandatis obsequens Dissertationes duas *De Spectaculis Theatralibus Christiano cuique tum Laico, tum Clerico vetitis*; necnon aliam Dissertationem peculiarem *De Clericis personatis* attente legi, & in eis nihil offendi, quod contra Fidem sit, aut bonos mores, sed piam solidamque doctrinam, ita ut in publicam lucem prodire eas utiliter posse plane censeam, ut saltem qui ex Deo sunt, & verba ejus audiunt, probe no-

be noscant quantum *deprecanda sit misericordia DEI, ut donet intellectum ad ista damnanda, & affectum ad fugienda, & misericordiam ad ignoscenda.*
S. Aug. narr. in ps. 50.

Petrus Franciscus Fogginius Bibl. Vaticanæ Custos Coadjutor.

JUssu Reverendissimi Patris Sacri Palatii Apostolici Magistri, attente perlegi, & majore, qua potui, diligentia expendi: *De Spectaculis Theatralibus Christiano cuique tum laico, tum Clerico vetitis Dissertationes duas*, atque his adjectam *de Clericis Personatis Dissertationem Tertiam* ab Adm. R. P. Daniele Concina Ordinis Prædicatorum Theologo celeberrimo compositas; easque Sanctionibus Evangelicis plane conformes, & ex Patrum, Conciliorum, ac Theologorum, tam veterum, quam recentiorum Sententiis, verbisque scite contextas, publica luce donari, valde opportunum censeo; ut Christi Fideles cujuscumque conditionis intelligant, a Christiana professione quantum abhorreat, periculi, & sceleris plena Theatrorum spectacula frequentare; viri autem solemnibus votis regularis instituti, vel sacris Ordinibus peculiariter Deo mancipati clare agnoscant, quantum ipsos dedeceat, aut scenicos, & histriones agere, aut status clericalis dignitatem larvarum monstris deformare.

Datum Romæ in Collegio SS. Basilii & Caroli ad Catinaros die 6. Octobris 1751.

D. Hieronymus Bugatus Cler. Regul. S. Pauli Congregationum Sacr. Rituum, necnon Sacr. Indulgentiarum, ac Reliquiarum Consultor.

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendissimo Patri Sac. Palatii Apost. Magistro.

F. M. De Rubeis Patr. Constantinopol. Vicesg.

IMPRIMATUR,

Fr. Josephus Augustinus Orsi Sac. Palatii Apostol. Magist. Ordinis Prædicatorum.

DE

DE PUBLICIS SPECTACULIS

DISSERTATIO PRIMA.

CAPUT PRIMUM.

Lectorum præjudicia in antecessum præoccupantur. Communis Theologorum non Catholicæ Religionis modo, sed Lutheranæ quoque sectæ doctrina hoc in opere propugnatur adversus hodierna Theatra.

TAntæ invidiæ, odiique plena est causa tractanda, ut antequam ipsam ingrediar, admonere lectorem magnopere intersit, me hocce in opere non privatam aliquam, aut paucorum, sed communem, certam, atque luculentissimam cujuscumque ætatis Theologorum non Catholicorum modo, sed vel ipsius Lutheranæ sectæ, atque sapientum Ethnicorum doctrinam propugnaturum fore. Eo infelicissimo sæculo, omnium antecedentium fæce, vitam degimus, quo vel ipsa prima Evangelicæ doctrinæ capita, quæ mores, & humanas appetitiones intra honestatis terminos coercent, opiniones æquo rigidiores quorumdam Rigoristarum, ut ipsi ajunt, intrepide reputant. Quæ directe & hostiliter cum Christiana professione pugnant, consuetudinis larva induunt, & cum reformare ad legum divinarum amussim hominum mores nequeant, leges moribus & turpissimis corruptelis attemperant, *Theologiæ Accommodatitiæ* beneficio. Quamobrem germana Christianæ professionis imago, & Evangelicæ doctrinæ effigies in plurimis aut usquequaque obscurata, aut penitus abolita jacet.

II. Quemadmodum autem nulla est corruptela tam Evangelicæ Morali exitialis & perniciosa, & hominum sensibus demulcendis blandiendisque tam idonea, ac Theatricà voluptas: ita nullus occurrit abusus, quem majori conatu, versutioribus commentis, & sagaciori astutia ab omni pravitatis labe purgare mundani homines studeant. Et eo res ista pervenit, ut vel ipsi honesti probique Ecclesiastici non pauci votorum solemnitate Deo addicti, nedum mundani homines, Theatrorum frequentiam tamquam honestum, & innocens solatium existiment & pugnacissime defendant. Quare operæ pretium me facturum existimavi, si ipso disputationis initio altius defixa præjudicia convellerem,

fidemque oppignorarem meam, nonnisi communem, certamque doctrinam hac in controversia me defensurum fore.

III. Ut porro obligatam fidem liberem; hanc insistam viam. Primum Synopsim Theatricæ Historiæ paucis perstringam. Post Patrum doctrinam, qua ipsi Theatra omnia execrati sunt, perspicue exponam. Verum quia Comœdiarum, & Histrionum patroni & defensores, in Evangelicam doctrinam, atque in ipsam ad hoc quod attinet, profanam eruditionem mentis aciem non satis intendentes, ætatis nostræ Theatra toto genere ab antiquis differre, illaque turpia & lasciva, hæc pudica & honesta asserere minime erubescunt: idcirco post Patrum doctrinam enucleatius turpitudinis, obscœnitatis, & hujusce ætatis Theatrorum notiones dabo, & evincam non minus hodierna, quam antiqua Theatra obscœna, lasciva, & turpia esse. Aliud quoque præcludam effugium illorum, qui cum sensui communi penitus non renuntiaverint, aversari Christianæ professioni Theatra nostra negare omnino non audent; contendunt tamen lethalis culpæ damnari Theatrorum spectatores sine temeritate non posse: quia, inquiunt, trutinæ istæ, quibus malitiæ theatricæ gravitas ponderetur, obviæ minime sunt. Revera Dissertationem hanc adornaveram, quin distinctionis peccati mortalis a veniali meminissem, contentus patefacere, peccare quidem Christianos, qui Theatra frequentant; missa disputatione de criminis qualitate, & gradu. Hanc moderationis legem mihi præstitueram, tum quod Scripturæ sanctæ, Patres, & Concilia abstinendum a peccato absolute inculcent, perraro facta distinctione peccati mortalis a veniali: tum quod sæpe imbecillem mentem nostram latent malitiæ confinia, & gradus, quamvis manifesta & evidens sit actionis pravitas. Æque autem peccandi periculo se objiciunt qui gravem, ac qui levem in dubia disputatione malitiam definire non reformidant. Illud vero penes omnes exploratum, compertumque est, lethaliter illos peccare qui certi de actionis iniquitate, dubii vero de ejusdem vel levitate, vel gravitate, illam scienter & deliberate, dubitatione non posita, exequi temere audent. Si porro ab eruditis oppositoribus percuncteris, habeant ne ipsi bilances quibus trutinent venialem theatricæ voluptatis malitiam, obmutescant, ut pisces, oportet: quoniam si Divinæ Scripturæ, si Patres, si Concilia non decernunt malitiam esse mortalem; neque definiunt esse venialem. Peccant ergo, nemine dissentiente, lethaliter, si ipsi certi de malitia, & ambigui ancipitesque de criminis qualitate, Theatra illa frequentant, quæ exitiosa, & Baptismatis professioni infesta confitentur.

IV. Ceterum divina providentia disponente contigisse existimo, ut ipsi hanc controversiam excitarent. Occasioni quippe id mihi fuit, quo severius expenderem,

derem,

derem ; & documenta diligentius conquirerem , unde cum graves Theologi ; tum benignissimi Casuistæ inferunt peccare mortaliter Theatrorum spectatores. Certi ergo sint, atque securi lectores benevoli, nihil a me propria sententia & auctoritate in hac controversia decernendum fore. Quid? adversus corruptelæ torrentem usquequaque inundantem, & secum vel ipsos probos, eruditosque viros abripientem, ego misellus homuncio insurgam, & aggeres objiciam? Insania non vacaret ausus adeo temerarius. In id ergo dumtaxat incumbam, ut aberranti multitudini communem cujuscumque ætatis Patrum, Conciliorum, Theologorum tum Ecclesiæ Catholicæ, tum Protestantium, tum Ethnicorum luculentissimam doctrinam opponam. Præjudiciis igitur positis, eam indifferentiam lector subeat, qua opus est, ut rectum proferre judicium valeat, num promissa mea exacte persolverim.

V. Duo in antecessum præmitto. Primum peccata indicabo, quæ communiter contingere, & patrari in Theatris publicis solent. Num postea, evenire interdum possit, ut aliquis sine culpa saltem gravi spectare Comœdias valeat, sub finem Dissertationis in examen adducam. Quod ideo præmoneo, quia multi ex fortuito, & perraro eventu regulam inferunt absolutam quod, quam sit absurdum, nemo non videt. Secundo Theatrorum spectatores tribuo in classes quatuor. In prima colloco juvenes fere omnes, & provectos plurimos, qui carnalis voluptatis amore capti, & veneris lue polluti Comœdias spectant ut concupiscentiæ opportuna flabella. In secunda eos constituo, qui illuc conveniunt, non ut concupiscentiam, quæ forte jam saturata, & ob inveteratam consuetudinem fessa, & exsucca languet, succendant, sed ut oculos chorearum artificio, & aures musicæ, cantusque suavitate demulceant, quemadmodum illi lurcones, qui post lautum convivium bene ingurgitati, aliquibus bellariis & liquoribus labia & palatum titillant. Tertiæ classis illi sunt, qui Theatra adeunt, non ut cantum, vel musicam, vel Tragœdias, Comœdiasque audiant, vel saltatrices spectent, sed ut amasiunculas suas elegantissime, ne dicam lascivissime comptas visitent, easdem alloquantur, & cum eisdem in suis pulpitis velitationes instituere amatorias, videri, & videre interdum tactiones, & tactiunculas, & tenerrima colloquia miscere mutuo valeant. Isti neque cantum, neque musicam, neque choreas, neque Mimos aut Mimas curant. Et quidem jure. Nam quis est tam fatuus, qui fictas persequi voluptates velit, cum habeat, unde saginare revera suas appetitiones & sensus possit? Quartæ tandem classis sunt pauci, qui illuc conveniunt, ut tempus fallant, ut aliquod cum amicis negotium tractent, ut videant, & curiositati indulgeant, & aliquam pulchram, & dulcem cantilenam audiant. Num isti o-

mnes, alii ex uno, alii ex altero capite delinquant, disquiram, & expendam.

VI. Tandem omnes, qui lecturi hoc opus sunt, enixe rogo, obtestorque, ut alterutrum præstent: nempe aut in certamen descendant, & scripto, non ore: veritatis doctrina, non linguæ conviciis, & imposturis evincant, palamque Reipublicæ litterariæ faciant, doctrinam hanc meam improbabilem, falsam, vel æquo rigidiorem esse: & ad hoc quod attinet, illos provoco, urgeoque, sponsione facta, sinceræ, non fictæ Retractationis: aut si præstare hoc nequeant, desinant garrire in circulis, blaterare in officinis, mussitare in palatiis, & Matronarum, imperitorumque auribus insusurrare, doctrinam hanc ex ipso Evangelio, & Patrum choro sponte manantem, commentitii Rigorismi labe inquinatam esse. Sed, veritate deprehensa, resipiscant, & hanc se hactenus vel ignorasse, vel dissimulasse fateri ad majorem Dei gloriam non dedignentur. Quod si præstare neutrum velint, hoc saltem non prætermittant: alto videlicet silentio contemnant librum istum. Quid quæso est, quod contra eumdem ciere turbas, concitare barbatulos, & cælum terramque miscere debeant? Si liber iste miles esset, qui gladio districto Theatrorum januis assideret, excubiasque ageret, ut ingredientes arceret; merito conclamarent ad arma. Sed jacet iste in Bibliopolæ officina solus, neminem aggreditur, nulli molestus est. Si displicet, illum derelinquant tamquam blattis tineisque pascendis opportunum. Arcanum nobis edissenant. Cur tot libris veneficis, qui primis Evangelii capitibus insidias struunt, benignissime parcitur? Contra, adversus libros, qui Evangelicam promovent Sanctitatem, qui æternum salutis negotium agunt, continenter mussitatur, & clamitatur? Quænam istius diversitatis ratio? Forsitan quod veritas in apricum traducta percellit, mordet, angit, & iniquitatem viro Christiano, viro Ecclesiastico indignam exprobrat? Forsitan quia locum obtinet, quod S. Augustinus *lib. de decem Chord. cap.* 4. scribit? *Sermo Dei adversarius tuus est, quia contraria jubet, quam tu facis .... Quia adversarius est Sermo Dei qui jubet; timeo, ne ego adversarius sim QUIBUSDAM, quia hæc loquor.*

CAPUT II.

Specimen Historiæ Spectaculorum.

I. ERuditus P. *le Brun* Gallico Idiomate Opusculum edidit, in quo originem, progressum, & vices Theatrorum describit. Hoc autem secundo capite pauca ego, ad Historiam quod attinet, delibabo. Et ut eorum, quæ dicturi sumus, notio quædam habeatur, spectacula sunt sensuum lenocinia, & oblecta-

oblectamento. Eo enim hæc pertinent, ut oculos, aures, aliosque sensus demulceant, excantent, fascinentque. Duo primum Spectaculorum genera. Alterum corporum vires exercebat; alterum spiritus recreabat. Illud in Circo equorum cursu, bestiarum, & Athletarum conflictu peragebatur. Hoc in Theatro sub umbra, unde *Scenæ* nomen prodiit, fiebat, ubi comœdias, & tragœdias repræsentabant Actores, qui *Tragœdi*, & *Comœdi* appellabantur. Actores illos etiam *Histriones* vocabant Romani, ut observat T. Livius. Qui vero solis gestibus res prodebant, *Mimi*, & *Pantomimi* denominati sunt, quos Horatius *Satyros* appellat. Generatim, qui in Theatro quidquam agebant, *Scenici*, *Ludiones*, *Periti artis ludicræ*, quemadmodum reipsa dicitur *Ars ludicra*, *Ars Theatralis*, *Ars Scenica*, *Ludi Scenici* vocari cœpti sunt. Comœdiarum aliæ *Togatæ* a Romanorum Toga, aliæ *Palliatæ* a Græcorum Pallio, aliæ *Atellanæ* a Villa Tusciæ, ubi primum inventæ fuere, dictæ sunt.

II. Tacitus testatur ante Pompejum ludos theatrales perraros fuisse: nec locus iisdem designatus habebatur; sed data occasione in tempus scena struebatur. *Quippe Pompejum incusatum a Senioribus, quod mansuram Theatri sedem posuisset. Nam antea subitariis gradibus, & scena in tempus structa, ludos edi solitos, vel, si vetustiora repetas, stantem populum spectavisse: ne, si consideret, Theatro dies totos continuaret. Ceterum everti per accitam lasciviam, ut quod usquam corrumpi, & corrumpere queat, in Urbe visatur, degeneretque studiis externis juventus, gymnasia, & otia, & turpes amores exercendo:* lib. 14. cap. 20. *Annal.* Anno itaque V. C. 699. & quinquagesimo ante Christi nativitatem, primum ex lapidibus Theatrum Roma habuit. Secundum Augusto imperante anno V. C. 743. excitatum fuit, quo tempore tertium Balbus erexit. Tiberius, Augusti successor, spectaculis infensus, nisi populi tumultum veritus esset, Theatra abstulisset. Ejus imperio pulsi Italia Histriones fuere, quos Cajus Caligola, omnium impiorum nequissimus, revocavit. Claudius, Nero, Galba, Otho, Vitellius impotenter Theatra adamarunt. Domitianus, quamquam non secus ac antecessores sui, Theatris faverit, attamen *interdixit Histrionibus Scenam*, inquit Suetonius, *intra domos quidem exercendi artem jure concesso*. Cavit quoque ne Equites Romani theatralibus ludis interessent, id gravi persona indignum reputans. Trajanus in Theatrum redire Histriones, idest Saltatores, & Pantomimos, jussit. Antoninus Pius, sin sustulit, coercuit tamen Theatrorum frequentiam, Actorumque aureas pensiones diminuit. Commodus Marci Aurelii successor, pravitatis monstrum, ludos theatrales non modo fovit, sed libidine, & impudicitiis publicis fœdavit. Istius profligatos, perditosque mores imitatus est Helliogabalus, qui

comœdum egit, & nefanda impuritate lubrica, & obscœna in Theatro repræsentavit. Alexander Severus paullulum Scenæ impudentiam temperavit, quam deinceps laxavit *Carinus*, *homo* (inquit Vopiscus) *omnium contaminatissimus, adulter, & frequens corruptor juventutis*. Diocletianus dicere solitus erat, subdit Historicus, *castiores esse oportere ludos, spectante Censore*. Addit Vopiscus, honestam gentem ejusmodi spectaculis semper fuisse infensam. *Et hæc quidem* (scribit) *idcirco ego in litteras retuli, quo futuros editores pudor tangeret, ne patrimonia sua, proscriptis legitimis heredibus, Mimis, & balatronibus deputarent*.

III. Sed antequam ultra provehor, illud animadvertendum est, tribus hisce prioribus sæculis duo obtinuisse Spectaculorum genera, alterum Deorum cultui, alterum populi oblectamento dicatum; ut scribit Tacitus *lib.* 14. qui ludos theatrales, in divorum honorem celebratos, sacros appellat. Quare Spectacula, quæ populi oblectationi, & lætitiæ destinata erant, nihil sapiebant idololatriæ; quam redolebant ea, quæ sacra dicebantur, quibusque Sacerdotes præsidebant. Spectacula, ad populi voluptatem instituta, non adeo impudica erant, ut vulgus existimat. Impudicæ mulieris Floræ ludos semel tantum in anno celebrabant solæ effrenatæ meretrices, quibus fæx populi, & canalicolæ assidebant, probis omnibus dedecori sibi ducentibus sordidissimæ adesse repræsentationi. Hinc Scriptorum aliqui antiquitatis non satis, ut sibi blandiuntur, periti, occasione accepta, evulgarunt, Antiquorum comœdias, tragœdiasque inhonestissimas fuisse: quod tamen falsum esse, ludis Floræ exceptis, tum veteres, tum recentes Scriptores testantur. Horatius in sua poetica arte Tragœdiam, ceu Matronam gravem, modestamque depingit.

Effutire leves indigna tragœdia versus,
Ut festis Matrona moveri jussa diebus,
Intererit Satyris paullum pudibunda protervis.

Quod aliqui Imperatores Ethnici, quos num. 2. recensui, scenas inquinaverint, id solum evincit, homines istos impudentissimos fuisse, & pro temporum vicissitudine Theatra deturpasse; secus artem ipsam theatricam manifesta turpitudine, & obscœnitate infectam fuisse, ut fusius infra explicabitur. Quare P. Petrus *Le Brun* in suo citato de Theatris tractatu refert P. Rapin docentem hodierna Theatra mollia esse, & effeminata, quæque cum antiquis Paganorum collata inhonesta sunt, atque impudica. Et sane Senecæ Tragœdiæ, quas solas ex antiquis habemus, recentiorum Poetarum tragœdiis castiores sunt, atque honestiores. Quid, quod Plautus ipse; qui in suis comœdiis præ ceteris lubricus fuit, & sordidus, ut spectatores alliciat ad Theatrum, iisdem

spondet

ſpondet in captivorum prologo recitandam fabulam non eſſe , ut cetera ſua opera impudicam , ſed caſtam , atque pudicam .

Profecto expediet fabulæ huic operam dare
Non pertractate facta eſt , neque item ut cetera ,
Neque ſpurcidici inſunt verſus immemorabiles .

Plauto itaque compertum erat , majori in pretio comœdias illas ſuo etiam tempore haberi , quæ caſtiratem , honeſtatem , atque pudorem præferebant . Quapropter honeſtiores Terentii comœdias magni ſemper fecerunt Antiqui , & Moderni . Quippe eo Terentius ſpectabat , ut vitia corrigeret , moreſque formaret , minime vero ut impudicos affectus cieret ; quemadmodum in ejuſdem Epitaphio legitur .

Natus in excelſis tectis Carthaginis altæ ,
Romanis ducibus bellica præda fui .
Deſcripſi mores hominum , juvenumque , ſenumque ;
Qualiter & ſervi decipiant dominos .
Quid meretrix , quid leno dolis confingat avarus .
Hæc quicumque legit , ſic puto , cautus erit .

Imperator Conſtantinus , Chriſtianam Religionem amplexus , Ethnicorum templis , & ſpectaculis bellum indixit ; eadem tamen prorſus tollere minime valuit , ut colligitur ex Euſebio , qui ſcribit , in obitu Imperatoris , *publica ſpectacula , & quæcumque alia vitæ oblectamenta homines in otio degentes conſectari ſolent , remota fuiſſe* . Ab ejuſmodi ſpectaculis abſtinuiſſe Chriſtianos , eruitur ex Imperatore Juliano Apoſtata , qui Idolorum Sacerdotes hortatus eſt , ne Theatra Galilæorum more adirent . *Deinde Sacerdotem quemquam hortare , ne accedant ad Theatra* . Epiſt. ad Arſac. pag. 430. edit. Span. Eccleſia tranquillitate donata plures adverſus ſpectacula conditæ fuere leges , quas iſthuc tranſcribere congruum reputamus . Imperatores Valentinianus I. Valens , & Gratianus anno 371. hanc tulerunt legem , quæ habetur Cod. Theodoſ. 15. titul. 7. leg. pag. 361. *Scenici , & Scenicæ , qui in ultimo vitæ , neceſſitate cogente interitus imminentis , ad Dei ſummi Sacramenta properarunt ; ſi fortaſſis evaſerint , nulla poſthac in Theatralis Spectaculi conventione revocentur . Ante omnia tamen diligenti obſervari , ac teneri ſanctione jubemus , ut vere in extremo periculo conſtituti , id pro ſalute poſcentes (ſi tamen Antiſtites probant) Beneficii conſequantur* . Alias leges tulerunt an. 380. quæ habentur eodem Codice tit. 7. l. 4. pag. 365. *Mulieres , quæ ex viliori ſorte progenitæ ſpectaculorum debentur obſequiis , ſi ſcenica officia declinarint , ludicris miniſteriis deputentur ; quas necdum tamen conſideratio ſanctiſſimæ Religionis & Chriſtianæ*

stianæ legis reverentia suæ fidei mancipavit: eas enim, quas melior vivendi usus vinculo naturalis conditionis evolvit, retrahi vetamus. Hæc lex Mediolani data fuit, fortassis Ambrosio instante, quæque Aquilejæ anno 381. renovata fuit, & habetur *tit. 7. l. 8. pag. 370.* Anno 386. Theodosius Magnus vetuit, ne Judices ludis theatralibus interessent, illis diebus exceptis, in quibus natus, & Imperii sceptra ipse tenuit, ut habetur Tit. 5. l. 2. pag. 350. *Nullus omnino Judicum aut theatralibus ludis, aut Circensium certaminibus, aut ferarum vacet; nisi illis tantum diebus, quibus vel in lucem editi, vel Imperii sumus sceptra fortiti: hisque ut ante meridiem tantum solemnitati pareant; post epulas vero ad spectaculum redire desistant: in quæ tamen omnes Judices, sive privati nihil penitus auri præmio dandum esse cognoscent*.

IV. Honorius, & Arcadius Imperatores anno 399. omnia superstitionis Paganicæ templa dirui præceperunt. *Si quæ in agris templa sunt, sine turba, ac tumultu diruantur. His enim dejectis, atque sublatis, omnis superstitionis materia consumetur*. Cod. Theodos. 16. tit. 10. leg. 16. Et anno 414. & circiter sola Christiana Religio omnes Imperii dignitates exercebat; solaque templa habuit precibus communibus destinata. Spectacula tamen de medio tollere omnino haud judicarunt consentaneum Imperatores. Arcadius anno 399. *Cod. Theod. 15. tit. 6. leg. 2.* ait: *Ludicras artes concedimus agitari, ne ex nimia horum restrictione tristitia generetur*. Idem dicit Honorius in Occidente tit. 10. l. 16. leg. 17. *Ut profanos ritus jam salubri lege submovimus, ita festos Conventus Civium & communem omnium lætitiam non patimur submoveri. Unde absque ullo sacrificio atque ulla superstitione damnabili exhibere populo voluptates, secundum veterem consuetudinem, inire etiam festa convivia, si quando exigant publica vota, decernimus*.

V. Leges istæ minime impedierunt, quin Sancti Episcopi adversus spectacula declamarent. Episcopi Africani in Concilio anno 399. vel, ut Baronius contendit, anno 401. celebrato, duo inter alia ab Imperatore postularunt. Primum, ne diebus festis in viis, plateisque saltationes fierent. *Maxime* (inquiunt) *cum etiam in natalibus beatissimorum Martyrum per nonnullas Civitates, & in ipsis locis sacris talia committere non reformident. Quibus diebus etiam, quod pudoris est dicere, saltationes sceleratissimas per vicos atque plateas exerceant, ut matronalis honor, & innumerabilium feminarum pudor devote venientium ad sacratissimum diem injuriis lascivientibus appetatur*. Secundum, ne diebus Dominicis saltem, & aliis solemnitatibus Christianæ Religionis theatrales ludi celebrarentur. *Nec non & illud petendum, ut spectacula Theatrorum, ceterorumque ludorum die Dominica, vel ceteris Religionis*

Chri-

Christianæ diebus celeberrimis amoveantur. Hoc idem pro Mediolanensi Civitate obtinuerat Ambrosius. Et Theodosius junior anno 425. hanc tulit legem, quæ est 5. lib. 15. tit. *de Spectaculis*. *Dominico* (*qui Septimanæ totius primus est dies*) *& Natale, atque Epiphaniorum Christi, Paschæ etiam, & Quinquagesimæ diebus, quandiu cælestis lumen lavacri imitantia novam sancti Baptismatis lucem vestimenta testantur, quo tempore, & commemoratio Apostolicæ passionis, totius Christianitatis Magistræ a cunctis jure celebratur, omni Theatrorum, atque Circensium voluptate per universas Urbes eorumdem denegata, ut totæ Christianorum, ac fidelium mentes Dei cultibus occupentur*.

Carthaginenses tanta insania erga theatrales ludos abripiebantur, ut tandem sola Dei vindicta Vvandalorum gladio executioni demandata, abusum, omnium malorum fontem, delere potuerit. Severam, ac tragicam punitionem tetris coloribus depingit Salvianus lib. 6. pag. 133. *Quis æstimare hoc malum possit? Circumsonabant armis muros Cirthæ atque Carthaginis Populi Barbarorum; & Ecclesia Carthaginensis insaniebat in Circis, luxuriabat in Theatris ...... Fragor, ut ita dixerim, extra muros, & intra muros præliorum, & ludicrorum; confundebatur vox morientium, voxque bacchantium; ac vix discerni forsitan poterat plebis ejulatio, quæ cadebat in bello, & sonus populi, qui clamabat in Circo*.

VI. Concilium Arelatense, celebratum anno 452. juxta Sirmondum, renovavit excommunicationem, quæ in primo Concilio anno 314. lata fuit in Theatricos: *De Theatricis, & ipsos placuit, quamdiu agunt; a communione separari*. Can. 5. Non ideo tamen Theatra cessarunt. Nam D. Cæsarius Episcopus Arelatensis sexto sæculo invectus est adversus theatrales ludos, ut docet Cyprianus Episcopus Tolonensis. Cur Sancti Pontifices Imperantibus Magistratibus Christianis non effecerint, ut Theatra penitus diruerentur, Gelasius Papa respondet. *Ego negligentiam accusare non audeo Prædecessorum, cum magis credam fortasse tentasse eos, ut hæc pravitas tolleretur, & quasdam extitisse causas, & contrarias voluntates, quæ eorum intentiones præpedirent*. Hic Pontifex Theatrorum abusum præcidit, ut advertit Ennodius Papiensis in suo Apologetico apud Baronium anno 496. Verum paucis post annis Theatra iterum aperta fuere. Nam Theodosius Italiæ Rex hæc de Theatris pronunciavit. *Mores autem graves in Spectaculis quis requirat? Ad Circum nesciunt convenire Catones. Quidquid illic gaudenti populo dicitur, injuria non putatur. Locus est, qui defendit excessum*. Cassiodorus *lib. 1. Epist. 27.* & clarius validiusque idem Rex apud eumdem Cassiodorum *lib. 3. Epist. 51.* adversus spectacula invehitur. *Spectaculum expellens gravissimos mores, invitans*

invitans levissimas contentiones, *evacuatio honestatis*; *fons irriguus jurgiorum*; *quod vetustas quidem habuit sacrum*, *sed contentiosa posteritas fecit esse ludibrium*. Cur ergo ea non sustulit? Respondet: *Hæc nos fovemus necessitate populorum*. *Expedit interdum desipere*, *ut possimus populi desiderata gaudia continere*. Vide *Epist. 31. lib. 1.* Spectacula Romæ omnino cessarunt sub Justiniano Imperatore, quando præcipua ædificia diruta fuere.

VII. Ethnicorum Auctores plurimi Theatra improbarunt. Ovidius in sua ad Augustum Apologia *lib. 2. Trist.* hæc scribit.

At tamen hoc fatear, ludi quoque semina præbent;
Nequitiæ: tolli tota Theatra jube.

De arte amandi *lib. 1.* Theatra scopulos vocat impudicitiæ, quo mulieres concedunt, ut spectent, spectenturque.

Spectatum veniunt, veniunt spectentur ut ipsæ.
Ille locus casti damna pudoris habet.

De remed. amoris *lib. 2.*

At tanti tibi sit non indulgere Theatris
. . . .
Enervant animos citharæ, cantusque, lyræque,
Et vox, & numeris brachia mota suis.

Ovidius haud erat severioris Ethicæ regulis addictus. Valerius Maximus *lib. 2. de Spec. cap. 4.* describit damna quæ Romanis Theatra intulere, & laudat *cap. 6.* Massilienses, quod Mimos recipere nollent. *Ne talia spectandi consuetudo imitandi licentiam sumat*.

Tacitus *lib. 4. cap. 8. Annal.* narrat Romanorum Sapientiores detestatos fuisse comœdos, comicosque, quos e Græcia non pauci conquisiere. *Vix artibus honestis pudor retinetur*; *nedum inter certamina vitiorum pudicitia*, *modestia*, *aut quidquam boni retinebitur*.

Seneca Epist. 7. *Nihil vero tam damnosum*, *quam in aliquo Spectaculo desidere*. *Tunc enim per voluptatem facilius vitia surrepunt*. *Quid me existimas dicere? Avarior redeo*, *ambitiosior*, *luxuriosior*. Juvenalis deridendos Romanos propinat, quod cum olim nationes sibi subjugaverint, nunc ventri, & spectaculis indulgeant.

CAPUT III.

Patres spectacula improbant, & quod Idololatriam sapiant, & quod ad luxuriam provocent. Mens Tertulliani fusius exponitur.

I. HActenus pauca delibavi, quæ ad historicam eruditionem attinent. Nunc ad causam ipsam propius accedo, & doctrinam Sanctorum Ecclesiæ Patrum adversus Theatra sincere exponam. Omnes, quorum interest Comœdiarum usum vigere, in id potissimum sua conferunt studia, ut honestatis coloribus easdem depingant. Et quamquam Christiani Poetæ, vel modestiores cum suas lucubrant Comœdias, Ethnicorum *Terentii*, & *Plauti*, aliorumque sibi imitanda proponant exemplaria, in quæ tam acriter Patres invecti sunt; nihilo secius contendunt, Patres Gentilium spectacula quædam idcirco improbasse, aut quod Idololatriam, & superstitionem saperent, aut quod Mimi, & Pantomimi impudicis gesticulationibus turpia facta referentes, eadem inquinarent. Nos vero in præsentia ostendemus, Patres Sanctos omnia spectaculorum genera improbasse. Et in primis quatuor generatim rejiciunt, ut observat Jacobus Pamellius in notis *ad lib. Tertull. de Spect.* nempe ludos Circenses in Circo, artes Scenicas in Theatro, Agones in stadio, & Munera, Venationes, seu gladiatorios ludos in Amphitheatro. Deinde singillatim Comœdorum, Tragœdorum, Mimorum, & Pantomimorum ludicras, obscenasque actiones execrantur. Nunc ego antiquiorum dumtaxat Patrum, qui opponi solent, sensa expendam.

II. Non desunt, qui evulgant, *Pios*, & *Religiosos* homines maximo affici dolore adversus Theatra, quod credant, Patres eadem diris devovisse. Extant utique in Patrum libris, inquiunt, acres adversus spectacula declamationes; sed earumdem sensus, ratio, & vis comprehendantur oportet. Quoniam tum Scenici ludi haud erant, quemadmodum nunc, simplicia solatia, & honesta oblectamenta; sed falsæ Religionis officia, Idololatriæ labe contaminata. Quæ veritas, præ aliis, comperta est *Antiquariis*, qui priscarum ætatum secretiora arcana investigant, & pretiosiora vetustatis monumenta scrutantur, expenduntque. Id autem ut evincant, auctoritatem opponunt Tertulliani scribentis in Apologet. cap. 38. *Æque Spectaculis vestris in tantum renunciamus, in quantum originibus eorum, quas scimus de superstitione conceptas.* Si ingenii, & eruditionis solummodo res esset, eam silentio præterirem; at cum Religionis sit, & pietatis, temperandum mihi non existimavi, quin pro modulo meo, quod censeo Christianorum moribus exitiale, patefaciam. Principio

itaque

itaque ajo, adductam Tertulliani auctoritatem mutilam esse, si argumentum quo de agitur, spectemus. Addit namque Tertullianus, nullo interposito verbo: *Quin & ipsis rebus de quibus transfiguntur, præter sumus: Nihil est nobis dictu, visu, auditu, cum insania Circi, cum impudicitia Theatri, cum atrocitate arenæ, cum Xysti vanitate*. Non ergo ob solius superstitionis originem, sed etiam ob omnium sensuum contaminationem, & crimen impudicitiæ Theatra insectatur. Quid, si istic solam superstitionis caussam produxisset, ubi tantum obiter de spectaculis verba facit? Docent vel ipsi *pii, religiosique* homines, qui extremis dumtaxat labiis sacram scientiam degustarunt, veram genuinamque Sanctorum Patrum, & quorumque Scriptorum in rebus controversis intelligentiam ex locis, in quibus non obiter tantum, sed ex instituto controversiam versant, hauriendam esse. Porro Tertullianus librum integrum in 30. *Capita* tributum de *Spectaculis* elucubravit. Et eruditi antiquitatis cultores truncatum textum ex Apologetico ejusdem nobis opponunt?

III. Quoniam vero ad Tertullianum causam hanc appellant, primum omnium Patrum Tertulliani doctrinam expendendam suscipio. Is in præfato *libro de Spectaculis* primis duodecim capitibus Spectaculorum originem, loca, diversitatem, Numina varia, quibus erant dicata, idque genus similia recenset, hisque titulis omnibus abstinendum ab illis evincit. Deinde *cap.* 13. concludit his verbis. *Satis opinor, implevimus ordinem: quot, & quibus modis Spectacula Idololatriam committant, de originibus, de titulis, de apparatibus, de locis, de sacrificiis quidem certi sumus nulla ex parte competere nobis ea, qui bis Idolis renunciavimus*.

IV. His peractis, alia prorsus via Spectacula adoritur, & totam reliquam libri partem eo collineat, ut demonstret, fugienda esse Theatra ob id potissimum, quod aut ad impudicitiam, libidinem, voluptatem, mollitiemque provocent; aut sævitiam, feritatem, odium, vindictam, æmulationem, superbiam in spectatorum animis concitent. Audiamus ipsum Tertullianum, qui suum cap. 14. sic auspicatur.

V. *Nunc interposito nosse Idololatriæ, quod solum subjectum sufficere debet ad abdicationem spectaculorum: alia jam ratione tractemus ex abundanti propter eos maxime, qui sibi blandiuntur, quod non nominatim abstinentia ista præscripta sit, quasi parum etiam de Spectaculis pronuncietur, cum concupiscentiæ sæculi damnantur* Joan. 1. 2. *Nam sicut pecuniæ vel dignitatis, vel gulæ, vel libidinis, vel gloriæ, ita & voluptatis concupiscentia est; species autem voluptatis etiam spectacula, opinor, generaliter nominatæ concupiscentiæ continent in se, & voluttates: æque generaliter intellectæ voluptates specialiter, & in Spectacula*

disse-

differuntur. *Ceterum retulimus supra de locorum conditione, quod non per semetipsa nos inquinent, sed per ea quæ illic geruntur, per quæ simul inquinamentum combiberint, tunc & in alteros respuunt*. Quid quod vel ipse Cn. Pompejus, quo primus mansuram Theatri sedem excitavit, præsentiens reprehensionem prudentum, a quibus magnam sperabat laudem, ac si Theatro constituto, turpitudinis officinam instruxisset, Veneris Templo Theatrum quasi appendicem adjunxit, ut hoc circuitionis fuco suæ consuleret famæ: inquit cap. 10. Tertullianus. *Itaque Pompeus Magnus solo Theatro suo minor, cum illam arcem omnium turpitudinum extruxisset, veritus quandoque memoriæ suæ censoriam animadversionem, Veneris ædem superposuit, & ad dedicationem edicto populum vocans, non Theatrum, sed Veneris Templum nuncupavit: cui subjecimus* (inquit) *gradus Spectaculorum. Ita damnatum, & damnandum opus Templi titulo prætexuit, & disciplinam superstitione delusit*.

VI. Sed ut magis palam fiat Tertulliani, aliorumque Patrum mens in hac controversia, pauca quædam Christianæ Religionis capita, seu fundamenta jacienda sunt, quæ forsitan non omnibus Antiquariis, sed Theologis, præ aliis, quibus est cælestium arcanorum explanatio concredita, sunt explorata. Primum, quod omnes voluptates, solatia, & oblectamenta, quæ referri in Dei gloriam nequeunt, Christianis vetita sunt. Ea vero omnia, quæ Deo placita non sunt, nec referri ad eum valent, illi sane displicent; & quæ illi displicent, diaboli sunt, & inter diaboli pompas computantur: quæ omnia idololatriam sapiunt, quæque omnia in Baptismatis professione ejuravimus. Hoc principium paucis explicat Tertullianus cap. 24. *Nihil enim non diaboli est, quidquid Dei non est, vel Deo displicet, hoc erit pompa diaboli, adversus quam in signaculo fidei ejeramus, neque facto, neque dicto, neque prospectu participare debemus*; Alterum est quod cum tam severe impudicitia quæque vetita Christianis sit, idcirco ea omnia declinare debent, quæ castitati contraria sunt. Nihil autem castitati infestius, quam Theatra, ait Tertullianus cap. 17. *Similiter impudicitiam omnem amoliri jubemur. Hoc igitur modo etiam a Theatro separamur; quod est privatum consistorium impudicitiæ, ubi nihil probatur, quam quod alibi non probatur. Quod si nobis omnis impudicitia execranda est, cur liceat audire, quæ loqui non licet? Cum etiam scurrilitatem, & omne vanum verbum judicatum a Deo sciamus, cur æque liceat videre quæ facere flagitium est? . . . Habes igitur & Theatri interdictionem de interdictione impudicitiæ*. Poterat ne clarius asserere vetita Christianis non solum ob Idololatriæ crimen, ut falso contendunt Antiquarii quidam, verum etiam *ob interdictionem impudicitiæ*. Sed ad principium, quo ille utitur animum intende. Si de omni verbo otioso reddenda

denda Deo ratio est, quanto magis de Theatrorum dictis, factisque? Tertium est, quod in Theatris humani cordis, animique inclinationes omnes concitantur, motus impotentes, passionesque vehementiores provocantur, irritanturque: quæ omnia fieri lex Evangelica vetat. En verba Tertulliani *cap. 15. Omne enim Spectaculum sine concussione spiritus non est. Ubi enim voluptas, ibi & studium, per quod scilicet voluptas sapit. Ubi studium, ibi & æmulatio, per quam studium sapit. Porro & ubi æmulatio, ibi & furor, & bilis, & ira, & dolor, & cetera ex his, quæ cum his non competunt disciplinæ*. Quartum, si fabularum studium, si Poetarum figmenta, sæcularisque litteraturæ doctrinæ vix permittuntur Christianis; licitane Spectacula, Theatra, Comœdiæque illis erunt. *Sin & doctrinam sæcularis litteraturæ* (inquit Tertull. c. 17.) *ut stultitiam apud Deum deputatam, aspernamur: satis præscribitur nobis, & de illis speciebus Spectaculorum, quæ sæculari litteratura lusoriam, vel agonisticam scenam dispungunt. Quod si comœdiæ, & tragœdiæ scelerum, & libidinum auctrices, cruentæ, & lascivæ, impiæ, & prodigæ nullius rei aut atrocis, aut vilis commemoratio melior est &c.* Plura alia principia, quæ tamen ad recensita revocantur, afferre ex Tertulliano, aliisque Patribus possem; sed nonnulla paullo infra adjiciam. Nunc præstat, quæ opponuntur, sub examen inducere.

VII. Objiciunt duo repræsentationum genera in Antiquorum Theatris distinguenda esse: alterum, quod eloquio auditum; alterum, quod gestu oculos demulcebat. Primum in comœdiis, tragœdiis, Atellanisque, quæ honestæ erant oblectationes, peragendis versabatur. Secundum gesticulationibus, posituris, corporum motibus, saltationibus, sonitus inter, & cantiones gesta referebat. Gesticulatores, Mimi, & Pantomimi appellabantur. Hæc, non illa spectacula, reprobasse Patres contendunt. Ceterum, concludunt, quia pauci ingenii acumine, rerumque penetratione ornati reperiuntur, qui varios vocabulorum significatus teneant; idcirco *homines pii, & religiosi* in eum prolapsi sunt errorem, ut crederent, omnes theatrales scenas proscriptas esse. Verum, ut mea præfert opinio, nec profunda penetratione, nec acri ingenio opus isthic est; sed quisquis vel levioris armaturæ colligere valet, Patres Sanctos utrumque repræsentationis genus detestatos esse. Idque evidenter constat ex solis recensitis principiis. Ultro fatemur, vehementius invectos fuisse Patres in sordidissimas Mimorum, & Pantomimorum actiones, fœdissimamque Meretricularum nuditatem, in adulteria, in masculorum concubitus, in fornicationem. Quid inde? Propterea ne non improbarunt interiores voluptates, cogitationes pravas, tactus impudicos, oscula obscena? Pro-

pterea

pterea ne non improbarunt vel ipsum in hæc prolabendi periculum?

VIII. At ne parum universalis, minusque præcisa videatur responsio, ex ipsis Patribus diluere objectionem lubet. Nec enim nova est oppositio isthæc; sed in omnium Poetarum, voluptatisque amatorum ore semper fuit. Cum enim homines ardentissimo voluptatum, gaudiorum, atque oblectationum desiderio afficiantur, vires, conatusque omnes exerunt, ut licitum evincant, honestumque quod impotenter cupiunt, & appetunt. Audiamus Tertullianum ipsum, qui omnia, quæ nunc pro Comœdiarum honestate afferri subtiliter solent, acutissime sibi opponit, eademque diluit. *Quam sapiens* (inquit c. 11.) *argumentatrix sibi videtur ignorantia humana, præsertim cum aliquid ejusmodi de gaudiis, & fructibus sæculi metuit amittere*. Porro ad objectionem his verbis respondet cap 27. *Sint dulcia licet, & grata, & simplicia, etiam honesta quædam*. (An non est ipsamet objectio Audi responsum.) *Nemo venenum temperat felle, & elleboro; sed conditis pulmentis, & bene saporatis, & plurimum dulcibus id mali injicit. Ita & diabolus letbale, quod conficit, rebus Dei gratissimis, & acceptissimis imbuit. Omnia illic seu fortia, seu honesta, seu canora, seu subtilia, proinde habe, ac si stillicidium mellis de ranunculo venenato: nec tanti gulam facias voluptatis, quanti periculum*.

IX. Satis superque hæc forent pro objectæ difficultatis resolutione. Verum ut magis veritas splendeat, & rimæ omnes ad perfugium occludantur, alios cavillos, & technas recensere juvat, quibus voluptatum amatores vel ipso Tertulliani tempore velum honestatis comœdiis prætendere contendebant. Sint, inquiebant illi, Spectacula impudica, immodestæ comœdiæ: nos probe honesteque eisdem fruimur. Respondet Tertullianus cap. 14. *Nam, & si qui modeste, & probe Spectaculis fruitur pro dignitatis, vel ætatis, vel etiam naturæ suæ conditione, non tamen immobilis animi est sine tacita spiritus passione. Nemo ad voluptatem venit sine adfectu, nemo adfectum sine casibus suis patitur. Ipsi casus incitamenta sunt adfectus*. Quod si quis obfirmate pernegare vellet, se nec passionem aliquam, nec adfectum, neque adfectus consequutiones, casus nempe, animæque ruinam, neque voluptatem ullam in Theatris experiri; hunc alia via aggreditur Tertullianus, reumque stultitiæ damnat, quod eo conveniat, ubi nihil saporis percipiat, nihil commodi. *Ceterum, si cessat adfectus, nulla est voluptas; & est reus jam ille vanitatis, eo conveniens, ubi nihil consequitur*.

X. Tria alia principia, quæ Tertullianus adhibet adversus Spectacula, brevissime perstringam. Primum. Fingam, te nullo adfectu, nulla prorsus tangi voluptate: reus nihilominus criminis es, quod aliis peccantibus adsis, conniveas

veas, tuaque præsentia veluti adjutrices porrigas manus. *Nobis* (inquit Tertullianus cap. 14.) *satis non est, si ipsi nihil tale faciamus, nisi & talia facientibus non conferamur. Si furem .... videbas, concurrebas cum eo. Utinam ne in sæculo quidem cum illis moraremur: sed tamen in sæcularibus separamur; quia sæculum Dei est, sæcularia autem diaboli.* Secundum'. Poetæ in suis comœdiis, tragœdiis, & tragicomœdiis vix quidquam simplicis veritatis absque falsitatis mixtura efferunt. Grandia portenta, miracula, fabulosa inventa, eaque omnia, sive vera, sive falsa, confingunt, quæ admirationem excitare, mentem animumque defigere, spiritum commovere posse existimant: atque iis fucis, & figmentis delibuta propinant, illarumque figurarum, troporum, digressionumque coloribus depingunt, quibus possint sensim, & delicate omnium appetituum turbam ciere, affectum, amorem, iram, indignationem, prout varia refert repræsentatio, concitare. Quid de actoribus dicam, qui Poetarum commenta populo elaborato artificio referunt? qui nunc amorem, modo iram, nunc lacrymas, modo lætitiam, nunc spem, nunc desperationem vafre simulant, & ementiuntur. Licita ne Christianis hæc? quibus sermo simplex, & ingenuus sit oportet; præcipiente Christo: *Sit autem sermo vester: est, est: non, non:* Matth. 5. v. 37. Hoc quoque argumento utitur Tertullianus, & latius Augustinus, ut infra patebit, ad improbanda Spectacula. Inquit enim Tertullianus cap. 23. *Jam vero ipsum opus personatum, quæro, an Deo placeat, qui omnem similitudinem Exod. 20. vetat fieri: quanto magis imaginis suæ? Non amat falsum auctor veritatis; adulterium est apud illum, quod fingitur. Proinde vocem sexus, ætates mentientem, amores, iras, gemitus, lacrymas adseverantem, non probabit, qui omnem hypocrisim damnat.* Hæc poeticam artem non absolute, sed in hunc adhibita finem, hisque mendaciis pollutam, damnant.

XI. Tertium Tertulliani principium istud est. Sint Spectacula, quæ propugnas, licita, & honesta (quod tamen falsum omnino est.) Nihil præter castitatem, pudorem, verecundiam, scelerum detestationem, amoremque virtutis redoleant. Non ob id licet Christianis illuc ire. Quoniam superest adhuc innocentiæ, seu castitatis offendiculum'. Quodnam? est congressus hominum & mulierum, quæ Spectacula, & Theatra amant, ceu opportunam una conveniendi occasionem. Illuc passim concedunt, non tam ut commenta poetica audiant, comœdosque respiciant, quam ut in mutuam coeant societatem: quisque illic Poeta, & Actor; & quæque Poetria, & Actrix. Nonne experientia constat, in vestium splendore, in vultus pigmentis, in colloquiis allegoricis Theatrorum spectatores comœdiis simillimos esse? Anne isthic describam mulierum artificia, quibus, antequam ad Theatrum pergant, caput suum, speculum

consu-

consulentes, vexant, capillos contorquent, nec ferro, nec igni parcentes, ut crinitæ, cincinnatæ, & cristatæ appareant, pulverem ferunt, odores, & unguenta adjiciunt: vultum si pulchro nativo colore ornatum habent, qua diligentia naturam adjuvant, si deformem, qua arte, quibus fucis, & pigmentis Dei imaginem polluentes non immutant, falsam & illudentem ementientes pulchritudinem? Quid de universo corporis ornatu? Quid de muliebri virorum cultu dicam? Quoniam adeo effeminati tandem evaserunt, ut femellis nec in vestium vanitate, nec in odorum fragrantia quidquam cedant. Hoc ergo pomparum, vanitatumque exquisito apparatu ad Theatrum incedunt; una conveniunt, oculis ludunt, gestu, & lingua loquuntur: dulcissima amicitiarum fœdera ineunt, foventque tenerrimis colloquiis, quibus libidinum scintillas excitant, concludit Tertullianus cap. 25. *Immo in OMNI Spectaculo nullum magis SCANDALUM occurret, quam ipse ille mulierum, & virorum accuratior cultus, ipsa consensio: ipsa in favoribus aut conspiratio, aut dissensio inter se de commercio scintillas libidinum conflabellant. Nemo denique in Spectaculo ineundo prius cogitat, nisi videri, & videre.* In omni mulierum, & virorum conversatione extra ipsa Theatra, & Spectacula, hæc omnia contingere possunt, tu inquis: & ego ajo, reapse plerumque contingere, si conversatio frequens sit, & familiaris. Sed quid inde? Istud ego argumentum in medium protuli, ut evincerem, Tertullianum Spectacula omnia detestari non ob id tantum, quod confictis Numinibus dicata sint, quod idololatriam sapiant, quod Mimorum & Pantomimorum gesticulationibus inquinentur; sed potissimum ob cetera, & potiora momenta, quæ descripsimus. Quin nec Tertullianus, nec ceteri Patres æque exprobrant Christianis idololatriam, vel periculum in eamdem prolabendi, ac exaggerant crimina impudicitiæ, libidinum, omniumque virtutum contaminationem. Ex his omnibus Tertullianus colligit conclusionem, quæ Christianæ professionis summa est, nempe Christianorum oblectationes, delicias, & spectacula esse sanctitatem vitæ, integritatem morum, carnis conflictationem, jejunia, lacrymas, cilicia, delictorum pœnitentiam, voluptatum, & ipsius Mundi contemptum: soli vero Deo, ceu nostræ felicitatis centro, adhærere, & ipsius extremum adventum commeditari. *Nostræ cœnæ* (inquit a cap. 28. usque ad finem) *nostræ nuptiæ nondum sunt: non possumus cum illis discumbere, quia nec illi nobiscum. Vicibus disposita res est, nunc illi lætantur, nos conflictamur.* Sæculum *inquit Joan.* 16. gaudebit, vos tristes eritis. *Lugeamus ergo, dum Ethnici gaudent, ut quum lugere cœperint, gaudeamus, ne pariter nunc gaudentes, tunc quoque pariter lugeamus. Delicatus es Christiane, si & in sæculo voluptatem concupiscis, immo nimium*

 stultus,

ftultus, si hoc existimas voluptatem. Item cap. 29. *Quid enim jucundius, quam Dei Patris, & Domini reconciliatio, quam veritatis revelatio, quam errorum recognitio, quam tantorum retro criminum venia? Quæ major voluptas, quam fastidium voluptatis, quam sæculi totius contemptus, quam vera libertas, quam conscientia integra.... Hæ voluptates, hæc Spectacula Christianorum, sancta, perpetua, gratuita ....* Item cap. 30. *Quale autem Spectaculum in proximo est adventus Domini jam indubitati, jam superbi, jam triumphantis? Quæ illa exultatio Angelorum, quæ gloria resurgentium Sanctorum? Quale Regnum exinde justorum? Qualis Civitas nova Jerusalem? At enim supersunt alia spectacula, ille ultimus, & perpetuus judicii dies, ille nationibus insperatus, ille derisus, cum tanta sæculi vetustas, & tot ejus nativitates uno igne haurientur. Quæ tunc Spectaculi latitudo? Quid admirer? Quid videam? Ubi gaudeam, ubi exultem, spectans tot ac tantos Reges, qui in Cælum recepti nunciabantur, cum ipso Jove, & ipsis suis testibus in imis tenebris congemiscentes? Item Præsides, persequutores Dominici sanguinis, sævioribus, quam ipsi contra Christianos sævierunt, flammis insultantibus liquescentes? Præterea Sapientes illos Philosophos coram discipulis suis una conflagrantibus erubescentes, quibus nihil ad Deum pertinere sua dicebant, quibus animas aut nullas, aut non in pristina corpora redituras adfirmabant? Etiam Poetas non ad Rhadamanthi, nec ad Minois, sed ad inopinati Christi Tribunal palpitantes: tunc magis Tragœdi audiendi, magis scilicet vocales in sua propria calamitate. Tunc Histriones cognoscendi solutiores multo per ignem: tunc spectandus auriga in flammea rota totus rubens: tunc Xystici contemplandi non in gymnasiis, sed in igne jaculati: nisi quod ne tunc quidem illos velim visos, ut qui malim ad eos potius conspectum insatiabilem conferre, qui in Dominum desævierunt. Hic est ille (dicam) fabri, aut quæstuarii filius, Sabbati destructor, Samarites, & dæmonium habens. Hic est, quem a Juda redemistis, hic est ille arundine, & colaphis diverberatus, sputamentis decoratus, felle, & aceto potatus. Hic est, quem clam discentes subripuerunt, ut resurrexisse dicatur, vel hortulanus detraxit, ne lactucæ suæ frequentia commeantium læderentur. Ut talia spectes, ut talibus exultes, quis tibi Prætor, aut Consul; aut Quæstor, aut Sacerdos de sua liberalitate præstabit? Et tamen hæc jam quodammodo habemus per fidem, spiritu imaginante repræsentata. Ceterum, qualia illa sunt,* quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt? *Credo circo & utraque cavea, & omni stadio gratiora.*

XII. Hæc licet paulo prolixiora, transcribere volui, quoniam hæc sunt sacra priscarum ætatum monumenta, ad quæ oculos convertere; hæc sunt Christianæ Religionis principia, ad quæ animum intendere debent quicumque de

moribus

moribus disputare gestiunt Christianorum. Qui vero hæc tota mentis indagine commeditari non est assuetus, eaque alta memoria reposita non habet, satis difficile, quid Evangelicæ integritati congruat, quidve repugnet, decernet. Porro ut hanc divinam scientiam assequamur, præter ingenii acumen, mentis vastitatem, vimque penetrandi, & omnia ad vivum resecandi, jugibus precibus, atque cælesti illustratione opus est. Tertullianus omnia Spectacula mundana exterminare, minime vero tantum de superstitione, de Idololatria, aliisque criminibus purgare conatus est. Et Spectacula, & Theatra cælestium arcanorum Christianis aperuit, ut illuc omnes cogitatus suos dirigant. Conferas nunc velim Spectacula, quæ Tertullianus Dei servis contemplanda proponit, cum tragœdiis, & comœdiis illis, quas modestiores Comœdi peragere hodiedum solent. Deinde collige, tantum ne invicem discrepent, quantum lux a tenebris?

XIII. Tatianus S. Justini Martyris Auditor in oratione quæ in operum S. Justini calce extat, ait, quod Histrio sit *præclararum actionum calumniator, adulterii promotor, insanæ avaritiæ commendator, cinædorum doctor, condemnandorum auctor*: deinde, & Græcos, & hodiernos Theatrorum laudatores his verbis reprehendit. *Quid obsecro sit apud vos egregium, aut admiratione dignum? Obscœna verba naso resonante effutiunt, & motibus indecentibus agitantur, & adulteriorum in scena Magistros filiæ, & filii vestri spectant.*

XIV. Minutius Felix in Octavio, Tertulliano coævus. *In ludis curulibus, quis non horreat populi in se rixantis insaniam, in gladiatoriis homicidii disciplinam? In scenicis etiam minor furor, turpitudo prolixior. Nunc enervis histrio, amorem dum fingit, infligit.*

CAPUT IV.

Cypriani, Lactantii, Salviani, Chrysostomi, Clementis Alexandrini, Basilii, Gregorii Nazianzeni, & Augustini sententia de Theatris, seu Spectaculis, exponitur.

I. Antequam istorum Patrum sensa ob oculos pono, duo præmittam fas est. Primum, quod duplex Idololatriæ genus Theologi distinguunt, alterum intellectus, voluntatis alterum. Idololatria intellectus creaturam pro Numine habet, illique religiosum cultum offert. Idololatria voluntatis, creaturam supra verum Numen amat. Illa in mente, hæc in affectu sita est. Illam speculatricem, hanc practicam appellant. Quare hoc sacrilegum crimen nec a Christiano populo deletum omnino est; sed thronum, seu sedem dumtaxat

mutavit, & ab intellectu Ethnicorum in voluntatem Catholicorum plurium demigrasse conspicitur. Mundi pompas, vanitates, oblectamenta, voluptates, quæ in verum Deum referri nequeunt, ad diabolum, & consequenter ad Idololatriam pertinere, Patres docent: quare his omnibus in baptismatis professione renunciavimus, & tamquam conficta Idola ejuravimus. De utraque Idololatria, & potissimum de secunda, Patres loquuntur, dum spectacula improbant. Secundo animadvertendum, hac etiam ætate nos Theatra, & spectacula, quæ peraguntur, detestari, non solum quod castitatem corrumpant, verum etiam quod superstitionem, & Idololatriam sapiant. Quemadmodum enim recentiores, doctioresque Poetæ a cujusque impudicitiæ labe purgare moderna spectacula nequiverunt, ita neque ab omni Idololatriæ fuligine. Enim vero originem illorum quæramus, unde eruemus? An ex divinis institutionibus, an ex Evangelio, Apostolis, aut Patribus? Non sane aliunde, quam ab ipsis Ethnicis. De Ethnica ergo origine non est ambigendum. Quid plura? Spectacula moderna utique nec in Deorum honorem, nec intentione illis placendi celebrantur. At nonne Jovem, Mercurium, Apollinem, cæteraque Paganorum Numina in suis Comœdiis, & Tragœdiis invocant Poetæ Christiani, protestatione adjecta, quod ita scribant, ne poesis frigeat? Quid, si tempora spectes? Non ne in bacchanaliis ista potissimum celebrantur? In quo ergo hæc ab Ethnicis discrepant? In intentione, & proposito, in quibusdam circumstantiis nimium fœdis, & sordidis? At, doctioribus nostris Poetis testibus, & re ipsa loquente, plures Christianorum comœdiæ sordidiorem olent impudicitiam, quam comœdiæ plurium Paganorum. Dic sodes: dum ejusmodi Spectacula celebrantur, cui Numini dicantur? Deo vero? Absit. Ergo Paganorum Numinibus. Quod namque nec dirigitur, nec dirigi in Deum verum potest, necesse est ut ad falsa Numina, nempe ad diabolum, id pertineat, quæcumque sit operantis intentio. Omne siquidem agens, ut ajunt, propter finem agit: & quoties finis operis pravus est, bonus operantis haud esse finis potest. En quot titulis Idololatriam voluntatis sapiant vel hæc ipsa theatra nostra, quorum honestatem propugnare quidam contendunt. Quamobrem non modo Patres adversus Ethnicorum, sed adversus quoque Christianorum Spectacula invehuntur ob id etiam; quod Ethnicæ superstitionis, & Idololatriæ fœdis reliquiis temerata sint. Et hanc rationem amplificant iis principiis, quæ modo indicata sunt. Hinc tamen minime infertur, nec nos, nec Patres aliis titulis spectacula non detestari. Quin fortius eadem amoliri conamur, quod sint morum integritati, & evangelicæ sanctitati exitialia, atque pestifera. His positis, ad Patrum accedimus examen.

II. Et

II. Et quoniam Theatrorum Patroni S. Cypriani etiam auctoritatem secundo loco obtrudunt; idcirco post Tertulliani examen Sancti Martyris Cypriani doctrina expendenda est. Inter opera S. Cypriani liber reperitur de Spectaculis, quem nonnulli Cypriano abjudicant, duabus innixi conjecturis, quod nempe stilum Cypriani non redoleat, & quod ejusdem nulla sit apud Pontium mentio. Verum tanquam genuinum Cypriani fetum defendunt doctissimi viri, Baronius, Pamelius, Sirmondus, Heraldus, Bellarminus, aliique, quibus subscribo, tum quod nihil Cypriani stylo similius, tum quod silentium Pontii levis nimium est conjectura. Verum, ut ut sit, quid in præfato libro adversus Theatra contineatur, discutiendum est.

III. Sub initium libri Auctor invehitur adversus Theatrorum patronos defensoresque his verbis: *Non desunt vitiorum assertores blandi, & indulgentes patroni, qui præstant vitiis auctoritatem, & quod est deterius, censuram Scripturarum cælestium in advocationem criminum convertunt, quasi sicut innocens spectaculorum ad remissionem animi appetatur voluptas. Nam & eo usque enervatus est ecclesiasticæ disciplinæ vigor, & ita omni languore vitiorum præcipitatur in pejus, ut jam non vitiis excusatio, sed auctoritas detur. Placuit paucis vos nunc instruere..... Nullum enim malum difficilius extinguitur, quam quod faciles reditus habet, dum & multitudinis consensu asseritur, & excusatione blanditur.* Sic loquitur Cyprianus, cujus auctoritatem opponunt Theatrorum advocati.

IV. Instituit deinde acrem in Christianos declamationem, qua eos a Spectaculis avocet, propterea quod & superstitione, & idololatria infecta sint, & maxime quod in baptismatis Sacramento quarumcumque comœdiarum voluptatibus renunciarint. *Secum tantummodo unusquisque deliberet, & cum persona professionis suæ loquatur; & nihil unquam indecorum geret: plus enim ponderis habebit conscientia, quæ nulli se alteri debebit, nisi sibi. Quid Scriptura interdixit? Prohibuit enim spectari, quod prohibet geri. Omnia, inquam, ista Spectaculorum genera damnavit, quando Idololatriam sustulit, ludorum omnium matrem, unde hæc vanitatis, & levitatis monstra venerunt. Quod enim spectaculum sine dolo? Quis ludus sine sacrificio? Quod certamen non consecratum mortuo? Quid inter hæc Christianus fidelis facit? Si Idololatriam fugit, quid, qui jam sanctus sit, de rebus criminosis voluptatem capit? Quid contra Deum superstitiones probat, quas amat, dum spectat? Ceterum sciat omnia hæc inventa dæmoniorum esse, non Dei. Impudenter in Ecclesia dæmonia exorcizat, quorum voluptates in spectaculis laudat, & cum semel illi renuncians, rescissa sit res omnis in baptismate, dum post Christum ad diaboli spectaculum vadit, Christo*

tanquam diabolo renunciat. Idololatria, ut jam dixi, ludorum omnium mater est; quæ, ut ad se Christiani fideles veniant, blanditur illis per oculorum, & aurium voluptatem.

V. Hucusque Cyprianus arcendos demonstravit Christianos a Spectaculis, utpote superstitione, & Idololatria infectis: nunc ad ea improbanda procedit, quod impudicitiæ virus, quod libidinis pestem ingerant in oculos; immittant in aures, mentemque obscœnis repleant cogitationibus. *Sed, ut de hoc Scenæ inquinamento inverecundo jam transitum faciam, pudet referre, quæ dicuntur; pudet etiam accusare, quæ fiunt, argumentorum strophas, adulterorum fallacias, mulierum impudicitias, scurriles jocos, parasitos sordidos, ipsos quoque Patresfamilias togatos; modo stupidos, modo obscœnos...... Quid loquar comicas, & inutiles curas, quid illas magnas tragicæ vocis insanias, quid nervos cum clamore commissos?*

VI. Planum igitur est, non ob solum superstitionis, & Idololatriæ crimen; sed etiam ob impudicitiæ, & libidinis flagitia, Cyprianum evincere, Religioni Christianæ infesta esse Spectacula. Verum habet, inquis. Sed illa Spectacula & Diis erant dicata, & nimium erant impudica. Audi Cyprianum, qui, ut hunc quoque cavillum retundat, subdit, Christianis abstinendum a spectaculis esse, etiamsi Diis dicata non essent, etiamsi crimen apertum libidinis non haberent: quoniam, quantumvis ab istorum vitiorum monstris purgata concedantur, adhuc vanitatem continent, quæ Christi fidelibus minime licita est. *Hæc etiamsi non essent simulacris dicata, adeunda tamen & spectanda non essent Christianis fidelibus.* Ausculta rationem. *Quoniam etsi non haberent crimen, habent in se maximam, & parum congruentem fidelibus vanitatem.* Quid pressius, quid manifestius scribere poterat Cyprianus, ut perfugia quæque occluderet? Plurima quoque in Epistola ad Donatum comœdiarum scelera, præter superstitionem, & idololatriam recenset. *Quæ*, inquit, *pudica fortasse ad Spectaculum Matrona processerat, de spectaculo revertitur impudica. Adhuc deinde morum quanta labes, quæ probrorum fomenta, quæ alimenta vitiorum, histrionicis gestibus inquinari? ... Quid non possit suadere, qui talis est? Movet sensus, mulcet affectus, expugnat boni pectoris conscientiam fortiorem: nec deest probri blandientis auctoritas, ut auditu molliore pernicies hominibus obrepat. Exprimunt impudicam Venerem, adulterum Martem, Jovem illum suum, non magis Regno, quam vitiis Principem, in terrenos amores cum ipsis suis fulminibus ardentem, nunc in plumas oloris albescere, nunc aureo imbre defluere, nunc in puerorum pubescentium raptus ministris avibus prosilire. Quære jam nunc, an possit esse, qui spectat, integer, vel pudicus?*

VII. Ter-

VII. Tertio loco opponunt priscæ Antiquitatis periti Lactantium, quem contendunt, ob solam Idololatriam interdicere Christianis spectaculorum frequentiam. Ut lector dijudicare queat, verum, an falsum hoc sit, integrum Lactantii textum illius oculis subjicio. Non solum spectacula, quæ agebant Mimi, Pantomimi, & Pantomimæ, sed omnia spectaculorum genera recenset Lactantius, ac in eadem omnia suas fert censuras. Lib. 6. Divin. Instit. cap. 2. *In Scenis quoque nescio, an sit corruptela vitiosior. Nam & comicæ fabulæ de stupris Virginum loquuntur, aut amoribus Meretricum: & quo magis sunt eloquentes, qui flagitia illa finxerunt, eo magis sententiam elegantia persuadent, & facilius inhærent audientium memoriæ versus numerosi, & ornati.* Ut vides, non de turpibus sordidisque, sed de comœdiis sententiarum gravitate, & versuum suavi harmonia, elegantibus verbis digestis, sermonem habet. Persequitur vero: *Item tragicæ historiæ subjiciunt oculis parricidia, & incesta Regum malorum, & cothurnata scelera demonstrant. Histrionum quoque impudicissimi motus quid aliud nisi libidines docent, & instigant? Quorum enervata corpora, & in muliebrem incessum, habitumque mollita, impudicas feminas inhonestis gestibus mentiuntur..... Quid de Mimis loquor, corruptelarum præferentibus disciplinam? Qui docent adulteria, dum fingunt, & simulatis erudiunt ad vera? Quid juvenes, aut virgines faciant, cum hæc & fieri sine pudore, & spectari libenter ab omnibus cernunt? Admonentur utique, quid facere possint, & inflammantur libidine, quæ aspectu maxime concitatur, ac se quisque pro sexu in illis imaginibus præfigurat, probantque illa, dum rident, & adhærentibus vitiis corruptiores ad cubicula revertuntur: nec pueri modo, quos præmaturis vitiis imbui non oportet, sed etiam senes, quos peccare jam non decet. Circensium quoque ludorum ratio quid aliud habet, nisi levitatem, vanitatem, insaniam? Tanto namque impetu concitantur animi in furorem, quanto illic impetu curritur, ut jam plus spectaculi exhibeant, qui spectandi gratia veniunt; cum exclamare, & efferri, & exilire cœperint. VITANDA ERGO SPECTACULA OMNIA, NON SOLUM ne quid vitiorum pectoribus insideat, quæ sedata, & pacifica esse debent, sed ne cujus nos voluptatis consuetudo deliniat, & a Deo, atque a bonis operibus avertat. Nam ludorum celebrationes Deorum festa sunt: siquidem ob natales eorum, vel templorum novorum dedicationes sunt constituti. Et primitus quidem venationes, quæ vocantur munera, Saturno attributæ sunt. Ludi autem scenici Libero, Circenses Neptuno. Paulatim vero & ceteris Diis idem honos tribui cœpit: singulique ludi Numinibus eorum consecrati sunt, sicuti Sisinnius Capito in libris spectaculorum docet. Si quis igitur spectaculis interest, ad quæ Religionis gratia convenitur, discessit a Dei*

cultu, & ad Deos se contulit, quorum natales & festa celebravit. Certe si nostris vixisset Lactantius temporibus; non potuisset pressius omnium spectaculorum genera diris devovere, & rimas, perfugiaque omnia occludere, ut ad incitas redigeret comœdiarum defensores.

VIII. Salvianus *Lib. 6.* omnes suæ eloquentiæ nervos intendit adversus cujusque generis spectacula. Sed duo potissima peccatorum genera, impudicitiæ nempe, mundanæ voluptatis, & superstitionis carpit. *Nam, cum duo sint maxima mala, aut si homo se perimat; aut Deum lædat, hoc utrumque in ludis publicis agitur. Nam per turpitudines criminosas æterna illic salus Christianæ plebis extinguitur, & per sacrilegas superstitiones Majestas Divina violatur. Dubium enim non est, quod lædunt Deum, utpote Idolis consecratæ.* Persequitur deinde declamationem adversus aliorum malorum monstra. *Quidquid*, subdit, *immunditiarum est, hoc exercetur in Theatris; quidquid luxuriarum, in palæstris; quidquid immoderationis, in Circis; quidquid furoris, in Caveis. Alibi est impudicitia, alibi lascivia, alibi intemperantia, alibi insania, ubique dæmon, immo per singula ludicrorum loca universa dæmonum monstra. Præsident enim sedibus suo cultui dedicatis. Ac per hoc in spectaculis ejusmodi non sola est illecebra, nec sola vitiositas. Admisceri enim huic Christianum hominem superstitioni, genus est sacrilegii, quia eorum cultibus communicat, quorum festivitatibus delectatur.* Maximum ergo crimen, cujus Salvianus arguit Christianos spectaculis adstantes, est delectatio vana, voluptas impudica, & lasciva lætitia, quam capiebant. Quæ delectatio efficiebat, ut superstitionis quoque, repugnante etiam ipsorum animo, reipsa fontes evaderent.

IX. D. Joannes Chrysostomus pluribus in locis Theatrorum libidinem, & impudicitiam execratur *Homil. 3. de David, & Saule*, ubi nec verbum est de idololatria, prolixe impudicos oculos, venereos cogitatus, desideria prava ex spectaculis concitata narrat, & ab Altaribus arcendos Christianos docet, qui Theatra frequentant: cujus doctrina nimis rigida, ut nunc evenit, quibusdam videbatur. *Et quid hi, inquiunt, adeo magni sceleris commiserunt, ut ab istis sacris cancellis arcendi sint?* (Idipsum nunc opponitur.) *Immo quod delictum hoc gravius quæris istorum, qui cum seipsos plane adulterio contaminarint, impudenter ac rabidorum more canum ad hanc sacram Mensam irruunt? Quod si velis adulterii modum cognoscere, non mea verba tibi referam, sed illius, qui de tota hominis vita judicaturus est.* Qui viderit mulierem ad concupiscendam illam, jam mœchatus est eam in corde suo: *Matth. 5. Quod si mulier forte in foro obvia, & neglectius culta sæpe curiosius intuentem cepit ipso vultus aspectu: isti, qui non simpliciter, neque fortuito, sed studio, & tanto studio, ut Ecclesiam quoque conte-*

contemnant, & hac causa pergunt illuc, ac totum ibi desidentes diem in facies abjectarum feminarum illarum defixos habent oculos, qua fronte poterunt dicere, se eas non vidisse ad concupiscendum? Ubi verba quoque accedunt fracta, lasciv aque, ubi cantiones meretriciæ, ubi vox vehementer ad voluptatem composita, ubi stibio picti oculi, ubi coloribus tinctæ genæ, ubi vestis curiosius concinnata, ubi totius corporis habitus fuco plenus est, aliaque multa lenocinia ad fallendos, inescandosque intuentes instructa; ubi socordia spectantium, multaque confusio: hinc ipse locus ad lasciviam invitans tum ab iis acroamatibus, quæ præcesserunt, tum ab iis, quæ consequuta sunt. Plurima scribit hoc de argumento *homil. 38. in Matth.* Pauca isthuc transcribam, quæ decretorium efficiunt argumentum.

X. Itaque, postquam prolixa oratione theatrorum damna, & spectaculorum omnium horrenda scelera depinxit, ad diluendam accedit excusationem vanissimam eorum, qui nihil mali ex spectaculorum frequentia se perpeti dicebant. His ergo verbis suam concludit homiliam. *Quid ergo, si ostendam, inquies, nihil damni ab hac frequentia emergere? Certe vel hoc ipsum damnum est, sine causa, ac temere tempus insumere, & aliis offendiculo esse. Nam, si tu damnum non patiaris, alium hujus spectaculi studiosiorem reddis. Quomodo autem damnum non patiaris; qui præbes his spectaculis occasionem? Nam præstigiator, corruptus puer, fornicaria mulier, omnesque illi diabolici chori, in caput tuum causam spectaculorum regerunt. Quemadmodum enim, si spectatores non essent, nec essent, qui ejusmodi ludos exhiberent; sic, quia spectatores sunt, & isti gestorum ignem patiuntur. ITAQUE, LICET SINE CASTITATIS DISPENDIO ID AGERES, id quod certe fieri nequit; aliorum tamen perniciei graves dabis pœnas, sive spectantium, sive spectacula edentium: atque ad castitatem servandam majus lucrum fecisses, si illo non venisses. Si enim castus nunc es, multo castior esses, si spectacula illa vitasses. Ne itaque inutiliter contendamus, neque inutiles defensiones excogitemus. Una defensio, & excusatio est, si fugiamus fornacem Babylonicam, si procul ab Ægyptia meretrice degamus; etiamsi nudos oporteat ab illa effugere. Ita enim & multa fruemur voluptate, conscientia nos non accusante, præsentem vitam caste agemus, futuraque bona consequemur, gratia, & benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui gloria, & imperium nunc, & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.* Plurima quoque scribit hac de re *homil. 6. in Matth.* ubi ostendit pœnitentiæ lacrymis diluenda nobis esse peccata in hoc sæculo, non risu, & theatrorum cachinnis tempus terendum. *Tot, tantorumque facinorum rationem redditurus, sedes ridens, urbanas facetias proferens, & voluptati indulgens? Sed, si id non fecero, inquies,*

si in-

si luxero; quæ mihi hinc utilitas? Multa sane, & tanta, quantam explicare non possum. In sæcularibus enim judiciis, quantumvis plores, non effugies supplicium post latam sententiam. Hic vero, si ingemiscas tantum, sententiam solvisti, & veniam consequeris. Ideoque de luctu sæpe Christus nos admonet, & eos, qui lugent, beatos prædicat; illos vero, qui rident, miseros declarat. Hoc quippe Theatrum non risum admittit: neque ideo convenimus, ut cachinnos effundamus, sed ut gemamus, atque ex hujusmodi gemitu Regni hereditatem nanciscamur .... Attamen ita sunt quidam omni sensu vacui, ut post hæc audita verba dicant: Absit, ut unquam lacrymas fundam: mihi vero id concedat Deus, ut semper rideam, & ludam. Quid hujusmodi cogitatione infandius? Non enim Deus id dat, ut ludamus, sed diabolus. Audi igitur, quod passi sint ii, qui ludebant. Sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. *Tales erant Sodomitæ, tales etiam illi tempore diluvii ..... Ne itaque illa petas a Deo, quæ a diabolo accipis. Nam Dei est dare cor contritum, & humiliatum, animum vigilem, temperantem, continentem, pœnitentem, compunctum. Hæc illius dona.* An ob solam Idololatriam spectacula Chrysostomus improbat?

XI. Clemens Alexandrinus *lib.* 3. *Pædagog. cap.* 1. adversus Theatra hæc inter alia scribit. *Magna itaque confusione, & iniquitate hi cœtus pleni sunt, & occasio conventus causa est turpitudinis; cum viri, & feminæ mixtim conveniunt, alter ad alterius spectaculum ..... dum enim lasciviunt oculi, calescunt appetitiones, & oculi proximos impudentius aspicere assuefacti, quod concessum sibi vident otium, intendunt cupiditates.*

XII. S. Basilius hom. 4. *Nescientes orchestram, quæ spectaculis impuris abundat, his, qui illic consident, communem, ac publicam esse lasciviæ officinam: quin illic tibiarum modulationes perquam concinnæ, ac meretriciæ cantiones audientium animis insidentes, cunctis, utpote citharædorum, aut tibicinum pulsum æmulantibus, nihil aliud, quam obscœnitatem suadent.*

XIII. S. Gregorius Nazianzenus *ad Sacel. Jambic.* 3. asserit, theatrum *scholam esse fœditatis omnis, & lasciviæ*. S. Ambrosius *de fuga sæculi cap.* 1. S. Cyrillus Hierosolymitanus *catech.* 19. Justinus, Athenagoras, Tatianus, Theophilus Antiochenus, ut legitur in Biblioth. PP. Tom. 2. acri stilo adversus theatra invehuntur.

XIV. Ultimo loco nonnulla ex Augustino adjicere lubet. Sanctus Doctor quæcumque spectacula Christianis illicita & criminosa ostendit. Et primum dæmonis vafritiem in theatrorum, scenarumque invento patefacit. Sub initium nequissimi spiritus in Numinum honorem celebranda spectacula suggesserunt, ut Re-

ut Religionis velamine obſcœna ſcelera contecta facilius animos invaderent. Prævidebat vaferrimus ſatanas idololatriam illam ſpeculatricem, & intellectualem opportuno tempore deſituram. Idcirco ſcenicorum luem ludorum excogitavit ſine fine duraturam, ut acute animadvertit S. Pater, qui *lib. 1. de Civ. Dei cap. 33.* hæc ſcribit. *Dii propter ſedandam corporum peſtilentiam ludos ſibi ſcenicos exhiberi jubebant. Pontifex autem veſter propter animorum cavendam peſtilentiam ipſam Scenam conſtrui prohibebat. Si aliqua luce mentis animam corpori præponitis, eligite, quem colatis. Neque enim & illa corporum peſtilentia ideo conquievit, quia populo bellicoſo & ſolis antea ludis circenſibus aſſueto, ludorum ſcenicorum delicata ſubintravit inſania: ſed aſtutia ſpirituum nefandorum prævidens, illam peſtilentiam jam ſine debito ceſſaturam, aliam longe graviorem, qua plurimum gaudet, ex hac occaſione non corporibus, ſed moribus curavit immittere.* Non ſolum Auguſtinus improbat theatra, quod lue impudicitiæ animum corrumpant; ſed quod potiſſimum ſuis confictis umbris a rerum veritate mentem avocent, lib. de vera Relig. cap. 22. *Et hæc enim quædam imitatio veritatis. Nec ob aliud a talibus prohibemur ſpectaculis, niſi, ne umbra rerum decepti, ab ipſis rebus, quarum illæ umbræ ſunt, aberremus.* Quam rationem antea prodiderat Tertullianus. Perſequitur Auguſtinus alia mala recenſere, quæ theatra ſuapte natura ſemper inducunt. Quamvis enim impudicos motus, falſa figmenta non inveherent; inutilibus tamen narrationibus, & vaniſſimis fabulis animum replent, & cor humanum in ſtudio occupant vanitatis. De hoc peccato ipſe ſe accuſat, & profanas lacrymas, quas audiendo Didonis mortem effuderat, amariſſimis pœnitentiæ lacrymis abluit, *lib. 1. Conf. cap. 13.* ubi inquit: *Tenere cogebar Æneæ neſcio cujus errores, oblitus errorum meorum, & plorare Didonem mortuam, quia ſe occidit ob amorem: cum interea me ipſum in his a te morientem, Deus vita mea, ſiccis oculis ferrem miſerrimus. Quid enim miſerius miſero, non miſerante ſe ipſum, & flente Didonis mortem, quæ fiebat amando Æneam, non flente autem mortem ſuam, quæ fiebat non amando te?* Tandem ſui ipſius mala, quæ ex ſpectaculis paſſus eſt, deſcribit; & quod veluti captivus, ad illa raperetur, Deo enarrat, teſtans, quod urbanus, & elegans apparere geſtiebat, dum libidinis luto, & concupiſcentiæ bitumine inquinatus undique ſordeſceret. Utinam tot impudiciſſimi ſpectaculorum ſectatores, qui candidiorem urbanamque Auguſtini elegantiam ementiuntur, Auguſtini ſinceriſſimam confeſſionem imitarentur. *Lib. 3. Conf. cap. 1.* addit. *Venam igitur amicitiæ coinquinabam ſordibus concupiſcentiæ, candoremque ejus obnubilabam tartarea libidine: & tamen fœdus, atque inhoneſtus, elegans, & urbanus eſſe geſtiebam abun-*

abundanti vanitate .... Rapiebant me spectacula theatrica plena imaginibus miseriarum mearum, & fomitibus ignis mei.

XV. Praeterea, ut intaminatae castitatis Heroes, qui inter spectaculorum lenocinia, & omnium virtutum scopulos, vitiorumque sentinas, immotum aequabilemque jactant animum, & puram mentem, erubescant talia mentiri, ob oculos pono spectaculum, quod contemplati si fuerint, ostentare in theatris illos pudebit castitatem, & innocentiam. Spectaculum, quod illis commeditandum offero, est ruina, quam vir sanctus Alipius in aspectu Amphitheatri passus fuit. Tragicum formidandumque eventum describit Augustinus l. 6. Conf. cap. 8. *Non sane relinquens incantatam sibi a parentibus terrenam viam, Romam processerat, ut jus disceret: & ibi gladiatorii spectaculi inhiatu incredibili, & incredibiliter abreptus est. Cum enim aversaretur, & detestaretur talia, quidam ejus amici, & condiscipuli, cum forte de prandio redeuntibus obvius esset, recusantem vehementer, & resistentem familiari violentia duxerunt in Amphitheatrum, crudelium, & funestorum ludorum diebus, haec dicentem: Si corpus meum in illum locum trahitis, & ibi constituitis, numquid & animum, & oculos meos in illa spectacula potestis intendere? Adero itaque absens, ac sic & vos, & illa superabo. Quibus auditis, illi nihilosecius eum adduxerunt secum, idipsum forte explorare cupientes, utrum posset efficere. Quo ubi ventum est, & sedibus, quibus potuerunt, locati sunt: fervebant omnia immanissimis voluptatibus. Ille autem clausis foribus oculorum, interdixit animo, ne in tanta mala procederet; atque utinam & aures obturavisset. Nam quodam pugnae casu cum clamor ingens totius populi vehementer eum pulsasset, curiositate victus, & quasi paratus, quidquid illud esset, etiam visu contemnere, & vincere, aperuit oculos: & percussus est graviore vulnere in anima, quam ille in corpore, quem cernere concupivit; ceciditque miserabilius, quam ille, quo cadente factus est clamor, qui per ejus aures intravit: & reseravit ejus lumina, ut esset, qua feriretur, & dejiceretur, audax adhuc potius, quam fortis animus, & eo infirmior, quo de se praesumpserat, quod debuit de te. Ut enim vidit illum sanguinem, immanitatem simul ebibit, & non se avertit, sed fixit aspectum, & hauriebat furias, & nesciebat, & delectabatur scelere certaminis, & cruenta voluptate inebriabatur, & non erat jam ille, qui venerat; sed unus de turba, ad quam venerat, & verus eorum socius, a quibus adductus erat. Quid plura? Spectavit, clamavit, exarsit, abstulit inde secum insaniam, qua stimularetur redire, non tantum cum illis, a quibus prius abstractus est, sed etiam prae illis & alios trahens. Et inde tamen manu validissima, & misericordissima eruisti eum tu, & docuisti*

eum

eum non sui habere, sed tui fiduciam; sed longe postea. Cui hæc audienti sanguis non frigescit? Tanta ergo est spectaculorum ad hominum corda emollienda vis roburque, ut delectationem excitare valeat, vel in earum rerum conspectu, a quibus natura ipsa abhorret? *Alipius* invitus ad Amphitheatrum ducitur, morum integritate ornatus, sanctis cogitationibus munitus, animoque firmissimo clausos servandi oculos, ut ne videret quidem gladiatorum feram insaniam. Nihilominus præsens factus, vociferante turba, oculos aperuit, hominum corpora dilaniari, humanoque terram madere sanguine conspexit, atque cruenta voluptate se tactum sensit. Quid si ad theatrum accessisset, ubi ea oculis repræsentantur, ad quæ natura impotenti impetu abripitur? Legas velim quæ narrat idem Augustinus in libris, ni fallor, contra Julianum de sene castissimo, & octuagenario majore, qui ad conspectum unius scenæ lugendam castitatis octoginta & amplius annorum spatio intemerate servatæ jacturam passus est.

XVI. Ex hucusque dictis cuique præjudiciorum vacuo compertum est, Patres omnes Christifidelibus interdixisse spectacula, non tantum ob eam rationem, ne scilicet superstitionis, & ethnicæ idololatriæ participes efficerentur; sed potissimum ne voluptatum illecebris, ne mulierum lenociniis effeminarentur, neve pudorem, verecundiam, castitatemque amitterent, atque ad omnem mollitiem dissolverentur. Improperant utique Patres Christianis theatra adeuntibus paganicæ superstitionis crimen, non quod Christiani occasione comœdiarum a catholica desciscerent professione, & falsorum Numinum cultum profiterentur; sed quod facto superstitionem foverent, & manus Ethnicis ludos scenicos in Idolorum cultum celebrantibus porrigerent. Quis, quæso, Patrum refert, Christianos Catholicæ Religioni terga dedisse, atque in Paganorum castra immigrasse ob comœdiarum frequentiam? Nam revera Christiani theatra adibant, non ut Numinibus cultum offerrent, sed ut sensus suos demulcerent, & voluptatem caperent; tametsi, ut dixi, reipsa occasionem Idololatriæ præberent, illisque Patres *practicæ superstitionis* crimen exprobrarent. Quemadmodum si hac tempestate Turcæ, Hebræi, Ethnici spectacula quædam agerent in suæ Religionis argumentum, sed quæ ad lasciviam, impudicitiam, & carnalia desideria provocarent; & Christiani illuc concederent: sacri Concionatores omnes eloquentiæ nervos intenderent, ut ab illis Catholicos avocarent. Et inter argumenta, quibus uterentur, unum certe esset, Christianæ Religionis dedecus, & Idololatriæ, falsæque Religionis incitamentum: quamvis peroptime scirent, Christianorum neminem eo convenire, ut Turcarum, Gentilium, Hebræorumque Religioni litaret; sed ut voluptatem perciperet.

Quam-

Quamobrem probrosa libidinis, mollitiei, lasciviæque flagitia, quibus inquinarentur, latius, & ferventius exaggerarent. Quæ demum flagitia temporis tractu tam altas, ubi semel pedem figunt, radices agunt, ut a fide, verique Dei cultu deficere vel ipsos sapientes faciant. Hæc est germana Sanctorum Patrum doctrina adversus theatra.

XVII. Tandem edisserant nobis priscæ vetustatis perspicaces investigatores: Ovidius, Maximus, Seneca, Juvenalis, & plurimi alii Ethnici Scriptores, qui, ut impudicitiæ & libidinum sentinam, theatra improbant, id ne studio vitandæ Idololatriæ præstiterunt? Quid? Invectine sunt dumtaxat in obscœnissimos meretricis Floræ ludos, qui semel tantum in anno habebantur, quibus solæ assidebant meretriculæ? An non habemus scripta theatralia illius ætatis, in quorum conspectu sordescunt plures nostri temporis comœdiæ, & fabulæ Nemorenses. Edisserant: dum Plato a sua Republica pulsos voluit musicos, comicos, Poetas omnes, vel ipsum Homerum, quod cantus suavitas, & harmonicus versuum numerus emollirent animos, effeminarent viros; zelone profligandæ Idololatriæ id præstitit? Dum Aristoteles, Plutarchus, M. Tullius, & pene omnes tum Græci, tum Latini sapientes Philosophi improbant comicas repræsentationes, quia voluptatem excitant, sensus fascinant, vires dissolvunt; numquid Divinæ Religionis studio hoc egerunt? Sileant ergo priscæ antiquitatis venatores, desinantque seducere imperitos, qui putidas fabellas suscipiunt pro solidis documentis, dum eorum concupiscentiæ negotium agitur. Sed quid in vano commento profligando diutius immoror?

CAPUT V.

Nonnulla posteriorum temporum documenta adversus theatrales ludos.

I. CUm Christiana Religio dominari, pulsa penitus Idololatria, cœpit, tum & pii Imperatores in suis edictis, & Episcopi in suis Conciliis Comœdiis, Tragœdiis, & quibusque theatralibus ludis apertum, & continuum bellum indicere non destitere ad hæc usque tempora nostra. Quamvis enim sub Imperatoribus Ethnicis & Concilium Eliberitanum in Hispania Lactantii tempore celebratum *can.* 62. & 67. & Concilium Nicænum, in quo, teste Nicephoro *lib.* 8. *cap.* 18. anathema latum est contra librum *Arii*, inscriptum *Thaleja*, quod Poetæ *Sotodis*, & Comicorum cantilenas redoleret; & Constitutiones dictæ Apostolicæ *can.* 5. plura contra theatra statuerint: tamen ea libertate, & potestate adversus ejusmodi corruptelas vocem exaltare nequiverunt, qua usi, post extinctam superstitionem, Episcopi, & Concilia sunt. Nec

tempus

tempus permittit, nec instituti ratio postulat, ut omnia huc transcribam ecclesiastica documenta, quae omni fere tempore pro exterminandis theatrorum corruptelis summa constituta sunt providentia. Pauca tamen perstringam, & qui plura cupit, consulat P. *Le Brun*.

II. Concilium Trullanum *an.* 692. *can.* 51. haec decernit. *Omnino prohibet haec sancta, & universalis Synodus eos, qui dicuntur Mimi, & eorum spectacula. Deinde venationum quoque spectationes. Si quis autem praesentem canonem contempserit, & se alicui eorum, quae sunt vetita, dederit, si sit quidem Clericus, deponatur, si vero Laicus, segregetur.*

III. Desinente octavo saeculo, Leo Isauricus, aliique Principes Iconoclastae, ut Catholicos affligerent, exactis e Monasteriis Monachis, illorum cellas Histrionibus inhabitandas dederunt. Quare Concilium Generale VII. *sess.* 7. ubi haec referuntur, Christianis severissime theatrorum frequentiam prohibet, poenasque violatoribus infligit, sicut & Concilium Laodicenum. Tom. VI. Concilior. haec referuntur. *Tantum ei, qui dat escam, gratias agant, & non per quasdam thymelias voluptates, hoc est satanicas cantilenas, cytharasque, & meretricias inflectiones: quibus superveniet Prophetica maledictio* (Isaiae 5.) *Vae, qui cum cythara, & psalterio vinum bibunt, opera autem Domini non intuentur, & opera manuum ejus non intelligunt. Et si unquam fuerint inter Christianos hujusmodi, corrigantur. Sin autem, obtineant super eis, quae sunt ante nos regulariter edita.*

IV. Nicolaus Papa an. 866. Bulgaris jubet, ut spectacula fugiant. Et Photius noni saeculi scriptor in suo Monocanone colligit ecclesiasticas leges, & civiles contra spectacula. Ostendit, Ecclesiam nunquam permisisse theatra; sed ab eisdem fidelibus abstinendum praecepisse: additque, Clericos eadem frequentantes in Monasteriis includendos esse. Animadvertit citatus P. *Le Brun* ex Balsamone Patriarcha Antiocheno, hanc disciplinam exacte semper obtinuisse in Ecclesia Orientali, sicut & in Occidentali, in qua Gothi, & VVandali Theatrorum spectacula penitus sustulerunt; & vix, inquit P. *Le Brun*, sub Carolo Magno revixere. Quare Concilium Cabilonense ann. 813. can. 9. haec statuit: *Ab omnibus aculorum auriumque illecebris Sacerdotes abstinere debent. Histrionum sive scurrarum, & turpium, sive obscoenorum jocorum insolentiam non solum ipsi respuant, verum etiam fidelibus respuenda percenseant.* Idemque praecipit Concilium Parisiense ann. 829. severe & Christianis, & Clericis spectacula vetans. Christianus Lupus in notis ad Concilium Trullanum, aliique eruditionis sacrae cultores observant, saeculo X. & XI. Poetarum artem fere obsolevisse.

V. Jo-

V. Joannes Sarisburienfis Episcopus Carnutenfis ann. 1172. diruta theatra; exterminatos Tragœdos, & Comœdos *Lib.* 1. *de nugis Curialium* fcribit : *Porro Comicis, & Tropicis abeuntibus, cum omnia levitas occupaverit, Clientes eorum Comœdi, & Tragœdi exterminati funt.*

CAPUT VI.

Compendium hiftoriæ Theatrorum ab ætate Scholafticorum ad hæc noftra tempora. S. Thomæ *doctrina vindicatur ab ineptis plurium Cafuiftarum commentis.*

I. SÆculo XIII. fublatis publicis Theatris; Hiftriones in domibus privatis verfus recitabant, inftrumentis muficis adhibitis. Hoc fæculo Gallia præfertim Poetis, & hujus generis Hiftrionibus abundabat, quod lingua *Provincialis* vulgo *Provenzale* magno haberetur in pretio, & Romana appellabatur, quod Romanæ propius accedebat, tum quod Provincia illa Romana appellabatur, unde *Romanzi* nomen acceperunt. Iftiufmodi Hiftrionatus artem Scholaftici abfolute fpectantes, natura fuâ malam non effe jure, ac merito definiere. S. Thomas Scholafticorum facile Princeps hæc 2. 2. *q.* 168. *ar.* 3. ftatuit : *In omni eo, quod eft dirigibile fecundum rationem, fuperfluum dicitur, quod regulam rationis excedit; dictum eft autem, quod ludicra, five jocofa verba, vel facta funt dirigibilia fecundum rationem, & ideo fuperfluum in ludo dicitur, quod excedit regulam rationis. Quod quidem poteft effe dupliciter: uno modo ex ipfa fpecie actionum, quæ affumuntur in ludum; quod quidem jocandi genus fecundum Tullium dicitur effe illiberale, petulans, flagitiofum, obfcœnum, quando fcilicet utitur aliquis caufa ludi turpibus verbis, vel factis, vel etiam his, quæ vergunt in proximi nocumentum, quæ de fe funt peccata mortalia. Alio autem modo poteft effe exceffus in ludo fecundum defectum debitarum circumftantiarum; puta cum aliqui utuntur ludo vel temporibus, vel locis indebitis, aut etiam præter convenientiam negotii, feu perfonæ. Et hoc quidem quandoque poteft effe peccatum mortale, propter vehementiam affectus ad ludum, cujus delectationem præponit aliquis dilectioni Dei; ita quod contra præceptum Dei, vel Ecclefiæ talibus ludis uti non refugiat.*

II. Nihil luculentius, nihil magis decretorium contra ætatis noftræ theatra; in quibus facta fere femper turpia repræfentant, puta profanos amores, concupifcentiæ illicia, lenocinia, & cetera id genus, & quandoque etiam verba obfcœna adhibent, hiftriones: & hæc in proximi nocumentum natura fua vergunt. *Et hæc de fe funt peccata mortalia*, inquit Angelicus. Peccatum quoque mortale contin-

contingere potest, subdit Doctor S. *propter vehementiam affectus ad ludum, cujus delectationem præponit aliquis præcepto Dei, vel Ecclesiæ*. Patet autem & Divino, & Ecclesiastico præcepto prohiberi Theatra, in quibus feminæ lascivæ comptæ cum suis Amasiis facta turpia repræsentant, cantu fornicario, musica meretrice, ut cum Chrysostomo loquar, & impudicissimis choreis adjectis. Hoc ludorum genus, inquit Angelicus, secundum ipsum Ethnicum Tullium *dicitur esse illiberale, petulans, flagitiosum*.

III. Hoc principio constituto, proponit sibi Angelicus objectionem, ex cujus resolutione evidenter elucet ejus doctrina. *Ad tertium* (inquit) *dicendum, quod sicut dictum, est ludus est necessarius ad conversationem humanæ vitæ. Ad omnia autem, quæ sunt utilia conversationi humanæ deputari possunt aliqua officia licita; & ideo etiam officium Histrionum, quod ordinatur ad solatium hominibus exhibendum, non est secundum se illicitum, nec sunt in statu peccati, DUMMODO moderate ludo utantur, idest non utendo aliquibus illicitis verbis, vel factis ad ludum, & non adhibendo ludum negotiis, vel temporibus indebitis*. Qui ignorant tempore S. Thomæ nulla extitisse publica Theatra, quæ ille scribit de sui temporis Histrionibus, applicant ultimæ ætatis nostræ Comœdis, cum isti ab illis plusquam genere distent, ut mox evidentius palam fiet. Histriones, quorum meminit Angelicus, erant quidam joculatores, qui versus recitabant in privatis domibus, adhibitis musicis instrumentis, ut vel ex ipsis objectionis verbis colligitur. *Legitur enim*, inquit, *in vitis Patrum, quod B. Paphnutio revelatum est, quod quidam joculator futurus erat sibi consors in vita futura*. Officium autem recreandi homines secundum se non est illicitum, *dummodo* conditiones necessariæ serventur. *Tò secundum se* duplicem excipit sensum. Aliqua secundum se ita sunt vitiosa, ut nunquam honestari valeant, sicuti fornicatio, adulterium, mendacium, blasphemia &c. Alia ita de se, & secundum se illicita sunt, ut aliquo in casu fieri licita queant. Quod vir induat vestem muliebrem *de se vitiosum est*, inquit Angelicus 2. 2. *q.* 169. *a.* 2. *ad* 3. nihilominus ad propriæ vitæ conservationem honesta evadere hæc vestitus mutatio potest. Furtum secundum se malum est: urgente extrema necessitate omnem exuit malitiam, imo desinit esse furtum. *Histrionatus* nostri temporis secundum se in genere moris, seu omnibus spectatis, vitiosum est. Aliqua in Metaphysica præcisione, seu præcisis circumstantiis licita, & honesta sunt, quæ variatis circumstantiis criminosa evadunt. Hæc obiter indicavi, ut plures imperitorum cavillationes præoccuparem. Igitur S. Thomas docet, officium recreandi homines secundum se non esse illicitum, *dummodo* debitæ circumstantiæ serventur: videlicet quod facta, & verba ludorum sint honesta: quod serventur

circumstantiæ loci, temporis, & personæ. Hinc in citata responsione ad tertium argumentum subdit: *Si qui autem superflue sua in tales consumunt, vel etiam sustentant illos histriones, qui illicitis ludis utuntur, peccant, quasi eos in peccato foventes, unde Augustinus dicit, quod donare res suas histrionibus, vitium est immane, non virtus*. Hanc vero comicorum, qui illicitis ludis utuntur, artem, eodem loco S. Thomas habet ac meretricium, ut 2. 2. *q.* 87. *ar.* 2. *ad* 2. expresse docet. *Quædam vero dicuntur male acquisita, quia acquiruntur ex turpi causa; sicut de MERETRICIO, ET HISTRIONATU, & aliis hujusmodi*. Ab ejusmodi hominibus, subdit ibidem, decimas *Ecclesia non debet recipere, quamdiu sunt in peccato, ne videatur eorum peccatis communicare*. Histriones nostri temporis utuntur ludis illicitis, ut demonstratum est. Ergo juxta S. Thomam peccant spectatores iisdem mercedem solventes, quamvis impura aliqua delectatione non inquinarentur, quia fovent illos in peccato. Quam doctrinam S. Thomas a Patribus hausit, præsertim ab Augustino inquiente in *cap.* 4. Joannis: *Donare res suas histrionibus vitium est immane, quia laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & qui inique agit, benedicitur*. Doctrina Scholasticorum XIII. & XIV. sæculi eadem, ac Sancti Thomæ prorsus est, & accipi eodem in sensu debet. Histriones tempore S. Thomæ erant ut nostri circulatores, qui dum vel in privatis domibus, vel in plateis publicis Tabulata, seu pulpita, seu Theatra vocare vis, erigunt, & populo spectacula præbent, nullum peccatum perpetrant, dummodo conditiones a S. Thoma præscriptas servent.

Recensitis itaque sæculis nulla omnino publica Theatra erant, sed histriones modo oppidatim discurrebant recitantes versus suos, & musica pulsantes instrumenta, ut nostri circulatores, vulgo *Ciarlatani*. Magnates, & Principes in aulis suis alere Poetas istos *Provenzales* solebant. Erant autem homines & nobilitate natalium, & ingenii dotibus ornati. Poeta *Foulguet* Monasterium ingressus, Episcopus Massiliensis, & postea Tolosanus institutus fuit. Quoniam vero plures hac arte abutebantur, neglectis conditionibus a S. Thoma præscriptis, in exilium acti fuere ab Ludovico Galliarum Rege. Alii, ut dixi, manentem in Aulis Magnatum sedem habebant: alii versus a se compositos modo in hac, modo in illa Civitate canebant, instrumentis adhibitis. Isti nulla lege infames declarati, quemadmodum histriones, qui e publicis Theatris recitant. Hoc discrimen privatos inter, & publicos histriones ipse Cæsar Nero instituit, ut *lib.* 14. *cap.* 15. Tacitus refert. *Ne tamen adhuc publico Theatro dehonestaretur, instituit ludos Juvenalium vocabulo, in quos passim nomina data, non nobilitas cuiquam, non ætas, aut acti honores impedimento, quominus Græci, Latinive histrionis*

artem

artem exercerent. Et lex ita declaravit, non esse infames illos, qui in domibus privatis recitarent. Plinius junior, qui histriones publicos improbat, privatos in domo sua comœdos alebat, ut ex *l.* 1. *Epist.* 15. colligitur.

IV. Ut doctrina S. Thomæ, & aliorum Scholasticorum luculentius pateat, duo ut certa constituenda sunt. Unum, Patres omnes, & leges tum ecclesiasticas, tum civiles publicos histriones infamiæ censura notasse. Alterum, S. Thomam in Patrum, & legum doctrina versatissimum has leges, & hanc infamiam non ignorasse. Ille ne ignoravit, quæ Tertullianus, Cyprianus, Salvianus, Chrysostomus, & Augustinus de mimis docent, & Theodosius, aliique Imperatores de Histrionum infamia statuerunt? Supinæ ignorantiæ notam Angelico Doctori inureret, qui illum de publicis histrionibus, qui aut amoris impuri, aut ambitionis, aut crudelitatis vitia inter scenas repræsentant, loqui contenderet. Quando igitur docet cum ceteris Scholasticis artem histrionum non esse secundum se illicitam, eam artem intelligit, quam privatim Poetæ, & histriones, seu circulatores sui temporis in hac, aut illa Civitate exercebant. Idque confirmat, quod illo tempore nulla prorsus publica Theatra fixam sedem habentia extarent. Quid quod Doctor Sanctus docet in rescriptis testimoniis, ludos istos esse licitos, *dummodo non sint contra Dei, vel Ecclesiæ legem, dummodo vel facta, vel verba turpia non contineant*? Ostendant Theatrorum defensores vel unicam nobis Tragœdiam, aut Comœdiam, sive priscæ, sive hodiernæ ætatis, quæ in publico Theatro recitata a mulierculis, & viris, adjectis actibus intermediis, choreis, musica, ceterisque omnibus, quæ turpitudine, & obscœnitate olent, polluta non fuerit? Planum itaque est, histrionatus artem, quam Sanctus Thomas secundum se licitam asserit, toto genere differre ab illa, quam Mimæ, & Mimi nostro tempore repræsentant. Theatra naturam & essentiam mutant ex circumstantiarum, & præsertim materiæ diversitate, ut mox constabit.

Confirmat quæ hactenus dixi, celeberrimus Ludovicus Antonius Muratorius Reipublicæ litterariæ splendor, & ornamentum, *Tom.* 2. *Ant. Ital. Med. Æv. Diss.* 29. ubi animadvertit, post declinationem Imperii Romani Theatra; & Spectacula, quæ olim vigebant, defecisse; & ficti belli pugnas, & ludicra certamina successisse: numquam tamen defuisse aliqua mimicæ artis vestigia. Refert ille pag. 845. aliqua ex laudatis S. Thomæ testimoniis verba, & quid nomine *Histrionum* S. Doctor intellexerit interpretatur. Inquit enim: *Si vero tunc idem præstitisse credendi, quod nunc* Circulatores (Saltimbanchi, *&* Cantimbanchi *eos appellamus*) *atque alia ludicra proferunt in plateis, & compitis. Quæstioni huic causam fortasse dedit, quod Philippus Augustus Rex Franciæ*

eodem sæculo XIII. ineunte Histriones e Regni finibus excedere jusserat, quod id genus hominum Reipublicæ perniciosum existimaret. Heinc iterum collige, quam crassa laborent ignorantia illi, qui quæ S. Thomas de circulatoribus (vulgo *Saltimbanchi*) dixit, ad honestanda hodierna theatra detorquent. Plura ibidem persequitur Cl. Muratorius, expenditque ludorum diversitatem, qui sæculis barbaricis usque ad sæculum XV. obtinebant.

VI. Sæculo XV. Provenzalibus neglectis, aliud Poetarum, & Comicorum genus prodiit, qui Sanctorum, & Christi Domini acta repræsentabant. Erecta Parisiis fuit Congregatio ejusmodi sacrarum repræsentationum, ut sæpe laudatus Pater *Le Brun* narrat, cujus munus erat Acta Passionis Christi referre. De hac Congregatione plura ille narrat, quæ prætereo. Initio devotionem, & pietatem excitarunt; at temporis tractu omnia intermediis actibus, & exordiis polluta fuere, ut in artibus quibusque, quæ hominum opera exercentur, evenire solet. Hæ sacræ repræsentationes adjectis choreis, solemnioribus Christianæ Religionis festis celebrabantur, modo in Ecclesiis, modo extra. Clerici ipsi Comicos agebant. Hæc omnia tandem abolita fuere, quorum vestigia variis in Provinciis diu perdurarunt, & in Hispania adhuc grassantur.

VII. Circiter sæculum XVI. theatra publica, quæ mansuram haberent sedem, ædificata fuere; Comœdiæ, & Tragœdiæ, cum in Italia, tum in Gallia, ad exemplaria Sophoclis, & Euripidis compositæ prodierunt, dolis, & velitationibus amatoriis plenæ, & antiquorum Theatrorum corruptelæ grassari usquequaque cœperunt. Tragœdiarum auctores in Italia primi Mussatus Patavinus, & Triffinus Vicentinus: in Galliis Jodellus, & Garnerius habentur. Ecclesia non siluit, sed antiquorum Patrum, & Conciliorum vestigiis insistens, in suis Synodis renascentem corruptelam exterminare pro virili sategit. Innumera sunt Ecclesiæ decreta, quæ adversus ejusmodi spectacula collegit P. *Le Brun*. Initio soli Histriones, secus feminæ, infamem artem Theatralem exercebant. In Synodorum decretis, quæ hoc tempore lata fuere contra Histriones, nulla Scenicarum mulierum fit mentio. *Cecchinus* Ferrariensis famosus Histrio, qui in suæ professionis commendationem librum edidit an. 1616. asserit ab annis minus quinquaginta obtinuisse, ut veræ, non fictæ mulieres in Scenam prodirent, Mimasque cum suis Mimis agerent.

VIII. S. Carolus Borromæus, strenuus Ecclesiasticæ disciplinæ assertor, & vindex præ ceteris in Italia bellum spectaculis indixit, & in auxilium Principes, & Magistratus advocavit, ut 2. p. act. Tit. 66. habetur. *De his etiam Principes, & Magistratus commonendos esse duximus, ut histriones, & mimos, ceterosque circulatores, & ejus generis perditos homines e finibus suis rejici-*

rejiciant. Dominus Bollanus Episcopus Brixiensis, secundus Ambrosius nuncupatus, anno 1573. hæc statuit. *Circulatorum, atque id genus vilium hominum spectatores ne sint .... Loca, ubi choreæ ducuntur, comœdiæ aguntur, mimi, histriones, & id genus aliud adhibentur, evitent omnino*. Ex actis Ecclesiæ Brixiensis Venetiis impressis an. 1608.

IX. Concilium Turonense an. 1585. hæc præcipit: *Comœdias, ludos scenicos, vel theatrales, sub anathematis pœna prohibet hæc Synodus: Præcipitque omnibus, & singulis Parœciarum rectoribus, qui huic decreto non paruerint, ut illius ordinatione nominatim excommunicati denuntientur, & publicentur*. Innumeras alias referre Synodos possem, si opus esset, otiumque faveret. Rituale Metense an. 1605. vetat; ne ecclesiastica sepultura donentur comœdi, & histriones. Rituale Parisiense infamem declarat artem comœdorum, eosque a sacra communione arcet. Rituale Cabilonense Parisiis anno 1649. impressum hæc jubet. *Arcendi sunt publice indigni, quales sunt excommunicati, interdicti, manifeste infames, ut meretrices, concubinarii, comœdi*. Severius hoc idem mandat Episcopus Atrebatensis anno 1695. Universitas Parisiensis anno 1648. idem statuit.

X. Lubet isthuc transcribere verba Synodi Telonensis anno 1704. gallica latine reddita. *Cœtus Christianorum corpus mysticum dicitur, cujus Christus caput est, & Spiritus Sanctus anima, & forma. Igitur qui defendit, Comœdiarum occupationem dignam esse Christiana professione, consequenter docet, Christum in eisdem sibi complacere, Sanctumque Spiritum ad exercitia isthæc Christianos dirigere; quod blasphemiam redolet, quam nemo vel eorum, qui impudenter ludos theatrales extollunt, proferre ausit. Nimium ergo compertum exploratumque, spectacula scholas esse dæmonum, ubi tot habent sectatores, quot spectatores. Nihil ergo magis oppositum non modo hominis Christiani spiritui, verum etiam solemni illi protestationi, professionique, quam omnes in baptismate edimus, renuntiandi nempe dæmoni, ejusque pompis, & operibus. Hortamur itaque fideles omnes, quos nobis Providentia concredidit, ut ab his falsis, exitiosisque sæculi voluptatibus abstineant. Quod si tantum sibi illuderent, ut crederent, nihil ipsos mali perpetrare, numquam ab ea sese purgare valent iniquitate, quam ceteri perpetrant. Porro Divo Paulo teste, conscii, & consentientes, & impendio magis qui cooperantur, non secus ac criminum actores, plectuntur. Propterea nos omnibus Confessariis mandamus, ut absolutionem denegent iis, qui post correptionem nollent a Comœdiarum, Theatrorumque frequentia abstinere. Presbyteris vero, Beneficiariis, & Ecclesiasticis omnibus istius Diœcesis sub pœna excommunicationis ipso facto incurrenda*

præcipimus; *ne choreis*, *ludis theatralibus*, *Comœdiisque assistant*.

XI. Non modo Episcopi in suis Conciliis, verum etiam Theologi, & Concionatores cujuscumque Christianæ nationis, qua voce, qua scriptis spectacula theatrica insectati sunt. Missis Concionatoribus, quorum innumeri sunt adversus rediviva Theatra sermones, celebriores Theologos indicabo.

XII. In Hispania duo celeberrimi Jesuitæ, P. Franciscus *Ribera*, qui confessiones S. Theresiæ audivit, in *Comm. ad Mich. cap.* 1. *n.* 63. Comœdos exagitat. P. Joannes *Mariana* integrum, ut fertur, tractatum adversus Theatra hodierna edidit. Gonzalez in notis ad Canon. 62. Concilii Eliberitani, jure tum civili; tum ecclesiastico, artem theatricam infamem declarat, suæque Nationis Theologos præstantiores, qui contra hanc corruptelam scripsere, laudat his verbis. *Plura etiam congerunt de hac nefaria arte Mariana de spect. c.* 12. *cum seq. Bulenger l.* 1. *de Circo c.* 52. *Calatajus in Paradox. c.* 12. *Amaya de leg. unic. cap. de venat. ferarum. P. Fab. l.* 2. *sum. cap.* 12. *Demster ad Rosin. lib.* 5. *c.* 6. *Lantiment. l.* 2. *de vet. Monum. cap.* 82. *Cabreros de met. lib.* 2. *cap.* 8. *Ossual. ad Dona. lib.* 18. *cap.* 7. *Mendoza qu.* 9. *quodlibet*. Quid plura, ipse P. Escobar Comœdias execratur, cujus verba in loco dabo. Præstantissimus Cardinalis Aguirre *Tom.* 1. *Concil. pag.* 674. hæc inter alia scribit: „ Modo passim contingit, ut qui casti, ac pudici ad ea Theatra accedunt, alii „ omnino redeant. Quot Virgines, quot castæ Matronæ ibi concipiunt amores, quos antea non senserant, & paulatim, deposito pudore succumbunt? „ Pauci sunt, si forte aliqui spectantium, quibus amatoriæ illæ phrases, gestus, „ inventiones, non excitent affectum aliquem minus purum. Videant ergo „ Magistratus, & Gubernatores Reipublicæ, qua ratione possint eas permittere, „ & an non sint coram Deo rei innumerabilium scelerum inde secutorum. *Viderint pariter nonnulli recentes scriptores, quanto salutis alienæ, & propriæ* „ *periculo in ea parte frena laxent, innixi uno vel altero testimonio S. Thomæ* „ *male intellecto* ". Didacus quoque Tapia celebris Theologus Hispanus calamum acuit in Comœdias, ut plures alios prætermittam.

XIII. Ex Italia Paulus Comitolus *lib.* 5. P. Albertus de Albertis Soc. J. in Paradox. *disp.* 2. acriter Theatra insectati sunt. Pater Dominicus Ottonelli Soc. J. tria volumina in 4. contra Theatra edidit. P. Hieronymus Florentinus Cong. Mat. Dei Tomum in 12. bis impressit, atque hoc titulo inscripsit: *Theatrum contra Theatrum*. Inter Concionatores, qui omnes semper declamarunt contra vitia theatrica, eminet P. Paulus Segneri Soc. J., cujus sermonis specimen infra perstringam.

XIV. Theologi Galli, Evangelicæ Moralis, si qui alii, invicti propugnatores, unanimi fere consensu repræsentationes scenicas improbarunt semper. Nicolaus

integro

integro Tractatu Comœdias profligavit. Bonus Merbesius in sua *Sum. Chris.* suso calamo Theatra improbavit. Serenissimus Princeps *de Conti* Tractatum edidit an. *1669.* in quo Ecclesiæ traditionem contra Comœdias, & spectacula exposuit, Patrum testimoniis adductis. Adversus hunc tractatum prodit *dissertatio* Auctoris Anonymi: Dominus *de Voisin* Doctor Theologus, & Consiliarius Regius volumen in 4. emisit in lucem *1671.* hoc inscriptum titulo. *Le defense du Traité de Monsigneur le Prince de Conti.* Hoc suo opere sane doctissimo Dominus *de Voisin* præfatam dissertationem penitus profligavit, auctoremque antiquæ eruditionis sive sacræ, sive profanæ, & evangelicæ doctrinæ mirifice imperitissimum demonstravit. P. Franciscus Caffaro Epistolam Parisiis ann. *1694.* publicis Typis evulgavit in Comœdiæ defensionem. Scriptum istud scandalum adeo gravissimum excitavit in Gallia, ut episcopalem sollicitudinem, studiumque inflammaverit, ad sacrum Ecclesiæ depositum custodiendum. Archiepiscopus Parisiensis ad palinodiam scriptorem adegit, qui humilitatis exemplo non adeo frequenti, continuo præstitit, suamque retractationem ipsi Archipræsuli inscripsit. Hac publica retractatione haud contenti ceteri Galliarum Episcopi, verentes, ne imperiti Fideles, sua alioquin natura ad ea omnia, quæ demulcendis sensibus inserviunt, propensi, inficerentur, evulgati scripti laxa, & versuta commenta profligare constituerunt. Celeberrimus *Bossuetus* in primis opusculum edidit eodem ann. *1694.* quo Caffaro Epistolam prorsus contrivit, & perennem Ecclesiæ traditionem contra Theatrorum corruptelam magnopere more suo illustravit. Hoc eodem similiter anno *1694.* ejusdem Caffaro subdola commenta improbavit *P. de la Grange* Doctor Theologus edito tractatu inscripto *Refutation d'un ecrit favorisant la Comedie.* Poeta Boursault Caffarum sollicitaverat ad dictam scribendam Epistolam, quam suo inseruit Tomo hunc præferente titulum: *Pieces de Theatre de Mr. Boursault.*

XV. Ex iis, quæ hactenus brevissime delibata sunt, basilice patet, quam sit vanum, chimericum, atque perridiculum commentum illud, quo eludere Theatrorum defensores Patrum doctrinam contendunt, effutientes, antiquos Patres idcirco adversus Theatrum acriter invectos esse, quod Idololatriæ crimine inquinata essent. Siquidem antiquorum Patrum doctrinam adoptarunt successores Episcopi, doctoresque Ecclesiæ extincta penitus Idololatria, & Patrum priscorum dicta opposuerunt contra illa ipsa Theatra, quæ Christiani propriæ professionis haud satis memores reædificarunt, & Paganicæ scilicet Idololatriæ reliquias in scenam traduxerunt. Ultimæ ætatis nostræ Concilia, Episcopi, Archiepiscopi sanctitate, & doctrina præstantiores apostolicum Zelum adversus restituta Theatra succenderunt; Theologi omnes evangelicæ doctrinæ

periti calamum in Comœdiarum, & Tragœdiarum præstigia acuerunt.

XVI. Qui namque sunt, qui pro Theatris pugnarunt? Viri theatrici, & histriones. Petrus Maria *Cecchinus* Ferrariensis famosus histrio sermones pro Comœdiarum honestate edidit, impressique fuere Venetiis an. 1621. Nicolaus *Barbieri* dictus inter histriones *Beltrame* pro Theatris pugnavit cum aliis nonnullis Comicis, quorum scripta referre non vacat. Alter Histrio *Riccoboni* dictus *Lelius* in suo paucis abhinc annis evulgato lingua Gallica Theatro Italico, nonnulla scribillavit in Comœdiarum defensionem. Narrat S. Carolum Borromæum propria manu signasse Comœdias in Theatro recitandas, cum ex ejus actis colligatur Comœdos abiisse, quod noluerint Regulis a S. Archiepiscopo præscriptis subjacere. Poetæ Itali nonnulli bellum litterarium Riccoboni intentarunt, quod de Theatro Italico minus apte scripsisset. Hic Riccoboni ab Italis Poetis artem recitandi Tragœdias didicit, & ingrati animi postea reprehensus fuit. Plura de hoc dissidio dicenda occurrerent, quæ utpote nimis lepida prætereo. Theatrorum igitur defensores sunt Poetæ, & histriones. Næ isti Christianæ professionis, & Evangelicæ doctrinæ peritissimi, & plenissimi! Quid quod celebriores, doctioresque Poetæ partus suos in juventute editos, provectiores facti eosdem lacrymati sunt; tamquam juventutis delicta? Hanc veritatem cum Italiæ, tum Galliæ celebriores Poetæ illustrant. Quid egerit nominatissimus *Petrarcha* maturior factus, neminem latet. Quid de altero Italiæ nostræ Poeta omnium ætatis nostræ præstantissimo APOSTOLO ZENO dicam? Is vel ab ipsa adolescentia in id operam dederat, ut ab obscœnitate, & turpitudine Theatra purgaret. At nondum compertum eidem erat argutissimum Epiphonema, quo S. Augustinus jactatam suo tempore Theatrorum ad Christi legem reformationem sic vellicavit: *Numquid & diabolus factus est Christianus?* Quamobrem ad senectutem deveniens, partus suos poeticos florente ætate editos deflevit, improbavit, &, ut eam, quam offerre humana imbecillitas satisfactionem Deo pro irrogata injuria valet, pro viribus rependeret, sacra drammata composuit, ut loco profani amoris, olim fortasse suis carminibus excitati, divinæ caritatis ignem accenderet, inflammaretque hominum corda ad devotionem, ad pietatem, divinasque celebrandas laudes. Nisi ab instituto declinarem, plurima mihi de præclarissimo viro dicenda forent, cujus multorum annorum intervallo non tam selectam, vastamque eruditionem, memoriæ promptitudinem, elegantis sermonis facilitatem, quam integerrimam Christianæ vitæ probitatem, & in primis singularem profecto humilitatem, mundique contemptionem, demiratus sum. Ceterum si plura cupis, lege elegantissimas orationes duas, alteram Idiomate Italico, quam P. Antoninus

Valsechi

Valfechi celebris Italiæ noftræ Orator facer, aliarumque fcientiarum cultor : alteram, quam P. Hiacintus Menegati Philofophiæ Lector egregius latine fcriptam in tanti viri obitu publicis typis ediderunt. In Gallia vero duo celebres inter alios floruerunt Poetæ *Corneille*, & *Racine*, qui caftiores edidere Tragœdias, quas tamen ambo tamquam juventutis delicta improbarunt. P. Le Brun pag. 28. exemplum D. *Racine* proponit ceteris Poetis imitandum. Contra, *Moliere*, qui theatricas voluptates valde foverat, funeftum artis fuæ profefforibus exemplum reliquit, ait idem P. Le Brun pag. 259. his verbis : „ Ce qui eft „ conftant, c'eft que fa mort eft une Morale terrible pour tous fes Confreres, „ & pour tous ceux, qui ne cherchent qu'a rire. *Un peu de terre obtenue par* „ *priere* c'eft tout ce qu'il a ent de l'Eglife, encore falut il bien protefter, qu'il „ avoit doné des marques de repentir. *Rofimond* etant mort fubitament en 1691. „ fut enterre fans Clerge, fans luminaire, & fans aucune priere dans un endroit „ du cimitiere de S. Sulpice, ou l'ont met les enfans morts fans Bateme." Editor operis P. Le Brun pag. 260. narrat feverius animadverfum fuiffe in famofam *Conureur* procacem Mimam anno 1730. denatam fine Sacramentis, & in agro beftiarum inftar fepultam.

XVII. Ante quam ultra provehor, profligati pudoris, & honeftatis homo mihi reprimendus occurrit. Is eft celeberrimus Sannio *D. DEVOLTAIRE*, qui Religionem in jocis habet, & oblata arreptaque occafione, eam deridendam propinare exquifita vafricie ftudet. Ad rem noftram quod attinet, hæc adverfus opus *P. Le Brun* in fuis Epiftolis impietatis labe refperfis, & fannarum quifquiliis intermixtis fcribit *Epift.* 23. Gallica lingua, & a me latine verfa. *Qui fieri poteft, ut ars, quam fupremæ Poteftates præmiis remunerant, quam præftantiores homines excolunt, quam Nationes admirantur, infamia notetur? Quomodo percipi jure valet, ut apud eumdem Bibliopolam ad latus operum immortalium Racine, Corneille, Moliere reperiatur impertinens declamatio P. LE BRUN adverfus fpectacula noftra?* Impertinentem declamationem expudoratæ frontis homo appellat Paganicæ fuperftitionis deteftationem, & Moralis Evangelicæ juftam defenfionem. Hæc in tranfcurfu adnotaffe fufficiat, ut ab ejufmodi tenebrarum opufculis, quæ ceteroquin vel mulierculàrum manibus teruntur, lectitandis Chriftianos amoveamus. Sed eo malorum Religionis noftræ difciplina delapfa eft, ut Bibliopola repertus fit, qui infames has Epiftolas recudere non erubuerit. Sed interceptum iter perfequamur.

XVIII. Hæc Drammatum theatralium auctores, hæc Hiftriones, & Mimæ omnes ferio meditentur. At vereor, ne iftorum mentes figmento, mendaciis, & fabulis gravidæ, & polluti animi ftupidi facti fint, & inepti ad divinas veritates medi-

meditandas. Memoria pene exciderat commentum aliud, quod obtrudere viri theatrici solent, Sanctum nempe Franciscum Salesium Comœdiis favisse *c. 23. 1. p. & c. 33. 3. p. in introd. ad vit. devot.* Sed ab hac impostura nimium crassa illum vindicant *D. de Voisin*, *P. Le Brun*, aliique multi. Vide quæ ego ipse scripsi *Theol. Christ. Tom.* 4. *pag.* 426. *& seqq.* Nec enim vacat in re aperta diutius morari. Casuistarum aliqui, quemadmodum ipsum primum Dei amandi mandatum laxis opinionibus offuscarunt, sic theatricæ quoque voluptati indulgere æquo latius adnisi sunt. Verum & ipsi Comœdias obscœnas, & impudicas uno ore detestantur. Nec dubito, quin Theatrorum defensores puderet in suum allegare præsidium ineptissima quorumdam unius & alterius Casuistæ paradoxa, quæ sensui communi adversantur.

XVII. Recensere hic deberem testimonia Theologorum, qui tribus ultimis sæculis scripserunt, ut evincerem, eamdem istorum esse, ac antiquorum Patrum doctrinam. Sed hoc infra præstabo, palamque faciam, quanta sit inscitia, & quam vana jactatio illorum, quos non pudet effutire, Patres ob solam Idololatriam Theatra improbasse. In præsentia unum, & alterum transcribam. Franciscus *Patricius* Senensis Episcopus Cajetanus *lib. 2. de Inst. Reip. tit. 6.* hæc adversus Tragœdias, Comœdiasque scribit ad Sixtum IV. Pontificem Summum. „ Tragœdia pene omnis extrudenda est ab optima Civitate, quam quidem Solon Tespin docere prohibuit, ut inutilem, & eam falsiloquentiam appellavit. Lacedemonii quoque libros Æschili Poetæ Sparta Urbe asportari jusserunt, tamquam inutiles, & *editos potius ad hominum mores corrumpendos*, quam ad aliquam bonarum artium disciplinam.... Comœdia, quam in Sicilia primum adinventam dicunt, in spectaculis etiam recitari non placet, corrumpit namque hominum mores, eosque effeminatos reddit, & ad libidinem luxuriamque compellit &c. " Rursus *lib. 8. tit. 14.* „ Theatrorum ratio temporibus nostris minus necessaria est. Fabulæ enim omnes ejectæ explosæque sunt, & severitate moris, religionisque sanctitate urbibus ejectæ: quocirca supervacaneum omnino esset de statuendis Theatris plura dicere, cum vetera spectacula diruantur, & nova neutiquam ædificentur.

XVIII. Jacobus Pignatelli *tom.* 8. *consult.* 153. hæc narrat. " Romæ licentia spectacula in publicum faciendi nulli datur. Quinimmo in diebus carnis privii vix in domo alicujus Magnatis fieri permittuntur. Quem morem a Clemente Octavo inductum anno Jubilæi 1600. Urbanus Papa Octavus illibate custodivit, hoc etiam adjecto, ut circulatores, sive pharmacopolæ circumforanei tempore adventus, Quadragesimæ, ac per totam octavam Nativitatis, & Resurrectionis D. N. Jesu Christi, item feria sexta, aliisque festivitatibus

in Dei

„ in Dei honorem consecratis nullatenus in publicum ad ludicra faciendum pro„ deant. Ceteris vero diebus eis miserationis gratia indulgetur, ut inter res ven„ dendas possint ad populi concurrentis solatium aliquid honesti joci permi„ scere. Neapolis peculiari pragmatica prohibentur Comœdiæ, & alia quævis „ histrionum ludibria in locis publicis repræsentari, ut in *pragmantia* 1. *tit.* „ *ne quid in loc. public. fiat* quam *Rovitius* commentario suo exornavit. "

CAPUT VII.

Narratio eorum, quæ quatuor ætatis nostræ Auctores Caffaro, Bossuetus, Lamy, Vulpius *de ludis theatralibus scripsere. Vera Theatri nostri temporis idea, & sincera imago.*

I. P. Franciscus Caffaro ann. 1694. scriptum exaraverat, quo Theatrorum, quæ ætate nostra obtinent, innoxium usum propugnabat. Illo inconsulto, editus liber est. Continuo atque lucem aspexit, Ecclesiæ Gallicanæ Archiepiscopos, Episcopos, sapientesque omnes commovit, eorumque sanæ vindicandæ doctrinæ zelum vehementer succendit. Ut justæ indignationis pœnam declinaret Auctor, Retractationem editi opusculi Archiepiscopo Parisiensi summa animi demissione, & singulari modestiæ, ac humilitatis exemplo obtulit. Eam hic subjicio, tamquam & modestissimi Scriptoris luculentum testimonium, & validum sanæ doctrinæ præsidium.

„ Illustrissimo DD. Archiepiscopo Parisiensi,
„ Duci, & Pari Franciæ, Regiorum Or-
„ dinum Commendatori, Sorbonæ Pro-
„ visori, Regiæ Navarræ superiori.

„ Libelli cujusdam gallice ad Comœdiæ defensionem compositi, & sic in„ scripti, *Lettre d'un Theologien* &c. meme vulgo Auctorem circumferri audi„ re, simul & natam ex eo offensionem nosse non potui, Archipræsul Illustris„ sime, quin acri inde dolore percellerer, mihique tum ad Reipublicæ Chri„ stianæ utilitatem, tum ad sacri, quo fungor, muneris honorem censui in„ cumbere, publice ut profiterer, Epistolam hanc non esse meam, measque in „ ea partes esse nullas, eam, priusquam ederetur, meam ad notitiam non „ pervenisse, & plane omnem, quæ in me conjiceretur, de ea scripta suspi„ cionem a me ipso jam repelli. Ab hac tamen demissa, ut par est, confes„ sione me nolim immunem, qua ipse aperiam, quid caussæ esse potuerit, cur „ ea mihi adscriberetur, pristinam meam de ipsius argumento sententiam dete„ gam, & hodiernam, quasi in prioris expiationem, patefaciam. Facit hoc, Archi-

„ Archipræſul Illuſtriſſime, ut tuam ad Celſitudinem ſcribam, cum te meum, „ ut & univerſi gregis tibi crediti, ex quo eſſe honori duco in doctrina judi„ cem, jure divino natum, a Spiritu Sancto poſitum, & a Chriſto ipſo conſti„ tutum habeam, meque eo nomine obſtrictum ſentiam, ut hance meæ men„ tis explicationem penes te deponam, quam ipſe, ſi tibi expedire videbitur, „ publicam in lucem prodire jubeas.

„ Ab annis decem, aut duodecim Latinum mihi in Comœdiam ſcriptum ex„ cidit, in quo, prævio non habito rei, de qua agerem, maturo examine, „ juvenilis animi levitate elatus, ab illius vindicandæ partibus ſtabam, quo „ eam more Pariſiis haberi finxeram, cum nulli umquam adfuiſſem, & ex „ aliorum relatione non numquam andita illius mihi in mentem effigiem in„ duxiſſem puriorem. Et vero pudore ſuffuſus non poſſum non fateri, quin „ Epiſtolæ, me inconſulto editæ, capita, & momenta illa ipſa ſint, quæ & „ meo in privato ſcripto haberentur; etſi duo hæc in quibuſdam differant, ubi „ hoc habet Epiſtolæ Auctor, quod ego non attigi, & alia ille ratione loqui„ tur, quam qua meo ſim in ſcripto uſus: quemadmodum, cum in Comœdiæ „ patrocinium, tuum, Archipræſul Illuſtriſſime, de ea habenda ſilentium teme„ re adducit, unde illam a te, tacito ſaltem conſenſu, probari inferat, cui ſi„ mile nihil meo in ſcripto præſtiterim, in quo ne quicquam dixerim, quod „ tuam nominatim Celſitudinem ullatenus ſpectare poſſit: cujus quidem inter „ utrumque diſcriminis eximius vir D. Pirot, qui hoc non ita pridem juſſu „ tuo exploravit, fidem tibi facere poterit, non minus quam & alterius Ritua„ lium, ut vocant, occaſione, quippe quæ ita Epiſtola videtur excipere, quaſi „ minus iis exhiberet obſervantiæ, quam ad hoc librorum genus, tanta dignum „ reverentia, par eſſe poſſit, de quibus ſic illa loquitur, *certains Rituals* „ cum meo in ſcripto candide tamen ita habeam, *nonnulla Ritualia aliquarum* „ *Diœceſum*.

„ Non eſt, quod negem, quia ſi ſemel Epiſtola meo cum ſcripto confera„ tur, ex hoc illa prope ad verbum collecta, atque ita meo ex præcipiti ſcri„ pto præter meam mentem orta infeliciter Epiſtola perſpiciatur. Scriptum „ meum numquam ſtatui apud me prælo mandandum; neque vero accurate „ adeo elaboratum illud erat, ut juris ipſum publici fieri contenderem. Quod „ in eo tractabam argumentum, mihi non ſat erat exploratum; neque aucto„ rum, quos alterutram in partem afferebam, teſtimonium ſatis compertum: „ imprimis vero, quod ex D. Carolo petebam, cujus in auctoritate, perinde „ ac ſi meæ ſententiæ ſuffragaretur, vim faciebam. Imo ne quidem noveram, „ quonam more Comœdia Pariſiis daretur, cum comica Molieri carmina nulla

„ umquam,

„ umquam; aliorum paucissima; nec attento animo, evolvissem; & aliunde una „ ex fama Ritualium notitiam haberem, nec ipso etiam Parisiensi lecto. Hoc „ attentionis, & recognitionis vitio contigit, ut meo in scripto, quod palam „ edere mihi numquam fuit in animo, Comœdiæ causam agerem. Hujus me „ consilii vehementer pœnitet, nihilque non præstarem lubens, quo subortum „ inde improvisum offendiculum amoveretur. Gravis non fuit operæ, ut pri- „ mævum meum de Comœdia sensum deponerem, & ejus loco alium caperem, „ quem deinceps sequar. Re penitus excussa mihi plane persuasum est, quidquid „ altera ex parte ad Comœdiam excusatam habendam affertur, leve esse prorsus, „ ac frivolum; stabile vero, & inconcussum, quod e contrario tenet Ecclesia; „ cum nimirum iis, quos in morbo a sacro Viatico arcendos decernit, ni vitæ „ anteactæ instituto penitus abdicato, impactam eo populis offensionem eluant, „ Comœdos annumerat, nec ad sanctos Ordines, si quando eos ipsi postulent; „ suscipiendos vult admitti. Duo hæc sunt præ ceteris de illis homininibus in „ Parisiensi Rituum volumine, aliisque permultis exterius consonis sancita capi- „ ta. Hance Ecclesiæ disciplinam, doctrinamque, qua leges hujusmodi nituntur; „ toto animo, tota obtemperatione amplector, eaque omnia sine ulla exceptione „ subscriberem, quæ tuo in Rituali habentur, tum quæ in Comœdos quando- „ cumque incidunt, sive eos recta spectent, sive ad ipsos oblique referantur, „ tum quæ aliud quid, quomodocumque sit, attingunt. Id equidem, Archipræ- „ sul Illustrissime, omni asseveratione tuæ Celsitudini religiose confirmo, ad exe- „ quendum paratus, quidquid imperes, ut me, sensaque mea Reipublicæ Chri- „ stianæ probem, & ei fiat satis. Summa sum reverentia

„ Archipræsul Illustrissime
„ Tuæ Celsitudinis
„ Humillimus, & obsequentissimus Servus
„ Franciscus Caffaro C. R.

„ Parisiis die Maji 11. 1694.

II. Retractatio hæc, si Auctoris innocentiam, & probitatem in tuto posuit, haudquaquam idonea judicata fuit dedocendis imperitis illis, qui seduci ex editi Opusculi captiosis ratiunculis poterant. Quamobrem Ecclesiæ Gallicanæ splendidissimum lumen, & ornamentum doctissimus Bossuetus præfatæ dissertationis sophismata, & cavillatoria ratiocinia convellenda operæ pretium existimavit publica dissertatione, quæ primum lingua Gallica, post Italica typis Venetis in lucem prodiit hoc titulo inscriptam: *Animadversiones in Comœdiam*.

III. Pau-

III. Pauca cursim adnotabo. Qui, inquit, modernos ludos Theatrales innoxios asserit, castam impudicitiam, honestam infamiam propugnet necessum est. Comœdorum colloquia, gestus, motus, concentus, & cetera, quæ nostri temporis scenicas repræsentationes comitantur, vivide depingit. Communia & obvia rationum momenta, quæ Comœdiæ pravitatem evincunt, incredibili perspicuitate, & sua uberrima eloquentiæ vi urget, atque corroborat. Duo potissima Adversarii sophismata sub examen inducit. Experientia nititur primum. Fidelium millia integerrimæ conscientiæ Comœdias, & sanctissima Religionis nostræ Sacramenta simul frequentant. Quod commentum ut convellat, peccata enumerat, quæ *pii isti*, atque *probatissimi Christiani* perpetrant, & Medicorum spiritualium aut imperitiam, aut oscitantiam arguit. Plerumque non secus in spirituali, quam in corporali infirmitate morbi, qui mortem inferunt, tum ægrotum, tum Medicum latent; sunt morbi, qui sicut corporis, ita animæ sensum tollunt. Auctoritate fulcitur alterum S. Thomæ Aguinatis. Fuso calamo hujus Angelici Doctoris doctrinam exponit *Bossuetus*, deceptumque evincit Adversarium in ejusdem intelligentia. §. XIII. adducit Concilii Turonensis can. 8. in quo ea omnia prohibentur, quæ oculos, aurešque demulcent. *Canon laudatus* (inquit Bossueius) *non supponit in spectaculis, quæ important actionem, aut verba inhonesta. Spectat dumtaxat oculorum, & aurium illecebras...... quæ ad vitiorum turbam viam aperiunt.... Quid de illis spectaculis dicendum, in quibus ex composito versus amatorii, & molles concentus immisceantur?* Opponit sibi, præfatum Canonem Clericis, non Laicis spectacula prohibere. Cui objectioni hoc præbet responsum latine versum. *Hæc crassa hallucinatio similis illi est quorumdam Doctorum, qui ex Can. 18. Concilii Nicæni adversus fenora Clericorum colligunt, eadem non prohiberi laicis. Qui error ut confutetur, sat est rationes spectare, quibus nituntur Canones, dum aliqua Clericis prohibent...... Scripturarum testimonia, quæ fenus vetant, æque laicos, ac Clericos comprehendunt.* §. XV. Aliud effugium præcludit illorum, qui fabulantur, Patres invectos dumtaxat esse adversus turpitudinem antiqui Theatri: quibus respondet. *Ethnicorum Tragœdiæ (quod pudore suffundere nos Christianos deberet) ita modestia, & gravitate præstant, ut Theatrum nostrum tantam pati simplicitatem non potuerit.* Cetera prætereo, illudque tantum adverto, numquam *Bossueto* nimii rigoris notam impactam fuisse, neque ab illis, qui omnia æquo rigidiora accusant quæ non sunt laxiora.

IV. Tertius ætatis nostræ Scriptor est *Bernardus Lamy*, qui in suo de arte poetica tractatu *cap.* 11. ætatis nostræ comœdias Ethnicorum comœdiis impudentiores asserit. Ecclesia, inquit, non secus antiquos, ac hodiernos detestatur thea-

theatrales ludos. *Et hoc compertum exploratumque iis omnibus est, qui nostras animadversiones hactenus in Comœdiam adornatas legerunt. Quoniam, cum hodierna opera theatralia majori concinnata artificio sint, necessario consequitur, periculosiora esse juxta ea, quæ dicta sunt cap.* 3. Lege, cum per otium licet, integrum illud caput, & plura alia, quæ ibidem celeberrimus Auctor iste scribit, & inde evidentius colliges periculorum, ne dicam flagitiorum, plenissimas esse temporis nostri comœdias.

V. Succedit quarto loco Cl. Vir *Joannes Antonius Vulpius* in Universitate Patavina litterarum humaniorum Publicus Professor, & tum Poeticæ, tum Rethoricæ artis callentissimus. Edidit ille *de utilitate Poetices* librum eloquentissimo, more suo, stylo conscriptum, in quo *cap.* VII. hodiernas Italorum comœdias futiles, ineptas, morum integritati perniciosas, SS. Patrum auctoritate, & invictis rationum momentis evidenter demonstrat. Pauca transcribam, quæ ætatis nostræ comœdiarum imaginem perhibent. „ Comœdia (inquit) potius vul„ garis, & fabulæ, quas Pastorales, & Nemorenses hodie appellare solemus, „ genus Poematis partim de Idyliis, & Eclogis, partim a Satyrico Græcorum „ Drammate derivatum, merito apud probos, & frugi infamia laborant. Hæc „ enim Drammata ob nequitiam argumentorum, sententiarum lasciviam, locu„ tionis corruptelam, jocorum frigus, Histrionum improbitatem, incredibile est, „ quantum ingeniis, & moribus noceant, quam magnam animis adolescentium, „ & puellarum pestem, ac perniciem afferant, quam virtutis nervos ebibant, „ hominemque, animal ad seria natum, futilitate, ac levitate sua impleant... „ His prætermissis, in eo potius immorabor, non temere antiquos Ecclesiæ Pa„ tres Comœdiis, ac Tragœdiis illorum temporum infamiæ notam inussisse. *Neque „ propter impietatem solum, & superstitionem hujusmodi Poemata, & specta„ cula reprehendebant*, quod Theatra Baccho, & Veneri dicata essent, ut qui „ ad ea convenirent, falsis Numinibus cultum, atque honorem tribuere vide„ rentur; *sed etiam propter morum corruptelam, verumque turpium, & fla„ gitiorum doctrinam, quam spectatores e fabulis præcipue Comicis hau„ riebant*.

VI. Post transcriptam Lactantii invectivam, & laudatam Chrysostomi auctoritatem, ætatis nostræ theatrales ludos his verbis repræsentat, & detestatur. „ Nunc illud considerandum est, *utrum horum temporum comœdia*, quo pacto „ a Gallis, & Italis excolitur, bonis, & homine Christiano dignis moribus of„ ficiat, nec ne. De Italorum comœdiis facillimum est judicare. Tot enim „ futilibus, ineptis, inurbanis, obscœnis, frigidis jocis abundant, ut nihil aliud „ propositum habere videantur, nisi cachinum pueris, & mulierculis, aut „ homi-

„ hominum fæci viliſſimæ quacumque ratione excitare; quum tamen riſu inepto res
„ ineptior nulla ſit, ut videtur Catullo... Sæculo ſexto decimo, bonis litteris val-
„ de florentibus, Italorum Comœdiæ hac in parte minus aliquanto delirabant :
„ & in eorum jocis minus frigoris, & quiſquiliarum animadverti poterat. Nam
„ ad veterum exemplaria componi plerumque ſolebant : ἀσέλγεια tamen & im-
„ probitatis officinas recte vocaveris in argumentis, moribus, ſententiis. Neque
„ tamen exiſtimandum eſt, ſolam in Comœdiis apertam obſcœnitatem probæ ac
„ pudicæ juventuti detrimento eſſe. Sunt alia plura, ſpecie venuſtatis, elegan-
„ tiæ, leporis, humanitatis, fallentia, inſidiarum plena, veneni, ac peſtilentiæ,
„ quibus Poetæ nequam *hoc tempore* gratiam populi aucupantur, & moribus
„ perniciem inferunt. Quid enim? An frequentius quicquam audias in hodiernis
„ Comœdiis, fabulis Nemorenſibus, ſeu Paſtoralibus Drammatis ad muſicam ac-
„ commodatis, poematum genere corruptiſſimo, quam pietatem, innocentiam ;
„ virtutem a perſonis colloquentibus derideri, ac ludibrio haberi, peccandi licen-
„ tiam ſemper colore aliquo excuſari, vel jocis, & facetiis obtegi, atque eleva-
„ ri? Læditur profecto & in his verecundia, aut periclitatur ſaltem, omnibus
„ libidinis, atque intemperantiæ conatibus, & dolis oppugnata, & labefactata :
„ verbis, inquam, & ſententiis venenum ſub melle celantibus, ex quibus, tam-
„ quam ex tenuiſſimo amictu aliquo, vitium ſatis pellucet, ac non obſcura tur-
„ pium voluptatum ſignificatione mirabiles ſui amores exſuſcitat. Dictant enim
„ peſſimi Poetæ per Hiſtriones ipſis deteriores utendum ætate eſſe, vitæ fructum
„ vel maximum in eo conſiſtere, ut quis genio indulgeat, neque dulcia, &
„ voluptaria in ſenectutem differat..... Addunt identidem, nihil prodeſſe for-
„ mam virgini, aut nuptæ, ſi amatoribus careat : mulieri cavendum eſſe, ne
„ uno tantum laudatore, aut cultore contenta ſit : quot enim proci ad ipſam
„ acceſſerint, tot eam pulchritudinis ſuæ, ac venuſtatis certiſſimos teſtes habitu-
„ ram. Præterea dehortantur adoleſcentes ne ſtudiis, & vigiliis pallorem con-
„ trahere velint, ne gloriæ ſplendore ducantur, ne ſenilem prudentiam affectent,
„ quæ res ipſos mulierculis odioſos, amoribus ineptos, hominibus elegantioribus
„ graves, omnino effectura ſit. Alias ætates alia decere : interea, dum ſanguis
„ fervet, dandam operam, ut lætitia, potu, ciboque liberali, venere, otio,
„ ſomno, quam longiſſime bona ætas protrahatur, contemptis rumoribus, & fa-
„ bulis invidorum....... His vocibus, his præceptis ex hara Epicuri deprom-
„ ptis, *hodierna Theatra fere perſonant : in hac ſchola erudiuntur adoleſcentes,*
„ *hic docentur virgines a teneris unguiculis inceſtos amores meditari, hic adul-*
„ *teriorum exempla nuptiis proponuntur* : diſcunt enim, quomodo cuſtodum, &
„ mariti cura falli poſſit ; quomodo admittendi amantes, qua ratione ſpecies

„ quæ-

„ quædam exterior pudicitiæ ſervanda ſit, ac ſimul remotis arbitris libidini at-
„ que intemperantiæ fræna laxanda. Hæc, proh pudor! ſpectantur promiſcue
„ ab omnibus apud Chriſtianos, audiuntur, leguntur, ediſcuntur, & inhæreſcunt
„ penitus in mentibus: quum præſertim eodem accedat muſicæ, & ſaltationis
„ lenocinium, quo nihil ad virile animi robur frangendum, & enervandum ac-
„ commodatius excogitari poteſt. "

VII. Habes heinc ætatis noſtræ comœdias turpes eſſe, & obſcœnas, omnibus ſpectatis, quæ illas comitantur. Alias aliis obſcœniores eſſe nemo ambigit. Sed cum omnes carnalisconcupiſcentiæ, ſermone amatorio, negotium tractent, & eodem omnes ſpectent, ut concupiſcentiæ paſſionem emolliant, inflectant, irritent, & accendant; planum eſt, turpes & obſcœnas eſſe omnes. Diſcrimen in hoc ſolum vertitur, quod Poetæ alii craſſiore, alii delicatiore phraſi voluptatis argumentum verſant. Verba in illis erunt obſcœniora, in iſtis moderatiora: illi apertius, iſti inſidioſius concupiſcentiam obſident, illiciunt, vellicantque. Finem efficacius aſſequuntur ſecundi, quam primi. Re itaque obſcœnæ comœdiæ omnes ætatis noſtræ, quæ promiſcue a feminis, & viris comicis aguntur in publicis Theatris. Quid, inquies, Poetæ, Rethoriſque ad definiendam Chriſtianæ Theologiæ controverſiam auctoritatem allegas? Hi ne Auctores dirimendis Theologorum diſſidiis idonei? Scilicet. Hi ſunt, qui graviſſimo ſuffundunt dedecore nonnullos ſcientiæ morum, & antiquæ eruditionis ſtudio addictos, quos patrocinium præſtare & Comœdis, & Tragœdis, & eorum ſpectatoribus non pudet. *Johannes Antonius Vulpius*, non tam ſingulari eloquentia, & eruditione, quam morum ſuavitate, & Chriſtiana pietate clarus; non ſacris addictus, ſed laicus vocis ſonum adverſus comœdiæ corruptelam emittit. Illius deformem picturam eleganti pennicillo repræſentat, & quæ inde conſequuntur, abſurda, eloquenter deſcribit. Non eguit ille Theologicæ ſcientiæ ope, ſed ſolo bono præditus ſenſu, ſolaque ſcientia ab ipſis primis naturæ principiis arceſſita, inſtructus, comœdiæ, Comœdorum, atque ſpectatorum pravitatem, & vitia deprehendit, perhorreſcit, execratur. Ex illo ego non quæſivi Theologicæ auctoritatis præſidium, ſed cauſæ ſtatum expoſui. In medium afferre nolui Merbeſium, Natalem Alexandrum, Pontaſium, Genettum, ceteroſque graviſſimos Theologos, ne Probabiliſtæ inveteratam *Rigoriſmi* cantilenam obtruderent: *Ex Boſſueto* Epiſcopo ſummo, ex Lamy eruditiſſimo ſcriptore, ex Cl. Vulpio laico, & perdocto Profeſſore Patavinæ Univerſitatis, controverſiæ ſtatum delineare volui, ut quid ſit, de quo eſt diſputandum, pateat.

CAPUT VIII.

Luculentior turpitudinis, & obscœnitatis notio. Turpitudo alia in rebus repræsentatis, & gesticulationibus: alia in vocibus. Comœdiæ publicæ hodiernæ omnes turpes, & obscœnæ sunt, vel ob rem repræsentatam, vel ob voces, & gesticulationes, vel ob choreas, vel ob actus intermedios. Viri induti veste muliebri, aut mulieres veste virili abominabiles sunt apud Deum.

I. Quæ hactenus dixi, satis superque forent, ut quisque habere veram turpium comœdiarum notionem, & imaginem posset. At ea argumenti, quod tractamus, natura, & conditio est, ut plurimis sit obnoxia æquivocationibus, effugiis, rimis, variisque vocum acceptionibus; cum theatrum opus quoddam sit ex pluribus conflatum actionibus. Idcirco nisi maxima perspicuitate, quid sit comœdia turpis, quidque turpitudo, quid obcœnitas, enucleemus, vanus est labor noster, & operam ludimus. Omnes cum Theologi, tum Casuistæ comœdias turpes detestantur. P. Hieronymus Florentinus in suo *Theatro contra Theatrum* plurimos Theologos, & Casuistas etiam benigniores allegat adversus comœdias turpes. Ipse fuso calamo peccati mortalis damnat & repræsentatores, & spectatores comœdiarum, *notabiliter*, inquit ille, *turpium, & valde obscœnarum*.

II. At nec ille in toto suo opusculo, nec plures alii, quos ego legi, quid sit comœdia turpis, & valde obscœna, distincte explicant. Hinc est, quod lectores ex istorum lectione nihil proficiunt. Quisque clamitat: Comœdiæ nostræ haudquaquam turpes sunt; sed ab obscœnitate distant, aut saltem notabiliter turpes, aut valde obscœnæ dici nequeunt. His vocum involucris voluptatis, & veneris negotium subtilissime agunt; illisque errandi occasionem præbuit involuta scribendi ratio non paucorum Casuistarum. Ut his Theatrorum, atque comœdiarum defensoribus omnem ad effugium rimam aditumque præcludam, quid sit turpitudo, quid comœdia turpis, & obscœna, perspicue nitideque explicandum est.

III. Turpitudo, seu obscœnitas vitium prodit, quod aut lasciviam redolet, aut ad lasciviam aperit viam. Turpitudo alia in vocibus, alia in rebus, per voces significatis. Res turpes exprimi vocum honestate; & res pudicæ, honestæque voce turpi valent. Turpitudo vocum est usus alicujus vocabuli, quod spectata communis sensus existimatione, & regula, aures pudicas offendit. Turpitudo, seu obscœnitas rerum est ipsa voluptatis carnalis materia; seu est actio-

actionum; & factorum, quæ ad venerem aut proxime, aut propinque, plus minusve inducunt, aut viam parant, narratio, & repræsentatio. Turpitudo alia putida, quæ spurcis vocibus, motibus, gestuque amoris profani imaginem refert: alia delicata, quæ versutiis, & fucis obtecta spectrum voluptatis, & veneris arguto penicillo depingit; & concinna verborum, & figurarum dispositione libidinis veneficium propinandum administrat, & sensim sine sensu instillat. Exemplis confirmare notiones, seu descriptiones possem, nisi id Christianum Theologum dedeceret. Sophisticæ & Casuistarum, & Christianorum quorumdam cavillationes ad tot distinctiones præmittendas, alioquin superfluas, idcirco a Patribus nostris neglectas, me coegerunt.

IV. Comœdiæ hodiernæ omnes, quæ Mimorum, & Mimarum artificio, amoris profani, & concupiscentiæ sub matrimonii velamine caussam repræsentant, & agunt, turpes cum *materialiter*, tum *formaliter* sunt. *Materialiter*, quod materiam concupiscentiæ, nempe reciprocum feminæ; & viri amorem, quo mutuo conjunguntur, versant: *formaliter*, quod eo conspirent, ut delectationem de illo, quod tractant, argumento, in auditorum animis excitent. Huc omnia, ut infra latius edisseram, pertinent Mimorum, & Mimarum vota, & conatus, ut majorem auditorum affluentiam ad se alliciant. Hoc adeo verum, compertumque est, ut Mimi, & Mimæ, quæ & vocis suavitate, & delicata corporis inflexione, & mirabili gestuum repræsentatione, & oculorum jaculis non alliciunt, non movent corcula spectatorum, ut ineptæ, insulsæ, & rudes repelluntur, quia continuo cessaret spectatorum affluentia. Hoc dumtaxat discriminis est, quod aliæ comœdiæ, ut indicavi, putida verborum, sententiarum, & gestuum lascivia; aliæ calamistratæ, larvata verborum phrasi, concupiscentiæ delectationem promovent. Primæ Poetarum, & Comicorum extremam nequitiam cum extrema ignorantia consociatam produnt; sed minus nocent adstantibus, quibus epulæ crasso lardo, & condimento nimium pingui paratæ displicent. Secundæ perniciosiores sunt spectatoribus, & nequiores simul & doctiores patefaciunt Poetas, qui vafrius, & insidiosius voluptatis venenum instillant; & ad bibendum illud potentius inducunt. Primæ quidem, secus secundæ obscœnæ, turpesque vulgo existimantur, cum certum sit, posteriores eo esse noxiores, quo majorem præseferunt honestatis speciem. Et istiusmodi sane sunt drammata percelebris Poetæ pluries typis edita, quæ eo efficacius voluptatis venenum porrigunt, quo delicatius cor humanum, sensus, & concupiscentiam titillant, vellicant, & ita in affectus dominantur, ut quo volunt eosdem impellant. Quod potissimum verum habet, dum muliercularum vivida accedat repræsentatio, concentus suavitas, & alia Theatrorum præstigia.

V. Habes heinc comœdias hodiernas turpes, & obscœnas esse ex uno solo capite, nempe ex impuri amoris materia, quam tractant. Crescit turpitudo, & obscœnitas ex aliis capitibus. Et primo ex vestitus forma. Alicubi juvenes venustiores, & femineo sexui sive in voce, sive in pulchritudine propinquiores muliebres vestes, & quidem vanissimas induunt. Cur? Causam assigna, tergiversatione sublata. Ut sub amasiunculæ specie cum altero juvene eloquentius reciproci amoris caussam ambo parent, mutuumque amorem inflamment. Duo hic obscœnitatis flagitia. Primum, quod muliebres vestes viri induant. Hoc quippe abominationis, & detestationis flagitium est apud Deum, qui *Deut.* 22. illud execratur: *Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur veste feminea: abominabilis enim est, qui facit hæc.*

VI. Quid? Peccant viri muliebri veste in scenam prodeuntes induti? Nonne vel in ipsis sacris Collegiis mos iste obtinet? Serpat nec ne in domibus Religiosorum hominum corruptela hæc, non propterea malitiam exuit. Pluribus ego annis sub disciplina PP. Societ. JESU humanioribus litteris operam dedi; & nunquam in repræsentationibus, quæ fieri in istorum Collegiis solent, aut profani amoris argumentum tractari, aut juvenes muliebri veste ornatos prodire in scenam vidi. Quod idcirco notum facio, ut occasione data, testimonium perhibeam veritati. Idque confirmo ejusdem insignis Societatis *Regulis*. Siquidem in libro de *Ratione studiorum* 13. *p.* 25. hæc habentur: *Tragœdiarum, & Comœdiarum, quas latinas, & rarissimas esse oportet, argumentum sacrum sit, ac pium, nec quidquam actibus interponatur, quod non latinum sit, & decorum: nec persona ulla muliebris, vel habitus introducatur.* Quocumque ergo in Collegio hæc mendax vestium transmutatio fiat, peccato non caret. At nullum se patrare crimen certo existimant Superiores, qui id concedunt, & qui id peragunt. Verum quidquid ipsi opinentur, spectandum est divinum mandatum, quod non solum cerimoniale, ut quidam existimant, sed etiam morale esse fatentur omnes. Cornelius a Lapide in dictum *cap.* 22. *vers.* 5. hæc habet. „ *Hoc* „ *PER SE indecens est, ut scilicet veste mentiatur se feminam, aut femi-* „ *na mentiatur se virum: tum ne occultis libidinibus, & aliis vitiis lo-* „ *cus detur. Optima enim pudicitiæ custodia est vestius honestas: nam, ut ait* „ *Poeta:*

Quem præstare potest mulier galeata pudorem,
Quæ fugit a sexu?

„ . . . . *Unde videtur hoc præceptum partim esse* naturale, *partim* cerimoniale; „ *& jam abolitum, quatenus scilicet obligabat sub peccato mortali. Jam enim* „ *non esse peccatum mortale, si vir, aut femina vestes sexus communent,* ex

levita-

„ levitate ; si absit scandalum ; & intentio, periculumque libidinis, *docent S.* „ *Thomas, Cajetanus &c.*

VII. Nulla excogitari mitior interpretatio potest. Tamen vel ipse mitissimus interpres, *per se indecens* declarat, ut vir veste mentiatur se feminam. Testatur hoc præceptum *partim naturale esse*. Evidens ergo, & extra controversiam est, peccare saltem venialiter illos, qui vestem induunt muliebrem. Finge paullulum non aliam, nisi venialem patrari malitiam. Licitum ne Christianis est, singulis annis, & stato tempore Gymnasium aperire crimina; licet venialia, patrandi? Permissumne est propria præsentia probare, & confirmare talem professionem? Quid quod ipse Cornelius a Lapide a peccato mortali liberat hanc ementitam sexus formam eo tantum in casu, quo fiat *ex levitate, si absit scandalum, & intentio, periculumque libidinis?* Quid si hæc sexus ficta mutatio non *ex levitate*, sed ex instituto, sed ex fine vividius repræsentandi inter amasiunculos, & amasiunculas argumenta amatoria? Forte nec ipse P. Cornelius a Lapide hoc sexus mendacium a gravi scandalo, a gravi libidinis periculo eximeret, atque adeo a graviore purgaret crimine. Quodnam scandalum scelestius, quam juventutem artem amatoriam, & concupiscentiæ idiomata, & arcana edocere? Scandalum gravissimum heinc in populum derivatur. Clamant mundani homines: In ipsis sacris Collegiis juvenes, ut feminæ, in scenam prodeunt, & causam amatoriam agunt. Quidni ergo licitum & nobis erit idem præstare?

VIII. Sed Patres audiamus. S. Cyprianus *lib.* 1. *Epist.* 10. ad Encratium. *Cum in lege prohibeantur viri induere muliebrem vestem, & maledicti ejusmodi judicentur: quanto majoris est criminis non tantum muliebria vestimenta arripere, sed etiam gestus turpes, & molles, & muliebres magis ferio impudicæ artis exprimere?* Quid causæ est, cur juvenes in sacris Collegiis femineas vestes induant, nisi ut muliebres affectus, & amatorias illecebras exquisitius repræsentent? Si crimen est ipse vestitus, quæ erunt crimina, quæ hunc vestiendi finem consequuntur?

IX. Augustinus l. 2. Soliloq. cap. 16. *Credo jure infames, intestabilesque haberi, qui muliebri habitu se ostentant, quos nescio utrum falsas mulieres, an falsos viros melius vocem. Verumtamen histriones, verosque infames sine dubitatione possumus vocare.*

X. Synodus Trullana 6. cap. 62. *Statuimus, ut nullus vir deinceps muliebri veste induatur, vel mulier veste viro conveniente. Eos ergo, qui deinceps aliquid eorum, quæ scripta sunt, aggredientur, ubi ad eorum cognitionem pervenerit, si sint quidem clerici, deponi jubemus; si vero laici, excommunicentur.*

Excommunicatio ob veniale crimen non infligitur. Præscriptio, seu oppositæ consuetudinis larva non prævalet contra ea, quæ suapte natura vitiosa sunt.

XI. Concilium Bracarense, & Pœnit. Roman. l. 7. cap. 1. *Qui faciem suam transformaverit in habitu muliebri, & mulier in habitu viri, emendatione pollicita, tres annos pœniteat.*

XII. Clemens Alex. *lib. 3. Pædag. c. 3.* hæc scribit. *Hoc est inventum fractorum hominum, & ad libidinem propensarum bestiarum.... Pueri docti abnegare naturam, mulieres simulant. O miserandum spectaculum! O nefandum studium!.... O quanta hæc iniquitas! Suspicio, & admiror veteres Romanorum legislatores, si muliebre, & effeminatum vitæ studium odio habuerunt.* Et post pauca concludit: *Hi non viri, sed* BATALI, *&* FEMELLI *dicendi sunt.*

XIII. S. Thomas textum *Deuter. 1. 2. q. 2. a. 6. ad 6.* interpretatur, & hæc missis pluribus docet. *Alia ratio est ad declinandam luxuriam. Nam per commixtiones varias in vestimentis omnis inordinata commixtio coitus excluditur. Quod autem mulier induatur veste virili, aut e converso, incentivum est concupiscentiæ, & occasionem libidini præstat.* Ita docet Angelus castitatis, & doctor Ecclesiæ. Novi autem homines adeo sunt in castitate robusti, & heroes, atque supra omnem libidinis ictum constituti, ut pernegent, hanc vestium mutationem occasionem præbere libidinis, & incitamentum esse concupiscentiæ. Hunc eumdem *Deuter.* locum exponit 2. 2. *q.* 169. *art.* 2. *ad* 3. S. Thomas inquiens: *DE SE VITIOSUM EST, quod mulier utatur veste virili, aut e converso: quia hoc potest esse causa lasciviæ, & specialiter prohibetur in lege.* Solum necessitatem a tanta turpitudinis, & abominationis pravitate excusare *ibidem* subdit Angelicus, & fusius explicat Sylvius *ibid.*

XIV. Præterea si *per se, & de se* vitiosa est hæc feminei sexus effictio, & apud Deum abominabilis, ut Scriptura, & Patres omnes testantur, vitiosissima sane erit, cum sit in hunc finem, ut muliebris amor, & affectus vividius repræsententur, & spectatoribus, & adstantibus dulcius præbeatur spectaculum. Quot se periculis subjicit venustus adolescens, qui muliebri ornamento phaleratus in scenam erumpit? Singulæ feminei vestitus partes, quæ sunt plurimæ, dum illas induit, ad turpissimas imagines in ejusmodi juvenis animo imprimendas aptissimæ sunt. Describamne ego impudicitiæ spectra, quæ Dæmon immittit, cum adolescens lumbos femineo more stringere, & arctare, dum inflare pectora, dum fucare vultum, dum calamistro cincinnos efficere, dum serere odores, dum spargere pulverem, dum cetera muliebria vana præstigia induere satagit? Quid dum gestu, voce, incessu, corporis inflexione amatricis feminæ vices, ejusque fraudes, illicia, versutias, insidias, vafriciemque ementiri toto studio admi-

admititur? Quid de altero juvene dicam, qui amantis feminam personam gerit? Innocentes, inquis, sunt juvenes isti, qui nec percipiunt quidem aliquid mali. Exemptine adolescentes isti ab originali culpa, a concupiscentia, a Dæmonum tentatione? Alterutrum ergo: aut nunquam Dæmones, & concupiscentia juvenes istos tentant: aut potissimum hac opportunissima occasione eosdem mollitiei, impudicitiæque spectris, & præstigiis aggrediuntur. Primum dici nequit. Verum ergo alterum. Crescit turpitudinis, & obscœnitatis enormitas ratione temporis. Hæc enim carnisprivii intervallo aguntur; dum scilicet totus mundus bacchanalium superstitionem renovat, & concupiscentia e publicis Theatris suum voluptatis imperium incredibili animarum pernicie amplificat. Quid de tempore illo dicam, quo juvenes reciproci amatorculi memoriæ fabulas istas mandant? Velitationes privatas exercent, seseque præparant, ut in publica scena mulierculæ, & viri personas amore mutuo captas referre vivide queant? Illud nocet causæ nostræ, quod narrari sermone nequeant, quæ frequenter opere in profanis istis exercitiis peraguntur.

XV. Heinc colligas velim, Scripturam sanctam, Patres omnes, graviores Theologos, luculentissima argumenta, ne dicam manifestam experientiam, evincere hanc ementitam muliebris vestitus formam abominabilem apud Deum, libidinis incitamentum, innocentis adolescentiæ corruptricem esse.

XVI. Tandem illæ comœdiæ sunt valde turpes, ultimumque Theatralis obscœnitatis gradum præseferunt, in quibus comici, & comicæ: mimi, & mimæ, seu feminæ ipsæ proculcato, & fracto verecundiæ freno in scenam, amoris, seu veneris causam, chorearum artificio; cantus suavitate, orationis efficacitate, universi corporis inflexione, oculorum, manuum, orisque loquela oraturæ, simul cum suis amasiis prodeunt. Nemo, nisi & Christianæ professioni, & communi integræ mentis sensui renunciare velit, negare istiusmodi Theatra esse turpissima, ne dum turpia, potest. Vera itaque Theatrorum, & comœdiarum notio non ex solo drammate accipi debet, seu libello typis edito, sed ex omnium circumstantiarum accessione, nempe ex musicæ modulatione, cantus suavitate, saltatricum, mimarum, comœdorum motibus, gesticulationibus, suspiriis, vestium, scenarum, ceterique apparatus splendore, & majestate, omnibusque versutis artificiis, quæ in scena adhibentur ad excantandos sensus, & alliciendam irritandamque concupiscentiam.

XVII. Ex sola Theatrorum, & Comœdiarum notione præmissa necessario consequitur, hodiernas comœdias valde turpes esse, & summopere obscœnas, quia iis omnibus, quæ descripsi (& plura silui) constant. Quæ dicta sunt, omnium Theologorum, & Casuistarum consensu confirmare possem. Unum & alterum

nunc indicabo. Jacobus Pignatelli *tom. 8. conf. 153. nu. 926.* inquit: *Comœdiæ turpes fœdæque eæ sunt, in quibus viri, & feminæ de amoribus ludunt, agunt, colloquuntur*. P. Rocaglia *in hist. Nat. Alex. sæcul. 4. cap. 6. n. 3. not. 1.* relato testimonio Hieronymi Florentini adversus turpes, obscœnasque Comœdias, subdit: *Iis illæ addendæ Comœdiæ, in quibus mulieres dulciter modulantes, animique affectus molliter exprimentes, habitu etiam ad lasciviam composito, ad expugnandam innocentiam plurimum valent.*

CAPUT IX.

Hodierna Theatra antiquis turpiora, quod in nostris, secus in illis, mulieres Christianæ mimas agant. Quamvis tamen obscœniora antiqua fuissent, non propterea obscœnitate & turpitudine hodierna carent.

I. Antiquis temporibus mulieres in scenam interdum prodiisse, certum est; primusque, qui easdem in Theatrum induxit, Phrynicus fuisse perhibetur. Apud Lacedæmones nobiles mulieres mercede conductæ mimas agebant, quam corruptelam ipsi Lacedæmones postea exterminarunt. Apud Romanos feminæ *in ludis Floralibus* nudæ, pudendis obtectis, prodibant, sed profligati pudoris scorta erant, hisque ludis sola populi fæx assidebat, semel tantum in anno celebratis. Harum mulierum meminit Tertullianus *de Spect. cap. 17.* inquiens, *spurcitiam per mulieres in scena repræsentari, & prostibula publicæ libidinis hostias in scenam proferri per feminas*. Chrysostomus quoque pluribus in locis, & præsertim *homil. 6. in c. 2. Matth.* tantum feminarum scelus detestatur.

II. Exceptis tamen ludis Floralibus, in Romanorum Theatra feminæ non prodibant, saltem communiter, ut mimas agerent. Luculenta de hoc sunt testimonia Patrum, qui passim in histriones muliebri veste indutos Dei maledictum intorquent. Tertullianus *lib. de Spect. cap. 23.* inquit: *Eum in lege maledictum esse, qui muliebribus vestietur, quid &c.* S. Cyprianus *l. 1. epist. 10.* ad Encratium: *Cum in lege prohibeantur viri induere muliebrem vestem, & maledicti ejusmodi judicentur: quanto majoris est criminis non tantum muliebria vestimenta atripere, sed etiam gestus turpes, & molles, & muliebres magisterio impudicæ artis exprimere.* Gregorius Nazianzenus Jambo 3.

Formam decusque turpiter marium exuunt,
Sexum & virilem flexibus cum corporis
Frangunt: simul sunt feminæ, & simul mares:

Non

Non masculi, non feminæ, falsa haud loquor.
Nam nec manent jam masculi, nec feminæ.

Clemens Alex. *Batalos*, & *femellas* per ludibrium vocat histriones feminea veste ornatos in scenam prodeuntes. Lactantius *lib. 6. Inst. cap.* 20. histriones redarguit hoc etiam ex capite, quia illorum *enervata corpora & muliebrem incessum, habitumque mollitas impudicas feminas inhonestis gestibus mentiuntur.*

III. Histriones itaque, Patrum antiquorum tempore, feminarum personas communiter sustinebant in scenis. Si quæ interdum feminæ mimas egerunt, illas non fuisse Christianas colligitur ex Patribus, quorum nemo, quatenus mihi eosdem serio legenti constat, feminis exprobrat, quod profligato pudore; modestia, verecundia sexui insita, præcepta Apostolorum Petri, & Pauli adversus feminarum luxum, pompas, & procacitatem violaverint. Quo eloquentiæ torrente illas non obruissent, si fracta fronte, & Baptismatis professione ejurata, in Theatro mimas egissent?

IV. Doctissimus BOSSUETUS in suo adversus comœdias tractatu *pag. 64. & 65. nu. 17.* asserit antiqua Theatra ab hac saltem mimarum corruptela fuisse immunia. *Estoient exemptes du moins de cette indecence, qu' on voit parmi nous, d' introduir des femmes sur le Theatre. Le payens mesmes croyoient qu' un sexe consacre a la pudeur ne devoit pas ainsi se livrer au public, & que c' estoit la une espece de prostitution.* Ethnici ipsi prostitutionis genus reputabant feminas pudori consecratas in Theatrum prodire.

V. Quid plura? Ipse auctor Theatri Italici asserit, Patrum tempore feminas in recitandis tragœdiis, comœdiis, & atelanis mimas non egisse, inquiens in Præf. pag. 32. *Obbligandomi a dimostrare in Dissertazione a parte; che si porrà in fronte al secondo Tomo, come negli antichi drammi non recitavano DONNE, ma la lor parte era per uomini sostenuta.*

VI. P. Hieronymus Florentinus in sua Comœdio-Crisi *Concl.* 11. *pag.* 314. *n.* 839. feminas vetustis temporibus scenicas non fuisse docet, inquiens: „*Quod vero primis illis temporibus non veræ, sed mentitæ mulieres in spectaculis apparerent, testes omni exceptione majores produco. Tertullianum dicentem* „ (cap. 17.) *quod* Pantomimus sexum pudoris exterminat. *D. Cyprianum* (epist. „ ad Encratium) *quod* Diabolo divinum plasma maculanti per corrupti, atque „ enervati corporis delicta placebant. *D. Gregorium Nazianzenum* (Jambo 3.) „ *quod* simul sunt feminæ, & simul mares. *D. Cyrillum Hierosolymitanum* (Catech. Mystag.) Mimorum petulantias omni contumelia, & impudicitia refertas, & virorum effeminatorum choreas. *D. Hieronymum* (epist. ad Salvinam) „ Non ambulet juxta te histrio fractus in feminam. *D. Chrysostomum* (hom. 36.

„ in cap.

„ in cap. 11. Matt.) Adolescens comam pone reductam habet, & naturam a-
„ spectu, vestitu, incessu, ceterisque hujusmodi effeminando ad teneriusculæ
„ imaginem puellæ adducere contendit. *Et quidem Cecchinus Patria Ferra-*
„ *riensis famosus histrio, & histrionum antesignanus in libro, quem pro hone-*
„ *stis histrionibus edidit an. 1616. asserit consuetudinem jam suo tempore re-*
„ *ceptam, quod mulieres veræ Theatrum exercerent, prævaluisse ab annis mi-*
„ *nus quinquaginta: itaque hæc dum scribo essent jam anni centum elapsi post-*
„ *quam tam perniciosus abusus invaluit.*

„ *His præsuppositis, & hujus veritatis tot tantisque testibus adhibitis probat*
„ *plene & efficaciter præsentem conclusionem. P. Franciscus Ribera, quatenus*
„ *enixis verbis deplorat calamitatem præsentis temporis in quo veræ mulieres*
„ *sunt in scena*, ut majora, *inquit*, excitentur incendia.

„ *Objicit contra P. Thomas Hurtado, quod histriones antiqui in publico Thea-*
„ *tro commiscebantur, & alia iniqua opera exercebant, & ideo Patres, &*
„ *Concilia tam severe eos execrantur, & reprehendunt.*

„ *Sed Hurtadus non videtur satis considerasse antiquum illum morem, quod*
„ *veræ feminæ non recitarent: nam facile intellexisset hujusmodi commixtio-*
„ *nem non fuisse veram, sed fictam, & ut loquitur S. Augustinus, imagi-*
„ *nariam, & D. Cyprianus licet describat virum intra virum jacentem, non*
„ *tamen reprehendit hunc actum sub nomine commixtionis, sed solummodo*
„ *tamquam inhonestum amplexum duorum se invicem implicantium: quod*
„ *si Sancti Patres tam rigide indignantur contra hujusmodi flagitia* inter vi-
„ rum, & virum *attentata: quid, quæso, dicerent hodie, quando in publicis*
„ *Theatris cum approbatione Principum, saltem tacita, his similia viderent,*
„ *& quod cum veris feminis graviora scelera si non complentur, ut audio,*
„ *saltem ita inchoantur clam perpetranda, ut verum sit, quod olim Minutius*
„ *Felix in Octav.* Mimus vel exponit adulteria, vel monstrat: nunc enervis
„ histrio amorem dum fingit infligit &c. *Nisi quia quod tunc mimus, vel ener-*
„ *vis histrio fingebat, agit nunc mulier fornicaria, ut spectatores magis dele-*
„ *ctentur, & in istis majora libidinis stimulent irritamenta.*

„ *Superest ut pro majore hujus conclusionis confirmatione animadvertam,*
„ *quod mulieres scenicæ dictæ, quarum frequentissima est apud Auctores*
„ *mentio, & ego unius memini supra* num. 115. *& aliarum* num. 643. *non*
„ *erant actrices in scena, ut P. Ottonellus facile credit in* lib. *de* Christiana
„ moderatione Theatri cap. 3. punc. 18. fol. mihi 106. *sed erant ad lætitiam*
„ *publicam Theatricis spectaculis in servitium mancipatæ.*" Hactenus P. Hie-
ronymus Florentinus.

VIII. P.

VIII. P. Francifcus Ribera, præclariffimus Soc. J. Theologus, & Scripturæ fanctæ interpres celeberrimus *in Comm. in XII. Prophetas Min. cap.* 1. *in Mich. num.* 63. poft tranfcriptam S. Cypriani acrem declamationem in fui temporis theatra, eorumque fpectatores, amariffimis lacrymis deflet novam invectam corruptelam prioribus fæculis incognitam, quod nempe mulieres mimas in fcena agant. *Quid faceret* (inquit) *D. Cyprianus, fi nunc in Chriftianorum Theatris federet? fi comœdias, quæ aguntur, fpectaret? Non jam evirantur mares, fed feminæ ipfæ viri fiunt: non frangitur in feminam vir, fed femina in virum roboratur. Non fatis fuit humani generis hofti fictas turpitudines agi; veras profert. Femina prodit in fcenam, & feminam agit, quæ a viro agi folebat. Et minus movebat. Nunc compta, atque ornata prodit in medium pulchra mima corpore, fed moribus turpiffima, ut incendia majora excitentur. Agit etiam eadem virum; aut amore captum adolefcentulum, luget, deperit, perdit, exhibet oculis, quæ celari in feminis debuerunt, & quæ honefte dici non poffunt, inhonefte cogitantur. Saltant corpora, lafcive inflectunt, dumque ea fortaffe, & pejora avari mariti, patrefque patiuntur, non majoribus Ætna incendiis æftuat, quam eorum pectora, qui fpectant, & audiunt &c.*

Audite ergo Reges, & intelligite; difcite Judices finium terræ; præbete aures vos, qui continetis multitudinem, & placetis vobis in turbis nationum; quoniam data eft a Domino poteftas vobis, & virtus ab Altiffimo, qui interrogabit opera veftra, & cogitationes fcrutabitur. Et quoniam miniftri eftis illius, ut ait Spiritus Sanctus, cohibete hos emiffarios miniftrorum Diaboli, quos jam commemoravi: idque vos obteftor, qui poteftis, per adventum Domini Noftri Jefu Chrifti, qui judicaturus eft vivos, & mortuos &c.

Num. 65. *Omnes etiam, qui hæc legent (fi quis tamen legere volet) per eumdem Dominum obteftor, ut vel in concionibus, vel in facris confeffionibus, vel in privatis colloquiis, quocumque tempore fe dabit occafio, Reges admoneant, & Principes, ac Regios Senatores, Prætorefque Civitatum, nec tantum admoneant, fed etiam per Jefum Chriftum obteftentur, ut in iftos morum Chriftianorum corruptores fevere animadvertant, libros illos de medio tollant, infames hujufmodi comœdiarum Actores, Actricefque procul relegent, & hanc tetram Reipublicæ fentinam quocumque exonerent. Mihi quidem & fidei Catholicæ Judices, ac Patroni rem officio fuo, zeloque officii fui dignam facere videbuntur, fi ut fufpectæ doctrinæ libros, ita etiam eos, quos dixi, legi publico edicto prohibeant. Nam ficut illi fidem, ita & ifti bonos mores, pudicitiamque corrumpunt, unde facilis ad hærefes tranfitus eft, & unde omnes hæretici capere. Nec enim tranfitur ad hærefes a caritate, & humi-*

humilitate, ab oratione, a jejuniis, a pœnitentia, a sui abnegatione; sed ab immoderato amore sæculi, a tumore animi, ab oblivione Dei, a comessationibus, & ebrietatibus, ab otio, & libidine, a cæco amore sui.

VII. Antequam ultra provehor, caussæ meæ interest, cursim indicare, quanta & morum sanctitate, & doctrinæ sacræ copia refulserit percelebris hic Jesuita, de quo hæc inter multa P. Philippus Alegambe in sua *Biblioth. Script. Soc. Jesu pag. 132. edit. primæ* scribit. „*Recepit se in oppidum natale, ut in „ sacrarum litterarum studium totus incumberet, & cum scholastica doctrina „ ad majus firmamentum conjungeret adjutus linguarum Latinæ, Græcæ, & „ Hebraicæ præsidio, quarum apprime peritus erat . . . Orationis præsidio, „ quam diurnis, nocturnisque horis usurpabat prolixe, ad sacræ Scripturæ „ intelligentiam utebatur. Addebat etiam crebra jejunia, & severiores cor„ poris macerationes, & si quid incidisset implicatioris difficultatis, sedebat „ per dies aliquot, & spiritualibus exercitiis animum ad divinos illapsus „ comparabat. Ajunt, eum ad concionem aliquando verba facientem, vi„ sum ingenti circum splendore micare, cujus dicentis humeris Christus Ser„ vator sereno vultu innixus eum velut complexu foveret . . . Die post obi„ tum tertia, visus in cælo est sublimis, ac Dei solio propinquus, multa con„ spicuus gloria, cujus in pectus derivabatur a pectore Dei radius lucis, qui „ pulcherrima eum specie simul & gaudio perfundebat.* Quod illi præmium „ ideo attribuebatur, quia nihil in suis lucubrationibus fluxum, ac caducum, „ sed unius Majestatis cultum, atque obsequium spectasset. "

IX. Eu sapientissimos Jesuitas, quos mihi, ut magistros colendos, sequendosque propono: qui *nihil* scilicet *in suis lucubrationibus fluxum ac caducum, sed unius Majestatis cultum atque obsequium spectant*. Itaque doctissimus hic, atque piissimus Jesuita tria nobis recogitanda inculcat. Unum, tempore Ss. Patrum, mulieres in scenam non prodiisse, ut mimas, comicasque agerent. Atque heinc divino fervore æstuans clamat: Quid ageret modo Cyprianus, si in Christianorum Theatris sederet, spectaretque mulieres ipsas comptas, fucatas, omnibus Diaboli pompis phaleratas mimas agere, ad extremam pudicitiæ, verecundiæ, & castæ juventutis perniciem? Alterum. Urget omnes, atque compellit, ut vel in concionibus, vel in sacris confessionibus, vel in privatis colloquiis admoneant Reges, Principes, Senatores, Prætoresque Civitatum, nec tantum admoneant, sed etiam per Jesum Christum obtestentur, ut in Comœdos, Comœdasque severe animadvertant. Lugens clamat piissimus P. Ribera: *Quid faceret Cyprianus, si nunc in Christianorum Theatris sederet?* Gemebundus inclamo & ego: Quid si nobiscum in præsentia vitam ageret

P. RI-

P. RIBERA, audiretque nonnullos cum verbo, tum scripto accessum ad Theatra suadentes?

Tertium, quod altius meditandum suadet P. RIBERA, illud est, quod in superiori præfatione fusa oratione exposui, videlicet ex vita molli, otiosa, voluptaria: ex Theatris, comœdiis impudicis, & mulierum amore; & tumore animi hæreses proficisci, & ipsam denique impietatem aut positivam, aut negativam, seu INDIFFERENTISMUM, & INDOLENTIAM ætate nostra dominantem, & usquequaque obtinentem, quam, Christo Servatore adjuvante, vividis coloribus tempore dipingam, & pro virili exagitabo.

X. Alios testes, si otio abundarem, adducere possem, quibus evincerem prisca Patrum ætate feminas saltem Christianas non recitasse in Theatro. Tertullianus, Chrysostomus, aliique interdum muliercularum scenicarum meminere, quia in ludis Floralibus revera apparebant; & quia, ut advertit P. Hieronymus Florentinus, mulierculæ istæ rerum scenicarum, & histrionum servitio mancipatæ erant.

XI. Quid ad hæc Theatrorum ætatis nostræ defensores, qui Patrum doctrinæ inscitiam, & ignorantiam improperare Theologis haud quaquam erubescunt? Qui se jactare gloriabundi audent pro religionis defensione scribere, dum religioni insidias struunt, dum mimos, & mimas amoris profani lenocinia referentes Christianis suadent spectandas, audiendasque? Ut illos ad incitas redigam, vel Patrum tempore mulieres e scena recitabant comœdias, an secus. Si primum: æque turpia sunt nostra, ac antiqua Theatra, præsertim quod feminæ hodiernæ, secus antiquæ, Christianæ sint. Si secundum: antiquis turpiora nostra sunt. Idcirco jure clamat P. Ribera: Quid nunc ageret Cyprianus, quid ageret Chrysostomus, quid Augustinus, quid Hieronymus, quid Bernardus, quid Thomas Aquinas, quid Antoninus, quid Carolus Borromæus, si spectarent Christianas in Theatro mimas exercentes? Extra quippe controversiam est, tempore S. Thomæ Aquinatis, Antonini, Caroli Borromæi feminas non prodiisse in scenam. Quamobrem errant vehementer qui in Theatrorum ætatis nostræ præsidium doctrinam obtrudunt S. Thomæ.

XII. Opponunt: Theatra, in quibus evirati juvenes muliebri veste ornati, & fuco illiti agunt, turpiora, & obscœniora esse. Quoniam procaces isti eunuchi, ut muliebrem sexum vividius ementiantur, in motus, gesticulationes, posituras, & amplexus impudentiores, & expudoratiores præ ipsis mulierculis erumpunt, & franguntur. Id enim unicuique imitationi accidere solet, ut præstitutos limites prototypi transiliant. Quid heic? Non aliud, nisi

quod

quod Theatra exclusis etiam feminis sint turpia, ut erant antiqua. Heinc ne consequitur, pudica esse theatra, in quibus feminæ mimas agunt? Qui hæc opponunt, inquit S. Basilius, aut ignorant, quam sint ipsæ modestæ feminæ efficacissima illicia, & lenocinia ad emollienda vel ferrea hominum pectora, aut sunt *admirabilissimum pecus*, medii inter utramque naturam. Quid? Maximus ille vir Augustinus se theatrorum illecebris captum *l. 3. Conf. c. 2.* fatetur: *Tunc in theatris congaudebam amantibus, cum sese fruebantur per flagitia, quamvis hæc imaginarie gererentur in ludo spectaculi*: & corruptissimi sæculi nostri effeminati homines Augustino robustiores inter matronularum lenocinia se æneos jactant? De istis Salomon *Eccles. c. 9.* loquutus non est: *Speciem mulieris alienæ multi admirati reprobi facti sunt. Colloquium enim illius, quasi ignis exardescit*. Nemo rationis compos negare valet, obscœniora, & plurium flagitiorum sentinam esse theatra, in quibus mares, & feminæ toto muliebri mundo, seu Diaboli pompa, gemmis, fucisque onustæ amantis, & amasiæ personas sustinent, & agunt. Quo enim procacissimæ feminæ, quæ non larvata facie, sed impudentissima fronte in scenam prodeunt, suas gesticulationes, cantus, saltationes, inflexiones dirigunt, nisi ut spectatores delectent, titillent, emolliant, atque in eorumdem animos lasciviam infundant? Quot nobilissimi adolescentes saltatricium, & psaltriarum amore dementati patrimonia prodigunt, domos evertunt, & totam progeniem funestant, infamantque! At de hoc infra sermo recurret.

XIII. Verum si a me quæratur, quodnam extremum pejus sit, an juvenes venustos eviratos muliebri vestitu, & ornatu, an feminas ipsas in scenam induci? respondeo primum, muliebris sexus cupiditatem latius patere, & potentius hominum quorumcumque; etiam eorum, qui nefario puerorum amore ardent, nedum honestorum corda inflammare. Amor hominis erga feminam secundum naturam est; erga pueros contra naturam. Deus corporibus utriusque sexus æstrum mutuæ cupiditatis inseruit, qua se appeterent, & conjungerent ad humanum genus propagandum. Secundo dico, feminis assidentibus Theatro majus imminere malum, cum elegantes adolescentes mimos in scena agunt: contra homines vehementius accendi, & inflammari, cum pulchræ, procacesque puellæ lascive ornatæ in scenam prodeunt mimarum personas sustinentes. En certam quæstiunculæ resolutionem.

XIV. Lubet sub istius capitis finem paullo fortius urgere scitulos illos, quos blaterare minime pudet, merito SS. Patres invectos in suorum temporum Theatra, quod essent nimium obscœna, & impudica: at non posse eorumdem declamationes in ætatis nostræ Theatra detorqueri, quod honesta hæc sint, & pu-

& pudica. Qui talia effutiant, se Patres non legisse perhibent, & Christi Jesu Evangelium ignorare se produnt. Agedum, paucis perstringamus Patrum rationes, & Christianorum excusationes hac in caussa. Honesta illa Theatra clamitabant *tunc* Christiani, quemadmodum *nunc* vociferantur nostri, ut adductis Patrum testimoniis ostensum est. Nullo se pravo tangi affectu mussitabant *tunc*, sicuti jactant *nunc*. Recreandi animi caussa licito solatio, se adire Theatra opponebant *tunc*, quemadmodum *nunc*. Quid reponebant Patres? Illorum rationes jam produximus. Exaggerabant præsertim cantus, & musicæ illicium, & mollitiem. Clamabant, cantum esse *fornicatorium*, & musicam *meretriciam*. At omnes ad unum artis musicæ peritissimi asserunt, atque testantur, ætatis nostræ molliorem præ illa cantum, & effeminatiorem esse musicam. Clamabant, concursum hominum, & mulierum illuc confluentium, ubi vestium pompas & vanitates in triumphum agebant, ubi singuli, & singulæ vident, & videntur, scopulum esse castitatis: opponebant pericula sponte suscepta, scenarum splendorem, & majestatem, & scandalum, quod ingerebant, præsentiam, quam præstabant infamis histrionicæ artis exercitio, & grave crimen, quo se polluebant, ob solam illam præsentiam, & interventum.

XV. Perge porro. Numquid modestiores *nunc* mulieres Christianæ, quam feminæ Christianæ *illius ætatis*? Numquid pompæ vanitatis, luxus, fastus latius *tunc*, quam *nunc* manabant? Numquid humiliores scenæ nostræ? Numquid mimæ & mimi minus vivide amandi artem exercent *nunc*, quam *tunc*? Numquid minus efficaciter *nunc*, quam *tunc* studio vacant placendi auditoribus? Quomodo autem placere istis valent, nisi sensum demulceant, aures excantent, concupiscentiam, aut superbiam, aut ambitionem, aut iram accendant, & fraudes doceant? Numquid mimi, & mimæ simpliciores *nunc*, quam *tunc*: numquid stupidiores? Numquid minus versipelles, & minus versutæ? Numquid magis pudibundæ? Numquid magis verecundæ? Numquid ars amatoria licita *nunc*, secus *tunc*? Tandem si res, seu argumenta, quæ repræsentabantur Patrum tempore, spectentur, numquid tragœdiæ, quæ hodiedum recitantur in Theatris nostris, modestiores sunt Tragœdiis Sophoclis, Euripidis, Senecæ? Quis, nisi imperitissimus sit, inficiabitur Comœdias, Tragœdiasque hodiernas plures longe turpiores, emolliendis animis, & corrumpendis moribus aptiores esse? Eruditionis itaque, Patrum doctrinæ, Evangeliorum Jesu Christi ignorantes se produnt, qui evulgant, jure reprobata fuisse Theatra, quæ tempore Patrum obtinebant, secus improbari nostra posse: suæque inscitiæ æternas luent, nisi resipiscant, pœnas. Quemadmodum enim, Jesu Christo teste, tempora nostra novissimo sæculo propinquiora, majori malitia abun-

abundant; ita quoque obscœniora, impudentiora, & sceleſtiora Theatra ſunt. Oh homines, homines! Impietas, infidelitas, incredulitas, hoc noſtro infeliciſſimo ſæculo univerſam Chriſtianam Religionem impetunt collatis viribus; eamque qua voce ſatyrica, qua ſceleratiſſimis libellis evertere, facto impetu conantur. Et interim illi ipſi, qui Chriſtiani, qui Theologi, qui .... audire volunt, blaterare non reformidant, licite frequentari *nunc* Theatra poſſe? Impietas uſquequaque graſſatur: & ſimul omnia honeſtatem, pudorem, & innocentiam ſpirant?

XVI. Quid plura? Nonne omnia Concilia, omnes Epiſcopi, omnes Eccleſiæ Doctores, ſanctique viri, qui quinque priorum ſæculorum Patribus ſucceſſere, eorumdem Patrum doctrinam adoptarunt, allegaruntque ad hæc uſque tempora adverſus Theatra? Ignoravit ne Eccleſia antiquorum Patrum doctrinam? Imperite ne Concilia, & Doctores Sancti ultimæ ætatis noſtræ, Tertulliani, Cypriani, Baſilii, Nazianzeni, Chryſoſtomi, Auguſtini doctrinam contra Theatra in medium produxere? Alterutrum ergo præſtent hodierni antiquarii, & erudituli Comœdiarum defenſores oportet. Aut omnium ſæculorum Traditionem Theatra deteſtantem negare ipſi debent: aut propriam fateri inſcitiam coguntur.

XVII. Verum, ut omnem ad effugium latebram præcludam; concedere ipſe ſponte volo, turpiora, obſcœniora, impudentiora fuiſſe Theatra, quæ Sanctorum Patrum tempore obtinebant. Jam ſupra *cap.* 2. recenſui Imperatores Ethnicos nonnullos, qui nimiam impudentiam, & laſciviam in Theatra invexerunt. Finge quoque ipſas comœdias, tragœdiaſque Poetarum impudentius; atque vehementius ad libidinem provocaſſe. Hæc, & plura alia, ſi vis, liberalitate ſumma impertiri tibi non recuſo. Quid heinc? Numquid quia vetuſta Theatra turpiſſima erant, honeſta ſunt hodierna? Numquid, quia illa obſcœniſſima, noſtra caſta ſunt? Numquid, quia antiqua impudentiſſima, pudica ſunt noſtra? Si facti veritas ſpectetur, quemadmodum ætate noſtra, Theatra alia turpia, alia turpiora, alia turpiſſima; ita quoque evenit antiquis temporibus. Ceterum, ut ad incitas redigam Theatrorum ætatis noſtræ defenſores, fuerint, per me licet, priſca Theatra, ut dixi, turpiſſima, obſcœniſſima, impudiciſſima: nihil heinc colligere præſidii valent viri noſtri Theatrales. Quandoquidem ſublata omni inter vetuſta, & hodierna Theatra comparatione ex notionibus certiſſimis, & extra diſputationis aleam poſitis, quas dedi, evidenter demonſtrabo, graviter peccare illos, qui hodierna Theatra frequentant, quamvis minus obſcœna, minuſque impudica eſſent, quam antiqua. Sat mihi eſt a turpitudine, & obſcœnitate immunia non eſſe Theatra noſtra,

ut inferre jure valeam, illicita & noxia Christianis omnibus hæc esse. Missa igitur disputatione, utrum fuerint, nec ne antiqua Theatra nostris obscœniora, & impudentiora, huc præsens recidit controversia, sint ne hodierna Theatra obscœna, & turpia, aut natura argumenti quod tractatur, aut ratione vocum, gestuum, vestitus, cantus, musicæ, & chorearum, aliarumque conditionum, quibus auditoribus repræsentantur. Hæc sunt, ut alias diximus, & repetendum sæpius est, disputationis nostræ confinia, intra quæ concludere adversarios, seu theatricæ voluptatis, & mimicæ turpitudinis propugnatores constituimus.

XVIII. His delibatis, & Theatrorum ætatis nostræ notione perspicue exposita, caussam ingredior. Illud dumtaxat præmoneo plurima, & quidem versuta esse effugia, & innumera sophismata, quibus homines sæculi oblectamentis nimium addicti fucare Theatrorum corruptelam student. Quamobrem longius, quam par esset, excurret oratio. Causa enim, quæ pluribus obnoxia cavillis est, & variis implicita exodiis, perstringi paucis minime valet. Verbosam, & declamatoriam incusabunt plures orationem nostram. Sed censuras istas nihili pendo. Non quod adeo insaniam, ut immunem a pluribus nævis reputem dictionem meam, quin mendosam illam agnosco; sed quod censores isti agendæ causæ, in qua mores instituendos formandosque aggredimur, rationem penitus ignorent. Eamdem ego insistere viam adnitor, quam omnes sapientissimi, & eloquentissimi Ecclesiæ Patres percurrere. Quæ menti dumtaxat revincendæ inserviunt, stylum, & methodum etiam Geometricam excipiunt. Verum, cum adversus prævalentem corruptelam quoquoversum grassantem, altiusque hominum cordibus infixam, certamen suscipimus, tum præter rationum momenta, quæ intellectum subigunt, eloquentiæ quoque vis in caussæ præsidium adhibenda est, & repetitis ictibus opus est, ut inveteratæ, exitiosæque consuetudines evellantur. Vividis figuris, & voce elata domanda voluntas est, & retundendi sensus sunt. Et modo sub uno, modo sub altero aspectu dirigenda argumentorum acies est, ut victoria obtineatur. Varia est Spectatorum indoles, diversæ mentes, affectus oppositi. Unus hac ratione convincitur: alter alio argumento, alio dicendi modo, diversa figura capitur, pro animorum, & affectionum diversitate. Ita ego censeo. Si alii secus judicant, quisque in suo abundet sensu.

CAPUT X.

Feminæ Christianæ in scenas hodiernas prodeuntes, ut Mimas agant, peccant mortaliter, suntque in statu damnationis simul cum suis Histrionibus, nemine sanæ mentis dissentiente. Prætextus matrimonii, cujus velo scenicæ impuritates obtendi solent, rejicitur ut ineptum commentum.

I. VEritas proposita non tam rationibus confirmanda, quam amarissimis lacrymis deflenda est. Nihil in Scriptura sancta frequentius, quam pudor & verecundia muliebri sexui insita: quam animarum strages, quæ ex muliere compta, vana, expudorata promanat: quam vigilantia, & cautio avertendi oculos ab eadem, vitandæque ejusdem familiaris amicitiæ, colloquii, & conversationis. Folia plura implerem, si divina Testimonia huc pertinentia referre vellem. Satis indicare sit quæ S. Paulus 1. *ad Tim.* 2. *cap.* docet, ubi vel ipsam Divinam legem docere mulieribus prohibet. *Docere autem mulieri non permitto &c.* Jubet, ut cum *verecundia, & sobrietate, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa* se ornent, *& in silentio discant cum omni subjectione*. Et tandem, ut *velato capite* in Ecclesia orent. *Idest* (inquit S. Thomas 1. ad Cor. cap. 10.) *propter Sacerdotes, propter eorum cautelam, ne scilicet ex conspectu mulierum non velatarum ad concupiscentiam provocentur*. Paludanus in 4. Dist. 16. *Viros cum mulieribus ludentes maledixit Barnabas*.

II. Mulieres Christianæ Mimæ insito a natura pudori & verecundiæ renuntiant, silentium, & modestiam proculcant: luxum, fastum, & pompas vanissimas, quas in Baptismate ejurarunt, in triumphum deferunt: nulla vestis, nullum indumentum tam vanum, tam impudicum, tam lascivum, quod impudentissimæ, & expudoratæ Mimæ non assumant. Omnibus itaque Diaboli pompis, fucis, stibiis, atque præstigiis circumornatæ in scenam prodeunt, ut aut veneris, aut superbiæ, aut iræ, aut ambitionis magisterium exerceant: ut adolescentes, puellasque sese mutuo amandi, seseque deludendi decipiendique artem doceant: ut cantus suavitate, saltuum pernicitate, omnium spectatorum oculos & aures excantent, concupiscentiam accendant, ambitionem, fastumque exaltent: & quo sunt ad hæc omnia parienda aptiores, eo majorem auditorum affluentiam ad Theatrum alliciunt, sibique ingentiorem aureorum summam, plausum & approbationem comparant. Præterea oppidatim cum histrionibus Mimæ istæ, si superis placet, Christianæ, Italiam, Germaniam, universamque, si occasio

tulerit,

tulerit, Europam percurrunt: cum histrionibus ludunt, conversantur, tripudiant: vicissim sese animant ad voluptatem, libidinem, mollitiemque auditorum animis instillandam. Totum tempus, & vitam ipsam insumunt in perdiscendis Poetarum fabulis, in eisdem repræsentandis. Continenter mentem, & linguam defixam in Veneris luto, & arte promovendæ rei amatoriæ, ambitionis, superbiæ, & excitandorum affectuum habent.

III. Quis non affirmaverit, haec esse infernalem societatem, mimas, mimosque istos Dæmonum esse *missionarios*, *& pseudoapostolos*, Christianæque Religionis desertores, infamissimosque ministros, qui Christi Regnum destruere, & Diaboli Tyrannidem firmare, atque amplificare omni studio, & arte conantur? Non ergo unum gravissimum scelus, sed flagitiorum multitudinem perpetrant, & omnium vitiorum gymnasium aperiunt mimæ, & mimi comœdias tragœdiasque hodiernas repræsentantes.

IV. Tametsi veritas hæc extra disputationis aleam sit constituta, & a nemine sanæ mentis revocari in discrimen valeat; nihilo secius quia nihil tam est infandum, quod hodie ab aliquo non defendatur, lubet vel ipsorum benigniorum Casuistarum auctoritate, quæ hactenus & superiori, & hoc capite dicta sunt, confirmare.

V. P. Franciscus Del Monaco Cler. Reg. Teat. in Parenes. class. 4. pag. 27. *Turpes comœdiæ eæ sunt, in quibus de amantium furtis, de conjugum adulteriis, de meretricum, lenonum, puellarum, adolescentum clandestinis artibus, veneficiis, amoribus agitur: atque distinctius loquar, turpes fœdæque eæ sunt, in quibus viri, & feminæ de amoribus ludunt, arguunt, colloquuntur. Cum ergo in NOSTRI TEMPORIS COMOEDIIS, quæ a venalibus hisce meretriculis & histrionibus exhibentur, & viri & mulieres in scenam prodeant, de amoribus hujuscemodi agant, & pro scena colloquantur, saltent, ludant, id etiam CERTISSIMUM atque evidens remanet, OMNES nostri temporis Comœdias obscœnas esse, atque inhonestas & TURPES.*

Ego sic definio. Nostri temporis Comœdias neminem honestas appellantem audivi, nisi AUTHORES TURPITUDINUM, VEL FAUTORES, eos dumtaxat, qui, ut fœdissima crimina majori immunitate exequantur, & iterent, ficto honestatis velo obtegunt, pravæ licentiæ nomine implicant, aut sæculorum consuetudine involvunt, ajuntque licere id, neque inhonestum.

VI. Lucas a Penna in l. 51. cap. de spect. scen. *Quid dixissent SS. Patres, quid pii Auctores, qui omni sæculo histrionatus artem proclamarunt, si nostro tempore feminas ipsas, quas citra temeritatis piaculum impudicas censebo, cum viris permixtim in Theatro agere viderent?*

VII. P. Reginaldus Soc. J. *de prudent. Confess. cap. 3. sect. 8.* docet, non esse permittendum, *ut in Comœdiis & ludorum spectaculis lasciva mulieres in scenam prodeant: quæ est corruptela morum nomine Christiano indigna.*

VIII. Nicolaus Baldellus lib. 3. disp. 19. num. 2. *Peccant mortaliter iidem Poetæ, & Actores peccato scandali, si Comœdia sit valde turpis, & multum excitet ad res venereas .... Et maxime hujus generis videntur esse illæ, in quibus MULIERES interloquuntur. Siquidem audire earum voces est multo periculosius vitæ animarum, quam sit vitæ corporum audire sibilum basilisci, ut docet S. Augustinus &c.*

IX. Joannes Baptista Frugosus de Reg. Reip. Christ. p. 1. lib. 1. Disp. 2. q. 4. num. 181. *Ex dictis infer, quid dicendum sit de Comœdiis vulgari idiomate exhibitis, ubi multa impudica, & obscœna miscentur, & ubi introducuntur FEMINÆ adolescentiores ad psallendum, ad saltandum; quæ gestu, & incessu, & procaci gesticulatione auditores, & spectatores ad amorem turpem inducunt &c. Respondeo de se esse PECCATUM MORTALE, & Actores esse in STATU DAMNATIONIS, spectatoresque ut plurimum PECCARE MORTALITER. Deducitur ex D. Thoma. Idem ait Cajetanus, Sylvester, Sotus, Alensis.*

X. P. Antoninus Diana coord. tom. 7. tract. 5. Resol. 11. n. 2. hæc ait. *Dico igitur, quod quando Femina timet, ne a persona particulari ametur lascive, teneri cavere publico; & abstinere ab actione occasionante alicui ruinam, quando potest absque gravi proportionato damno: quia tenemur vitare aliorum peccata, quando commode possumus. Unde deducendum est, peccare feminam, euntem ad hoc templum ad sacrum, in quo est aliquis, a quo turpiter ametur, quando commode potest aliud Templum adire eo periculo carens: item quando it per hunc vicum, potens commode ire per alium: quando audit sonitum equi vehentis amasium, & ipsa se absque necessitate dat in fenestra aspiciendam: quando verba facit coram amatore, quibus ille sit accendendus; si potest absque specie inurbanitatis tacere: quando item domo egreditur, sciens eam expectari spectandam, si nulla tunc sit necessitas.*

XI. Hanc Dianæ doctrinam confirmant omnes non Theologi modo, verum etiam Casuistæ laxiores, nemine diffidente. Porro, si femina peccat Templum Dei, ut audiat Sacrum, aditura, quando vitare scandalum hominis eam adamantis potest: quot, amabo te, scelera patrabit femina ad Veneris sacrarium accedens exquisitiore, & elegantiore vanitatum pomparumque ornamento munita, ut in sui amorem, gestu, lingua, oculis, cantu, omnes concitet spectatores? Ergo penes ipsos mitissimos Theologos feminæ præsertim Christianæ peccant gravissime, & omnia spectatorum scelera in se convertunt, dum in scenam prodeunt amoris profani causam oraturæ.

XII. Nec

XII. Nec est, quod opponas, Mimas istas a Confessariis Sacramenta suscipere, quoniam etiam usurarii, adulteri, fornicatores, lenones Sacramenta frequentant. Et hæc est sæculi nostri extrema omnium malorum calamitas. Sed de hoc latius loco suo.

XIII. Inficiari jure nequeunt vel ipsi spectaculorum defensores, Theatra esse rei amatoriæ gymnasia, atque violandæ castitatis incitamenta, cum ipsæ Comœdiæ, & Tragœdiæ his amoribus mulierculàrum, & virorum plenæ sint. Quare, ut probrosæ arti aliquod honestatis velamen prætendant, ajunt, amatorias illas repræsentationes ad *Matrimonium* dirigi, & *Matrimonium* spectare. Esto. Quid inde? Ideo ne minus accendunt spurcum concupiscentiæ bitumen in spectatoribus? Matrimonium efficit dumtaxat, ut mutuus inter conjuges amor, & congressus honestus sit ob mutuam contractus, & Sacramenti fidem, & ligamen perpetuum. At in spectatoribus, & rei amatoriæ auditoribus, quem effectum parit? Numquid in istis concupiscentiam frænat? Numquid veneream delectationem ex mimica repræsentatione excitatam licitam reddit, & honestam? Ut levitas hujusmodi prætextus pateat evidentius, finge in scenam prodire uxorem adolescentem venustissimam, & comptissimam, maritumque simul & vicissim sese ad amplexus maritales provocare, & rei uxoriæ actiones vivide repræsentare: minusne inflammabunt spectatorum concupiscentiam? minusne oculos aurefque inflammarent; polluerentque, si nullo essent Matrimonio ligati? Concupiscentia, & sensus humani a proprio objecto percelluntur & irritantur. Matrimonii vocem, & significatum nec percipiunt, nec curant, solumque voluptatem inhiant, anhelantque. Nihil ergo ineptius obtrudi ad honestandas theatricas impuritates valet, quam Matrimonium, quod conjugum tantum, secus aliorum concupiscentiæ officium licitum efficit.

CAPUT XI.

Nonnulla rationum momenta, quæ nostræ ætatis ludos theatrales pravos, criminumque plenos evincunt.

I. Nihil prius habuerunt unquam Poetæ, jam inde usque ab artis suæ ortu, quam Comœdias, Tragœdiasque, non modo de cujuscumque criminis labe purgare, verum etiam honestatis splendorem eisdem prætendere. Quo, inquiunt, drammatica poemata, comœdiæ, & tragœdiæ pertinent, nisi eo, ut vitiorum horrorem, & virtutis affectum excitent? Theatra scholæ sunt, in quibus criminum horrida facies, funestæ eorumdem consequutiones, pœnæ, & supplicia; contra virtutum characteres, prærogativæ, & præmia nativis colori-

coloribus depinguntur. His ratiunculis, seu verius gerris, fucum facere aurito popello student. Et ad hoc quod attinet, ex una parte quidquam sibi merentur, sin veniæ, saltem commiserationis. Quis namque propriam artem, suosque partus abominatus est unquam? Unde enim stipendia, unde encomia, & plausus compararent? Plura quoque sunt, quæ comœdiarum spectatores ad propugnandam urgent earumdem honestatem. Quorum omnium illud potissimum est, ut conscientiæ latrantis retundant aculeos, ut tranquille, & quaque amaritudinis mixtura pulsa, in omnes voluptates, & oblectamenta sese ingurgitent. Ceterum, ut nullo negotio sophismata omnia eludamus, illud dumtaxat admonendum ducimus, nos in præsentia sermonem haudquaquam instituere de spectaculis, comœdiisque in quadam veluti metaphysica meditatione acceptis. Quis enim, si recte sapit, inficias ire ausit, Poetas, si velint, ex Christianæ Philosophiæ principiis argumenta arcessere posse, & hominum animos ad vitia persequenda colendamque virtutem inflammare? Si enim soluta, quidni, & ligata oratione id fieri valet? Id præstiterunt & Sancti quidam Ecclesiæ Patres, & moderni etiam piissimi Poetæ. De spectaculis ergo, quæ his temporibus peraguntur, quæque superiori capite delineavi, sermo mihi est. Hæc qui a criminum maculis defæcare velint, cribro aquam hauriunt, Æthiopemque lavant, ut omnium sæculorum experientia compertum est.

II. Ex plurimis rationum momentis, quæ latius, ac dispersim ex Patribus indicata sunt adversus spectacula, pauca perstringam, ut sub unico veluti conspectu eadem commeditari lector valeat. Porro, ut quod fieri potest, omnia ad vivum resecemus, gratis concedere volo: Poetas recentes servare, quod plerumque falsum est, omnes pudoris, modestiæ, & castioris sermonis regulas. Quid inde? Nonne Poetarum omnium vota, & ipsius Poeticæ artis præcepta eo unice spectant, ut auditoribus placeant, ut sensus demulceant, affectus cieant, amoremque accendant? Nonne ea argumenta seligunt versanda, quæ ad hos concitandos affectus validiora existimant? Revolvantur comœdiæ, tragœdiæ, & tragicomœdiæ omnes, tum veteres, tum recentes: aliane argumenta tractant, quam amoris, aut odii, iræ, aut vindictæ, desperationis, aut crudelitatis? Sed quod frequentius actitant, amoris causa est. Hæc enim materies gratior, hæc ad concupiscentiam accendendam validior, hæc ad augendam auditorum frequentiam potentior. Duplici vero insistunt viæ, ut votorum compotes efficiantur suorum. Alii verbis obscœnis turpia facta, nudamque venerem fracta fronte, nulloque quæsito colore, oculis objiciunt. Alii artis suæ peritiores immane libidinis virus melle poetico, ut Horatius inquit, temperant, occultant. Amantium dolos, fraudes, insidias, impetus exquisita arte depin-

depingunt. Amatores istos modo beatitati proximos, modo in extremum miseriarum dejectos, modo dulcibus junctos amplexibus, nunc in dissitas abstractos partes repræsentant. Quid si dulces sermones, quibus sese provocant, recenserem? Hæc omnia figuris tropisque distinguunt, ut animum mentemque defigant. Tot vero fucis, & lenociniis velant, ut nihil sordidi, sed honestam teneramque benevolentiam redoleant. Sub hoc amabili aspectu securius corda penetrant, ac intimiores subeunt recessus. Isthic paulatim concupiscentiam titillant, & scintillas accendunt. Poetæ prioris generis, licet sint summopere criminosi, si nocendi, pestemque dilatandi ipsorum spectetur voluntas; reipsa tamen minus damnosi, minus pestiferi sunt: eorum namque putida fœditas nauseam fastidiumque inducit. Posterioris vero generis, quo minorem produnt malitiam, eo funestiorem animorum stragem producunt. Satyrica scita, sales, facetiæ, quibus sermones suos respergunt, & vitia deridenda se propinare jactant, sunt selectiora quædam condimenta, quæ palatum dulciter vellicant, & appetitum magis irritant, provocantque. Poetæ ejusmodi similes prorsus sunt femellis illis, quæ cujusdam verecundiæ, pudoris, & modestiæ fallacem imaginem ostentant, quæque ideo primis aggressibus se resistere, & contradicere elaborata vafricie fingunt, quia experientia didicere, se hac via efficacius invitare amantes, illisque hac artificiosa prolusione animos adjicere, ut eo, quo contendunt, perveniant. Merces enim ultroneæ vilescunt; & fercula, quæ adipe abundant nimio, stomachum commovent. Inepte ergo & omnino stulte & honesta & innocua, sua drammatica poemata defendunt. Quandoquidem argumenta, quæ tractant, amoris & benevolentiæ, suapte natura concupiscentiam calefaciunt, & accendunt; & quo cultiore, & castiore sermone utuntur, eo profundius penetrant, feriunt, occidunt. Sacri Dei Præcones tremendissima, æternaque supplicia, divinæ fidei luminibus respersa oculis libidinosorum exponunt. Fornacem illam horrendam ignis tartarei aperiunt, omnesque cælestis eloquentiæ nervos intendunt, & terribilia omnia, quæ terrorem incutere, quæ appetitus cohibere possunt, gravioribus verbis exaggerant; morbos ipsos corporum, quos dum virus epotant, contrahunt, recordari non cessant. Et tamen quam colligunt messem? Et Poetæ eousque insaniunt, ut sibi persuadeant, quibusdam Plautinis salibus, facetiis, & argutiolis defricando lasciviam, ad illam detestandam homines concitari posse, eo ipso tempore, quo omnium illecebrarum apparatu illius amorem docent, & instillant? Chimæræ hæ sunt, & portenta, quæ Poetæ dumtaxat confingere ausint. Cedo: licetne Christiano amoris profani scintillas accendere, concupiscentiam provocare, & sensus omnes vanis spectaculis fascinare? Quid reponis? Casta, inquis,

matrimonia ſpectant amores illi, qui excitantur. Sed hoc figmentum ceteris pejus eſt. Anne concupiſcentia ex rei amatoriæ repræſentatione accenſa, de matrimonio cogitat? Nil minus Comœdiarum actores, quemadmodum & ſpectatores, in mente habent, quam matrimonium. Præſentanea delectatione fruuntur. Sanctum eſt matrimonium, non ut voluptatis carnalis exercitium, ſed ut humanæ procreationis inſtrumentum. At longum eſt ſingula perſequi. Ad potiora properemus.

III. Si profani amoris argumenta & ſuapte natura, & Poetarum elaborato artificio roborata in capita ferme, fortunaſque hominum dominantur; quis incredibilem illam manifeſtare vim poterit, quam ex Comœdorum, Hiſtrionumque vividiſſima repræſentatione nanciſcuntur? Quid, quæſo, ad excantandos oculos validius, quam arguta manus? Quid ad demulcendas aures efficacius, quam harmonicæ voces? Quid denique ad concitandam omnium paſſionum turbam, ad emollienda corda, ipſamque voluntatem quocumque velis inflectendam potentius, quam geſticulationes feminarum? Nonne, antequam in ſcenam prodeunt, tam Actores, quam Actrices, omnia corporis membra ad loquelam inſtruunt, ut ad vivum omnia exprimere felicius valeant? Adde ſcenarum majeſtatem, veſtium ſplendorem, vultuum fucos, mutuum placendi ſtudium, ſimpathiam reciprocam, concentus harmonicos, ſaltationes non ſatis pudicas. Dic ſodes: ſi caſtitatis offendicula, ſi innocentiæ pericula, hæc non ſunt; quænam erunt? Se ab his ſpectaculis abreptum fuiſſe faſſus eſt Auguſtinus. *Rapiebant me ſpectacula theatrica plena imaginibus miſeriarum mearum, & fomitibus ignis mei*. Tune immotus, & imperturbatus conſiſtes? Numquid ætatis noſtræ homines Auguſtino fortiores, Salomone ſapientiores, Davide ſanctiores, Sampſone robuſtiores?

IV. Hucuſque ſolis momentis ab humana ratione arceſſitis ſpectaculorum malitiam palam fecimus. Altius nunc efferenda oratio, eſt, & ad Chriſtianæ legis præcepta revocanda. Cor hominis, cujus beatitas amor eſt, in ſolo Deo quieſcere valet, quem omnibus præferre creaturis obſtringitur. Vim, triſtitiam, cruciatus perfert; cum ab hoc unico ſuo centro aberrat. Porro nihil vehementius, efficaciuſque, quam ſpectacula, a Deo homines avocat. Hæc quippe terrenarum rerum diſperſa, & varia oblectamenta una colligunt, & in compendiariam imaginem contrahunt; faſciniis, & præſtigiis fucant; atque in id omne conferunt ſtudium, ut triſtitiam, moleſtias, angores, & innumera, quæ pariunt incommoda, celent, tegantque. Et quo ſenſiles blanditias delectationeſque exaltant, eo æternæ gloriæ ſplendorem obnubilant, & remotius ab eadem homines abducunt. Aſſueti namque his mendacibus deliciis, ac felicitatum ſimula-

simulacris homines divina, æternaque fastidiunt bona. Animus obscœnarum cogitationum epulis saturatus, nihil præter libidinem eructat, odioque habet cælestia gaudia. Et hæc una causarum potissima est, ob quam Augustinus arcendos a Theatris docet Christianos, quod scilicet spectacula & mentem, dum falsis imaginibus replent, a veritate abducunt, & animum in carnalium voluptatum luto defigunt. Quo fit, ut vino prostitutionis inebriati spectatores soporis calicem bibant, epotentque usque ad fæces.

V. Accedit, quod ejusmodi spectacula ad omnia fere Evangelicæ Religionis munia ineptos efficiant Christianos. Continenter nos orare, novissima meditari; risum, & mundana gaudia contemnere, lacrymis peccatorum sordes abluere; carnales appetitiones conflictare, bellum carni, & sanguini indicere præcipit Christus, & altius inculcat. Quid vero tam directe & aperte repugnat divinis istis legibus, quam spectaculorum frequens conspectus? Quid precandi, quid meditandi studio, quid carnis macerationi, quid christianæ pœnitentiæ ad salutem æternam necessariæ tam infestum, quam studium illud, quod Comœdiarum sequaces, & asseclæ deliberato, & obfirmato animo profitentur? Demulcent nempe isti sensus suos, carnem delicatissime saginant, & voluptatibus istius sæculi indulgent. Dicas velim, an Turcæ, an Hebræi, an Ethnici cujusque ætatis tantam navent operam arti explendi carnales appetitiones, quantam impendunt Christiani illi, qui comœdias, & spectacula ex instituto frequentant.

VI. Admonet, imperatque Christus Pauli Apostoli voce omnia propter Deum fieri, & ad illius gloriam operationes quasque, & ipsa oblectamenta bibendi, dormiendi, & manducandi referre. Anne deliberati frequentesque ad spectacula accessus in Dei referri gloriam queunt? An plausus, quibus comœdiarum Spectatores Actoribus, & saltatricibus litant: an suavia colloquia, quibus e pulpitis contiguis suas socias alloquuntur, easque divas, sua cordula, suas animas, viscera sua per sacrilegam idololatriam appellitant, in Dei gloriam cedunt? Quid, quod non modo Christianæ professionis munera, sed ipsa civilia negotia, dignitatum procurationes, justitiæ administrationem, & universæ politiæ ordinem perturbant spectacula isthæc? Noctem somno, & quieti destinatam in diem convertunt, & humanæ vitæ consuetudinem ad bestiarum mores conformant. *Facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestiæ silvæ. Ortus est Sol, & congregati sunt, in cubilibus suis* ludorum scenicorum, & alearum sequaces. Quid de temporis jactura, quid de vanis sermonibus dicam?

VII. Aliud Evangelicæ legis præceptum prohibet occasionem præbere aliis delinquendi. Hic est unus ex præcipuis Christianæ institutionis characteribus, scili-

scilicet non modo nosmetipsos, verum etiam fratres nostros peccandi subducere periculo. Comœdorum, & Histrionum professio infamis & criminosa est, vi omnium legum. Nec reponas, verum id habere de antiqua paganorum histrionum professione. Quoniam probavimus, hodierna spectacula, ad mores quod attinet, æque, & quandoque plus ac Ethnica malitiam olere. Et ut obiter dicam: quis tam fractæ frontis erit, ut propugnare ausit, honestam eam esse professionem, qua mulier Christiana in proscenium prodit, ibique nunc actrix artem amandi, saltandi, concinendi exercet, ut qua manuum gestibus, qua pedum artificiosis motibus, qua universi corporis agitatione fascinet oculos, blandiatur auribus, ac impudici amoris bitumen accendat? Nonne universus Mundus loco meretricularum habet feminas theatrales? Quod si hæc omnia concedere rennis (quamquam non solum hæc, sed & pejora verissima sunt) dic sodes: ubi in hac muliere pudor, modestia, verecundia, quam Divus Paulus, & lex Evangelica adeo severe mulieribus imperat, ut vel in ipso Dei Templo ob Angelos velari capita suadeat? Noli ergo tergiversari. Nisi rationi, & communi omnium, intimoque sensui renunciare velis, saltatricum mulierum in Theatris professionem inverecundam, effrænatam, immodestam, inhonestamque, ut minus, fatearis necesse est. Si Actricium feminarum professio vitiosa; Actorum quoque, quibuscum saltant, agunt, conversantur, culpabilis sit oportet. Quæ cum ita sint, nonne necessaria illatione consequitur, te graviter peccare, quoties Theatra frequentas, vel ob hoc solum, quod comœdis, aliisque spectatoribus, tua præsentia occasionem peccandi exhibes, fovesque? Quocumque te vertas, non evades. Nam peccas, aut quod carnalibus illecebris indulgeas, aut quod cogitationibus lascivis assentiaris, aut quod periculo assentiendi te exponas; vel quod tempus inutiliter teras, aut quod pecunias prodigas, vel quod scandalo aliis sis, occasionem nempe delinquendi præbeas, & nugatoriam infamemque comœdorum, & saltatricum meretricularum alas, nutrias, foveas professionem. Unum ergo e duobus præstes opus est: scilicet aut theatris, spectaculis, comœdiisque omnibus valedicere, aut Christianam ejurare professionem. Quo te recipias, perfugium nullum patet, nec rima ulla, qua declinare argumentationis vim possis. Lubet tamen in eorum, quæ dixi, confirmationem S. Basilii testimonium illis iterum opponere, qui inter familiaria mulierum colloquia se immotos ostentare audent. *Si quispiam dicet, quod plerumque cum mulieribus colloqui, & conversari nihil afferat periculi, is vel non est particeps virtutis masculæ, & est ADMIRABILISSIMUM QUODDAM PECUS inter utramque naturam velut medius constitutus: vel si particeps illius est, immersus est affectionibus, ut periculum non sentiat, ad exemplum temulentorum, & phreneticorum,*

qui

qui licet gravissima patiantur, tamen extra passiones se constitutos esse putant: De Const. Monach. cap. 4.

CAPUT XII.

Alterutrum Christianus præstet, necessum est: aut Divinis Scripturis, aut Theatris nuntium remittat. Istorum potissimum sophisma, se nempe nihil mali experiri, diluitur. Gravissima crimina, quæ culpabilis ignorantiæ tenebris obducti perpetrant, indicantur. Communis sensus Christianorum, Comœdiam esse scholam impudicitiæ, lenocinium corruptæ castitatis, & seductionis, clamat.

I. Quid aerem verberas, quid otio abuteris, ut spectantes theatrales ludos damnes? Tu ne conscientiarum nostrarum, & interioris castitatis scrutator, & judex? Quis tua argumenta, quam nostra diuturna experimenta, pluris faciet? Nos autem a pluribus annis Theatra frequentamus, nullo umquam impudicæ delectationis sensu tacti: saltatrices feminas vix aspicimus: Comœdorum verbis nec præbemus aures. Cantus dumtaxat suavitate delectamur, tristem animum exhilaramus. Conscientias nostras famosioribus Confessariis referamus, secretioribus arcanis manifestatis. Nihil, quod in nobis damnent, ipsi deprehendunt. Quamobrem ad sacram mensam nos admittunt, & quidem frequenter. Quid plura? Nonne drammata typis edita impune leguntur? Nonne fabulæ nemorenses, tragœdiæ, & cetera poemata, Ecclesiæ auctoritate, in lucem prodeunt? Quid ergo aures obtundis? Quid peccata effingis, & Christianorum conscientias torques? Quousque Rigorismus iste declamabit, dominabitur, sæviet?

II. Hæ sunt præter propter mollium Christianorum argutationes, quas pedetentim convellam. Et primum cum Tertulliano non repetam, quæ supradixi, stultitiæ nempe istos reos esse; dum illuc conveniunt tres, quatuorve horas insumpturi, ubi nullum fructum capiunt. Reponunt, Theatra se frequentare, ut amicos, amicasve alloquantur, cum eisdem confabulentur, & amicabilis socialitatis fructus degustent. Istorum plures fruuntur bonis voluptariis, quæ Theatrorum frequentia parit. Diu succensa concupiscentia ex spectaculorum conspectu eruditis animis, edocta mente in veneris gymnasio jam laureatæ, & laureati Magistri evaserunt: & mutua mares inter feminasque amicitiæ fœdera firmata sunt. Theatra istis, non amplius prospectandi, aut addiscendi, sed peragendi, quæ didicere, accommodata loca evadunt. Quid enim? tempus ne insument in prospectandis figuris, cum tempus adsit iis fruendi, quæ Comici repræsentant. Ad Thea-

Ad Theatra isti accedunt, ceu ad opportuna loca, ubi concupiscentiæ negotium meliori, quo valent, modo aut exequantur, aut exequendi formam deliberent. Istorum alii, pauci tamen, revera stulti sunt, quia a vitiis crassioribus abstinent, non virtutis amore, sed indolis stupore; vitamque ducunt perpetuo disfluentem otio, quod nesciant pejora patrare. Verum istorum omnium, quos nunc commemoravi, gravissima crimina, quæ ignorant, mox patefaciam.

III. Illos nunc ego alloquor, qui non prorsus stulti Theatra adeunt, ut Comœdorum repræsentationes, gesticulationes, motus harmonicos, scenarum majestatem, vestium luxum, pompas, ceteraque omnia videant & contemplentur; ut suavem Musicæ cantum, & instrumentorum harmonicos sonos audiant; ut denique sensus oculorum, & auditus demulceant. Hic quippe ludorum Theatralium finis. Capite superiori palam feci solos Epicuræos actiones istas a vitio purgare; cum omnis Philosophorum doctrina hæc omnia, tamquam criminosa, damnet. Nunc ad Tribunal Sanctarum Scripturarum eadem revoco.

IV. Pauca divinæ Scripturæ testimonia promam, quæ curiosos mulierum, & maxime saltatricium, aspectus damnant. Ecclesiast. ix. *Virginem ne conspicias, ne forte scandalizeris in decore illius..... Averte faciem tuam a muliere compta, & ne circumspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt; & ex hoc concupiscentia, quasi ignis, exardescit*. Rursus cap. 42. *In medio mulierum noli commorari. De vestimentis enim procedit tinea, & a muliere iniquitas viri. Melior est iniquitas viri, quam mulier benefaciens*. Rursus cap. 9. *Ne respicias mulierem multivolam, ne forte incidas in laqueos illius. Cum saltatrice ne assiduus sis, nec audias illam, ne forte pereas in efficacia illius*. Alterutrum ergo: aut falsa sunt hæc Dei oracula: aut mendaces sunt Christiani, a culpa excusantes mulieres saltatrices in Theatro. Quid ad hæc? Periculum, inquis, non peccatum Scripturæ Sanctæ minantur. Esto. At clamat ibidem Deus cap. 3. *Qui amat periculum, peribit in illo*. Nulla nunc ad effugium rima occurrit. Aut mendax Deus; aut mendaces spectatores saltatricium mulierum. Blasphemia primum. Verum igitur alterum. Pergamus ultra. Si solum aspectum comptarum mulierum, si solum colloquium, ceu ignem inflammantem concupiscentiam, damnat; quid de muliere comica, quæ cantu, gestu, & verborum lenociniis in Theatro veneris causam orat, suadetque?

V. Pauca nunc transcribo ex iis, quæ pudorem, & modestum ornatum mulieribus præcipiunt. Princeps Apostolorum Petrus Epist. 1. c. 3. *Similiter mulieres subditæ sint viris .... Considerantes in timore castam conversationem vestram. Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus*. S. Paulus ad Cor. 1. cap. 11. *Omnis autem mulier*

orans,

orans, aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum..... Vos ipsi judicate: decet mulierem non velatam orare Deum? Rursus I. ad Timoth. 2. *Similiter & mulieres in habitu ornato cum verecundia, & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veste pretiosa; sed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona.* Missis sexcentis aliis roaculis sequentem conficio argumentationem.

VI. Pudor, verecundia, modestia, sobrius ornatus dotes sunt mulieris Christianæ. Luxum, vanitatem, pompas in Baptismatis professione abdicarunt tum mulieres, tum viri Christiani. In memoriam revoces velim aliam Scripturæ Sanctæ doctrinam, nempe sensus nostros tactum, auditum, oculos, gustum januas esse, per quas animæ arcem flagitia ingrediuntur. Apertis januis arcem occupat dæmon. Finge nunc, tales reperiri homines, quales modo descripturus sum. Hi non industriæ, non labori parcunt, ut resciant, quinam sint viri; quænam in universa Italia, ne dicam Europa, mulierculæ, quæ ejurato pudore, modestia, & verecundia præstantiores sint, aliæ ad demulcendum auditum cantus suavitate, aliæ ad excantandos oculos vel pedum saltatione, vel gestuum artificio, vel drammatum recitatione. Continuo ac cognoverunt hujus artis peritiores, tum viros, tum feminas, conducunt pacto pretio, & quidem ingenti. Tum & Poetas sollicitant, ut poemata scribant, præstituto fini accommodatiora; & sartores advocant, qui vestes conficiant, talem luxum, pompam, & vanitatem præferentes, ut nihil vanius, nihil inverecundius, nihil immodestius excogitare ars humana queat; & pictores artificesque urgent, ut Theatrum splendidissime ornent, ut scenas exquisite pingant. His omnibus peractis, prodeunt in Theatrum Mulierculæ comicæ, comicis viris sociatæ, pompaticis vestibus indutæ, vanæ, inverecundæ, effrænatæ, ut locatam artem exerceant. Ad tantæ rei rumorem universæ Civitatis juvenes, & senes, viri, & mulieres agminatim accurrunt ad spectaculum. Tum Actrices, & Actores spectantium sensus undique qua cantu, qua gestu, qua saltu obsident, oculos fascinant, auditum excantant; concupiscentiam irritant, fornicandi, adulterandi artem instillant, docent; & tandem, quo ad fieri per ipsas, ipsosque potest, verecundiam, pudorem, modestiam depopulantur.

VII. Manus nunc conferamus. Mulieres præfatæ, quæ tali locata arte vivunt, talesne sunt, quales eas vult Deus lege sua, pudicas, verecundas, modestas, castas? An non istæ insidiosæ sirenes, quæ omni præstigiorum genere illiciunt, & in laqueos perditionis pertrahere animas adnituntur? An non infames, scelestæque? An non mundus totus, ut prostitutas habet? Cedo. Quid nunc de viris illis, qui eas conducunt, qui eisdem stipendia pendunt? Minus ne hi flagitiosi;

minus

minus ne criminosi, fontes, scelesti? Sed, quinam sunt viri isti tam projectæ conscientiæ, qui hanc turbam Comœdorum, & Mimarum ad depopulandam simplicitatem, ad corrumpendam castitatem, ad deprædandum Christi gregem tanto pretio redemptum, conducunt? Quinam sunt? Spectatores omnes (quod bona ipsorum pace dictum sit) adstantes omnes, etiam clausis oculis. Isti, inquam, stipendia solvunt omnia. Fallor. Non modo spectatores stipendia Comicis omnibus pendunt, non modo sartorum, pictorum, scenarum, & ornamentorum sumptus solvunt, verum etiam pretium exhibent præfatis viris, qui Comicos, Comicasque mulierculas conducunt. Numquam enim isti conductores tot subirent incommoda, nisi a spectatoribus se lucra recepturos sperarent. Et tum solum e spectatoribus lucrum non recipiunt: quandonam? Quando selegerunt Comicos minus idoneos ad corda spectatorum emollienda, ad vellicandam concupiscentiam, ad voluptatem ciendam. Tum solum negligentiæ aut malæ sortis pœnas luunt. Ceterum, quo præstantiores Comœdos seligunt ad mores corrumpendos, eo quoque majora lucra conquirunt a spectatoribus.

VIII. Satin hæc ad diluendum sophisma tuum? Nequaquam. Gravius adhuc est scelus, quod perpetras. Evinco. Aut revera ad Theatrum pergis voluptatis illicio captus; aut secus? Si primum: mendax es, dum asseris, nulla te tangi ex comœdiæ præstigiis voluptate. Si secus: ergo ex mera malitia peccas, dum stipendia Comicis præstas, ut artem exerceant infamem, quin tu ullam degustes lætitiam, ullamque percipias utilitatem. Qui voluptatis illecebra seducti Comœdiam frequentant, peccant utique, at imbecillitate naturæ: tu vero depravati animi iniquitate. Habes nunc, quod opponas? Habeo. Etiamsi ego Theatro absens sim, non propterea desunt alii, qui illud frequentant. Stipendium meum nihil confert in opus istud, cum, eo sublato, nihilominus sint, qui pactum pretium Comœdis solvant. Iterum falleris. Idem singuli spectatores, idem singuli Comœdi, idem singuli Comœdorum conductores effutire possent. Etiamsi ego comœdiam non agerem, agerent alii. Vides latronum turbam scrinia expilare. Cur vetitum mihi, inquis, erit, aliquam surripere partem; cum illi parati sint omnia rapere? Hoccine licitum est?

IX. Cetera, quæ opponuntur, levissima sunt. Comœdiæ, tragœdiæ, & alia Poetarum drammata auctoritate Superiorum typis prodeunt. Ergo legi possunt. Esto. Quid inde? Etiam feminas alloqui vales; eas videre, cum eisdem honeste sobrieque conversari. Ergo mulierculam comptam, canentem, gesticulantem, provocantem ad venerem meditari, alloqui, & familiari conversatione excipere vales? Lectio comœdiæ frigida, sterilis, injucunda. Accedunt condimenta Theatralia, quæ recensui; & tum sensus provocant, atque seducunt.

seducunt. Neque hic miles, neque ille obsidere arcem valet: omnes simul juncti eam expugnant, & demoliuntur. Dum Theatrales ludos morum integritati perniciosos asserimus, præstigia omnia, quæ Theatrum formant, comprehendimus. Qui partes separatas, ut licitas, opponunt, iis similes sunt, qui ut venenum aliquod arte compositum defendant innoxium, partes, quæ forte separatim acceptæ comedi possent, obtrudunt.

X. Paucis nunc gravissima scelera perstringam, quæ Comœdiæ spectatores perpetrant. Hi omnes, sive præstigiis Comicorum, & illecebris mulierculariım capiantur, sive secus: sint statuæ æneæ, omni sensu destitutæ: sint insensilia marmora: improperent, & derideant Paulum, Hieronymum, Martinianum, ceterosque Anacoretas Sanctissimos, qui carnis tribulationem patiebantur, qui concupiscentiæ stimulis colaphizabantur; istos, ut misella carnis mancipia, contemnant: se jactent pellucida cristalla, fragrantia cariophylla. Hæc illis ultra concedere velim. At subdo: isti omnes stipendia Histrionibus solvunt: infamis artis Actores, & Actrices alunt, induunt, sustentant. Ergo omnia flagitia, omnia scelera, omnia scandala, quæ hanc artem consequuntur, in capita spectatorum cedunt, vertuntur, tamquam in complices, conniventes, & participantes. Uno cogitatu percurre tot juvenes, tot puellas, tot uxores, quæ in Theatro pudore, verecundia, modestia, & simplicitate amissis, veluti tot Evæ ex serpentis sibilo experrectæ, artem amandi, & concupiscentiæ saturandæ didicere. Percurre tot fornicationes, adulteria aut mente, aut opere perpetrata. Meditare tot juvenes, qui comœdiæ præstigiis seducti, & fascinati aut concubinas ducunt, aut uxores sirenas cantantes, saltantes, recitantes sibi desponsant, lugentibus parentibus, dilapidato patrimonio, & non raro extinctis familiis. Hos ludorum Theatralium monstruosos abortus, hæc comœdiis parta portenta videmus in dies, & lugemus. Porro hæc omnia, & innumera alia, quæ silentio premo, scelera, & flagitia ratione saltem consensionis, & cooperationis, ut ajunt perpetrant, qui sua præsentia spectaculis, seu conciliabulis vanitatis, impudicitiæ, iniquitatis intersunt.

CAPUT XIII.

Expenditur illorum opinatio, qui concedunt pugnare quidem Theatra cum Christiana professione ; at pernegant damnari mortalis culpæ eorumdem spectatores indiscriminatim certo posse.

I. EVangelicæ legis spiritus totus est in carne confli&tanda, in cohibendis humanis sensibus, & appetitionibus. Eo cum primis pertinet, ut animum a vanis pompis, luxu, fastu, scurrilitate, turpiloquio, immoderato risu, fabularumque mendaciis abstrahat, atque a maculandæ castitatis periculo sejungat. Contra, Comœdiarum, & Theatrorum studia eo unice conspirant, ut humanos sensus, appetitionesque demulceant, irritent, excantent, delectentque : pomparum luxum, voluptatis negotium, & mundi oblectamenta promoveant, alliciantque spectatores, ut iisdem sedulam navent operam. Quis autem adeo insaniat, ut non intelligat, conjungi hæc duo minime posse ? Non enim minus invicem pugnant, quam lux, & tenebræ. Declama ergo, si vis, contra Theatrorum & Comœdiarum abusum : hortare fideles ut ab eisdem abstineant : Sed cave ne definias mortaliter peccare omnes Theatrorum spectatores : hoc quippe lethale crimen, quod æternam parit damnationem, summopere eos conturbat, & omnem, quam ex Comœdiarum aspectu percipiunt delectationem, exacerbat, funestatque.

II. Numquid ego miserrimus humuncio, & vilissimus terræ filius flagitiorum plenissimus tribunal erigam, judexque sedebo, ut peccati mortalis, atque adeo æternæ damnationis sontes animas Christi sanguine redemptas pronunciem ? Absit a me stultitiæ tantum ; quin in id omni conatu incumbam, ut a gravi crimine patrando, & damnatione incurrenda homines subducam. At hic serio reputes, lector, velim, quam sit tremenda, simulque lugenda illorum cæcitas, qui, quemadmodum indicavi, argutantur : Cave, ne definias, Theatrorum spectatores graviter delinquere ? Cedo. Numquid a mea pendet decisione, quod sit, an secus, præfata corruptela mortifera ? An definet esse, in hypothesi, quod sit ; aut an evadet, quando revera non sit, pravitas ista lethalis, propterea quod ego id definiam ? Sed qua ratione ducti hortantur, ut a manifestanda iniquitatis gravitate abstineam ? Illine gravissimam controversiam pro meritis discussere ? Quin nec a longe illam salutarunt. Et causa incognita judicii suspensionem suggerunt ? Quid, si Judici suaderent, ne decideret fundum, de quo litigant Actores, esse Petri potius, quam Pauli, cum ipsi penitus, cui vere debeatur, ignorent ? An hæc sola suasio gravi culpa careret ? Illud suadere debuissent, &

debent,

debent, ne temere, & nonnisi post exactam maturamque controversiæ discussionem, & post serio consultos Patres, Canones, Christianam professionem, & omnes Theatrorum circumstantias judicium pronuncietur. Pluries in mea Christiana Theologia a definienda malitiæ gravitate abstinui, quia periculo non vacat id decidere, nisi manifesta veritas sit. Et continuo multi mihi vitio verterunt talem judicii suspensionem. Adeo sunt hominum diversa ingenia. Illi vel in obscurioribus sententiam decretoriam: isti vel in meridiana luce suspensam efflagitant, pro ut illorum interest. Verum ego his hominum rumoribus contemptis, rationes, & documenta splendidissima in medium adducam, quæ criminis gravitatem patefaciant, ut dignoscere, & judicare quisque, quid amplectendum, quid respuendum sit, valeat. Antequam vero hoc præsto, plura præmittam oportet.

III. Et primo quæstio de discrimine peccati venialis a mortali omnium est difficillima, ut S. Thomas *quodlib.* 8. inquit. *Omnis quæstio, in qua de peccato mortali agitur, periculose determinatur, nisi veritas habeatur*. Peccatorum venialium genus triplex. Primo ex objecto, ut mendacium officiosum. Secundo ex parvitate materiæ, ut furtum unius oboli. Tertio ex imperfecta deliberatione voluntatis, ut si quis pulsante veneris tentatione, & delectatione concupiscentiæ alliciente voluntatem, negligens sit in eadem repellenda. Hæc tertii generis peccata judicatu difficillima sunt. Ex signis tantum externis, & ex qualitate conscientiæ hominis tentati colligere Theologi, venialia esse, aut mortalia ejusmodi peccata, valent. Tum mortalia esse communiter definiunt, cum homines in occasiones se conjiciunt tentationum, quia tunc indicant communiter se deliberate istiusmodi tentationes, & delectationes velle, ut fusius infra dicetur. Quid quod hominem ipsum tentatum suæ conscientiæ occultissimæ latebræ latent? Ille ipse definire certo nequit, mortalis ne, an venialis sit delectatio de tentatione, quam ex Spectaculorum aspectu patitur.

IV. Secundo certum est peccata venialia ad mortalia viam parare, ut Patres, & Theologi omnes docent. Unum, & alterum in transcursu indicabo. S. August. Epist. 264., olim 108. *Peccata*, inquit, *quamvis parva, tamen crebra subrepunt, quæ si collecta contra nos fuerint, ita nos gravabunt, & opprimment, sicut unum aliquod grande peccatum. Quid enim interest ad naufragium, utrum uno grandi fluctu navis aperiatur, & obruatur, an paulatim subrepens aqua in sentinam, & per negligentiam derelicta atque contempta impleat navim, atque submergat?* S. Thomas 1. 2. quæst. 88. art. 6. ad 1. inquit: *Veniale differt a mortali, sicut imperfectum a perfecto, ut puer a viro*. Sicut autem puer natura sua in virum evadit; ita peccata venialia, licet ipsa in se mortalia non

 fiant,

fiant, ita tamen sæpe repetita animum vulnerant, & fervorem extinguunt; ut ad mortem inducant. Hanc doctrinam Patres, & Theologi hauserunt ex ipsa Scriptura Sancta. *Qui spernit modica, paulatim decidet*, inquit cap. 9. Ecclesiasticus.

V. Tertio illud præmitto, me in præsentia loqui de peccatis, quæ communiter in Theatris patrantur, & quæ Theatrorum corruptelam passim consequuntur. Num postea contingere eventus, & casus possint, in quibus aliqui adire Theatra sine culpa valeant, infra singulari capite expendam.

VI. Quarto extra disputationis aleam est, in Theatris plurima, & fere innumera venialia non ex subreptione, sed ex deliberata voluntatis electione committi. Pauca indicabo ex S. Joanne Chrysostomo *Homil.* 38. *in cap.* 11. *Matth.* ubi hæc habet: *Quis est ille theatralium hominum adeo magnus sonitus? Quis tantus tumultus? Qui diabolici clamores? Quis vestitus Satanicus? Cuncta enim, quæ ibi simpliciter fiunt, turpissima sunt; vestitus, tonsura, incessus, voces, cantus, modulationes, oculorum eversiones; ac motus fistulæ, & ipsa fabularum argumenta, omnia, inquam, turpi lasciviaplena sunt.* Rursus *Homil.* 62. *ad Pop.* subdit: *In Theatro risus, ineptitudo, diabolicus fastus, effusio, temporis impendium, & superflua dierum consumptio, malæ cupiditatis inductio, adulterii meditatio, fornicationis gymnasium, intemperantiæ schola, turpitudinis exhortatio, risus materia, inhonestatis exemplar.* Plura, quæ a Chrysostomo recensentur, mortalia sunt. Finge omnia esse venialia. Permissumne Christianis Scholas aperire, in quibus publica fit venialium peccatorum professio? Finge iterum, me definire minime posse spectatores comœdiarum mortaliter peccare. Cedo: Decernere-ne tu evidenter vales, istos venialiter tantum delinquere? Quid reponis? Habesne trutinam certam, qua istius malitiæ gradus ponderes? Habesne bilancem, qua definias delectationem perceptam ex cantus suavitate, ex rei amatoriæ vivida repræsentatione, ex aspectu mulieris cantatricis venialis culpæ limites non transilire? Si ego, inquis, careo hac bilance decidendi culpam esse dumtaxat venialem, nec tu illam habes; qua evidenter concludas, crimen esse mortale. Fac post severum examen, nec me, nec te, sive pro mortali, sive pro veniali flagitio certam ferre sententiam posse, remque suspensam, dubiamque hærere. Quid inde? Tum certum penes omnes est, te mortaliter peccare, dum Theatro assistis, propterea quod aleæ mortaliter delinquendi te committas. Nulla hic ad evadendum rima patet. Cedo iterum: quot Scripturas, quot Patres, quot Concilia serio expendisti, ut hac in controversia judex sederes? Si candide loqui velis, te hotum omnium jejunum fateri cogeris, & causa incognita sententiam pronunciare. Quod crimen gravissimum est. Æque

enim

enim lethali periculo graviter delinquendi se subjicit ille, qui in gravissima ut hæc est, controversia adfirmat, ac alter qui negat, mortale esse crimen, nisi prius ad Sanctuarii tribunal causam exacta discusserit industria. Vides, quot gravissima crimina perpetrant sciituli plurimi, qui, inconsultis Evangeliis & Patribus, licitum ad Theatra accessum deprædicant; temeritatis, præsumptionis, & ignorantiæ reos se produnt; immo scandalum gravissimum perpetrant, quod Evangelio bellum intentent, & antichristianam doctrinam mordicus propugnent.

VII. Nec est, quod insistas, te certum esse nullam experiri in Theatrorum aspectu delectationem: quia effugium istud jam supra præclusum a Tertulliano, Chrysostomo, ceterisque Patribus est, & iterum infra de eodem sermo recurret. In præsentia disputatur de eo, quod communiter, & ut plurimum contingit. Ceterum, ut istos castitatis Heroes, qui in Consistorio (ut cum Tertulliano loquar) impudicitiæ se lilia illibatissima jactant, paulisper urgeam, iisdem propono doctrinam penes ipsos benigniores Casuistas, nedum Patres Theologosque omnes communem. Castitatis virtus adeo delicata est ut mortalia vulnera sæpe patiatur etiam tunc cum mens vix advertat, & sentiat sui mortem. Et eo est istiusmodi virtutis jactura facilior, quo fragilius & lutulentius est corpus humanum, in quo residet. Concupiscentia perpetuo adversus eam machinatur. *Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Rom. 7.* Sic Paulus Doctor Gentium. Numquid nostri viri Theatrorum spectatores ab hac lege, seu effrænata concupiscentia, quæ contra castitatem furentes pugnat, exempti, liberique sunt? Quid mussitas? Arrige nunc aures. Si dum hæc concupiscentia castæ menti suas larvas, & imagines depingit, tu easdem deliberate contemplaris, teque in earumdem practica consideratione detines, continuo animam tuam lethali vulnere necasti, quia vel re ipsa consensisti, aut in proximo consentiendi periculo versaris. Et sæpe peccas, & quidem mortaliter, quin expresse & actualiter te peccare advertas. Doctrina hæc, alioquin clarissima, tremenda est, quam recogitans S. Hieronymus *Epist. ad Pamach.* clamat: *Cum hæc ita se habeant, in malorum comparatione tolerabilius sustinebo morbos, dummodo una & gravissima domina libidine caream.* Porro si peccas, dum in interna practica lasciva cogitatione deliberate sistis, ob consentiendi periculum; a peccatone liberaberis, dum ad externas, & gravissimas comœdiarum occasiones accedis, atque in tentationum barathrum sponte, non semel, sed frequenter irruis? Delector, inquis, in Theatro non de lascivia, sed de cantus suavitate, de artificiosa saltatricium arte.

Qui sic loquitur cæcitatis velo obductus est. Canuntur res amatoriæ; & tu separare didicisti suavitatem cantus a voluptate libidinis? Præcisiones metaphysicæ in aliis argumentis optimæ sunt: in lue venerea futiles & vanæ. Mens præscindit, concupiscentia indomita, & voluntas cæca non præscindunt, sed de rebus ipsis delectantur. Recurrit argumentatio facta. Peccas; dum te peccare culpabiliter ignoras. Voluptatis impuræ venenum epotas, canoræ suavitatis fuco illitum.

VIII. Quisque sine culpa aspicere pulchram, comptam, ornatamque feminam potest: ergo assistere Theatro quoque licite valet. Sic ineptientes argutantur viri Theatrales. Et primo Deus Eccl. 9. ait: *Averte faciem tuam a muliere compta .... Virginem ne conspicias, ne forte scandalizeris in decore illius*. Deinde expeditne cum muliere venusta, compta, phalerata familiariter conversari, mutuaque cum eadem colloquia miscere amatoria? Quid si hæc mulier venusta & elegans te ad amorem incenderet, alliceret, irritaretque? Hæc in Theatro eveniunt, & plurima alia præstigia. Psaltriæ feminæ aures tuas cantus modulatione demulcent. Saltatrices motuum artificio oculos tuos perstringunt. Amasiunculæ se hominis amore languere totis viribus repræsentant; & amoris voluptatem exquisite referunt, ut cor tuum emolliant, atque titillent: & quæ aptæ non sunt, ut in spectatorum animis delectationem excitent, ut ineptæ rejiciuntur.

IX. Ex his omnibus collige, quam sint Theatrorum ætatis nostræ defensores imperiti. Nemo quippe non videt præstigia theatralia efficacissima esse ad omnes excantandos sensus, & in primis concupiscentiæ belluam irritandam, atque inflammandam. Quisque tentatur a concupiscentia sua, theatris etiam, & comœdiis sublatis. In venerea delectatione nulla datur materiæ parvitas. Venereæ delectationis malitia, & ejusdem gradus nos sæpe latent. Malum agnoscimus, sed morbi gravitas sæpe nostræ mentis aciem fugit. Clamitant viri Theatrales bilances non adesse ponderandæ istius pravitatis gradum. Ergo immerito, inquiunt, lethalis culpæ damnamur. Recte & bene. Ergo immerito propugnatur, solam adesse culpam venialem. Si consistit prima, firmissima quoque est secunda consequentia. Omnes autem ad unum Theologi etiam benigniores docent, te mortaliter peccare, cum id agis, quod malum esse certo agnoscis, ignoras vero malitiæ gravitatem. Certo scis in poculo extare venenum; ignoras vero mortiferumne sit, an tantum noxium, negabisne te lethaliter peccare; si illud epotes, aut aliis propinandum exhibeas?

X. Hactenus argumentatione, quam ad hominem vocant, usi sumus. Ceterum numquid Patres omnes perpetua sæculorum serie, ne dicam ipsos Ethnicos

Philosophos, tam vehementer contra ejusmodi spectacula invecti essent; numquid prolixos edidissent tractatus; numquid sacramenta denegassent viris theatralibus, si venialis dumtaxat culpa esset Theatra frequentare? Quid quod primis Ecclesiæ sæculis vix disciplina sola confitendi venialia obtinuerit? Sed detrahenda viris Theatra frequentantibus larva est, & quid causæ sit, patefaciendum, cur definiri nolint gravis culpæ noxiam esse Theatrorum frequentiam. Obvia ratio est. Valedicere huic solatio isti recusant. Nollent vero in publicum tanta iniquitate sordescere, & inquinati apparere, ut nihil vereantur mortalia crimina recreationis causa perpetrare. Malitia quippe adeo enormis (præsertim si homines sint in gradu aliquo constituti) & boni nominis famæ, & civili commercio, & negotiorum, atque dignitatum progressui summopere obstare sentiunt. Hæc est causa princeps, cur gravis culpæ damnari Theatra non patiantur. Concedunt vero libentissime, plurima in Theatro peccata venialia grassari, quia hæc peccata ut aquam illi bibunt, quia hæc non infamant. Adest & alia ratio. Voluptatis carnalis amatores omnia ea expiscantur, quæ augere, non minuere delectationes suas valent. Peccatum mortale agnitum conscientias saltem multorum turbat, & mordet. Ideo ut plenius & dulcius sorbere veneris potum queant, adimere saltem gravis criminis reatum suis solatiis omni studio, & vafritie student. Quamobrem vel gravissima rationum momenta, quæ malitiæ gravitatem evincunt, nullo negotio eludunt, & suas ratiunculas magnopere extollunt, & mutuis antilogiis semetipsos conficiunt. Scriptura sancta clamat: *Declina a malo, & fac bonum*. Non ait, declina a malo *mortali*, aut *veniali*, sed a *malo*. Patres sancti similiter, missa distinctione mali lethalis a veniali, absolute abstinendum a malo inclamant. Si nos illorum morem imitantes hortamur a malo abstinendum; continuo reponunt, malum esse leve, & veniale. Si contra nos asserimus, malum esse grave, tunc percontantur, unde accepimus stateram ponderandi hanc malitiæ gravitatem? O hominum ingenia!

XI. Verum, ut quæ supra exposui, luculentius confirmem, illos ipsos judices appello, qui etsi benignioris Ethices patroni existimentur, hodierna tamen Theatra, quæ turpia & obscœna esse demonstratum aperte est, detestantur, & tam actores, quam inspectores damnant peccati mortalis. Paulus Comitolus præstantissimus Soc. Jesu Theologus *lib.* 5. *q.* 11. doctrinam Patrum, & Theologorum, seu universam & perpetuam Ecclesiæ traditionem in medium adducit his verbis.. „ *Quinque viis ostendimus tum eos qui agunt, tum qui audiunt impudi-* „ *cas comœdias*, culpam lethalem non effugere. *Prima est sacrarum sanctio-* „ *num, & legum civilium &c.*...... *Secunda est Sanctorum Doctorum, &*

 antiquis-

„ *antiquissimorum Scriptorum, qui in nostræ Religionis defensione floruerant &c.* „ *Tertia est principum Theologorum, atque eorum, qui de Christiani officii* „ *rationibus libros ediderunt: cum Patribus Theologi, Summarumque Scripto-* „ *res* mire *consentiunt &c. ...... Quarta est via argumentorum e principiis* „ *moralis Philosophiæ & Theologiæ erutorum. Et primum quidem proban-* „ *dum est crimen sibi facere, qui cum turpitudine, & obscœnitate agunt co-* „ *mœdias: deinde eos, qui ad eos audiendos adeunt. Contra primos hæ sunt* „ *argumentationes.*

„ 1. *Seipsum & alios ea virtute privare, sine qua nulli datur æterna a Deo* „ *salus, scelus est ingens: charitatem enim id extinguit. Sed cordis mundi-* „ *tia, sine qua nemo videbit Deum, sponte se & alios privat, qui palam in* „ *obscœnarum rerum imitatione versatur. Quare &c.*

„ 2. *Nimium scelerate agit, qui fundamenta civitatum, & rerum publica-* „ *rum, quæ sapienter instituta sunt, evertit. Id isti nebulones moliuntur, eum* „ *pudorem, modestiam, temperantiam, pudicitiam e civitatibus exterminant:* „ *ergo &c.*

„ 3. *Quicumque impedimento pueris sunt, quominus ad honestatem splendo-* „ *remque civilem instituantur, gravissime peccant. Id agunt impurarum comœ-* „ *diarum impurissimi Actores. Igitur &c.* " Quinque aliis argumentis, quæ brevitatis gratia prætereo, suam confirmat propositionem.

1. „ *Proximum est, ut in spectatores argumentorum oculos convertamus, Sit* „ *igitur prima ratio. Exitialis flagitii causam afferre exitiale est, sed specta-to-* „ *res suo accessu, & præsentia causam afferunt scenicis illa turpia imitandi,* „ *& agendi. Igitur &c.*

2. „ *Histrionibus ex eo genere pecunias largiri immane vitium est ex S. Au-* „ *gustino ...... Ergo, cum id faciant, qui ad scenam properant, in vitio sunt* „ *immani, quasi diabolo immolantes.*

3. „ *E culpa lethali voluptatem capere, seu ex ea re, quæ non est sine cul-* „ *pa lethali, lethale est crimen. Sed qui intersunt comœdiis obscœnis, volupta-* „ *tem hauriunt ex actione histrionum, quæ illis criminosa est. Ergo eodem spe-* „ *ctatores crimine inficiuntur.*

4. „ *Christianæ Ecclesiæ Doctores, sacræ Theologiæ Magistri de spectatorum* „ *peccato, ut nos, sentiunt. Ego nos secus credere, & opinari fas non est.* " Ss. Patrum, & Theologorum Traditionem a Comitolo scite assertam non deserit P. Thomas Sanchez inquiens lib. 9 disp. 46. num. 42. „ *Componentes, aut* „ *repræsentantes comœdias, quæ res valde turpes ad venerem excitantes con-* „ *tinent, peccant mortaliter, quia sunt multis causa ruinæ:* additque, *id*

„ *verum*

„ *verum esse, licet componens vel repræsentans id non intendat, quia ex se* „ *præbet sufficientem ruinæ causam.*

XI. *P. Reginaldus* lib. 22. cap. 1. sec. 4. „ *Peccatum mortale est comœdiis* „ *interesse, in quibus res turpes repræsentantur, aut modus repræsentandi est* „ *turpis.*

XII. *Marcellus Megalius* in Epitom. Instit. pag. 166. *n.* 16. *Mortaliter peccat,* „ *qui in comœdiis, aut alibi verba dixerit ad lasciviam, & fornicationem inci-* „ *tantia, licet ludicre, & tantum ad animi relaxationem. Mortalis etiam crimi-* „ *nis rei sunt, qui voluntarie ea audiunt, quamvis ea audiant absque sensuali* „ *delectatione, & tantum animi gratia.*

XIII. Gabriel Biel, qui tamen laxis Casuistis non est accensendus, *in* 4. *Dist.* 15. *q.* 13. *ar.* 3. *dub.* 3. hæc docet. „ *Quisquis delectatur in peccato mortali pec-* „ *cat mortaliter, præsertim in illis quæ sunt mala, non quia prohibita, sed* „ *quia essentialiter includunt turpitudinem*, quales omnino sunt comœdiæ nostri „ temporis *ex Apost. ad Rom.* 1. *non solum facientes, sed & facientibus consen-* „ *tientes digni sunt morte.*

XIV. Alios nunc recensere transmitto, quia infra, ut dixi, plurimos alios allegabo, ut oppignoratam disputationis initio fidem liberem, me scilicet communem Patrum, Theologorum, & Casuistarum, atque adeo Ecclesiæ doctrinam propugnare.

C A P U T XIV.

R. P. Pauli Segneri piissimi Soc. Jesu Professoris auctoritate Theatra, & Comœdiæ obscœnæ improbantur.

EO in dies furentius sævit adversus sanctissimam Jesu Christi Moralem persecutio, utsiq uæ elapso sæculo cadente e suggestu liberrime prædicabantur, hac tempestate nostra eadem e Cathedra Evangelica inculcarentur, quæ murmura, quæ satyræ, quæ improperia adversus Concionatorem per plurimorum ora non resonarent? Ego sane prædicare nunc vix auderem, quæ proximo cadente sæculo *P. Paulus Segneri* præstantissimus Jesuita in Theatrorum spectatores apostolica libertate protulit, quin in me multa, & ingentia concitarem mala. Quare ut causæ meæ præsidium asciscam, hujusce celeberrimi Jesuitæ, qui in Rigorismi suspicionem venire haud potest, cum tres Epistolas, ut propugnaret Probabilismum, scriptis commendaverit, auctoritatem advocare operæ pretium existimavi. Erunt fortasse, qui dicturi sint, Concionatorum, quorum munus uberrimo fructu exercuit *P. Segneri*, morem esse plus justo res suas

exaggerare. Si quis ex Apostolicis ministris id præstet, tanto indignus munere est. Teterrima nota isthæc inuri sine temeritate haud potest operi P. Segneri, inscripto: *Cristiano Istruito*. Quod Opus cum sit ex Scripturarum, & Patrum, & præsertim S. Thomæ doctrina conflatum, viris doctis summo semper in pretio fuit, eritque. Pauca itaque ex hoc opere adversus comœdias, & theatra excerpere mihi lubet.

§. UNICUS.

Specimen eorum, quæ P. Paulus Segneri in suo Cristiano Istruito *docet 3. part. serm. 31.*

I. IN ipso Sermonis exordio hæc n. 1. pag. 293. scribit: „ *Lasciato il tutto, voglio appigliarmi a quel solo, che mi porge S. Massimo con riferire un costume degli antichi Cristiani, ed era il seguente di collocare . . . . . insieme cogli Energumeni que' Fedeli, che si fossero presa la libertà di frequentare gli spettacoli Theatrali*. Spectaculorum studiosos. *E perchè ciò? Non per altro, cred'io, che per darci a divedere che gli Spettatori delle Rappresentazioni profane sono altrettanti Indemoniati, nò nel corpo, che sarebbe ciò minor male, ma nello spirito. E questo è quello, di che mi voglio io valere per mettervi in abbominazione le commedie scorrette. Voglio rendervi ragione del costume dianzi accennato; mostrandovi, che questa qualità di Teatri sono ricetto pubblico de' Demonj: che i Recitanti sono tanti Maghi delle coscienze: che gli Ascoltatori sono tanti Maleficiati nell' anima: sicchè finalmente quei, che pajono trattenimenti da burla, sono vere* malie *della volontà affatturata* &c.

II. Quæ latine reddo, sensu, non littera, servato. *Priscorum Christianorum mos erat, ut refert S. Maximus, simul cum Energumenis collocandi fideles, qui Theatralia spectacula frequentabant. Eccur hoc? Non ob aliam causam, ut mea fert opinio, nisi ut hinc intelligeremus, Spectatores Repræsentationum profanarum totidem esse dæmoniis actos, non corpore, sed spiritu. Et hoc est, quo utar documento, ut vobis abominatione dignas exhibeam Comœdias obscœnas. Vetusti indicati moris rationem reddam, ostendens istiusmodi Theatra publicum esse dæmoniorum receptaculum: Mimos, totidem Conscientiarum veneficos: Auditores, totidem maleficio affectos quo ad animam; ita ut tandem solatia illa, quæ videntur jocosa, vera fascinatæ voluntatis sint veneficia.*

III. Hæc in exordio. Antequam vero causam ingrediatur, Comœdiarum, quas improbandas suscipit, enucleate perhibet notionem his verbis: „ *A parlar chiaro,*

„ *chiaro; condanno quelle Commedie; che o di loro natura, o per accidente* „ *muovono chi le ascolta a mal fare. Di loro natura sono tutte quelle, che in* „ *sè contengono* o l'argomento osceno, o parole immodeste, *o proposizioni ir-* „ *religiose, o rappresentazioni di fatti sconci: e tali possono dirsi per acci-* „ *dente quelle, che essendo di soggetto per altro non contrario ai buoni costu-* „ *mi, sono infettate tuttavia dal mescolamento d'intermedj, che si chiamano* „ *lieti, ma sono laidi, o dalla comparsa di donne ornate lascivamente, che re-* „ *citando vi destano colla loro presenza, e col loro parlare affetti troppo noce-* „ *voli all'onestà. Questa qualità di Opere pur troppo comuni a' Teatri Moder-* „ *ni, quanto già si fosse agli antichi, prendo io a ferire nell'odierno ragiona-* „ *mento, pronunciando che esse riescono una* mallæ tremendissima, *in virtù di* „ *cui gli Uditori rimangano* bruttamente maleficiati, *cioè posseduti nell'anima* „ *da uno spirito maledetto d'Inferno con forza strana.*

IV. *Ut perspicuum argumentum exponam, illas damno Comœdias, quæ aut natura sua, aut per accidens commovent Auditores ad malum. Tales natura sua illæ sunt, quæ in se continent aut argumentum obscœnum* (ut est res amatoria concupiscentiæ permovendæ apta) *aut verba immodesta, aut propositiones irreligiosæ, aut turpium actionum repræsentationes. Per accidens vero dici tales possunt, quæ cum argumento alioquin bonis moribus non opposito constent; inquinatæ nihilominus sunt actibus intermediis, qui jucundi vocantur; sed turpes sunt ex apparitione feminarum, quæ lascive ornatæ recitantes, sua præsentia suaque loquela affectus nimium honestati noxios excitant. Hanc actionum Theatralium qualitatem nimis quidem hodiernis Theatris communem, non secus ac antiquis, lacessere præsenti sermone aggredior, decernoque, Comœdias istas veneficium esse animarum tremendissimum, vi cujus spectatores maleficio turpiter inquinati remanent; nempe illorum animæ obsessæ a maledicto inferorum spiritu immani tyrannide vexantur.*

V. Hoc est argumentum, seu propositio, quam demonstrandam assumit in sua Oratione *P. Segneri*, eamque luculentissimis rationibus evincit. Et primum §. 1. n. 2. hæc habet: „*A tre capi si riduce ogni specie di maleficio.* „ *A maleficio amatorio, a maleficio ostile, e a maleficio sonnifero. Tali sono* „ *le tre teste rabiose di questo Cerbero. Il primo dunque maleficio è amato-* „ *rio, per cui il Demonio eccita verso alcuno un affetto sì insopportabile, che* „ *è piuttosto un furore ..... I Commedianti mentre rappresentano amori fin-* „ *ti su le scene fanno con essi piaghe vere nelle anime.* Amorem dum fingit, infligit. *Quella parola* infligo *è un termine che ci mostra non solo il fe-* „ *rire, ma il ferire altamente, come appunto succede nel caso nostro. Imper-*

„ *cioc-*

„ *ciocchè fra tutte le passioni del nostro cuore non ve n' è altra più da temersi, che questa .... Ora una tal fiera, a cui converrebbe rinforzar sempre più le catene ne i suoi serragli, viene posta in libertà dalle Commedie oscene, per abilitarla alle stragi. Non si parla sul palco di altro soggetto, che di amore: non si odono altri trattati, non s' intrigano dal principio, e non si disciolgono altre maniere di gruppi* &c.

„ *Hanno poi gl' Istrioni due gran vantaggi nel persuadere alla gioventù questa libertà sì nocevole dianzi detta: e sono que' suggetti, in cui rappresentano tali Amori, e quelli di cui si vagliono principalmente a rappresentarli. I suggetti, in cui rappresentano tali amori, sono comunemente persone illustri, Guerrieri, Paladini, Principi, Regi: e questi si fingono impazziti dietro ad una vilissima femminuccia* &c.

„ *L' altro vantaggio diabolico affine di persuadere più efficacemente questa medesima libertà negli amori, è il fargli rappresentare pur troppo al vivo dalle donne medesime ascese in palco: alle quali, perchè non di rado una tal febbre è continua, non dubitate, che non ne sappiano bene esprimere in atto tutti i sintomi agli occhi de' riguardanti ...* Quid non potest suadere qui talis est? *Non vuole S. Paolo, che le donne predichino nelle Chiese, per quel pericolo, che si corre in udirle, come interpreta S. Anselmo. Ora se non può tollerarsi tra i Cristiani, che una femmina parli in Pergamo dell' amore divino: come dovrà tollerarsi, che parli in palco d' amor profano? Parli alla Gioventù tanto disposta a concepire fiamme d' impudicizia? Parli tutta ornata dal capo fino alle scarpe di mille gale inventate dalla lascivia? Parli con facezie, con frasi, con gesti da non soffrirsi nè pure tra barbari più sfrontati, senza vergogna? E perchè dissi, parli? e parli, e canti a piacere. Dice S. Cipriano, che torna più conto udire un Basilisco, il qual sibili, che una donna, la qual canti.* Cujus cantu tolerabilius est audire Basiliscum sibilantem. *S. Girolamo ci fa sapere, che si trova tra gli altri una razza di Diavoli, i quali hanno per ufficio di fomentare gl' innamoramenti, gl' invaghimenti, e le canzonette d' amore.* Amoribus, & amatoriis canticis servientes. *E questi Diavoli conviene che sieno i primi ad assistere a quei Teatri, dove cantano queste Sirene loro discepole, affin di dettare ad esse non meno le note, che le parole. Essi fan sì, che vi siano chiamate fin da lontani paesi, salariate, spesate, e che esse vi siano ascoltate da somma calca di gente con più attenzione di quella, che nelle Chiese mai porgasi agli Evangelj. Si dice poi per fasciar questa piaga sì puzzolente con qualche scusa, si dice, che si compongono, e cantano amori onesti. Fosse pur vera*

„ *la scu-*

„ *la scusa. Ma quando fosse anche vera, non è bastevole. Imperciocchè pare a*
„ *voi sieno argomento proporzionato alla lingua di una femmina, ed alla pub-*
„ *blicità di un Teatro? Conta Plutarco, che Catone discacciò dal Senato un*
„ *tal Mallio, per avere ardito di baciare la propria moglie in presenza del-*
„ *la figliuola. Non dunque ciò che è onesto in tal genere, può esporsi agli*
„ *occhi di tutti. Io tengo per costantissimo, che quel Console saggio, benchè*
„ *Gentile, avrebbe sbandite non dalla Città, ma dal mondo quelle femmine*
„ *audaci, che su i pubblici palchi con uno stromento in mano si fingono spa-*
„ *simare, e svenire per l' ansia, che hanno del loro giovine sposo, quasi*
„ *d' un Nume, che le cali a beare giù dalle stelle. Mirate se ciò non è un*
„ *fingersi affatturate di quel maleficio amatorio, che si dicea, per affattu-*
„ *rare esse gli altri &c.*"

VI. *Triplex Maleficii genus. Maleficium amatorium, maleficium hostile, maleficium somniferum. Ejusmodi sunt istius Cerberi tria rabida Capita. Primum itaque maleficium est amatorium, quo Dæmon accendit amorem erga aliquem adeo vehementem, ut furor potius videatur, quam amor ... Histriones dum in scena fictos amores referunt, vulnera vera infligunt.* Amorem dum fingit, infligit. *Hæc vox* infligo, *non modo vulnus, sed profundum vulnus indicat, ut in casu nostro evenit. Quoniam inter omnes animi motus cupido adeo effrenata est, ut Philosophorum præstantiores eam phrenesis loco habeant: Hæc autem fera, quæ cohiberi semper vinculis fortioribus intra sua septa deberet, libertate in Comœdiis obscœnis donatur, ut sit ad stragem fortior. Non aliud in Theatro argumentum, & sermo, quam amoris. Huc a principio ad finem machinationes, studia, tractatus diriguntur.*

Aptissimi porro Histriones sunt ad hanc perniciosam amoris licentiam juventuti suadendam, tum ob homines amatores, quos repræsentant, tum ob feminas, quarum ope utuntur ad hunc instillandum amorem. Hac cupidinis lue tactos effingunt illustres milites, Palatinos, Principes, Reges, quos vilissimæ femellæ impotenti affectu captos, & phreneticos mirifice depingunt.

Præterea validius, atque fortunatius hoc amoris commercium promovent histriones, quod mulierum ministerio vividius delicatiusque illud exerceri curant. Quis non agnoscit vim efficacissimam, qua pollent sirenes istæ, quibus cupidinis febris familiaris est ad exprimendas flammas, impetus, languores, dulcedines, aliasque istius affectus insidias, easque adstantium oculis animisque infligendas? Quid non potest suadere qui talis est? Prohibet S. Paulus, ne mulieres concionentur in Ecclesia propter periculum, cui subjacent Auditores, ut interpretatur S. Anselmus. Porro si apud Christianos permissum non est

feminam

feminam e pulpito de divino amore loqui: qua tolerari ratione poterit, ut femina e scena amoris profani causam peroret? Peroret ad juventutem inflammandam, cum natura sua adeo prona sit ad impudicas scintillas concipiendas? Peroret, omni a capite ad calceos pomparum apparatu a lascivia excogitato phalerata? Peroret facetiis, argutiis, gestibus non ferendis sine pudore inter efferatiores barbaros ipsos? Sed quid dixi, peroret? Immo pro libito loquatur, & canat. S. Cyprianus ait minus malum esse basiliscum audire, qui sibilet, quam feminam, quæ canat. Cujus cantu tolerabilius est audire basiliscum sibilantem .... *S. Hieronymus nos edocet Dæmonum genus reperiri, quorum munus est fovere cantiones amatorias, & amatorculas succendere.* Amoribus & amatoriis canticis servientes. *Diaboli isti primi sint oportet, qui Theatris assistunt, in quibus cantitant sirenes istæ, eorumdem discipulæ, ut iisdem dictent non minus notas, quam verba. Ipsi Diaboli curant, ut e longinquis regionibus vocentur, alantur, mercede conducantur, atque ab ingenti populi affluentia, majori attentione, quam Evangelium in Ecclesia, audiantur. Et ut tam putidum vulnus aliquo obtegatur prætextu, dicitur eas honestos amores canere. Utinam vera excusatio esset! Sed etiamsi vera foret, non sufficeret. Numquid vel ipsos honestos amores canere e publico Theatro mulieri convenit? Narrat Plutarchus, Catonem e Senatu expulisse quemdam Mallium, quod coram filia propriam uxorem osculari ausus fuisset. Non ergo vel ipsa res honesta omnium oculis, & auribus exponenda est. Profecto sapiens ille Consul, quantumvis ethnicus, non e Civitate, sed ex universo mundo in exilium egisset feminas illas audaces, quæ e publicis Theatris instrumentum manu tenentes effingunt, se cupidine deperire ob anxietudinem sponsi sui, veluti Numinis, quod e Cælo descendat ad illas beandas.*

VII. „L'altra specie di Maleficio è detta maleficio ostile, e per essa si „ fanno sì vasti eccidj, che un uomo solo per nome Elzana nello spazio di „ due anni si riferisce aver uccise più d'ottocento persone co' suoi incantesi- „ mi. Tuttavia non si credano gli Stregoni di superare le stragi degl'Istrio- „ ni nè pur nel numero, come non le superano nella ferocità: essendo le „ stragi di questi, stragi di anime, là dove le loro sono stragi di corpi, che „ tosto, o tardi pur hanno un giorno a morire. Per dir qualche cosa di una „ materia sì vasta, tanto che si raccolga almeno in confuso il numero degli „ uccisi, possiamo affermare, che fra le infinite occasioni pericolose, da cui „ gli uomini sono incitati a peccare, non ve n'è altra, la quale provegga „ di sì grandi arme tutti i nostri Avversarj, come le Commedie scorrette. Sa- „ pete, che tre nemici abbiamo terribilissimi, e sono il Mondo, la Carne, e

„ il De-

„ il Demonio .... Ora questo Mondo tanto opposto alla divina sapienza, don„ de riceve maggiori soccorsi per mantenere la ribellione da lui tuttor professa„ ta alla verità, che dagli assiomi, e dalle azioni de' Comici? S'introduce pre„ sentemente su i Palchi chi con inganno, con iniquità, con perfidia, anzi con „ sacrileghi incanti si fa la strada ora a regnare, ora a vendicarsi, ora a vin„ cere, e con prospera sorte si vede tuttavia giunto, dove aspirò sì maligna„ mente. Si rappresenta un giovane, che con ingegnose stratagemme delude „ la custodia di un marito geloso. Si espone un lenone infame, che con da„ nari compera ad altri l'onestà di una Vergine. Si fa contemplar un duello, „ come spettacolo degno di riputazione, di rimembranza: e si alza un Tro„ feo ad un'azione proibita dalla legge Divina con tanta severità, e fulmina„ ta con tante maledizioni dalle Ecclesiastiche. Si avvilisce come semplicità „ la continenza Cristiana: si ammira come saviezaa una politica empia: si „ scredita l'Evangelio, si deride la fede, si deifica la fortuna, si stabiliscono „ quelle massime, che servono di base all'Ateismo. Ed ora con equivoca„ zioni disoneste, ora con ereticali amfibologie si dipinge la virtù per vizio; „ ascrivendo il tutto al caso, e togliendo di mano della Provvidenza le redini „ del governo, per metterle in mano al fato. Queste sono le operazioni, „ questi i sensi, questi i successi, che costituiscono buona parte delle pubbli„ che azioni: e però in qual altra occasione riesce mai meglio al Mondo di „ stabilire i suoi dogmi, che in questa delle Commedie, dove si applaude „ sui palchi a que' Documenti, che se si proferissero in piana terra, sarebbe„ ro materia giusta di un gran processo .... Nè vale opporre, che tali errori „ sulle scene si fingono, non si credono; perchè non però lascia il Mondo di „ coglierne il suo vantaggio, mentre s'introducono a favellare persone, che „ gli portano come se li credessero, e ne hanno gloria &c.

„ Più pericolosamente però ci oppugna la carne, che è l'altro nostro nimi„ co, mentre che questa ci combatte di dentro con domestica fedizione, ed „ arma noi medesimi contro noi. Ciò ch'ella ottiene con invogliarci sem„ pre più di nuovi piaceri, sicchè il cibo di una brama appagata sia fame „ all'altra. Ora in questo medesimo tradimento da nessun altro passatempo „ mondano riceve ella maggior soccorso, che dalle commedie oscene. Prima, „ perchè nelle altre occasioni ella fa lega solo con qualcheduno dei nostri sen„ si; ma nel Teatro ella si collega con tutti. *Alia crimina singulas sibi vin„ dicant portiones*, dice il Santo Vescovo Salviano. Gli altri divertimenti, „ benchè cattivi, si contentano di una parte di noi. Qual vizia la fantasia, „ quale gli occhi, quale gli orecchi, e così degli altri: ond'è, che se un senso

„ pecca

„ pecca per essi, l'altro frattanto può stare senza peccato. Ne' Teatri non è „ così. *In Theatris vero nihil horum reatu vacat, quia & concupiscentiis animus, & auditu aures, & aspectu oculi polluuntur*. Ne' Teatri la strage è „ universalissima, nè vi rimane in noi alcuna potenza, che vada esente di colpa: ciò che riesce sì manifesto, che si fè vedere fino nel bujo dell'infedeltà; „ onde Seneca giunse a dire, che per guastare interamente i costumi; non v' „ era più possente incantesimo degli Spettacoli, i quali col dolce del piacere „ insinuavano da qualunque banda ogni vizio nel cuore. *Nihil tam damnosum bonis moribus, quam in aliquo spectaculo desidere; tunc enim per voluptatem facilius vitia subrepunt*. Epist. 7. &c.

„ Finalmente il nostro terzo nemico che supera tutti gli altri, se non nell' „ atto, almanco nella brama del nuocere, è il Demonio. Ora questi da' Palchi „ pubblici, e da' Teatri cava tanto di rendita, che gli tiene per suoi. Udite „ ciò che racconta gravemente Tertulliano, affine di spaventare i fedeli da sì „ pernicioso trattenimento. Una certa Signora, benchè Cristiana; pure amica „ più del piacere, che della Croce, si lasciò tirare dalla curiosità ad andare al „ Teatro .... Entratole addosso il Diavolo cominciò a tormentarla con gran „ fierezza, finchè condotta avanti ad un Esorcista, intese la vera cagion del „ proprio male. Come (disse l'Esorcista gridando quello spirito immondo) come ardisti tu d'invadere le membra di una donna Cristiana, che in virtù „ del Battesimo è divenuta tempio dello Spirito Santo? *Quomodo ausus es fidelem aggredi*? Ma ecco la risposta: L'ho fatto secondo ogni termine di giustizia: conciossiachè non sono io Padrone, disse il Demonio, di prendere quel- „ la fiera, che sta nelle mie bandite? *In meo eam inveni*: concludendo, che le „ scene sieno una tenuta propriissima dell'Inferno .... Però mirate, come le „ rappresentazioni impudiche gli giovino a questo fine, piucchè alcun'altra „ delle sue invenzioni maestre; aprendo egli ne' Teatri *una pubblica scuola per insegnare a peccare* con pensieri, con parole, e con opere. Disse S. „ Giovanni Grisostomo, che i Teatri sono *adulterii meditatio, turpitudinis exhortatio, inhonestatis exempla*.

„ Ed in prima vi s'insegna a peccar col pensiero. *Adulterii meditatio*. „ Gli occhi sono a noi i più diletti fra tutti i sensi, più diletti al Demonio, il quale non può negarsi, che si vaglia di essi a nostra rovina in diverse guise. Se ne vale con darci a leggere libri osceni ... Se ne vale „ con darci a contemplare pitture lascive ... Se ne vale con farci incontrar delle femmine or troppo ornate, or malamente coperte .... *Con tutto ciò non riescono gli occhi nostri al Demonio più adattati al suo fine, che ne'*

Teatri,

„ *Teatri; dove i libri sono vivi, le pitture sono vocali, la vista é congiunta*
„ *alle parole, le parole sono animate da gesti, da applausi, da cetre, da can-*
„ *ti, da sinfonie &c.* ... Ripiglia S. Giovanni Grisostomo: Ti parti via dal
„ Teatro, ed ecco che si ricomincia nella tua memoria un'altra azione, tan-
„ to per te peggiore, quanto più intima. *Quæ spectasti, ad memoriam redeunt.*
„ Ricorrono alla mente i motti impuri, che udisti, le faceaie, le formole, i
„ gesti audaci, e tu a te stesso divieni e Teatro portatile, e Recitante, e Sce-
„ na, e Palco, e Spettatore, e Soggetto, e ciò che tu vuoi &c.

VIII. *Aliud Maleficium hostile nuncupatur, quod tot excidia parit, ut unus vir nomine Elzana duorum annorum spatio, ut fertur, plusquam octingentos homines suis incantationibus peremerit. Nihilo secius non sibi persuadeant Incantatores, se Histrionum stragem excedere, ne numero quidem, sicuti nec ipsa atrocitate; cum isti animas, non corpora, quæ aut cito, aut sero occumbere tandem certo debent, occidant. Ut aliquid ex materia adeo vasta delibem, unde confuse saltem occisorum numerus colligatur, asserere possumus inter infinitas periculorum occasiones, quibus homines ad peccandum impelluntur, nullam occurrere, quæ arma adeo valida adversariis nostris porrigat, ac comœdias turpes. Neminem latet, tres nos habere terribilissimos hostes; Mundum, Carnem, & Dæmonem .... Mundus autem divinæ sapientiæ contrarius, unde validiora arma recipit, quibus rebellionem adversus veritatem, quam continenter insectatur, foveat, quam a Mimorum præstigiis? Hodie in scenam inducitur, qui fraude, iniquitate, perfidia, immo sacrilegis incantationibus viam sibi ad Regnum, ad vindictam, ad victoriam parat: & prospera sorte eo pervenisse conspicitur, quo anhelabat. Repræsentatur juvenis, qui arte versata zelotypi mariti vigilantiam deludit. Infamis leno depingitur, qui virginis honestatem pecunia aliis emit. Duellum contemplandum proponitur, memoria, & existimatione dignum. Extollitur actio, cum Divina, tum Ecclesiastica lege tanta severitate, & tot maledictis improbata: ut fatuitas deprimitur continentia Christiana: suspicitur ut sapientia, impia astutia: infamatur Evangelium; deridetur fides, in Deam erigitur fortuna: & illa effata firmantur, quæ bases formant Atheismi: & nunc argutiis inhonestis, nunc hæreticalibus amphibologiis virtus pro vitio depingitur. Casui omnia adscribuntur, & Divinæ Providentiæ regimine adempto, illud Fato tribuitur. Ejusmodi sunt operationes, sensa, & eventa, quæ magnam comœdiarum partem constant. Propterea ubinam Mundus solidius sua confirmat dogmata, quam in comœdiis, ubi e suggestu illis dogmatis plauditur, quæ, si alibi pronunciarentur, gravissimæ censuræ obnoxia forent ... Nec est, quod opponas, in scena fingi, non credi istiusmodi errores, quoniam non parum*

heinc

heinc emolumenti Mundus indipiscitur, cum Histriones ita eosdem pronunciant; ac si illos crederent, plaudentibus auditoribus.

Periculosius vero nos caro, alter hostis noster, insectatur domestica seditione; nosque contra nos armat. Idque assequitur, dum ita in nobis voluptatis famem acuit, ut saturatio unius appetitionis, fit alterius fames. In hac autem proditione a nullo alio mundano solatio tot caro arma eruit, quot ab obscœnis comœdiis. Quandoquidem in aliis occasionibus cum aliquo dumtaxat nostro sensu fœdus init, at in Theatro omnes sibi devincit. Alia crimina singulas sibi in nobis vindicant portiones, *inquit lib. 6. Salvianus. Cetera solatia, tametsi prava, unicum sensum adoriuntur. Illud inquinat phantasiam, hoc aures, aliud oculos inficit, & sic de aliis: ita ut si unus sensus peccat, alter continere se a peccato queat. In Theatris vero nullus sensus reatu vacat, quia & concupiscentiis animus, & auditu aures, & aspectu oculi polluuntur. In Theatris strages universalissima est: nulla ibi facultas nostra culpæ expers evadit, idque adeo est luculentum, ut vel ipsas inter infidelitatis tenebras fuerit cognitum. Quamobrem Seneca Ep. 7. pronunciavit, ad corrumpendos penitus mores nullum esse veneficium efficacius spectaculis, quæ voluptatis dulcedine omni ex parte vitium in cor humanum immittunt.* Nihil tam damnosum bonis moribus, quam in aliquo spectaculo desidere: tum enim per voluptatem facilius vitia subrepunt &c.

Tandem tertius hostis noster ferecior ceteris sin opere, saltem desiderio, Dæmon est. Theatra, & scenas ut fundos suos habet, unde ingentes colligit proventus. Audi, quod Tertullianus (de Spectacul. cap. 26.) *narrat, ut fideles a spectaculis arceat. Matrona quædam, quamvis Christiana, tamen voluptatis magis, quam Crucis amatrix, curiositate capta Theatrum adiit. Eam invadit Diabolus, & crudeli tyrannide torquet. Ad Exorcistam ducta suæ calamitatis causam agnoscit. Quomodo, clamat Exorcista, immunde spiritus mulieris Christianæ corpus, quod Baptismi virtute Spiritus Sancti templum est, aggredi ausus es? Justissime quidem, reponit ille, feci. Theatra enim, & scenæ fundi mei sunt. In meo illam inveni. Constat itaque Comœdias uberrimos esse campos infernales, unde opulentiores reditus Dæmones colligunt. Hic gymnasia publica aperiunt, ubi ad peccandum cogitatione; verbo, & opere spectatores docent. Quare merito Chrysostomus ait:* Theatra sunt adulterii meditatio, turpitudinis exhortatio, inhonestatis exempla.

Et primo mens ad peccandum cogitatione instruitur. Adulterii meditatio. *Oculi sunt nobis omnibus sensibus cariores. His, ut pote qui sunt ad nostram stragem aptiores, præsertim Dæmon utitur variis modis. Iisdem utitur, cum*

nobis

nobis obscœnos libros legendos aperit. Iisdem utitur, cum lascivas picturas nobis contemplandas exhibet. Iisdem utitur, cum feminæ aut nimium ornatæ, aut minus tectæ obviam occurrunt. Nihilominus numquam oculi magis Dæmonis fini inserviunt, quam in Theatris, ubi libri vivi sunt, picturæ vocales, aspectus cum verbis junctus, verbaque vivificantur gestu, plausu, cithara, cantu, symphonia. Discedis, inquit Chrysostomus, a Theatro; & continuo in mente tua scenæ reviviscunt, tanto perniciosiores, quanto intimiores. Per mentem recurrunt dicteria impudica, facetiæ, argutiæ, gestus audaces; & tumetipse tibi factus es Theatrum inambulans, mimus, & spectator, scena, & pulpitum, & quidquid vis &c.

IX. „Basti però fin qui di questo disordine, e si concluda piuttosto con Ter„tulliano, che le Commedie come riescono in pratica le inventrici di mille scel„leratezze vergognose, così cambiano il Teatro in un *Tempio dedicato a tutti* „*i Diavoli*, o almeno a tanti, quante sono quelle persone, che v' inter„vengono. *Tot illic immundi Spiritus confident, quot homines capit. De Spe*„*ctacul. c.* 12. E posto ciò, nieghi ora chi può, che se i Commedianti proveg„gono delle armi più invitte i nostri nimici, il Mondo, la Carne, il Demo„nio, non sieno tanti *maliardi* delle anime, e che quei, che gli ascoltano sì „volentieri, non sieno tanti ammaliati da collocarsi in Chiesa tra gli Energume„ni. *Fascinatio nugantium obscurat bona.*

„*Obscurat bona* per dimostrare la terza specie di fascinio, chiamato *Son*„*nifero*, per cui rimangono nel loro male addormentate le coscienze, e quasi „adopiate .... Il sonno è una certa immobilità, e un certo indormentimento „del senso. E tal è il sonno di costoro rispetto alla fede, che non opera, e „agli spiriti proprj di una mente Cristiana, che non si muovono ... Ben si „può dire di questi *letargici affatturati*, che veggono cose vane: *vident va*„*na*: perchè trovano, e tengono per cose vane certe scuse del tutto frivole a „discolparli. Possiamo ridurle a tre capi. Alcuni udendo frequentemente que„ste Commedie scorrette scusano sè: altri scusano le Commedie: ed altri peg„giori di tutti accusano chi le biasima.

„I primi dunque di questi amatori de' loro sogni scusano sè, affermando che „sebbene sono assiduamente ne' Teatri, e odono queste rappresentazioni in„degne d' essere udite, tuttavia non ne cavano mal veruno, ma se ne vaglio„no di trastullo innocente .... Io credo, che chi parla così, sia come un uc„cello addormentato ne' lacci .... S. Paolo, volendo nominar la concupiscen„za la chiamò legge: *Video aliam legem in membris meis repugnantem le*„*gi mentis meæ* .... Ma perchè darle un tal nome? Io credo, che a ciò l'

„Apo-

„ Apostolo si movesse da due ragioni. La prima: perchè la legge e inesorabile, e non è come il Legislatore, che può udir suppliche, e che può cambiar sentenza. Ella è sempre fissa ad un modo. Tale è la concupiscenza. Non si ammollisce, non si altera, ma sempre ad una forma medesima detta al senso il procurare al possibile ogni piacere. L'altra ragione si fu, perchè la legge è universale, che strigne tutti ugualmente quei, che ha soggetti, senza accettazione di persone: e così la concupiscenza intima a tutti i suoi comandamenti, benchè tirannici, ed egualmente aggrava tutti i suoi sudditi. E però come mai costoro vantano una sì strana esenzione da una legge tanto crudele insieme, e tanto comune, che facea gemere fino l'istesso Apostolo a contraddirle? E' possibile, ch'ell' abbia per loro soli deposta ogni tirannia, sicchè possano e vedere, e udire, e immaginarsi, e pensare, e parlare in materia tanto lubrica, e con l'impulso sì degli esempj esteriori, sì degl'interiori mali abiti, senza cadere in errore? .... I Santi non si tengono per sicuri nepur nelle solitudini inaccessibili, e provano con S. Girolamo fra' Deserti le tempeste, ed i turbini de' Teatri: e i peccatori daransi a credere, e vorran dare a credere ancora ad altri, che in mezzo a i Teatri godono quella quiete, la qual si pena' a trovar nella solitudine, e che san cambiarsi in un Diserto le scene? *Nemo ad voluptatem venit sine affectu*, dice Tertulliano; *& nemo affectum sine casibus suis patitur*. E Salviano dice, che *in illis imaginibus fornicationum omnis plebs fornicatur. Et qui forte ad spectaculum puri venerant, de Theatro adulteri revertuntur*. E da proposizioni sì universali vogliono alcuni esimere soli sè tanto facilmente? Si vede ben, che *sognano senza modo*.

„ Se non che quando le Commedie sono cattive, questo è bastevole a rendere cattivi voi, che andate ad udirle senza necessità, mercè quei peccati, cui per lo meno venite a prestar fomento .... Parlando l'Apostolo delle opere de' Gentili, disse, che *digni sunt morte non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*. E come dunque non rimaniam persuasi, che noi non solo siam tenuti a non le operare, ma a tenerci parimente lontani da quei, che le operano? Credete voi, che quei Commedianti sfacciati tornerebbono tutto dì sulle scene a sparlare peggio che mai, se mancasse loro il favore di quei, che vanno sì avidi ad ascoltarli? *Qui laudant ista dicentes, ipsi eis haec exercere persuadent*, dice S. Giovanni Grisostomo *Homil. 6. in Matt.* Nè state a replicarmi, che tanto senza voi fortirebbono ascoltatori: perchè ciò non è scusa valida. Primieramente non ritrovo, che i

„ Santi

„ Santi abbiano fatta mai questa distinzione di quei, che vanno i primi al „ Teatro, o di quei che vanno gli ultimi; ma sempre hanno ripresi tutti ad „ un modo quei, che vi vadano. Di poi ditemi: se una congiura ordinata a „ levare la vita al Prencipe, o se non altro a sollevargli lo stato, a scemar- „ gli i sudditi, fosse già in termine di sortire il suo effetto senza di voi, „ potete voi concorrere a favorirla con verun atto di benigna assistenza? Anzi „ avete tanto a tenervi da lei lontani, quanto amate di non essere annoverati „ tra quei felloni, che vi dan opera, come rei di lesa Maestà. Perchè però „ non volete che il simile sia da dirsi nel caso nostro? Non so, se nella Chie- „ sa riporti Cristo congiura simile a quella, che se gli ordisce nel Teatro la- „ scivo. Ben sognano quei, che ivi scusano sè, quasi nulla rei, perchè non „ sono i primi ad andarvi.

„ Ma non meno sognano quegli, che scusano le Commedie, cioè le COM- „ MEDIE MODERNE. Ma mi si dica, che potean contenere di più peri- „ coloso, o anche di più perniciosò le antiche tanto biasimate da' Santi? „ Ciò, che i Santi riprendevano in quelle, o era l'argomento, o era il costu- „ me, o erano le comparse. E tutte queste tre parti non sono al pari libere a „ i dì nostri? Che dissi al pari? Piacesse a Dio, che non sieno più detestabi- „ li. Sapete voi quello che nuoce alla causa? E' il non potersi da questo luo- „ go parlare con libertà. Nel rimanente che non vi direi di nefando veduto- „ si a nostri dì ne' Palchi Cristiani? *Solæ sunt Theatrorum impuritates, quæ* „ *honestè non possunt vel accusari* (*Tertull. de Spec. c. 7.*) Convien pertanto che „ bastimi di affermarvi se Tertulliano diede a' Teatri antichi nomi così obbro- „ briosi, chiamandoli ora *Concistori dell' impudicizia*, ora *Sacrarj di Venere*; „ ora *Asili di tutte le infamità*, NEPPUR UNO DI TALI TITOLI PUO' „ NEGARSI A QUE' TEATRI MODERNI, DI CUI RAGIONO ..... „ *Ad aram luxuriæ in Theatris quasi victimæ trucidantur*. E il non conoscersi „ queste verità dal Popolo Cristiano non è argomento di *letargo malefico*, che „ l'opprime? E il voler difendere tali abusi *con ragioni audaci, ed assurde* „ non è sognare? E il prestar credito a sì stravolte ragioni non è amare an- „ che i sogni, come se fossero verità rivelate?

„ Che diremo poi di coloro, che non solo scusano sè, scusano le Commedie; „ ma accusano di vantaggio chi le riprende? E pure si giugne anche a ciò. Se „ i Predicatori non fanno da cani muti, si dice che non distinguono tra un Se- „ colare, ed un Solitario; che sono indiscreti, che sono irragionevoli, che so- „ no nimici della pubblica ricreazione, benchè innocente. I sogni de i Fe- „ bricitanti, dice il Filosofo, soler essere mostruosi. Chi può però dubitare che

„ la mostruosità di tali proposizioni non sia bastante a dichiarare mal sano „ di sentimenti, chi le figura in foggia così lontana dal convenevole? E prima „ quanto al non far divario da un secolare ad un solitario, io ve'l farei „ più che grande: e stimerei che un Mondano dovesse di ogni tempo guardarsi „ con maggior cura da i pericoli di peccare, che non fanno gli Anacoreti. „ Imperciocchè qual dei due pare a voi giusto, che tema i denti d'un fier Ci- „ gnale? Quel Cacciatore che ha preso posto da un albero rilevato, o quel Cac- „ ciatore, che trovasi in piana terra? Che se poi sono indiscreti, sono irragio- „ nevoli, e sono nimici della pubblica ricreazione quei Predicatori, i quali ri- „ prendono a viso aperto i Teatri; converrà tra questi indiscreti, tra questi „ irragionevoli, e tra questi nimici pubblici riporre il meglio de' sagri Dotto- „ ri da me già addotti: converrà riporvi i Legislatori del Mondo, riporvi i „ Concilj, riporvi i Canoni, converrà, quasi dissi, riporvi la Chiesa stessa, la „ quale condanna espressamente i Teatri fra quelle pompe diaboliche, a cui fa, „ che ciascun fedele rinunzi nel Santo Battesimo. Abbiamo da Tertulliano, „ che anticamente da questo più che da altro riconoscevasi un Cristiano, dall' „ abbandonare le scene pubbliche: *Hinc Ethnici vel maxime intelligunt factum* „ *Christianum de repudio spectaculorum*. Che però riputò quell'uomo ze- „ lante, che fosse quasi un rinunziare al Battesimo, il non curare quel contras- „ segno, da cui si riconoscea. *Itaque negat manifeste, qui per quod agnosci-* „ *tur, tollit*. Nè crediate, che ciò avvenisse, perchè in quelle scene si dasse al- „ cun culto agli Idoli. Dicea egli, che al Cristiano era interdetto il Theatro, „ perchè al Cristiano era interdetta l'impudicizia. *Habes igitur & Theatri in-* „ *terdictionem de interdictione impudicitiæ*. E gli stessi furono i sensi del S. Ve- „ scovo di Marsiglia, il quale affermò, che *in spectaculis apostatatio fidei est*. „ Onde ad ogni fedele soggiunse con vivo ardore: *Quomodo igitur, o Christia-* „ *ne, spectacula post Baptismum sequeris, quæ opus esse diaboli confiteris*? E „ poi si vogliono accusare i moderni Predicatori, che dannano ad alta voce ciò, „ che ad un vero Cristiano disdice tanto?

„ Si vede ben che i difensori de' Teatri lascivi hanno perduta poco men che „ la fede, o almen han perduto quel lume, che da lei ci s'infonde a stimar le „ cose .... *I Cristiani moderni hanno perduta l'idea del Cristianesimo*; mentre „ hanno perduto in buona parte lo Spirito di Gesù; cioè quello Spirito, che „ da lui riceverono nel Battesimo, come rinati ad una vita totalmente di- „ versa da quella del vecchio Adamo: onde è che appena si riconoscono più „ per quelli, che si professano. *Si quis autem spiritum Christi non habet, hic* „ *non est ejus*. Pare che non seguano un Dio Crocifisso tra i dolori; ma un

Sarda-

„ Sardanapalo cascante tra le delicie, e diporti. E se si ragiona d'altro, che di „ passar il tempo in liete Conversazioni, non ne capiscono stracciò &c.....

„ Sono tanto chiare le ragioni da me arrecatevi a distaccarvi dalle Comme„ die profane, che chi non le vuole intendere, non ha senso. Che inganno „ dunque è mai questo non darvi mente? Non è un *incantesimo*, non è un *fa*„ *scino*, non è una fatucchieria? E poi chi sono costoro, da cui vi lasciate così „ stravolgere? Quali sono, quali sono, dirò così, que' Maghi, che vi hanno „ *ammaliata* la fantasia? *O insensati, quis vos fascinavit non obedire veritati?* „ *Gal.* 4. Sono ciurma di gente vile, che voi stesso tenete per infami, e per in„ fami sono tenuti dalle leggi Imperiali, che lungamente seguirono ad esiliarli „ dalle Città: e per infami si può dire che sian tenuti molto più dalla Chie„ sa, la quale esclude gl'Istrioni, e gl'inabilita a tutti gli ordini sagri. Risponde„ te per tanto agli argomenti di Tertulliano, il quale dice a voi, come dicea „ a' Gentili: O la professione de' Commedianti è indegna, ovverò è ono„ rata. Se indegna, come dunque lodate voi chi l'esercita? Come correte ad „ udirli? Come gli approvate? Come gli amate? Come fate mai loro sì vivo „ applauso? E se onorata, come poi dunque negare loro gli onori? Come gli „ escludete dalle cariche pubbliche? Come gli escludete dalla Conversazione pri„ vata? Come vi vergognereste di avere comune con essi la parentela? Io „ non capisco, dice questo Dottore, un modo di procedere così perverso. „ *Quanta perversitas! Amant quos mulctant. Artem magnificant: Artifices no*„ *tant*. Che se di verità questa è gente infame, chi vi ha insegnato ad abban„ donare per essa la vera via? Questa è quella gentaglia, a cui S. Agostino „ diè il titolo non di sozza, ma sozzissima. *Turpissimi Scenici &c.*

De hac turpitudine satis; & cum Tertulliano concludatur: Comœdiæ quemadmodum reipsa fontes sunt innumerabilium flagitiorum, ita Theatrum transmutant in Templum omnibus, vel saltèm tot, quot illuc conveniunt Spectatores, Diabolis dicatum. Tot illuc immundi spiritus consident, quot homines capit. *Quo posito quis inficiabitur, Comœdos, qui validiora arma inimicis nostris, Mundo, Carni, & Dæmoni porrigunt; tot esse animarum veneficos, & Auditores totidem veneficio infectos?* Fascinatio nugantium obscurat bona.

Obscurat bona. Unde colligimus tertium maleficii *genus*, *dictum somniferum*, *quo conscientiæ opio soporatæ remanent .... Somnus est quidam sensus stupor*. *Istiusmodi est horum somnus, qui & fidem otiosam efficit, Christianæ mentis spiritum fascinat. Jure dicitur letargicos istos sopitos vana videre. Vident vana, quia ut solidas habent excusationes, quæ nullo prorsus modo purgare*

illos a crimine valent; quæque ad tria revocantur capita. Alii Comœdiarum turpium Auditores excusant: alii ipsas Comœdias: alii, ceteris pejores, carpunt, qui easdem improbant. Primi itaque ejusmodi somniorum amatores semetipsos excusantes, adfirmant se assidue Theatris adesse, hasque repræsentationes indignas ut audiantur spectare, quin aliquam contrahant maculam, sed eisdem tamquam innoxio solatio uti ... Qui sic loquitur, ut mihi videtur, est veluti avis inter laqueos somno capta ..... S. Paulus concupiscentiam legem vocat. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. *Sed cur concupiscentiæ Legis nomen imposuit? Ob duas rationes. Una est; quia lex non est quemadmodum legislator, qui supplicationes audire, & mutare sententiam potest, sed inexorabilis persistit; omni variatione pulsa. Talis est concupiscentia, quæ numquam mitescit, non mutatur, sed eadem forma consistens sensui persuadet, ut omni studio voluptates sibi comparet. Altera ratio fuit, quia lex universalis est, quæ absque personarum exceptione omnes subditos æque stringit: sic concupiscentia omnibus suis appetitionibus mandata tametsi tyrannica præscribit; omnes eodem modo aggravat. Qua itaque fronte spectatores Comœdiarum jactant exemptionem adeo insolitam a lege tam immani simul, & communi, sub cujus jugo Apostolus ipse gemere coactus eidem reluctabatur? Fierine potest, ut pro istis solis viris Theatralibus ita suam exuerit tyrannidem, ut isti soli & videre, & audire, & imaginari, & cogitare, & loqui de materia adeo lubrica queant, & exemplis exterioribus, & internis pravis habitibus impellentibus, quin ullum experiantur lapsum? Viri Sancti securos minime se reputant, vel inter ipsas solitudines inaccessas, & cum S. Hieronymo in ipsis desertis Theatrorum tempestates, & turbines patiuntur: & homines scelesti sibi & aliis illudere audebunt, se affectuum tranquillitate frui, quæ vix floret in solitudine, scenasque ipsas in Desertum transmutari?* Nemo ad voluptatem venit sine affectu (*inquit Tertull. c. 17. de spec.*) & nemo affectum sine suis casibus patitur. *A lege adeo universali se solos eximere scenarum spectatores tam effracte contendunt? Splendide apparet quam profundo somno sopiti sint.*

Quid quod cum Comœdiæ turpes sint, id sat est, ut Spectatores sontes fiant, cum nulla urgente necessitate ad easdem audiendas accedunt, ob illa saltem peccata, quæ sua fovent præsentia ... De operibus Ethnicorum Paulus loquens, inquit: Digni sunt morte non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. *Compertum ergo est, non modo nos agere Comœdias non posse, verum etiam ab earumdem aspectu abstinendum nobis esse. An expudorati Mimi in scenas recitaturi prodirent, si Auditorum deesset præsentia?* Qui laudant ista dicentes, ipsi eis hæc exercere persuadent,

inquit

inquit Chrysostomus Homil. 6. in Matth. Nec reponas te absente Auditores non deesse. Responsum enim ineptum est. Siquidem Doctores Sancti numquam meminerunt distinctionis eorum, qui primi, & aliorum, qui ultimi ad Theatrum accedunt, sed continenter omnes eodem modo reprehendunt: Praeterea si conjuratio contra Principis vitam, aut ad concitandos in eumdem subditos esset sine te executioni proxima, numquid eidem assistere, aut favere absque crimine posses? Immo eo longius abesse debes, quo ardentius cupis non recenseri inter illos rebelles, qui laesae majestatis rei eidem dant operam. Idem ergo in casu nostro dicendum. Vix quippe in Ecclesia adversus Christum conjuratio est illi similis, quam turpis Theatri Auctores, & Spectatores in eumdem machinantur. Aperte ergo delirant, qui illuc pergentes se immunes a culpa reputant, quod primi non accedant (ut Bardi, Ferantinus, & Diana somniant.)

At non minus delirant illi, qui Comoedias excusant, idest COMOEDIAS MODERNAS. Cedo: quid periculosius, aut etiam perniciosius praeferebant antiquae Comoediae adeo vituperatae a Patribus Sanctis? Quod in eisdem improbabant Patres, aut erat argumentum, aut mos, aut apparitio, seu repraesentatio? An tria haec aeque libere non aguntur in Theatris hodiernis? *Sed quid dixi*, aeque? *Utinam detestabiliores non sint. Sed id causae nostrae nocet, quod ex hoc loco libere loqui non licet. Ceterum quid nefandi in Christianorum Theatris spectatum non proderem?* Solae sunt Theatrorum impuritates, quae honeste non possunt vel accusari, *inquit Tertull. c. 7. Tandem hoc mihi dixisse sufficiat: Ex tot opprobriosis titulis, quos Tertullianus adscribit Theatris antiquis, quae vocat nunc Consistorium impudicitiae, nunc Sacrarium Veneris, nunc omnium flagitiorum asylum, NE UNUS quidem, ejusmodi titulorum denegari THEATRIS HODIERNIS, DE QUIBUS MIHI SERMO EST, JURE POTEST.*

Ad aram luxuriae in Theatris quasi victimae trucidantur. Quod populus Christianus hanc veritatem ignoret, inde proficiscitur, quod lethargo malefico oppressus jaceat. Et quos audacter, & absurdis ratiunculis tales defendere corruptelas non pudet, an aperte non delirant? An somnia, ceu luculentas veritates non amant, qui fidem his vanis commentis adhibent?

Quid vero de iis dicendum, qui non modo se, & Comoedias excusant, verum etiam eos carpunt, qui Comoedias improbant? Huc tandem malorum deventum est. Nisi Praedicatores fiant canes muti, continuo inclamatur, quod laicos a solitariis viris non distinguant, quod sint iniqui, imprudentes, & publicae recreationis, tametsi innocentis, hostes. Febricitantium somnia monstruosa esse Philosophus ait. Nemo autem non videt dictarum excusationum portentum uberrime patefacere deliria illorum, qui talia concipiunt monstra. Et quod ad solitarii, & mundani

 homi-

hominis attinet distinctionem, magnam esse fateor, meaque sententia magis vigilare mundanus homo debet, ut sibi a peccandi periculo caveat, quam Anachoreta. Quandoquidem quis duorum feri apri morsus formidare magis astringitur? Venator ne ille, qui supra eminentem arborem sedet, an alter, qui terram calcat? Quod si imprudentes, phanatici, Rigoristæ, & publicæ quietis hostes illi Concionatores, qui Theatra detestantur, nuncupandi sunt: his iniquis, phanaticis, & publicæ tranquillitatis inimicis accensendi sunt primores Ecclesiæ Doctores supra laudati, Mundi Legislatores, Concilia, Canones, ipsaque Ecclesia, quæ expresse inter illas Diaboli pompas, quas fideles omnes in Baptismate ejurant, rejicit. Testatur Tertullianus non aliunde magis hominem Christianum esse Ethnicos agnovisse, quam ex absentia a Theatris. Hinc Ethnici vel maxime intelligunt Christianum factum de repudio spectaculorum. *Baptisma illum fere renuntiare existimat Tertullianus, qui hanc suam prærogativam, qua dignoscitur, non curat.* Itaque negat manifeste, qui, per quod agnoscitur, tollit. *Nec quisquam sibi in animum inducat, ut credat id evenisse, quod Idolis in Theatro cultus exhiberetur. Quoniam, inquit Tertullianus, idcirco Christianis interdicta Theatra sunt, quia interdicta illis impudicitia est.* Habes igitur & Theatri interdictionem de interdictione impudicitiæ. *Hoc idem adfirmat Salvianus.* In spectaculis apostatatio fidei est. Quomodo igitur, o Christiane, spectacula post Baptismum sequeris, quæ opus esse Diaboli confiteris? *Ita loquuntur Patres: & audaculi, ignorantesque homines mordere hodiernos Concionatores non dubitant, quod elata voce Theatra cum Christiana professione pugnantia execrentur.*

Satis perspicue hinc infertur, comœdiarum turpium defensores ipsam quasi fidem amisisse, aut illud saltem lumen, quod ipsa infundit, quo veritates æstimemus. Christianismi imaginem, seu notionem Christiani hodierni perdiderunt. Quoniam spiritum Jesu Christi, quem Baptismo receperunt, ut novam agerent vitam ab illa veteris Adami omnino diversam, ita magna ex parte amisere, ut vix dignosci illorum, quam profitentur, Religio queat. Si quis autem Spiritum Jesu Christi non habet, hic non est ejus. *Non Christum inter dolores crucifixum, sed Sardanapalum inter delicias, & solatia profiteri illos apparet. Non alios percipiunt sermones, nisi lætanter convivandi, ludendi, & conversandi.*

Adeo luculenta sunt rationum momenta adversus profanas Comœdias, ut communi sensu careant oportet, quibus illa non resplendent. An non magna illusio est, animum ad ea non intendere? Nonne istud apertum fascinum, veneficium, & excantatio est? Postremum, qui sunt, a quibus Christiani pervertuntur? Qui sunt, qui sunt venefici illi, qui mentem vestram fascinarunt? O insensati, quis vos fascinavit non obedire veritati? *Sunt sordidissimum hominum genus, populi fæx.*

fæx. Vosmetipsi illos ut infames habetis: ut infames leges Imperiales improbant, quos longo tempore e Civitatibus expulere: ut infames Ecclesia habet, quæ histriones ut ineptos ad Ordines sacros declaravit. Tertulliano argumentanti satisfacite. Aut Comœdorum professio infamis est, aut honesta. Si primum, cur ejusdem Professores laudatis? Cur ad eosdem audiendos curritis? Cur eosdem amatis? Cur iisdem plauditis? Si alterum; cur iisdem honores denegatis? Cur a publicis dignitatibus, & conversatione vestra domestica arcetis? Cur vos puderet communem cum iisdem habere consanguinitatem? Quænam adeo perversa agendi ratio? Quanta perversitas! Amant, quos mulctant. Artem magnificant: Artifices notant. *Veritatem repudias, ut genti infami adhærescat. Hæc est illa gens vilis, cui Augustinus sordidissimum titulum adscripsit*: Turpissimi Scenici.

CAPUT XV.

Nonnullæ animadversiones in recensitam P. PAULI SEGNERI Jesuitæ doctrinam adversus Theatrorum defensores, quos effutire haud pudet, Ecclesiæ Patres ob idololatriam, secus ob impudicitiam Theatra damnasse.

I. Unico Sermone, Attico stylo suo omnia tum antiquorum, tum posterioris ætatis argumenta contra obscœna Theatra complexus est eloquentissimus Segneri. Nemini palmam cedit in hac exagitanda corruptela, cujus monstrosam pravitatem, & cum Christiana professione hostilem contrarietatem mirifice patefacit. Defensorum Theatralium excusationes, sophismata, tergiversationes in tria digesta capita penitus labefactat; & defensores istos perridiculos fidei suspectos, & sensus communis vacuos evincit. Et cum sint ejusmodi, forsitan rancidam cantionem obtrudent, P. Segneri Concionatorum more plus justo Theatrorum usum improbasse consuetis Rhetorum figuris, & amplificationibus. At eadem eloquentiæ vi Patres celebriores adversus Theatra invecti sunt. At Patres etiam *Rhetorice*, non *Theologice*, nec *Casuistice*, inquis, Theatra aggressi sunt.

II. Qui hoc pacto loquuntur (loquuntur autem plurimi) præcipua Religionis nostræ fundamenta Scripturis Sanctis, & Traditionibus nixa suffodiunt. Quid? Cum Patres, & Sacri Oratores ex Evangelica Cathedra fidei, morumque Canones exponunt, *exaggerant, Rhetorice, non Theologice loquuntur*? Non ergo adversus Lutheranos, Calvinianos, aliosque Hæreticos confirmare Patrum auctoritate Catholicæ Religionis nostræ dogmata, & mandata possumus. Nam hoc eodem responso utentur Lutherani, Calvinistæ, & Sociniani, Patres nempe *Rhetorice, & Concionatorie* locutos esse, dum articulos Trinitatis, Incarnationis, Eucha-

Eucharistiæ, Cultus sacrarum Imaginum confirmant. Oratores sacri utique, aut vitii gravitatem, aut virtutis præstantiam in apricum producunt, & tum verborum, tum figurarum, & similitudinum efficacitate Auditorum animis imprimere student. At peccant, & quidem gravissime, si doctrinæ veritatem adulterant, si plus justo malitiæ gravitatem augent, aut diminuunt.

III. Ceterum audiant, si qui nobis adversantur, quanta perspicuitate Comœdiarum, quas detestandas assumit, P. Segneri notionem exponat, & qualitatem circumscribat. *Ego* (inquit in Exordio) *illas damno Comœdias, quæ aut natura sua, aut per accidens ad malum concitant Auditores. Natura sua ejusmodi sunt, quæ continent aut argumentum obscœnum, aut verba immodesta, aut propositiones irreligiosas, aut repræsentationem turpium actionum. Per accidens tales sunt illæ, quæ constant quidem argumento honesto; at nihilominus inquinantur immixtione intermediorum, quæ jucunda vocitantur, sed turpia sunt aut apparitione Mimarum lascive ornatarum, quæ recitantes* (aut saltantes) *sua præsentia, aut loquela affectus honestati adversos excitant. Hæc est Comœdiarum qualitas nimium Theatris hodiernis communis, quam profligandam suscipio.*

IV. Edisserant nobis Theatrorum strenui defensores, quodnam in hac caussæ expositione verbum justæ obnoxium censuræ sit? Immo ipsius causæ status tam perspicue expositus est, ut omnes adversariorum cavillos, tricas, sophismata eludat, & effugia præcludat. Natura sua sive Comœdiæ, sive Tragœdiæ ad malum movent, quæ obscœnum argumentum continent. Continent autem argumentum obscœnum, dum tricis amatoriis immixtum est, tametsi Poetico Drammate honestissimo expressum sit. Quæ enim demulcendam concupiscentiam spectant, turpia, & obscœna omnino sunt. Idque adeo certum est, ut inficiari nemo queat, nisi qui & communi sensu careat, & qui turpe, honestum, & obscœnum, pudicum appellare delirans velit. Sunt quoque natura sua turpes Comœdiæ, aut Tragœdiæ, quæ honesto argumento conflatæ, verbis immodestis repræsentantur, aut immodesta acta referunt. Sunt per accidens, seu præter institutum Comœdiæ, & Tragœdiæ obscœna, quæ argumento non opposito bonis moribus constant; at inquinantur Exodio (vulgo *intermezzo*) quod aut expudoratæ saltatrices, aut infames saniones, & impudentissimi scurræ agunt. In medium veniant omnes sive Comœdiæ, sive Tragœdiæ hactenus editæ, & in Theatro repræsentatæ; nec una occurret, quæ aliquo ex capite eorum, quæ nunc recensui, turpis, & obscœna non sit.

V. Hinc præclusum restat effugium illorum, qui ajunt Poetica Drammata honesta esse, quia recognita a publicis Ministris sunt. Numquid Exodia, lascivus mulierculari ornatus, gestus, suspiria, oculorum ictus, & jacula, motus, gestus,

gestus, corporis inflexiones, positurae, & innumera *alia* Diabolicae praestigiae, quae Mimi, aut Mimae agunt, probantur? Neque hic, neque ille miles, sed omnes conjunctim, viribusque mutuo collatis arcem expugnant, praeeunte Duce. Daemon quoque animae arcem obsidet, ingrediturque, universo recensito exercitu stipatus.

VI. Causae statum tam nitide, & enucleate expositum luculentissimis rationibus a Scriptura Sancta, a Patribus, a Conciliis, & ab ipsa rerum natura arcessitis uberrima eloquentiae vi, & mirabili ordine, atque solidiore Rhetoricae artis quaesito subsidio evincit, roborat, confirmatque laudatus praestantissimus Orator, quin aliquid per exaggerationem pronunciet. Theatrorum turpissima consectaria ob oculos ponit. In adversarios irruit: illorum objectiunculas infringit, comminuit, penitusque convellit. Jure & merito maleficio vanitatis, & voluptatis mentem obscurantis excantatos declarat Theatrorum aetatis nostrae defensores. Enim vero quaenam fascinatio concipi funestior illa potest, qua excantatus Christianus, post repudiatas in Baptismo Satanae, & Mundi pompas, licitam asserere Theatrorum frequentiam ausit? Cetera vitia, ut sapienter cum Patribus P. Segneri advertit, unum corporis, animaeque nostrae sensum, unam adoriuntur veluti partem: Theatra vero castra sunt infernalia, ubi Mundus, Caro, Daemon usquequaque Christi Evangelia labefactant: castitatem, poenitentiam, humilitatem, caritatem, caelestium bonorum meditationem ceterasque Christianas virtutes recta adoriuntur: ibi vexilla explicant, & triumphos canunt ambitio, luxus, fastus, voluptas carnalis, insidiae, fraudes, turpia solatia, irae, vindictae, cupiditas, omniaque Mundi, Carnis, & Diaboli arma evaginata universas Christianas virtutes impetunt, atque exterminare conantur.

CAPUT XVI.

Ex principiis ipsius Probabilismi Theologi evincunt, Actores, & spectatores Comoediarum turpium peccare mortaliter, quod probabili ut minus periculo gravis culpae se se exponant.

I. HActenus invictis rationum momentis demonstratum est, Comoedias hodiernas, quae communiter repraesentantur in Theatris publicis turpes atque obscoenas, suaque natura criminosas esse, quod periculum moraliter certum, proximumque plurium flagitiorum annexum habeant. Ostensum est similiter, Actores, & Actrices omnium criminum, quae inde consequuntur, sontes esse. Nunc, ut undique versum sententiam nostram communiamus, disputationis gratia

gratia permittere volumus, istiusmodi peccandi periculum non esse moraliter certum, sed tantum probabile.

II. Periculum moraliter certum, & proximum illud appellatur, inquit Doctor eximius P. Franciscus Suarez *tom.4. in 3.p. Disp.32. sec.2.n.4.* quod *ex suo genere tale est, ut frequenter inducat homines ad tale peccatum*. Theatra obscœna, quæ descripsi, spectata hominum extrema imbecillitate, & intima connexione materiæ, seu objecti repræsentati cum appetitu sensitivo, frequenter impellunt homines in delectationes venereas, & carnalia desideria. Periculo itaque moraliter certo, & proximo se supponunt, qui deliberato animo Theatra ista frequentant. Ergo juxta omnes Theologos mortaliter peccant istiusmodi Theatrorum spectatores.

III. Periculum probabile illud appellant vel ipsi Probabilistæ, quod probabiliter, non certo, ad malum inducit. Siquidem rationes non leves, sed probabiles occurrunt, & graves, quæ probabilem futuri peccati eventum suadent. Leve periculum, seu remotum, levibus rationibus nixum, periculum nullum reputatur, ut P. Cardenas *Disp.* 18. *c.* 2. *&* *c.* 7. *n.*77. inter Probabilistas doctus & moderatissimus, & laxarum opinionum hostis infensus docet. Periculum probabile in civili commercio omnes prudentes verentur, & temeritatis notam non declinat, qui illud absque gravi necessitate sponte suscipit. Mercatores, qui aut navigationi maritimæ, piratis, maris tempestati, naviumque fragilitati subjectæ; aut terrestri itineri, grassatoribus, aliisque casibus obnoxio merces suas fidunt, tametsi periculum istud non sit moraliter certum, & evidens; quia octo, vel decem in centum de ejusmodi negotiis pereunt; nihilominus, quia prudenter periculum timetur, rationes non leves, sed graves occurrunt, quæ periculum istud suadent. Idcirco Mercatores prudentes pro assecuratione, & indemnitate ab istiusmodi periculo sex, octo, decem, & amplius juxta periculorum diversitatem solvunt. Quamvis igitur hoc periculum non sit moraliter certum (si enim esset tale, neque mercator sic merces exponeret, neque assecuratores reperirentur, qui a tanto periculo immunes reddere merces vellent) sed tantum probabile, tamen viri prudentes pro istius periculi redemptione pretium solvunt, illudque verentur. Hanc doctrinam, inquit Cardenas, omnes Theologi defendunt, & viri prudentes omnes executioni mandant in quolibet temporaneo negotio. Quis est, qui necessitate sublata probabili periculo exponere vitam suam, suum honorem, suas merces, suum patrimonium sponte velit? Si argumentatio a minori ad majus, a rebus caducis ad æternam animæ salutem, & ad infinitas divinæ gratiæ divitias valeat, illatione evidentissima consequitur, imprudentes stultosque esse Christianos omnes, qui Theatrorum periculum, et iamsi

etiamsi tantum probabile esset, sponte subeunt, omni gravi necessitate sublata.

IV. Triplicem necessitatem Theologi distinguunt. Primam vocant caritatis, vel justitiæ, qua tenetur Chirurgus ad medendum feminæ gravi morbo in pudendis laboranti, quæque alio medente caret. Altera physica dicitur, qualis est detentio hostis in carcere una cum suo inimico cum periculo illum percutiendi, aut necandi. Tertia illa est, qua filiusfamilias obstringitur ad domum Paternam inhabitandam, in qua moratur femina, quæ juvenis castitati graviter periculosa est.

V. Communiter Auctores Probabilistæ adfirmant urgente aliqua harum trium necessitatum posse Christianum virum tuta conscientia permittere, & pati, seu subire periculum istud probabile, non certum. Sublata vero omni istiusmodi necessitate asserunt, peccare illum, qui sponte huic periculo probabili se exponit. Aliqui Probabilistæ laxiores, ut Gobat, Leander, Hurtado, Busembaum necessitatem hanc extendunt ad animi recreationem, solatium, & curiositatem explendam. Ceterum communiter omnes negant, necessitate gravi non urgente, licitum esse periculum adire probabile peccandi mortaliter.

VI. Advertendum tamen, & quidem serio est, nos in præsentia loqui de solo periculo probabili labendi in luxuriæ crimen, vel delectationis impudicæ, aut desiderii pravi &c. Ab hoc enim dumtaxat periculo subeundo excusare gravis necessitas valet. Ceterum nulla in Mundo necessitas excusare potest aut Histriones repræsentantes Comœdias obscœnas, aut spectatores a peccato cooperationis, seu consensus, ut supra demonstratum est, & infra clarius fiet. His præmissis hanc formo argumentationem, ad ipsius Probabilismi amussim exactam.

VII. Qui absque gravi necessitate probabili periculo peccandi mortaliter se exponit, peccat mortaliter. Sed omnes qui assistunt Comœdiis obscœnis ad venerem provocantibus, nulla pressi necessitate, & ob solam animi recreationem, & sensuum solatium probabili periculo peccandi mortaliter se exponunt. Ergo peccant mortaliter. Primam propositionem admittunt omnes veri Theologi, & communiter ipsi Probabilistæ benigniores. Secunda, ratione, auctoritate Scripturæ Sanctæ, & experientia quotidiana, constat. Quia tamen hanc solam cavillari quis posset, ideo paucis eam confirmare expedit. Comœdia obscœna ea est, quæ Poetarum fabulis, tricis amatoriis, & actibus intermediis scurrilibus constat: quam mimi, & mimæ fornicatorio cantu, & meretricia musica, & motibus, saltationibus numericis, & gestibus tenerrimum amorem præferentibus repræsentant. Hæ sunt Comœdiæ obscœnæ ætatis nostræ. Istiusmodi autem Comœdiæ natura sua titillant concupiscentiam, eamque accendunt, irritant, inflam-

inflammant. Ergo consentiendi periculum, ut minus, probabile est. Cedo: negabis ne, musicam harmonicam cantu suavissimo demulcere aures, mirificos impudentissimæ saltatricis motus, gesticulationes delectare oculos? Cur hoc? Quia quilibet sensus suo delectatur objecto, ut omnes testantur Philosophi. Ergo & concupiscentia natura sua delectatur proprio amoris obscœni objecto descripto in fabula, & voce gestuque a mimo, & mima repræsentato? Quid hiscis? Pressius te urgeo. Distinguas oportet occasionem externam a periculo interni consensus. Occasio externa est ipsa Comœdia obscœna, quæ omnibus recensitis præstigiis munita sensus, & concupiscentiam tuam expugnare aggreditur. Aggressio, & obsidio hæc arcis animæ tuæ sua natura gravis est, eique probabiliter hæret victoria. Nisi fatuus sis, hoc inficiari nequis. Ergo quamvis strenuus esses miles, tuæque concupiscentiæ absolutus dominus, tamen mortaliter peccas, quod huic exteriori occasioni periculorum plenissimæ te exponis.

VIII. Occasio hæc exterior respectu mei, reponis, nullam vim habet. Homo honestus & ingenuus sum; & experientia edoctus testor, me nec tantillum commoveri. Inhonestus & morosus ipse essem, si tibi honesto viro fidem denegarem. Ajo tamen, te nihilominus peccare, quod voluntarie, & nulla cogente necessitate, sed ob solam curiositatem, vanumque solatium occasioni te exponas, quæ natura sua probabile peccati mortalis periculum absolute conjunctum habet. Ratiocinatio hæc valida utique apparet: at experientia manifesta contradicit. Ego sæpius, iterum insistis, Comœdias præfatas spectavi, nullamque sive delectationem, sive tentationem, sive concupiscentiæ stimulos passus sum. Bene habet. Gaudeo, & congratulor fortunæ tuæ, quod inter Canicolæ æstus Solis radios non persentias. Sed respondet S. Basilius *Const. Monast. cap.* 4. te esse *admirabilissimum pecus*. Respondet Hieronymus, ut S. Antoninus testatur in Summ. *p.* 2. *tit.* 6. *c.* 6. quod non credit viro, *si dicat se illæsum evasisse*. Respondet Chrysostomus *Hom.* 1. *in psal.* 50. te non hominem esse communi imbecillitati obnoxium, sed *saxum*, *aut ferrum*. Augustinus confitetur, se læsum abiisse: hoc idem confitetur vel ipse Seneca. Sed ego te pressius urgeo. Castus ne revera es, an impudicus? Si castus; ergo tentationibus obnoxius. Ergo dum occasioni probabili periculo labendi annexæ te objicis, graviter peccas. Præterea tua ne virtute, an Dei gratia gravissimarum tentationum, & Theatralium illecebrarum victor evades? Si primum asseris, hæreticus Pelagianus es. Si gratia Dei eges; numquid gratiam hanc, & auxilia sua tibi Deus impertiet, dum sponte te in gravia pericula conjicis? *Non cavens periculum*, inquit Augustinus, *quantum cavere potest, magis tentat Deum, quam speret in eo*. Pri-

eo. Prima gratia, quam Deus confert, ab occasione libera tentationis præservat. *Viam iniquitatis amove a me. Et ne nos inducas in tentationem. Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem.* Aut tu liber es a concupiscentiæ stimulis, Dæmonis tentationibus; aut secus. Primum asserere, quin te fatuum præferas, non vales. Secundum ergo verum est. Ergo si concupiscentiæ colaphis, & Diaboli tentationibus obnoxius es, tum profecto concupiscentia, & Dæmones te aggredientur, & in te toto impetu irruent; spectra, larvas, præstigia impudicitiæ in tuæ animæ arcem immittent, cum te inter Theatrales insidias involutum, & excantatum reperient. Porro in conflictu præsertim venereo gratia Dei fugam, non aggressum tentationis inspirat. Gratiæ fugam inspiranti restitisti? Ergo in conflictu succumbes. Quid plura? Numquid tu robustior Davide, Salomone, Sampsone, Paulo? Numquid Antonio, Hilarione, Augustino, Hieronymo, Benedicto, ceterisque Sanctis omnibus valentior, quorum alii in spinas se conjecere, alii ferarum socii, & scorpionum, jejuniis, & flagellis carnis stimulos retundebant? Tu vero inter ipsa libidinis flabella, & incendia saginatus, & exquisitis epulis saturatus intus & foris undique a veneris satellitibus obsessus, victor intaminatus evades? Neque insistas, aliquos reipsa castos evasisse e Theatro. Unde hoc tibi constat? Quis judex est? Adde eventum extraordinarium, & insolitum regulam universalem non infringere. Prætérquamquod castitas vulnera recipit, quæ sensibus non patent: & tandem peccatum temeritatis adeundi pericula, peccatum consensionis in scelera Histrionum, & scandali, quo tua præsentia corruptelam foves, non declinasti. Hinc enim alii argumentantur: Ille optime moratus Theatra frequentat. Ergo frequentia isthæc honesta est. Ultimo, vaferrima versutia quandoque diabolus concupiscentiæ feram non irritat, non accendit, ut securius temporis tractu suis laqueis animas jugulet. Quamvis ergo casti homines in nullum delectationis venereæ flagitium laberentur; delictum tamen consensionis in corruptelam Histrionum, saltatricium, psaltriarum feminarum declinare nullo modo possunt, cum illam sua præsentia foveant. Quocumque te rotes, non evades.

IX. Venio ad alteram dilemmatis partem. Si castus non es, sed lasciviæ vulneribus plagosus, in Theatra, seu in certamina Veneris dimicaturus prodibis? Undique vulneratus de validissimis hostibus victoriam obtinebis? Audies plurimos sic fantes: Nos Theatra frequentamus, quin ullam patiamur commotiotionem, immo nec tentationem quidem. Illuc convenimus, ut amicos, & amicas alloquamur, ut interdum quidpiam aut musicæ, aut cantus audiamus. Ceterum ad illas amoris fabulas, quas mimi, aut mimæ recitant, nec aurem quidem damus. Ita res se habet. Isti Babylonis calicem potarunt usque ad

fæcem:

fæcem: sunt veluti boves lassi in luto libidinis revolvendo: sunt de vino prostitutionis ebrii, & temulenti. Sunt sicuti illi helluones, qui epulis saturi, & ingurgitati aliqua bellaria tantum extremis labiis degustant sub mensæ finem. Similiter istorum concupiscentia sordidis lasciviæ epulis exsaturata, expleta, & veluti concussa est, atque adeo impura fercula quodammodo fastidit, & dedignatur. Adhuc tamen isti gustant libidinis bellaria. Gustant suavitatem cantus, concentum musicæ, oculos demulcent vestium scenarumque splendore, & saltatricium agilitate. Ipsi, si Christiani veri essent, agere pœnitentiam deberent patratæ luxuriæ. Sed contra eo quo valent modo titillare sensus suos pergunt. Hos Diabolus ne tentat quidem, quia suos; sed eos adhibet ut ministros, & Concionatores inferni, qui in circulis, & conversationibus similia eructant. Theatra, & Comœdiæ appetitiones acuunt solitariorum, Ecclesiasticorum, & illorum concupiscentiam inflammant, qui in libidinis palæstra exercitati minime sunt. Continua assuetudo strenuos, invictosque nos reddidit. Talia concionantes veluti Diaboli apostoli alios ad frequentanda Theatra inducunt, & doctrina pestifera de aure in aurem non interrupta traditione latius in dies manat. Isti similes sunt Mago Balaam *Num.* 22.; qui ex Asinæ ore crudelitatis suæ reprehensionem audiens, nihil obstupuit; quia Diaboli excantationibus, & horrendis Dæmonum spectris intendens, *assuetus Monstris* erat, inquit Augustinus. Similiter isti in medio Theatralis lasciviæ nullam sentiunt flammam, quia nihil novi experiuntur, cum in fornace Babylonis semper ardeant, & comburantur, ut eloquenter S. Joannes Chrysostomus *Homil.* 8. *de Pœnit.* descripto Theatrali incendio, concludit: *Et quod nocentius est, neque ipsi qui comburuntur, idipsum sentiunt. Si enim sentirent, non jam effusum illum risum emitterent. Igitur id vel pessimum est malum, cum quis infirmatur, neque idipsum quo infirmatur novit: & misere ardens ærumnosum non sentit incendium.*

X. Denique ut multa paucis perstringam, hosque castitatis post expletam concupiscentiam heroes pressius urgeam, sciant velim, castitatem vulnera suscipere, quin sensibus & menti nostræ pateant. Qui cogitationes suas voluntarie defixas tenet, nulla urgente necessitate, in aliquo objecto venereo, gravi pulsante tentatione, mortaliter peccat vel ob consensum, vel ob consentiendi periculum. Illam enim voluntariam impuram meditationem, consensum *interpretativum* Theologi omnes reputant. Ergo idem dicendum, cum in occasiones externas, quæ suapte natura ad venerem irritant, provocantque, se se libere, nullaque urgente necessitate quis conjicit. Veri castitatis, & strenui cultores spectris impuris exagitantur. Ambigui sunt, consenserint, necne. Conflictum aperiunt Confessario dolore summo, ignorantes graviter, an leviter deliquerint, & rem, ut

est apud

est apud Deum, confitentur. Confessarius tum judicat venialem esse culpam, cum pœnitens tentationum occasiones, nempe mulierum familiaritatem, Theatrorum, & Comœdiarum, & cetera id genus pericula revera declinat. Si e contrario pœnitens nulla coactus necessitate, sed ob suam curiositatem, vanumque solatium adit tentationum occasiones, & præstigia, tum licet ignoret, se expresse consensum præstitisse, immo tametsi asserat se non consensisse, quando præsertim lucta ista longa est, & frequentia occasionum repetita, Confessarius judicat, illum consensisse, & nisi occasiones tentationum evitaverit, absolutionem denegabit. Hæc est Patrum, & Theologorum, & Casuistarum communis doctrina. Recogitent ergo omnes in libidinis palæstra exercitati, castitatem delicatissimam esse, & sæpe vulnera pati, quin eadem sentiantur. Postremo negare isti nequeunt, Comicos, Mimas, Saltatrices mortaliter peccare, sicuti & plurimi spectatores: ergo licet non peccarent se delectando de re venerea, peccant tamen mortaliter, quod Comicorum peccatis consentiant, & in concilio peccatorum sedeant, ut mox evincam.

CAPUT XVII.

Auctoritate benigniorum Theologorum improbatur excusatio illorum, qui se spectare obscœnas Comœdias innoxie ajunt. Peccant isti mortaliter, inquiunt benigni Casuistæ, ex hoc solo capite, quod approbant, & sua præsentia consentiunt in peccata mortalia Histrionum.

I. Comœdiæ obscœnæ, ut alias dictum est, illæ sunt, quas repræsentant viri, & feminæ amatorum, & amasiarum causam agentes, ut communiter hodie fit. Istæ prorsus obscœnæ sunt, quamvis modesta essent Drammata Poetarum, quæ a Comœdis recitantur. Porro quamvis supra patefecerim, & quidem, ut mihi videtur, evidenter, peccare mortaliter Comœdiarum turpium spectatores ex hoc solo capite, quod sua præsentia consentiant histrionum sceleribus; nihilominus lubet hanc eamdem veritatem benigniorum Theologorum confirmare auctoritate.

II. P. Hieronymus Florentinus *loc. cit.* Disc. 8. pag. 182. hanc statuit conclusionem. „ *Assistentes Comœdiis notabiliter obscœnis peccant mortaliter ex eo* „ *præcise, quod cooperantur peccato mortali Histrionum* . . . . Nam ut dixi in „ prima Editione hujus meæ Comœdio-Crisis *Conclus. 6.* peccant consensu juxta „ doctrinam Apostoli cap. 1. ad Rom. *Quoniam qui talia agunt, digni sunt mor-* „ *te: & non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.*

 „ Cujus

„ Cujus auctoritas adeo probat intentum, ut Diana p. 5. tr. 13. ref. 81: me cita-
„ to, cum Hurtado de Mendozza, & p. 11. tr. 5. ref. 52. licet P. Nicolai Baldel-
„ li, & Turriani, & Ferrantini contrariam sententiam attulerit, nihil tamen „
„ ut solet, pro ea dixit, quo vel probabilem sibi videri declararet: immo
„ part. 11. rogatus ab amicis per litteras, ut si Auctores aliquos pro illa ha-
„ beret, afferret illis, ut morem gereret allegavit præter Ferrantinum, etiam
„ P. Bardi. Sed non solum hujus sententiæ probabilitatem dissimulavit, verum
„ semper magis in meam sententiam propensus, concludit, sententiam Turriani,
„ Baldelli, & Ferrantini *esse periculosam*.

„ Dicunt enim prædicti Auctores, quod ideo Spectatores, qui *primo* confluunt,
„ sunt vere cooperatores illius peccati, quo peccant Histriones, quia illi sunt
„ causa determinativa ut agant Comœdiam obscœnam. At vero *secundo* con-
„ fluentes non sunt causa, cur Comœdia agatur, cum adhuc ageretur, etiamsi
„ ipsi non adessent. Et sic quia non influunt in hunc effectum, non possunt di-
„ ci causa illius, & ideo Histrionum peccato non cooperari &c.

„ Sed hoc non obstante dico distinctionem hujusmodi nullius esse roboris, &
„ efficaciæ: nam quidquid sit quod *primi* confluentes cooperari dicantur, qua-
„ tenus constituunt illum sufficientem numerum hominum spectatorum, cum
„ quo recitabunt histriones, sine quo non recitabunt; & *secundo* confluen-
„ tes, quia sine ipsis recitabunt, non dicantur cooperari: illud est certum
„ quod si secundi non cooperantur, ad minus negari non potest, quod consen-
„ tiant hujusmodi actioni. Ergo ex testimonio D. Pauli vere peccant. Et pro-
„ batur ratione: nam consentire v. g. Joannem peccato aliorum, & circa illud
„ non operari, nihil aliud est, quam voluntatem Joannis tendere in idem ob-
„ jectum peccaminosum per actum complacentiæ, seu delectationis.....
„ Constat igitur etiam sine cooperatione spectatores consentire obscœnitati His-
„ trionum, & per hoc, quod D. Paulus *loc. cit.* dixit: *Digni sunt morte*
„ *non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*. Ubi D.
„ Thomas in Commentario intelligit..... quod pœna hujus mortis debetur
„ primo *iis, qui talia agunt peccata, & non solum illis, sed etiam iis, qui*
„ *consentiunt facientibus: & hoc dupliciter: uno modo directe, vel laudando*
„ *peccatum, vel præbendo consilium, vel favorem.... vel indirecte, quando*
„ *non reprehendunt, aut impediunt quocumque modo si possunt; & præcipue si*
„ *ex officio incumbat*. Sed & *secundi* generis Auditores Histrionibus præbent fa-
„ vorem, quatenus vel mercedem solvunt illis, ut faciunt *primi*; vel risu,
„ plausu, & ipsa assistentia favent. Ergo juxta doctrinam S. Thomæ directe
„ consentiunt, etiamsi non cooperentur.

„ P. Bar-

„ P. Bardi apud Dianam *ref.* 52. considerans difficultatem præsentem, non „ in speculativa, sed in practica, dicit esse valde periculosam. Sed D. Ferran- „ tinus volens benignam aliquam sententiam constituere pro illis, qui Thea- „ trum frequentant, dicit, Hurtadum, & me nimis rigide procedere. Ut au- „ tem suam sententiam explicet, imaginatur hoc pactum inter Histriones, & „ illos, qui pecuniam solvunt, iniri; nimirum ex suppositione, quod vos „ acturi sitis hanc fabulam, ad quam jam ex consensu sufficientis Auditorii de- „ terminati estis; seu stante hac conditione, quod fabula peragatur, do vobis „ pecuniam, ut concedatis mihi locum in aula. Hoc autem pactum existimat „ Ferrantinus esse licitum; sicut licitum est causa urbanitatis invitare amicum „ ad cœnam in die jejunii, quando amicus jam determinatus est ad cœnandum „ alibi, ubi cœna est præparata: ergo similiter licebit dare pecuniam Histrio- „ nibus jam determinatis ad agendam Comœdiam ad instantiam *primorum* con- „ fluentium.

„ Sed respondeo, non licere de uno casu argumentum ad alium, cum inter „ utrumque sit valde dispar ratio: nam quando plures simul cœnant, & invi- „ tans licite cœnat, cum illa die ex hypothesi non teneatur jejunare; invitatus „ autem illicite cœnat, cum ex hypothesi teneatur jejunare: quare unusquisque „ suam cœnam manducat; & ideo non uniuntur formaliter in eadem actione „ peccaminosa: at vero si invitans teneretur etiam ipse jejunare, argumentum „ *P. Ferrantini* non haberet locum: quare non sic in auditione Comœdiæ illi- „ citæ: nam primi generis spectator peccat, tum quia dat causam histrionibus, „ tum quia consentit obscœnitati gravi, & condelectatur in illa: & etiam se- „ cundi generis spectator, esto non det causam Comœdiæ, condelectatur tamen, „ & consentit. Ergo peccat.

„ Sed falsum est hunc secundi generis spectatorem non cooperari. Quod sic „ probo. Ponamus v. g. ad transferendum magnum lignum, seu lapidem requi- „ ri decem homines motores, & sufficientes ad trahendum: si dum trahitur li- „ gnum addantur, & accedant duo alii homines, & uniantur cum illis pri- „ mis decem, & lignum simul trahatur ab omnibus, seu transferatur in lo- „ cum suum, nemo negabit translationem esse causatam a duodecim motori- „ bus, licet a principio determinatum solum fuisset, ut fieret solum a decem „ concausis sufficientibus. Et ratio est, quia ut concausæ aliquæ producant „ hunc, vel illum effectum, non est necesse ut sint tot, & non plures: sed „ si plures sint, dummodo omnes, & singulæ influant, & ut in exemplo allato „ trabem impellant, & transferant singulæ pro sua parte. Ad hanc veritatem „ probandam multa possunt occurrere exempla, quæ quotidie sunt in praxi.

„ V. g. in Capitulo, „vel Congregatione viginti electorum si concurrant undecim, sufficiunt ut electio sit valida: & si concurrant duodecim adhuc erit valida, & plures erunt concausæ, quam sufficiant, & omnes cooperantur. “ (Exemplum P. Segnari supra allatum de illis, qui præsentes sunt proditioni contra Principem, luculentius rem explicat.)

„ Similes Histriones non solum moventur, & determinantur ad actionem; „ quia spectatores *primi generis* solvunt pecuniam sufficientem, audiunt, rident, „ plaudunt, & declamant; sed etiam quia spectatores *secundi generis* eadem „ præstant, cujus rei signum est, Histriones non statim, ac completus est numerus auditorum *primi generis*, incipiunt comœdiam, sed moram trahunt, „ & expectant Auditores *secundi generis*, a quorum pecunia, risu, plausu, & audientia etiam moventur, ut recitent comœdiam. Ergo nulla „ distinctio: & sic omnes cooperatores sunt, & peccant. At si qui latenter adessent, ita ut nullo modo influerent, neque pecunia, neque risu, „ neque plausu, neque manifesta præsentia, quia latent, certum est, quod „ etiam isti nihilominus *peccarent mortaliter* consensu, & complacentia notabilis obscœnitatis.

III. Hactenus P. Hieronymus Florentinus, qui in suæ doctrinæ confirmationem cujuscumque Religionis Theologos adducit, eorumque testimonia rescribit. Citat enim Azorium, Emmanuelem Sa, Sanchez, Filliucium, Comitolum, Valerium Reginaldum, Baldellum, Luisium Turrianum *in Summ. Theol. Mor. p. 1. de virt. & vitiis cap. 285. num. 5.* ubi hæc scribit: *Histriones hujus temporis sunt in statu peccati mortalis, neque possunt absolvi, quando habent animum perseverandi. Et num. 6. Neque admittendi sunt ad Communionem, eo modo quo fiunt in HISPANIA non sunt licitæ.* Idem prorsus dicito de comœdiis, quæ fiunt in Italia, in Germania, Gallia, Anglia, ceterisque Europæ locis.

IV. P. Cæsar Franciotti ejusdem Cong. M. D. in opere *de institutione juvenis Christiani cap. 15.* hanc thesim demonstrandam suscipit, lingua Italica, & a me latina redditam. *Rationibus evincitur inspectores comœdiarum nostri temporis peccare mortaliter*. Non de antiquis, sed de sui temporis comœdiis loquitur. Ad hanc veritatem confirmandam, se pluribus moveri rationibus testatur. *Et primo*, inquit, *quod videam, homines reperiri adeo Christiano lumine destitutos, ut ejusmodi obscœnitates licitum, honestumque juvenum solatium reputent; cum vel ipsorum juvenum confessione constet, vix unquam comœdias frequentari, absque voluntate audiendi lascivum sermonem, videndi res libidinosas, delectandi de actione turpi; neque inde discendi, quin pluribus, & quidem pluri-*

pluribus culpis lethalibus animus onustus sit. Secundo ad hoc me urgent, quorumdam piorum hominum vota, qui cum in communi sermone rationes obtrudi audiant, quæ honestas, licitasque comœdias ostendere videntur, habere in promptu vellent, quid respondendum contrariæ opinionis patronis, quidque pro veritatis defensione opponendum sit. Tertio, ut hunc laborem suscipiam, utilitas, quam ex profectu juvenum, quorum plurimi ex comœdiarum præstigiis extremam subeunt jacturam, reportare confido, me cogit &c. Evincit vero, inspectores comœdiarum sui temporis triplici argumentorum genere peccare mortaliter; ratione videlicet occasionis, cooperationis, & scandali. Quæ cum sint communia & toties repetita, prætereo. Fatetur, se hæc omnia hausisse ex sermone P. *Petri Cesani* ejusdem Congregationis, allegatque aliorum Theologorum communem consensum.

§. UNICUS.

Consectarium serio meditandum.

I. MUlti ex Casuistis, quos allegat P. Hieronymus Florentinus, ambiguè loquuntur, & de more variis distinctiunculis Christianam doctrinam obscurant, & corrumpunt. Convenit tamen communiter, vel penes ipsos benignioris laxiorisque Ethices Patronos, Comicos, & Comicas amoris causam in Theatro repræsentantes peccare mortaliter; & ejusdem mortalis noxæ fontes pronunciant spectatores, quos tribuunt in classes duas. In priori collocant illos, qui numerum conflant sufficientem ad mercedem solvendam comœdis, sine quibus recitari comœdia non posset. Propterea hi sunt, inquit P. *Antonius Diana* cum quibusdam aliis Benignistis, causa *determinativa* Actionis Theatralis, & cooperantur peccato Histrionum. Posterioris classis spectatores immunes a culpa asserit, quod superveniant priori numero, atque adeo non dent actioni causam.

II. Ut consuetam calumniam, quod Casuistis imponam, profligem, recitare lubet ipsius Dianæ verba ex *tom. 7. tract. 5. res. 27.* ubi inquit: „ Possunt „ considerari duo genera spectatorum. Primum est eorum, qui confluunt in „ Theatrum *primi*: alterum, qui *postremi*. Primi omnes *mortaliter* peccant; „ audita etiam *una Comœdia* tantum: quia ipsi sunt motivum, ut hic & nunc „ fabula agatur; Comœdus enim sine sufficienti Auditorio non aget fabulam. „ Hoc autem sufficiens Auditorium conflant primi. Quando enim sunt satis „ multi, propter illos solos agetur fabula, quamvis nullus adsit alius. Ergo

„ omnes illi, qui sunt causa per se illius actionis, *peccant mortaliter*. Tandem „ probo, singulos peccare, etiamsi postremi adveniant: quia Histrio conspicatus „ Auditorium integrum, illo movetur ad agendam fabulam hic & nunc, quam „ vult agere propter omnes illos, qui pecuniam solverunt pro illa audienda; „ quia omnes illi *collective* accepti sunt objectum adæquatum illius actionis „ quæ tunc propter omnes exercetur &c.

„ Non desinam tamen hic adnotare, negativam sententiam ex parte docere „ Nicolaum Baldellum ... ubi sic ait: Puto universaliter *peccare mortaliter*, „ qui scientes turpitudinem, & obscœnitatem comœdiæ, *primi* ad illam con„ fluunt; quia revera per ipsos est, ut comœdia detur. Postquam vero suffi„ ciens numerus jam confluxit, & externo peccato Histrionum est data suffi„ ciens causa, non videtur ex hoc capite damnandus, si quis alius accedat, „ quia non amplius eos fovet in peccato.

Hæc secunda Baldelli opinio Dianæ arridet: ideo eam confirmat *Res.* 28. inquiens: „ Sed a multis per litteras rogatus fui, cum casus *quotidie accidat*, „ ut si Auctores contrarium sentientes haberem, palam facerem. Libenter ita„ que eis assentior. Ideo primo adducam contra supradictos, duos alios Commili„ tones ex eadem Societate Jesu. Sic itaque asserit P. Bardi (Præceptor Tam„ burini:) Spectatores possunt dupliciter se gerere in hac re. Primo possunt se „ habere antecedenter &c. .... Secundo possunt spectatores se habere concomi„ tanter, seu subsequenter.... Et hi possunt excusari a peccato, quia non ha„ bent influxum in recitationem illam. Ceterum hoc *speculative* videtur cer„ tum, *practice* tamen est res valde periculosa &c.

„ Sed magis ample & benigne tractat difficultatem P. *Ferrantinus* ... ubi sic „ asserit: Hurtadus existimat peccare scandalo gravi omnes, qui pecuniam dant „ Histrionibus pro pretio audiendæ comœdiæ... Verum hæc opinio licet pia, & „ tutior, videri tamen posset alicui *satis scrupulosa*, & *rigida*. Et ideo si fie„ ri potest, juvandum est, ut tales pecuniam tribuentes Histrionibus a peccato „ mortali excusentur.

III. Quam vana, & ridenda sit distinctio ista, nemo non videt. Numquid adeuntes Theatra instituere supputationem spectatorum debent? Quis constitutus judex est, ut definiat, hunc & non alium Spectatorum numerum sufficere ad congruam mercedem Histrionibus, seu Theatrorum conductoribus solvendam? Risum simul, & lacrymas hæc commenta chimerica exprimunt. Risum, quia nimis levia: lacrymas, quia nimis antievangelica. Adeo luculentum & evidens vel ipsis laxioris Ethices patronis est, Comœdos, Actores nempe, & Actrices ætatis nostræ peccare mortaliter, ut ne vocare quidem in disputationem id au-

id audeant. Hinc necessario ipsis fatentibus, consequitur, peccare mortaliter Spectatores, quia istis absentibus repræsentare comœdiam Histriones minime queunt. Commentum, quod excogitarunt dividendi spectatores in classes duas, vanum, & communi sensui adversum est. Ergo secundum vel ipsos laxiores Casuistas, nedum Patres, & Theologos graviores, Spectatores omnium Theatrorum, in quibus viri, & mulierculæ causam amoris, vel odii perorant voce, gestibus, nutibus, corporumque agitatione, cantus, & sonitus modulatione, ut corda humana commoveant, emolliant, illiciantque, peccant mortaliter.

IV. Quæ cum ita se habeant, quis nunc non miretur tremendam illam, formidandamque ignorantiæ caliginem, qua circumfunduntur mundani homines? Adeo isti obcæcati sunt, ut pestiferam corruptelam tamqnam innoxiam immaculatamque consuetudinem propugnent. Vociferantur nihil mali esse Theatra frequentare cujuscumque status homines, etiam moratæ conscientiæ, immo Sacerdotes, & altioris dignitatis viros. Quid? Damnabisne, inquiunt, omne humanum genus? Hæc sunt cæcitatis portenta, quibus Dæmon fascinat mundum. Vaferrimum sophisma sibi opponit Augustinus, inqniens: *Nonne omnes sic faciunt? Quis est, qui non faciat? Numquid omnes damnaturus est Deus?* Quid respondet? *Magna tentatio*. At numquid multitudine mendacium defendis? An non clamat Scriptura: *Ne sequaris multitudinem ad peccandum?* Consensere jura peccatis, & cœpit licitum esse, quod publicum est. Et hoc est tremendissimum cæcitatis, & soporis flagellum, quo vapulant effeminati homines. Non prævaricantis multitudinis corruptelæ, sed Evangelicæ legis spiritus, & baptismalis professionis sensus sunt morum nostrorum norma, & scopus. Revolvito sacrosancta Evangelia, Apostolorumque Epistolas, ad quarum amussim judicandus eris. Percurrito Patrum, & insignium Theologorum volumina. Consulito ipsum communem sensum præjudiciorum vacuum; & inde colliges manifeste, præfata spectacula cum castitate, cum humilitate, ceterisque Christianæ professionis virtutibus hostiliter pugnare. Quod homines nihil prorsus sibi conscientiæ vertant Theatra frequentare, hoc est, ut dixi, ultimum cæcitatis, & obdurationis supplicium ingens, & vehementissime formidandum.

CAPUT XVIII.

SS. Patres docent spectatores turpium Comœdiarum, & Theatrorum peccare mortaliter, potissimum ob præsentiam, qua probant Histrionum, aliorumque adstantium flagitia.

I. Capite superiore Casuistarum benigniorum auctoritate ostensum est; spectatores comœdiarum peccare mortaliter, quod propria præsentia probant, & confirmant Histrionum, & ceterorum omnium, quæ ibi committuntur, flagitia. Plures non indoctos modo, verum etiam doctos eruditosque viros audivi asserentes, SS. Patres haudquaquam definire criminis gravitatem, quæ in spectandis obscœnis Theatris patratur. Ultro fatentur, & comœdos, & moraliter loquendo, majorem, aut saltem magnam spectatorum partem mortaliter in tali occasione constitutos peccare. Ergo necessario consequitur peccare omnes: quia ceteri, qui non peccant se de rebus obscœnis ibi repræsentatis delectando, suntque veluti æneæ statuæ, & supra omnes humanorum sensuum, & concupiscentiæ turbidos motus constituti, sciuntque certo distinguere delectationem solius repræsentationis a delectatione de re repræsentata, peccant graviter, propterea quod approbant sua præsentia peccata mortalia Histrionum, & aliorum. Hæc consequentia extra controversiam posita, & ineluctabilis est. Nonne, ut alias diximus, peccant mortaliter, qui duorum vel plurium duellum spectant, quo de morte corporis certatur? Et mortaliter non peccabunt; qui læti & exultabundi spectant duellum & stragem animarum, quam fieri in Theatro vel ipsi fatentur?

II. At Patres, inquiunt, non declarant, spectatores Theatrorum peccare mortaliter. Qui hoc sibi persuadent, audiant S. Joannem Chrysostomum, qui *Homil. 38. in cap. 11. Matth.* primum peccata Theatrorum perstringit, & postea hæc in omnium spectantium capita revocari docet. *Nam fornicatorii cantus* multo *magis quam stercora sunt abominabiles. Quodque ægrius ferendum est, non solum nullam talia audientes molestiam ferunt capitis, verum etiam ridetis, atque lætamini .... Dic mihi, oro, cum blasphemantes audis gaudes, atque exultas, an potius perhorrescis, aures obstruis? Non dubito, quin perhorrescas. Quamobrem? Quia videlicet numquam tu blasphemare soleas. Pariter ergo in turpiloquio etiam facito, si persuadere nobis omnino vis, non libenter turpissima verba te proferre: tunc tibi credimus, cum nec audire quidem prospeximus. Nam quomodo virtutem colis, qui hæc audiendo enutris? Quomodo castimoniæ arduos perferre labores poteris, qui risu diffluis, & CANTU MERETRICIO*

CAPE-

CAPERIS? ... Non audiftis Paulum dicentem : Gaudete in Domino ? In Domino dixit , non in Diabolo.

III. Hæc meditentur qui Theatra se adire ajunt , ut *fornicatorio cantu* , & *musica meretricia* aures demulceant. Musica sacra, qua Dei & Sanctorum celebrantur laudes, quæque hodie in Ecclesiis plus justo sane, non sine scandalo alicubi resonat, haudquaquam delectantur . Fornicatoriam Mimorum , & Mimarum musicam, qua Cleopatræ, Meropæ, Semiramidis , Sosonisbæ , & ceterarum similium mulierculárum , & scortorum extolluntur facinora amatoria, audire volunt, quia hinc dulcissimam capiunt voluptatem . Et hoc innocens esse solatium effutire illos minime pudet. Sed pergit Chrysostomus ibidem.

IV. *Cuncta enim simpliciter, quæ ibi fiunt, turpissima sunt : verba, vestitus; tonsura, incessus, voces, cantus, modulationes, oculorum eversiones, ac motus ; fistulæ, tibiæ, & ipsa fabularum argumenta : omnia , inquam, turpi lascivia plena sunt. Dic ergo quando a tanta fornicationis immunda cupidine, quam tibi Diabolus infundit, te ipsum recipies , atque resipisces ? Non enim ignoramus quot ibi fornicationes peragantur, quot adulteriis matrimonia maculentur , quot viri muliebria patiantur , quot juvenes effeminentur , cuncta iniquitatis SUMMÆ , cuncta prodigiorum , cuncta impudentiæ plena sunt .... Nam si possem nomine omnes appellare; cito tibi ostenderem . Quot quasi captivos scorta inde abduxerunt, quot ab uxoribus abstraxerunt .* (Quot & ego nomine appellare possem Cantatricium , & Saltatricium fascinio captos ?) *Otiosa enim juventus in hujusmodi malis educata omni ferocissima bestia immanior est .... Quid dicam quod ad Diabolicas has sodalitates innumeras multi consumunt pecunias? Quid de lascivia, quid de aliis malis?* Ultimum tandem asylum Chrysostomus penetrat , quo se recipere spectatores Theatrales conantur . Arrigant aures, animumque ad ea, quæ sequuntur, intendant.

V. *Sed ego, inquies, ostendam nibil multis hujusmodi ludos obfuisse .* Audi responsum : *Immo vero id maxime nocet , quod frustra , & incassum tempus consumis, & scandalum aliis offers . Nam etsi tu quodam excelsi animi robore nihil inde tibi mali contraxisti ; attamen quoniam alios imbecilliores exemplo tui spectaculorum studiosos fecisti , quomodo non ipse malum contraxisti , qui causam mali committendi aliis præbuisti? Qui enim ibi corrumpuntur tam viri, quam mulieres, OMNES CORRUPTIONIS . CRIMINA , ET CAUSAM IN CAPUT TUUM TRANSFERUNT . Nam quemadmodum si non essent , qui spectarent , nec essent etiam , qui luderent ; sic quoniam intersunt , causaque peccatorum, quæ committuntur , ignem etiam patiuntur . Quare quamvis animi tui modestia effecisti , ut nihil tibi inde obfuerit ; quod ego fieri posse*

non

non arbitror: quoniam tamen alii causa ludorum multa peccarunt, graves propter hoc pœnas lues.

VI. Hanc eamdem doctrinam Chrysostomus *Homil. 6. in cap. 2. Matt.* repetit, & altius inculcat, ubi, *Diabolus*, inquit, *in Urbibus Theatra construxit, & illos risuum, & turpium voluptatum incentores paravit, & per illorum luem in universam Urbem talem excitat pestem ... Quando enim Mimi illi, atque ridiculi blasphemum ac turpe quid dixerunt, tunc potissimum quique stolidiores solvuntur in risum: inde applaudentes magis, unde etiam lapidibus illos exagitare debuerant, qui fornacem ignis horribilis ex hujusmodi voluptate IN SUUM IPSORUM CAPUT SUCCENDUNT. Qui enim laudant ista dicentes, ipsi eis hæc exercere persuadent; & idcirco ipsi potius propter hæc merentur quod ob ista sancitum est supplicium.* (Laudant autem, & plaudunt omnes, qui sua præsentia illa fovent.) *Si enim* (pergit ille) *nullus esset talium spectator, ac fautor, nec essent, qui aut dicere illa, aut agere curarent. Quando vero vos cernunt, & artes proprias, & ipsa exercendi quotidiani operis loca, & illum, quem ex his paratis quæstum, & prorsus omnia simul vanissimi illius spectaculi amore deserere, avidiori & illi ad hæc intentione rapiuntur, studiumque his majus intendunt. Et hæc dico, non ut illos a crimine videar vindicare, SED UT VOS DISCATIS, INITIUM, ET CAPUT INIQUITATIS HUJUS VOS ESSE POTISSIMUM .... Non enim tam ille delinquit, qui illa simulat, quam TU præ illo, qui hoc fieri jubes.* (utique mercedem solvendo, & adstando.) *Nec solum jubes, sed etiam exultatione, risu, plausu adjuvas, quæ geruntur, omnibusque prorsus modis HANC DIABOLICAM CONFOVES OFFICINAM. Neque vero istud mihi opponas, quod jam quidquid ibi fit simulatio & fictum argumentum sit, non etiam veritas rerum. Etenim simulatio ista plurimos adulteros fecit, & multas domos subvertit; PROPTEREA MAXIME GEMO, QUOD TAM GRANDE MALUM HOC, MALUM ESSE NON CREDITUR; sed, quod est multo deterrimum, & favor, & clamor, & plausus adhibetur, & risus; cum in communem perniciem adulterium tam turpe committitur. Quid ergo ais, simulatio est illa, non crimen? Et propterea mille MORTIBUS digni sunt, quoniam quæ fugere cunctæ prorsus imperant leges, ea isti non verentur imitari. Si enim adulterium, malum est malum est sine dubio ejus imitatio. Et non dico quantos adulteros, qui hujusmodi adulteria Histrionica simulatione repræsentant, quemadmodum etiam impudentes horum spectatores efficiant. Nihil quippe obscœnius illo oculo; nihilque lascivius, qui spectare talia patienter potest, ne dicam libenter.*

VII. Rur-

VII. Rursus Chrysostomus *Homil. de David, & Saule* illorum refellit excusationes nugacissimas, qui leve & veniale esse crimen contendunt Theatra spectare. *Et quid hic, inquiunt, MAGNI SCELERIS commissum est, ut ab istis sacris cancellis arcendi sint? Immo quod delictum HIS GRAVIUS quaeris? ... Quod si mulier sponte, ac forte in foro obvia, & neglectius culta saepe numero curiosius intuentem cepit ipso vultus aspectu: isti, qui non simpliciter, neque fortuito, sed studio ... in facies feminarum illarum nobilium defixos habent oculos; qua fronte poterunt dicere, quod eas non viderint ad concupiscendum?* (Plures non curant Mimicas & fictas repraesentationes spectare scenarum, quia in pulpitis cum amasiunculis Veneris negotium voce, aspectu, quo ad locus permittit, tractant, & alibi exequendum machinantur, & peragunt.) *Ubi verba quoque accedunt fracta, lascivaque, ubi cantiones meretriciae, ubi voces vehementer ad voluptatem incitantes, ubi stibio picti oculi, ubi coloribus tinctae genae, ubi totius corporis habitus fucorum impostura plenus est, aliaque multa lenocinia ad fallendos inescandosque intuentes instructa: ubi socordia spectantium, multaque confusio, & hinc nascens ad lasciviam exhortatio, tum ab illis, qui spectaculis interfuerunt, tum ab iis, qui quae viderunt in spectaculis, post aliis enarrant. Accedunt huc irritamenta per fistulas, ac tibias, aliaque hujus generis modulatio in fraudem illiciens, mentisque robur emolliens, ac meretricum insidiis, delectatione praeparans illic desidentium animos, efficiensque ut facilius capiantur. Etenim si hic ubi psalmi, ubi Divinorum verborum enarratio, ubi Dei metus, multaque reverentia, frequenter, seu latro quispiam versutus, clam obrepit concupiscentia, quomodo qui desident in Theatro, qui nihil sani neque audiunt, neque vident, qui undique obsidionem patiuntur per aures, per oculos, possint illam superare concupiscentiam? .... Quapropter equidem hortor, rogoque, ut prius CONFESSIONE, AC POENITENTIA, ALIISQUE REMEDIIS OMNIBUS se se a peccato ex Theatricis spectaculis contracto perpurgent, atque ita divinos audiant sermones.* (Disciplina Confessionis venialium tum non obtinebat.) *NEQUE enim hic MEDIOCRITER a vobis DELINQUITUR. Id, quod vel ab exemplis cuivis perspicue videre licet .... Non metuis, non expavescis ... dum auribus eisdem audis & scortum obscoene loquens, & Prophetam, Apostolumque ad arcana Scripturae introducentem: dum eodem corde & LETHALIA SUMIS VENENA, & hanc hostiam sanctam, & tremendam? ... Haec nunc ad vestram charitatem dicenda putavi, nec unquam dicere cessabo.*

VIII. Duplici ex capite Chrysostomus petit Theatrorum Spectatores. Primo evincit illos graviter peccare, quod re ipsa de rebus ibidem repraesentatis delectentur,

ctentur, five de cantu fornicatorio, & de mufica meretricia; five de adulterio, de fornicatione, & ceteris amatoriis factis a mimis vivide expreffis; five de afpectu mulierum nobilium, aliarumque lafcive ornatarum illuc confluentium. Secundo, dum teftantur fe excelfo animo, & invicto robore præditos nullam fe maculam contrahere, quamvis nullam eifdem adhibeat fidem, ut nulla ad effugium rima pateat, ex altero latere aggreditur ineluctabiliter hoc pacto: Eo unice ars Theatralis fua collineat ftudia, & præftigia, ut fpectantium oculos, aures, concupifcentiam demulceant, arment, irritent, & amore, ut ita dicam, liquefcentes efficiant Auditores. Quod adeo verum eft, ut Mimæ, & Mimi, qui non permovent, non alliciunt, non delectant, non titillant Auditorum corda & appetitiones, rejiciantur ut ineptæ, & inepti; qui vero, & quæ ciendorum affectuum vi, & artificio pollent, ingenti aureorum penfione conducuntur. Hinc eft, quod Mimi ifti, & Mimæ, Cantatrices, & Saltatrices lethaliter peccant, earumque artem ut infamem, turpem, obfcœnam, antichriftianam omnes leges, omnes populi execrantur. Accedit, quod communiter homines ad vitia proni funt, imbecilles, & æftu libidinis furentes; atque adeo plurimi in Theatro peccant. Porro hæc omnia peccata & Hiftrionum; & Spectatorum in caput cujuslibet adftantis, tametfi aliunde nullo pravo affectu inquinati revolvuntur, & recidunt: quoniam quifque fua præfentia fovet, probat, confirmatque profeffionem infamem, quæ eo tendit, ut ad peccandum alliciat, & invitet, ut dictum alias, & repetendum fæpius eft. Ergo, inquis, etiam omnes, qui promifcuis virorum, & mulierum converfationibus, ludis &c. interfunt, graviter delinqnunt, cum certum moraliter fit plura ibidem patrari flagitia. Quid, fi totum concederem? At latiffimum eft difcrimen. Nulla lex infamem hactenus ejufmodi converfationem declaravit. Nemo ibi, five vir, five mulier rem amatoriam repræfentat; nemo artificia adhibet, ut concupifcentiam provocet: nulla ibi Mima, nullus Mimus. Ut toties dixi, omnia Theatrorum præftigia fimul accepta conflant maleficium Theatricum. Abfit tamen, ut probem promifcuas virorum, & mulierum converfationes hodiernas, quas animarum laqueos reputo, & civilis regiminis perturbatrices. Id folum affero maximum effe converfationem virorum & feminarum inter, & Theatra Mimorum, & Mimarum difcrimen.

IX. Eamdem ac Chryfoftomus doctrinam ceteri Patres unanimi confenfu docent. Tertullianus *de fpect. c.* 15. inquit: *Nam & fi qui modefte, & probe fpectaculis fruitur pro dignitatis, vel ætatis, vel etiam naturæ fuæ conditione, non tamen immobilis animi eft fine TACITA fpiritus paffione. Nemo ad voluptatem venit fine affectu: nemo affectum fine cafibus fuis patitur ... Ceterum fi ceffat*

si cessat affectus, cessat voluptas; & est jam reus ille vanitatis, eo conveniens, ubi nihil consequitur ... Quid quod re judicat inter eos positus, quorum se similem nolens, utique detestatorem confitetur? Nobis satis non est, si ipsi nihil tale facimus, nisi & talia facientibus non conferamur. Si furem (inquit *psal.* 49.) videbas, concurrebas cum eo. *Utinam ne in sæculo quidem cum illis moraremur. Sed tamen in sæcularibus separamur: quia sæculum Dei est, sæcularia autem Diaboli.*

X. Viden? *Peccas*, inquit Tertullianus, quamvis expresse te delectari de Comœdia non advertis: quoniam nisi stultus eo convenit plures insumpturus horas, ubi nullam capit voluptatem. Voluptatem te habere negas: sed cum reipsa Theatro assistis, *tacite* probas, & re confirmas, quod ore negare contendis. Quamobrem mentitur iniquitas sibi. Ceterum si ex hoc capite victas dare manus renuis, gravissimum patras scelus, quod illos tua præsentia foveas, quos infames, scelestosque confiteris. *Si videbas furem*, inquit, *concurrebas cum eo*. Cedo: si furem præsentia tua animares ad furta committenda, an lethaliter non peccares, & restitutioni obnoxius non esses? Mimi & mimæ fures sunt pudicitiæ, honestatis, & animarum. Veneris pestem ut propagent, non eloquentiæ, non gestuum, non oculorum fasciniis parcunt. Tu istos & præsentia, & plausu foves, & mercedis solutione alis, & nutris. Et horum scelerum, & eorum, quæ inde sequuntur particeps non eris? Fatuus solus inficiari hoc potest. Audias iterum Tertullianum *cap.* 22. te stultitiæ, & perversitatis reum increpantem: *Etenim ipsi Auctores, & Administratores Spectaculorum, scenicos ... damnant ignominia, & capitis minutione, arcentes Curia, rostris, Senatu, Equite, ceterisque honoribus omnibus simul ac ornamentis. Quibus quanta perversitas? Amant quos mulctant; depretiant, quos probant: Artem magnificant; Artificem notant. Quale judicium est, ut ob ea quis offuscetur, per quæ promeretur?*

XI. Mitto Cyprianum, ceterosque Patres, qui non secus ac Chrysostomus a Sacramentis arcent fideles Theatrorum Spectatores. Paucis nunc illos alloqui liceat, qui damnari quidem peccati a Patribus fatentur Comœdiarum, & Tragœdiarum Spectatores; at subdunt, Patres non definire, sit ne peccatum mortale, vel veniale. Indefinita ergo malitia istius actionis est ipsis fatentibus. Peccant itaque lethaliter, ob hoc solum, quod venenum sponte bibant, ignorantes, mortale ne sit, an veniale. Ceterum Patres non definiunt grave patrare scelus Comœdiarum Spectatores? Qui talia somniant, numquam se legisse intento animo Patrum Opera produnt. Annon ajunt Patres *lethalia venena Spectatores* istos epotare? An non definiunt arcendos ab altari, ab audiendo Dei verbo

verbo ejusmodi Spectatores, nisi prius pœnitentia contracta crimina eluerint; & a tanta perversitate recesserint? Quid? Patres non definiunt criminis gravitatem? Verum habet, quia Patres exerte clamant, exprimi vix posse tantæ corruptelæ malitiam, nec unum patrari flagitium, sed plurima. Clamant, Theatra esse *Veneris Sacrarium*, *Consistorium impudicitiæ*, *Congregationem Satanicam*, *Cathedram pestilentiæ*, *fornicationum*, & *adulteriorum sentinam*, *conciliabulum iniquitatis*, *Dæmonum castra*, in quibus Mimi & Mimæ infernalis malitiæ Duces universale bellum Evangelio intentant: non unum adoriuntur sensum, sed omnes maleficio inficiunt, animum emolliunt, mentem excæcant, virtutes omnes & Christianam sanctitatem in derisionem & contemptum adducunt: flagitia fere omnia, fornicationes, adulteria, lenocinia, desidiam, mollitiem, luxum, fastum, pompas mundanas, ambitionem, superbiam, quid non? triumphantes extollunt, & ad hæc amplectenda suadent, persuadentque. Utique Patres distinctione peccati mortalis, & venialis non utuntur. At nec eam adhibent, cum perjuria, blasphemias, adulteria, stupra, furta, homicidia improbant. Non ergo mortifera crimina hæc erunt? An mitius Patres Theatrica flagitia, quam fornicationes, perjuria, & blasphemias, ceteraque capitalia delicta execrantur? Quin altius contra Theatra, ceu omnium vitiorum & scelerum luculentissimos fontes zelum accedunt, vocis sonitum extollunt, detonant, invehuntur, quam adversus hoc, aut illud peculiare crimen. Hæc omnia perspicua, & luculenta sunt. Verum enimvero Theatrorum defensores tali sunt maleficio, & fascinio carnalis voluptatis dementati, ut nullo sanari remedio; nulla revinci argumentatione, tametsi evidentissima queant. Nullum quippe vitium adeo mentem excæcat, & cor humanum indurat, & a Deo avertit, ac carnalis voluptas, quoniam nihil magis spiritui quam caro opponitur.

XII. Quid? Theatra adire, choreas ducere, conversari promiscue viros inter & mulieres, vetitum est? Quid hominis est, qui talia docet? Solitariam ne Christiani vitam agent omni recreatione sublata? Utinam datum mihi esset, hæc, aliaque Christianorum oblectamenta & gaudia innoxia reddere, & hujus peregrinationis & exilii brevissimi pœnas; ærumnas, & miserias de medio tollere. At nemo hactenus Mundi illecebras sociare cum Christi Cruce, & Evangelica Morali didicit. Audi Chrysostomum, qui *Homil.* 38. *in c.* 12. *Matt.* hæc omnia sibi opponens, quæ sint Christianorum solatia manifestat. *Cum recreare animum volueris, poteris hortos petere, fluentes rivos conspicere, ingentes lacus considerare, amœna cernere loca, cicadas audire canentes, in templis Martyrum conversari .... Habes uxorem, non cares liberis, abundas amicis, quæ omia delectationem honestam, & emolumenta nonnumquam solent præbere. Quid enim liberis*

liberis suavius? Quid uxore casta, moderato, & temperanti marito dulcius? Barbari quidem ipsi, cum Theatralibus his ludis, & importuna delectatione fabulari audissent, dixisse feruntur verba omnibus institutis Philosophiæ dignissima. Romanos enim, dixerunt, quasi liberis, & uxoribus careant, tales sibi excogitasse voluptates. Quibus verbis ostendebant, nihil uxore modesta, nihil liberis esse posse suavius ei, qui honeste vivere velit.

XIII. Quæ sint Christianorum deliciæ, voluptates, & recreationes supra *cap.* 2. *num.* 11. ex Tertulliano descripsi, quæ videre poteris, quin illa hic repetam. Pauca ex S. Cypriano delibabo ex *lib. de Spec.* sub finem. *Habet*, inquit, *Christianus spectacula meliora, si velit: habet veras, & profuturas voluptates, si se recollegerit; & ut omittam illa, quæ nondum contemplari potest, habet is tamen Mundi pulchritudinem, quam videat, atque miretur. Solis ortum aspiciat, rursus occasum mutuis vicibus dies noctesque revocantem, globum Lunæ, temporum cursus incrementis suis, decrementisque signantem; astrorum micantium choros, & a summo summa nobilitate fulgentes: anni totius per vices membra divisa, & dies ipsos cum noctibus per horarum spatia digestos; & terræ molem libratam cum montibus, & proflua flumina cum suis fontibus; extensa maria cum suis fluctibus, atque littoribus &c.* Hæc, *inquam*, & *alia opera Divina sint Christianis fidelibus spectacula. Quod Theatrum humanis manibus extructum istis operibus poterit comparari, magnis licet lapidum molibus extruatur? Crustata sunt montium, & auro licet tecta lacunaria reluceant, astrorum fulgore vincentur. Numquam humana opera mirabitur, quisquis se cognoverit filium Dei. Dejicit se de culmine generositatis suæ qui admirari aliquid, post Deum, potest. Scripturis*, inquam, *sacris incumbat Christianus fidelis: ibi inveniet condigna fidei spectacula.* Hæc sunt Theatra, hæ Comœdiæ, hæc spectacula, quæ Christianis Patres omnes contemplanda proponunt, ut hinc animi recreationem capiant. Christiani, qui in Comœdiis Plauti, Terentii, vel Tragœdiis Cleopatræ, Sophonisbæ, Semiramidis, Meropæ, ceterisque similibus per Mimos, & Mimas repræsentatis oblectationem quærunt, non Christi Crucifixi Discipulos, sed Mundi asseclas, & reliquiarum Paganicæ superstitionis, unde suam duxerunt Theatra originem, veneratores se perhibent.

CAPUT XIX.

Quam inepte ex Principum permiſſione Theatrorum honeſtas inferatur.

I. PErmittunt Principes Theatra hodierna: ergo licite Hiſtriones comœdias repræſentant, honeſteque eædem ſpectantur. Conſequentia hæc vana, & ineptiſſima eſt. Permittunt Principes meretrices: ergo licitum eſt meretricari? Jure ne, an ſecus permittantur comœdiæ, quas hodie Mimi & Mimæ referunt, mea haud intereſt diſcutere. Abſit a me temeritas tanta, qua limites ſupremæ poteſtatis definire, & circumſcribere audeam. Tranſiliunt ingenioli, & imbecillitatis meæ aciem ſupremæ Poteſtatis vaſta confinia. Principes ea potiſſimum plectere peccata ſolent, quæ directe ſocietatem, & commercium perturbant, ut furta, homicidia &c. Num cetera quoque peccata impedire pro viribus debeant, illi decidant, quorum intereſt, nempe Theologi, Conſultores, & Confeſſarii Principum. Illorum quippe hoc munus eſt. Numquid mihi privato humunculo perſpectæ eſſe perturbationes, & incommoda poſſunt, quæ Theatrorum prohibitionem conſequuntur? Meo ergo judicio ſuppreſſo, hiſtorice dumtaxat reſcribam quæ hoc de argumento Auctores docent, ut hinc Theologi, & Confeſſarii Principum, & Regum colligant, quid ſit, aut non ſit jure permittendum. Hi enim timore recedendi ab Aula ſpreto, & omni humano reſpectu conculcato, patefacere Principibus obſtringuntur quid prohibendum, quid permittendum licite ſit. Meditentur quæ ſupra adduxi. Theologi benigniores, quæ ſequuntur, docent.

II. P. Hieronymus Florentinus Lucenſis Cong. Mat. Dei in ſuo Opuſculo *Theatri contra Theatrum Diſc.* 10. *pag.* 212. *num.* 526. hæc ſcribit: *Principes, & Magiſtratus approbantes, aut etiam permittentes publice comœdias valde obſcœnas, peccant mortaliter.*

III. „ P. Baldellus *num.* 12. loco quarto dicit nimirum poſſe Principem aut „ Magiſtratum pro aliquo tempore ad vitandum majus malum prævisum per- „ mittere turpes, & obſcœnas comœdias; & ipſum Principem ita permitten- „ tem non peccare, quia datur permiſſio comparativa, quæ comparara ad „ majus malum vitandum, quamvis ipſa permiſſio ſit de actione peccami- „ noſa, non eſt peccatum.

„ Contra iſtam P. Baldelli permiſſionem P. Joannes Dominicus Ottonelli Soc. „ Jeſu, ſi tamen ipſe eſt, qui vocatur D. Domenigigus Lelonottus a Fanano „ in opere inſcripto *della Criſtiana moderazione del Teatro cap.* 4. *punc.* 4. *not.* 7.

„ *not.* 7. *fol.* 255. proposuit per litteras P. Baldello olim Magistro suo quasdam rationes Theologo dignas, quas ipse Glossam appellat; & P. Baldellus illis consideratis a suæ permissionis sententia recedere promittens, respondet, quod inspectis dictis rationibus sibi per Epistolam adductis. vere incertum sibi apparet, an Principes habeant majus malum, quod in comparatione illius possint permittere comœdias, tamquam minus malum: & ideo, si, inquit, non me pœnitet; hoc motivum addam in nova operis editione.

„ Hæc Baldellus de sua illa permissione, contra quam, si forte sententiam non mutavit, quod ego nescio, liceat mihi ad ea, quæ D. D. Domenigigus adduxit, supperaddere hujusmodi permissionem in praxi esse valde difficilem. Quod ut ostendam, suppono majus illud malum, ad quod vitandum eligitur talis permissio, debere esse malum culpæ: alioquin malum pœnæ, quantumvis magnum, numquam posset dici majus: nam malum culpæ excedit omne malum pœnæ, ut Theologi docent communiter: & ideo ab homine Christiano detestari debet supra omne aliud malum, ut probat inter alios Eminentissimus Cardinalis de Lugo *de pœnit. disp.* 5. *sect.* 2. etiam supra pœnam æternæ damnationis in inferno. *Id. ibid. sect.* 3. Hoc posito,

„ Mihi rem attente consideranti occurrit illa peccatorum mortalium multitudo, & gravitas, quæ morali certitudine præsupponi potest ex iterata spectaculorum repræsentatione intra paucos carnis privii dies, quos Baldellus indicta responsione asserit esse tempus suæ assertæ permissionis. Nam in sententia præsertim ipsius certum est, quod peccant mortaliter in primis Actores, ut *num.* 1. & 2. probat idem Auctor. Deinde *peccant omnes & singuli spectatores, qui dant causam*, & procurant modo ab ipso explicato *num.* 8. & 6. ut Histriones recitent: & tertio peccant etiam illi, qui licet non dent causam illi actioni, quia tamen non sunt omnino ita fortes, & ea virtute præditi, ut periculo expositi resistant impuris illecebris, sed sibi male blandientes turpitudini consentiunt. Quare tot, & tam ingenti gravium peccatorum numero simul considerato, & comparato cum illo imminente malo culpæ, quod in Populo contingere potest, & Princeps intendit evitare, difficile est æstimare an hoc, vel illud malum sit gravius, præsertim quia peccata quæ fiunt ex causa comicæ actionis sunt moraliter certa, & simul cum ipsa actione existunt: at vero majus illud malum, quod a longe prævidetur, malum futurum est, & impedibile saltem a Deo, cujus providentiæ propterea prudenter est committendum; vel quod ab ipso Principe alia ratione potest averti, ut ipse P. Baldellus in *dicta requisitione* fatetur, & sic incertum

 „ est.

„ est. Et tandem quodnam erit hoc malum, & in qua specie peccati, quod „ in Populo Christiano suo Principi obsequioso timeri potest, & quod in ratio- „ ne mali culpæ præponderare debeat tot peccatis Histrionum, & Spectato- „ rum? Certe non videtur posse designari. Et post hæc ita mecum examinata „ invenio Hurtadum *de trib. virt. Theol. disp.* 173. *sect.* 8. *subsec.* 11. his „ verbis meæ sententiæ adstipulantem: *Numquam vidi, neque audivi publice, „ aut secreto, aut in Confessione à me, vel ab aliis excepta malum aliquod com- „ mune vitatum esse per comœdias. Ergo hæc sententia de permissione comœ- „ diarum ad aliquod tempus, est in praxi difficilis.*

„ Quod vero Principes, & Magistratus nec approbare possint absolute, nec „ permittere possint ejusmodi comœdias, probat Baldellus; & ego particulari- „ bus Conclusionibus infra confirmabo *Concl.* 9. *num.* 799.

„ P. Albertus Soc. Jesu Tridentinus. Hic Auctor observantia mihi, & bene- „ volentia conjunctissimus in suo eruditissimo libro inscripto: *Paradoxa Mora- „ lia de ornatu Mulierum*, ita in ordine ad Principes de hoc argumento loqui- „ tur disp. 2. cap. 1. §. 4. Segmen. 1. num. 50. *Princeps obscœna spectacula „ tolerans mortaliter delinquit &c.* Et probat ex D. Cypriano supra relato „ num. 92. illis verbis: *Lenocinante ad vitia publicæ auctoritatis malo*: *quæ „ verba trutinans Ludovicus Cellotius* orat. 12. *sic egregie edisserit*: *Hoc publi- „ cæ auctoritatis lenocinium, ut vocat Cyprianus, lenones ait esset Magistratus, „ qui id permittunt, aut imperent &c. O leges Juliæ! O Magistratuum sancti- „ tas, quibus Matronalis pudor, & virginum verecundia Reipublicæ voce com- „ missa est! O Histrionum infamia, quæ Populi Principes cum afflavit, de re- „ pente mutat in lenones!* Deinde subdit S. Caroli decretum ex primo Me- „ diolanensi Concilio Provinciali a me *num.* 199. supra relato, quo Principes „ admonentur, ut Histriones longe ab Urbe removeant; & affert ex *cap.* 25. „ 4. *num.* grave supplicium, quo Deus damnavit Principes, quia non im- „ pedierunt scelera Populi Israelitici fornicantis, & idololatrantis cum pere- „ grinis mulieribus.

Hoc idem argumentum illustrat P. Hieronymus Florentinus ibidem *pag.* 300. *a num.* 799. inquiens: „ Principes & Magistratus qui approbant, aut permit- „ tunt recitari supradictas comœdias valde obscœnas peccant mortaliter .... „ Sed primum pro fundamento suppono, quo ad Principem laicum primo „ pertinet invigilare, & impedire, ne Histriones obscœnitatibus hujusmodi „ Populorum mores contaminent, & pervertant; & ideo pœnis etiam tem- „ poralibus debent illos coercere: &, si opus sit, ab Urbe expellere, quia „ ita in Jure definitur *l. congruit ff. de Off. Præsid.* Pœnis autem spiritualibus „ eosdem

„ eosdem cogere pertinet ad Prælatum ecclesiasticum, qui Principem laicum „ coadjuvare debet, ut notavi ex *Menoch. num.* 654.

„ Suppono secundo, utrumque Principem, ecclesiasticum, & laicum graviter, „ & in conscientia teneri attendere, & providere ne introducantur pecca- „ ta, præsertim publica, & alia, *quæ ad peccandum facile inducunt*. „ Sed majorem obligationem esse in Principe laico, quam in ecclesiastico, „ sequente decima Conclusione declarabo. Interim ad probandam præsertim no- „ nam Conclusionem utor auctoritate Apostoli *ex Epist. ad Hebr.* 13. dicentis „ *Obedite præpositis vestris, & subjacete eis: Ipsi enim pervigilant, quasi ra-* „ *tionem pro animabus vestris reddituri*. Et licet hoc loco Apostolus directe „ præscribat subditis obligationem, quam habent superioribus obediendi, indi- „ recte tamen inculcat obligationem, quam habent Prælati non solum ec- „ clesiastici, sed etiam laici Principes, & Magistratus invigilandi saluti sub- „ ditorum: ipsi enim pervigilant quasi, ideft vere, rationem reddituri. Ideo „ S. Joannes Chrysostomus in hunc locum ait: *Audiant etiam ii, qui re-* „ *gunt, & gerunt Magistratus, non solum ii, qui ab iis reguntur &c.* Et „ paulo post hanc in Principibus gravissimam obligationem expendens ait: „ *Miror, an fieri possit, ut aliquis ex Rectoribus salvetur &c.*

„ Primo: quia Histriones repræsentantes comœdias notabiliter obscœnas, „ ut plurimum sentiunt, & experiuntur in se ipsis, & eis placent libidi- „ nes, quas conantur ita exprimere, ut placeant spectatoribus. Ergo commit- „ tunt ipsi plura peccata mortalia. Ergo Principes, & Magistratus, qui vel „ approbant, vel non impediunt, cum facile possint, denegando licentiam, „ tenentur de ipsis Deo rationem reddere.

„ Secundo: spectatores, qui hujusmodi comœdias audiunt, ut delectentur „ de rebus, & gestibus obscœnis, peccant mortaliter, ut cum communi Do- „ ctorum Catholicorum sententia dixi in quarta Conclusione. Ergo Principes, „ & Magistratus de istis tenentur Deo rationem reddere.

„ Tertio: quia spectatores, licet non rebus, & gestibus obscœnis, sed „ de modo intendant se delectare, *quia cooperantur Histrionibus in eorum* „ *peccato mortali, peccant & ipsi mortaliter*, ut dixi *Discursu* 8. & in „ dicta quarta Conclusione. Ergo de ipsis etiam tenentur reddere ratio- „ nem Deo.

„ Quarto: quia multi sunt vel ita proclives ad venerem, vel ita debiles, „ & in virtute infirmi, ut non solum remota, sed minima etiam irritamenta „ sufficiant, ut vel opere, vel desiderio mortaliter peccent; quia D. Cy- „ priano admonente n. 102. *cum mens hominis ad vitia ipsa ducatur, sibi*

„ *quid faciet , si habuerit exempla naturæ corporis lubricæ ?* Quæ sponte „ corruit , quid faciet impulsa ? &c.

„ Quinto: quia multi adolescentes, & juvenes sunt , qui licet habeant ge- „ nitores , ad quos ex officio spectat ne obscœnis Comœdiis intersint , quia ta- „ men genitores aut volunt, eo quod & ipsi etiam Theatrum frequentant , aut „ non possunt, quia auctoritas publica justificat Theatrum alioquin illicitum , „ ut S. Cyprianus loquitur &c. ex his sequitur , quod qui modesti , & „ continentes ad Theatrum accesserant, mox ab eo revertantur domum, impu- „ dentia pleni, libidine accensi . Hinc procedunt inobedientiæ, & contemptus „ contra majores , rei domesticæ expilatio , cum feminis histrionicis continua „ & vitiosa consuetudo, immoderatæ expensæ , & exinde furta domestica , & „ latrocinia, infirmitates, morbi insanabiles , rixæ, jurgia , & totius rei fami- „ liaris perturbatio". Sed & horum omnium gravissimorum scelerum Principes , „ & Magistratus Deo rationem reddere tenentur.

„ Sexto: quia hodie comparent in Scena veræ Mulieres comptæ, calamistra- „ tæ , lascivientes , & ut plurimum fornicariæ (honestæ enim vix scenam „ ascendunt.) Hæ verbis lenocinantibus plures captivos efficiunt &c.

„ Audiant ergo , & intelligant , & erudiantur omnes , qui judicant ter- „ ram , diligenterque considerent , quod Plato insania notabat illum Prin- „ cipem , qui Histrionum acta permitteret recitari , antequam a Deputatis „ recognoscerentur . "

V. Albertus de Albertis Soc. Jesu Theologus insignis laudatus a P. Hieronymo Florentino, in suis *Paradoxis Mor. Disp.* 2. *cap.* 1. *§.* 5. *segment.* 1. *n.* 50. hæc habet: *Eamdem ob causam Princeps obscœna spectacula tolerans mortaliter delinquit , ut diserte pronuntiat* Adamus Contzen. *lib.* 2. *polit. cap.* 13. *§.* 6. *Tantum , & tam perniciosum malum uno verbo , una Scheda tollere Princeps potest: & quia tam facile obsistere potest , servari ipse non potest . Quis enim tumultum ciebit? Deinde Principum , & Civitatum istis deliciis subditorum plurimi offenduntur .... Confirmatur eadem veritas ex gravi supplicio , quo Deus Principes non impedientes scelera fornicationis , atque idololatriæ Populi Israelitici punivit , suspendique jussit N.* 25. *ut Vatablus , & alii notant .... Confirmatur prætterea ex universalissima , & certissima doctrina de Scandalo supra disp.* 1. *cap.* 5. *enucleata , quam cuncti prorsus Theologi , ac Doctores probant , luculenterque S. Joannes Chrysostomus tom.* 5. *Serm. contra Concubin.*, *ubi perspicuum est sermonem esse de scandalo , quod accidere in proximo animadvertitur ex dicto , factoque indifferenti , non autem de eo , quod ex opere vel dicto intrinsece malo sequitur . Qui enim tale scandalum dat ob nullum majus lucrum inde emer-*

emergens, excusari potest, ut liquet, secus vero cum dictum, aut factum indifferens est, ut disp. 1. c. 5. satis expendi. Quæ scandali permittendi, aut fugiendi exploratissima regula cum omnes complectatur, tum maxime ac potissime cunctos Principes obligat, qui graviter tenentur eas corruptelas, etsi per se alioquin indifferentes, compescere, atque abrogare, ex quibus longe plus mali, quam boni manare probe sciunt.

VI. Hæc citati Theologi. Ut initio dixi, tanta mihi scientia non affulget, quo valeam Supremæ Potestatis limites circumscribere. Illud solum animadverto cum S. Augustino *Epist. 63.* cujus testimonium dedi supra *in Præfat.*, multa Ecclesiam, & Principes tolerare, quæ impedire nequeunt. Distinguenda quoque est permissio, quæ mere tolerat mala minora, ut evitentur graviora, a permissione, quæ approbat.

VII. Distinguenda rursus tempora sunt, & Principum indoles, inclinationesque. Præclare in rem nostram argumentatur S. Gelasius Papa adversus Andromachum. *Sed dicis etiam Christianis temporibus hæc fuisse ... Numquid nam, quia sub primis Præsulibus Christianæ Religionis ablata non sunt, ideo sub eorum Successoribus tolli minime debuerunt? Multa sunt, quæ a singulis Pontificibus diverso tempore sublata sunt noxia, vel abjecta. Non enim simul omnes in corpore curat medicina languores; sed quod periculosius conspicit imminere, ne aut materia corporis non sufficiat medicinæ, aut pro conditione mortali simul omnia non possit avertere. Quære quale sit, unde agis: si bonum est, si divinum, si salubre, merito quandocumque tolli non debuit. Si nec salubre, nec divinum, causandum tibi magis est, cur tardius auferatur, quod superstitiosum constat, & vanum, quod certe Christianæ professioni non convenire manifestum est.*

Postremo quod ad me pertinet, nullus Baptizatus, nullus Christianus hoc celebret, & soli hoc Pagani, quorum ritus est, hoc exequantur. Me pronuntiare convenit Christianis ista perniciosa, & funesta indubitanter existere. Quid me incusas, si quod professo nomini inimicum est, a consortibus professionis Christianæ pronuntio submovendum? Ego certe absolvam conscientiam meam: ipsi videant, qui justis admonitionibus obedire neglexerint, quod etiam Prædecessores meos forsitan fecisse non ambigo & apud Imperiales aures hæc submovenda tentasse: & quia auditos esse non constat, dum hæc mala hodieque perdurant, ideo hæc ipsa Imperia defecerunt: ideo etiam nomen Romanorum, non remotis etiam Lupercalibus, usque ad extrema quæque pervenit. Et ideo nunc ea removenda suadeo, quæ cum nihil profuisse cognosco, tamquam contraria veræ Religioni, noxia potius extitisse pronuntio. Postremo si de meorum persona præscribendum existimas Prædecessorum, unusquisque nostrorum administrationis suæ redditurus est ratio-

 nem,

nem, sicut etiam in publicis dignitatibus fieri pervidetis. Ego negligentiam accusare non audeo Prædecessorum, cum magis credam fortasse tentasse eos, ut hæc pravitas tolleretur, & quasdam extitisse causas, & contrarias voluntates, quæ eorum intentionibus præpedirent, sicut ne nunc quidem vos ipsos absistere insanis conatibus velle perpenditis. Vide Baron. ad an. 496. n. 28.

VIII. Addam testimonium S. Caroli Borromæi, qui anno 1560. in Concilio Provinciali Mediolanensi hæc decrevit: *Principes, & Magistratus commonendos esse duximus, ut Histriones, Mimos, ceterosque Circulatores, & ejus generis perditos homines e suis finibus ejiciant, & in Caupones, & alios quicumque eos receperint, acriter animadvertant &c.* Serio animadvertas velim tempore S. Caroli nullas fuisse Mimas, seu Histrionissas; sed viri tantum huc, atque illuc discurrentes ludos agebant.

IX. Unum, ad Principes quod attinet, humili animo altius meditandum subjicio. De gravioribus malis, quæ patrarent subditi Theatris sublatis, reddere rationem Deo Principes nullo modo tenentur, cum ad eos haud attineat privata subditorum delicta impedire. At si permissio Theatrorum noxia sit, ut docent citati, & alii gravissimi Theologi, omnium flagitiorum, quæ inde sequuntur, fontes ipsi fiunt. Quæri possit, quænam sint hæc graviora mala, ob quæ, ut evitentur, permittenda Theatra sint? Familiarius, inquis, in privatis domibus viri, & mulieres convenient, & tum adulteria, & fornicationes plures patrabunt. Papæ! An & antea, & post auditam impudicitiæ lectionem in Theatro, & scortationum repræsentatione excitati, atque Mimorum, & Mimarum astutiis, lenociniis, & insidiis instructi, & concupiscentia ardentes una non conveniunt, & quæ in Theatro didicere, opere complere non student? Quænam ergo hæc majora mala Theatrorum permissione vitanda? Seditiones, tumultus, machinationes? Itane vero? Plato, Aristoteles, Tacitus, & ceteri politici Regiminis Sapientes Magistri, Principatus vires infringi, languidos, ineptosque ex Comœdiarum illecebris evadere subditos ad bella, ad labores, ad incommoda sustinenda, docent. Meam itaque imbecillitatem latent graviora illa mala, ob quæ vitanda permittere Principes Theatra licite queant. Illud contra mihi compertum est, eo Populos Principibus suis esse obsequentiores, atque obedientiores, quo sunt Deo fideliores, & in sanctissima Professione servanda exactiores. Ceterum ut documentis evincam nonnullos nimium exaggerare funesta illa grandium malorum consectaria, quæ proficisci ex Theatrorum abolitione verentur, ab iisdem quæro: Nonne quoties decedunt Principes Supremi, Reges, Imperatores, Theatra prohibentur interdum annis integris? Dum hæc scribo, audio extremum obiisse diem Imperatricem Viduam

Augu-

Augustissimi Cæsaris Caroli VI.; & continuo hoc ipso anno 1751. in universo Austriaco Imperio cum in Germania, tum in Italia larvæ; choreæ, Comœdiæ, Theatra omnia interdicta sunt. Quænam hinc graviora mala? Si vero in divinæ, tremendæque Majestatis cultum, reverentiam, & ad impediendam certissimam flagitiorum multitudinem, animarumque damnationem æternam de medio Theatra tollantur, si evitari Histriones, si expudoratæ Cantatrices, si procacissimæ Saltatrices, si impudentissimæ Mimæ, si infames Lenones in exilium agantur, tum seditiones, tumultus, & Civitatum, Provinciarum lamentationes, & totius Mundi conturbatio, & perversio succederent? O tempora! O mores! O prudentia humana! O prudentia carnalis! quousque tandem Christianæ Religionis Disciplinam detorquere ad tuas appetitiones audebis?

X. Sed quid peregrina facta commemoro? Hic Romæ, ubi scribo, splendidissimum hujusce rei exemplum ob oculos versatur. Sapientissimus Pontifex BENEDICTUS XIV. ad Disciplinam Ecclesiasticam instaurandam a Deo nobis datus, toto Jubilæi anno hisce diebus elapso Theatra omnia penitus interdixit. Quid hinc perturbationis, quid tumultuum, quid graviorum malorum? Et tamen a sæculo [illegible] amplius numquam tanta Romæ ex universo Catholico Orbe populorum affluentia, cujuscumque conditionis & status; numquam tanta tranquillitas, tanta mutua pax, & quies, numquam tam ardens devotionis, & sanctitatis fervor. Quamobrem merito immortalis Pontifex in suo aureo Diplomate inscripto: *Extensio universalis Jubilæi in Urbe celebrati anno Domini 1750. ad universum Catholicum Orbem* exultabundus, & lætitia plenus scribit: *Repleti sumus consolatione, superabundavimus gaudio, dum toto hujus anni decursu dilectorum in Christo nostrorum, Ecclesiæque filiorum fidem, religionem pietatemque perspeximus. Vidimus confluentes ad hanc Urbem nostram innumeros ex omni lingua, & populo, & natione, ex omni ordine, ætate, ac sexu Christifideles, qui ipso suo adventu & propriæ fidei fervorem, & amplitudinem Regni Dei testabantur. Eosdem vidimus ad sacræ ejusdem Urbis Templa certatim accurrentes in spiritu contrito, & humiliato animarum suarum expiationi consulere, & sicut olivarum novellas in circuitu Mensæ Domini vivifica Christianæ unitatis, & pacis Sacramenta percipere.*

XI. Liceat & mihi pauca eorum, quæ hoccę anno sancto desinente vidi, in transcursu indicare. Ingressus mense Novembri per portam, ut vocant, Angelicam, hanc sanctam Urbem, continuo amplissimam sanctissimi Apostolorum Principis Petri plateam, usquequaque populorum affluentia plenissimam, & in divinis laudibus canendis compositam, in piam actus admirationem contemplabar. Paululum procedens hinc Processiones, quibus Cardinales, & Prælati

pedites præsidebant Rosarium manibus tenentes, & elata voce recitantes; illinc piæ Confraternitates, & Parochiales cœtus similiter preces canentes, modestiam, pietatem, & devotionem spirantes obviæ occurrebant. Dum hæc mecum pio revolvebam animo, divinam suspiciebam misericordiam, quæ in hac temporum fæce tantam gratiarum copiam effundere super populum suum dignata esset. Non me latet superioribus sæculis, quando & Populi, & Sacerdotes evangelica humilitate, christiana prudentia, morumque integritate splendidius refulgebant, Jubilæa quoque sanctiora fuisse. At non propterea minores sunt Deo grates referendæ, quod in tanta temporum calamitate Pontificem Summum nobis dederit, qui qua voce, qua operum exemplis, qua sacris Missionibus, qua exhortationibus, incredibilique vigilantia & omnia disposuerit, & præparaverit, quæ ejus Anni Sancti celebrationem, & populorum undique confluentium frequentia, & devotionis fervore solemnissimam, admirandamque posteris omnibus reddiderunt.

XII. Tandem Sapientissimus Pontifex, ut omnem excusationis prætextum auferret iis, quos ex Principum permissione inferre minime pudet licitam esse bacchanalium, & Theatrorum corruptelam, Epistolam Encyclicam dedit ad Archiepiscopos, & Episcopos Ecclesiasticæ ditionis anno MDCCXLVIII. qua declarat, quam sit vanum ejusmodi consectarium, his verbis latine redditis. *Satis nobis sit, palam facere permitti dumtaxat, & tolerari, tametsi permoleste, & ad majora vitanda mala ab Ecclesia Bacchanaliorum dissolutiones, quemadmodum juste, validoque ratiocinio concludit celebris, piusque Theologus Thomas Stapletonius in sua octava oratione contra Bacchanalia* tom. 2. suorum operum pag. 556. *Discrimen igitur magnum est inter ea, quæ præcipiuntur, & quæ tolerantur*. Aliud est quod docemus, aliud quod sustinemus: aliud quod emendare præcipimur, & donec emendemus, tolerare compellimur. *Verba sunt S. Augustini* contra Faustum lib. 20. *Unde consequitur ex rebus dumtaxat toleratis locum non esse, ut eisdem licite uti pro arbitrio valeamus*. Et post plurima in Bacchanaliorum detestationem hæc adjicit. *Grassantur publicæ dissolutiones hebdomadis septuagesimæ, sexagesimæ, & quinquagesimæ, in quibus Sancta Ecclesia præcipua Redemptionis Mysteria nobis repræsentat, ut nos ad Quadragesimæ pœnitentiam optime præparet, quemadmodum Nos in Nostra Notificatione XIV. tom.* I. *quam cum aliis publici juris fecimus, cum Ecclesiam Bononiensem moderabamur. Et hæc scilicet sunt illa Bacchanalia, quæ celeberrimus Episcopus Gratiani in sua Synodo Amerina habita* 1595. *pag.* 150. *describit*: „ Hinc „ factum (adeo nos prava pervertit consuetudo) ut septuagesimam inter, & „ quadragesimam interjectis diebus, quos Sancta Mater Ecclesia magno Mysterio „ veluti

„ veluti lugubres, funebresque habet, prævalens lasciviæ risus, hilaritatis amor, „ non in lætitiam solum, inconditumque gaudium verterit, sed pene communi „ cuidam insaniæ dedicarit, eoque provecta licentia fit, ut ipsas quoque LE- „ GES, ipsos MAGISTRATUS traxerit, & quod ne privato quidem cuiquam „ ulla bene morata Civitas concederet, id penitus jam publica auctoritate nita- „ tur, & populi veluti obliti nominis, quo fruuntur, in ipsos profanarum gen- „ tium ritus, moresque degenerarunt. " *Quare celebris Ghislen Busebec circiter sæculi XVI. medietatem Imperatoris Ferdinandi I. ad Solimanum II. Orator scriptis consignavit, quemdam Turcarum legatum, qui Bacchanaliorum tempore apud Christianos moratus erat, in Patriam reversum narrasse quodam anni; nempe Bacchanalium, tempore Christianos insanire, at vi cujusdam cineris super eorum caput respersi ad sanam redire mentem :* „ Ut non frustra creditum „ sit hominem Turcam, qui eo tempore ad nos publici negotii causa Legatus „ venisset, reversum domum retulisse, Christianos certis diebus bacchari, & „ furere, donec genere quodam cineris in Templo respersi redirent ad se, & con- „ valescerent. " *Numquam Ecclesia intermisit, ut huic publicæ corruptelæ se se quoad potuit, opponeret, semperque precibus aliisque pietatis operibus Deum oravit, ut flagella in peccatores suspenderet, suoque potenti auxilio modum rationemque tanti mali exterminandi præberet &c.* Hæc legant & meditentur qui ex Principum permissione colligunt licita esse Theatra, & Bacchanalia.

XIII. Et quoniam Turcarum mentio incidit, opportuna se offert occasio repellendi unam saltem, ex plurimis, injuriam, quam mihi præter jus & fas impingit P. Franciscus ZECH Professor primarius, Doctor Theologus, & Canonista Almæ Universitatis Ingolstadiensis in sua tertia *Dissertatione inaugurali*, in qua me cum Turcis, & *Mahomete*, more quorumdam suorum commilitonum, urbanissime confert. Hæc *inauguralis Dissertatio* (quam si pro meritis executerem, & profligarem, otio sane pessime abuterer, cum non sit duabus aliis jam a me convulsis melior, immo infelicior) ad brevia, sed valde tempestiva parerga me compellit. Exprobrat mihi *P. Franciscus*, quod Ethnicorum, & Hæreticorum Ethicen producam ad *confundendos*, ille ait, Theologos Morales Catholicos : ego vero ajo ad profligandas quorumdam Casuistarum opinationes præter modum laxas. Hæc quippe scribit laudata *Dissert. §. 320. Mahometem & Hæreticos frequenter adducit P. Concina ad confundendos Theologos Morales Catholicos, ea argumenti soliditate, qua Mahometem temperantiæ magis studiosum dicerem, quam Patrem Concina : dum Mahometes vinum suis prohibet, quod permittit P. Concina etiam diebus jejunii extra refectionem.* Hæ sunt acutissimæ argumentationes a vini potu arcessitæ, & tanto Theologo dignæ, quibus me impete-

impetere Adversarii consuescunt. Ubinam quæso *frequenter Mahometem* citavi? Cur locum, cur paginam non indicas? Ut imponere pro arbitrio valeas, nonne? Sed ad venustiora pergamus. Hæc *ibidem* adjicit. *Posset illi* (Concinæ) *in aurem dici, quod SS. D. N. BENEDICTUS XIV.* (const. 113.) *ad Archiepiscopum ejusdem Sacri Ordinis* (Prædicatorum) *scripsit. Sicut laudabilis foret ejus industria, si Acatholicos Authores in iis, in quibus Romanæ Ecclesiæ adversantur, aggressus esset; ita reprehensioni obnoxium se facere, dum illorum libros ad impugnandas Orthodoxorum sententias perlegit, & transcribit.*

XIV. Legi Constitutionem Pontificiam, cujus hæc est inscriptio. *Ven. Fratri Archiepiscopo S. Dominici in Insula Hispaniola* &c. Jure, & merito reprehensus est a Sapientissimo Pontifice Archiepiscopus iste, quod a *Boehmero Lutherano* Scriptore erroneas opiniones mutuatus esset adversus communem Ecclesiæ doctrinam. Ego contra, ut communia Ecclesiæ, & ipsius naturalis, & divini juris præcepta altius confirmarem, opportunitate data, vel ipsorum Ethnicorum præceptiones, & suffragia adduxi. Summam ergo, *P. Francisce*, mihi affingis injuriam, dum me tali Archiepiscopo jure reprehenso comparas. Sed ad interpretationem omnium lepidissimam accedamus. Quisnam, amabo te, est iste Archiepiscopus, & cujus Ordinis? Est Ordinis Dominicani reponit P. ZECH artis criticæ, æque ac rei Theologicæ, & Canonicæ peritissimus. At fallitur mirum in modum Professor primarius. Archiepiscopus iste est *F. IGNATIUS DE PADILLA Ordinis Augustiniani*. At clamat P. ZECH: Nonne Constitutio Pontificia directa est Archiepiscopo *S. Dominici in Insula Hispaniola*? scilicet. At Civitas hæc est, non Ordo S. Dominici. *P. Franciscus* legit Civitatem *S. Dominici* nuncupatam, & continuo eumdem Archiepiscopum Dominicanum a Pontifice exprobratum creavit, ut Dominicani Ordinis, in suæ benevolentiæ testimonium, fastos augeret. Revera hæc in *aurem*, P.Francisce, dicenda, non publicis typis prodenda essent: quia nec P. ZECH, nec suæ Almæ Universitatis eruditionem valde illustrant. Sed vehemens illud plaudendi tum mihi, tum universo Præd. Ordini studium frequentissime in similes, & grandiores lapsus detrudit tum *P. Franciscum*, tum ceteros adversarios meos. Plura implerem folia, si istius *Dissertationis inauguralis* errata, & quidem gravissima refellere vellem. Quid? si recenserem contumelias, quibus me *imperitum*, *ignorantem*, *impostorem*, *malignum* benignissime passim, suo, & aliorum more, ornat? Sed ego more meo, surda aure hæc omnia, quod miseram personam meam impetunt, pertranseo. Addit *P. Franciscus* §. 339. pag. 224. *Frustra P. Concina amarulentam suam ironiam in Probabilistas DULCORARE satagit*. Ex ungue leonem. Si eadem mihi, qua Professor Primarius libertate utitur, loqui expediret,

& ego

& ego in *aures* dicerem P. *Francisco*, & voce submissa, ut abstineat imposterum a libris contra me scribendis, si consulere & sibi, & suæ Almæ Universitatis splendori avet. Minus enim huic exercitio peragendo idoneus eruditis omnibus videtur, mala præsertim repugnante causa. Verum talia fari handquaquam mihi licet.

XV. Sub finem *inauguralis dissertationis* tu in me P. Francisce *prudentiam* desideras, & scientiam. Doles præterea castiorem Ethicen male a me propugnatam esse, & usuræ causam, quam tu sustines, mea ignorantia detrimentum passam esse. Si ego nimis imbecilliter christianam morum doctrinam defendi, tu, pro ea, qua præstas Theologica, & Canonica scientia, & Ecclesiastica eruditione, illam validius propugnato. Plures, fateor, usuræ controversias, præsertim illam, utrum Viri Religiosi Mensarios agere absque læsione paupertatis, & gravissimo scandalo queant, præterivi. Sed, ut tuis desideriis obsecundem, hanc, & alias ejusdem argumenti quæstiones dispiciam, sed tempore: & libellum, quem hisce diebus larvatus *Joannes Baptista Chiarelli* typis Lucensibus in lucem emisit, & in eodem proscriptum fœnoris errorem more suo, nempe invicto pectore defendit, & Christianis sequendum suadet, pro meritis labefactare curabo. Larvam huic *Chiarelli* detraham, ut omnibus pateat verus Author: ejusque crassissimos errores luculenter patefaciam, ut si levi pœnitentia ollm plexus, resipiscere hactenus noluit, visis gravioribus suis erratis in se tandem aliquando revertatur, & veritati fasces submittat. Quod attinet ad prudentiam, quam in me *P.Francisce* desideras, lege, amabo te, positis præjudiciis, *Epistolas Theologico-Morales Eusebii Eranistæ*, & inde colliges, utrum in me, an in adversariis meis desideranda prudentia sit. Hæc pauca in transcursu, & præter institutum, delibavi. Nunc in semitam, a qua me vel repugnantem abduxit P. ZECH, & ad defensionem coegit, regredior.

XVI. Finem huic Capiti impono verbis non alicujus Ecclesiæ Patris, sed Ethnici, Plinii nempe Junioris, qui in *Panegyri* sic alloquitur suum Cæsarem: *Vita Principis censura est, eaque perpetua: ad hunc dirigimur, ad hunc convertimur, nec tam imperio nobis opus est, quam exemplo. Quippe infidelis recti magister est metus. Melius homines exemplis docentur, quæ in primis hoc in se boni habent quod approbant, quæ præcipiunt fieri posse. Et quis terror valuisset efficere, quod reverentia tui effecit? Obtinuit aliquis, ut spectaculum Pantomimorum Populo Romano tolli pateretur, sed non obtinuit, ut vellet. Rogatus es tu, quod cogebat alius; cœpitque esse beneficium, quod necessitas fuerat: neque enim a te minore contentu ut tolleres pantomimos, quam a Patre tuo, ut restitueret exactum est. Utrumque recte: nam & restitui oportebat, quos sustulerat*

malus

malus Princeps; & tolli restitutos. In his enim, quæ a malis bene fiunt; hic tenendus est modus, ut appareat Auctorem displicuisse, non factum. Idem ergo Populus ille aliquando Scenici Imperatoris spectator, & applausor, nunc in Pantomimis quoque adversatur, & damnat effeminatas artes, & indecora seculo studia. Ex quo manifestum est, Principum disciplinam capere etiam vulgus; qua rem, si ab uno fiat, severissimam fecerint omnes. Macte hoc gravitatis gloria, CÆSAR, qua consecutus es, ut quod antea vis, & imperium, nunc mores vocarentur.

CAPUT XX.

Exploditur futilis objectiuncula, a libertate, quæ Poetis, & Comœdis conceditur carpendi mores, & ipsorum Principum lapsus corrigendi, arcessita.

I. De medio Theatra tolle; & continuo libertas scelestos vellicandi, vitia deridendi, & mores reformandi sublata est. Si Poetarum Satyræ, si Comœdorum vividæ repræsentationes desint, quis sordida plebis vitia, quis Nobilium splendidas corruptelas, quis perturbata Principum Regimina, quis istorum aut sævitiam, aut oscitantiam, omissiones, otia, dissolutiones, & cetera delicta, quæ comitari Principatum possunt, increpabit, reformabit, & deridenda, atque detestanda repræsentabit? Adversus Theatra, & Comœdias vocis sonitum extollunt pii, simplicesque Fratres, & Monachi, qui rei politicæ arcana penitus ignorant, qui reformandorum morum rationem minime callent. Si Theatra proscriberentur, illico ad malorum extremum omnia ruerent. Nullum tum sive Principibus, sive subditis frenum; nullum prævaricationi repagulum foret.

II. Quis inducere sibi in animum posset, ut crederet, mundanæ Sapientiæ Magistros hanc potissimum afferre causam, cur debeant Theatra permitti? Quid? Theatra mores corrigunt? Comœdiæ frena imponunt Principibus, & Populo? Hæc est fraternæ correctionis Evangelica Cathedra? Oh infelices Apostoli, & omnium sæculorum sapientissimi Patres, ne dicam, Christus ipse, qui hanc reprimendæ pravitatis regulam ignorarunt! Desipuere vel ipsorum Ethnicorum Sapientiores Philosophi Plato, Aristoteles, Tullius, Plutarchus, Seneca, ceterique, qui Theatra de medio tolli suasere. Theatralis sit, necessum est, illorum Religio, quæ suam in Theatro virtutis promovendæ, & frenandæ malitiæ Cathedram collocat. Deridentur utique in Theatro, & Plautino sale defricantur vitia, & cujuscumque status fraudes, & versuta scelera. At eo ne hæc pertinent, ut mo-

ut moratiores evadant Auditores? Huc ne Mimorum, & Mimarum studia, & conatus tendunt? Evenire, non inficior, potest, ut quispiam ex aspectu & auditu Comœdiæ etiam turpis, nedum modestæ, dedignationem contra flagitia concipiat. At hoc præter institutum, & casu accidit. Et tamen homines reperiuntur adeo bardi, & cæci, ut ex fortuito aliquo eventu regulam inferant universalem. Illa uxor, inquiunt, ex Comœdiæ auditu melior rediit. Esto! Ex lupanarium aspectu, & scortorum vitæ infelicis consideratione aliqui compunguntur. Ejusmodi est morum reformatio ex Comœdiæ aspectu concepta. Quid? Mulieres divina lege prohibentur in Dei Templo docere virtutes, declamare contra vitia, ne illarum cupidine potius, quam Dei amore accendantur homines. Et illis permissum erit una cum Histrionibus e publica Scena orare prophani amoris caussam, fraudes, astutias, dolos rei amatoriæ reserare? Pluribus opus minime est, ut quisque intelligat, purum putumque delirium esse commentum istud; quo in Cathedram Evangelicam transmutari Theatra somniatur. Docentur, & instillantur spectatorum animis scelera illo ipso tempore, quo satyrico sale vellicantur. Pudore suffundit leviculos istos Theatrorum defensores Ethnicus Seneca *Epist. 7. ad Lucil.* inquiens: *Nihil tam damnosum bonis moribus, quam in aliquo spectaculo desidere. Tunc enim per voluptatem facilius vitia subrepunt. Quid me existimas dicere? Avarior redeo, ambitiosior, luxuriosior.*

CAPUT XXI.

In examen adducitur consilium illorum, qui corrigenda Theatra, & Comœdias proponunt. Quam sit vanum, & chymericum votum istud. Cl. Muratorii, & Auctoris Theatri Italici *commenta refelluntur.*

I. Clarissimus & doctissimus Ludovicus Muratorius, Italiæ præsertim nostræ splendor, & ornamentum, atque universæ Reipublicæ Litterariæ illustre decus, in suo Opusculo inscripto: *Della Pubblica Felicità* improbat hodierna Theatra, eaque corrigenda suggerit. Et primo *cap. 14. pag. 153.* scribit: *Il Teatro in sè stesso non è illecito. Tale lo fan divenire le oscenità de' Comici, e le Commedie di cattivo costume. Il che troppo disdice ad un ben regolato Governo; e molto più alla purità del Cristianesimo. Il vedere quivi insegnare le malizie, screditata, e messa in ridicolo la virtù, il vizio allo stringer de' conti felice, non ci vuol già un Catone per riconoscere la deformità di un tal abuso, tanto più pernicioso, quanto maggiore è la folla de' Spettatori.* Theatrum, inquit, natura sua haud est illicitum. Tale evadit Comicorum obscœnitate, &

prava

prava Comœdiarum qualitate. Quod sane optimum gubernium, & in primis Christianismi puritatem dedecet. Dum ibi doceri malitiam, derideri virtutem; & postremum triumphare vitia spectantur, haud est opus Catone, ut tantæ corruptelæ deformitas dignoscatur, eo perniciosior, quo major est Spectatorum affluentia.

III. Duo hic Auctor prodit. Unum, non esse Theatrum natura sua illicitum. Si de Theatro, quod in metaphysica præcisione concipi mente potest, sermo fit, propositio vera est: nam Mundus iste pulcherrimum Theatrum est; &, ut Tertullianus ait, extremum Dei judicium spectaculum grande est. Si contra de Theatro, quod apud tum Græcos, tum Romanos semper obtinuit re ipsa, obtinetque in præsens, disputetur, propositio non falsa modo est, verum etiam Evangelio Christi hostiliter contraria. Theatrum, seu Comœdia, vel Tragœdia plurium partium compositio est. Si una sola pars vitiosa est, tota Comœdia, vel Tragœdia prava sit oportet. Authorem de Theatro, quod revera ab Histrionibus peragitur, loqui existimo. Artem porro hanc Theatralem Mimi exercent, & Mimæ. Professores isti infames omnium nationum consensu reputati semper fuere, suntque in præsentia. Si Professores infames, numquid professio, & ars, clamat Tertullianus, licita & honesta erit? Quamobrem, subdit Cl. Auctor, Comœdorum, & Poetarum pravitate Comœdias, & Theatra moribus perniciosa fieri; atque in Theatris, quæ hodie vigent, virtutem deprimi, vitia extolli. Ergo, ipso doctissimo Muratorio patrocinante, Theatra hodierna se ipsis scelerum gymnasia sunt, & potissimum Christianæ legis sanctitati infesta, Histrionum utique, & Poetarum malitia, quæ semper, & rursus semper Theatris hæsit.

III. Hinc est, quod Auctor corrigi Theatra percupit, inquiens: *Sarebbe da desiderare, che ci fossero valenti, ed onesti Poeti ricchi d' invenzione, i quali o per amor della gloria, o per inclinazione a promovere il ben pubblico componessero Commedie morale, cioè di buoni costumi ..... Commedie adunque o in prosa, o in versi, le quali sapessero far ridere, correggessero il ridicolo de' costumi, delle usanze mal concertate, delle opinioni stolte del volgo, e destramente porgessero buoni ammaestramenti, o almeno nuocere non potessero, renderebbero il Teatro una Scuola segreta del ben operare, e però utile alla Repubblica.*

IV. Hoc idem repetit *cap. 26. pag. 372.* his verbis: *Ripeto, che miglior ripiego sarebbe, che dal generoso Principe si facessero comporre da chi ha la convenevole abilità ...... delle Commedie insieme piacevoli, e morate: o almeno scegliere tra le già composte dagl' Italiani, Francesi, Spagnuoli, ed Inglesi quelle, che più si credono atte ad emendare le perniciose, e le ridicole passioni del* popo-

popolo . . . . Le ben fatte Tragedie , e Commedie potrebbero anche esse divenire utilissime Prediche pel Popolo . E tanto più efficaci per conto delle ultime , perchè il Ridicolo è una spada più acuta e penetrante dell' altre .

V. Doctissimi Muratorii ingenium, eruditionem , & scientiam semper summo habui , habeboque in pretio . In quibusdam tamen Christianæ Moralis præceptionibus , etiam dum erat in vivis , ab eo discessi , quamvis mutuo inter nos obtineret Epistolarum communicatio. Consilium itaque ab eo propositum corrigendi Theatra , Tragœdias , & Comœdias probo , quatenus eo pertinet , ut minus obscœnitatis , & turpitudinis in iisdem appareat . Rejicio vero ut dulce somnium , si contendatur componi cum Christiana professione Theatrorum usum posse , nisi aliud omnino genus Comœdiarum , & Tragœdiarum hactenus in publicis Theatris inauditum excogitetur . Alia argumenta , alii Actores , alia vestitus forma , alii cantus , aliæ choreæ exclusis fabulis , alia denique omnia substituantur necessum est , ut Christiana Comœdia sit . Seligantur , inquit , ex Italicis , Gallicis , Hispanicis , & Anglicis Comœdiis , quæ aptiores populorum moribus emendandis judicantur . Optimæ Tragœdiæ , & Comœdiæ utilissimæ Conciones populo evadere queunt, & eo efficaciores, quod ridicularia efficacius moveant, penetrentque. Qui sic ratiocinatur , aquam cribro colligit, dealbatque Ethiopem. Quid ? Inter risum , facetias, & jocos, inter majestatem Scenarum , & pomparum luxum, & fastum reflorescet morum integritas ? Mimi , & Mimæ e proscenio Poetarum fabulas, & tricas amatorias actitantes, Auditores ad meliorem frugem revocabunt ? Acutissime S. Augustinus hæc dulcia somnia vellicat hoc epiphonemate : *Numquid & Diabolus factus est Christianus* ? Profecto Catone non egemus , ut quam sint lepida commenta isthæc , & ridicula dignoscatur. Eligantur ex indicatis optimæ Tragœdiæ, & Comœdiæ. An non omnes eo conspirant , ut humani cordis indomitos affectus , seu , ut dicitur , passiones aut libidinis, aut ambitionis, aut vanæ gloriæ, aut vindictæ, aut desperationis excitent, exstimulent, inflamment ? Finge Drammata Poetica honestissimis vocibus esse composita . Propterea ne non amatorium , non molle , non effeminatum est argumentum, quod vocibus subest ? Accedit non quamlibet veneni partem esse noxiam , sed omnes permixtæ mortem inferunt , ut jam supra ostensum est . Poetica Drammata , tametsi honestissima essent, inficiuntur Mimorum , & Mimarum gestibus, motibus, jocis , ceterisque præstigiis sæpius indicatis , & Matronularum lascive ornatarum cum suis amasiunculis in Theatrorum pulpitis sedentium aspectu .

VI. Omnes clamant moderandas Comœdias , & Tragœdias , corrigendosque Theatrorum abusus . At nemo hucusque hujusce moderationis , & reformationis

regu-

regulas præscribere dignatus est. Ad hanc reformationem primum omnium in exilium pellendi essent Mimi, & Mimæ, ut pote infames, proscribendus muliebris vestitus, & cetera omnia, quæ luxum, lasciviam, & vanitatem præferunt: modeste, & pudice ornatæ ad Theatrum accedere Matronæ, & a viris penitus sejunctæ considere in pulpitis deberent. Vix desiderare, nedum sperare talia licet. Mera itaque chymæra est hæc Theatrorum reformatio, quam omnes Sapientes derident; faciliusque aboleri, quam reformari Theatra valent, ut habetur in *L. 2. de Majuma Cod.Theod.*, ubi dicitur: *Sed ut proclive est ad deteriora humanum genus, ut facilius sit a voluptate penitus abstinere, quam ea concessa intra honesti limites contineri. Adversus hujusmodi obscœnitates iterum erumpentes fuit Joanni Chrysostomo iterum atque iterum declamandum. Quamobrem effecit tandem, ut eædem tandem penitus vetarentur, dato adversus eas ejusmedi ab Arcadio Imperatore rescripto.* Quoniam vero Imperator non omnia, ut petierat Chrysostomus, spectacula, sed illud dumtaxat de *Majuma* abolevit anno 399. ideo Sanctissimus Patriarcha declamare adversus Comœdias anno 400. & 401. non destitit, ut ipsemet *Homil.* 44. in Apostolorum Acta testatur.

VII. Confirmant hanc veritatem duo celebres Jesuitæ. P. PETRUS DE GUZMAN *Serm. 6. §. 8.* hæc idiomate Hispanico, & latine a me reddita scribit: *Tot sæculorum experientia constat, fieri nequaquam posse, ut ad honestatis regulas Comœdiæ reformentur, & moderentur, jocis, facetiis, & dicteriis inhonestis sublatis. Fuerunt enim, suntque in præsens veluti hydra, cujus si unum præcideris caput, aliud renascitur; aut brachium gangræna infectum, quod salubrius est totum, quam ulcerosam partem amputare. Facilius itaque Comœdiæ e Republica Christiana exterminari, quam reformari queunt, sicuti præstit Catholicus Rex Philippus II. immortalis memoriæ.*

VIII. P. Joannes Marianna *lib. 3. de Reg. inst. cap. 16.* inquit: *Censeo cum multis fore e Republica, si Histriones pretio venales penitus removeantur. Omnes enim pecuniæ caussa omnes turpitudines suscipiunt, instillantque aliis: quæstuaria arte exhauriunt pecunias, & veluti sopitis voluptate sensibus latenter extorquent, quas non minori turpitudine insumunt: otio & desidia ut torpeant Cives efficiunt, quæ omnium vitiorum radix est: vitiis omnibus, & fraudibus viam muniunt, libidine maxime, quæ auribus, & oculis suscipitur ..... Quod si non obtinemus, ut ludi scenici penitus amoveantur, & placet nihilominus eam oblectationem populis dare, quod jus, & æquitas postulare videtur, impetrare certe cupimus, ut delectus aliquis sit, ne promiscua licentia quidvis agendi Histrionibus concedatur; sed legibus certis circumscribantur, & finibus, quos nemo impune transgrediatur. Tametsi nullis legibus putabam furorem*

hunc

hunc satis frenari. Prudenter quidam, O here, inquit, quæ res nec modum habet, neque consilium, ratione modoque tractari non vult.

IX. Sed reponit Muratorius pag. 375. *Che non si può pretendere nel Popolo la santa vita, e perfezione de' Claustrali*. Rursus pag. 369. *Si sa quel che facea Augusto a' suoi tempi per incantare, e aver dalla sua il Popolo Romano. Quel Principe intendeva egregiamente l' arte del navigare*. Verum enimvero axiomata, quæ ibi scribit Cl. Auctor pro subditis Augusti, secus pro Christi Discipulis opportuna utcumque esse possunt. Siquidem callebat egregie Augustus *artem*, ut Auctor noster inquit, *navigandi*, idest artem Populum Romanum, & universam Rempublicam in Tyrannidem redigendi. Intellexit Imperaror perspicacissimus, viam isthuc perveniendi non aliam esse, quam Populorum amorem: ut hunc vero sibi conciliaret, solatia, tripudia, spectacula, & cetera omnia, quæ corrumpendis moribus, & obcæcandis animis opportuna erant, liberalissime impertiit, ut Populi voluptatis, & carnalium illecebrbrum præstigiis capti tyrannidem usurparet. Hæc ne *Publicæ Felicitatis* promovendæ via? Mirandum est, Augustum flagitiosissimæ vitæ Principem, qui coercere propriam familiam intra honestatis limites ignoravit, cujus uxor profligati pudoris mulier, & Filiæ ipsæ publico probro, & ignominiæ obnoxiæ fuere in Christiani regiminis exemplum proponi. Cedo. Præstantissimi illi, atque invictissimi Heroes, qui Imperii Romani fundamenta, & bases posuere, qui illud tribus integris, & fere quatuor seculis amplificarunt, numquid Theatra erexere? Numquid Mimorum, & Mimarum oblectamentis Populum effeminarunt? Audiant novi rei politicæ, & publicæ felicitatis Magistri Titum Livium in ipsius Historiæ exordio. *Ad illa mibi pro se quisque acriter intendat animum, quæ vita, qui mores fuerint, per quos viros, quibusque artibus domi, militiæque & partum, & auctum Imperium sit. Labente deinde paulatim disciplina velut dissidentes primo mores sequatur animo; deinde ut magis magisque lapsi tum ire cœperint præcipites, donec ad hæc tempora, quibus nec vitia nostra, nec remedia pati possumus, perventum est.* Artes vero, quibus partum Imperium est, & vitia, quibus dilapsum sit continuo perhibet. *Nulla umquam Respublica nec major, nec sanctior, nec bonis exemplis ditior fuit, nec in quam tam seræ avaritia, luxuriaque immigraverint: nec ubi tantus, ac tamdiu paupertati ac parsimoniæ honos fuerit.... Nuper divitiæ avaritiam, & abundantes voluptates desiderium per luxum, atque libidinem pereundi, perdendique omnia invexere. Sed querelæ ne tum quidem gratæ futuræ, cum forsitan necessariæ erunt.* Quid si quæ Plutarchus, quæ Seneca, quæ Plinius docent referre vellem? Revolvant rei politicæ Magistri imperia omnia tum civilia, tum sacra, intelligentque

K labore,

labore, penuria, paupertate, & parsimonia parta. Ubi vero amplificata, & divitiis aucta, tum voluptate theatrica, luxu, pompis, luxuria dilapsa sunt. Sed ad alia pergamus. Utique a Populo jejunia, solitudo, paupertas, & cetera hujusmodi affligendæ carni idonea repetenda non sunt. At sciant oportet mundanæ felicitatis assertores, non aliud esse Claustralium, & Ecclesiasticorum omnium Professionem, quam viam, quæ facilius & securius eo perducit, quo tendere Christiani omnes debent. Claustrales votorum armis instructi intra solitudinis arcem inclusi dimicant: Christiani medio, apertoque in campo præfatis armis denudati, & hostium telis undiqueversum obsessi præliantur. Si Christianus, aut Christiana in Theatro, in Conversatione promiscua libere fruitur simplici delectatione venerea interna, æque damnatur, nisi pœniteat, ac Claustralis, & Monialis. Aspectus libidinosus æque lethifer in laico, ac in Sacerdote est, circumstantia sacrilegii sublata; quod ad æternam damnationem perinde est. Gravius punietur Sacerdos, qui majori gratiarum copia abusus fuit. Intelligant tandem Theatrorum assertores, ideo Religiosos viros consilia vovere Evangelica, ut exactius, & facilius servare Divina mandata omnibus Christianis communia queant. Omnes Christiani intaminatam custodire castitatem, aut virginalem, aut matrimonialem obstricti sunt. Et quoniam difficillimum est inter tot corrupti seculi pericula, sive virginalem, sive maritalem puritatem illæsam defendere: idcirco Religiosi viri tot armis, quibus abundant Claustra, se muniunt. Sed id verum habet, Christianismi ideam & imaginem abolitam in plurimis esse. An Claustrales allocutus est Paulus 1. *Cor.* 7. inquiens: *Hoc itaque dico vobis, fratres, tempus breve est. Reliquum est, ut & qui habent uxores, tamquam non habentes sint: & qui flent, tamquam non flentes; & qui gaudent, tamquam non gaudentes; & qui emunt, tamquam non possidentes; & qui utuntur hoc Mundo, tamquam non utantur. Præterit enim figura hujus Mundi*? An Claustrales Christus allocutus est, dicens: *Contendite intrare per angustam portam. Si quis vult post me venire abneget semetipsum, & tollat Crucem suam, & sequatur me*? Num Crucem Christi portant, ejusque vestigiis insistunt Viri Theatrales? Nisi nimium a via digrederer, Chrysostomi declamationem reseriberem adversus hanc Christianorum, & Claustralium præjudicatam opinionem. Sed hæc in transcursu delibasse sufficiat.

X. Author *Theatri Italici* & ipse corrigenda & ad honestam formam Theatra redigenda, non abolenda contendit. Quod ut evincat, mirifica, & lepidissima paradoxa a Gallico Scriptore mutuo accepta absque fœnore evulgavit. In *Præfat.* enim *ad Tom.* I. pag. XXII. *& seq.* hæc docet:

XI. „ Io

XI. „ Io ben so ; che non piacerà *ad alcuni pii* , *e Religiosi uomini* questa „ cura di migliorare ciò , ch' essi abolir vorrebbero . Troppo orror de' Teatri „ han essi conceputo nel leggere i Santi Padri , e alcuni Sacri Canoni ancora : „ nè vale risponder loro, che dalla sordidezza, e crudeltà di alcuni degli Spet- „ tacoli antichi prendean motivo ; posciachè questi *Zelanti* su molti passi si fon- „ dano , i quali non come disoneste , o crudeli , ma generalmente e assoluta- „ mente sembrano condannar le scene , e gli altri pubblici spettacoli . Questi „ passi , per non dissimular nulla , ci sono veramente , ma convien intenderne „ la ragione , e la forza. Bisogna sapere, che anticamente e gli Scenici , e gli „ altri più solenni divertimenti *erano atti di Religione* , *che inchiudevano ne- „ cessariamente Idolatria* . *Questa verità è più che ad altri palese* , *e sicura agli „ Antiquarj* , *cioè agl' investigatori delle notizie più precise e certe delle pri- „ sche età* . " Et paulo ante , nempe pag. 18. scribit paucos dumtaxat Ethnicæ Superstitionis mysteriis initiatos vim hujus vocis *Theatralis* percipere . „ Non „ si è veduto mai con essi mettere un popolo a sussurro , e destar *furori* di ap- „ plauso di tanto in tanto , e *far disfare ogni persona di buon senso in affet- „ ti* (at quos in affectus ? Et hoc sanctitati Evangelicæ haud repugnat ?) „ *come si è veduto con qualche Tragedia Italiana* (verbi grazia la MERO- „ PE moderna .) *E come potrebbe mai conseguirsi tanto con Opere da Teatro* ; „ *nelle quali orma per lo più non sia di Teatrale* . La forza di questo TERMI- „ NE , SOL DA POCHI INIZIATI IN QUESTI MISTERI , E IN POCHI „ LUOGHI S' INTENDE . "

XII. Hæc Mysteria ab integro fere seculo Gallis , a quibus ea hausit Auctor noster , plane reserata erant . Quod , ut pateat , repetam , oportet , quod supra indicavi , nempe Serenissimum Principem DE CONTI anno *1669.* Opusculum edidisse inscriptum hoc titulo : *Traité de la Comedie & des Spectacles selon la Tradition de l' Eglise* . Continuo prodiit in Theatrorum patrocinium contra præfatum Tractatum *Dissertatio* ab Anonymo edita . Dominus DE VOISIN Presbyter , & Doctor Theologus , & Regius Consiliator Tomum in 4. edidit , qui præfert hunc titulum : *La Defense du traité de Monseigneur le Prince de de Conti* , *touchant la Comedie* , *& les Spectacles* . *Ou la refutation d' un Livre intitulé Dissertation sur la condamnation des Theatres* .

XIII. Dominus de VOISIN in ipsa Præfatione specimen *Dissertationis* in favorem Theatri paucis perstringit his verbis : „ Cet illustre Prince a fait „ voir evidemment par la Tradition perpetuelle de l' Eglise , que les Co- „ medies ont toujours été condamnées & que leurs Acteurs ont été excom- „ muniez , & notez d' infamie . *L' Auteur de la Dissertation pretend tout le*

„ *contraire : & toutes ses preuves ne sont fondées que sur des suppositions visi-*
„ *blement fausses*. La premiere est que les Sains Peres n'ont condamné les Co-
„ medies de leur tems, qu'à cause de l'Idolatrie dont elles étoient souillées ;
„ d'où il tire cette consequence que les Comedies de nôtre tems etant *exemtes*
„ *d'Idolatrie* ne peuvent être condamnées? Cette supposition, dis-je ; est visi-
„ blement fausse.....

„ C'est donc inutilment que l'Auteur de la Dissertation dit dans le premier
„ chapitre, que les Spetacles des Anciens ont fait partie de la Religion Payen-
„ ne : dans le Second, que la representation des Comedies, & des Tragedies,
„ étoit un acte de Religion : & dans le Troisieme, que les Anciens Peres de
„ l'Eglise defendirent aux Chretiens d'assister aux jeux du Theatre, parceque
„ c'étoit participer à l'idolatrie. D'où il conclud dans le Quatrieme Chapitre
„ que la representation des Poemes Dramatiques ne peut être defendue par la
„ raison des Anciens Peres de l'Eglise &c.

XIV. Auctor *Theatri Italici* subdit *pag. 26. & seq.* „ Ma un'altra schiera
„ d'autorità e sacre, e profane ci vien in proposito scagliata contra, dalle qua-
„ li par venga a ricavarsi in tanto obbrobrio essere stata sempre negli antichi
„ tempi presso le oneste persone la Scena, che non solamente esecrata da' San-
„ ti Padri, ma infamata ne rimanesse generalmente per le Leggi Civili. Al
„ che non pertanto rispondo, tutto questo rumore *non aver per fondamento*,
„ *che un altro equivoco*. Due generi di rappresentazioni ebbero gli Antichi in
„ Teatro. Con l'uno si parlava all' udito, con l'altro agli occhi. Secondo
„ quello Commedie si recitavano e Tragedie, e Atellane, ch'erano una giunta
„ scherzevole, ma onesta, quasi Farse, o intermezzi. Secondo questo in tut-
„ to, o in parte si esprimevano le cose con gesti, positure, e movimenti del
„ corpo, e con balli imitativi accompagnati da suono, e canzoni ; al che si
„ diede nome di Mimi, e di Pantomimi, e d'arti giocose, e d'arti sceniche, e
„ d'Istrioni. Ora l'infamia, e i rimproveri sul secondo genere caddero, e non
„ sul primo. *Ma perchè pochi sono, che per acutezza d'ingegno, e per inti-*
„ *ma notizia delle cose sieno atti a ben distinguere il significato de' vocaboli stes-*
„ *si ne' diversi tempi, e ne' diversi luoghi*, il sentir condannare sì bruttamente
„ Istrioni, Teatro, Scena, Spettacoli, fece credere le recite Teatrali assoluta-
„ mente proscritte..... Quanto alle Leggi, basta osservare, che di tutte quel-
„ le, ove dell'infamia agli operanti ne' Teatri imposta si fa menzione, sian
„ ne' Digesti, sian nel Codice di Teodosio, o in quel di Giustiniano, nè pur
„ una si trova, in cui Tragici si veggan nominati, nè Comici, nè Atto-
„ ri di Atellane ; da che si fa chiaro ; come questi non ci venian compresi :
perchè

„ perchè essendo mestieri particolari, e diversi, non poteano in cosa si odiosa senza esser nominati, essere intesi. Vi si parla per lo più *de' Professori d' arte Ludicra*; ma fra questa tanto è lontano, che l' arte di recitare da' Legislatori si computasse, quanto che decisero i Giurisconsulti alla Legge degli Atleti non computarcisi nè pure i Timelici. „

XV. Non aliud ingenii acumen, nec selectiorem eruditionem Auctor noster, ad hoc quod attinet, præsefert, quam quæ est in refricandis vanis commentis a seculo fere editis. Audiamus Dominum *DEVOISIN*, qui in *Præf. pag.* xlix. sic persequitur: „ Secondement, l' Auteur de la Dissertation suppose que les Anciens Romains n' ont jamais compris les Acteurs de Comedies, & de Tragedies, sous le nom d' Histrions & de Sceniques. D' où il infere dans le neuvieme chapitre que les Acteurs des Poemes Dramatiques n' étoient point infames parmi les Romains; mais seulement les Histrions, & les Bateleurs. Et les censures, dit-il, dont l' Eglise a frappé les Histrions & les Sceniques, & l' infamie dont les loix Civiles les ont notez, ne tombent point sur les Acteurs de Comedies & de Tragedies. Mais cette supposition n' est qu' une pure *illusion*; car il est constant par le temoignage des plus celebres Auteurs de l' Antiquité que les Romains ont compris les Acteurs de Comedies, & de Tragedies sous le nom d' Histrions & de Sceniques. Et par consequent l' Eglise en Excommuniant les Histrions, & les Sceniques generalement, & sans aucune exception, a aussi Excommunié les Comediens, & les Acteurs de Tragedies: & les loix Civiles, en notant d' infamie les Histrions & les Scenique generalement & sans aucune exception, ont aussi declaré infames les Acteurs de Comedies & de Tragedies: puisqu' ils êtoient compris sous le nom d' Histrions & de Sceniques.

„ Et c'est en vain que l' Auteur de la disertation fait un si long discours de l'impudence des jeux Sceniques dans le v. chapitre: Des Poemes Dramatiques representez aux jeux Sceniques, dans le vi. De la distinction des Acteurs des Poemes Dramatiques, & des Histrions & Bateleurs des jeux Sceniques dans le vii. Des erreurs des Modernes sur ce sujet dans le viii. Et de l' extreme impudence des jeux Sceniques & des Histrions dans le x. car cette rapsodie ne sert de rien, & ne merite pas qu' on s'y arrête &c....,

„ En troisieme lieu l' Auteur de la Dissertation suppose que *Ars ludicra* ne signifie autre chose que *l' Art de buffoner*. D' où il infere que les loix civiles, en notant d'infamie ceux qui montent sur le Theatre pour exercer *Artem ludicram*, n' imposent cette peine qu'aux Bouffons, & non pas aux Comediens. Mais *c'est une ignorance grossiere* de ne pas sçavoir que *Ars ludicra*

„ *dicta* signifie l'Art de representer toutes sortes de jeux, & particulierement „ les Comedies, comme on le peut apprendre par la seule lecture de Valere „ Maxime, & par l'interpretation de tous les Jurisconsultes &c.

XVI. Dominus DE VOISIN paucis universæ Dissertationis specimen duntaxat perstringit. Integro porro volumine indicata commenta, seu deliria amplissima eruditionis cum prophanæ, tum sacræ copia propulsat; & in fumum disjicit: unde infert Dissertatorem merum esse fabulatorem, delirum, universæ Antiquitatis & Paganicæ, & Christianæ ignorantissimum, nec non SS. Patrum, Conciliorum, Sacrorum Canonum, & Legum Civilium depravatorem vanissimum. Legerit, nec ne, Cl. *Theatri Italici* Auctor hanc Gallicam Dissertationem, nihil ad institutum attinet. Illud compertum est, exploratumque, ipsissimam esse & Præfationis ad Theatrum Italicum, & Dissertationis doctrinam, ut cuique utramque legenti planum fiet. Forsitan omnibus iis, qui profundis Antiquitatis *Mysteriis initiati* sunt, eadem lux affulget. Sed hæc ad me nihil attinent. Illud satis mirari haud valeo, quod Cl. & eruditissimus Thea tri Italici Auctor, tamquam arcanam doctrinam, & interpretationem selectissimam, Italis divendat erroneum commentum non modo a prædicto Dissertatore decem Capitibus explicatum, sed ipsis PP. Caffaro, Segneri, ne dicam aliquibus laxioribus Casuistis, compertum.

XVII. Ego supra *Cap. 3.* Patrum testimoniis adductis palam feci, & quidem luculentissime, manifestam chymæram esse ob idololatriam, secus ob impudicitiam improbata a Patribus fuisse Theatra. Non minus ineptum est commentum, & fabulosum, leges unum, non aliud Theatrorum genus infamiæ damnare. Dominus *DE VOISIN* fuso sermone hoc somnium dispellit *loc. cit.* Unum, & alterum testimonium in transcursu promam. Auctor *Theatri Italici pag. 29.* scribit: „ Non avrebbe Cicerone, uomo pieno d'onestà, e di decoro col Commediante Roscio, e col Tragediante Esopo professata palesamente famigliarità ed amicizia, se arte vergognosa professata avessero. " Legatur Ciceronis Oratio, & verum esse reperietur, quod *lib. 1. de consens. Evangelis. cap. 33.* S. Augustinus scribit: *Cicero cum Roscium quemdam laudaret Histrionem, ita peritum dixit, ut solus esset dignus, qui in Scenam deberet intrare; ita virum bonum, ut solus esset dignus, qui eo non deberet accedere*. Pergit Auctor *Theatri Italici* pag. xxx. „ Tra Greci poi non solamente a professori non „ recò infamia la scena, ma neppur vergogna a chiunque si fosse, come si ha „ singolarmente dal Proemio di Cornelio Nipote. " Cornelius Nepos hæc ait in Procemio: *Nulla Lacedæmoni tam est nobilis vidua, quæ non ad scenam eat, mercede conducta. Magnis in laudibus tota fuit Græcia, Victorem Olym-*

Olympiæ citari, in scenam vero prodire, & populo esse spectaculo, nemini in iisdem gentibus fuit turpitudini. Quæ OMNIA apud nos, partim infamia, partim humilia, atque ab honestate remota ponuntur. In Not. 36. hæc subduntur: (Apud Nos) *scilicet Romanos. Illis OMNE Histrionum genus infame fuit, atque expers honorum Civilium. Vide August. de C. D. 2. 13. cum Not. Vives, Coquei & L. 1. & 2. de his qui not. infam.* Sed quid in re apertissima tempus fallimus?

XVIII. Etiam Auctor Gallus in citata Dissertatione Græcorum honorem Histrionibus tributum imperitissime obtrudit, ejusdemque Antiquitatis ignorantiam acriter vellicat Dominus *DE VOISIN cap. 9.* vetustis documentis adductis, quorum aliqua cursim indicabo. Plutarchus *de Inst. Lacon.* hæc scribit: *Comœdias, & Tragœdias non admittebant Lacones, ut neque serio, neque joco eos, qui legibus contradicerent, audirent.* At degenerante more, ut fit, admissi ludi fuere; interdicto mulieribus ad eos accessu, qui tandem ut Cornelius Nepos refert, eis concessus fuit. Sed uni Civitati Græcos alios opponere licet. Neque enim de eo quod invexerit tempus, quo omnia corrumpuntur præclare instituta, disputatur; sed de eo quod Sapientes constituere. Plutarchus de glor. Athen. hæc refert: *De Drammatibus autem ita censuerunt Athenienses, esse rem indecoram, & intolerabilem, ut lege cautum esse, ne quis Areopagita Comœdiam faceret.* Rursus idem Plutarchus *in Apophteg. Lacon.* narrat Lacedæmones ipsos Mimos, & Histriones, omnesque Comœdos infames reputasse: *Quum aliquando Callipides Tragœdiarum histrio celebris .... primum occurrisset Agesilao, atque salutasset, deinde proterve in comitatum se ingessisset, atque ostentaret, sperans blande se ab Agesilao compellatum iri, tandem diceret: Non agnoscis me, Rex, neque inaudisti quis sim? Intuitus in eum, nonne, inquit, Tu Callipides es Mimus?* Quod interdum ad dignitates evectus aliquis Mimus fuerit, non tollit, quin Legislatores, & Sapientes Histrionum, sicut & Mimorum omnium artem, ut infamem, reprobaverint. Si plura aves, lege citatum DE VOISIN.

XIX. Hæc omnia alto obvolvissem silentio, nisi prima Christianæ sanctitatis fundamenta impeterent. Duo sunt potissima, & perniciosissima scelera, libidinis nempe, & avaritiæ, ob quæ maxima humani generis pars æternum periclitatur. Ambo hæc monstra Auctor fovet, dum hic voluptatis negotium Theatrorum defensione, & avaræ cupiditatis flammam, alibi usuræ propugnatione accendere, & amplificare omni quæsita arte studet. Et quod omnium pejus est, in utroque argumento SS. Patrum doctrinam, & Ecclesiæ traditionem corrumpit, & subvertit. Insitam quoque Divinæ Gratiæ efficacitatem adimere infelici

conatu pertentavit. Et quod omnem superat fidem, se, dum talia scribit, bellum Domini præliari, & Religionis Catholicæ causam adversus Novatores agere sibi dulcissime blanditur.

XX. Et quoniam de Divina gratia sermo incidit, veniam dabit Lector, si occasione data, vel arrepta, brevissima digressione hic illum detinebo, ut facti veritatem patefaciam, atque explicem. Ad illustrem hunc Auctorem die 1. Augusti elapso anno 1750. epistolam scripsi, qua significavi, me non esse Auctorem libri inscripti: *Difesa delle Animavversioni* &c. De hac Epistola, quam privatim scripsi, quæque, me prorsus repugnante publicis typis evulgata fuit, plura sileo in editoris obsequium. Sat mihi est, nullum in eadem Epistola verbum extare, cujus me pœniteat. Singularem existimationem, venerationem, & profundum obsequium, quod ibidem illi professus sum, iterum confirmo, addoque perspicacissimum celeberrimi viri ingenium, scribendi elegantiam, in Re Nummaria, & Lapidaria interpretanda eruditionem, qua ipse careo, me semper suspexisse. Cur ergo publicatæ Epistolæ memini? Quod forte ille, & certe plures existimarunt quidquam emolumenti in *Historia Theologicæ* prædictæ doctrinam erui inde posse obsequentem periocham ibidem scriptam. *Io l'altro Mese ho pubblicato il Tomo 6. della Teologia Cristiana, nel quale spiego il Sistema di Lutero, di Calvino, e di Giansenio sulla libertà, e sulla grazia, dove difendo dottrine cotanto contrarie a quelle delle* Animavversioni, *e del detto ultimo libro intitolato* Difesa delle &c., *quanto è contraria alle tenebre la luce, e al Paradiso l'Inferno*. Quid hinc? Propterea-ne vel tantillum faveo *Historiæ Theologicæ*, quam Semipelagianismi fuligine tinctam vi justi ratiocinii Theologici (nisi fallor ipse) constanter existimo? Quod unam opinionem falsam putem, idcircone alteram judico: *Quorum opiniones* (inquit Cic. *lib. 1. de nat. Deor.*) *cum tam variæ sint, tamque inter se dissidentes, alterum fieri profecto potest, ut earum nulla; alterum certe non potest, ut plus una vera sit*. Ut itaque præjudicatas de præfata Epistola mea opiniones penitus disjiciam, denuo repeto, me utique doctrinam docuisse, non secus oppositam nonnullis sententiis in opere *Animavversioni*, ac lucem tenebris, & Paradisum Inferno. Verum eadem sinceritate fateor, hanc meam doctrinam longe infensius cum *Historiæ Theologicæ* systemate pugnare. Obsequii gratia abstineo a promenda censura, quam mente formavi in talem *Historiam*. Id solum candide assero, perdoctum *Animadversionum* Auctorem revera in sacra Theologia apprime versatum, strenue efficacissimeque *Historiæ Theologicæ* systema labefactare. Cum erudito Theologo Gratiam Divinam natura sua efficacem propugno, quod est celeberrimæ controversiæ caput, quamvis in nonnullis aliis ab eodem sum-

summopere, sicuti in laudata Epistola indicavi, distem. Hæc per transcenam declarare placuit in veritatis favorem, quemadmodum ejusdem veritatis caussa *Theatri Italici* mentionem feci. Si quæstio meram spectasset eruditionem, intactam illam præteriissem. Verùm quia Theatralis corruptela maleficium est, ut ex P. SEGNERI vidimus, omnium perniciosissimum, quod hominum mentes dementat, & usquequaque animas inficit, idcirco omni humano respectu abscisso, calamum acui, ut animas Christi sanguine redemptas a tam immani fascinio, quoad possem, averterem. Omnes itaque Christi fideles iterum atque iterum obtestor, ne se in errorem, & in æternum præcipitium pertrahi sinant a quibusdam eruditulis, qui Sacrarum Litterarum, & Ecclesiasticæ eruditionis sublimiorem sibi vindicantes comprehensionem, legis Evangelicæ spiritum, non secus ac semetipsos ignorant. Extrema clades, quam seculo XVI. passa Ecclesia est, inde potissimum manavit, quòd Grammatici, Poetæ, & politioris humanitatis cultores, vanitate inflati voluerint & ipsi Theologi esse, & videri. Ex quo factum est, ut veris etiam Theologis insultare, ac detrahere ausi sint; & se per omnia miscentes, turpissimos in errores prolapsi fuerint. Humanum ingenium primæ culpæ tenebris circumfusum angustis clauditur terminis. Quisque in suo stadio currat, & propriam attingere metam contentus sit: alioquin qui præstitutos suæ stationis limites transilire contendet, rem omnem amittet. Utinam tandem isti resipiscerent, & a fovenda Theatrali voluptate, & fœnoris immunitate, a neganda arte magica, & Divinæ gratiæ efficacitate contra luculentissima Scripturarum testimonia, & assertissimam perennemque Ecclesiæ traditionem abstinerent. Ceterum nisi ab oppugnanda Evangelica doctrina, cujus notitia carent, sibi temperaverint, intelligant velim, non defuturos Dei viros, qui mundo, calumnia, libellis famosis contemptis, Christi caussam invicto pectore sustinebunt, illorumque errores viriliter profligabunt. A diverticulo in semitam regredior.

XXI. Insistit Auctor *Theatri Italici* pag. 34. „Non però gioverà mai tanto „chi s'affaticherà per abolire i divertimenti Teatrali che presso le più colte „Nazioni ci furono, e ci saranno sempre, quanto chi per corregerli. Aggiungasi, che scuola insensibile, ma però efficace si può nella Scena introdurre, „seminando in molte cose il buon sentimento, e varie notizie spargendo, e IL „MEGLIO DELLA MORALE in coloro instillando, che nè vorrebbero, nè „saprebbero imparar tanto da' Libri."

XXII. Ut ab ultimis verbis orsa capiam, felicius ergo inter Scenas, Mimos, & Mimas defæcatior Moralis succus instillatur in eorum animos, qui nollent, aut nescirent ex Bibliorum, & similium Librorum lectione perdiscere? Belle, & venu-

& venuste! Sed cujus generis est hic Moralis Theatralis succus melior? Audi: „ Non si è veduto mai con essi mettere un popolo a susurro, e destar FURO- „ RI d'applauso di tanto in tanto, e far disfare ogni persona di buon senso in „ affetti, come si è veduto in qualche Tragedia Italiana " (*la moderna Merope*).

XXIII. Audisti? Purior Moralis succus tum habetur, cum populus videns, & audiens repræsentari Cleopatram, & Sofonisbam, Meropem, & Poetarum fabulas in rumorem, & plausuum furorem erumpit, & quisque vel prudentior affectuum alacritate deliquescit. Hæc sunt recentium Theologorum, qui cum Calvinistis, Bajanistis, & Jasenistis, secus cum propriis affectionibus strenue belligerant, effata, & theoremata. Non minus lepidum & venustum est; quod idem auctor primo loco proponit. Plus proderit, qui Theatra corrigenda, & spectanda, quam qui abolenda suadet: Quoniam latior semper fuit, eritque perditionis æternæ via; & Mundus, & Dæmon numerosiorem semper, quam Christi Schola, discipulorum habuere, habebuntque multitudinem. Et tamen etiam ad hoc quod attinet, egregie fallitur antiquarius. Nam Theatra plura diruta; contra, nec unum hactenus correctum vidimus. Si quidem Arcadius Imperator instante Chrysostomo, Theatra sin in totum, saltem in partem de medio sustulit. Sanctus Ludovicus Galliarum Rex in exilium Comœdos egit. Comœdos proscripsere Catholici Reges Philippus II., & Philippus IV. Histriones repræsentare Parisiis spectacula vetitum est anno 1584., & 1588. Theatra demolitus est Cordubæ Venerabilis P. Possada miraculorum patrator celeberrimus. Theatra hisce diebus in pia Xenodochia transmutavit præstantissimus Archiepiscopus Valentiæ sancti Gelasii Papæ, & sanctioris antiquæ disciplinæ æmulator, & assertor ferventissimus, ut cætera prætermittam exempla. Quid? quod ipse ignis superstitionis Paganicæ vindex interdum Theatra combussit.

XXIV. Rogo nunc eruditissimum Antiquarium, ut vel unum in tam ampla seculorum serie exemplum promat Reformationis Theatrorum, quæ semper fuerunt, ut ait ipse, eruntque. Ex tot Tragœdiis, quas ipse in tria digessit volumina, vel unam seligat, quæ inter scenas recitata a viris, & feminis Histrionicis cum suis exodiis, seu intermediis actibus digna sit Christiano homine. Sed legat *Theatri Italici* Auctor laudatum Dominum DE VOISIN, qui adversus hanc reformationis chymæram ab Auctore Anonymo *Dissertationis* citatæ jampridem excogitatam, & denuo in Italia ut novum, peregrinum, inauditumque inventum nobis propositam, solide scripsit citato Tomo, in quo *cap.* 12. *Refutatione* 5. cujus hic est titulus: *Illusion de l'Auteur de la Dissertation touchant la Reformation des Comedies, & des Tragedies*, pluribus a *pag.* 287. adductis rationibus & documentis hanc Reformationis Mimicæ illusionem dissipat.

pat. Allegat auctoritatem vel ipsius P. Antonii Escobar, qui *tr.* 5. *exam.* 5. *cap.* 4. *num.* 137. hæc scribit: *Peccantne Magistratus Comœdias permittentes? Asserit Mendoza sect. 29. §. 377. quia ex hujus mali permissione non vitatur majus malum, sed omnia vitia confoventur. Quam pie Philippus IV. vere Catholicus Comœdias ab Hispaniæ Regnis hoc anno 1646. ut communem pestem Regio ablegavit edicto.* Deinde sic persequitur D. DE VOISIN pag. 290. „ Les „ sentimens de ces grands Rois, & de leurs Magistrats etoient bien differens „ de ceux de l' Auteur de la Dissertation, qui veut qu' on *reforme les Comedies, & qu' on conserve un art qui peut plaire*. Ces Princes au contraire „ etant persuadez qu' il est impossibile de reformer les Comedies, ont crû es„ tre obligez d' abolir un art qui ne peut plaire sans deplaire à Dieu, & sans „ corrompre les bonnes moeurs .....

„ Cela suffiroit pour faire connoitre à l' Auteur de la Dissertation combien l' „ idée de la Reforme des Comedies est chimerique; mais il en a tellement rem„ pli son esprit, qu' il s' est imaginè d' en avoir trouvè un excellent modele, „ en ce que fit l' Empereur Auguste sur le sujet des spectacles des Athletes.

XXV. Nimis essem longus, si documenta, quæ contra Theatralis Reformationis somnium ibidem promit Dominus DE VOISIN, transcribere vellem. Nec opus pluribus est, ut id evincamus, cum evidens tot seculorum experientia patefaciat, hanc reformationem non aliud esse, quam versutum stratagema a Theatrorum defensoribus excogitatum, quo fucum imperitis faciunt, & obscœnitati Theatrorum præsidium quærunt. Negare ipsi, quamvis animosissimi, minime audent, Theatra ut sunt, fueruntque, semper hostiliter cum Religione Christiana pugnare. Reformentur, ajunt, Theatra. At Comœdia ad legem Christi reformata, Comœdia sane non esset; cum vitia, & infamia Histrionum, & cetera quæ in Comœdia, & Tragœdia qualibet fiunt, componi cum Evangelio nequeant. Interim hanc Reformationis illusionem imperitis ingerunt, ut corruptela Theatralis liberius grassetur.

XXVI. Tandem sciant Theatrorum Defensores, nos dum Theatra exterminanda suademus; dum ab iisdem spectandis Christianos subducere conamur, magnum semper assecuturos fructum, animarum nempe nostrarum salutem, quod nostro functi officio simus, ut Deus nobis testatur per *Ezech. cap.* 33. Contra, si muti canes essemus, pereuntium animarum sanguinem de manu nostra requireret. Qui vero Theatra, quæ sunt Paganicæ superstitionis reliquiæ frequentanda, & scriptis & voce non prætermittunt, magnam utique animarum messem æterno igne comburendam colligent: at nisi illos pœniteat, æternas, & quidem tremendissimas ipsimet pœnas dabunt.

XXVII.

XXVII. Lubet in eorum, quae dixi, confirmationem, pauca adiicere; quæ Thearrorum, ad Christianæ legis normam, reformationem prorsus vanam, & commentitiam ostendunt, ipsis adversariis fatentibus. Nam Cl. Muratorius in suo opere inscripto *Della perfetta poesia Italiana*, *hac tom. 2. lib. 3. cap. 6. pag. 60.* de Tragœdia scribit. *Quì (nella Tragedia) più che altrove s' ha da metter in opera la grand' arte di svegliar gli affetti, nel che parmi, che Euripide sia superiore agli altri antichi tragici. Il voler nella tragedia solamente parlare all' ingegno, o sia all' intelletto con bei sentimenti, con ingegnosi, e raddoppiati intrecci stanca l' uditore, e il fa talvolta dormire. Bisogna assalirgli il cuore, MUOVERE LE SUE PASSIONI, e allora potran le scene promettersi una costante attenzione, un plauso commune.*

XXVIII. Hæc doctrina, quam Poetæ omnes docent, luculentissime evincit correctionem, reformationemque Theatrorum, ad Evangelicæ legis præscriptum, chimæram esse chimærarum. Ars concitandi affectus in Tragœdia potissimum suas exercere vires debet, inquit Cl. Auctor. Et hac in re Euripides antiquis Tragicis præstitit. Poeta tragicus cor aggrediatur, ejusdemque passiones permoveat necessarium est: & tum spectatores constanter attenti erunt, & in communem plausum erumpent. Hæc autem non minus cum legis Christianæ Sanctitate quam lux cum tenebris, & cum Paradiso Infernus pugnant. Si contra hanc cordis mollitiem, & affectionum concitationem a Tragœdia adimis, Tragœdiæ naturam destruxisti. Quod si abesse præfata a Tragœdia nequeunt, quanto minus a comœdia? Ergo adversariorum confessione reformatio Theatricæ voluptatis manifestum somnium est.

XXIX. Pergit Auctor ibidem pag. 66. *Quando però condanno gli amori nelle Tragedie, non intendo già di volerneli affatto sbanditi. Non sono cotanto severo, nè sì contrario al GENIO DE' TEMPI: e se si vuole dirò eziandio, che non è da biasimarsi affatto il costume di temperar la soverchia severità delle Tragedie* coll' amenità degli amori: *ma ne vorrei bensì moderato l' uso, o bramerei almeno, che la Tragedia* sempre *non avesse bisogno di raggirarsi per teneri, o bassi amori*, come avviene oggidì. *E perchè non possono rappresentarsi gli Eroi, e le nobili persone operanti per altre maniere, che per quelle di Cupido? Non ci sono eglino tanti altri amori, quel della virtù, della gloria, del regnare, e somiglianti, che furono, e saran sempre una feconda miniera di tragici argomenti? Perchè restrignersi* così sovente al solo amore del senso? *Ma egli mi dice nel can. 3. della sua poetica il Signor Boileau.* „La sensibile dipintura di questa passione è la via più sicura per toccare il cuore della gente.

XXX. Ut

XXX. Ut ab ultimis verbis auspicer, cur, inquit Cl. Auctor, frequenter Tragœdi in lascivo amore sese revolvunt? Quia, respondet *D. Boileau*, vivida hujusce appetitionis pictura securius emollit hominum corda. Hunc cupidinis excessum, qui frequenter declinat in phrenesim, improbat Auctor noster: ceterum adeo severus non est, ut has amorum delicias adimere prorsus Tragœdiis velit: quin & temporum genio se se accommodat, & nimiam Tragœdiarum severitatem temperandam amorum amœnitate docet. Quid? Num *Rigorismus* ingredi ipsa Theatra audebit? Usum dumtaxat hujusce amœnissimi amoris temperatum imperat, averetque, ne semper Tragœdia, in his teneris amoribus volutaretur, ut hodie evenit. An præter cupidinis semitam, aliæ non patent viæ, per quas Nobiles, heroesque viri immigrare in scenam valent? An non occurrunt alii amores virtutis, gloriæ, regnandi, ambiendi, & similium, quæ fuerunt, eruntque semper splendida Tragœdiarum argumenta? Ne multa. Tragœdis non semper in Veneris luto hærendum: sed altius interdum assurgant, & per sublimiores indignationis, vindictæ, ambitionis, & gloriæ vias discurrant. Hæc sunt vasta confinia, intra quæ vagari Tragœdiæ valent. Comœdiæ vero frequentius cupidinis, & veneris actitare negotium possunt. Hæ sunt de Tragœdiis axiomata, quæ, quam sint Evangelicæ legi infesta, nemo est, qui non agnoscat.

XXXI. Pauca referibam ex iis, quæ de Musica Theatrali Cl. Auctor ibidem pag. 38. docet. *Non si può negare, che la Musica Teatrale* de' nostri tempi *non si sia condotta ad una* smoderata effeminatezza, *onde ella più tosto è atta* a corrompere gli animi degli Uditori, *che a purgarli, e migliorarli, come dalla antica Musica si faceva ... Ogni uno sa, e sente, che movimenti si cagionino dentro di lui in udire valenti Musici nel Teatro. Il canto loro sempre ispira una certa* mollezza, e dolcezza, *che segretamente sempre più fa vile, e dedito a' bassi amori il popolo, bevendo esso la languidezza affettata delle voci, e gustando gli affetti più vili, conditi dalla melodia non sana. Che direbbe mai il divino Platone se oggidì potesse udire la Musica de' nostri Theatri? Egli, che ne' libri della Repubblica tanto biasimò quella, che a' suoi tempi spirava alquanto di mollezza, considerandola, come infinitamente perniciosa a i buoni costumi de' Cittadini? Eppure tutta la* Musica degli Antichi, benchè molle, non poteva mai paragonarsi a quella de' Moderni, *la quale per esser forse, come io credo, lavorata con maggior contrappunto, che non fu l'antica*, da ogni lato spira effeminatezza, ed infetta i Teatri. *Da questi non si partono giammai gli spettatori pieni di gravità, e di nobili affetti, ma solamente di una* femminil tenerezza, *indegna degli animi virili, e delle savie, e valorose persone.*

XXXII.

XXXII. Contra Musicam Theatricam Antiquorum tamquam morum corruptricem invecti acriter Scriptores ethnici Plato, Cicero, Plutarchus, Quintilianus, & alii plurimi sunt. Cicero *lib. 2. de leg.* inquit: *Assentior Platoni, nihil tam facile in animos teneros atque molles influere, quam varios canendi sonos; quorum dici vix potest, quanta sit vis in utramque partem: namque incitat languentes, & languefacit excitatos, & cum remittit animos, tum contrahit: civitatumque hoc multarum in Græcia interfuit antiquum vocum servare modum: quarum mores lapsi ad mollitiem, pariter sunt immutati cum cantibus; aut hac dulcedine corruptelaque depravati ..... Quamobrem ille quidem sapientissimus Græciæ vir, longeque doctissimus valde hanc labem veretur .... Graviter olim ista vindicabat vetus illa Græcia, longe prævidens, quam sensim pernicies illapsa civium animis, malis studiis, MALISQUE DOCTRINIS repente totas Civitates everteret.* Malos mores malæ doctrinæ semper foverunt, propugnaruntque. Quintilianus *lib. 1. cap. 10.* subdit: *Profitendum puto, non hanc a me præcipi Musicam, quæ nunc in scenis effeminata & impudicis modis fracta, non ex parte minima, si quid in nobis virilis roboris manebat, excidit.* Graviora Plutarchus scribit, quæ brevitatis caussa prætereo. Chrysostomus sui temporis Theatrorum Musicam *Meretriciam* vocat, & *cantum fornicatorium*.

XXXIII. Cl. Muratorius fatetur, & ita res se habet, hodiernam Theatrorum Musicam molliorem effeminatioremque antiqua esse. Et revera quandonam procacissimæ mulierculæ aut lascivius comptæ, aut impudentius canoræ, aut motibus ad blandiendum seducendumque turpioribus prodierunt in Scenam? Quid si ad hanc meretriciam musicam saltationes, choreas, & tripudia adjicias, in quibus Histriones Mimarum manibus innexi, impudicissimis corporis flexionibus, & diverticulis easdem rotant, & circumagunt. Quandonam Mimi, & Mimæ tam ingenti aureorum summa suum fornicatorium cantum locarunt? Modo sexcentis, modo octingentis aureis pro trium, aut quatuor hebdomadum cantu conducuntur evirati Comœdi, & vilissimæ femellæ, quorum non paucæ scorta cum sint, *virtuosæ* vulgo appellantur. Porro si Ethnici scriptores antiquam musicam corruptelam, labem, perniciemque animarum compellant: quid de musica hodierna omnium Doctorum testimonio molliore, turpiore, lascivore, quid de Christianis illis, qui Musicam hanc Theatralem, ut licitam honestamque defendunt, dicendum?

XXXIV. Ut plura in pauca contraham, edisserant nobis qui Theatra reformanda corrigendaque suggesserunt, qua via, qua ratione fieri hæc reformatio queat? Immutanda Tragœdiarum, & Comœdiarum natura, seu materia esset, & supprimenda ea omnia, quæ amores, quæ gloriam humanæ indignationis, fastus,

fastus, ambitionis ignem, & mollitiei teneritudinem excitant. Expellendi omnino essent Histriones, Mimi, & expudoratæ Mimæ, Saltatrices, & Cantatrices. Aliud denique Theatrorum genus inducendum cum ea quæ hodie obtinent, reformationem haudquaquam excipiant. Audiant Theatrorum reformatores quid de hac chimærica reformatione scribat GEORGIUS GRABOVVS Lutheranus Theologus in suo *JUDICIO de hodiernis Comœdiis*, ubi post descripta Theatrorum vitia & flagitia, hæc sibi pag. 23. objicit. *Porro dixerit aliquis: ea omnia comœdiis abesse debent. Debent omnino ex præceptis Theologorum; sed nondum, quod sciam, abfuerunt, neque imposterum, quantum prævideri potest, salvo earum statu, aberunt. Sunt enim certo modo essentialia, imo anima comœdiarum. Sunt adjuncta, quæ mentis quidem separatione abstrahuntur; re tamen inseparabiliter conjuncta manent. Sunt ex eorum genere, quorum alia perfacile, alia difficulter, alia raro, alia numquam sine earum interitu abesse poterunt. Nam sublatis illis illecebris deficient Spectatores: deficientibus Spectatoribus deficient commoda: deficientibus autem commodis deficient Auctores cum Actoribus. Hoc autem facto, accidentia cum substantia, abusus cum usu, adjuncta cum subjectis (miserum) peribunt.*

XXXV. Ex iis, quæ hoc capite hactenus dicta sunt, colliges, Cl. Muratorium, & percelebrem Italici Theatri Auctorem pugnantia docere, & manifestis antilogiis semetipsos conficere. Fatentur, præsertim *Muratorius*, hodierna Theatra turpia esse, & impudicitiæ gymnasia, spectatorum animos corrumpere, & bono publico perniciosa. Agnoscunt, & docent necessariam esse eorumdem reformationem. Ergo istorum testimonio, auctoritate, & confessione Theatra hodierna sunt Christianis illicita, & vetita. Ergo donec corrigantur, peccant Christiani, qui Theatra ista frequentant, ipsius *Muratorii*, *& Theatri Italici Auctoris* confessione.

XXXVI. Non deerunt fortasse aliqui, qui mihi vitio daturi sint, quod duos præstantissimos Italiæ nostræ Scriptores refellendos susceperim; eorumque aberrationes, & antilogias patefecerim. Sed audiant istiusmodi censores & meditentur, ea quæ Cl. Muratorius *cit. oper. tom. 1. cap. 2. pag. 6. & 7.* scribit. „ Non dovrà alcuno accusarmi di presunzione, perchè io citi al mio Tribuna- „ le, e condanni talvolta nomini già dal consentimento universale consecrati „ all' immortalità. Perciocchè queste famose penne forse non congiunsero al- „ la felicità de' loro ingegni anche il pregio d' essere impeccabili. Senza che „ dirò col Cardinale Sforza Pallavicino, *gl' insegnatori dell' Arti non deono „ menzionare le imperfezioni, se non d' Artefici segnalati, come più mala- „ gevoli ad essere conosciute, e più pericolose ad essere imitate, per l' auto-*

„ *rità*

„ *rità di quel Nome, tra la cui luce, quelle macchiette ancora quasi raggj* „ *risplendono. La quale Autorità è di sì gran forza per indorare i difetti*, „ *che potè cavar di bocca ad un gran Filosofo, che anzi chiamerebbe virtuo-* „ *sa l'ubbriachezza, che viziosa Catone. Nel rimanente non si può fare ad un* „ *uomo il più desiderabil elogio, che biasimarlo in poco, e lodarlo in molto.*" Huic sapienti consilio semper ergo adhæsi. Summopere laudavi Scriptores, etiam inferioris, nedum altioris, subsellii, quorum maculas, & aberrationes detexi. At non propterea invidiæ ictus declinavi. Nihil tamen moratus sum, nec morabor in posterum injusta hominum maledicta.

XXXVII. Aliud splendidissimum documentum contra indicatam censuram, & in mei ipsius defensionem subministrat celeberrimus Theatri Italici Auctor in opere nuper edito, quod hunc præfert titulum. *Conferma delle Risposte date all' Anonimo impugnatore della Storia Theologica*, ubi in proœmio hæc *pag.* 1. & 2. scribit. „Soggetti per pietà, e per dottrina, e per dignità anco- „ ra cospicui mi hanno gravemente ripreso, e mi hanno fatto scrupolo dell' „ aver risposto alli due libri ec. con tutta brevità, con così poco studio, „ e quasi a corsa di penna. Mi hanno replicato con molta forza, che *non* „ *si tratta quì di qualche letteraria questione, e non si tratta di mio par-* „ *ticolare interesse: si tratta di punti di Religione, di Dogmi Cattolici es-* „ *senziali .... Persuaso, e vinto da così autorevoli rimostranze .... mi* „ *son posto ad esaminar da dovero ec.*"

XXXVIII. His rationum momentis & ego ipse persuasus, victusque, animo intrepido præcipua Religionis nostræ capita, quæ mores spectant propugnanda suscepi adversus Spectaculorum, Comœdiarum, & Tragœdiarum defensores; qui Castitatis, humilitatis, modestiæ, & pudoris virtutibus insidias, & ultimam intentant ruinam: qui libidinem, fastum, luxum, ambitionem, superbiam promovent, & in triumphum agunt, & Evangelicæ morum integritati generale bellum denuntiant. Si rei antiquariæ, & profanæ eruditionis controversia fuisset, indictam præteriissem: Sed cum viderim magni nominis viros Christianæ tamen Theologiæ non satis peritos Theatricam voluptatem, & infamem Histrionum artem honestatis loco habere, pro vitiis Religioni nostræ oppositis pugnare, adversus eosdem calamum armare, non obiter, sed ex instituto deliberavi.

XXXIX. Quandoquidem ex indicatis vitiis, veluti ex pestiferis fontibus venefici rivuli, scaturit impietas, Religionis, & Divinarum Scripturarum contemptio. Et sane in recitato opere inscripto *Conferma ec.* pro defensione *Historiæ Theologicæ* edito, regula pro interpretandis Dei oraculis statuitur, quæ si consi-

consistat, actum conclamatumque de Scripturis Divinis est. Recenset Auctor *pag.* 8. sequens Divinum Oraculum sibi ab Anonymo adversario oppositum. *Non est qui possit tuæ resistere voluntati*: a Mardocheo *Ester c.* 13. & a Patriarcha Josepho *Gen. c.* 50. pronuntiatum: Et hoc pacto interpretatur. *Ma il Patriarca Giuseppe, e Mardacheo sono Autori, le OPERE de' quali non abbiamo*. Quæ sic latine verto. *Sed Patriartha Joseph, & Mardocheus Auctores sunt, quorum OPERA minime habemus*. Ejusmodi verba hunc produnt sensum. Quid tu Anonyme talem nobis obiicis textum? Quid inde colligere emolumenti tibi blandiris? Si nobis Opera Josephi, & Mardochei præsto essent, germanum eruere sensum possemus: at cum eisdem careamus, nihil certi ex præfato inferri oraculo potest. Apage ergo Anonyme cum tuo Textu, nec illum obtrudere in posterum audeas, donec Josephi, & Mardochei autographa nobis perhibeas, unde verum sincerumque deducere sensum valeamus. Hæc sunt legitima & necessaria consectaria, quæ ex data responsione sponte manant. Quis est autem, qui non videat, hoc principio admisso, in fumum abire innumera Scripturarum oracula, immo universum utriusque fœderis Testamentum nutare? Non suscipitur dictum oraculum, ut a Spiritu Sancto dictatum, sed ut ab hominibus scriptum! Si eruditissimus Antiquarius vetustum aliquem papiraceum codicem exponere debuisset, adhibere hoc suum responsum utcumque potuisset. At simili critices regula abuti in Divinarum Scripturarum interpretatione error est omnium gravissimus, qui extremum infert Scripturis Sanctis detrimentum. Ad quem convellendum calcaria mihi vel repugnanti adiecit Italicorum Scriptorum Censor Eruditissimus, qui in suo *volum.* 3. *hist. litter. pag.* 76. venustissimum commentum hactenus inauditum, totidem omnino verbis transcribit, & suis lectoribus sorbendum propinat. Excusabit se forsitan, quod suum sit, librorum præbere excerpta, secus errores refellere, vel etiam prætermittere. Verum ne, an falsum hoc, in tempore patebit. Nec lamentari censor jure poterit, si alii, in quorum ipse scripta severe inquirit, virgamque exercet censoriam, jure utantur defensionis. Nec enim existimandum est, Censorem istum supremum sibi adscribere jus velle universæ Italiæ Scriptores ad suum revocandi Tribunal: illosque extollendi ad sidera, & istos deprimendi ad ima, rodendi, & mordendi: simulque repugnare, ut injuria læsi, veritatis, & præsertim Christianæ propugnanda jura, notasque sibi præter veritatem impactas repellendas suscipiant. Sed in semitam nunc redeamus.

CAPUT XXII.

JACOBUS PIGNATELLI Sac. Theol. & J.V. Doctor, tom. 8. Consult. 153. *hodierna Theatra turpia, & fœda esse: peccare mortaliter tum Actores, tum Spectatores omni argumentorum genere demonstrat. Istius Consultationis Synopsis.*

I. HIC est laudatæ Consultationis Titulus. *De fœditate Comœdiarum nostri temporis, deque earum Actoribus, & inspectoribus, ac hoc in malum remediis &c.*

II. Evincit primo vetita Christianis Theatra Divini verbi auctoritate, inquiens *n.* 1. & *seqq.* „Probatur id primo auctoritate Sacrarum Scripturarum „. Et pluribus Divinis testimoniis adductis, subdit.

III. „Secundo auctoritate ex Sacris Sanctionibus Summorum Pontificum, Con„ciliorum, & Legum Civilium„. Canones promit S. Clementis, Concilii Carthaginensis 3., Nannetensis, Aquisgranensis, Agatensis, Carthaginensis, Arelatensis, Mediolanensis, & leges Imp. Justin. Theod. & aliorum.

IV. Num. 23. „Tertio auctoritate ex Sacris Doctoribus & antiquissimis Ec„clesiæ Patribus petita, qui Christianam Religionem, ac pietatem acerrime tu„tati sunt„. Patres, quorum testimonia allegat, sunt sequentes. Tertullianus, S. Hieronymus, S. Cyprianus, Lactantius, S. Cyrillus Hierosolymitanus, S. Basilius, S. Augustinus, Minutius Felix, Theophilus ad Autholycum, Isaacus Presbyter, Salvianus, S. Gregorius Nazianzenus, S. Joannes Chrysostomus, Beda, S. Bernardus, S. Laurentius Justinianus. Post Patrum testimonia, auctoritates rescribit cum Theologorum, tum benigniorum Casuistarum.

V. Num. 43. inquit „Quarto auctoritate principum Theologorum, qui do„cent *mortali peccato* esse obnoxios & qui comœdias, ludosque exhibent, „*tum qui spectant* „. Laudat autem S. Thomam, Cajetanum, S. Antoninum, Paludanum, Durandum, Sylvestrum, Armillam, Viguerium, Tabienam, concluditque *n.* 52. *Hactenus omnes ex illustrissimo PP. Prædicatorum Ordine.*

VI. N. 53. citat Alexandrum Alensem, Angelum de Clavasio, Gabrielem Biel. *Et hi ex Sacro Minorum Ordine.*

VII. Num. 56. allegat Thomam Sanchez, Reginaldum, Paulum Comitolum. *Hactenus*, ait, *Patres e Societate Jesu*. Additque Megalium, & Lelium Lechium. Postea adiicit.

VIII.

VIII. N. *61.* „ Quinto auctoritate Pontificii, Cæsareique Jurisconsultorum „. Allegat vero Panormitanum, Covarruviam, Alexandrum, Archidiaconum. Deinde ascifcit Patrocinium Ethnicorum.

IX. N. *66.* „ Sexto auctoritate Gentilium, & a fide alienorum, qui ante Chri- „ stum naturali lumine Theatrorum lasciviam horruerunt „. Citat vero Plato- „ nem, Aristotelem, Varronem, Tullium, Senecam, Julianum, Helianum, Valerium Maximum, Fortunatum, Statium, Svetonium, Cornelium Tacitum, Demetrium Phalereum. Horum omnium, tum Theologorum, tum Ethnicorum luculentissima rescribit testimonia, quorum plurima supra ipse exhibui.

X. N. *83.* ait „ Septimo ex prodigiis, Divinisque animadversionibus, quibus „ merito a spectaculis deterreri debemus „. Deinde tremenda supplicia in Theatrorum spectatores lata a Deo ex Tertulliano, S. Gregorio Magno, Historia Tripartita, Bellovacensi, Hartemio Carthusiano, Cantipratano, Henrico Gran Germano, Menochio. Tandem ad rationum momenta accedit.

XI. N. *96.* *Octavo ex rationum præcipuarum momentis, quibus ostenditur* MORTALIS CRIMINIS *esse reos Comœdiarum* NOSTRI TEMPORIS *Actores, & Spectatores.* Ut vero in antecessum omne præcludat effugium, præmonet, neminem vel in controversiam vocare, licitum esse honestis repræsentationibus, & jocis interesse. Deinde hæc statuit.

XII. N. *97.* *Tria tantum rationibus expendenda, ne aliquid huic nostræ Parænetica Consultationi deesse videatur. Primum: quæ dici debeant honestæ, quæ turpes, & an nostri temporis Comœdiæ, quæ a venalibus hisce Histrionibus dantur, honestæ dicendæ sint? Secundum: An turpium Comœdiarum Actores mortaliter peccent? Tertium: An etiam Spectatores?*

XIII. An majori perspicuitate, & distinctione proponi & dividi quæstio poterat? Audi nunc ad singula luculenta responsa, quæ exhibet.

XIV. N. 98. „ *Primum.* Turpes Comœdiæ eæ sunt, quæ fœdissimas homi- „ num, mulierumve, coram exhibent actiones, puta oscula, amplexus, saltatio- „ nesque illas, lascivasque cantilenas, quibus venus aut saltatur, aut cantatur, „ aut exprimitur. Turpes Comœdiæ eæ sunt, in quibus agitur de amantium furtis, „ de Conjugum adulteriis, de Meretricum, Lenonum, Puellarum, Adole- „ scentum clandestinis artibus, veneficiis, amoribus. *Utque distinctius lo- „ quar, turpes, fœdæque eæ sunt, in quibus viri & feminæ de amoribus „ ludunt, agunt, colloquuntur. Cum ergo in nostri temporis Comœdiis, „ quæ a venalibus hisce meretriculis, & histrionibus exhibentur, & vi- „ ri, & mulieres in scenam prodeant, de amoribus hujusmodi agant, &*

„ *obscœna colloquantur, saltent, ludant, id etiam certissimum, atque evident* „ *remanet, OMNES nostri temporis Comœdias obscœnas esse, atque inhonestas,* „ *& turpes*.

XV. Num. 99. Hæc sibi obiicit, quæ ignorantissimi Theatrorum patroni mussitare & blaterare consuescunt. „ Dices. Ideo non turpia, non inhonesta, quia „ ficta. Verum an non turpes dicuntur imagines, si commistas cum maribus feminas repræsentent? Quis turpes illas non appellet? Quis, si sanus quisque „ sit (cum Christiano loquor) qui protinus oculos non avertat? Et tamen eæ „ etiam fictæ, immo & pictæ longe a vivo remotiores, quam comica. Rursus „ falleris, quisquis es, honesta ea appellans, quæ de turpibus agunt. Falleris, „ qui bona, ac minime reprehendenda ea dicis, quæ innumeris malis viam faciunt, aut qua ratione bona, honestave, quæ (ut ille ait) simulatis criminibus „ instruunt ad vera: fictis alliciunt, immo impellunt ad pejora? Si ab scenis obscœna, si a Comœdiis impudicissima, quis honestas eas vocitet? Impurissimi rivi, nisi sordidissimum fontem arguunt; qui eo perniciosior, quo pluribus obvius, quo communior, quo nocentior: & audebis dicere adulteria, quia in Theatro, quia ficta, ideo honesta? Plane felix meretricula, quæ in Theatris reperis „ honestatem, quam in penetralibus amisisti. *Sanctissima scena, quæ honestos sanctosque efficis scurras, & histriones. Unde hæc tibi proscenio sanctitas, quod turpissimos actus in angulis, honestos facis in publico? Audeo dicere, pejus hoc fingere, quam peccare*. Longe quippe criminosius mala docere, quam agere. „ Utinam mœchus, utinam adulter, qui pulpita proteris. Solem fugeres mœchus, „ qui diem inficis Histrio: tenebras optares adulter, qui populos facis adulteros: „ Solus decipereris cum sola, non millenos deciperes. Sis leno Histrio. Prostitue te, o Puella, ne finge. Sis ipsum lupanar, quod simulas, o Theatre, fugerent te Matronæ, verebuntur pueri, horrebunt senes, nulli addiscent, quæ „ mox facient „.

XVI. Num. 100. Hoc pacto resumit orationem Pignatelli, & pudore suffundit viros Theatrales, seu Theatrorum defensores. „ Ego disputationem hanc sic definio. *Nostri temporis comœdias neminem honestas appellantem audivi, nisi* AUCTORES TURPITUDINUM vel FAUTORES. Eos dumtaxat, qui ut fœdissima crimina majori immunitate exequantur, & iterent, ficto honestatis velo „ obtegunt, pravæ licentiæ nomine implicant, aut seculorum consuetudine involvunt, ajuntque, *licere id, neque inhonestum, quia tot seculis factum, receptum „ a populis, permissum a Magistratibus*. At permittuntur lupanaria, eaque adire. Ergo honesta?.. Mala adulteria, perjuria, & tamen plurima sub sole. Repete seculorum myriades, & pejerantes reperies, & adulteros &c. „

XVII.

XVII. Exposita claritate summa Theatrorum & Comoediarum, quae tempore nostro vigent, foeditate, & turpitudine, vel in factis sita, aut in verbis, gestibus, & nutibus, accedit ad id, quod secundo loco proposuit, evincendum. Foeditas, & turpitudo Comoediarum, & Tragoediarum, quae hodie repraesentantur, negari nisi a fatuo nequit. Nam licet turpia verba non sint, ut alias & saepe quidem dixi, turpia tamen facta narrantur, & gestibus, nutibusque exprimuntur, ut adulteria, amores reciproci, amplexus virorum & feminarum. Haeccine honesta? Sed Jacobum Pignatelli audiamus.

XVIII. Num. 102. „Alterum est, an MORTALITER PECCENT Histrio„nes nostri temporis lasciviarum, & amorum ludos exhibentes. Ego sane *nul„lum reperi inter innumeros fere Auctores, quos legi, qui id negaret, aut op„positum sentiret:* ajuntque turpium comoediarum Actores, imo Auctores, qui „eas componunt, *Mortalis piaculi esse reos*: Rationum praecipuarum colle„ctionem, & syllogen accipe. Primo, quia caussa ludi utuntur (ut supra osten„dimus, turpibus verbis, vel factis, quia mulieres in Theatrum inducunt, „nempe libidinum fomites, quia de amoribus, stupris, adulteriis agunt, quae „lasciva omnia, & Christianorum nomine indigna &c.

„Rursus *peccant mortaliter* Histriones, quia turpibus verbis, vel factis se, „& alios Christiana cordis munditia privant, sine qua nemo Deum videbit „umquam, ut habetur *Matt.* 5. Ita quem mox citavimus *Paul. Comito„lus*, & recte. Quae enim cordis munditia iis, quibus immundae aures, ple„na fabulis pectora, artibus, veneficiis, adagiis, scurrilitatibus, sive pro„deant lascivisque carminibus capita? Qui dies totos in id insumunt, no„ctesque totas, sive se praeparent, sive domi, sive in proscenio. An haec cae„lorum Regno apta mundities, puritas, quo nihil ingreditur coinquinatum? „Dicent fortasse. *Rigidior es*, qui *haec doces*. Neque enim tam minuta „mundities a secularibus exquirenda. Verum ego non id a secularibus re„quiro, sed a fidelibus, qui in Caelum intendunt, qui violenter Caelum ra„pere jubentur, jubentur autem omnes &c.

„Tertio scelerate agunt Histriones, quia bonos mores in Civitatibus & Re„buspublicis evertunt, Christianam in Deum charitatem exterminant: quia „pueros virtutibus exuunt, ad inhonestos mores alliciunt, & erudiunt, ut amo„ribus dent operam, ut mulieres adament, ut parentibus haud obediant, ut se„nes irrideant, & minime revereantur, omnesque contemnant. *Peccant ergo mor„taliter*, quia aptissima daemonum instrumenta; quia egregii vitiorum artifices: „quia homicidiorum, rixarum, turpitudinum fomites: quia Matronarum, Vir„ginum, adolescentulorum, cogitationum omnium perversarum origines, &

 „flabel-

„ flabella: illis ad lascivarum rerum plausus, voces, risus: illis denique quot „ quot a spectatoribus illic crimina committuntur. Ipsorum quippe opera nulla „ in Theatro modestia, nulla temperantia, nulla pudicitia, morum omnis effu- „ sio, nulla Christiani hominis vestigia, sed lascivientium, sed furentium, sed „ bestiarum, sed ferarum. Spectatorum namque voces considera, facies intue- „ re, oculos observa, verba expende, suspiria intellige, nutus inspice, & me- „ cum fatebere, quot facinora. Manent binis, aut ternis mensibus hi in Urbi- „ bus singulis, interim quanta in Urbibus perturbatio? Quot rixæ plerumque „ ob eos conventus? Quot vulnera, quot cædes, quæ saltem pericula? Sum- „ ma in rei familiaris negligentia, si Patres inspicias? Ludorum aviditas etiam „ in opificibus, in agrestibus, qui opere relicto quotidiano accurrunt, concur- „ runt famuli, relinquunt Matronæ domi filias, puellasque tum pubescentes „ adducunt, ut discant, quæ audivere numquam, ut citius eas, quam fer- „ ret ætas, libidinum flamma corripiat.

„ Denique peccatum lethale illud est, quod vel insignem Dei contemptum, „ vel grave alterius damnum, vel magnam sui labem, vel corruptionem ha- „ bet .... Verum hæc tria ex condicto recurrunt nostri temporis histrionibus, „ ut recte nostri temporis Doctores expendunt. Sui, proximorumque damnum „ jam ostendimus. Dei vero contemptum aspice. Histriones namque, cum o- „ mnia per lucrum faciant, & omnia lucro metiantur, nil ob Dei timorem præ- „ tereunt, dummodo lucrum accedat. Inde pulchriores mulieres conquirunt; „ inde eædem vestibus adornantur, inde stibio, & purpurisso pinguntur, verba „ in mollitiem, gestus ad lasciviam, nutus ad procacitatem, saltationes, cho- „ reæ ad mutuam luxuriam componuntur: idque quia sciunt his incautam mul- „ titudinem allici. Omnes enim pecuniæ vias norunt, nullas omittunt, ut „ adolescentes pelliciant, alliciant viros, Matronas oblectent, juvenes emol- „ liant, senes reddant insanos, ac sic pecunias a singulis suffurentur, & extor- „ queant. At qui sic lucrum quærunt, qui his artibus pecunias parant, cum „ ingenti Dei contemptu id non facient?

XIX. Num. 106. producit pœnas latas in Histriones, quos ab Eucharistia arcet Cyprianus, & Apostatis accenset Concilium Cartaginiense, iisdem infamiæ notam leges inurunt, & plures summi Pontifices excommunicationis pœna illos plectunt. „ Et scenicos istos, inquit, honestos dices? Tu innocentes pronun- „ tiabis? Tu ab omni crimine absolves? Tu Dei, tu hominum non fateberis „ contemptores, qui ab Ecclesia arcentur, ni artem suam definant? Qui a com- „ munione Christi corporis segregantur? Qui infames, perditi homines dicuntur? „ Qui cum Apostaticis numerantur? Excommunicationi nemo obnoxius, nisi

„ prius

„ prius lethali peccato irretitus. Illa neminem ligat, nisi mortali crimine illi- „ gatum. Verum excommunicationis pœna plectuntur Comici a Pontificibus, „ plane quia mortaliter peccare Histriones existimarunt. Dicunt non eos esse Hi- „ striones, qui a Pontificibus excommunicantur. At dicant ipsi qui sint? Scio „ Histriones damnari. Scio Canones nullos excipere. Scio Comicos, & Sceni- „ cos ab Ecclesia pelli, eos, inquam (ut ait *Glossa verbo Histrionibus*) qui tur- „ pibus, & illicitis ludunt. *Scio ipsos nunc* turpibus & illicitis ludere „. Tan- „ dem ad tertium quod proposuit caput, transit, nempe ad peccatum, quod „ Spectatores perpetrant, declarandum, sequentibus verbis.

XX. Num. 108. „ Simplex, & absoluta hæc propositio. *Inspectores Comœdiarum, quæ a venalibus hisce Histrionibus fiunt, in quibus tum viri, tum mulieres in scenam prodeunt, & de amoribus & lascivis rebus colloquuntur &c. non peccare mortaliter, est propositio CHRISTIANO HOMINE INDIGNA, NEDUM THEOLOGO, Reipublicæ maxime peniciosa, Patrum doctrinæ directe opposita, Theologorum omnium, & Scholasticorum placitis minime consentanea. Contra vero hæc: Comœdiarum nostri temporis inspectores MORTALI PECCATO illigari, tum ratione scandali, tum ratione periculi, tum vi cooperationis; est propositio tutissima, summorum Pontificum responsis, Conciliorum, & Canonum oraculis egregie consona, Patrum sententiis, scholasticorum doctrinis omnino conveniens, ET VERA* „.

„ N. 109. Peccant ergo Comœdiarum nostri temporis inspectores *vi cooperationis*, quia nimirum adstant voluntarie, & absque necessitate Histrionibus „ *mortaliter* peccantibus, iisque arrident, plaudunt, favent, & ut plurimum „ fovent auctoritate, pecunia, *vel saltem præsentia*. Quod ipsis est cooperari. „ *Mortaliter vero peccantibus* cooperari, & in crimine quoquo pacto influere, „ *lethale est*. Quod dum adstant Histrionibus, iisque favent, arrident, iisdem „ cooperentur, in eorumdem crimen influant, manifestum fit. Nihil enim ma- „ gis loquenti cooperatur, *quam audiens*: Quique coram populo agit, a ne- „ mine magis adjuvatur, & quodammodo vires in dicendo accipit, *quam ab* „ *Auditoribus*, si ii præsertim plaudant, arrideant, nutibus faveant, aut sal- „ tem oculos intendant. Accipit, qui dicit ab auditoribus quodammodo verba, „ sales, sententias, quodque mirabilius est, etiam vires, & latera, atque, ut „ dicam, ingenium, ex solo adstantium obtutu: at Histriones in Theatro ha- „ bent, nedum verborum exceptores, sed etiam pecuniarum datores, atque „ adeo non tantum ab Auditorum aura, sed etiam auro vires accipiunt, dum „ loquuntur, qui sine auro nec prodirent.

„ Confirmatur a pari. Summi Pontifices, nedum in Duelliones, & Mono-

„ machos excommunicationis tela ipso facto minantur, sed etiam in eos, qui ex „ industria spectant ob eam rem; quia, illis inspicientibus, Duelliones vix de- „ finerent. Quod manifestum fit, Duellorum inspectores tantum, quia inspe- „ ctores, mortaliter contra charitatem peccare; neque enim excommunicatio „ in eos jaceretur. Histriones vero nec inciperent, nec in scenam prodirent, si „ eosdem non spectator adires. Pari ergo ratione convinceris, sive duelli specta- „ tor sis, sive Histrionum: licet enim inspectio utrobique non intrinsece mala, „ tamen quia utrique, tum Monomachi, tum Histriones rem agunt intrinsece „ malam, hi præsertim ob excessum in ludo, ob Dei contemptum, ob turpes „ gestus, & verba ad libidinem incitantia, quæ in ipsis nullo fine honestari „ possunt; cum dent aliis evidentem ruinæ caussam, ideo utrique inspectione „ quodammodo cooperaris, *ac utrobique lethaliter peccas*.

„ Dices: adhuc agerent in scena, licet singularis ego non adeam: non ergo „ me adeunte, in scenam prodeunt, qui etiam, me absente, prodirent. Ve- „ rum id omnino respondere possent singuli Duellorum inspectores: singuli ta- „ men peccant. Præterea cur Histriones etiam a singulis pecuniam extorquent, „ si non a singulis foventur? Cur neminem ingredi sinunt, ni solvat, si a quo- „ libet non sustentantur? ... Denique omnes admonemur, ut id omnes dete- „ stentur: Non omnes id facient, nisi ea, & tu execraberis. *Peccas, licet sin- „ gularis adeas. Hoc namque est cum currente fure concurrere*, ut ait Psaltes, „ & cum adulteris portionem ponere, & quod dixeram cooperaris dum adul- „ teriorum Magistros sustentas, dum meretriculas pascis, dum eorum peccatis, „ ac sceleribus individuus ades, & adis: cum fure concurris, dum Comœdos „ *immo animarum comedones*, ac voratores tuo enutris argento, cibas sangui- „ ne, ruina fulcis, sustentas periculo &c.

„ Peccant præterea *mortaliter ratione scandali*. Scandalum enim est di- „ ctum, vel factum minus rectum præbens occasionem ruinæ, estque *morta- „ le peccatum*, etiamsi gravis ruinæ alterius sit caussa per accidens: tunc vide- „ licet, cum contemnit quis salutem proximi, & pro ea conservanda non „ prætermittit, quod sibi libuerit: ita omnino, & expressis verbis S. Tho- „ mas 2. 2. q. 43. ar. 4. &c. "

Petes qui potissimum sint, qui aliis scandalum faciunt? Expediam breviter. Omnes ... *Verum habet discrimen crimen*. Graviter peccant singuli, *qui concursu suo etiam alios advocant*. Gravius *præcipui viri, ac senes, Patres familias*, quique auctoritate in Republica pollent, *qui si non adirent, plerique illas (comœdias) erubescerent, minusque decorum putarent, quod contra accidit, ob solam nobilium virorum, ac senum præsentiam. Gravissime vero omnium*

pecca-

peccarent Religiosi, & Clerici. Ita præsertim Cajet. in 2. 2. q. 167. a 2. *Menochi* lib. 1. cent. 1... *Unde miror, Neotericum quemdam, alioquin doctum, oppositum docuisse, dum ait, neque id erubescendum Clericis, neque scandalum parere secularibus: at quam parum vere, pete id non a summis Pontificibus, non a Conciliorum Decretis, non a Patrum sententiis, non a Scholasticorum Doctrinis*, sed ab ipsamet insanienti in spectaculis multitudine, an Clericis id liceat, an id Religiosis viris honestum? *Clamabunt protinus quod ipsis Clericis displicebit. Surgent, qui de seculo sunt in judicio: ferent in Clericos, in Religiosos viros sententiam, a quibus didicere modestiam, verecundiam, honestatem &c.*

Tertio peccant spectatores ratione periculi, & proximæ occasionis cui se ingerunt. Proxima vero occasio omnino est spectaculum, scena, orchestra, ubi amores, & choreæ celebrantur.

Quod si queras. Quibus scena, & venales hæ comœdiæ proxima occasio censenda est, a quibus sub mortalis peccati *pœna, ratione periculi, vitari debeatur? Etiam respondeo*. Vitanda omnibus hæc occasio. *Ratio præcipua: quia ubi plurimi, & ut plurimum corrunt* ea afferenda proxima cuique occasio, in qua potior multitudinis pars pluries offendit. Nec refert quod is non offendat. Peccat ergo mortaliter quilibet, *qui ei multitudini se admiscet, quæ ut plurimum peccat, licet in illud idem crimen interdum non incidat: diciturque illi occasio proxima, dum ex iis, quibus se immiscet, plurimi, & ut plurimum corruunt. Numquam enim tam securus adstabit quis, ut minime timere debeat, quando plures, & potior pars omnino labitur. Egregie id innuit Psaltes cum primo beatum enunciat, qui non abiit in Concilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in Cathedra pestilentiæ non sedit: ac si e contrario diceret: Infelix omnino, & miser, qui in quodcumque Concilium impiorum abjerit, & in quacumque cathedra pestium sederit, dicam planius cum Tertulliano, qui Theatra frequentaverit. Miser vero, & infelix, hoc est* lethali crimine *adstrictus ob solum impiorum consortium? peccandi enim societas, proxima peccandi occasio.*

XXI. Recensita doctrina adeo luculenta, & inconcussa est, ut nullus verus Theologus revocare eam vel in controversiam possit. Per accidens enim, ut ajunt, est quod quispiam interius non delectetur, & concupiscentiæ stimulos non patiatur. Nam contingere quoque potest, ut quis in eodem lecto cum femina dormiat, quin vel cum eadem, vel intrinsecus peccet. Propterea ne qui sponte hoc periculum subit, expers peccati mortalis est? Advertit etiam ipse *Pignatelli num. 119.* nonnullos Casuistas, qui docent posse sponsos delectari de copula futura cum suis sponsis; perridiculas invexisse etiam in hac materia distinctiunculas. Allegat Pignatelli pro hac falsa & laxa opinione Sanchez *lib. 8. disp.* 49. *num.*

num. 41. Emmanuelem Sà *v. lud.* Reginaldum *lib.* 22. *num.* 8. & Bonacinam. Auctores isti scatent laxis & proscriptis opinionibus. Concedunt Comœdias turpes esse, & obscœnas, deinde vi præcisionis Metaphysicæ docent posse Christianum iisdem interesse. Sed ipse Pignatelli respondet, *Certe hi a modo loquendi sanctorum Patrum, & veterum Scholasticorum multum discedunt.* Subditque paulo post: *Verum quam duriusculæ sint hæ præcisiones & difficiles, & in pravi; quam vicinæ delicto, suam quisque conscientiam conveniat.* Non audet Pignatelli Auctores istos reprehendere, nec ipse eosdem objurgo; sed illorum lassam, falsam, Patribus, Theologis, & ipsi communi sensui adversam doctrinam improbo & detestor. Pignatelli illam reiicit his Tertulliani verbis. *Quam sapiens argumentatrix ignorantia humana, præsertim cum aliquid hujusmodi de gaudiis, & de fructibus hujus seculi metuit amittere.*

XXII. Num. 121. & 123. obiicit sibi Pignatelli nonnulla, quæ pluries jam convulsa sunt a Patribus, quorum responsa supra retuli. *Num.* 125. vulgare sophisma sibi opponit his verbis. „ Obiiciunt 3. Si legi possunt comœdiæ, nec „ peccato mortali astringimur, etiam si turpes, si de amoribus viri, & femi„ næ colloquantur. Rursus si fatentur fidei Quæsitores nullo modo contra bo„ nos mores eas esse, ut in lucem prodeant, permittere, cur easdem in scena „ audire nefas? &c.

„ Plerique rationem hanc plurimi faciunt. Audivi doctos alioqui viros, etiam „ insolubilem asserere. Sed immerito. Scire aves quid amplius scena habeat, ut „ quæ extra scenam mala vix, in ea statim pessima? Dicam statim, Gestus, „ Vultus, Voces. At quam fortia hæc, quam potentia in humanis actibus ipse „ vides. Vidisti hominis cadaver? ... At qualis si vivat ... Plane idem, si „ lectionem, scripturamque cum scena conferas. In scena etiam voces ad volu„ ptatem effusæ, jucundæ ad lætitiam, ad molestiam demissæ, hæsitantes, ad „ metum flebiles, molliterque cicumflexæ ad miserationem, ad iracundiam au„ ctæ, crebroque incidentes. In scena os, vultusque in ira ardens, in gaudio „ hilaris, in adversis adstrictus, in probris petulans, in seriis compositus, re„ missus in ludicris, in arduis acer. In scena denique manus verborum comites, „ sive ut melius dicam verbis equæ sæpe interpretes: quam argutæ, quam sa„ pientes, impientes, verba, eorumque impetum, & vim, ut recte quispiam „ illas dixerit, orationis telum.... Quid si ad hæc addas omnium membrorum „ fractionem ad lasciviam usque pedum, ceterarum partium incessum. Denique „ ejusdem scenæ pompæ, apparatum, vestes, personas, saltationes, chordarum „ modulationes, choreas? Et inquies idem esse utrobique periculum, voluptatisque discrimen, sive legantur comœdiæ, sive audiantur &c.

XXIII.

XXIII. Num. 130. „ Tamdem obiiciunt. Esto lethale sit crimen Theatra ingredi, comœdias spectare, ludis hisce interesse: dum bona fide id omnes faciunt, minime ipsis lethale. Quare peccatorum potius omn ium reus erit, qui eos admonet, quandoquidem admoniti facient adhuc.

„ Respondetur: ea ignorantia a culpa excusat, quæ ut Theologi ajunt, omnino invicibilis est, inculpabilis, probabilis, justa, & omnino involuntaria, & qua tota actus malitia ignoratur... At quis Comœdias ingreditur, qui saltem aliqualem malitiam illius actus non novit? Qui saltem non putet id veniale? Peccant ergo omnes mortaliter, si peccatum mortale est illas adire, cum ignorent se peccare mortaliter... Præterea jam ubique ea de re agitur, nemo de ea non disputat, nemo non judicat. *CONFESSARII opinionibus pugnant. Si concedunt, laudantur; improbantur si negant. Sapientiæ titulus ab iis hoc uno emitur, si quis minime scrupolosior videatur.* Non igitur justa erit, neque innocens, neque probabilis ignorantia hæc, qua comœdiarum Inspectores laborant, sed vere, ut Scholastici loquuntur, affectata..... Peccant ergo comœdiarum nostri temporis Inspectores gravissime, licet ignorare se simulent. Quo etiam planum remanet, maxime ad Dei gloriam, & animarum salutem conducere singulos quoque admonere, neque ullum id admonenti crimen, licet admoniti faciant adhuc, & gravius peccent, & egregie S. Ambrosius ait ser.83. *Ego interdum parcens vobis, tacere vellem, sed malo contumeliæ caussas reddere, quam negligentiæ sustinere judicium.*

Num. 138. „ Dices fortasse lascivas comœdias, non graves, non Tragœdias vetari. Sed illa quoque prisca facinora exprimit (Tertullianus) Ut constat fieri posse, quod factum est &c.

Num. 139. „ Primo non Reipublicæ, non Principi licere talia spectacula inducere, non posse permittere. Histrio infamis est, ad Ecclesiæ communionem non admittitur. Exemplum est apud Cyprianum &c.

Num. 140. „ Exemplo Romani Imperii permittere, immo quærere voluptates se posse ajunt. Verum apud eos primo moderatio Scenicorum fuit, deinde Scenæ, & Theatra sæpe sublata, & Histriones in exilium pulsi. Nam otio, & vitiis insuescebant, cum, ut Varro 2. *de re Rust.* exprobrat, *Manus movere maluerunt in Theatro, ac circo, quam in segetibus, ac vinetis.* Non posse in Regno voluptatis consistere virtutem, non posse inter tot irritamenta vitiorum, manere innocentiam experimento discebant, ideoque sæpe damnarunt: & quæ bene abdicaverant, pessime resumebant. In tantam insaniam res illa abiit, ut Ducum, & exercituum stipendia ludiones caperent; tanto pretio fomenta probrorum, labes morum emebantur. Tanta merces erat morum stupratoribus.

„ Tan-

„ Tantum, tam perniciosum malum, uno verbo, una scheda tollere Princeps „ potest; si non facit, servari ipse non potest. Quis enim Christianus tumultum „ ciebit? Deinde Principum & Civitatum istis deliciis subditorum plurimi, atque „ adeo milites offenduntur. Jam vero in præsidiis & Castris patriæ propugnato- „ res egent, qui operam nullius pretii, operam perniciosam navant, in auro & „ purpura vivunt, & illis qui honesta sequuntur, insultant. Quomodo vero con- „ sistere potest Respublica, in qua Histriones Ducibus æquantur? Opes Roscii, „ aliorumque cum admiratione legimus, atque ex illis vanitatis publicæ insa- „ niam discimus.

„ Spartani in universum melius Histriones submoverunt, quam illi, qui legi- „ bus eos temperare constituerunt. Nam etsi in publico abstinere cogerentur in- „ terdum Principum mandatis, multa tamen ab illis in publicum seditiose, fœ- „ da per domos tentata. Augustus quidem in Stephanionem justus, & severus, in „ Pyladem remissus, sed tandem constanter fortis, sed in reliqua vita indulgens, „ & morum corruptor. Nam & ipse flagitiosissime vixit, & uxor, filiæque ejus „ probro fuerunt. Itaque omnino scenici ludionesque e medio tollendi. Multo „ vero magis externi, quales per Italiam passim vagantur. Sunt enim ob artem „ ludicram infames, & magnas corruptelas inducunt.

§. UNICUS.

Monitum ad Lectores, & præsertim Confessarios.

I. NUllus dubito, quin non pauci Theatrorum nostri temporis fautores & vindices ad hanc Jacobi *Pignatelli* doctrinam gravi suffundi pudore debeant. Scriptor de Curia est, non Rigorista, non priscus Ecclesiæ Pater, qui contra Theatra idololatriæ labe aspersa declamet: non Antiprobabilista morosus, & severus, aut Transalpinus qui, ut P. Franculinus ait, veniat de regione longinqua *fronte modesta*, *oculis submissis*, *vultu demisso*, sed Auctor est, qui Romæ scripsit, qui Romæ Purpuratis viris a consiliis fuit, Curiæ inserviit. Porro hic Auctor, non obiter, sed data opera, uberrima eruditionis copia & ineluctabili argumentorum efficacitate evincit, omnes Theatrorum inspectores peccare mortaliter, tum ratione *cooperationis*, tum ratione *scandali*, tum denique ratione *occasionis proximæ*, cui se exponunt. Addit hanc esse doctrinam SS. Patrum, cujuscumque seculi Conciliorum, & Theologorum, immo & Casuistarum fere omnium. Plurima laudatæ *consultationis* prætermisi, brevitatis studio, sed ea adduxi, quæ satis superque ora illorum obstruunt, quos honesta ætatis nostræ Thea-

tra afferere non pudet. Colligere heinc evidentius poterunt & prima moralis Christianæ principia, & ipsius, ad hoc quod attinet, Ethices paganicæ civilis eruditionis documenta erroneæ opinioni, quam hactenus propugnarunt, adversari. Resipiscant ergo, suosque detestentur errores: desinant vanæ scientiæ fucis vulgo imperito imponere: curent, ut, quibus olim offendicula apposuere, fiat imposterum virtutis exemplum.

II. Quæ doloris, & lacrimarum argumenta eruere ex præfata *Consultatione* non debent Confessarii illi, quorum pœnitentes hodie in Theatro, cras ad Altare: hodie inter Clericos: cras inter Mimas, & Mimos videntur? Quæ vis eloquentiæ exprimere funestissimum illud & supra quam dici potest tremendissimum scandalum valet, quod in Christi Ecclesia parit fœdus istud: frequentia nempe Theatrorum, & Sacramentorum. Legunt vel ipsi Curiales & cæteri in *Jacobo Pignatelli* Scripturæ Divinæ, SS. PP., Pontificum, Theologorum, atque adeo ipsius Ecclesiæ doctrinam, quæ gravissimorum scelerum Mimos, Mimas, Theatrorum Spectatores fontes, Sacramentis Divinis indignos declarat: Vident ex altera parte Confessarios, qui Sanctissima Sacramenta, & Histrionibus, & Saltatricibus, & Comœdiarum inspectoribus liberalissime dispensant. Inter hæc duo extrema constituti talia mutuo sermocinantur: Patres, & Doctores non priscæ ætatis modo, sed cujuscumque seculi Concilia, & Theologi omnes, & communiter vel ipsi benigni Casuistæ, uno, aut altero excepto, Theatrorum Inspectores damnant, Ecclesia Parisiensis eosdem a Sacramentis arcet. Ex altera parte Confessarii sin omnes, saltem plurimi, & qui redundantiori populorum affluentia circumdati sunt, non modo pœnitentes istos theatrales absolvunt, Sacrosancto Eucharistiæ pabulo reficiunt, verum etiam in eadem corruptela altius confirmant: Confessarios, & Theologos qui oppositum docent, derident, carpunt, & odiosissimis Rigorismi, & Jansenismi censuris insectantur. Sane qui hæc opposita extrema, quæ alioquin obvia sunt, & oculos perstringunt, serio meditantur, summum patiuntur scandalum & imbecilliores in Religione vacillant. Et si dixero hunc esse unum fontium, unde impietas, quæ in dies latius vexillum explicat, manat, forte a vero non aberravero. *Confessarii* (inquit Pignatelli n. 13t.) *opinionibus pugnant. Si concedunt, laudantur. Improbantur, si negant.* Oro, obtestorque Sacros Dei Ministros ut expendere serius hanc controversiam velint. Dicant quem gravem Theologum, qui pro dignitate hanc exornaverit spartam, legerint docentem absolvendos esse Mimos, Mimas, Histriones, & temporis nostri Comœdiarum Spectatores? Nec unum allegare valent. Prevaricatores ergo Divini Ministerii, & Ovium Christi occisores se perhibent illi, qui Christi Sacramenta impertiunt Christianis Theatralibus. Nec opponant, paucos quosdam Casuistas docentes spectari, & audiri

Comœ-

Comœdias turpes, & lascivas absque gravi culpa posse, quamvis mortaliter peccent Histriones, quia præscindere inspectores a lascivia possunt, & de jocis, facetiis, cantu, cæterisque, quæ lasciva non sunt, gaudere, & lætari: Quoniam quam sit doctrina ista, vel ipsi ethnicorum Philosophiæ morum, & communi sensui adversa, patet. Præterea tametsi Inspectores isti immunes a delectatione venerea essent, peccatum *cooperationis* declinare nequeunt. Rursus, numquid exiguus iste Casuistarum manipulus vel minimum probabilitatis gradum adiicere pravæ corruptelæ potest contra comunem Patrum, & Theologorum doctrinam? Numquid damnatus Probabilismi surculus in hac propositione: *Generatim dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca, quamvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus*; & in altera. *Si liber sit alicujus junioris &c.* ad praxim reducitur? Tandem istorum Casuistarum ratio in metaphysica præcisione sita, vana, ridicula, & omnium laxitatum radix est, atque Christiano Theologo indigna. Verum ut securius, & validius deplorandum commentum profligem, in medium adducam ipsius *Jacobi Pignatelli* verba, qui *loc. cit. n.* 120. hæc scribit.

- IV. „ Idcirco id unum hoc loco consulerem, ut Confessarii, quique animarum curam gerunt, ne hujusmodi abstractiones, aut præcisiones subindicent „ pœnitentibus, nec ejusmodi viam lasciviis & obscœnitatibus aperiant.... Christiano populo Confessarii nomen pro Numine est. Ejus est sepem, aggeremque ædificare, non suffodere. *Et vocaberis ædificator sepium Isai.* 49. At quomodo sepem ædificat, qui frequentare Theatra, stupra videre, adulteria discere, lasciviis oblectari, minime crimen esse dicit? Quo sane pacto sepem ædificat, qui docet minime inhonestum ea adire tantum, si scandalum periculumque caveatur? Qui neque id Clericis erubescendum? *Caveant ergo Confessarii*, docere id, eamque enuntiare sententiam, quæ ut plurimum, & in pluribus fallit, quod raro contingit, ac vix. Certum namque est multitudinem capi, rapi popellum ad nugas has, excitari libidines, exardescere fomites inter lasciva, compositaque ad luxuriam colloquia Histrionum, Amantium, Meretricularum. Habent hinc ludentium feminarum verba, hinc spectantium Matronarum, & Nobilium adolescentularum obtutus. Quid adolescentum, quid turba juvenum faciet, ut viros senesque prætercam? Dei o. Administri in sententiis edisserendis, cum quid omnibus docentes pronuntiamus, non inspicienda unius, vel alterius hominis natura est, sed plurium, communisque hominum conditio. Humanæ vero conditioni res est plena periculi. Audire obscœna: & obscœnis nullatenus moveri: turpia, nec coinquinari: lasciva, & contineri: ridere ad inhonesta, & honestatem servare: intueri in feminarum vultus, & non

„ con-

„ conspicere, eo præsertim tempore, cum plenæ amoribus aures, illecebris pe„ ctora, Nobilium puellarum, mulierumve simulacris oculi, aut saltem earum„ dem pro scena agentium meretricularum? Tot in Theatris discrimina, & nos „ absolute enuntiabimus, nil lethale esse spectaculis intervenire? *Mendacesque* „ *illas audebimus aperire præcisiones* mulieribus, virisque, qui vix bonum a „ malo norunt? Neque omnibus, neque uni, nec privatim, nec publicæ id di„ cendum. Fit multorum exemplum unius licentia. Abstineat a Theatris, qui „ sine peccato adesse potest, si tamen potest, ut abstineat, qui sine peccato mi„ nime potest. Nemini in publico quid licet, quod multis nocet „.

V. Itaque non modo Patres & Theologi, sed omnes, qui a præjudicatis opinionibus alieni sunt, hodiernam monstrosissimam corruptelam detestantur. Qua igitur ratione Confessarii plures Sacramenta administrant iis, qui Theatrum & comœdias turpes obscœnasque frequentant? Negabunt ne hodiernas repræsentationes Theatricas obscœnas esse, & turpes? Negabunt in hodiernis Theatris viros, & feminas exquisitissima luxu, & pomparum arte comptas prodire in scenam, de mutuo amore ludere, saltare, & canere? Numquid hæc cum Christiana professione conjungi valent? Numquid pudica, casta, modesta? Quo ergo Auctore, quo fundamento ad Sacramenta admittunt Actores, & Inspectores Theatrorum? Numquid tenuissima probabilitate a Sanchez, a Sa, a Bonacina repetita nixi? At Auctores isti nullius prorsus auctoritatis in hac controversia sunt comparati ad Patres, ad Concilia, ad Theologos, qui communi consensu ista damnant. Accedit, præfatos Casuistas in hypothesi loqui, nempe quod Inspectores Comœdiarum turpium nec periculum patiantur, nec scandalo aliis sint. Hæc autem hypothesis communiter chimærica est, aut saltem perraro etiam in eorumdem sententia reipsa locum habet.

VI. Unde evidenter infertur, Confessarios illos, qui Actores & Inspectores Comœdiarum ætatis nostræ absolvunt, omni esse ratione, & auctoritate destitutos, atque adeo Ecclesiasticæ Disciplinæ extremum afferre detrimentum, Dei Ministerium prodere, & peccandi libertatem fovere. Ita clamant, & inclamant S. Thomas Villanovanus, Ven. Card. Bellarminus, & omnes postremæ ætatis celebriores, Episcopi & Theologi. Sed omnium malorum extremum est, quod hoc tempore ea improbare non licet, quod a medio elapso seculo P. Segneri, P. Camargo, P. Gonzalez, quid plura, *Jacobus Pignatelli* elata voce, & libero calamo diris devovebant. Laudantur enim, inquit Pignatelli, & a turba, & a Magnatibus, qui absolvunt. Qui ligant, improbantur.

C A-

CAPUT XXIII.

Auctoritate BENEDICTI XIV. *Pontificis Regnantis, & Ven. Cardinalis* BELLARMINI, & *Cardinalis* LANFREDINI, *evincitur graviter illos peccare, qui hodierna Theatra frequentant.*

I. NUmquam nimis, quod nunquam satis. Satisfacere quæ hactenus adversus Comœdiarum turpium spectatores adduxi, deberent. Verum quia numquam magis, inquit Tertullianus *sapiens argumentatrix ignorantia humana*, quam *cum aliquid ejusmodi de gaudiis, & de fructibus seculi metuit amittere*: idcirco hoc ultimo loco veluti postrema in acie Decretoriam Sententiam promendam mihi riservavi. Sapientissimus Pontifex BENEDICTUS XIV. feliciter regans non modo ad Ecclesiæ Catolicæ, verum etiam ad Reipublicæ litterariæ splendorem, & ornamentum nobis a Divina Providentia datus, nullum fere sive Theologicæ, sive Canonicæ facultatis argumentum, præsertim quod morum, & Disciplinæ reformationem spectat, non illustratum eruditione, & doctrina summa reliquit. Porro in variis suis operibus, nedum in uno, obscœnas profligavit Comœdias. In volumine de Synodo *lib.* 7. *cap.* 61. *n.* 12. *pag.* 528. 1. *edit.* hæc docet. *Nimis porro laxa, ne dicam aperte erronea, & scandalosa est doctrina, quam tradit Lucius Ferraris.... ubi etsi fateatur, non esse Clericis permittendum Comicos agere, seu Comœdiarum Actores esse, attamen a gravi culpa eosdem absolvit comœdias spectantes, quantumvis turpes, atque obscœnas, dummodo ex illarum auditione nullum sibi imminere prævideant probabile periculum lapsus &c.... Quocirca etiam MOLLIORIS ethicæ sectatores ejusmodi Comœdias damnant, & nedum Clericos, SED LAICOS QUOQUE EAS INSPICIENTES VIX UNQUAM GRAVEM CULPAM EVADERE DOCENT cum D. Thoma in* 4. *Dist.* 16. *q.* 4. *a.* 2. *quæstiunc.* 2. *ad* 2.

Supervacaneum autem reputamus pluribus prosequi hoc ceteroquin GRAVISSIMUM ARGUMENTUM, quoniam jam illud copiose pertractavimus in Nostra Notific. 37., *&* *Notific.* 76., *ubi plura in Comœdiarum, & chorearum detestationem ex probatis Auctoribus excerpta accumulavimus &c.*

II. Comœdias hodiernas turpes, & obscœnas esse evidentissime demonstratum est, nec revocari in controversiam potest. Doctissimus autem Pontifex harum Comœdiarum inspectores VIX UNQUAM GRAVEM CULPAM EVADERE docet. Additque id fateri *etiam molliores ethices sectatores communi calculo*. Supervacaneum reputat Pontifex Summus pluribus prosequi hoc ceteroquin *gravis-*

gravissimum argumentum; quoniam illud copiose pertractavit in suis *Notific.* 37. *&* 76. Plura ego *tom.* 4. *in Decal. lib.* 8. *Diss.* 2. *c.* 3. ex citatis *Notificationibus* decerpsi, ut tanti Pontificis Suffragio chorearum pravitatem exterminarem. Quamobrem multa nunc alia ejusdem Pontificis testimonia prætereo, ut quoad possum brevitati consulam; & quia quæ adduxi peremptoria sunt; nullique subjacent tergiversationi, aut circuitioni. Post doctissimi Pontificis BENEDICTI XIV. luculentissimam sententiam superfluunt alia documenta. Nihilosecius ut veritas magis refulgeat, pauca alia adjicere lubet.

III. Ven. Cardinalis Bellarminus *Conc.* 19. *in quadr.* de choreis hæc habet. *De choreis tantum dicam unum verbum, atque ideo potissimum, quod intelligam, nonnullis non videri hoc verum malum, & sciam Lovanii esse publicas scholas, ubi docetur ars tripudiorum. Sed ego profecto si ADULTERIUM, si FORNICATIO est malum, videre non possum quomodo viros cum feminis tripudiare non sit malum, cum ad hoc illud maxime provocet. Audi S. Job.* Pepigi fœdus &c. *Et tu ibis & saltabis cum virgine, & saltando ad libidinem te concitabis, & nihil periculi imminebit? Cur ergo sapiens monet:* cum Saltatrice &c. *Quid? Sancti viri B. Antonius, B. Hilarion, B. Hieronymus in solitudine habitabant, & vix se a spiritu fornicationis, a desideriis, & pravis cogitationibus defendebant. Et tu ... ibis & redibis, cantabis, saltabis cum puellis, & nihil mali suspicabor? Sed nolo credatis mihi. Audiamus quid veteres Scriptores &c.* Sanctorum Patrum testimonia congerit ibidem. Si doctissimus BELLARMINUS tam evidenter malum reputat choreas adolescentum cum puellis, ac judicat malum esse adulterium, & fornicationem: quid, amabo, de Comœdiis & Theatris ætatis nostræ diceret, in quibus, non choreæ modo adolescentum cum procacissimis Saltatricibus peraguntur, sed mollissima musica, suavissimus cantus, scenarum majestas, & innumera alia oblectamenta & præstigia turmatim ad venerem inflamandum conspirant? An Dei zelo succensus non inclamaret? Si adulterium malum est, ut revera est: flagitiosa sint oportet etiam ejusmodi obscœna Theatra, & comœdiæ, quæ ad fornicationem & adulterium quam maxime provocant, quæ atrocissimum bellum humilitati, pudori, pœnitentiæ, ceterisque virtutibus acerrime intentant.

IV. Cardinalis Lanfredinus Episcopus Auximensis doctrina, morum integritate, Apostolico zelo, & Episcopali fortitudine præstantissimus, cum intellexisset, in propinqua Civitate Comœdiam repræsentari, verens, ne theatricæ voluptatis pestis latius manaret, suumque invaderet gregem, eumdem ferventissimo sermone adversus tantum periculum animavit, atque, ut sibi caveret, adhortatus est Epistola Pastorali, quæ in *Collectione* orationum

Synodalium &c. an. 1740. typis edita, secundum locum obtinet, & italica lingua scripta est. Pauca ex eadem latine reddita transcribam. „Extrema (inquit pag. „ 35.) afflictione rumorem belli, non a potestate Mahumetana, sed a Dæmo- „ nis furore contra animas Sacro lavacro tinctas excitari audivimus. Bellum „ istud eo est formidabilius, quo minorem terroris speciem præfert: eo peri- „ culosius, quo securiorem exhibet aspectum. Audite ergo, Charissimi, „ vocem Patris, & Pastoris vestri, aut verius lacrymas, quibus vos admonet, „ orat, obtestatur, ut vigiles sitis. Periculum non distat. (Pisauri Comœdia „ agebatur). Periculum grande est, atque valde esse perniciosum potest. „ In fuga sit securitas vestra: Pag. 37. & 38. Filii dilectissimi, unde sperare „ tantorum hostium victoriam? Num a viribus vestris? Neutiquam. Clamat „ enim Paulus 1. Cor. 10. *Qui existimat se stare, videat, ne cadat*. Num „ a Deo? At cum vitari periculum fuga possit, si vosmetipsos sponte in illud „ conjiciatis, juxta SS. Augustinum, & Thomam Deum tentatis. Deum au- „ tem tentare peccatum est Religioni oppositum. Dicet fortasse quispiam, ho- „ nesta hæc esse solatia. Oh Deum! Utinam ita esset. Audite. S. Paulus ve- „ tat, ne mulieres doceant in Ecclesia, ob illud periculum, quod auditoribus „ imminet, ut Anselmus interpretatur. Porro si femina Christiana nequit e „ publico suggestu in Ecclesia Divinum amorem prædicare: numquid permis- „ sum eidem erit, ut e Proscenio Theatrali amoris profani illicia depingat: ut „ cantet, saltet inter harmonicos, suavissimosque concentus, inter vanitatis, „ luxus & fastus apparatus, in conspectu juvenum, qui harum Infernalium „ Sirenarum illecebris magis animum intendunt, quam forte Evangeliorum ex- „ positioni in Ecclesia? Honesta solatia isthæc? Non talia illa judicant Patres „ Theologi, & Sacri Scriptores". Hæc est omnium Episcoporum, quos Deus posuit regere Ecclesiam suam, doctrina, hæ adhortationes ad populum Christianum.

CAPUT XXIV.

Penes ipsum humanæ rationis Tribunal falsum est, quod Pseudopolitici obtrudunt; Theatra nempe bonum publicum promovere & advenarum accessum, & divitias in Civitates pertrahere.

I. QUid, inquiunt Pseudopolitici homines, civilis Regiminis omnino ignarus Monachus contra Theatra declamitat? Quid publicam felicitatem turbat, & civium conscientias torquet, advenarum ad Civitatem nostram affluentiam, & pecuniarum accumulationem impedire hac sua scri-

ſcriptione pertentat? Centena, & centena ſcutorum millia Comœdiarum, & Theatrorum occaſione circuunt, & cujuſcumque conditionis homines lucrantur. Quam ſint ſimiles Diſſertationes tranquillitati, paci, & lætitiæ innocenti civium infeſtæ, nemo eſt, qui non videat.

II. Hoc in capite ſileant Patres, ſileant Theologi, ſileat Evangelium ipſum, cujus mandata, & baptiſmalis profeſſio, non modo Civili regimini, & communi tranquillitati, & gaudio non officiunt, ſed mirum in modum hæc omnia promovent. Nihilominus ſileant hæc, & ad unicum artis politicæ Tribunal cauſſam meam revoco, & ex hoc Tribunali ſolo revinco ætatis noſtræ Theatra bono publico eſſe infeſta, mores corrumpere, & ſcientiæ Politicæ omnino repugnare.

III. Inter plurima quibus *Felicitas Publica* conſtat, ſunt imprimis divitiarum copiæ, pecuniarum, auri, argentique abundantia. Eo igitur ſpectare primum vota, ſtudia, & vigiliæ Rectorum Civitatis debent, ut vias inveniant, & apetiant, per quas ingredi Civitates & æraria, aurum, argentumque debeant. Poſtmodum & rationem excogitare, qua metalla hæc natura ſua ſterilia, fœcunda, & lucroſa fiant: Recte, & bene. Quænam porro vis & ratio pecuniæ fœcundandæ amplificandæque? Agricultura, negotiatio, civium & omnium inferiorum induſtria, robur, & fortitudo laborum patiens, & incommodorum: artium cum mechanicarum, tum liberalium cultus aſſiduus, ut Lampridius in *Alexandrum Severum* animadvertit. *Mechanica opera plurima Romæ inſtituit: Negotiatoribuſque ut Romam volentes concurrerent, maximam immunitatem dedit.*

IV. Manus nunc cum Pſeudopoliticis oppoſitoribus conſeramus. Comœdiarum, & Theatrorum illecebræ & oblectamenta homines effeminant, illoſque politulos, molles, delicatos, torpidos otioque diffluentes: ad artem bellicam, ad civilia miniſteria ad mercaturam, ad labores ineptiſſimos efficiunt. Quod detrimentum Marcus Varro *lib.* 2. *de re ruſt.* magnopere Romano populo Theatrorum oblectamentis emollito exprobrat. *Manus movere maluerunt in Theatro, ac circo, quam in ſegetibus, ac vinetis.* Hæc oblectamenta artium & litterarum cultum, qui diurnas, nocturnaſque vigilias poſtulat, aut impediunt, aut diminuunt, aut penitus extinguunt. Miniſteria & privata & publica perturbant. Qui comœdiis aſſiſtunt, & Matronis inſerviunt, (hæc duo conjuncta eſſe ſolent), ſi dignitates, aut miniſteria, ex quorum recta adminiſtratione ſummopere felicitas publica pendet, exercent, cauſſarum ſtudium, negotiorum examen, malorum remedia negligunt, libros blattis & tineis devorandos ſinunt, & tempus graviſſimis controverſiis dirimendi deſtinatum; miſerrime prodigunt, & ad gradus dignitateſque obtinendas muliercularum favore aſcendere ſtudent.

M 2 V. Mi-

V. Mimi, & Mimæ aureis pensionibus conducuntur, Civiumque crumenas expilant, & alio deferunt pecunias Civitatis. Cantatrices, & Saltatrices veluti Sirenes insidiosissimæ, & vafferrimæ ingenuos nobilesque sæpe adolescentes ita fascinant, & dementant, ut illarum amore capti familias evertant, Parentesque extremo mœrore conficiant. Exempla in dies ob oculos observantur. At circuunt pecuniæ, insistunt nostri pseudopolitici, Comœdiarum occasione. Circuunt scilicet, sed ad perniciem, & summam Civium penuriam, & Principatus detrimentum. Aurum argentumque, quæ esse lucrosa, & uberrimos parere fructus possent, in mercatura, in colendis agris, in promovendis artibus, (non dico in sublevandis pauperibus, in maritandis puellis) dilapidantur in ditandis eviratis eunuchis, saltatricibus, Comœdis, & Psaltriis, quæ Civitates circumeuntes locant operas suas, & pecunias corrodunt, & secum alio deferunt. Ille pecuniarum circuitus utilis & lucrosus est Civitatibus, & Principatui, qui industria crescit, qui fructus, & emolumenta parit, non qui aut alio pergit, aut steriliter in flagitiorum turpi nundinatione marcescit, & putrescit. Considerant hi pseudopolitici & falsi œconomi introitum minimum pecuniarum, quas colligunt Theatrorum conductores, & Tabernarii: at ignorant exitum & ingentia illa detrimenta, quæ Reipublicæ inferunt Theatrales corruptelæ perniciosissimæ.

VI. Pecuniæ, quæ commercio, negotiationi, agriculturæ, artibusque applicantur, suos fructus edunt; Principatui tributa; & vectigalia solvunt. Ingentes illæ aureorum Summæ, quas ex locatis operibus Mimi, & Mimæ, Saltatrices, &. Psaltriæ colligunt, pendunt ne Principatui tributum? Quid in publicum ærarium mittunt Comœdi? Immo, quæ non surripiunt, tum Comici, & Comicæ, atque Comœdiarum spectatores? Cursim hæc furta recenseamus. Et primo omnes Mimi, & Mimæ plantæ sunt in vinea Principatus prorsus steriles, quia nihil lucelli pariunt: sunt veneficæ, quia alios viros distrahunt a labore, & a suis artibus exercendis: atque adeo non modo illi & illæ nihil conferunt, sed vectigalia ab aliis solvenda diminuunt. Quot Cives & privata, & publica debita solvere prætermittunt, ut pecunias suas Histrionibus, seu Theatrorum conductoribus pro spectandis comœdiis tribuant. Quid plura? Nunquam luxus, fastus, pompæ audacius triumphant, quam Theatrorum tempore. Quisque in hoc pomparum campo ceteris præstare, & eminere conatur. Sericos pannos ab exteris nationibus certatim conquirunt: peregrinas vestium formas a transalpinis accipiunt, & universa indumenta magna ex parte ab exteris natio-

ſtationibus huc veniunt. Illi ipſi pſeudopolitici, qui effutiunt communi bono utilia eſſe Theatra, induti, ornati, & fucati ſunt exteris mercibus. Heinc languent artes noſtræ, quarum artificia faſtidiunt noſtri pſeudopolitici, fameque pereunt artifices, & operarii innumeri. Quid ad hæc Theatrorum defenſores? Negare ne audent Theatra magnopere & privato, & publico bono perniciosa, & detrimentoſa eſſe, atque politici Regiminis Sanctionibus contraria?

VII. Optandus, &, ut Alexander Severus ait, Vectigalium diminutione alliciendus advenarum mercatorum acceſſus, ſed ad emendas merces, ad colendas artes, mercaturamque augendam. Si ea ingenti penſione conducerentur Sapientiores artium, ſive mechanicarum ſive liberalium Magiſtri, qua conducuntur Mimi, & Mimæ, continuo florerent Civitates, & publica æraria auro redundarent.

VIII. Hactenus intimis rationum momentis ridicula commenta profligavi. Nunc ad auctoritatem adverſarios ipſos provoco. Leges civiles, quæ Comicos infames declarant ſunt ne Principatui exitioſæ? Imperator Theodoſius, qui *l. Dominico* condidit detrimentoſus ne Principatui fuit, cum præſcripſit: *Omni Theatrorum atque Circenſium voluptate per univerſas urbes earumdem populis denegata, totæ Chriſtianorum ac fidelium mentes Dei cultibus occupentur.* Sed Chriſtianus fuit Theodoſius. Deſignent ergo pſeudopolitici noſtri ex omnibus Ethnicis Philoſophis artis politicæ peritiſſimis Magiſtris unum, qui ad augendum ſive privatum ſive publicum bonum Theatra inſtituenda, Hiſtriones, & Mimas conducendas, ludoſque exercendos docuerit? Legant Platonem, Ariſtotelem, Solonem, Tullium, Tacitum, Senecam, Plutarchum. Num iſtorum volumina, quæ omnium manibus teruntur, & in quibus Theatra Hiſtrioneſque damnantur, publico bono infeſta ſunt? Firmum itaque maneat, exploratumque, ne dum Chriſtianæ prudentiæ, verum etiam artis civilis & politiæ legibus Theatra hodierna damnari.

CAPUT XXV.

Quam graviter peccent viri graves, & Eccleſiaſtici, qui hodiernis Theatris interſunt.

I. Viri graves, rametſi laici, gravius ceteris peccant Theatra frequentantes, quia inferioribus & juvenibus maximum præbent ſcandalum. Audientes enim hi plurimos provectos Chriſtianos, bene etiam extrinſecus moratos, qui ſe Theatris aſſiſtere ajunt, quin ullis concutiantur tentationibus, animos ſumunt ad Theatra frequentanda. Quod gratis admittere velim. At non animadvertunt,

proprium exemplum maximum ingerere juvenibus, & puellis offendiculum: Quoniam isti argumentantur: Viri graves optimis ornati moribus Theatris intersunt, eorumque lætantur solatio: ergo potiori jure nobis juvenibus, quibus peculiari quodam jure recreationes, & solatia debentur, Theatrorum frequentia licita erit. Quis autem dixerit, nisi omnino fatuus adolescentum, & puellarum castitatem tutam in hodiernis Theatris consistere? Juvenes ad rei amatoriæ & Veneris palestram ab ipsis parentibus adducuntur? Quis ut oportet tantum repræsentare scelus valet? Viri isti graves, & parentes ipsi, quorum est Evangelicam morum integritatem adolescentes perdocere, iniquitatem illis prædicant, & leprosi parentes leprosos generant filios, & mutuo propriam texunt damnationem.

II. Ut ad Ecclesiasticos sermo convertatur, sequenti dissertatione Claustralium Theatra improbabo. Pauca in præsentia delibare contra Clericos, Presbyteros, Prælatosque Theatris assistentes sufficiat, & missis tot sacrorum Canonum pœnis in ejusmodi Sacerdotes latis, paucis dumtaxat perstringam Sacerdotalis Dignitatis prærogativas. Si Christiani omnes in baptismatis professione Mundi, & Diaboli pompis renuntiant, Sacerdotes peculiari se vinculo Deo obstringunt, cum Sacerdotio initiantur. Sacerdotes sunt veluti Catholici Orbis astra, quæ laicorum dissipare tenebras debent. Fidelium oblationibus vivunt, ut intercessores suis precibus, & sacrificiis apud Deum sint. Ab ipsis solatiis, jocis, & lætitiis, quæ mundanos viros non dedecent, abstinere Sacerdotes côguntur. Paucis S. Paulus Sacerdotum, & Episcoporum mores, primis ad Romanos verbis describit. *Paulus servus Jesu Christi vocatus Apostolus, segregatus in Evangelium Dei.* Primo igitur Ecclesiastici omnes sunt jure peculiari Servi Jesu Christi, & Jesu Christi obsequio toti addicti, ut omni cura, & sollicitudine rerum terrenarum spoliati, unice Deo famulentur in animarum lucro. Non sibi modo, sed populi Christiani etiam saluti desudare singuli pro talentorum diversitate debent: alii docendo, alii exemplo bonorum operum præeundo, alii corrigendo, & increpando. Qui proprie servus est, totus Domini sui est: & quidquid habet, & potest, Domino suo habet, & potest. Ejusmodi fuere Apostoli *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.* Matt. 19. & S. Paulus intonat 2. Timot. 2. *Labora sicut bonus Miles Christi Jesu. Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus, ut ei placeat, cui se probavit.* Sacerdotes Domini selecta militia Christi sunt, ad præliandum bellum Domini. Simplices Sacerdotes sunt veluti peditatus. Archipresbyteri, Tribuni, Episcopi, Cardinales sunt Duces, & Imperatores spiritualis exercitus sub uno Christi capite invisibili, & Romano Pontifice visibili:

visibili: si isti pavidi sunt, & timidi, si carnis, mundi, & dæmonis aggressus, & spectra vereantur, actum de exercitu est. Quid si Duces isti, Chiliarci, & Imperatores Christianæ militiæ perfida rebellione a Christo descifcerent, & fœdere cum mundo, carne, & diabolo inito, populo ad Mundi, & Diaboli castra, qualia esse spectacula Theatralia supra ex P. SEGNERI, ne dum ex Patribus ostensum est, exemplo præirent? Quid si ipsi Duces in Theatrorum pulpitis inter Matronas, & Matronulas residerent, seseque præberent universo populo visendos? Profecto isti Diabolo, non Deo militarent, & execrabilis perfidiæ fontes, populum sibi commissum immanissimi pravi exempli laniena contrucidare dicendi forent. Quid si patrimonium Christi seu Ecclesiasticos reditus, in Histrionibus & psaltriis, in luxu & pompa prodigerent? Quid si eo funestissimæ cæcitatis prolapsi essent, ut & Theatris assidere, & comœdias spectare, & drammata poetica loco Evangelii lectitare, proprii Ministerii munia negligere, quin grave aliquod scelus perpetrent, propugnare minime illos puderet?

III. Profecto omnes Ecclesiastici, Presbyteri, Prælati, Episcopi, ut supra, Comœdias spectantes non unum, sed plura gravissima scelera patrare Scripturæ Sanctæ, Patres, Concilia, & ipsa naturæ vox evincunt. Peccant, quod voto Castitatis obstricti periculis illius violandæ se exponunt: Quandoquidem virtus hæc delicatissima sine peculiari Dei gratia non consistit intaminata. Nunquid Deus gratiam suam infundet iis, qui sponte pericula subeunt: qui suo populo offendicula objiciunt: qui Sacerdotii gradum & sacram dignitatem prostituunt? Dum ajunt se inter theatralia præstigia nullam experiri Carnis rebellionem, tum undique ulcerati, & plagosi cicatrices non sentiunt. Peccant gravissime, quod Christianis incredibile scandalum præbent, quod Christi Ecclesiam diffamant, quod Hæreticos in sua pertinacia confirment. Quæ probra non evomunt in Catholicam Ecclesiam Transalpini Heterodoxi, cum vident hac nocte Sacerdotes in Theatro Diaboli pompis operam dare, & die crastina ad Altare Dei Filium immolare? Quid illorum ad Matrem regressum remoratur, nisi Ecclesiarum Duces, & Rectores illi, qui operibus testantur, se nihil pensi habere Religionem, quam profitentur?

IV. Hæc autem gravissima scandala, inde in primis proficiscuntur, quod isti in sacram Christi malitiam ingressi sunt, Deo minime vocante. Primum quippe fundamentum status Ecclesiastici est Divina vocatio, ut subdit S. Paulus. *Vocatus Apostolus*, idest a Deo ad Apostolatum vocatus. Qui in hunc se, Deo non vocante, intrudunt statum, gratia vocationis carent, atque adeo insignia præferunt sacra, sed status sanctitate destituti sunt. Quare jure S. Bernardus

ser. 35. in Cant. clamat : *Ministri Christi sunt, & serviunt Antichristo. Honorati incedunt de bonis Domini, qui Domino honorem non deferunt. Inde is, quem quotidie vides, meretricius nitor, Histrionicus habitus, regius apparatus .... Inde cythara, & lyra, & tibia, inde redundantia torcularia; & promptuaria plena eructantia ex hoc in illud : inde dolia pigmentaria : inde referta marsupia ... olim prædictum est, & nunc tempus impletionis advenit: Ecce in pace amaritudo mea amarissima. Amara prius in nece Martyrum, amarior in conflictu Hæreticorum, amarissima nunc in moribus domesticorum.*

V. Luculentius scandalum istud apparet, si ad communem Christianorum vocem animum intendamus: Clamant Christiani. Peccatum est Comœdias spectare? Non ne Sacerdotes ipsi, & majores, & inferiores illuc confluunt, & quidem patenter? Si ipsi Dei Ministri religioni sibi minime vertunt, Comœdias spectare, quid Concionatores contra Theatra invehuntur? Quid Theologi conscientias nostras turbant? Sacerdotes quotidie Sacris operantur: & tamen Theatra frequentant. Alterutrum ergo : Aut quotidianis Sacrilegiis se polluunt: aut Sacrificiis abstinent ut interesse Theatris queant. Hæc sunt Christianorum ratiocinia: & hæ sunt caussæ, cur nec Theologi, nec Concionatores reformare Christianorum mores valent.

VI. Quid de temporis jactura dicam, omnibus perniciosa; sed Sacerdotibus perniciosissima? Legunt istorum non pauci Poetarum drammata; & legendi Scripturas sanctas, Patrum opera, Conciliorum Canones, tempus deest. Est tamen tertium munus eorum, qui ad Sacerdotium vocati sunt, est, inquit Paulus; Evangelii prædicatio. *Segregatus in Evangelium Dei*. Episcopi sunt in statu perfectionis. Hacne refulgent perfectione, qui quatuor horas impendunt in Comœdiarum aspectu? Quid de iis dicam, qui suorum munium procurationem, qui studium necessarium ad lites dirimendas, & ad illam comparandam scientiam; quæ proprii status perfectionem decet, necessarium negligunt? qui non modo ad prædicandum Evangelium ceteris inepti sunt, sed Evangeli Spiritum, quo mores suos componant, & moderentur, prorsus ignorant? Et sane, si vel extremis labiis Evangelium Christi degustassent, aut a Theatris abstinerent, aut saltem se peccare confiterentur, dum illa frequentant. Sed eo cæcitatis prolapsi non pauci sunt, ut obstinate pernegent, se quidquam contra proprium statum agere, dum ejusmodi spectaculis operam navant. Et quod est supra quam dici valet portentosum, judicium pronunciant, quin seria & matura discussione caussam recognoverint. Inter leges delinquitur, inquit S. Cyprianus *Epist. ad Donat.*, inter jura peccatur, & qui sedent crimina vendicaturi; crimina & scelera pro virtute, & honestate divendunt. Lugendi isti sunt, non convin-

convincendi. Mundanis viris, ut experientia didici, facillime veritas suadetur; quamvis appetitionibus humanis irretiti, a veritate aberrent. Ecclesiasticorum quisque Theologus est: & quamvis ignorantissimi, quæ efflictim amant, honesta & sancta esse pugnacissime contendunt. Audiamus hac de re Cardinalem Cajetanum in 2. 2. q. 167. ar. 2. ad 2. ubi hæc docet. „ Quoniam communiter, qui „ intersunt hujusmodi spectaculis delectationis caussa adsunt, ideo si indecentia „ sunt, quæ repræsentantur non excusantur a peccato videntes, dato quod in veritate sola eos repræsentatio delectaret. *Et ratio est: quia saltem dant exteriori actu operam rei illicitæ, scilicet delectabili præsentiæ de indecentibus.* Præsentia siquidem illa exterior suapte natura communiter fit ad delectandum animum, non de sola repræsentatione, sed de repræsentatis, ut patet: *Præter hoc autem gravius peccant viri graves, ratione scandali, & mali exempli. Gravissime autem Clerici, Religiosi, Sacerdotes, aut Pontifices, in hoc delinquerent.*

VII. Acute & solide doctissimus Cajetanus distinguit repræsentationem a materia repræsentata. Plures effutiunt, se de sola repræsentatione delectari, seu de vivida illa gesticulatione. *Dato*, inquit Cajetanus, *quod in veritate sola eos repræsentatio delectaret; non excusantur a peccato videntes.* Cur? *Quia saltem dant exteriori actu operam rei illicitæ.* Mimi quippe, & Mimæ eo artificia & studia sua collineant, ut in spectatorum animos delectationem instillent de illa, quam repræsentant, materia. *Præsentia siquidem illa exterior suapte natura communiter fit ad delectandum animum, non de sola repræsentatione, sed de repræsentatis.* Res autem repræsentatæ ab Histrionibus semper, aut sua natura sunt indecentes, & turpes, aut immixtæ rebus obscœnis, nempe tricis amatoriis. Eo unice conspirant Comœdi, ut appetitiones humani cordis demulceant, permoveant, illiciant, & in objecta repræsentata stimulent, & irritent. A gravi ne culpa excusari isti valent? Porro huic gravi culpæ dant sua externa præsentia operam spectatores, inquit Cajetanus, & nos supra evidenter patefecimus.

VIII. Hæc omnia adeo manifesta sunt, ut ne revocari quidem in controversiam possint. Et tamen hoc ipso tempore vidimus Pastoralem Epistolam amarissimis lugendam lacrymis, qua Ecclesiasticis cujusdam Territorii facultas impertitur adeundi, & spectandi Theatrales repræsentationes. A Christianismo condito tam monstruosum scriptum non prodiit. Sola publica retractatio tantum abolere malum valet. Hæc sunt corruptissimi seculi nostri fenomena.

IX. Tandem ut aliquo suffundantur pudore, transcribere huc volo, quæ impius Imperator Julianus Apostata servanda Paganismi Sacerdotibus præscripsit. Ut Ethnicam superstitionem amplificaret, Ethnicis Sacerdotibus jussit, ut Christianæ Reli-

Religionis Sacerdotum modestiam, gravitatem morum, istorumque incontaminatæ vitæ integritatem æmularentur, vel saltem ementientes fingerent. Hac via, inquiebat vaferrimus Apostata, felicius falsorum Numinum cultum propagabunt. Hæc enim inter alia scribit, ut refert Sozomenus *Hist. Eccl.* lib. 5. cap. 16. Arsacio supremo Deorum Sacerdoti. *Quot quot per Galatiam sunt Sacerdotes vel terrendo, vel persuadendo diligentes & honestos reddas, vel a Ministerio Sacerdotali removeas, si Deos una cum uxoribus, liberis, ac famulis non observaverint &c. Deinde Sacerdotes hortare, ut NEQUE AD THEATRUM accedant, neque in Tabernis bibant, nec artificio, & operi alicui turpi ac probroso præsint, & qui in his rebus morem gerunt, eis honorem tribuito, qui autem resistunt expellito.* Hæc altius animo imprimant & Presbyteri & Prælati: & Episcopi & Abbates. Hæc ab impio Apostata prolata, se ipsis profundius animum penetrant, quam a me exaggerata. Heinc constat, quam fuerint a spectandis Theatris alieni priscæ ætatis & Christiani, & præsertim Sacerdotes. Nisi hæc documenta moveant, quid allegare efficacius possumus?

CAPUT XXVI.

Aliquine occurrere eventus queunt, in quibus licitum interdum huic, aut illi Christiano sit adire Theatra?

I. MAriti, ne uxores conturbent, & uxores, ut maritis pareant, Theatra frequentant. Minister publicus, ut Principem comitetur, Theatris assistit. Peccaturosne istos enunciabis? Viginti & amplius annorum intervallo quæstiunculam hanc alta mente revolvi. Illinc obvia erat argumentatio. Licitum est in occasione proxima morari, necessitate urgente, ut patet in filiis familias: Quid ni ergo, & Theatra spectare? Hinc ratiocinii istius falsitas sponte menti patebat. Si sermo esset de solo periculo prolabendi in aliquam delectationem propriam, paritas adducta fucum facere aliquem posset: At in casu nostro disputatur non tam de peccato proprio, in quod prolabi quisque valet: quam de scandalo, & de danda opera rei illicitæ Histrionum. Ars Theatralis hodierna, quam Mimi, & Mimæ exercent, omnibus spectatis, in genere moris natura sua infamis, & exitiosa est. Stipendiis alere, & præsentia propria fovere istiusmodi artis professores scelus est, non minus grave, quam sit illud Histrionum. Theatrum concilium vanitatis est, in quo plura committi flagitia nemo ibit inficias. Interesse autem concilio peccatorum numquam licet. Sicut enim vetitum & Divina, & Ecclesiastica lege est Duellum, in quo occiduntur corpora, spectare, & propria præsentia confir-

confirmare, potiori jure interdictum est adesse Duello, in quo contrucidantur Animæ. Accedit: vix occurrere necessitatem adeo gravem, quæ urgeat adire Theatra. Nam si mariti & uxores sint revera Christiani, facile sibi mutuo persuadebunt non expedire Comœdiarum aspectum: si contra Christiani nomen dumtaxat præferunt, cessat disputatio omnis. Idem de publico Ministro dicendum. Insistis, plura consequi, murmurationes, admirationes, & absurda, si hic, aut ille adire theatra renueret. Respondeo universum Evangelium clamare te servum Christi esse non posse, si hominibus & mundo placere aves. Clamant quatuor Evangelia a capite ad calcem, Paradisum ingredi te minime posse, nisi ad Christum Magistrum & Ducem tuum derisum, colaphis cæsum, sputis illitum, odio habitum, contumeliis lacessitum, contemptum, crucifixum, mores tuos conformes, & similia pati sis paratus. Qui duobus Dominis inservire, & Evangelium cum Mundo associare contendit, chimæram chimærarum conflat. Hæc sunt rationum momenta, quæ illicitum evincunt præfatum Comœdiarum aspectum. An vero contingere perrarus casus queat, in quo caussa evitandi dissidia, jurgia, majora scandala, schismata, accedere quis ad Comœdiam, ibique ceu alter Alipius clausis oculis, & auribus considere, penitus ignoro, & judicium meum suspendo. Carpant, qui volunt, imbecillitatem, & insipientiam meam. Me auctore, & sponsore, nemo Theatra frequentabit. Verum ne mihi quipiam consuetam Rigorismi chimæram appingant, audiant continuatorem Turnellii, qui *tract. de Decal. cap. 3. de 6. Præcept. pag.* 524. *edit. Venet.* hæc scribit.

„ CONCLUSIO IV. *Spectaculorum & Comœdiarum frequentatio periculosa est castitati, & multis modis animæ noxia. Unde vix absque peccato interesse spectaculis & Comœdiis Christianus potest.* Ita „ Natalis Alexander, cujus re- „ solutio pro secunda parte pene laxior videtur „.

Postquam omni argumentorum genere improbavit Comœdiarum, & Tragœdiarum frequentationem, contra secundam partem recitatæ propositionis Natalis ab Alexandro inquit pag. 124. *Sed an non poterit vir eruditus ut de fabula judicet assistere primæ ejus repræsentationi, ex qua certus sit, se male affectum non iri? An nefas fuerit honestæ mulieri tragœdiam aliquando sanctam audire?* ...

Re sapientiorum judicio permissa, haud credo a noxia immunes esse, qui VEL SEMEL Comœdiæ volentes interfuerint. 1. Quia eorum nemo, quidquid dicant, aut cogitent, immobilis est animi, *ut supra ajebat Tertullianus: moveri ergo & satis proxime possunt, idque in loco, ubi gratiam Dei præstolari fidenter non possunt. 2. Quia comœdorum actioni, quæ GRAVE EST PECCATUM, indubie cooperantur: tolle enim spectatores, sustuleris & actores. 3. Quia, qui comœdiam frequentant proborum, quos eidem interesse vident, exemplo sese confirmant:*

firmant: & illud obiicere solent sive iis, a quibus moventur, ut ab exercitio desistant: sive iis, quos ad illud trahere volunt pene invitos.

Quapropter censeo negandam absolutionem. 1. Actoribus, qui scenicos ludos exhibent. 2. Auctoribus, qui fabulas componunt in Theatro recitandas. 3. Artificibus, qui ad Theatrum proxime spectantia concinnant, nisi hi omnes sufficienter moniti resipiscere velint, & praedictis nuntium remittere perpetuum. Idem & a fortiori de scenis Musicis Gallice OPERA *dicendum. Ita anno 1694. resolverunt Doctores Sorbonici numero sex.* Illi, qui Turnelianum opus de gratia versatili recudi vellent, ut systema S. Augustini doctrinae oppositum latius manaret: Morum Praeceptiones, quas Turnelii continuator edidit, ut recuderentur, curare deberent. Sic enim corrupta ethice pulsa, sanior doctrina reflorescere.

CAPUT XXVII.

Doctrina LUTHERANORUM adversus hodierna Theatra exponitur, ut legant, & confundantur, si qui sunt Catholicorum, qui Comoedias, Tragoediasque aetatis nostrae purgare a flagitio non erubescunt.

I. NUdius tertius Eminentissimi Cardinalis PASSIONEI amplissimam Bibliothecam adii, cui sive voluminum copiam, sive selectiores, multiplicesque editiones, sive praestantiores, rarioresque Auctores spectes, frustra penes quempiam privatum rei litterariae cultorem alium in universa Europa, nedum in Italia nostra parem inquires. Cum ibidem, Auctores de Theatris agentes expiscarer, occurrit obviam doctissimus Purpuratus eruditione incredibili, & memoria sane prodigiosa, vel in ipsa septuagenaria aetate ornatus, stans pede in uno, omnes istius generis scriptores narravit, propria manu ex pluteis extractos dedit, & quod omnem superat fidem, vel ipsa minutiora opuscula inter sua numerosissima miscellanea abscondita, nullo consulto indice, nulla praemissa investigatione, intrepida manu extraxit, porrexitque. Quod enim ad majorem Bibliothecae, vastissimaeque eruditionis suae splendorem, & ornamentum accedit, illud est, quod libros suos omnibus litteratis viris domum etiam deferendos, nedum ibidem legendos, urbanissime atque liberalissime communicet. Quod idcirco indicavi obiter, tum ut veritati litarem; tum ut exemplum tanti viri ceteris imitandum praeberem. Inter alia porro hoc de argumento volumina ab eodem mihi ostensa, sequens opusculum Miscellanorum tom. XXII. in octavo insertum, mutuo mihi dedit.

II. Geor-

II. *Georgii GRABOVVS Gymn. Francf. Rect. JUDICIUM DE HODIERNIS COMOEDIIS, aliisque Theatricis spectaculis ex sanctissimorum Patrum, nec non probatissimorum Theologorum nostræ Ecclesiæ præjudiciis conscriptum, & a Lipsiensi amplissima Theologica facultate comprobatum. Francofurti MDCLXXXIX.*

III. Lutheranus iste Doctor, non suam peculiarem, sed universæ Protestantium sectæ doctrinam adversus hodiernas Comœdias exhibet. Hoc quippe pacto inquit pag.3. „ Falso creditur, quod Comœdiarum vanitates *nostra* comprobet *Ecclesia*, & „ male imputatur ejus doctrinæ, quæ vel Doctorum, vel Auctorum culpa. „ Quærenti enim, quid de Comœdiis statuat, in promptu est, *illam* hodier- „ nas atque vulgares adeo non approbare, ut potius Auctores cum Actoribus „ aberrationis, &, quod gravius; prævaricationis *suo jure* damnet. Utrique enim „ peccant *gravissime*.

IV. Hoc brevi præmisso exordio, celebriores suæ sectæ Theologos allegat, eorumque testimonia rescribit. Unum ego ex multis, quæ adducit, exhibeo. Nominatissimus Brochmandus (inquit pag.4. apud eumdem Grabovvus) 1. *Notum est, finem ludorum istorum scenicorum esse virtutes, & vitia ad vivum exhibere. Certus autem sum, non posse, nec debere quemquam inter Christianos vitia ista, quæ in ludis scenicis depinguntur, nominare sine detestatione; tantum abest, ut liceat ulli personam induere, in qua viva scelerum effigies reluceat. Urgeantur hæc scripturarum dicta. Ephes.5. impuritas ne quidem nominetur inter vos. 1. Thessal. 5. v. 22. ab omni specie mali abstinete. 2. Notum est non posse Comœdias exhiberi cum applausu populi, quin futilium hominum spurci, vani, ridiculi sermones toti Theatro ad vivum repræsententur. Quod, ut Christianus homo faciat, non permittit Dei Spiritus. Notæ enim sunt hæ admonitiones Apostolicæ Eph. 5. v. 4. nec nominetur inter vos obscænitas, & stultiloquium, & scurrilitas, quæ non conveniunt, sed gratiarum actio. Col. 3. v. 8. Deponite* αἰσχρολογίαν *ab ore vestro. 3. Notum est requirere scenicos hosce ludos, ut viri induant habitum muliebrem. At ne id fiat, severe prohibet Dominus his verbis: Deut.22. v. 5.* Vir non induat habitum muliebrem: Nam abominationi est JEHOVÆ, qui facit ista. 4. *Notum est concurrere ad istos ludos plures, qui vitiosi sunt, quam quos recti studium inflammet. Unde grande periculum est, ne plures scenica vitiorum repræsentatione corrumpantur magis, quam emendentur. Inimica enim tenacius hærent. Et hic jure urgeri potest illud Apostoli 1. Cor. 15. Corrumpunt bonos mores colloquia prava. 5. Nullibi Spiritus Dei præscribit ethnicum hunc modum emendandi vitiosos mores, sed scripturarum sacrarum assertiones sunt.* Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine. *Habent Moysen & Prophetas, audiant illos: Scriptura utilis est ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem,*

ctionem, ad institutionem, quæ est in justitia, ut perfectus sit Dei homo ad omne opus bonum perfecte instructus. Hactenus Brochmandus *tom.* II. *Instit. Theologic. artic. de lege cap.* 13. *quæstion.* 6.

V. Pauca animadvertas, velim. 1. Optime eruditus hic Lutheranus docet, ipsam Scripturam sanctam damnare hodiernas Comœdias, quæ turpiloquio, & scurrilitate non vacant. 2. Penes Lutheranos putidissimam corruptelam feminarum prodeuntium in scenam non serpere: atque adeo damnari alteram corruptelam Histrionum, qui muliebrem vestem induunt. 3. Reiicit somnium illorum, seu verius delirium, qui Comœdiarum magisterio emendari mores contendunt, cum ethnicum hunc modum revocandi homines a vitiis suis, Scriptura sancta non indicet. Hac hironia vellicat Theatrorum defensores.

VI. Pergit vero *Grabovvs pag.* 7. suis verbis refellere Correctores Comœdiarum. *Quis enim quæso Comœdias ad illorum præscriptum sollicite, & accurate unquam instituit? Quis multas ab omnibus supra recensitis incommodis vacuas uspiam spectavit? Quis audivit ullam sine otioso verbo (de quo tamen in novissimo die reddenda erit ratio) aut quod majus, sine scurrilitate, quæ non minus a Comœdiis, quam a Christianis longissime abesse, oportet? Quis non reperit multa in illis absurda, multa alienissima ab ea veritate, simplicitate, sanctitate, & gravitate, quæ Christianis olim, & adhuc in spirituali Regno Christi dominatur? Quis persæpe non vidit virilem sexum, jam uxoris, jam virginis personam muliebri vestimento sustinuisse* contra Dei expressum interdictum? ... *Quibus de causis omnes Christiani scenicis spectaculis adeo non delectentur, contra detestentur ea, & ne intersint quidem, multo minus præsint, ut se participes non faciant alienorum peccatorum, ad exemplum tam veterum Christianorum*, quam piorum Theologorum nostræ Ecclesiæ. Nam *scribit Doctor Meisnerus*, nos ipsi illicitas, & abusu constitutas Comœdias serio improbamus, & detestamur.

Pag. 10. *Propterea nemo* sanus *eos* nimii *Patrum* rigoris *accusabit: sed omnes potius boni exoptabunt, ut illorum spiritum ad hoc ævi perpetua retinuisset posteritas. Hoc enim facto nos profecto in Theatra æque vehementer invehemur, atque Tertullianus, Cyprianus, Lactantius, Gregorius Nazianzenus, Ambrosius, Hieronymus, Chrysostomus, Augustinus, aliique, tam Græcæ, quam Latinæ Ecclesiæ suis temporibus*. Quippe hodierna, maxime autem Britanica, scenæ spectacula nihil (*Gravissimi D. Dannha VVeri judicio*) ab ethnicis differunt. *Plena enim sunt offendiculis, plena otiosis verbis, plena stultis quæstionibus, plena ludicris, & pravis colloquiis, plena stolidis Mimorum gesticulationibus, & rusticorum vociferationibus, plena illiberalibus, petulantibus, atque obscœnis jocandi generibus, plena inhonestis, improbisque voluptatibus, plena voluntariis*

vitiis,

vitiis, ac peccatis, quorum ſuaſor, auctor, & adjutor eſt Diabolus. *Imo pleniora multo* quam ethnicorum. *Interſperſa namque ea voluptatum condimenta ſunt, quæ apud illos inviſa, atque inaudita fuere, quorum nomen Romano Foro ignotum:* interſcenia *puto* (vulgo intermedia) *tanta vanitate, ſcurrilitate, ac ſubtilitate, ut dubitem, ac major excogitari poſſit. Quas ob cauſas nullum eſt dubium, quin ea tanto magis averſetur DEUS, quanto majori labore, ſtudio, & cupiditate præſentantur, ſpectantur, approbantur, laudantur, commendantur, frequentatur.*

VII. In medium promit Lutheranus ſcriptor, ut ea, quæ dixit confirmet, teſtimonia Salviani, Chryſoſtomi, Auguſtini, Tertulliani, quæ ego brevitatis ſtudio prætermitto. Deinde pag. 19. ſic orationem reſumit.

VIII. „ Neque hic quicquam valet auctoritas eorum, qui Comœdias ad popu„ larem auram accommodatas mordicus defendunt. Etenim multitudo errantium „ errori patrocinium nullum facit. *Errare autem illos partim voluptatis pravi„ tate, nemo ex mediocriter eruditis non animadvertit, nemo ex illuminatis non „ videt.* Laudant in Comœdiis, quæ *noſtra* vituperat *Eccleſia*, & amant quæ „ Spiritus S. in ſacro Codice deteſtatur. Cave autem dicas id noſtros ad unum „ omnes Theologos facere. Multi ſiquidem egregii viri *tolerant, quod tollere nul„ lo modo poſſunt*. Multi furentem illam impietatem, qua de agitur, verbis im„ probant, cum re prohibere non liceat. Quidam de impudenti illa audacia co„ pioſe ſcripſerunt, alii libere adhuc loquuntur, plurimi pio, ac juſto dolore „ queruntur, ſed *mordaciſſimorum canum* (N.B.) metu , tacent, finemque ex„ optant, magis quam expectant. Non pauci falſa perſuaſione, alii aliorum „ mendaci informatione, aut magna vi longæ conſuetudinis, cæcutiunt, quibus „ veritatis lumen poſtea tanto jucundius exiſtit, quanto clarius illorum menti„ bus præpanditur.

„ Verum eſto! *Perſiſtat major pars in errore ſuo; nihilo tamen ſecius infra„ cta manet veritas*. Hæc enim dependet neque a judicio hominum, neque ab „ illorum Theologorum auctoritate, *qui in Eccleſia quidem vivunt (ſi modo vi„ vunt) aſt de Eccleſia non ſunt*.

IX. Sed aures arrigant Comœdiarum & Tragœdiarum Correctores, qui Theatra natura ſua haud illicita contendunt, ſed indifferentia; abuſu vero, & Comicorum pravitate fieri inhoneſta, & mala. Unde inferunt auferendum eſſe Comœdiarum abuſum, ſervandum vero uſum Theatrorum. Audiant homines iſti Lutheranum hominem animumque, in ea, quæ reſcripturus ſum, ſerio intendant, & tandem aliquando ſapiant. Sic autem continuat ſuam orationem *Grabovus pag.* 21.

X. „ Scio

X. „ Scio equidem plerosque inter usum & abusum distinguere: sed quis po„ test asserere, quod comœdiarum usus in Scriptura sacra uspiam laudatus? Quis „ non affirmabit potius, quod ab Ecclesiæ Christianæ Patribus inter Diaboli ope„ ra numeratus? *Quid, quod Sacræ cœnæ usu scenicos Actores Ecclesia illa ve„ re Catholica prohibuit?* Quis trutinatis omnibus non potest non fateri, semper „ obfuisse magis, quam profuisse publicis privatisque rebus, sine caussa autem „ reclamatur: *Tollatur abusus*? Hic namque ita insitus, atque inveteratus, „ ut penitus hoc rerum statu extirpari nequeat. Nam si abuti est (est autem) re „ aliqua, vel male, vel ad suum finem non recte uti, abusus sine dubio est, „ sacram Scripturam in ludicras Comœdias convertere. Abusus est, tempus Poe„ tarum nugis, Ethnicorum fabulis, aut aliis veris quidem historiis, sed inutili„ bus, nomineque Christiano indignissimis conterere. Abusus, veritatem menda„ ciis contaminare, sacra profanis conspurcare, honestam materiam scurrilitate, „ facetiis, aliisque turpissimis rebus commaculare. Abusus est, irreligiosos ludos „ magnis sumptibus apparare, & apparatos effusa malitia sacris in locis, ne di„ cam in religiosis templis agere. Abusus est, omne ingenium atque studium, „ non ad Dei gloriam, sed ad suam laudem (N.B.) vel acquirendam, vel au„ gendam conferre. Abusus denique est, vel sordida egestate, vel insatiabili pe„ cuniæ aviditate officium suum habere quæstui, hoc est turpissimum lu„ crum, nescio quo titulo, cupidissime quærere.

„ *Porro dixerit aliquis: ea omnia comœdiis abesse debent. Debent omnino ex „ præceptis Theologorum, sed nondum, quod sciam, absuerunt, neque impo„ sterum, quantum prævideri potest, salvo earum statu, aberunt.* Sunt enim „ certo modo essentialia, imo anima comœdiarum. Sunt adjuncta, quæ mentis „ quidem separatione abstrahuntur: *re tamen inseparabiliter conjuncta* manent. „ Sunt ex eorum genere, quorum alia perfacile, alia difficulter, alia raro, alia „ numquam, sine earum interitu abesse poterunt. *Nam sublatis illis illecebris, „ deficient spectatores; deficientibus spectatoribus deficient commoda: deficientibus „ autem commodis deficient Auctores cum Actoribus.* Hoc autem facto, acci„ dentia cum substantia, abusus cum usu, adjuncta cum subjectis (miserum) „ peribunt. Quod nonnulli ex perspicacissimis ethnicis prospexerunt. Idcirco ma„ ximis quidem, sed indignis laudibus comœdias extulerunt. Nam scribit Cicero „ lib. 4. Tusc. Quæst. *O præclaram emendatricem vitæ Poeticam, quæ amorem „ flatii, & levitatis Auctorem in Concilio Deorum collocandum putet. De Co„ mœdia loquor. Quæ si hæc flagitia non probaremus, nulla esset omnino.* Idem „ illud nostra ætate quidam, Christiani scilicet, tamquam ex specula prospe„ ctant. Hinc Andabatarum more pugnant, atque Templi Ephesini Majestatem

„ De-

„ Demetrius ſuis ſociis vociferantibus. *Magna Diana Ephefiorum* ! Quod profe-
„ cto minime facerent, ſi comœdias, non dico, illuminatis, ſed tantum erudi-
„ tis, ſimplicibuſque oculis intuerentur.

„ Nam, ſi Deo non diſpliceant, nec Chriſtiano populo indignæ ſint, Co-
„ mœdiis abſint profani Actores, abſit irreligioſum argumentum, abſit omnis
„ [illegible] in dictis, & factis, abſit vana & inanis oſtentatio, abſit ſictus
„ & ſimulatus vultus, abſit propriæ laudis captatio, abſit omnis vana oble-
„ ctatio, abſit hodiernarum Comœdiarum cauſſa, nec non primarius finis, cru-
„ menarum emunctio. Contra ea (non nomine, ſed re) Chriſtiani ſint Aucto-
„ res, Chriſtiani Actores, Chriſtiana materia, Chriſtianus modus, Chriſtianus
„ finis, Chriſtiana adjuncta, Chriſtianus denique FRUCTUS. Siquidem actio-
„ nis bonitas non ex ſolo fine æſtimanda, verum etiam ex principio, ſubje-
„ cto, objecto, aliiſque requiſitis, quæ teſtibus Philoſophis, omnia bene ſe
„ habent .... An vero ſperandum & expectandum, his præſertim temporibus,
„ quibus omnia, vel irrevocabili errore, vel irremedicabili malitia in pejus
„ ruunt, fore aliquando, ut ex ſententia Theologorum noſtrorum, ſublata
„ omni vanitate agantur, tuo, *Chriſtiane Lector*, judicio committitur. Quan-
„ tum mihi cernere datur, verum manet illud Chriſtiani Poetæ

Tantæ molis erit Chriſtianos edere ludos,
Ut nemo prorſus tollere poſſit eam.

„ Neque admodum magna deliberatione atque conſultatione opus erit. Non
„ enim drammata Chriſto neceſſaria ſunt: Quandoquidem omnia ejus Regna
„ ſine ullo Comœdiarum Actore adminiſtrari queunt. Non ſanctiſſimæ Chriſti
„ Eccleſiæ, quoniam illis ſeculis maxime floruit, quibus nullus in ea Thea-
„ tricis Spectaculis locus fuit.

XI. Quæ ſequuntur, ſerio meditentur Collegiorum Rectores, Diſcipulorum Magiſtri. Pergit itaque *Grabovvs pag.* 28. „ Quæ autem de Comœdiarum fine
„ afferuntur, illa aperte contra communem experientiam ſunt. Quippe inter
„ omnes conſtat, quod comœdiarum ſcopus non ſit Dei gloria, aut mo-
„ rum correctio, & emendatio, multo minus, quæ de earum commodis
„ glorioſe prædicantur. Poteſt enim longe meliori ratione, quam ſcenicis Acti-
„ bus *Diſcipulorum intellectus informari, voluntas conformari, & memoria*
„ *confirmari*. Poteſt ſtudioſa juventus ſine ullo periculo in Hiſtoriarum, alia-
„ rumque antiquiſſimarum rerum notitiam perduci, multo breviore via, gratio-
„ re voluptate, & majori fructu. Poteſt vocis correctio, poteſt actionis digni-
„ tas, cum dicendi libertate, crebris declamationibus, vel quibus Gymna-
„ ſiis nihil convenientius eſt, oratoriis actibus, ſine Comœdiarum moleſto

„ sumptuoso, ac periculoso apparatu feliciſſime acquiri. Poteſt animorum rela-
„ xatio, & debet quoque tutius, crebrius, ac melius fieri. *Miseri enim Præ-*
„ *ceptores sunt, qui nulla alia re, quam Comœdiarum inanitate, discipulos*
„ *recreare norunt. Miseri discipuli, quorum animus non prius, quam annuis*
„ *spectaculis reficitur. Misera quoque morum correctio, quam ejus generis scenici*
„ *ludi conciliant.* Hi enim plus vanitatis, atque futilitatis, quam veritatis, &
„ utilitatis habent ... Plerique corrumpuntur magis, quam corrigantur, dum
„ indulgentiores, immodeſtiores, inſolentiores, nequiores fiunt. Hujus rei teſtis
„ eſt quotidiana experientia, nec probatiſſimus ille Theologus, qui referente
„ D. Harmanno de Comœdiis ita diſſerit &c.

XII. Reſcripta prolixa declamatione alterius Lutherani Theologi Teuthonico idiomate exarata rurſus ſic inſurgit *Grabovvs* pag. 35. „ Indignum enim „ Chriſtianis eſt, non renatos in ſcenam producere, ut renatos doceant, ut „ non renatis ſpectaculo, & deridiculo ſint. Indignum, vana utilitatis ſpecie „ Scripturam ſacram in ludos, & jocos convertere. Indignum, cæcorum eth- „ nicorum Comœdias in Chriſtianorum ſcholis repræſentare. Indignum, re- „ natis diſcipulis virtutes ethnicas ad imitandum proponere. Indignum, ca- „ ptare plauſus, & commovere cachinnos. Indignum, ſordidi lucri gratia an- „ nuos ludos inſtituere. Indignum, ex aliorum, ut ſolent, incommodis ſuum „ comparare commodum. Quod ſi enim hæc res (ut pervulgata utar formula) „ de pane lucrando non eſſet, nemo certe illorum in ſolius DEI gloriam tan- „ tum moleſtiæ ſuſciperet, nemo in ſalutem proximi tantam pecuniæ ſum- „ mam impenderet. Indignum, Dei nomen profanare, & Sanctorum facta in „ ludicras actiones convertere. Indignum, quorum nomina ſine deteſtatione ap- „ pellare nefas eſt, Deorum, Dearumque dicta & facta ad vanam ſpectato- „ rum oblectationem proferre, & præſentare. Indignum eſt, Satanæ oculos, „ & aures aperire; cum profecto ſatis mali ſit per unam feneſtram intrare, „ & occupare animas. Indignum, publice proponere, quæ a ſceleratiſſimis „ hominibus turpiſſime perpetrata, ut furta, adulteria, ſtupra, & id ge- „ nus alia &c.

„ Nihil autem juvat vulgarem diutinamque conſuetudinem prætexere. Mul- „ ta ſiquidem jam inde a principio reformationis in Eccleſia fuerunt, & ad no- „ ſtram memoriam pervenerunt, quæ Fidei noſtræ minime conveniunt. Quo „ circa non videndum, quidnam factum antea, aut adhuc fiat: ſed quid „ jure, ac merito fieri debeat. At dicis: Chriſtiani ſunt, qui Comœdiis præ- „ ſunt, Chriſtiani, qui interſunt, Chriſtiani, qui ex circumſedentibus & cir- „ cumſtantibus adſunt. Utinam vere diceres! Tantum autem abeſt, ſi eos

„ diligen-

„ diligenter examinaveris, *ut sint veri*, ut plurimi ne videri queant ... Quam„ diu autem solo nomine sunt, tandiu neque illorum Comœdiæ per omnia „ Christianæ esse, neque Christo, & Christianis digne exhiberi, spectarive „ queunt. Sed manent impietatis Theatra, intemperantiæ gymnasia, malorum „ irritamenta, impudentiæ spectacula, Religionis ludibria, nec non lubricæ „ juventutis offendicula ..... Hoc denique volunt, hoc intendunt piissimorum „ Patrum vota, consilia, monita, & præcepta. Nam ait Ambrosius &c. La„ ctantius &c. Salvianus &c. Tertullianus &c. Augustinus &c.

XIII. Omnium istorum Patrum documenta valde prolixa transcribit, quæ cum superius dederim, missa facio. Concludit vero pag. 52. „ Quid ergo „ nobis Christianis faciendum, tu ipse, circumspecte Lector, judices velim: „ Agitur DEI gloria, & Christianæ Ecclesiæ salus. Quantum mihi divina„ re licet, nos tuo arbitratu comœdiis vel apparatissimis tanto infestiores si„ mus, quanto magis a Diabolo suam traxere originem, & quanto pleniores „ jam Diaboli operibus, quam fuerunt umquam: tantoque promptiores ad de„ lendum earum nomen, quanto Christianis indigniores, quantoque minus „ hocce magno, diuturno ac desperato Ecclesiæ morbo vel exoptandæ, vel ex„ pectandæ, quæ omnibus suis numeris Christianæ ..... Nostrum itaque est, „ qui vera Ecclesiæ nostræ membra esse volumus, Comœdias istas veluti „ opera tenebrarum fugere. Nostrum est, qui Christo nomina dedimus (de„ dimus autem omnes in Baptismo) avertere oculos ne videant Comœdiarum „ vanitates. *Nam in via Dei qui est* (sunt verba Ambrosii) *vanitates non aspi„ cit. Via perfecta Christus est. Qui igitur in Christo est, quomodo potest vani„ tates aspicere, cum Christus omnes vanitates hujus mundi in carne sua crucifi„ xerit? Avertamus igitur oculos a vanitatibus, ne quod oculus viderit, animus „ concupiscat*. Homil. 16. in psal. 119. Nostrum est, Comœdias illas tanto magis „ detestari, quanto nos deteriores reddunt, quantoque majus damnum relinquunt. „ *Nam* (utor verbis Salviani lib. *6.* de Gubern. DEI pag. 197.) ... *Nonnul„ la etiam maxima scelera incolumi honestate referentis, & nominari, & ar„ gui possunt, ut homicidium, latrocinium, adulterium, sacrilegium, cetera„ que in hunc modum. Solæ Theatrorum impuritates sunt, quæ honeste non possunt „ vel accusari, ita nova in coarguenda harum turpitudinum probrositate res „ evenit arguenti, ut cum absque dubio honestus sit, qui accusare ea velit, hone„ state tamen integra ea loqui, & accusare non possit. Alia quoque omnia mala „ agentes polluunt, non videntes, vel audientes. Siquidem etsi blasphemum quem„ piam audias, sacrilegio non pollueris, quia mente dissentis. Etsi intervenias „ latrocinio, non inquinaris actu, quia abhorres animo. Solæ spectaculorum*

 „ *impu-*

„ *impuritates sunt, quæ unum admodum faciunt, & agentium & conspi-*
„ *cientium crimen. Nam dum spectantes hæc comprobant, ac libenter vi-*
„ *dent, omnes ea visu, atque auditu, atque assensu agunt, ut vere in eos Apo-*
„ *stolicum illud peculiariter cadat: quia digni sunt morte, non solum qui fa-*
„ *ciunt ea, sed etiam qui consentiunt facientibus*. Breviter: nostrum est, ea
„ omnia facere quæ Spiritus Sanctus in sacris litteris præcipit, Ecclesiæ Patres
„ quondam suaserunt, & nostri Theologi recte monuerunt in solius DEI Glo-
„ riam, nec non Ecclesiæ salutem.

§. UNICUS.

Consectarium serio meditandum.

I. HÆc manu tremula, oculis madidis, animo & totius corporis artubus contremiscens rescripsi, & inter scribendum sæpe numero mecum inter suspiria & gemitus colloquebar: vides, qua sermonis gravitate, qua ratiocinii soliditate, qua eruditionis copia, qua pietatis specie, qua insinuationis vi Hæreticus Lutheranus hodiernas comœdias insectatur, detestatur, labefactat? Ad Scripturarum, & Sanctissimorum Patrum, & communis sensus, & sanæ mentis Tribunal caussam revocat, ut eam efficacius confirmet, & luculentius demonstret. Quid si Lutheranus iste (mihi objiciebam) Catholicos illos, quos purgare a crimine Theatra hodierna non pudet: qui Scripturarum oracula, & Patrum testimonia eludere non dubitant, hoc pacto adoriretur? Vos Catholici, ut fidei dogmata, de quibus nos inter, & vos dissidia fervent, eo in sensu, quo vos illa interpretamini, credenda evincatis, perennem Sanctissimorum Patrum doctrinam opponitis, totisque lateribus inclamatis: Patrum Traditionem: Patrum Traditionem. Nos autem Protestantes a vobis percunctamur: Num Patres consensu adeo unanimi, & ampliore argumentorum copia aliquod fidei dogma a Luthero nostro in discrimen adductum confirmaverint, & validiore eloquentiæ efficacitate munierint: num ardentiore impetu irruerint, & tot fervoris tela jaculaverint in eos, qui ejusmodi fidei dogmata inficiabantur: ac in eos, qui honestam propugnabant Theatrorum frequentiam? Edisserite. Admittenda ne est in Fidei articulis, secus in morum præceptis, Patrum doctrina? Eamne cavillari in istis, secus in illis permissum est? Responsum perspicuum exhibeant Theatrorum Patroni.

II. Dum hæc mecum seria meditatione revolvebam, hæc menti occurrebant: Morum dissolutio, Disciplinæ relaxatio, Corruptelarum pravitates usquequaque grassan-

grassantes, Ecclesiasticorum plurium fastus, ambitio, rripudia, simoniacæ nundinationes, supina ignorantia, scandala publica in caussa fuerunt, cur Lutherani, atque Calviniani ab Ecclesia nostra Catholica secesserint. Quid si eadem nunc vitia grassarentur tum in populo, tum in Clero? Quid si eadem in Clero ignorantia, eadem voluptatis & deliciarum sitis, idem præter propter fastus, & luxus? Quid si laxiores nunc opiniones & doctrinæ perniciosiores ferperent? Quid si Moralis Evangelica immanis Rigorismi teterrima nota inureretur, ejusque intrepidi defensores tamquam Rigoristæ, & Jansenistæ traducerentur? Quid si per cuniculos, per fas & nefas, Magnatum indignationes, & persecutiones in eosdem concitarentur? Quid si nec libertas nunc pateret plena, Theatrorum corruptelam improbandi? Quid si nunc ad Sacramenta Christi Mimi, & Mimæ, eorumque auditores, & spectatores admitterentur? Quid si Theologi ipsi consulti, num licita sit Viris Ecclesiasticis Comœdiarum frequentia, etiam tum, cum peculiari Episcoporum edicto vetitum illis sit, responderent: Pergat, pergat Dominatio vestra, omni, etiam venialis, & leviculæ culpæ scrupulo posito, quia Edicta Episcopalia pœnalia sunt? Nam ite ad spectacula, quid mali est?

III. Si ætatis nostræ flagitia, cum sceleribus conferantur seculi decimi sexti; quo Lutherani, & Calviniani descivere a Romana Ecclesia, id forte discriminis apparebit, quod illa crassiora, horrendiora, impudentiora: nostra vero delicatiora, exquisitiore arte fucata, & veluti artificiis eruditiora evaserunt. Si doctrinæ æquiparentur, doctior est & eruditior ætas nostra. Verum doctrinæ non paucorum quæ spiritum Evangelicum spectant numquam laxiores: scelera tum liberius prodibant larva posita: phalerata nunc, incrustata, calamistrata, & honestatis fuco illita immanius sæviunt, & impotentius Christi vineam depopulantur. Numquam tanta Sacramentorum profanatio, & sacrilega administratio. Numquam adversus sinceram germanamque Christianæ Moralis doctrinam tanta persecutio. Primis Ecclesiæ seculis, ut dictum alias, & dicendum sæpius est, Fides, nunc morum præcepta persecutioni, eo truculentiori subjacent, quo majorem præfert pietatis speciem. Si omnes hæreses a pravis Catholicorum moribus suam arcessunt originem, Catholicorum quoque pravitate, & offendiculis adolescunt firmantur, amplificantur.

IV. Ineptissime Lutherani, Calviniani, ceterique ejusdem furfuris homines, ex corruptelis, quæ in Catholica Ecclesia serpebant, & latius grassabantur, adulterandorum fidei dogmatum ansam arripuere. Numquam enim, vel ipsis primæ ætatis seculis, Christi vinea absque tribulis & zizaniis fuit, eritque. Sint plurium Catholicorum, pluriumque Ecclesiasticorum depravati mores,

 pro-

propterea ne minus vera, minus firma Fidei dogmata, an minus sancta morum præcepta, quæ Romana Catholica Ecclesia docet, proponit, defendit? Nonne ipsi sanctissimi Patres, quorum nobis Protestantes doctrinam objiciunt, suorum temporum vitiosos Catholicos reprehendebant, & increpabant? Nos quoque in præsentia Ecclesiæ nostræ gravissima mala lacrymantes, & gemebundi fatemur. Adversus tot Catholicorum, & Ecclesiasticorum corruptissimos mores vocis sonitum emittimus, inclamamus, & senescentis Matris vulnera sanare pro virili studemus.

V. Illud vero ex superiori capite consectarium sponte fluit, reformandos Catholicorum mores, exterminandas plurium Casuistarum laxissimas opinationes, reprimendam illorum incredibilem & Ecclesiæ Catholicæ perniciosissimam audaciam, qui laxitatem fovent, qui corruptelas manifestissimas honestatis fuco incrustant, qui sanioris moralis assertores infamare, persequi, & in odium, invidiamque traducere, sagacissime adnituntur. Nisi tantorum malorum torrenti aggeres adjiciantur, funestam crisim, & quemdam suppliciorum cataclysmum, mihi videre videor non adeo longe imminentem. A morum iniquitate ad hæreses, ab hæresibus ad impietatem transitus semper contingit. Imbecilles vident & increduli sectarum dissidia, errorumque portenta. Vident depravatos Catholicorum mores, dissidentes opiniones, & laxiores prævalere in dies: audiunt molliorum doctrinarum vindices silentium & pacem subdole promoventes, ut, nemine contradicente, laxitatis veneficium benignitatis velo obtectum liberius procedat. Inter tot fluctus & tempestates constituti inferunt, nihil, nihil stabile, sed omnia vana esse, & arbitraria humanarum mentium commenta. Ergo nihil credendum, sed pro cujusque genio, & moribus vivendum. En! unde impietatis, quæ continenter crescit, & amplificatur, monstrum sua capit exordia. Percurrantur omnia Ecclesiæ secula: nullum profecto occurret, in quo liberius, latiusque, ac in nostro incredulitas, Epicureismus, Indifferentismus, & Atheismus manaverint. Quodnam extremo morbo remedium? Illi, qui præsunt, quibus durissimum, & tremendissimum judicium fiet, recogitent, meditentur. Ad majores nostros, eorumque gesta, molimina, conatus, labores, tormenta, sanguinis effusionem, angustias, quibus Ecclesiam Dei aut purgarunt a vitiis, aut a fundamentis excitarunt, animum intendant. Divino splendidissimoque lumine illustrati illi fuere: eorumdem ergo via unice vera, solaque ad portum ducit. *Indolentia* illa, quam prudentia Carnalis suggerit, omnium malorum funestissima est, Deo & Ecclesiæ infestissima. Primum omnium ergo Spiritus fortitudinis excitandus est, Dei armatura arripienda, Zelus Evangelicus succendendus. Quid? Hostes

Hostes infensissimi tamquam Leones rugientes circuunt, ut Christi gregem devorent, ut vineam Domini Sabahot devastent, ut Religionis nostræ fundamenta submoveant, & Christi Regnum penitus diruant exterminentque; & Christianæ militiæ Duces, & Imperatores a Deo constituti bellum vident, & arma non capiunt? ut commissas sibi oves, ut propriæ salutis negotium; Religionis decus, Dei gloriam, Christi Regnum defendant, atque propugnent? Absit, ut tantam indolentiam reformidemus futuram.

CAPUT XXVIII.

Aliud sophisma repellitur: Confessarii absolvunt Mimos, Mimas, Saltatrices, Cantatrices, & Comœdiarum spectatores: Quid ergo mali est in Theatrorum frequentia?

I. SI Confessarii sint, qui Christi Sacramenta administrent Histrionibus; & feminis Mimis, quæ professionem exercent in Theatris saltandi, lasciviendi, canendi, recitandi fabulas poetarum, & repræsentandi amores Cleopatræ, Semiramidis, Sofonisbæ, & similium heroinarum, suarumque heroum, & istorum spectatoribus & approbatoribus, amarissimis lacrymis tanta deflenda perversio est atque sacrilega profanatio. Similes non reperiri in Ecclesia Catholica Confessarios credere expedit. At si forent, Christi Mysteria proderent, Margaritas porcis distribuerent, & proprii Ministerii prævaricatores indignissimi & se, & pœnitentes suos præcipites æternum darent.

II. Verum ineptissime obtruditur quorumdam, si qui revera sunt, Confessariorum prævaricatio. Quandoquidem, non quid agant nonnulli Ministri inepti & imperiti, sed quid Ecclesia sancta præscribat, spectandum est. Patrum præsertim Cypriani, Chrysostomi, Salviani, & Conciliorum, & Ecclesiæ Canones, qui ejusmodi peccatores arcendos a Sacramentis decernunt, superius adduxi. Cyprianus Episcopus *ad Encratium* Divinæ Majestatis splendorem offuscari, Evangelicam infringi disciplinam & honorem Ecclesiæ fœdari testatur, dum Histrionibus, eorumque spectatoribus Sacramenta administrantur. Cypriani Chrysostomus, & Chrysostomi doctrinam confirmat Augustinus *de fid. & bon. oper. c.* 18. cujus verba, quoniam supra rescripta, sicut illa Cypriani, & Chrysostomi, non sunt, ob oculos traduco. *In doctrina bona*, inquit, *& bonus potest esse, qui audit, & facit, & malus, qui audit & non facit: in doctrina vero mala, & qui eam veram putat, quamvis ei non obtemperet, malus est, & qui obtemperat, pejor est. Illud sane mirabile est, quod Fratres, qui aliter sapiunt, cum debeant ab ista, vel nova, vel vetere, perniciosa tamen opinione discedere; ipsi insuper*

dicunt novam esse doctrinam, qua nequissimi homines in suis flagitiis se perseveraturos in propatulo profitentes non admittuntur ad baptismum: quasi, nescio ubi, peregrinentur, quando meretrices & HISTRIONES, nisi solutis, aut diruptis talibus vinculis, ad Christiana Sacramenta non permittuntur accedere: qui utique secundum illorum sententiam OMNES admitterentur, nisi antiquum & robustum morem sanctá Ecclesia retineret, ex illa scilicet liquidissima veritate venientem. Quoniam qui talia agunt Regnum Dei *non possidebunt: & nisi egerint ab his mortuis operibus pœnitentiam, accedere ad baptismum non sinuntur: si autem subrepserint, nisi, vel postea mutati egerint, salvi esse non possunt.* Hanc sanctissimi Parentis Augustini doctrinam serio, altiusque meditentur lectores, & defensores nonnullorum laxioris ethices Casuistarum, qui more illorum, quos improbat sanctus Doctor sanam doctrinam, qua a Sacramentis arcentur Histriones, & Theatra frequentantes, criminantur, ut novam, rigidam, Jansenisticam. *Dicunt novam esse doctrinam, qua nequissimi homines non admittuntur ad baptismum.* Sicuti a mundo condito, post lapsum Adæ, semper fuerunt, eruntque peccatores: ita semper fuerunt, eruntque Magistri consuentes pulvillos sub omni cubito. Ita clamant Scripturæ sanctæ. *Surgent Pseudo-Christi,* inquit Matthæus 24. *In vobis erunt Magistri mendaces*, subdit Petrus *Epist. 2. cap. 2.* Absolvunt Confessarii non pauci amasiunculos & amasiunculas, quæ vicissim, lustris, nedum annis, amore reciproco ludunt: absolvunt fœneratores: absolvunt ingentem pecuniarum summam ludis fortuitis exponentes: & quos non absolvunt? Quid inde? Verum ne videamur solis antiquis Patribus damnare & ignorantiam & praxim illorum Confessariorum, qui absolvunt Comicos, Comicas, Cantatrices, & Saltatrices, quin artem ejurent, lubet & recentium tum Theologorum, tum Sanctorum auctoritate tantum errorem profligare. Et ne sim longus, rescribam, quæ docet P. Hieronymus Florentinus *loc. cit. pag.* 327. ubi hæc habet. *Omnes Theologi tractantes supradictos textus nihil omnino de venalitate considerant & conveniunt, hujusmodi personis deneganda esse Sacramenta; ea sola ratione, quia ipsi recitantes comœdias notabiliter obscœnas peccant mortaliter.* Jam evidenter demonstratum est, & a nemine sanæ mentis negari potest, comœdias esse notabiliter, immo gravissime obscœnas, quas Mimi, & Mimæ ut amasiæ, & amasii repræsentant ad spectatores demulcendos.

III. Aures tamen arrigant Confessarii omnes, audiantque sanctum Archiepiscopum Carolum Borromæum in *instruc. Confess.* ita detonantem: *Confessariorum culpa & inertia factum videmus, ut in plerisque artibus, & professionibus, innumeræ corruptelæ, & gravissima delicta passim vigeant.*

IV. Audiant S. Thomam Villanovanum *Fer. 6. post. 3. Dom. Quadr.* altius incla-

inclamantem: *Quid Ecclesiam Dei hodie perdit, nisi Confessariorum blandiens adulatio, deliniens demulcensque assentatio... Vermem conscientiæ extinguunt, stimulum peccati auferunt, & suos pœnitentes ad inferna demittunt..: Heu miseri animarum, non curatores, sed interfectores, non consultores, sed deceptores, quid respondebitis Domino pro grege, quem vestris blanditiis decepistis, vestris consiliis jugulastis?*

V. Audiant iterum Confessarii Consilium Telonense anno 1704. celebratum; cujus prolixum testimonium supra *cap.* 4. *num.* 10. integrum rescripsi, & nunc pauca in mentem revoco: *Cœtus Christianorum corpus Mysticum dicitur, cujus Christus caput est, & Spiritus Sanctus anima; Igitur, qui defendit Comœdiarum occupationem dignam esse Christiana professione, consequenter docet, Christum in eisdem sibi complacere, sanctumque Spiritum ad exercitia hæc Christianos dirigere: quod blasphemiam sapit. Porro, D. Paulo teste, conscii & consentientes, & multo magis, qui cooperantur, non secus, ac criminum Auctores, plectuntur. Propterea nos omnibus CONFESSARIIS mandamus, ut ABSOLUTIONEM DENEGENT iis, qui post correctionem nollent a Comœdiarum, Theatrorumque frequentia abstinere.* Hæc disciplina unice, ut mihi videtur, vera, denegandi Absolutionem illis, qui a frequentandis Theatris a me descriptis non abstinent, viget, Deo miserente, in universa celeberrima Ecclesia Parisiensi, ut testatur Natalis ab Alexandro *Epis.* 31. Revocanda ob oculos iterum sunt Chrysostomi verba ex *hom.* 3. de David, & Saule. *Et quid hic, inquiunt, adeo magni sceleris commissum est, ut ab istis sacris cancellis arcendi sint? Immo quod delictum hoc gravius quæris istorum, qui cum se ipsos plane adulterio contaminarint, impudenter, ac rabientium more canum ad sacram mensam irruunt. Quod si avetis adulterii modum cognoscere, non mea verba vobis referam, sed illius, qui de tota hominis vita judicaturus est.* Qui viderit, *inquit*, mulierem ad concupiscendam illam, jam mœchatur eam in corde suo Matth. 5. *Quod si mulier sponte, ac forte in foro obvia, & neglectius culta sæpenumero curiosius intuentem cæpit ipso vultus aspectu: isti qui non simpliciter, neque fortuito, sed studio & tanto studio, ut Ecclesiam quoque contemnant, & hac gratia pergunt illuc, ac totum ibi desidentes diem in facies abjectarum feminarum illarum defixos habent oculos, qua fronte poterunt dicere, quod eas non viderint ad concupiscendum?*

VI. Oro ego, obtestorque Confessarios omnes, ut sacrosancta Jesu Christi Evangelia humili animo legant, & meditentur: & continuo intelligent, cum Evangelicæ legis spiritu hodierna Theatra summopere pugnare. Mature expendant Christianam professionem: *Abrenuntio Satanæ, & omnibus pompis ejus.*

Confu-

Consulant Patres omnes, qui cum S. Cyrillo Hierosolymitano *Catechos. Mystag.* docent. *Prima pompa Diaboli est: in Theatris spectacula, in hypodromo cursus equorum, & venationes, & reliqua omnia ejusmodi vanitas, a qua postulat liberari sanctus ille Dei.* Averte (*inquit*) oculos meos, ne videant vanitatem. *Non ergo sis curiosus in frequentia spectaculorum, ubi conspicias Mimorum petulantias* (nunc adderet, & Mimarum) *omni contumelia refertas, & virorum effaeminatorum choreas sceleris.* Plurima de Confessariis alibi dicta sunt.

CAPUT XXIX.

Thomae Tamburini, Hermanni Busembaum, Leonardi Colendal, Sanchez, Filliucii, Thomae Hurtado, aliorumque opiniones, refelluntur.

I. SAtis minime est veritatem manifestasse, nisi simul errores, quibus eamdem implicare, & obscurare non pauci solent, refellantur. Vix est aliquod Evangelicae moralis praeceptum, quod, praesertim a duobus circiter seculis, Casuistarum aliqui detorquere, & accommodare humanis appetitionibus non attentaverint. Siquidem, cum reformare ad Evangelicam normam hominum mores haudquaquam potuerint, attemperare hominum moribus Evangelicam legem satagerunt non pauci rei moralis tractatores; ut saepe admonet Augustinus. Itaque, non animo Casuistis detrahendi, quod absit a me scelus tantum, sed Christiano zelo servandi lectores meos ab erroris, & seductionis periculo, ex plurimis paucas laxissimas, opinationes in medium promam, ut cavere hinc quisque sibi valeat. P. Thomas Tamburinus *lib. 5. in Decalog. cap. 7. §. 4. num. 18.* haec docet: *Non licet REGULARITER Histrionibus repraesentare valde turpia, ex quibus moraliter scitur multos peccaturos: dixi REGULARITER: si enim tanta est histrionis necessitas, ut eo lucro indigeret ad victum, vel quid simile, non recusarem, semel, aut iterum licere (sed sine periculo morali suae delectationis, quod cavere maxime in Histrione turpium, prob quam difficile est) DONEC alia vivendi ratio diligenter conquirenti non aperiatur.* Regulariter Histriones artis suae lucro indigent, sicut ceteri artifices, ad vitam, *vel quid simile.* Ergo repraesentare *valde turpia* licite valent, licet moraliter sciant hinc *multos peccaturos.* Quoties haec valde turpia, repraesentare queunt, unde moraliter sciunt multos peccaturos? Semel, & iterum. Quid, si post unam & alteram repraesentationem adhuc egerent artis suae lucro? Quid tot molestis interrogationibus mentem torques? Repraesentare haec valde turpia, ex quibus moraliter sciunt, multos peccaturos, possunt, *donec alia vivendi ratio diligenter conquirenti* aperia-

aperiatur. Testantur Confessario Histriones, se, post diligentem inquisitionem, aliam vivendi rationem reperire nequaquam posse. Ergo exercere artem valde turpem queunt, quoties indigent ejusdem lucro ad vitam, *vel quid simile*, id est ad congruum ornatum, & commoda opportuna? Flagitiorum ergo mercede alere vitam Histrionibus licet? Si dixerimus horridula, immo horrenda hæc esse laxitatis monstra, jure ne accusare nonnulli mollioris Ethices defensores more suo poterunt, quod celeberrimo, ut ipsi ajunt, Tamburino detrahamus? Dicent me truncatum, & adulteratum produxisse Tamburini testimonium. Millies testatus sum in operibus meis me promptum ad retractationem esse, si vel in apice erravi. Patefaciant ergo truncatos textus, & continuo Palinodiam cantabo, & quidem libentissime, quia ad id religione obstringor.

II. Hermannus Busembaum *lib. 3. tract. 4. cap. 2. dub. 1. 2. 8.* hæc scribit. *Verba turpia, lectio obscœnorum, spectatio comœdiarum TURPIUM, cantiones inhonestæ, gestus, litteræ, dona amatoria, si tantum fiant ex curiositate, vel vano solatio, non sunt mortalia*. Christiana Ethices hæc, an Pagana? An in Terentio, in Marco Tullio, in Plutarcho, in Seneca tam propudiosa occurrunt? Subdit tamen: *Secus tamen, si fiant vel animo inhonesto, sive venereo, vel cum periculo ruinæ spiritualis sui, vel aliorum. Sanchez de matr. l. 9. d. 46. a num. 3. Fillincius t. 30. cap. 10. q. 3.* Distinctiuncula hæc est laqueus imperitorum. Si cum periculo fiant ruinæ spiritualis sui, vel aliorum? In dubitationem vocatur, *an lectio obscœnorum, & spectatio comœdiarum turpium, & cantationes inhonestæ &c.* periculum sui & aliorum inducant? *Si fiant animo inhonesto, vel cum periculo &c.*? obscena ergo, & turpia honesto animo repræsentari & spectari queunt? Possunt fieri ex *vano solatio*? Pervenuste! Quid prodit *Tò vanum solatium* in lectione obscœnorum, in visione comœdiarum turpium, in Cantationibus inhonestis? His distinctiuncularum fucis lues venerea obtegitur? Laxius confirmat *ibidem n. 3. & 4.* hanc suam opinionem P. Busembaum. Et tametsi non de comœdia loquatur, clarius tamen exponit, & fortius ea roborat, quæ de comœdiarum inspectione docuit, inquiens. *Oscula, amplexus, compressiones manuum, & similia non obscœna, si fiant tantum officii, aut amoris patrii, aut amoris honesti, vel benevolentiæ augendæ caussa, etiamsi delectatio venerea suboriatur (modo in eam non consentiatur) non sunt peccata. Lessius num. 56. Filliucius num. 171.*

Si vero ista fiant ex aliqua veniali vanitate, joco, curiositate, levitate, petulantia, IMMO ETIAM SENSUALITATE, SIVE AFFECTU SENSUALI ac naturali (dummodo non cum delectatione venerea, nec ejus caussa; & si præter intentionem suboriatur, ea repulsa, ac tunc abstinendo) venialem culpam non exce-

excedunt, ut v. Filliucius, hic Lessius num. 62. Sanchez loc. cit. Diana p. 4. t. 4. R. i 36. Contrarium tamen est tutius. Peregregie, & sapienter. Tutius ergo est ab his abstinere? Sed *Tutiorismum* cane pejus, & angue execrantur communiter homines. Unde quaeso arcessita est distinctio isthaec *affectus sensualis, & affectus venerei*? Unde acceptae sunt trutinae istae ponderandi, & secernendi culpam venialem a mortali, praesertim in materia adeo lubrica, & lutulenta? *oscula amplexus compressiones, manuum, & similia non obscena*, si fiant ex aliqua vanitate, curiositate, petulantia, *immo etiam sensualitate, sive affectu sensuali*, venialem culpam non excedunt, ut docent Filliucius, Lessius, Sanchez, & Diana? Vin molliora & blandiora? sed verius, graviusque dicamus. Docerine ab homine Christiano in hac bituminea materia laxiora & scandali pleniora possunt? Sane, nisi me meus fallat amor, horrorem praefata ingerunt, & lacrimas potius exprimunt, quam ad confutationem longiorem urgeant.

III. P. Thomas Sanchez *l. 9. de Mat. dis. 46. n. 40.* „ Ex his infertur primo, „ quamvis comoediis interesse non sit mortale, ubi nec res turpes repraesentan„ tur, nec modus repraesentandi est turpis, VEL SI HÆC CONCURRANT, „ *audiuntur ob solam curiositatem*, absque periculo probabili lapsus in aliquod „ peccatum mortale. At quando turpia repraesentantur, vel modus est turpis, „ audiunturque ob delectationem ex ipsis turpibus rebus insurgentem modo ex„ posito num. 38., aut cum probabili ruinae periculo esse lethale. Quod ex ibi „ dictis constat. Quod si roges, an saltem Clerici in sacris constituti, peccent „ mortaliter, si illis intersint ob illam solam curiositatem? Respondeo, non pec„ care lethaliter cessante scandalo, quod hodie cessare credo, cum frequentissi„ mum sit, Clericos illis interesse.

IV. P. Lucius Ferraris in Biblioth. Canonico juridica *tom. 2. V. Cleric. a 4. num. 17.* „ Verum si comoediae audiantur ob solam vanam curiositatem, absque pro„ babili periculo lapsus, etiamsi res turpes repraesententur, & modus repraesen„ tandi sit turpis, probabilius est non esse peccatum mortale, cessante scandalo, „ quod modo videtur cessare, *quia frequentissimum est Clericis comoediis in„ teresse*.

V. *Nimis porro* (inquit Pontifex summus BENEDICTUS XIV. lib. 7. de synod. cap. 61. *laxa, ne dicam aperte erronea & scandalosa est doctrina, quam tradit Lucius Ferraris &c.* An haec doctrina sit illa ipsa, quam docet P. Sanchez, tu Lector judex esto. Cessat scandalum, inquiunt, *quia frequentissimum est Clericis Comoediis interesse*. Nae ista robusta ratio! Finge frequentissimum esse, Clericos fornicari. Ergo cessat sandalum? Scandalum insitum est publicae actioni turpi, & eidem assentiri propria praesentia. Insitum eidem est periculum lapsus.

lapsus. Ergo futiles & perniciosæ sunt ejusmodi præcisiones, & distinctiunculæ Casuisticæ, præsertim in re venerea.

VI. P. Leonardus Colendal *in casuum indice* adjecto *ad tomum* 2. *P. Claudii La Croix verb. comœdia turpis pag.* 16. hæc habet. *Spectare comœdias turpes tantum ex curiositate, vel levitate, PROBABILITER non est mortale: secus tamen, si fiant animo inhonesto, sive venereo, vel cum periculo ruinæ spiritualis l.* 2. *a num.* 237. *l.* 3. *pag.* 1. *num.* 887. P. La-Croix *cit. lib.* 3. *pag.* 1. *num.* 887. in medium producit doctrinam sui Magistri Busembaum, quam supra rescripsi: nec eam refellit. Contra vero *cit. lib.* 2. *a num.* 237. spectatores comœdiarum turpium damnat peccati mortalis: quia, ut superius dixi, Theologia La-Croixiana est veluti Elenchus opinionum contrariarum, laxarum, & non laxarum; & quamquam interdum P. La-Croix dicat hanc esse altera probabiliorem, eamque amplectendam afferat: nihilominus, vi principiorum Probabilismi, quæ fuso calamo exponit lib. 1. cuilibet licitum est amplecti opinionem minus probabilem; & ne repetere adversarii mei consuetam fabulam valeant, videlicet, me invidiam conflare La-Croixio, aliisque Casuistis, iisdemque affingere mutilatos textus, audiant percelebrem P. EUSEBIUM AMORT qui *tom.* 1. Theologiæ scholasticæ pagin. 165. hæc scribit.

VII. *Catalogus opinionum probabilium circa generalia morum principia ex P. La Croix*. Et post indicatos alios laxarum opinionum catalogos, hæc *de P. La-Croix* scribit. *Novum ex P. La-Croix excerpsi specimen ex ejus Theologiæ Moralis libro primo, & secundo circa generalia morum principia. Id suffecerit pro scopo præsenti ad ostendendum ad quantas laxitates viam latissimam Probabilismus aperiat. Patebit enim ex hoc solo catalogo, tandem licitum fore, sequi ferme omnes eas sententias, quas hic Auctor in sua Theologia Morali, seu, ut quidam vocat,* HISTORIA OPINIONUM PROBABILIUM, *recenset tamquam probabiles, aut certe tanquam opiniones adoptatas ab auctoribus, quos ipse in aliis locis allegat tamquam Auctores graves, idoneos ad formandum prudens judicium. Verum quidem est quod P. LA-CROIX ad ejusmodi, quas recenset, sententias interdum addat oppositam sententiam esse probabiliorem, aut talem, quam recenset, opinionem sibi non videri probabilem, vel eam alteri cuidam Auctori non videri probabilem. Sed quid prosunt in praxi ad præscindendas innumeras laxitates ejusmodi Clausulæ, annotationes, ac limitationes cum in principiis generalibus re ipsa jam indulta fuerit licentia sequendi sententias, etiam dubie probabiles, aut etiam tenuiter probabiles, dummodo vere Theologice probabiles sint, aut sententias etiam unius gravis Auctoris, dummodo rationes ab aliis Auctoribus non sint ita enervatæ, ut nulla amplius remaneat probabilitas, ne quidem*

dem tenuis, et saltem dubia. Hæc qui indifferenti animo attente ponderaverit, profecto advertet laxitatibus & corruptelis in mundo nullum posse littus poni, nisi dicatur, quemlibet pro sua captu obligari ad considerandam directe opinionum veritatem, aut falsitatem &c. Integrum hunc catalogum alibi dabo.

VIII. P. Thomas Hurtado *tom. 1. Var. tract. 1. cap. 5. resol. 8. num. 65.* hæc scribit. *Infertur 3. quid dicendum sit de Histrionibus vulgo Comædiantes, qui sint in occasione proxima peccandi, vel ipsi sunt occasio peccandi, an sint absolvendi, nisi artem histrionicam relinquant. Negant Hurtado* (Alter) *sed nihilominus S. Thomas 2. 2. q. 168. a. 3. ad 3. expresse fatetur contrarium.* Manifestam calumniam Angelico Doctori impactam supra, & alibi penitus profligavi. Ideirco ne actum agam, pergo rescribere laxissimam doctrinam P. Hurtado, qui sic prosequitur ibi num. 70. *Quare ars histrionica secundum se non est illicita, sicut nec Tabellionatus, & aliæ similes, in quibus difficile quis evadit peccatum, & tamen non tenetur eam dimittere, antequam absolvatur: sed si habeant propositum non peccandi, & dolorem de præteritis, possunt septuagies septies absolvi. Quod enim Histriones ex cohabitatione cum mulieribus sint fere SEMPER IN OCCASIONE CONCUBINATUS, ET ADULTERIORUM, FORNICATIONUMVE: cum mulieres istæ fere semper sint malæ, & inordinatæ vitæ, nihil obstat, quamvis (quo minus) possint absolvi, si dum ad Confessionem Sacramentalem accedunt, habeant illa quatuor, quæ supra Navarrus, & alii requirunt. Cum enim Histrionatus secundum se ars sit non mala, immo per se civiliter honesta, & licita, non tenetur quis eam dimittere PROPTER OCCASIONEM PECCANDI, quam in illa habet, cum ex incommodo notabili, quod ex ipsa dimissione sequitur, fiat occasio involuntria &c.*

Num. 73. *Quæ omnia, si adverteret P. Hurtado* (*alter*) *non tam severe damnaret tam Histriones, quam fere universam Rempublicam Hispanam concurrentem ad eorum Comœdias, & repræsentationes, quæ etsi AMOROSÆ SINT, ET INGENIOSÆ, referunt aliorum facta, sive in ADULTERIIS, sive in duellis, sive in aliis materiis peccatorum, hæc solummodo fiunt relative, & historialiter. Quare* (subdit tom. 2. tract. 8. 1. 7. sec. 1. pag. 126.) *Theologi prudentis est conscientias fidelium QUIETARE, & motiva tradere, quibus eam visionem exerceant sine detrimento animæ.*

IX. Hæc sunt nonnullorum Casuistarum Theoremata, huc istorum vota conspirant. *Theologi prudentis est conscientias fidelium quietare, & motiva tradere, quibus eam visionem* (spectaculorum) *exerceant sine detrimento animæ.* Perturbantur ergo fidelium conscientiæ in Theatris spectandis. Et ideo prudentis Theologi est, eas *quietare*. At quo antidoto, qua medicina *quietare* illas novi pru-

prudentesque Theologi valent? Ecce; Debent *motiva* tradere, quibus spectare Histriones, Mimas, & Saltatrices, in occasione concubinatus persistentes, & adulteria, aliaque obscœna referentes *historialiter*, sine detrimento animæ valeant. At moderni isti, benignique Theologi efficerent queunt, ut quod peccatum est, peccatum non sit? Scilicet, inquiunt: Unus Diana, ait Caramuel, sexcenta peccata abstulit suis benignis opinionibus. Habetne etiam arcanum remedium, quo impediatur, ne impotens concupiscentia accendatur, & delectetur in obscœnorum visione: ne ex tot præstigiis & oblectamentis titilletur? Sed quid ultra deridenda propino immania commenta, quæ lacrymas & luctum exprimunt, quæque horrorem ingerunt gravissimum?

X. Missis itaque opinionibus istis, earumque Auctoribus, quos omnes suspicio, & veneror, eosque recto, pioque animo scripsisse non dubito, mea interest fidelibus Christi oracula Scripturarum recordari, ut suo cavere periculo queant. Evangelista Matth. cap. 24. hæc prædicit: *Surgent Pseudo Christi... & dabunt signa... ita ut inducantur in errorem, si fieri possit, etiam electi.* Princeps Apostolorum Petrus *Epist. 2. cap. 2.* clamat *In vobis erunt Magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis.... Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur.* Luxuriæ, quas detestandas hic S. Petrus proponit, non sensus tantum, sed mentis quoque intelliguntur, juxta phrasim Ecclesiasticam Alexandri VII. *Summam illam luxurantium ingeniorum licentiam.*

§. UNICUS.

Libelli inscripti: In lode dell' arte comica discorso del Signor Dottor &c. *inaudita, & incredibilia commenta refelluntur. Eloquentissimi* ARISTIDIS *oratoris Pagani* oratione de comediis non agendis, *audax quorumdam Christianorum ignorantia retunditur.*

I. CUM manum e tabula subduxeram, & opus istud sub prælo desudabat, ad manus pervenit meas laudatus libellus, duobus circiter foliis constans, & eleganti stylo italico exaratus in comicæ artis commendationem. Auctoris nomen sileo, obsequii gratia, & ejusdem in arte Medica peritiam; ceterasque dotes, quibus claret, colo, & suspicio. Sermonis dumtaxat errores Christianæ professioni perniciosissimos refellendos suscipio, iis missis, qui veræ, solidæque eruditioni adversantur, ne plus justo ab instituto discedam. Anceps paululum hæsi, præterire ne, an refutare libellum hunc deberem: sed hæsitationem deposui continuo, ac cogitare cœpi, præfatum sermonem sciolorum, & mulierculArum, atque matronularum manibus teri, aptumque esse ad imperitorum animos fascinandos,

handos, & ad universam Italiam infamandam, si, nemine reclamante, immunis a censura excurreret.

II. Hæc itaque scribit Auctor pag. 18. *Nè, come osserva il dottissimo Signor Marchese Maffei, alcuna legge si ritrova, che noti d' infamia quei, che recitavano Commedie, o Tragedie: ed in fatti S. Tomaso dice, che l' officio dell' arte degli Istrioni, cioè preso in questo senso di Commedianti, è ordinato per sollevar l' animo degli uomini, e che coloro, che l'esercitano dentro i debiti modi, non sono mai in istato alcuno di peccato.*

III. Hos duos errores valde crassos jam supra labefactavimus, legibus, quæ infamiæ notam Histrionibus, sive Comœdis, & Tragœdis inurunt, adductis, & doctrinam S. Thomæ a vanis imperitorum commentis asseruimus. Quare non est, quod diutius in convellendis putidis fabellis immoremur.

IV. Pergit ibidem Auctor hæc scripturire. *E se in Francia per un RIGORISMO ECCEDENTE, per aver MAL' INTESE certe leggi, si pretende di non dare l' Ecclesiastica Sepoltura agli Attori delle Commedie; l' invitta, e gloriosa Nazione Britanica, non ha avuta difficoltà di far seppellire solennemente in Londra nella Cattedrale di VVestminster, Chiesa dove si coronano, e dove si seppelliscono i loro Re, la valorosa, e ricchissima, non meno, che BELLA loro Attrice Madamigella d'Oldfield, reddendole in morte per poco i medesimi onori, che poc' anzi renduti aveano all' immortale loro Filosofo Newton.*

V. Quot verba, tot deliria, totque blasphemiæ, & temeritatis indicia. Quis unquam in animum sibi induxisset, ut crederet, Italum, & Catholicum hominem non omnino insanum, potuisse talia scribillare, nisi eadem publicis typis consignata legeret? Quid? Homo Medicus in sacram Ecclesiæ Gallicanæ Disciplinam virgam suam censoriam extendere non reformidat, eumque non pudet? Universa Ecclesia Gallicana leges ab utroque Foro, & sacro, & civili latas adversus Histriones ignorat? In nimii Rigorismi extremum prolapsa est. Quid quæso, artis comicæ laudator, produnt voces istæ: *Rigorismus, & laxismus?* Sed horrendiora sub examen veniant. Ab Ecclesia Gallicana ad Londinensem Synagogam caussam appellat Catholicus homo, homo inquam? Vilissimam mulierum *Oldfield* strenuam, ditissimam, æque ac venustam, principemque feminam vocitat, Regioque sepulcro donatam repræsentat vir Christianus? Honores tributos huic meretriculæ narrat quoque *Voltaire* epist. 23.

VI. Subdit pag. 23. *Anzi quello, che ci dovrebbe maggiormente stimolare a coltivare l'arte comica, e ad onorare i Commedianti* (Derelinquat ergo ille artem medicam, & comicam excolat) *è, che la principal porta di questa Città, ed una buona parte della Città nostra, che è fuori di essa Porta, prende il*

nome di S. GENESIO glorioso Martire di Gesù Cristo , il quale era Istrione , ò Commediante , che dir vogliamo , e che in Teatro confessando pubblicamente con grandezza d' animo la vera fede di Gesù Cristo , volle morire ; onde per Protettore delle persone da Teatro , come uno della loro arte , è stato preso .

VII. Hoc unum ad criminis complementum deerat, ut post impactam Ecclesiæ Gallicanæ sævi rigorismi calumniam , illamque Anglicanæ Synagogæ postpositam , in Sanctos quoque Martyres cum Deo regnantes blasphemias evomeret. *S. Genesius* Paganicæ superstitionis caligine obcæcatus Histrionem egit . At Christi fidem professus infamem artem execratus est, & flagitia in eadem patrata Martyrio expiavit. Et in præsens Histrionum, & artis comicæ defensor asseritur Sanctus Martyr ? Ecclesiam Christi persequutus est sanctissimus Apostolus Paulus . Ergo persequentibus Christum Paulus præsidium impertiet ? Ergo furum & grassatorum, ut prospero successu furentur, patronus erit Sanctus Latro ad Christi latus Crucifixus ? Tam horrenda impietatis monstra typis publicis , & nemine reclamante, in Italia evulgantur ?

VIII. Finem sermonis his verbis imponit pag. 24. *Ma in fine a voi rivolto ; valorosa Fanciulla Signora Antonia Cavallucci , giacchè in grazia vostra , piucchè per altra cosa , questo mio debole , o qualunque siasi sermone in commendazione dell' arte Comica ho composto , dico , che molto obbligo debbe avere a Voi la Città nostra , perchè colla vostra gentilezza , e grazia avete quasi per un mezz'anno sulle Scene rallegrati onestamente gli animi de'nostri Cittadini, mostrandovi in ciò degna figliuola di Bartolomeo Cavallucci , che in Roma un altro Roscio de' nostri tempi su Teatri era riputato , e che avete di quì col Canto , non solamente sulle scene , ma anche per moltissime Accademie di Nobili Cittadini di questa Città fatto conoscere il valor vostro , un bellissimo Prolago in ispecie cantando in lode di queste nostre Dame : e benchè per tutte queste vostre gloriose fatiche abbiate avute molte maldicenze , e persecuzioni dall' invidia de' malevoli eccitatevi ; premio ora solito a concedersi per la durezza de' tempi alle persone di merito , e di abilità, con tutto ciò della sola virtù vostra dovete esser contenta , ricordandovi , che premio non piccolo sarà l' essere stata riconosciuta ed in parte anche , dirò così, ricompensata da chi meglio d' ogni altro in questa Città la virtù ed il valore dell' animo vostro poteva riconoscere .*

IX. Dignum sane tanto Scriptore argumentum , & tam strenuus valor ; & heroica virtus non alium postulabat laudatorem. Is quippe, seipso teste, omnibus suis civibus præstantior , longius penetrat, & personarum , Scenicarum nempe , merita & virtutes exquisitius comprehendit, & exactius ponderat . Mortalium nemo tantam gloriam , tantasque laudes ei invidebit . Mirum , quod puellam

tot præclaris donis præditam alicui Patriciorum non curaverit maritandam! Plures Italiæ nostræ Nobiles familiæ lamentantur, & lugent, quod sui juvenes, ut alias dixi, similium Cantatricium præstigiis fascinati, & Saltatricium veneficio dementati patrimonium, & corporis, nedum animæ sanitatem prodigant, & non raro ad perpetuam familiarum ignominiam, & dedecus has putidulas meretriculas uxores ducant. Verum immerito conqueruntur, nisi libellum hunc, aliosque similes omni studio comburi studeant. Dolent viri Nobiles publicæ honestatis, & Virginum custodes, cum vident filios suos harum Sirenarum amore captos pecunias dilapidare, & vino prostitutionis ebrios in earumdem sinum penitus sese demergere. Dolent, dum intuentur & uxores proprii status oblitas procaciores effectas, ingenuasque puellas pudore, & verecundia prorsus exutas. At omnes istæ, & isti aliquam sibi conciliant excusationem, commiserationemque, si tot illecebris, & fasciniis excantati venereæ voluptatis mancipia evadant, cum reipsa spectent hæc omnia impune fieri, & libellos legant, in quibus ejusmodi veneficia pestifera magnificis laudibus, nemine obsistente, extolluntur. Verum enim vero nullam allegare excusationem Civitatum Nobiles Præfecti valent, si conscii facti ejusmodi libellos in comicæ artis, Histrionum, & Mimarum commendationem editos, exterminare omni studio, & vigilantia non conantur. Serio quæso perpendantur sequentia verba pag. 23. *Noi altri Riminesi in fine dovremmo anche più degl' altri l'Arte Comica COLTIVARE, ed averne IN ONORE GLI ATTORI di essa, e spezialmente quegli, che sostengono le parti principali, giacchè siamo molto vicini a Sarsina, dove nacque, e dove fiorì Plauto, Padre dell'Italica Commedia &c. Anzi quello che ci dovrebbe maggiormente STIMOLARE A COLTIVARE l'Arte Comica, e ad ONORARE I COMMEDIANTI, e gli ISTRIONI &c.* Proh pudor, scelusque inauditum! Juvenes & puellæ in primis natura sua ad hæc venefica spectacula pronæ sunt. Cum se urgeri, libellis editis, ad hæc excolenda, & ad honorandos, suspiciendosque Mimos, & expudoratas Mimas sentiunt, quo impetu non abripientur erga ejusmodi Cantatrices, & Saltatrices? Quis imponere iisdem fræna poterit? Unicum rei domesticæ curandæ studium, & civilis regiminis servandæ formæ debitum permovere supremas potestates debet ad tam pravarum opinionum corruptelam, & tam impotentem seductionem cohibendam. Huc malorum prolabuntur Antiquarii, & profanæ eruditionis nonnulli cultores, dum interpretari Christi Evangelium, quod penitus ignorant, non dubitant. In non minores lapsus inciderem ipse, si scribere de arte medica, de re nummaria vellem: quia nec sutor ultra crepidam. Nullus dubito, quin isti artis comicæ laudatores retractaturi sint, quæ hoc

hoc de argumento scripsere, si Christianam Professionem a se in Baptismate emissam mature fuerint meditati. Quod de homine comico ad sacros ordines promoto vi dispensationis Pontificiæ narrat Auctor, ut hinc colligat, artem comicam non esse infamiæ labe aspersam, ejusdem inscitiam patefecit. Dispensationis privilegio indiguit Comœdus? Cur quæso? Quia infamiæ impedimento laborabat. Pudere debuisset eruditum virum propriæ existimationi detrimentum inferre, ut Mimos, & Mimas ab infamiæ nota, quam eisdem universus & Paganus, & Christianus orbis inussit, liberaret.

X. Verum, ut pleniore suffundantur pudore non pauci Christiani, qui honestare comœdias non verentur, easque inventas esse ajunt ad mores corrigendos, lubet in medium adducere Ethnici ARISTIDIS, omnium sui ævi oratorum eloquentissimi, auctoritatem. Nec dubito, quin pluris facienda sit penes artis comicæ laudatorem, aliosque Antiquarios unius Pagani severa Comœdiarum oppugnatio, quam universæ Gallicanæ Ecclesiæ Disciplina, a qua temere ad Londinensem appellatum fuit. Aristidis *Oratio de non agendis comœdiis* habetur *t. 1. oper. Arist.* editionis Oxoniensis an. 1722. p. 504. Hoc autem pacto inquit.

XI. „Multum sane ad persuadendum interest Smirnei, si illis, qui audiunt, „ est jucunda oratio. Qui autem ad monendum accedunt, eorum non modo „ consiliis plerique non utuntur facile, sed eos ne dicere quidem omnino pa„ tiuntur &c. „. Præmisso longiore exordio, exponit suæ orationis argumen„ tum, quod est ejusmodi.

XII. „Hoc igitur dico, Bacchi quidem ferias celebrare, atque etiam Veneris, „ aliorumque Deorum omnium, idque libantes, sacrificantes, pœanas canen„ tes, coronas ferentes, & nihil denique, quod ad cultum Deorum pertineat, „ omittentes. Unum autem illud cum his est conjunctum, quodque ut mul„ titudini gratum est quodammodo, ita probis omnium est molestissimum, abo„ lere nempe calumnias & COMOEDIAS istas tum diurnas, tum etiam no„ cturnas, earumque nec auctores esse, nec actores, neque ea, quæ inhonesta „ sint, in scenam proferre. Sic enim, ut dicam, se res habet. Si quis invitus au„ dit maledicta, id ei gratum non est: sin libens, malignitati assuescit, quod „ est nequitiæ principium, nec vel privati cujusquam, vel etiam civitatis to„ tius crimen esse majus possit, quam si malis gaudeat. Etenim *invidia, quæ* „ *supremum in humanis delictis obtinet locum*, nec ullam meretur veniam, „ corripi, eamque in se ipso augere oportet eum, quicumque talium rerum de„ siderio tenetur .... Quod autem potest esse majus nostræ erga Deos obser„ vantiæ indicium, quam si nihil indecorum nec dicamus coram ipsis, nec au„ diamus? Nisi forte amico, quem revereamur, præsente, multum de aliquo,

„ quamvis probe merito, supersedebimus male loqui; Deorum adhibitis auri-
„ bus, ea partim dicemus, partim audiemus, facile quæ ne ipsi quidem ho-
„ nesta dicamus esse, verum potius ut turpia sugillemus. *Atque ut intel-*
„ *ligatis nihil ME NOVI dicere*, sed quæ jam olim & legibus, & moribus
„ publicis constituta sint, considerate præcones, qui conventibus publicis pri-
„ mo quoque verbo linguis favere jubent: considerate etiam Sacerdotes, eos-
„ que qui sacrificantibus nobis auspicantur: considerate denique vosmetipsos,
„ qui potissimam hujus rei curam in precibus vestris geritis. Absurdum sane
„ sit, fausta quidem verba, tum optima omnium, tum sacris maxime con-
„ grua ducere, tamen maledicentibus interim impunitatem concedere, & in
„ sacrificiis quidem modestissime nos gerere, coram iis autem, quibus sacra
„ facimus, Diis, hoc prætextu turpissima quæquæ cum audire, tum dicere;
„ eosdemque & maledicta ferre graviter, & eorum præsides proponi. Atqui, si
„ quidem hoc gratum Diis putamus esse; nobis ipsi contradicimus, quandoqui-
„ dem ad Deos accedamus a talibus rebus abstinentes omnino: Sin hoc illi di-
„ splicere cum sciamus, eo tamen gaudemus, quo modo pii simus, aut iis
„ nobis rebus Deos demeremur, quas ipsorum causa fugere debebamus?... Jam
„ vero pueros tum in Schola, tum domi bona jubemus verba dicere, docen-
„ tes eos, quæ factu turpia sunt, (N.B.) *ea nec honeste dici posse*: rursum
„ pueros eosdem una cum mulieribus & omni ætate in unum congregantes
„ locum, maledictorum præmia proponimus, eosque, qui in ea re excel-
„ luerint, egregie remuneramur. Quæ autem, si qui vel fecissent, vel per-
„ pessi fuissent, iis non liceret ultra lustrale labellum progredi, ea mediis in
„ sacris canimus, & mactare quidem, quæ non oportet, impium dicimus: quo
„ autem non decet honore si Deos prosequamur, in pietate ponimus, cum-
„ que in rebus aliis decorum observemus diligenter, hic quamvis turpitudi-
„ nem libenter & oculis, & auribus excipimus. Si denique unus aliquis de
„ choro male canat, exibilatur: sin totus inepte canat chorus, id magni fa-
„ cimus. Ac si quidem alius nobis ita maledicat, irascimur; cum nobis ipsi
„ maledicimus, verum nos festum diem agere credimus: adeo sumus & Diis,
„ & nobismetipsis maxime contrarii.

XII. Heinc colligito, quam crassa loborent inscitia prophanæ antiquitatis cultores illi, qui scribillant, Patres Theatrorum frequentiam Christianis interdixisse, quod essent Diis dicata, secus ob turpitudinis, & vitiorum repræsentationem, cum vel ipsi Pagani Philosophi, & oratores arcere a Theatris populum ethnicum enitebantur, quod essent & Diis detestabilia, & morum honestati perniciosa. *Aristides* sibi opponit perridiculum illud commentum, quod etiam obtru-

obtrudere hodierni viri Theatrales solent, Comœdiam neque eo spectare, ut mores corrigat. Et hoc est, quod sæpe inculcat artis comicæ præco novissimus in suo laudato sermone, ubi *pag. 6.* hæc scribit. *La commedia fu impiegata per immitare, e per correggere i costumi*. Hoc idem repetit pag. 20. *Ma nella commedia, il cui fine è principalmente d' eccitare il riso, e d' imitare i costumi degli uomini peggiori, e di correggerli piacevolmente &c.* Quoniam Histrionum præco audire Patres, & Ecclesiam ipsam refugit, audiat, & cum eodem auscultent ceteri commilitones Theatrales Paganum *Aristidem* illos objurgantem, qui post laudata verba, hæc continuo adjicit.

XIII. *Verumtamen AUDENT AFFIRMARE QUIDAM, utilem esse istam in Theatro maledicendi licentiam, quod ita, & qui male vixerint, redarguantur, & reliqui maledictorum metu modestius se se gerant. Ego vero magni admodum facerem Ebrietatem, si quemquam erudire posset, nec esset hoc factu difficillimum, ut ebrii ad temperantiam alios inducerent, & antequam cessassente ipsi; reliquis de virtute præciperent: Quis enim nescit, primum a vulgo hæc doceri non posse, non magis quam leges condi, aut sententias ferri? An vero Corinthum non quis navigabit, vita tota quomodo degenda sit, omnes intelligent, & istis præerunt omnes gubernaculis, huc, & illuc juventutem, prout ipsis videbitur, deducentes? Cumque athletarum delectus habeamus, ut si quis eorum sit imperitus, is cum pœnas dederit, ignominiose discedat: cur quæso rerum gravissimarum Duces, & Magistros ex Taberna qualibet levissimos quosque tam inepte deligemus, & ita nos geremus, ut ipsi quoque Magistris indigere videamur? Si porro janitoribus non quibusvis, sed fidissimis utimur, ne quid in ædibus faciamus detrimenti: liberos ne obsecro, & uxores, omniaque supplementa, & uno dicam verbo, florem civitatis ultro cuilibet regendum trademus; quosque sobrios contempsimus, iis ebriis credemus? Quid quod non sint ista docendi, verum ludendi tempora, sive Dionysia sint, sive Samia sacra, & nocturna. Absurdum sit igitur, si, quo tempore pueros iis, quos habent, Magistris liberamus, eo ineptissimos quosque, & semetipsos ingerentes illis præficiamus, nec vel e loco quidem ipso animadvertamus, quam ridiculum sit hoc institutum. Nec enim convenit præceptorem in Theatris docere pueros, quæ voluptati sunt; & recreationi destinata. Sed alia sunt utique loca, quæ nomen a re ipsa ducunt, in quibus doceant Philosophi: idque non hoc modo subsannando, & impudenter maledicendo, verum, ut liberos decet, instituendo, utque inter cetera turpitudinem* (N. B.) *caveant maxime, docendo ....*

XIV. Aures arrigite artis comicæ Præcones inclyti, animum ad *Aristidem* rursus intenditote. Hoc enim pacto, post aliorum descriptionem malorum, quæ

juvenes; & ceteri ex comœdiarum aſpectu ſubeunt, ſuam perſequitur orationem. *Itaque tantum abeſt, ut juventutis emendandæ gratia COMŒDIÆ ſint agendæ, ut potius vel hac ſola de cauſa, quo liceat juventuti ſecure virtutem colere, ſint abolendæ. Etenim improbos etiam alia ratione punire poſſumus: probos vero, cur tali afficiamus injuria, & quibuſne litis quidem formulam decebat intendere, eos impune ſinamus cujuſvis contumeliis divexari? Huc porro ſi illud accedat, quod etiam boni fere malunt pecuniæ, quam famæ jacturam facere, idque eo magis, quo ſunt natura verecundiores; manifeſta prorſus erit Comœdiæ importunitas, ejuſque abolendæ neceſſitas ... Præterea fieri vix poteſt, ut non exiſtimationem privatorum publice participet Civitas. Quales enim ſunt plerique, qui taxantur in Comœdiis, tales fere dicuntur omnes. Conſiderate vero Majores veſtros ATHENIENSES, quos reliqua quidem Scriptorum monumenta multis exornant laudibus, UNA LACERAVIT COMOEDIA, iiſque, qui ſtudent maledicere, adhuc argumenta ſuppeditat, quandoquidem a ſeſe ipſi convincuntur. Et quantum quidem terra atque Dii, inter hodiernam interſit, & antiquam impudentiam, quantaque in iis, quas Parabaſes vocabant, admonitionum, & præceptorum utilium comprehenſa fuerit copia, mitto dicere. Verumtamen, ut habet proverbium, ex digno ligno vel pati jucundum erat, ſi cui forte contingeret: ubi vero vel tanta conſpicitur, & in verbis nequitia, & in canticis impudicitia, & in geſtibus turpitudo, vitiaque horum tanta, quanta nulla poſſit* (N. B.) *exprimere comœdia, quid erit, quod nos delectet? Utrum hæc, ut honeſta patiemini? Nihil eſt turpius. An, ut utilia viſu, vel auditu? Corruptelæ ſigna ſunt. Simulate enim aſſueverit aliquis, tam vir, quam mulier, male audire, & peſſima ferre convitia, mox remittit animum, & nequitiam, quamvis ante ignotam, tum diſcit. Quid quod nihil horum ad Bacchum pertinet? &c.*

XV. Conferant nunc velim probi moratique lectores cum *Ariſtidis* oratione; quæ ſcribunt ætate noſtra illi, qui nuncupari ambiunt Chriſtiani. Quid (proh Deum immortalem!) mirum ſi vel ipſa impietas triumphans diſcurrat, ſi impune Chriſtianorum aliqui in hac ipſa Italia noſtra, ut honeſta, ut laude digna audaciſſime propugnare non reformidant, quæ ut turpia, quæ ut infamia omni argumentorum genere Scriptores Ethnici deteſtantur? Jactabat paganorum vulgus Comœdiarum honeſtatem, quemadmodum & erudituli hodierni: at inclamat Ariſtides. *Quæ factu turpia ſunt, ea nec modeſte dici poſſunt.* Comœdiarum autem facta, quæ referuntur turpia eſſe vel vitioſa, nemo, niſi fatuus negaverit. Apponebant Ethnici Comœdia mores corrigi. Verum *Ariſtides* hoc inepriſſimum commentum, & vanum delirium deridendum ſalſe propinat. Honorari Deos Comœdia muſſitabant pagani. Contra *Ariſtides* indignam Diis; indi-

indignam viris probis Comœdiam evincit. Abeant igitur hodierni Comœdiarum præcones leviculi, & scriptiunculas suas honesto philosopho, viro Christiano, Italia nostra indignissimas, diris devoveant, & severam peragant pœnitentiam, si assequi, ut adprecor, salutem velint æternam.

CAPUT ULTIMUM.

Universæ Dissertationis anacephaleosis: paucis perstringuntur Patrum SS. responsa ad ea omnia, quæ Theatrorum defensores opponunt.

I. Hodiernæ Comœdiæ, omnibus spectatis, turpes & obscœnæ, aut verborum, aut rei repræsentatæ, aut gestuum, chorearumque, aut fornicatorii cantus, & meretriciæ musicæ ratione sunt. Feminæ paganæ, quæ scorta non erant, ab antiquis Romanorum Theatris communiter aberant. Christianæ, quæ in scenam prodeunt, magna ex parte meretriculæ expudoratæ, infames, baptismalis professionis violatrices, profligati pudoris fontes, lupanariorum purgamenta, & Diaboli mancipia, a Sacramentis Ecclesiæ arceri prorsus debent. Theatra ejusmodi castra sunt, in quibus mundus, caro, & Dæmones, non unum sensum, non unam virtutem, non unum præceptum, sed omnes humanos sensus, & affectus excantant, demulcent, irritant; universas virtutes pœnitentiam, humilitatem, paupertatem, castitatem, modestiam expugnant, deridendas atque contemnendas persuadent: graviora flagitia superbiam, ambitionem, vindictam, prodigalitatem, lasciviam, triumphabunda extollunt; Evangelio Christi universale bellum intentant, & ipsum divinæ legis spiritum exstinguere omni virium conatu adnituntur.

II. Nihil Christianis licitum, quod referri in Dei gloriam nequeat. Num Deum glorificant, qui cum Dei hostibus, mundo, carne, & Diabolo, fœdere inito, contra Deum præliantur bellum Diaboli? Qui ejuratas pompas, & vanitates resumunt? Qui sacrarium veneris, gymnasia vitiorum, Congregationem satanicam, pestilentiæ cathedram, nempe Theatra, ut Patres omnes docent, frequentant?

III. Neque ipsi scenicæ voluptatis amatores inficiari audent, cum Evangelica professione, cujus spiritus est comprimere sensus nostros, frænare concupiscentiam, affligere carnem, abstinere a pompis, & vanitate, pugnare Theatrales scenas, quarum conatus & studia directe eo tendunt, ut sensibus blandiantur, ut concupiscentiam accendant, & voluptatem carnalem animis sensim instillent. At negant pugnam hanc esse mortiferam, & lethaliter peccare, qui Theatra adeunt. Verum turpiter falluntur, & fallunt.

O 4 IV. Qui

IV. Qui ſponte in grave periculum peccati mortalis ſe conjiciunt, mortifere peccant. Theatris hodiernis periculum grave & graviſſimum ineſt delectationis venereæ, quæ, nemine diſſentiente, peccatum mortale eſt. Periculi gravitatem teſtantur uno ore omnes viri ſancti: ergo omnes, qui ſe huic periculo libere ſupponunt, lethali culpa polluuntur. Et eo eſt periculum iſtud gravius, quod frequenter venenum iſtud cor inficit, quin mens advertat: ſed ipſa voluntaria periculi ſuſceptio crimen eſt, tametſi lapſus per accidens non ſequatur. Præterea: maneat intaminata caſtitas, illæſus animus ab impudicitia qualibet, nemo, qui illic conveuit evitare graviſſimum ſcandali crimen poteſt. Peccata Mimorum, & Mimarum, quæ certo mortalia ſunt, & cetera ſpectatorum flagitia, in cujuſcumque adſtantis caput revolvuntur. Huc recidunt omnia, quæ fuſius expoſita hactenus hac in Diſſertatione ſunt.

V. SS. Eccleſiæ Patres doctrinam hactenus traditam ad Theatralem corruptelam profligandam ſemper adhibuerunt. Prætextus, excuſationeſque omnes, quæ hodie ad honeſtandam voluptatem Theatricam obtruduntur, a Patribus omnia convulſa reperies. Nihil prorſus hodie in Theatrorum præſidium adducitur, quod non fuerit a Patribus præoccupatum, atque contritum, ut fuſius oſtenſum eſt ſupra, & paucis nunc manifeſtabo.

VI. Ubinam Scripturæ divinæ Theatra prohibent frequentari, crocitabant olim, quemadmodum & in præſens? Reſpondet Tertullianus *lib. ſpec. cap.* 2. inquiens. *Quam vana, imo deſperata argumentatio eorum, qui ſine dubio tergiverſationem admittendæ voluptatis oſtendunt. Nullam ejus abſtinentiæ mentionem ſpecialiter, vel localiter in Scripturis determinari, quæ directe prohibeant ejuſmodi conventibus intereſſe ſervum Dei.* Audiant nunc homines vaniloqui Scripturarum teſtimonia. *Nolite* (inquit S. Joan. epiſ. 1. c. 2.) *diligere mundum, neque ea, quæ in Mundo ſunt. Si quis diligit mundum, non eſt caritas Patris in eo: quoniam omne, quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ.* Audiant Paulum *Epheſ.* 5. clamantem: *omnis immunditia... nec nominetur in vobis, ſicut decet Sanctos, aut turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinet.* Et rurſus 1. *Theſſ.* 5. ſubdit: *Ab omni ſpecie mala abſtinete vos.* Sigillatim Scriptura Theatra non prohibet; quia cum datæ Scripturæ fuerunt, nondum tanta fideles laborabant inſania, reſpondet *lib. de Spect.* S. Cyprianus. *Ubi, inquiunt, ſcripta ſunt iſta?* Audi reſponſum. *Veritas ſi ad hæc uſque deſcenderet, peſſime de Fidelibus ſuis ſenſiſſet. Nam & plerumque in præceptis quædam utilius darentur... Præceptorum loco ſeveritas loquitur, & ratio docet, quæ ſcriptura conticuit. Secum tantummodo unuſquiſque deliberet, & cum perſona profeſſionis ſuæ loquatur.*

VII. Un-

VII. Unde ergo contingit, ut viri docti & probi honestam reputent Theatrorum frequentiam? Ex amore conciliandi sibi ampliores turbas, hominibusque placendi, & mundo, reponit *lib. de spec.* Cyprianus. *Non desunt vitiorum assertores Blandi & Indulgentes Patroni, qui præstant vitiis auctoritatem... quasi sicut innocens spectaculorum ad remissionem animi appetatur voluptas. Nam eo usque enervatus est Ecclesiasticæ Disciplinæ vigor, & ita omni languore vitiorum præcipitatur in pejus, ut jam non vitiis excusatio, sed auctoritas detur.* Quæ tonitrua non adderet, quæ eloquentiæ tela non jacularetur sanctissimus Christi Martyr in non paucos Casuistas, vanosque sciolos, qui scilicet theatricis vitiis auctoritatem præbent? S. Joannes Chrysostomus *homil. 6. in 2. Matt.* hanc oppositionem expendens lacrymis eam deflet: *Propterea gemo, quod tam grande malum hoc, malum esse non creditur.* Et rursus *homil. 6. de pœnit.* Subdit: *Igitur id vel pessimum est malum, cum quis infirmatur, neque id ipsum, quod infirmatur, novit, & misere ardens, & ærumnose, non sentit incendium.* Dolet iterum loco citato in Matthæum, quod *inde applaudent magis, unde Mimos lapidibus exagitare debuerant.*

VIII. Denuo respondent Theatrica, voluptate capti homines, se adeo excelso animo esse, ut nullam ex comœdiarum repræsentationibus impressionem, nullam patiantur commotionem. Isti usquequaque ulcerati, vulnera, mortifera licet, non sentiunt. Qui ita loquuntur quum plerumque provecti sint ac maturæ ætatis, propriæ securitatis falsa ostentatione ad frequentanda Theatra juniores, proprios quoque filios inducunt. Hos *lib. de spect. cap.* 15. acriter vellicat, & ut insanos Tertullianus deridet. *Nam etsi quis modeste, & probe spectaculis fruitur pro dignitatis, vel etiam naturæ suæ conditione, non tamen immobilis animi est, sine tacita* (N. B. consensus interpretativus scolastic.) *spiritus passione. Nemo ad voluptatem venit sine affectu, nemo affectum sine casibus suis patitur... Ceterum si cessat affectus, nulla est voluptas: & est reus jam illi vanitatis, eo conveniens* (N. B.) *ubi nihil consequitur.* Stultitiæ ipsos arguit Tertullianus.

IX. Non minus fortiter, atque prævalide istos thrasones redarguit *homil. 1. in psal. 50. de David* Chrysostumus: *Cum tot præcipitia sint, tot corruptelæ, quomodo credere queam, te a ferarum morsibus esse immunem? Num tu saxum es? Num ferrum? Homo es communi naturæ imbecillitati obnoxius. Ignem cernis, nec ureris? An hoc istud rationi consentaneum est? Lucernam in fœnum pone, ac tum aude negare, quod fœnum exuratur. Quod porro fœnum est, hoc nostra natura est.* Verum istos mendaces Castitatis jactatores per aliud latus *homil. 38. in Matth.* aggreditur, eosque ita revincit, & pudore suffundit, ut, vel

si rum-

si rumpantur, nulla ad effugium rima pateat. Opponit sibi illorum ostentatam animi puritatem his verbis. *Quid ergo, si ostendam, inquis, nihil damni ex hac frequentia emergere? Certe vel hoc ipsum damnum est, sine causa* (N.B.) *ac temere tempus insumere, & aliis offendiculo esse. Nam si tu damnum non patiaris, alium hujus spectaculi studiosorem reddis. Quomodo autem damnum non patiaris, qui praebes his spectaculis occasionem? Nam praestigiator, corruptus puer, fornicaria mulier, omnesque illi Diabolici Chori in CAPUT TUUM causam spectaculorum regerunt. Quemadmodum enim si spectatores non essent, nec essent qui ejusmodi ludos exhiberent, sic quia spectatores sunt; & ipsi gestarum ignem patiuntur. Itaque licet sine castitatis* (N. B.) *dispendio id ageres, id quod certe fieri nequit, aliorum tamen perniciei graves dabis poenas, sive spectantium, sive spectacula edentium.* Nullum post hæc effugium superest Theatrorum defensoribus. Alterutrum ergo: Aut a Theatris abstineant: aut sciant, Theatra frequentando, in æternam damnationem se præcipites dare.

X. Ultimo inclamant: Nullone solatio relevandus animus est, instaurandæ corporum vires? Continuone labore & cultu vitam insumemus? Absit. Plurima & jucunda gaudiorum spectacula Deus creavit. Meditare illa & gaudebis. Omnes Patres, sed in primis Cyprianus, & Tertullianus, deridendos mirifice exhibent cæcos istos, & insanientes Mundi, & Dæmonum asseclas, qui solis fictis fabulis, & humanis chimæris, & Diaboli præstigiis pasci, lætari, ingurgitari, & saginari avent, & solidissima veri gaudii, & lætitiæ argumenta fastidiunt, respuuntque: nosque ipsos odio habent, quod veras voluptates, & honestissimam illis oblectandi materiam exhibeamus: sed loquatur *Apolog.* 38. Tertullianus. *Quo vos offendimus si alias præsumimus voluptates? Si oblectari novisse nolumus, nostra injuria est, non vestra. Sed reprobamus quæ placent vobis, nec vos nostra delectant.* Sed vehementius eos perstringit *de spect. c.* 28. *& seq.* patefaciens, illos hoc in exilio oblectari, nos in futuro, ut Christus prædixit: *Mundus autem gaudebit, vos autem contristabimini: Sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Joan.* 16. Utrumque gaudium ut quis assequatur fieri nequit: Alterutrum repudietur, oportet. Viri Theatrales mundano, & diabolico gaudio in præsenti exilio frui malunt, quam futurum expectare. Sed loquatur Tertullianus. *Saginentur ejusmodi dulcibus convivæ sui: & loca & tempora, & imitator ipsorum est. Nostræ cœnæ, nostræ nuptiæ, nondum sunt. Non possumus cum illis discumbere, quia nec illi nobiscum. Vicibus disposita res est. Nunc illi lætantur, nos conflictamur.... Delicatus es; Christiane, si & in sæculo voluptatem concupiscis: imo nimium stultus, si hoc existimas voluptatem.... Dicas velim: non possumus vivere sine voluptate, qui mori cum*

volu-

voluptate debemus? Nam quid est aliud votum nostrum, quam quod & Apostoli: exire de hoc seculo, & recipi ad Dominum? Hic voluptas, ubi & votum. Hæc recogitent, hæc ruminent, hæc deglutiant, initiati mysteriis mundanæ vanitatis. Audiant *homil. 6. in Matth.* Chrysostomum: *Non Deus dat ludere, sed Diabolus... Dei siquidem est* (N.B.) *humiliatam dare animam, trementem, pressam, pudicam, pœnitentem, atque compunctum.* Et ibidem paulo ante: *Pro tantis peccatis pœnas daturus, securus tui sedes, miserabili risui, lugendisque facetiis indulgens, & de sola voluptate sollicitus?*

XI. Audiant iterum Martyrem Cyprianum de spectaculis. *Numquam humana opera mirabitur, quisquis se recognoverit Filium Dei. Dejicit se de culmine generositatis suæ, qui admirari aliquid præter Dominum potest. Scripturis Sacris incumbat Christianus Fidelis, & ibi inveniet condigna fidei spectacula. Videbit instituentem Deum Mundum suum.... justa naufragia.... Maria populo siccata.... spectabit de Cœlo descendentes messes. Videbit in quibusdam fidem cum igne luctantem, feras Religione superatas... Quam hoc decorum spectaculum, quam jucundum, quam necessarium? Intueri semper spem suam, & oculos aperire ad salutem suam. Hoc est spectaculum, quod videtur etiam luminibus amissis. Hoc est spectaculum, quod non exhibet Prætor, aut Consul.*

XII. Audiant tandem Sanctum Augustinum, qui *de cathec. Rud. cap. 16.* hæc intonat: *Sunt homines, qui nec divites esse quærunt... sed gaudere & requiescere volunt.... in Theatris atque spectaculis nugacitatis... Studiis autem spectaculorum fiunt Dæmonis similes... Qualis cibus sumitur, talis valetudo consequitur.* Et rursus ser. 171. de verb. Domini: *Vincat gaudium in Domino, donec finiatur gaudium in Domino semper augeatur: gaudium in seculo semper minuatur, donec finiatur.... Quid ergo est hoc seculum, & quod est gaudium in hoc seculo, gaudium seculi? Breviter dico: seculi lætitia est impunita nequitia. Luxurientur homines, in spectaculis nugentur, turpitudine sedentur, nihil mali patiantur, & videte seculi gaudium.*

XIII. Objicit sibi acutissimus Augustinus, quod ultimo loco obtrudunt, nempe Theatra non esse tollenda, sed auferendos abusus, & corruptelas, aut Poetarum, aut Histrionum nequitia invectas. Itane vero? Reformari ne Regnum Diaboli, Veneris templa, vitiorum sentinæ valent? Sed acutum simul, & lepidum Augustini responsum audiamus. Percunctatur enim, num converti Diabolus possit? *Numquid Diabolus factus est Christianus?* Aug. lib. 1. de Genesi cap. 20. Patres omnes docent Theatra esse Dæmonum dominio subjecta. Hæc sunt potissima pars pomparum, quas Christiani ejurarunt in Baptismate. Theatra sunt Cathedra, qua Dæmones, opera Mimarum, & Mimorum, Poetarum, & spectato-

ctatorum prædicant, & persuadent superbiam, ambitionem, vanitatem, luxum, lasciviam: declamant contra Christi virtutes, exaltant opera carnis, Mundi, & potestates tenebrarum amplificare student. Quare concludit de *Simb. ser. 1. ad Catech. cap. 2.* S. Augustinus: *Fugite dilectissimi, spectacula, fugite caveas turpissimas Diaboli... Admirabile spectaculum nostrum, in quo Deus adjuvat, fides vires impetrat, innocentia pugnat, sanctitas vincit.*

XIV. Postremum: omnes Theologi, & vel ipsi mollioris ethices patroni, Comœdias, Tragœdiasque (vulgo *opere*) turpes, & obscœnas revera improbant, & detestantur. Omnes fatentur illas esse, quas viri, & mulierculæ mutuam amoris caussam ludentes repræsentant. Ejusmodi autem omnes communiter sunt, quæ in Europa aguntur. Ergo omnium sententia mortaliter peccant tam actores, quam inspectores. Nec ullo modo suffragantur Casuistæ aliqui, qui aut Comœdias *secundum se*, & in quadam *præcisione metaphysica* considerant, aut in ipsa turpitudine, & obscœnitate subtili, & chimærica præcisione distinguunt, & separant voluptatem curiositatis a voluptate veneris, solatium honestum a solatio turpi in eadem, & unica actione, quæ omnibus spectatis, reipsa turpis, & impudica nedum subimpudica est. Quoniam isti numero paucissimi, aut perfunctorie hoc argumentum tractarunt, aut in perniciosam, deplorandamque laxitatem lapsi sunt. Nullo itaque vel minimo probabilitatis fuco excusari a gravi culpa harum Comœdiarum, & Tragœdiarum spectatores valent.

A P-

APPENDIX

AD PRÆCEDENTEM DISSERTATIONEM

IN QUA SYNOPSIS TRACTATUS

P. JOANNIS MARIANA

SOCIETATIS JESU

Adverſus Spectacula exhibetur.

PROLOQUIUM.

Poſtquam præcedenti Diſſertationi finem impoſueram, obvius mihi occurrit Tractatus de ſpectaculis celeberrimi P. JOANNIS MARIANA ſapientiſſimi Jeſuitæ, de quo hæc, præ aliis plurimis ſcribit P. *Alegambe* in ſua Bibliotheca: „ Maximo ingenio, peracri judicio, ſingulari memoria, multorum annorum ſtudio, omne diſciplinarum genus diligentiſſime excoluit, & ad ſacram Theologiam raram omnium liberalium artium, & hiſtoriæ tum Eccleſiaſticæ, tum profanæ cognitionem, & præterea latinæ, græcæ, atque hebraicæ linguæ peritiam adjunxit.... Ea doctrinæ fama, ut nullus omnium crederetur eſſe, qui eum exæquaret... Multa perpeſſus adverſa admirabili animi æquitate, & omnium virtutum documento ſe malis ſuperiorem eſſe probavit... Paupertatis amator eximius, nihil umquam ſingulare ulla in re admiſit: rara abſtinentia, & in ſuis ærumnis conſtantia incredibili.

I. Cardinalis Baronius, quem allegat ipſe P. Alegambe, hæc de P. Mariana tom. 8. ad an. 788. habet. *Veritatis amator, & pietatis optimus cultor... affectu privato carens Joannes Mariana, dignus Profeſſor Societatis Jeſu.* Inter cetera autem opera auro cedroque digna, quæ P. Mariana in lucem emiſit publicam, opuſculum edidit adverſus ſpectacula, inſertumque eſt tomo in folio inſcripto *Joannis Mariana e Societate Jeſu Tractatus VII.*

III. Quoniam vero honori ſemper mihi duxi, & gloriæ præſtantiſſimos inclitæ SOCIETATIS JESU THEOLOGOS in auxilium mihi aſciſcere, atque præſidium in operibus hactenus a me editis, e re mea fore exiſtimavi, hanc adverſus hodierna ſpectacula Diſſertationem doctiſſimorum Jeſuitarum ſapientia, &

morum

morum sanctitate insignum, auctoritate munire, atque confirmare. Duos præ ceteris, Ribera, & Mariana præclarissimæ Hispanæ gentis lumina, & ornamenta fulgentissima allegare placuit, tum ut validius sententiam stabilirem meam; tum ut occasione data rancidam inveteratamque calumniam rursus profligarem nonnullorum, qui me alioquin, velint, nolint, præfatæ Societatis sapientioribus Theologis addictissimum, tamquam eidem infensum blaterant, & Moralistarum osorem, impostoremque benignissime traducunt. Nec mirum si enim P. Mariana, teste P. Alegambe, *multa adversa perpessus*: quia scilicet, ut Baronius ait, *veritatis amator*: ipse, veritatis (uti confido) propugnator, odii, invidiæque tela declinabo? Apostoli ipsi lamentabantur: *Mundus nos odit*, quibus Christus Dominus reposuit, *scitote quia me priorem vobis odio habuit*.

Ne suspicari vero quispiam valeat, me minus sincere P. Mariana doctrinam exponere, universi tractatus synopsim perstringam propriis ejusdem Auctoris verbis. Ea dumtaxat omittam, quæ eruditionem haud necessariam, saltim caussæ meæ roborandæ, spectant. Heinc luculentius intelligent Theatrorum defensores, me non novam, aut æquo rigidiorem opinionem, sed communem, & Patrum & Theologorum omnium, qui Evangelicæ legis spiritum degustarunt, doctrinam a vanis commentis, putidisque fabellis asserere.

IV. Et antequam finem præfandi faciam, delibare pauca interest, quibus P. *Mariana* plurium Theologorum opinandi, & ad corruptos hominum mores detorquendæ divinæ legis licentiam perstringit, atque redarguit *cap.* 1. inclamans. *Excæcat prava hominum consuetudo animos, & quod passim fieri videmus, defendere conantur quidam LICENTIÆ PATRONI, Magni scilicet Theologi; quasi juri, & æquitati consonum, voce, & litteris abutentes, quos redarguere facile erit, testimonio, & auctoritate veterum Theologorum in hac re non discrepantium.* Et rursus *cap.* 20. subdit. *Sæpe accidit, ut melior pars a pejori numero suffragiorum vincatur*, id quod Livius sæpe deplorabat. Postremum prope ejusdem capitis finem sequentia adjicit. *Multa in omnibus nationibus negliguntur crimina, præsertim si Patroni adsint fucata ratione fallaces viri Theologi, quorum quanta sæpe sit libertas pronunciandi, quanta quibusdam cupiditas populo placendi, scimus omnes: & est miserum negare non posse, quod pudet confiteri, quæ magna est ordinis nostri calamitas, nihil esse tam absonum, quod a Theologo aliquo non defendatur*. Hac Christiana sinceritate veritatis amator, & affectu privato carens loquitur P. Mariana, Evangelistarum, & Sanctorum Patrum strenuus æmulator. Huc animum intendant illi, qui detractum Casuistarum quorumdam famæ timent, dum istorum laxandarum legum licentia corripitur, & eorum falsæ opinationes refelluntur. Venerentur illi, sicut veneramur

& nos

& nos Casuistas, at non propterea adimenda nobis est profligandæ falsitatis, si qua in eorum scriptis occurrit, facultas.

CAPUT I.

Cur de spectaculis Disputatio suscipiatur. Varia spectaculorum genera.

I. QUæ P. Mariana in prima capita duo digessit, unico capite perstringam. Capite primo caussam, cur de spectaculis disputationem susceperit, grandi verborum & sententiarum apparatu, argumenti gravitatem, Theatrorum, & scenarum funestissima consectaria ob oculos ponit, his verbis. *Veterem ludorum insaniam nova disputatione de spectaculis compescere pro virili parte cogitanti mihi sæpe numero in mentem venit, admirari tantopere mores nostros ab antiquis degenerasse, ut quæ majores nostri pari, & consona voce vituperarunt, quasi Religionis Christianæ ludibrium, ac dedecus, passim nostra ætate usurpari videamus, quasi pietati consona; tantum deflexa in pejus consuetudo potest, quod refutare certe debemus, auctoritate & argumentis confirmare, Theatri licentiam, de qua potissimum laboramus, nil esse aliud, quam officinam impudicitiæ, atque improbitatis, ubi omnis ætatis, sexus, & conditionis homines depravantur, simulatisque, & ludicris actionibus ad vitia vera informantur. Admonentur enim quid facere possint, & inflammantur libidine, quæ aspectu maxime, & auribus concitatur: puellæ in primis, & juvenes, quos intempestivis voluptatibus infici grave est, atque Reipublicæ Christianæ in primis exitiale. Quid enim continet scena, nisi virginum stupra, & amores prostituti pudoris feminarum, lenonum artes, atque lenarum, ancillarum, & servorum fraudes, versibus numerosis & ornatis explicata, sententiarum luminibus distincta, eoque tenacius memoriæ adherentia, quarum rerum ignoratio multo commodior est. Histrionum impudici motus & gestus, fractæque in feminarum modum voces, quibus impudicas mulieres imitantur, & exprimunt, quid aliud nisi ad libidinem inflammant homines per se, & ad vitia satis proclives? An major ulla corruptela morum excogitari possit? Quæ enim in scena per imaginem aguntur, peracta fabula, cum risu commemorantur; sine pudore deinde fiunt, voluptatis cupiditate animam titillante, qui sunt veluti gradus ad suscipiendam pravitatem, facili a jocis ad seria transitu, intervallo non maximo... Porro cum pietas Christiana exigat, ut ad sceleris mentionem, quo divinæ leges violantur, & in laqueos mortis incurritur, exhorrescat corpus & animus; qua fronte stupris ac turpitudine commemorata oblectabimur ipsi, & alios publice oblectari finemus? Apage tantum dedecus, facessat tam gravis ignominia nominis Chri-*

Christiani, & gentis, quæ cum aliis gentibus comparata, ut inter noctis tenebras celestia lumina micare debet morum sanctitate, & totius vitæ candore... Hoc ergo contendimus, ut doceamus moribus Christianis certissimam pestem afferre „ Theatri licentiam, nomini Christiano gravissimam ignominiam. *Atque utinam par oratio suscepto argumento contingeret, ut quantum veritas valet, tantum se nostra diligentia exereret. Neque de successu desperandum est hac qualicumque eruditionis facultate, tametsi nostris conatibus gemina præterea difficultas opponitur, quasi moles quædam, peccantium multitudo, auctoritas eorum, qui errori patrocinantur: & est excusatio furoris multitudo insanorum, hoc quoque nomine, prava nostra natura, quæ vitiis suis & cupiditatibus favet, clauditque oculos, ne suam fœditatem videat, ingerentemque se menti claritatem, neque facile avelli se sinit ab iis, quæ cum voluptate suscipiuntur, cujus sumus natura cupidissimi præsertim specie utilitatis objecta, aut honestatis, quæ major calamitas est... Excæcat nimirum prava consuetudo animos, & quod passim fieri videmus, defendere conantur quidam licentiæ patroni, Magni scilicet Theologi, quasi juri & æquitati consonum, otio, & litteris abutentes, quos redarguere facile erit testimonio & auctoritate veterum Theologorum in hac re non discrepantium, a quibus discedere velle nostræ ætatis Theologos non putamus, has omnes simulatæ veritatis præstigias retegere certum est, multitudinem a furore retinere difficilius erit, nisi publica accesserit auctoritas, quorum interest Magistratuum. Efficiemus certe, ut ad Theatra deinceps, quibus obscœna argumenta tractantur, non secus concurratur, atque ad ganeas, ad furta, ad cædes, ad lupanaria, qui suscepti laboris fructus erit multo maximus. Erunt enim qui pravitate cognita desinant peccare, salutemque suam turpi voluptate potiorem habeant, neque prudentes, & scientes in mortem ferantur furentes, rapidi, miserabiles.*

II. Secundo capite genericam spectaculorum notionem Auctor perhibet inquiens: *Spectaculum est ludus voluptatis causa susceptus*. Ludos autem a Lydiis fuisse primum inventos, unde *ludorum* vox, ex Tertulliano, & Isidoro censet. Spectacula summa divisione tribuit in *scenica*, & *gymnica*: in scenicis Comœdiæ & Tragœdiæ numerantur, Mimi, Pantomimi, Archimimi, omnes fabularum actores: *Histriones* ab Histria unde primum advecti in Urbem sunt, dictos ait, qui, an gestu tantum, & motu corporis personas varias exprimerent, non satis constat. Plures verba illis in fabulis detrahunt. Gellius *l. 7. c. 5.* Polo Histrioni vocem, & lacrymas dat. Neque in magno ponam, inquit, discrimine, utrovis modo sentiatur, vocis enim significatione extensa Histriones vocari puto, tam eos, qui voce, quam qui corporis gestu impudicas feminas, aut alias perso-

personas mentiebantur. Ad scenam etiam *Thymelici* spectant, quorum frequens in legibus Imperialibus mentio. Isti cantu, fidibus, aut saltu, aliisque motibus fabulae subserviebant, *Sociique Theatrales* nuncupari jure poterunt. *Scenici* voce Actores omnes, Mimi, Histriones, Thymelici comprehendebantur. In gymnicis ludis ponuntur Athletae, cursores, aurigae, pugiles, de jactu, aut saltus pernicitate certantes. Plurima ibi de distinctione Theatri a Circo, & de utriusque structura varia, uberrimaque eruditione Auctor scribit, quae cum ad institutum nostrum minime pertineant, missa facio.

C A P U T I I.

De sensuum voluptate.

I. Capite IV. P. Mariana vires incredibiles & illicium veneficum voluptaris describit. „ Lenis enim, quamvis & blanda non magno tempo„ ris spatio, nisi caves, animi, & corporis partes omnes expugnat, virtu„ tes enervat, ipsamque arcem in sublimi constitutam mentem evertit, at„ que in omne genus vitiorum praecipirem dat. Recte & sapienter Plato ho„ mines etiam excelsi animi reddi cereos a voluptate affirmavit, ut cerae in„ star mollis vitiis cedant, atque impuritati: & alio loco voluptatem esse di„ xit omnium malorum nutrimentum, neque aliunde majus periculum urget, „ quam a circumfusis undique voluptatibus. Itaque ab omni memoria, quos „ neque hostes vincere, neque ulla aestus, frigoris, aut inediae injuria „ frangere potuit, eos videmus & legimus illecebris voluptatum fuisse su„ peratos. Quid enim aliud Salomonem ea Sapientia, atque probitate „ transversum egit? Quid Annibalem Poenum, ejusque copias hosti opportu„ nas praebuit, nisi Capuanae amoenitates? Vina & convivia Campaniae armis „ invictum vicerunt. Quod Romanis etiam accidisse satis constat, invictis, „ priusquam Asiae jucunditates commoditatesque essent experti, atque volu„ ptates alias. Ferrea ingenia voluptas, quasi igne victa, debilitat penitus, „ & frangit: cumque in homine nihil virtute praestantius sit, huic Divino mu„ neri nihil est tam inimicum, quam voluptas. Neque enim ea dominante, „ temperantiae, fortitudini, liberalitati, aut ceteris virtutibus locus est: ne„ que sub ejus imperio ulla honestaris pars potest consistere, quoniam vitio„ sa, & mortifera est, armaque illius, cujus unum opus, mentes hominum „ expugnare, atque vitiorum maculis foedare: est enim mortis fabricatrix „ voluptas; & sicut Deus hominem ad vitam per laborem, & sudorem vocat,

„ cum fit virtus in arduo posita, ita ad mortem per delicias, & suavitates „ festinamus. Cavenda sunt igitur oblectamenta omnia, sensuumque voluptates, tamquam laquei, ne capi ea mollitie in ditionem mortis nos, „ nostraque redigamur. Si voluptati cesseris, cedendum est dolori, labori, „ molestiæ, paupertati, quia paupertati inimica sunt: ambitio, ira, avaritia, ceteraque vitia uno impetu animum occupabunt ... Quo difficilior „ est actio, quam obire opus est, majorem indidit voluptatem, uti in filiorum procreatione considerare licet, ne deficerent genera, ardentissimam „ cupiditatem admiscuisse corporibus; ut uterque sexus alterum appeteret „ avidissime, eaque ratione propagari, & multiplicari animantes possent. „ Quam cupiditatem, cum omnibus animantibus dedit, tum in homines „ acriores stimulos habet, vel quia hominum cognitio major est, mollior „ caro: vel quia genus hominum amplius propagari voluit .... Ceteræ quidem animantes præter eam voluptatem, quæ ex coitu, & quæ ex pabulo percipitur, nullam aliam, aut vix sentiunt, ad eam certe referuntur „ aliorum sensuum functiones oblectamentaque. Homini vero data est infinita voluptas, quæ sensibus omnibus capitur, ut in vitium cadentem virtus „ reprimeret. Stupra enim, & adulteria, & omnia flagitia, nullis aliis illecebris, nisi voluptate excitantur. Sed discrimen est, nam cibi & libidinis „ nimiæ voluptates vituperantur, atque in vitiis ponuntur. Quæ ex oculis, „ auribus, aut odoratu percipitur, non item, quæ plerisque occasio errandi „ est, nullam, ut putent aspectu ludorum, aut auditu musici concentus vituperationem incurri. Recte enim Aristoteles, eos tantum incontinentes vocari ait, qui tactus aut gustus voluptate superantur &c. *Sed & in aliis „ voluptatibus quoddam incontinentiæ genus esse potest, minus fortasse vulgo cognitæ, verissimæ tamen; aurium & oculorum voluptas ex aspectu ludorum, „ vocum & cantuum suavitate suscepta, non minus vitiosa est, neque minus exitiosa, quam oblectationes aliæ. Quis enim non luxuriosum, & nequam judicarit eum, qui totos dies desidet in Theatro, aut scenicas artes, lyristas, & Comœdos domi habeat victus aviditate ejus voluptatis? Omnes enim corporeæ oblectationes irritamenta vitiorum sunt, & ad corrumpendos animos, turpitudineque fœdandos magnam vim habent ... Nullis enim finibus prava hæc cupiditas resistit; ignis instar, quo plura damus, plura petit, sæpeque ab honestis „ voluptatibus progrediens, momento temporis ad illicita trahit, atque ab una „ voluptate in diversam, facto transitu in turpitudinem desinit .. Ergo voluptates „ nimiæ præscindantur, quoniam vitiorum fomenta sunt, & vitiis pabulum „ subministrant, susceptæque semel nullis resistunt finibus, sed ad turpiores*

„ *oble-*

„ *oblectationes identidem provocant, intimis visceribus stimulos libidinis commovent, & naturalem illum incitant & inflammant ardorem, donec totum hominem in laqueos æternæ mortis inducant, nullaque re magis in vita peccatur, quam pravæ huic cupiditati frænos laxando, quam compescere initio, atque comprimere multis extitisset salutare, qui sua certe ruina ceteros cautiores debent efficere, ne se hac labe, pesteque infici sinant, quantumvis sensim se insinuet, & honesti specie fallat.*

„ II. Capite V. inquirit Auctor, cur scena tantopere oblectet? & hanc inter alias præbet rationem. In scena admirabiles, & insoliti casus commemorantur; mirabiliori aliquo exitu terminati, uti in tragœdiis, & comœdiis perspicimus, ita incredibilia componi, ut facta non ficta videantur. „ Porro insolita admirari, quotidiana contemnere, humanum est: suntque maxime mirabilia, & maximam exprimunt voluptatem, quæ maxime inexpectata contingunt, maxime periculosa videntur. Quod si nudis sæpenumero narrationibus rerum capimur, ... quid facient, cum nitor sermonis, & eloquentiæ accesserit? ... Deinde versus numerosi & ornati titillant animos, & quo voluerint impellunt, eoque magis nitore suo persuadent, & facilius adhærent auditorum memoriæ, atque animo. Qui enim numeris constamus omnium; maxime numeris capimur, numerisque adstricta oratio vehementiores motus in omnem partem solet concitare ... *Postremo quæ major est illecebra, pulcherrimi adolescentes, aut quæ major pestis est, puellæ eximia venustate producuntur in Theatrum, aptæ oculis detinere non petulantis multitudinis, sed prudentum etiam hominum, & moderatorum?* Num ullius gemmæ, floris, aut animantis decor cum humana pulchritudine possit comparari? Num ulla res potentius oculos, atque animos flectit, etiamsi nuda objiciatur?

„ Atque hactenus de honestis comœdiis, tragœdiisque dictum est, in quas si tam multa conferuntur voluptatem facientia, quid si ad turpitudinem singula referanrur? Quæ oblectatio maxime omnium devincit homines, atque ita, ut vel ipsa nuda commemoratione animos rapiat? Quid de stupris Virginum fabula est? de amoribus meretricum, lenonum turpitudine, nam ea voluptate potentior aliqua excogitari possit? Non arbitror. Objiciuntur enim menti irritabiles formæ, suggeruntur fomenta vitiorum, & ex rerum imagine, ac commemoratione cupiditas excitatur, atque simulatis amoribus, quasi veris intersint, turpi voluptate spectatores ingurgitantur, quasi in sentina volutati.

III. Discrimen veteris, & novæ comœdiæ *cap. 6.* P. Mariana exponit, & Co-

Comœdias divorum cultui non convenire ostendit *cap.* 7. ibique illorum ineptissimam cavillationem refellit, qui corrigendis moribus aptas comœdias tragœdiasque effutiunt. *Hæc enim vana excusatio affertur: in comœdiis vitæ humanæ varios casus exprimi, retegi fraudes, documenta tradi, quibus juvenes cautiores reddantur, quos ego aberrare prorsus contendo. Neque enim ebriorum est sobrietatem suadere, neque turpissimus quisque ad probitatem docendam præceptor idoneus sit, qui ad virtutem a vitio, ad rationem a furore, ab immanitate ad humanitatem publice auditores revocet. Januæ curam non credamus cuivis; ne quid domi contingat, quod dedecus afferat, sed probatæ fidei viro.*

CAPUT III.

Mulieres in scenam introducendas non esse. Quodnam scelus enormius sit, mulieres an juvenes muliebri veste ornatos in scenam prodire?

I. „ SEquitur pravitas alia (pergit P. Mariana cap. 8.) neque minor superiori, neque minus repellenda, mulieres excellenti pulchritudine, „ eximia actionum venustate, & gratia, inducuntur in Theatrum, quod „ maximum est irritamentum libidinis, & ad corrumpendos homines potissimum valet. Nimirum Histriones, cum studia omnia lucro metiantur, „ & ad quæstum omnia referant, ad multitudinem alliciendam, quam non „ ignorant aspectu mulierum, & auditu maxime capi, omnes fraudes suscipiunt „ nulla honestatis cura. Vincit officium linguæ tanti sceleris commemoratio, „ *eo amplius quod hæc etiam turpitudo suos patronos habet, non quosvis de* „ *populo, sed viros eruditionis & modestiæ opinione præstantes*. Quorum „ errori, quoniam latius patet, & altas radices egit, mederi, quantum in „ nobis situm erit, hac disputatione conabimur.

II. Antiquis temporibus in scenas mulieres invectas fuisse advertit ex Gregorio Giraldo, ajente Phrynicum Tragœdum primum muliebrem personam produxisse in scenam. In Floralibus ludis nudæ mulieres pudendis invelatis prodibant. At Mulierculæ istæ meretriculæ erant, & servæ publicæ, Christianæ Religionis expertes. Alexander ab Alex. lib. 6. cap. 8. advertit, & ex *C. Theod. lib.* 15. *tit.* 7. & *ex Tertull. cap.* 17. *de spect.* colligitur. Scorta hæc adeo effrœnata nauseam potius & stomachum commovent, quam alliciant honestos homines. „ *Mulieris vero aspectu pulchræ, & ornatæ præterea gestus & verba in* „ *mollitiem fracta adjungentis, quid potentius esse* (inquit P. Mariana) *possit ad* „ *illiciendas animas, atque in sempiternam mortem impellendas, inflammandasque,* „ *ego*

„ *ego sane non video*. Mulierem in Ecclesia docere Paulus vetat, ne vox ejus „ audientes moveat ad libidinem. Sic Anselmus interpretatur. Et erit, qui sibi „ & aliis securitatem ab eo periculo polliceatur? *Pepigi fœdus cum oculis meis,* „ *ut ne cogitarem quidem de virgine*. Job. 31. Num in fornace incensa aliquis „ evadat incolumis? Atqui theatra babylonica fornace magis incensa sunt, sub- „ dente Cacodæmone malleolos, excitanteque flammas, turpes cogitationes, & „ cupiditates, tum ob alia, tum ex aspectu & auditu muliebri concitatas: & est „ ignis potentior, qui mentes, quam qui corpora depascitur, eo calamitosius, „ quod qui comburuntur, nihil sentiunt: alioquin non riderent, sed lacrymis „ lætitiam mutarent, & est genus infortunii gravissimum, calamitatem puta- „ re delicias, quod Chrysostomus ipse copiosius disputat. Illud miror, homi- „ nes ad eam vanitatem rapi, atque spectaculis sitienter incumbere: *neque* „ *considerare, suo exemplo, minores in eumdem interitum trahere. Præterea eo* „ *non contenti malo* COMMUNI AMENTIÆ PATROCINIUM PRÆ- „ STANI, *ut sine reprehensione peccare videantur*.

III. „ Addunt, aut Comœdias in universum abdicandas, aut mulieres, si non „ velint, ultro invitandas, ut fabulas agant. Majori enim periculo pueros ele- „ gantes induci veste muliebri, & ornatu, quo aspectu ad præposteram, atque „ nefariam libidinem, spectatores sollicitentur, quod flagitium diligentius caven- „ dum disputant, non immerito sane. Quid enim ea fœditate turpius, exitialius- „ que est? *Unam, & alteram periocham Auctoris prætermitto, qua præclarissima gens suggillatur, ut veritati, & obsequio litem. Vitium enim, quod eidem Theologus noster adscribit, si suo tempore serpebat, ævo nostro ab eadem exulat, studio & vigilantia Episcoporum, aliorumque Pastorum, qui in excolenda Domini vinea nulli alteri Nationi cedunt*. „ Cupiditas autem muliebris, „ sexus latius patet, majoresque multo impetus habet, non solum in corruptis- „ simis hominibus, & pravis, quales sunt, qui puerorum amoribus indulgent, „ sed in aliis etiam viris, aliqua probitatis, & modestiæ laude conspicuis. „ Deus enim, uti Basilius ait *l. de virg.* cum conderet animantes in utrumque „ sexum distinctas, æstrum mutuæ cupiditatis inseruit corporibus inter homi- „ nes maxime, qua se invicem appeterent & mutua conjunctione gauderent, „ majorem multo in viro. Nam feminam imperio viri, & potestati subjecit, „ quippe de ejus latere formatam velut partem obedire toti sanxit; virum autem „ quasi cicuravit feminæ desiderio, & amore, feritate, & robore temperato, „ Diligit enim eam ut proprium membrum, & per commixtionem quasi sibi „ iterum unire satagit. Sic femina in se quamdam virtutem habet, miram- „ que potestatem trahendi ad se virum, non secus ac magnes; cum ipse non

„ moveatur, ferrum ad se rapit, quo factum est, ut feminæ corpus, & par„ tes gratiores sensibus, quam viri sint, molles, candidæ, acuta voce & sua„ vi, decentissimo oris & totius corporis habitu.

IV. *Contra hanc potentissimam cupiditatem pugnare debent, quicumque pudicitiæ dignitatem consequi student, numquam interrupto, usque ad vitæ finem, certamine. Sed & alia subjicienda sunt. Feminas scenicas quæ Histriones consectantur, & adjuvant forma esse venali, quæ enim tot viris procacibus, & otiosis circumseptæ, dies, noctesque pudice vivunt?* Miraculi instar esset majoris profecto quam si ignis ardeat in aqua: *& ex turpi quæstu plerumque raptæ, sive conjunctæ connubio Histrioni unicuipiam ex eo infami comitatu, sive, quod sæpius accidit, stupri consuetudine, cum aliquo devinctæ, posito amplius in Theatro pudore, ad ingenium redeunt, & vulgato inter plures corpore, omnibus exitium afferunt, suisque artibus multos dementant. Scimus superioribus annis in quadam horum hominum societate a judice, quod ex ipsius ore auditum est, unamquampiam ex hoc grege, quæ* Magdalenæ personam sustinebat deprehensam turpi consuetudine junctam esse cum eo Histrione, qui Christum Dei Filium voce, gestu, habitu repræsentabat. Insignem fœditatem, atque eo majorem, quod magno populi plausu audiebantur, sæpeque spectatoribus excutiebant lacrymas.

V. *Deinde aspectu earum mulierculaarum concitati juvenes otiosi, & perditi, quorum magnus numerus ubique est, quid non faciunt, quas fraudes non suscipiunt, ut incensam cupiditatem expleant? Scimus, sæpe agmine facto, ex composito eas mulieres rapuisse ad libidinem, detraxisseque Histrionibus, unde rixæ graves, vulnera, & cædes extiterunt, juvenibus inter se de præda, & cum Histrionibus ferro certantibus. Neque dubium est, sæpe eos juvenes, ex aliis in alia oppida migrare, contemptis parentibus, & re familiari præ amore earum mulierculaarum cæcos, amentesque in ferrum, flammamque irruentes, neque cessantes, donec consumpta, illæ, pecunia vacuos domum exsuccosque remittunt. Omnino turpissimum est, cum per medias plateas in ipsis hospitiis adolescentes nobilissimi nulla decoris cura, eas feminas comitantur, latus stipant, non secus atque incensa libidine canes, aut equi hinnientes, visa equa, ad quam prurientes libidine post partum ardenti cupiditate rapiuntur feroces & rabidi, nulla fræni, aut sessoris cura, ne fuste quidem tergum quamvis verberantis. Quæ probra, qui digna non putant, quæ omni studio depellantur*, ferreus sit, & communi hominum ceterorumque sensu, rationeque destitutus.

VI. Capite 9. Theatra non esse publice Histrionibus designanda, evincit pluribus rationum momentis. Damna, quæ inde in Rempublicam manant, artium nempe neglectum, adolescentum mollitiem, rei familiaris detrimenta, & plurima

plurima alia ob oculos ponit. Histrionum, & Theatralium virorum multitudo pondus est iners Reipublicæ atque inutile, cum sint enervati voluptatibus. Magnam pecuniæ vim id genus hominum extrahunt variis artibus, pretium pro loci commoditate augent, sediliaque ingenti mercede locant. Num juvenes ex his bacchanalibus strenui milites, prudentesque Senatores evadent?

C A P U T I V.

Histriones a Sacramentis arcendos esse.

I. Disciplinam Ecclesiæ perpetuam Patrum traditione supra patefeci; Histriones rejectos semper a Sacris Mysteriis fuisse. Hanc eamdem veritatem confirmat P. Mariana *cap.* 10. „Histriones ignominia, infamiaque notari manifestum est, ex *l.* 1. *ff. de his qui notantur infamia*: ergo Histriones in scenam prodeuntes inter infames numerantur; sed ita, si in publicam scenam semel saltem, & iterum prodeant, & in fabula de rebus obscœnis agatur. Sic enim verba ejus legis viri docti interpretantur, & temperant eam severitatem, Panormitanus in *cap. cum decor. de vit. & honest. Cler.* Silvester *v. infam. n.* 9. Neque *refert in præcipuis argumentis obscænitas versetur, an intermediis actibus*, ipsisve cantilenis ad modos obscœnos, & turpes decantatis, aperteque, aut oblique turpitudinem indicantibus: utrumque enim æque turpe est, paremque perniciem affert, neque minus incendium excitat in Auditorum animis excitata memoria turpitudinis, quam aperta commemoratio, eo amplius, quod ex insidiis illatum vulnus difficilius vitatur. Quod si Histriones, qui ejusmodi sunt, infames habentur, PECCATO MORTALI sint obnoxii necesse est. Neque enim tam grave supplicium innocentibus imponeretur; *aut leviter peccantibus*. Quod si artis sordes, & ludibrium notari quis putat, cur bajuli, lanii, carbonarii, aliæque sordidissimæ artes nulli subjiciuntur infamiæ? Accedit huc ceteros, qui ea lege inter infames ponuntur, GRAVI omnes NOXA teneri, lenones, raptores, prævaricatores in judicio, aliique omnes, quid ergo caussæ sit, cur Histriones a communi lege exemptos, innocentesque esse faciamus? Præsertim cum is infamis dicatur, cujus vita & mores reprobantur, ut colligitur ex *Glossa ff. de in jus vocatis*, *l. sed si hac leg. §. Prætor* ... Censura digni sunt, non solum, qui apertis verbis turpia referunt, sed etiam qui oblique, & dissimulanter turpitudinem designant. Nam & olim Romanorum tempore turpissimi, quamvis

 „Histrio-

„ Histriones a verborum obscœnitate temperabant, quos nemo, ut arbitror, ex-„ cusare velit, eo perniciosiores, quod si secus agerent, Auditores facile ob-„ scœnitate verborum a Theatro fugarent. Atque hujus generis esse statuo „ Actores fabularum ferme, qui vulgo in Hispania versantur opera venali; „ aperte enim aut dissimulanter, quasvis turpitudines in omni ferme actione ob-„ iiciunt Auditorum animis, lenonum fraudes, amores meretricum, Virginum „ stupra, aliaque, quæ commemorare non est necesse, eosque quasi turpitudi-„ num maculis fœdatos, *repellandos ab Ecclesia esse*, & *Sacramentorum San-„ ctitate decerno*„. Porro quis non videt consectarium, necessaria illatione manans, spectatores, nempe, qui sua præsentia fovent, & patrocinantur artis infamis professoribus, istorum criminum participes fieri, & pari pœna puniendos, arcendos nempe a sacris Mysteriis, donec ab ejusmodi corruptela probanda abstineant?

CAPUT V.

De Theatrali Musica.

I. NIhil frequentius in ore habent Theatrorum Spectotores, quo suum ad Theatra honestent accessum, quam illuc convenire, ut innocenti cantus, & musicæ solatio suum recreent animum, exhilarentque, sati se istius meretriciæ musicæ voluptate ingurgitare posse, quin ullam perpetrent culpam. Eo usque voluptatis illicium hominum mentes fascinat, ut vel media in luce cæcutiant. Musicæ concentus cum ad informandos, tum ad depravandos animos plurimum valent. Voluptatis dumtaxat caussa institutam musicam reputant illi, qui se ad voluptatem natos credunt. Eo cantus & musica pertinet, quo facilius veritates decantatæ concentus suavitate auditorum animis instillentur, altiusque penetrent. Quem in finem plurimum valere musicam evidentius est quam egeat probatione: valet quoque ad mitigandam morum asperitatem, emolliendosque hominum agrestes animos. Cum enim numeris constemus, numeris etiam mirifice capimur. Quod si musica sursum erigere animos suo harmonico concentu valet in divinis laudibus celebrandis, quis explicare pro dignitate poterit potentissimam ejusdem vim ad fascinanda hominum corda, ad concitandos carnales affectus, dum rem amatoriam Cleopatræ, Sofonisbæ Semiramidis, aliorumque scortorum obscœnissimas actiones, & facta suavissima modulatione exaltat?

„ II. Plura de Musica scribit cap. 11. P. Mariana. „ Plato, inquit, ex Damonis „ sen-

„ sententia nusquam musicæ modos mutari absque maxima legum mutatione „ affirmavit, eoque magnam cautionem adhibendam, quali cives musica utantur „, (& variis musicæ generibus expositis hoc pacto concludit) „ *Quæ vis, „ hoc tempore maxime, magna ex parte excidit, nihilque minus nostros Magi„ stratus, & Principes sollicitos habet, quam ea cura, quali musica populus, „ juvenesque vulgo utantur, ut mirari non debeamus, tantam morum labem in „ hac temporum fæce existere, atque adeo vitia omnia agmine facto in civita„ tes, & oppida incurrisse, nullo discrimine sexus, ætatis, aut conditionis; ac „ præsertim in levitatem, & turpitudinem incubuisse, fractis passim modis mu„ sicis, maxime Theatrali licentia, concentu ad lasciviam dissoluto: & quoniam „ turpia verba miscentur artificiose composita ad fallendum certe dissimulanter, „ & turpes cantilenæ ex triviis, popinis, & lupanaribus desumptæ assimula„ tis modis in memoriam revocantur.* Quæ certissima morum pernicies est, eo „ gravius malum, quod ex Theatris in plateas, & domos singulas rapiuntur; „ turpitudine quasi glutino memoriæ infixa. Detestabilis turpitudo; sed ita „ mores sunt: & cum in populo Christiano nihil audiri deberet, nisi honestum, „ & sanctum, Divini Numinis laudes, atque heroum celeberrima facta, quod „ suo tempore factitatum in Palæstina Hieronymus testatur, opifices, & agri„ colas duros labores canendis Dei laudibus mitigasse: *Contra videmus continge„ re, ut per plateas noctu, per domos interdiu, nihil aliud, quam veneris lau„ des sonent, magna ignominia populi Christiani, & Magistratuum eam curam „ negligentium, magno Reipublicæ damno.* Sed & in Templa turpes eos modos „ ex vulgatis cantilenis irripuisse non parum sæpe, utinam negare possemus; „ qua in re sensu deficimus, & verbis. Vincit enim officium linguæ sceleris „ magnitudo, tum facientium deliniendi aures populi cupiditate: tum maxime „ eorum, qui tantum crimen, & dedecus abire impune patiuntur, modestiæ & „ humanitatis, aut festivitatis laudem colligentes ex probro cultus Divini, & „ Religionis Christianæ. Itaque finem facio, si illud inculcavero, MUSICAM „ THEATRALEM CERTISSIMAM PESTEM AFFERRE, CORRUMPE„ RE per Civitates, & oppida singulorum mores, instillare sensim pravitatem. „ Principes eam curam negligentes, quæ in præcipuis esse deberet, Reipublicæ „ male gestæ gravissimas pœnas vivos, mortuosque daturos.

III. Si egomet talia ætate hac nostra, quam auream appellare nonnullos minime pudet, scriberem, minimum esset imprudentiæ, temeritatis, audaciæ, & stultitiæ censuras subire: & tamen vel ipsi ethnici Plato, Aristoteles, Plutarchus, hoc tuendæ morum integritatis studio succensi, similia scriptis consignarunt. Scenicum Cantum *fornicatorium*, Musicam Theatralem *meretriciam* appella-

pellavit Chryfoftomus, univerfo Patrum Choro fuccinente. De Mufica ad mollitiem & voluptatem nimium incitante in Templa Chriftianorum invecta, & de eviratis comicifque viris, qui Dei laudes in folemnioribus Catholicæ Religionis feftis temerant atque incredibiliter profanant *Tom. 2. lib. 2. Diff. 2. cap. 3. Chriftiana Theologia* aliqua delibavi, fed calamo pavido, manuque tremula, quod profanatio adeo invaluit, ut vix hifcere nobis liceat.

CAPUT VI.

Quid veteres Patres, jus Pontificium, & ethnici Philofophi de ludis fcenicis fenferint.

I. PAtrum teftimonia P. Mariana cap. XII. tribuit in claffes tres. Duo priorum genera ethnicos carpunt, quod Diis fpectacula dicata effent. *Poftremum*, inquit, *teftimoniorum caput, quod a turpitudine petitur, non minus ad nos pertinet, nec minus quam veteres illi obftringimur, eo etiam magis, quo Chriftiana profeffio majorem exigit morum fanctitatem.* Redundanti copia Patrum Teftimonia adverfus tum ethnicorum ftultiffimam fuperftitionem, tum & ethnicorum & Chriftianorum voluptatem carnalem, omnibus indifcriminatim vetitam, in medium promit Auctor nofter. Quæ omnia ego prætereo, quod jam pervia fint, & fupra larga manu data. Sat eft indicaffe, Auctorem noftrum cum ceteris omnibus rei Ecclefiafticæ non omnino imperitis ineptiffimum commentum vix anicella dignum, Patres fcilicet Theatra improbaffe eo tantum titulo, quod idololatriæ crimine laborarent, profligaffe. Sat mihi fit pauca quæ fub capitis finem fcribit, perftringere.

II. „ A Diabolo in Urbibus conftructa fuiffe Theatra (inquit Chryfoftomus „ *hom. 29. in 6. cap. Matt.*) ad corrumpendos homines, fcenicos ludos civitatis „ peftem vocat. & hom. 69. in cap. 21. theatralem chorum malorum omnium „ fontem, fcaturiginem effe. Deinde hom. 15. ad populum, Theatra, inquit, „ fornicationem, & petulantiam, & omnem incontinentiam peperiffe. Et *homil.* „ *8. de pœnit.* Theatra peftilentiæ cathedram, incontinentiæ gymnafium, luxu„ riæ officinam, impudicitiæ orcheftram, Babylonicam fornacem vocat: Poftre„ mo, *in cap. Joa. 4. hom. 31.* Dæmonum folemnitates fpectacula effe, ait: & „ *homil. 42. in Acta Apoftolorum* concludit: Magna mala Theatra efficiunt civita„ tibus; *magna neque hoc fcimus, quam magna*. Quod noftris hominibus occi„ nere licet, graviffima commoda hos ludos conciliare, eo periculofiora, quod „ fenfim immutari mores, & pejores fieri non fentimus, Virginum pudorem

„ immi-

„ imminui, juvenes petulantes evadere, senes lasciviam repetere, inde conjugi-„ iniri infelicia, furta existere, & peculatus, multaque alia flagitia superiori „ seculo vix audita. Hactenus Chrysostomus. *An non videmus, non consideramus quanta his annis morum labes extiterit? His malis quis medeatur, nisi Deus nostros de Cælo considerans, & miserans errores, amentiam insanabilem? providi Principes & Magistratus ex superioris temporis memoria, & exemplis facti cautiores, quæ ut serio considerent, priusquam in alteram partem pronuntient, exoratos cupimus, neque eversam tanto Patrum labore vanitatem invehant in Rempublicam Christianam.*

„ III. Romanorum decreta contra Theatra affert Auctor noster cap. 13. unde infert. „ Nunc vide quam sit indignum, quod nulli licebat Civi Romano „ Histrionem agere, legisque severæ metu se Cives omnes ad suam ætatem continuisse, Tacitus ait lib. 14. id concedere homini Christiano, ut scenicas artes „ impune exerceat... Tiberius Cæsar Roma exturbavit Histriones, & mulieres ignominia affectæ fuere; quos tamen post ejus mortem revocavit Cajus Caligula Reipublicæ pestis, ut refert Dion Cassius *lib.* 57. *&* 59. (& pluribus Theodosii, Valentini, Valentis, & Gratiani legibus productis contra Theatra, sic pergit) Atque hactenus, quid leges civiles sanxerint, brevi explicatum est; ad „ Ecclesiasticas oratio transferatur, quibus *Histriones ad Sacratum Ordinem non admitti, & a Sacra Mensa, & Sacramentis arceri debere sancitum esse, superius est dictum.* Concilium Cartaginense III. & IV. Concilium Generale „ VI. Constantinopolitanum *can.* 51. hæc præscribunt. *Omnino prohibet S. Synodus universalis, eos, qui dicuntur Mimi, & eorum spectacula: deinde venationum quoque* (quæ fiebant in arena) *spectationes, easque quæ fiunt in scena saltationes perfici. Qui secus fecerit, si sit Clericus deponatur; si laicus, segregetur.* Quæ leges magna Patrum nostrorum prudentia fixæ, an hoc tempore serventur, per se, nullo monstrante, omnes intelligunt: cum omni ætate, sexu, & conditione, homines passim videamus ad ea confluere spectacula, *plerosque etiam ex Sacrato Ordine, &* (quod pudet dicere) *Monachos severiorem vitam professos: esse etiam qui hæc honeste fieri contendant*, neque „ a Christianis legibus discrepare, *inscitia antiquitatis, vel improbitatis, aut utroque vitio peccantes*, quos hoc loco mittamus.

IV. Capite XIV. Gentium, & Nationum omnium placita contra spectacula recenset Auctor noster. Lacedæmonii ipsi antiquitus nulla Comœdiarum aut Tragœdiarum spectacula permittebant: admissis, degenerante more, ludis, mulieribus ad eos interdictus est aditus. Verum, ut Æmilius Probus in proœmio ad vitas Imperatorum, animadvertit, optima consuetudine in luxuriam versa, Lacedæmo-

dæmone postea, *nulla erat tam nobilis vidua, quæ non ad scenam iret mercede conducta*. „Sed nos, subdit Mariana, non quid tempus invexerit, quo corrumpuntur omnia sancita, atque instituta præclare, exponimus, sed quid in incorrupta Civitate & moribus integris servatum sit. Ergo Massilienses subjiciantur, qui longiore tempore id institutum tenuerunt, uti Valerius Maximus est Auctor lib. 2. c. 1. *Eadem*, inquens, *Civitas, severitatis custos acerrima est; nullum aditum in scenis Mimis dando, quorum argumenta majori ex parte stuprorum continent actus, ne talia spectandi consuetudo, etiam imitandi licentiam sumat*. Num minus hoc tempore periculum imminet, aut minus cauti, quam Massilienses Christiani esse debeamus? Romani Imperatores sæpe Histriones quasi morum pestem urbe, & arte prohibuerunt: ipse etiam Domitianus, ea vitæ pravitate, Pantomimos sustulit; & est eo quoque nomine vitii turpitudo prava, quod a suis Auctoribus repudiatur, cum ex contrario virtus ab inimicis etiam laudem habeat. Eos cum Nerva in odium Domitiani restituisset, populo exigente, non minore contentione a Trajano postulatum est, ut illos rursus tolleret. Sic Plinius in Panegirico testatur... Notum est quod Plutarchus de *Solone* refert in ejus vita. Audita Thespis tragœdia Auctori dixisse. *Ecquid non te pudet tam multa mentiri?* respondente illo: *nihil nocere si mendacia joco* dicerentur; baculo, quo Solon corpus sustentabat, percussa terra: *si hæc*, inquit, *fuerint laudata, veris Rempublicam implicabunt malis: ex jocis seria fient*. Aristoteles cap. postremo l. 1. Polit. quo loco de puerorum institutione disputat: *itaque*, inquit, *ludi* (supple puerorum) *ut plurimum tales esse debent, ut sint imitationes eorum, quæ postea serio erunt facienda*; & paucis interjectis subjungit. *Omnino igitur obscœnitas verborum per legislatorem exterminanda est ex civitate. Ex turpiter enim loquendi licentia sequitur & turpiter facere*. Postremo concludit his verbis: *Quapropter oportet a pueris omnia turpia procul removere, & maxime quæcumque habent in se, vel obscœnitatem, vel improbitatem*. Num qui talia præcepta pueris instituendis reliquit, eos mitteret ad Theatra? num ejus Præceptor Plato concederet Civibus Theatra, cum *l.* x. *de Rep.* Poetas, & ipsum *Homerum* ex Civitate exturbandum censeat? Eant ergo Magni Philosophi, aut Theologi: (eant, subdam ego, antiquitatis initiati mysteriis) Civitatibus permittant Theatra, quasi rem honestam, & minime exitialem, quibus Plato & Aristoteles ea sapientia, neque nostris moribus instituti, hoc est Christianis, omnes voluptates, nisi honestas, tanto studio denegarunt.

CAPUT VII.

Non esse scenicos ludos permittendos. Spectatores lethaliter delinquunt, aut quod in gravissimum delectationis venereæ periculum sese coniiciunt: aut quod grave scandalum perpetrant, & infamem artem sua præsentia confirment. Quid sit consensus interpretativus ab expresso distinctus.

I. CApite xv. quod est de spectaculis ultimum ex utroque latere P. Mariana spectatores Theatrorum obsidet, nullo ad fugam relicto exitu. Antequam ad incitas redigat adversarios, pauca præmittit, & objectiunculam dispellit. De more ejusdem transcribam verba.

II. *Peracta est major susceptæ disputationis pars, Divino Numine suggerente nobis verborum & argumentorum facultatem inveteratam insaniam depulimus multis, quæ hoc loco summa colligenda sunt, atque in memoriam revocanda. Histriones, quales nunc in Hispania videmus, honestis turpia miscentes quæstus causa, infamia notari diximus, neque crimine carere eam artem, ad corrumpendos populi mores maxime proclivem.* Nam, quod ab adversariis opponitur, feminæ ornatæ, & comptæ aspectum non minus noxium fore, neque minus cupiditatem inflammare, quam Theatra, quam nihilominus cessare non cogimus neque affirmamus CAPITALE fore, nisi vestem pretiosam & fucos abiiciat. *Acuta objectio, sed quam ex S. Thoma 2. 2. q. 169. a. 2. dissolvere promptum erit, affirmante, nuptis quidem concessum esse ornatum, ut viris suis placeant, cæteris non item; præsertim si ornatu studeant alienam cupiditatem excitare, crimen erit. Nam si ex levitate animi contingat, VENIALI modo peccato erunt obnoxiæ. Quibus S. Thomæ dictis addendum est CAPITALEM ORNATUM feminæ fore, nisi desistat, cum sciat alicui ruinam propterea ab eo ornatu parari in noxiam cupiditatem manifeste lapsuro, quod addit Sylvester* verb. ornatus ad finem §. 4. *ergo feminæ ornatus non semper crimini datur, quoniam non constat cuiquam noxium fore, nisi illis fortassis, qui perditissimi cum sint, passim offendunt, nulla quamvis aut levissima occasione, quos mulier proba curare non debet, ad mortem currentes rapidissime, fœdere etiam cum inferno percusso. In Theatris contra* certissimam *multorum* ruinam *fore etiam modestorum. Quis enim in tantis flammis non uratur? ornatus, gestus, carmina, sententiæ, tibiæ, ad turpitudinem cuncta, & libidinem inflammant* „ Pauca subdam ego.

II. Quid si in privata conversatione mulier compta, venusta, lascive phalerata, oculorum ictibus, gestuum, & totius corporis inflexione, cantus suavitate,

canti-

cantilenis amatoriis te obsideret, alliceretque? An cum eadem commorari, eamdem spectare, contemplari sine *capitali crimine* tibi liceret?

III. Unum & alterum verbum præmitto, ut evidentius pateat doctrina, quam mox ex P. Mariana sum rescripturus. Qui gravissimo & proximo periculo lethalis criminis se sponte subjicit, nemine dissentiente, mortifere peccat. Aut nulla in mundo sunt pericula gravissima, & proxima, quæ natura sua in peccatum inducunt, aut Theatra istiusmodi sunt. Peccatum autem, quod in Theatris patrandum periculo subest, mortale est, nempe delectatio morosa venerea, quæ materiæ parvitatem non excipit. Præterea, consensus deliberatus in hanc delectationem duplex: Unus *expressus*, &, ut ajunt formalis, cum scilicet homo expresse advertit se delectatione pulsari venerea, eamque deliberato animo vult, sibique in eadem complacet. Alter consensus est *interpretativus*, cum nempe libere & sponte, nulla urgente caussa, eligit ea, quæ natura sua delectationem ingerunt; tum enim, qui vult unum, & alterum ipsum velle interpretamur. Quibus delibatis, quæ statim subiicit P. Mariana transcribo.

IV. *Adde nunc, spectatores vix unquam crimine liberos esse, manifesti periculi rei, in quod se objiciunt inflammandi cupiditatem venereæ voluptatis*, certæ morosæ oblectationis, qui modestiores sunt. *Quid enim, nisi is sit* consensus interpretativus, *se in ipsam flammam voluptatis conjicere? ut maxime animus & constanter velit, certoque præjudicatum habeat consensum in voluptatem repudiare. Nam si quis ferreo pectore sit, qui non moveatur, quales paucissimos reperiri credam, is considerare debet*, ferrea ingenia igne luxuriæ domari, *uti Hieronymus ait*.

V. Mox per aliud latus Spectatores P. Mariana adoritur. Tametsi gratis admisso, quod vix, aut ne vix quidem admitti posse Patres omnes inficiantur, spectatorem Theatrorum a venereæ delectationis labe intaminatum evadere, in alterum tamen scopulum impingunt probandi nempe, suaque præsentia fovendi *Crimina capitalia* Comœdorum, Mimarum & aliorum spectatorum. Quamobrem sic pergit Auctor noster.

VI. „ Et ut ex hac parte sit liber, ex alia crimen non evadet, quod scandalum dicitur; aliis suo exemplo ad periculum, & peccatum pertractis, quod „ in viros graves auctoritate, & professione maxime cadat necesse est; *Et aliquanto majori viri Principes præsertim ex sacrato Ordine Episcopi implicantur crimine, huic vanitati vacantes, venalibus Histrionibus domum etiam advocatis. Quantumvis nihil obscœnum agi coram ipsis excusant; populus enim id ignorans sui Ducis exemplo, ad Theatra rapitur, nullo discrimine honesti turpisve, & genus obsequii ducitur studia Principum imitari, &*

„ mo-

movent in omni vitæ parte magis exempla quam verba.

VII. Hæc recogitent Principes, Regesque. Quoniam, inquit doctissimus P. Mariana, nulla est excusatio, quod in suis aulis nulla obscœnitas contingat: siquidem populus scit ibi repræsentari Comœdias, & Tragœdias Mimorum, & Mimarum, & quidem hac arte præstantiorum artificio: nullumque turpe inter & honestum discrimen percipit. Factum agnoscit, quo ad corruptelam incitatur, facti qualitatem ignorat. Quamquam, si serio res perpendatur, nihil obscœni, turpisque crassi, spurci, & sordidi, in voce, in gestu in motu olet: an illicium, delicatum, fucatum, splendidum, quod altius penetrat, ibidem dominetur, judicent sapientes. An non ibi insigniores, doctioresque Mimi, & Mimæ? An non musica modulatior, & concentus suavior? an non drammata celebriorum Poetarum, fabellis, tricis amatoriis intermixta? an non Tragœdiarum argumenta profana? Quid de scenarum majestate, quid de apparatu fulgentissimo, quid de spectatorum assidentium pompis, fastu, luxu, ceterisque oblectamentis, quæ hic luculentius, quam alibi emicant, dicam? Verum satis, superque dixit doctissimus P. MARIANA, quin opus sit, fusius a me hoc amplificari argumentum.

VIII. *His ad hunc modum constitutis, priusquam reliqua colligantur, gravis ac difficilis superest nobis luctatio, debeant Principes hos ludos, quamvis vanos, & turpes tolerare ad oblectandam multitudinem, ut tali spectaculo soluti, cura majori animo labores repetant, quibus Respublica sustinetur, artifices, fabri, agricolæ, quemadmodum lupanaria infima conditione hominibus, ne majora flagitia aggrediantur, passim conceduntur... & suppetunt in utramque partem argumenta, neque ipse in magno ponam discrimine, utrovis modo sentiamus. Nam neque sperabam nostra disputatione malum convelli penitus posse, quod, ut video, altas radices egit multis viris Principibus etiam ex eo numero, qui ad Reipublicæ gubernacula sedent (quæ gravissima pestis est) vana persuasione occupatis, dandas populo id genus oblectationes: & satis habeam, si quorum ipsis salus curæ est, nostro labore admoneantur, noxiam oblectationem hanc esse, neque sine periculo animæ quæri. Fortasse enim, re cognita nonnulli privatim cessabunt, prudentesque Magistratus publice eam turpitudinem repudiabunt, multorum salutem inani voluptate potiorem judicantes. Nam eo inclinabat animus, ut existimarem cum multis, Cœlio Rodiginio* l. 8. c. 7. *Petro Gregorio* in synt. jur. p. 3. l. 39. c. 25. *& aliis, e Republica fore, si histriones pretio venales penitus removeantur. Omnes enim pecuniæ vias norunt, & pecuniæ causa omnes turpitudines suscipiunt instillantque aliis. Quæstuaria arte exhauriunt pecunias, & veluti sopitis voluptate sensibus, latenter*

extor-

extorquent, quas non minori turpitudine insumant. Otio, & desidia, ut torpeant Cives efficiunt, quae omnium vitiorum radix est. Vitiis omnibus, & fraudibus viam muniunt, libidini maxime, quae auribus, & oculis suscipitur. Divinum cultum imminuunt diebus festis, cum vacandum esset rebus Divinis, populo ad spectacula attracto, quae pestis omnibus piaculis procuranda videbatur. Quod si non obtinemus, ut ludi scenici penitus amoveantur, & placet nihilominus eam oblectationem populis dare, quod vis, & aequitas postulare videtur, impetrare certe cupimus, ut delectus aliquis sit, neque promiscue licentia quidvis Histrionibus agendi concedatur, sed legibus certis, & finibus circumscribantur, & finibus, quos nemo impune transgrediatur .. Tametsi nullis legibus putabam furorem hunc satis fraenari.... Omnino populus intelligat, Histriones, quos omni ex parte contineri posse non puto, ut a turpitudine abstineant, non probari a Republica, sed populi oblectationi, atque importunae flagitationi dari a Magistratu, qui cum non potest, quae sunt meliora obtinere, debet minora mala tolerare.

IX. Reipsa nequeunt Histriones ab obscœnitate sibi temperare. Quid? Repraesentant argumenta obscœna, fabellas Poetarum omnes aut lue venerea inquinatas, & fraudibus amasiorum, & amasiarum immixtas, aut irae, sevitiae, crudelitatis, ambitionis, fastus veneficio inquinatas: haec omnia repraesentant juncti amasiunculis suis femellis nempe expudoratis, & ab obscœnitate sibi temperabunt? Monstra haec sunt, & chimerae splendidissimae. Intelligat ergo populus, Principes haec spectacula permittere, quemadmodum lupanaria, ut majora declinent mala. At sicuti ex tolerantia Scortorum non consequitur, licitas Christianis esse fornicationes: ita ex Theatrorum permissione colligere nemo jure valet, licitum fore Comœdiarum, & Tragœdiarum turpium, ut omnes sunt, quae hodie in Theatris publicis recitantur, Mimorum, & Mimarum, seu meretricularum ope, aspectum.

A P-

APPENDIX ALTERA

De Spectaculo agitationis Taurorum, & sacris repræsentationibus, quæ fieri in Hispania solent.

CAPUT I.

Licitane sit Taurorum agitatio, quæ fieri in Hispania consuescit?

I. P. Mariana cap. 16. perdocte more suo disputat, expediatne meretricum permissio, eamque invictis, satisque luculentis argumentis exagitat; & plura huc spectantia edisserit cap. 17. & 18. Deinceps cap. 19. agitationis Taurorum originem referat, & cap. 20. tandem expendit, licitane hæc agitatio, ut fit in Hispania, sit? Litis istius decisio ex facti qualitate unice pendet. Crimine inquinatam evincunt quatuor Pontificia diplomata, S. Pii V. Gregorii XIII. Sixti V. Clementis VIII. Verum, quia in dies moderari, & justis circumscribi terminis hæc agitatio valet: idcirco ex his Pontificiis documentis inferri continuo legitimeque non potest, hac ætate nostra vitiosum, & criminis plenum esse præfatum spectaculum, quia coerceri intra juxta confinia potuit. Nemo melius, quam Auctor noster, cum sit & ipse Hispanus, dirimere hanc controversiam valet. Ex illo ego pauca, quæ rem conficiunt, delibabo.

II. Et primum, ad originem quod attinet, a superstitione eam dimanasse certum est. Mos Romanorum erat, inquit Mariana cap. 19. ut in exequiis defunctorum, servos mactarent, quasi alieno malo proprium levarent dolorem. Tam immani consuetudini substituti fuere gladiatores prætio empti, qui in mortuorum funere dimicantes, proprio cruore manes placerent. Tandem adjectæ feræ sunt, quibuscum homines confligantes crudele spectaculum exhibebant, *venationesque* appellabantur. Hinc ludi Taurii, qui in Circo Flaminio edebantur, ut testatur Varro *lib. 4.* ex impio Deorum cultu, non secus ac ceteri prodiere. Usque eo superstitio homines dementaverat, ut in humani sanguinis effusione voluptatem constituerent. Gladiatores sustulit Constantinus, & aliorum Principum incuria renovatum morem penitus suppressere Arcadius, & Honorius. Ludi quoque Taurii, seu pugna hominum cum Tauris cessarunt. Hic tamen mos, aut nunquam in Hispania, pergit Mariana, sublatus fuit, *aut intervallo repetitus est in nostra gente, quod spectaculis imprimis sit dedita.* Accedit, quod sint in Hispania ferocissimi Tauri, locorum ariditate, &

pabuli

pabuli natura aucta ferocia. Igitur quæ res deterrere maxime oportebat, ne laniari homines deberent, ea res vehementius accendit gentem, in arma promptam, ingenio inquieto, ut Taurorum agitationem vehementer expetat, usque eo ut quo ferociores Tauri sunt, & plures homines perimant, eo ludiis majorem voluptatem pariat. Paucis indicata agitationis Taurorum origine, ad id, quod caput est, accedo.

III. Patres, & graviores Theologi, ut sævam, truculentam, & humanitati infestam, execrati hanc Taurorum agitationem sunt. Cassiodorus *l. 5. Epist. 42.* hæc docet: *Actus detestabilis, certamen infelix, cum feris velle contendere, quas fortiores se non dubitat invenire: sola est ergo in fallendo præsumptio: unicum in deceptione solatium, qui si feram non mereatur effugere, interdum nec sepulturam poterit invenire. Adhuc superstite homine, perit corpus, & antequam cadaver efficiatur, truculenter assumitur. Hunc ludum crudelem, sanguinariam voluptatem, Religionem impiam, humanam feritatem, Athenienses primi Civitatis suæ perduxere culturam. Itur ergo ad talia, quæ refugere deberet humanitas.*

IV. S. Thomas de Villanova Archipræsul Valentinus trucem morem detestatur, & Hispanos suos sævi spectaculi cultores cæcitatis objurgat *Conc. 2. de S. Joan. Bapt.* his verbis. *Certe, quis tolleret bestialem illam, & diabolicam consuetudinem Hispaniæ nostræ de tauris exagitandis? Quid bestialius, quam stimulare brutum, ut homines laniet? O dirum spectaculum! O ludum crudelissimum! Vides fratrem Christianum subito a bestia laniari, & non solum vita corporis, sed & vita animæ privari, & delectaris, & voluptatem capis? Quanto studio laboraverunt Sancti Doctores, ut spectacula atrocia, & obscœna ab Ecclesia removerent? Factum est hoc: Sola Hispania ritum hunc Gentilium observavit in dispendium animarum. Et non est qui redarguat, & prohibeat. Ego autem, etsi scio, quod non proderit, faciam, quod debeo, ut animam meam liberem. Itaque denuntio vobis in nomine Domini Jesu Christi, quod omnes, qui hoc agitis, vel consentitis, vel non prohibetis, cum possitis, non solum mortaliter peccatis, sed estis homicidæ. Nec solum vos, sed & spectatores non sunt omnino tuti a mortali, quamvis eos non audeam condemnare.*

V. Licitane sit hæc Taurorum agitatio, disputant in utramque partem Hispani Theologi. P. Mariana cap. 20. utriusque partis argumenta refert. Qui crimine inquinatam dicunt hanc agitationem, evincunt ex *cap. 1. de Torneamentis*, ubi Concilium Lateranense prohibuit, milites ad virium suarum ostentationem congredi, quod inde sæpe hominum, atque adeo animarum mortes provenirent. Hæc hominum mors perinde evenit in Tauris ferocibus agitandis, ut manifesta experientia constat. Præterea sexta synodus Generalis *can. 51.* quem-

quemadmodum Mimorum spectacula, ita venationum corruptelam sævissimam, qualis est Taurorum agitatio, severe prohibuit. Proinde enim est cum Leone, aut cum Tauro pugnare, nec refert, inquit Cardinalis de Turrecremata *ad cap. 18. de venatorib. D. 86.* quod bestia, quacum pugnandum est, dentibus, an cornu armata sit, & feriat, cum par utrimque periculum immineat. Concilium Arelatense I. *can. 4.* hæc contra agitatores statuit: *Placuit eos quandiu agitant a Communione separari*. Idemque statuit Arelatense II. *can. 20.* Agitatores autem ii intelliguntur, qui cum bestiis pugnabant, quique & *Venatores* dicebantur.

VI. Nec est, quod reponatur temeritate sua perire, quicumque perit; cum nemo cogatur talem cum bestiis subire conflictum. Quoniam etiam ad Comœdiam obscœnam sponte omnes accedunt, nec propterea crimine vacant. Nec Patres, præsertim Cyprianus, minus damnant antiquos Romanos, quod veste pretiosa, ætate integra, se feris objicerent, & in ultroneum funus irruerent. Si bos cornu quempiam percussisset, occidi jubebatur *Exod. cap. 21.* & eidem pœnæ subjectus dominus erat, si admonitus, quod bos esset cornupeta, illum non custodisset. Quanto itaque severius plecti merentur illi, qui in mediam multitudinem ferocientem Taurum producunt, qui tunc, inquit P. Mariana, maxime placet, cum plures ad terram prostrat, adeo, ut Conchæ, quæ Urbs nobilis est in Celtiberis, Taurus, qui septem occiderat homines, immortalitati consecratus fuit, rei gestæ imagine pictura expressa in loco publico, quod amentiæ & immanitatis monumentum est. Nec casu hæc eveniri dici potest, cum frequenter contingant. Plura deinde tale spectaculum consequuntur crimina: fastus ex apparatu vestium, ambitiosoque ornatu: luxuries ex conviviis æquo lautioribus, & promiscuo mulierum, & virorum conventu: ira, & immanitas ex aspectu sanguinarii conflictus.

VII. Opponunt ex altera parte Hispaniæ consuetudinem ab antiquis ductam temporibus, quæ licet aliquando interrupta, identidem restituta viget Magistratuum cura. Accedunt Theologi, qui licitum ejusmodi spectaculum defendunt, ut Joannes Medina *de rest. q. 21.* Bartholomæus Medina *l. 1. c. 14. §. 28.* Navarrus *in Man. c. 15. n. 18.*

VIII. Controversia hæc tanti non est, ut longiorem requirat disputationem. Nam si hæc Taurorum agitatio ea cautione fiat, quæ periculum amoveat, ne hominum interitus, & mutilationes sequantur, licita est, & criminis expers: si contra periculum istud conjunctum habeat, illicitam & vitiosam esse, inficiari nemo valet. Ad factum autem quod attinet, nempe sit nec ne

hæc tauria agitatio cauta, moderata, & cujusque periculi gravis expers, illi definire tantum possunt, qui præsentes adsunt. Præteritis temporibus intra justæ moderationis confinia coercitum ejusmodi conflictum non fuisse evincunt quatuor Pontificia diplomata. S. Pius V. an. 1567. sua Constitutione, cujus initium est. *Pius Episcopus &c. De Salute gregis Dominici &c.* sub excommunicationis pœna omnibus Principibus, & Regibus prohibuit, ne hæc cruenta, turpiaque Dæmonum spectacula fieri permitterent: quam pœnam omnibus cum feris congredientibus, sive pedestres essent, sive equestres, inflixit, & ibidem mortuos sepultura Ecclesiastica privavit. Eidem quoque excommunicationis pœnæ subjecit omnes Ecclesiasticos, tam Regulares, quam Sæculares in Sacris Ordinibus constitutos, aut beneficia Ecclesiastica obtinentes, qui ejusmodi spectaculis adfuissent præsentes. Anno porro 1575. Gregorius XIII. suo diplomate, quod incipit: *Gregorius Papa &c. Exponi nobis &c.* excommunicationem, aliasque ecclesiasticas pœnas, quo ad laicos, & fratres milites tantum; dummodo dicti milites Sacris ordinibus initiati non essent, sustulit. Quoniam vero Theologi Salmanticenses nonnulli, jurisque civilis professores, licite interesse ejusmodi spectaculis voce, & scriptis propugnabant, Sixtus V. an. 1586. suo diplomate, quod incipit: *Venerabili Fratri Episcopo Salmantino &c.* Constitutiones Pii V. & Gregorii XIII. confirmavit. Tandem Clemens VIII. an. 1596., instante Hispaniarum Rege, qui exponi curavit, pœnas latas ab antecessoribus Pontificibus, nihil hactenus profuisse, immo plurimos in easdem incidisse, & graviora, quam antea, mala promanasse, easdem censuras abolevit; quibus tamen obnoxios reliquit Monachos, Fratres Mendicantes, ceterosquæ cujusque Regularis Instituti, & Ordinis. Præcepit tamen Pontifex Summus, ut ea diligentia, & moderatione Taurorum agitationes coercerentur, ne inde hominum interitus sequerentur. P. Mariana, qui integra hæc recensita quatuor diplomata Pontificia exhibet, hæc subdit. „ Ne in hoc diplomate (Clementis „ VIII.) quidem de conditione ludi aliquid statuitur, sit ne rebus honestis, „ an illicitis annumerandus. Ex ipsa natura rei, aliisque conditionibus dijudi„ canda ea quæstio relinquitur, quæ sunt superius productæ „ Deinde con„ cludit. „ *Ac ne video quidem majorem diligentiam hoc tempore adhiberi, ne cujusquam mors in agitatione sequatur, quod præcepit Pontifex, quam ante quinquaginta annos fieri consuevit.*

IV. Unde colligitur, quam sit chimæricum illorum Consilium, qui spectacula voluptate & lascivia plena corrigenda suggerunt, non abolenda, cum ipsa spectacula crudelia, sanguinaria, & humanitati repugnantia corrigi vix possint. Quæ enim humanarum affectionum, seu passionum pabula sunt, & nutri-

nutrimentum, facilius tolluntur, quam intra honestatis confinia restringantur: Qui enim sunt, qui cum bestiis congrediuntur? Homines scilicet bestiales, superbia, & feritate turgidi, qui, ut virium suarum, & animi fortitudinis & corporis agilitatis ostentationem præbeant spectatoribus, cujusque moderationis frænum excutiunt, & in mortis pericula, ceu ebrii furore, & amentes, sese coniiciunt. In pluribus Italiæ Civitatibus Tauri agitantur longo fune constricti omni periculo sublato. Verum talem adhiberi cautionem in Hispania sperare quis poterit? Tauri ferociores sunt, & gens antiqua consuetudine, & moribus præventa, quod Taurorum agitatores præbere suæ fortitudinis, pernicitatis, dexteritatis, & temeritatis argumenta debeant, si Tauros quemadmodum in Italia, agitarent, probro, & ludibrio, non plausui, & admirationi, spectatoribus se futuros timerent: idcirco nulla in iisdem sperari moderatio potest. Quamobrem aut tollenda ejusmodi sæva, & sanguinaria spectacula, quod vix desiderare, ne dum sperare licet: aut omnes, qui suam æternam salutem potiorem, quam crudelem, & ineptissimam voluptatem habent, ab ejusmodi spectaculis penitus abstineant. Si Confessarii suas implerent partes, absolutionem omnibus, qui ejusmodi intersunt spectaculis, denegantes, continuo aut cessarent spectacula, aut numerus spectatorum diminueretur. Plures enim Christiani peccant ob Confessariorum gravissimam incuriam, & ignorantiam minime excusandam.

X. Præfata igitur Taurorum spectacula abolenda P. Mariana docet, inquiens cap. 20. „ Susceptus in Hispania mos, & longo tempore confirmatus, ut re„ cedamus a sententia, non movet. Multa in omnibus nationibus negli„ guntur crimina, præsertim si Patroni adsint fucata ratione *fallaces viri* „ *Theologi*, quorum quanta sæpe sit libertas pronuntiandi, quanta quibusdam „ cupiditas populo placendi, scimus omnes: *& est miserum negare non* „ *posse, quod pudet confiteri*, quæ magna est nostri ordinis calamitas, ni„ hil esse tam absonum, quod a Theologo aliquo non defendatur. Nam „ voce præconis non satis singulorum periculis providetur, ac ne fieri quidem „ fortasse potest, ut cædes & vulnera non consequantur in tanta plebis teme„ ritate, ut Gregorius Lupus affirmat ad *lib.* 57. *tit.* 5. & postremum cap. 25. „ concludit. " *Totum igitur scenæ apparatum reprobamus, Histrionum artes, & turpitudinem: Tauros in arenam producere nefas esse affirmamus, tetrum, ac crudele spectaculum, scorta amovenda decernimus, ætatis teneræ labem. Hoc nostrum judicium est, sententiaque æternum stabit. Quanta itaque voce possum proclamo ac denuncio, facessant turpitudines, & probra, corruptelæ morum amoveantur; nullum nobis cum Theatro, nullum cum circo,*

 nullum

nullum cum lupanaris fœditate commercium, genti ad sanctitatem genitæ, sanctisque præsidiis ad omnem probitatem directæ. RUMPANTUR *licet; quicunque se populo probare contendentes, has populo, & similes oblectationes concedi volunt, argumentis inducti haud satis idoneis.*

XI. Tandem disputationis parte extrema post rescripta Tertulliani spectacula, quæ Christianæ genti contemplanda exhibentur, hoc pacto finem imponit. *Ne nimium severi, & rigidi videamur, neque mores nostros antiquæ disciplinæ pares esse, quis contendat, alias oblectationes dabimus, sed neque obscœnas, neque noxias. Concurrant inter se equites peditesque ludicro certamine in justæ pugnæ modum, cum singulis singuli, aut facto agmine. Cursu juvenes, lucta, jactuque certent, præmiis etiam victoribus propositis ad accendendum certamen. Inter se ex equis jaculentur Mauricæ pugnæ genere, qua alterius agminis pars magno impetu primum procurrit, missisque in adversarios arundinibus, jaculorum imagine, pedem referunt, ceduntque prementibus adversariis, quos excipit pars altera agminis, quasi in subsidiis relicta, hanc ex adversa parte alii. Ludus sic continuatur, quæ sunt omnia bellorum imitationes, & imagines, viribus corporis exercendis idonea, dexteritateque comparanda. Neque minus utile erit de sagittandi peritia certamen constituere, globisve e ferreo tubo flammam eluctante ejaculatis in modum fulminis, signo proposito, contendere, præmio designato illi, qui primus collimaverit: quod in aliis nationibus fieri scimus publico commodo, fructuque maximo. Addantur tripudia more Hispanico choreæ, tibiæ, & timpani sonitum pedum pulsu modulante. Adiiciantur alia quæcumque humana sagacitate, & industria excogitari ad oblectandum populum poterunt: tantum a turpitudine, & sævitia, quod decet Christianos mores, abstineatur. Nihil obscœnum, sic, quod libidinis æstum pruritet, nihil crudele, quod a Christiana pietate abhorreat. Sed novi pravorum hominum pertinaciam: numquam impetrabimus, ut fœditate relicta, meliora consilia, & salutaria præcepta sequantur: malorum caligine inducta cæci sunt, atque in altissimis tenebris jacent. Venenum mortiferum facilius hauserint, quam ut recta monentibus pareant. Quid igitur, operamne perdemus? minime. Nam si retinere eos a morte, ad quam magno impetu currunt, non valebimus, si ab errore ad veram viam, a tenebris ad lucem revocare, quoniam ipsi aures obstruxerunt suas, alios tamen confirmabimus, quorum non est stabilis adeo in malo, ac solidis radicibus fundata, & fixa sententia, ne voluptatibus se scientes ingurgitent, neque obscœnis spectaculis & tetris animas ad sanctitatem genitas polluant, scientesque & prudentes æternis cruciatibus immortalitatem veris pietatis cultoribus a Deo propositam mutent. Quod si contigerit, ut nostro labore aliqui saltem excitati cautiores evadant, haud inutiliter positam esse operam arbitrabimur.*

CAPUT II.

Quam turpe sit in Dei Templa Cantores Theatrales inducere. Sanctorum acta in Theatris Mimorum arte referre sacrilega profanatio est.

I. IN Hispania consuetudinem longo tempore & multitudinis assensu firmatam obtinere ferunt, qua solemniora festa comœdiarum repræsentatione celebrari solent. Vix inducere mihi in animum poteram, ut credere inclytam Nationem, quæ ab hæresum peste Christi dogmata, non interrupta sæculorum serie integra strenue custodivit, vindicavitque: quæ viris sanctitate & doctrina præstantissimis semper, si qua alia, abundavit, & in dies singulari Dei misericordia redundat, temerare, & polluere Christianæ Religionis purissimam Sanctitatem profana comœdorum repræsentatione potuisse. Et tamen ita se res habet, ut libri typis editi testantur.

II. P. Mariana cap. VII. gravi oratione exaggerat nefas & dedecus, quod Divis irrogatur, dum Comicorum ore, & gesticulationibus illorum acta repræsentantur. Refert Aristidem Sophistam Smyrnenses redarguisse, quia Deorum festa comœdiis celebrassent. S. Augustinus *lib. 2. de Civit. Dei cap. 13.* antiquos Romanos deridet, quod Histriones infamia notarent, & eorum mimicis repræsentationibus Deorum cultum celebrarent. *Respondeatur mihi* (inquit Augustinus) *qua consentanea ratione homines scenici ab omni honore pelluntur, & ludi scenici Deorum honoribus admiscentur? illas Theatricas artes diu virtus Romana non noverat, quæ etsi ad oblectamentum voluptatis humanæ quærerentur, & vitio morum reperent humanorum, Dii ea sibi exhibere petiverunt. Quomodo ergo abiicitur scenicus, per quem colitur Deus? Et Theatricæ illius turpitudinis qua fronte notatur actor, si adoratur exactor?* Tacitus *lib. 14.* refert Romanos ipsos hanc Religionis profanationem cognovisse, atque Histriones Templis prohibuisse, inquiens: *Ac ne modica quidem studia plebis exarsere, quia redditi quamquam scenæ pantomimi, certaminibus sacris prohibebantur.* Qua ergo fronte, clamat P. Mariana, Histriones musici de publicis, profanisque Theatris in Christi Templa inducuntur, ut per eos sacrà festorum lætitia augeatur? Quid, quod Ecclesiasticæ leges sacris ordinibus eviratos comœdos indignos declaraverunt *D. 33. Can. Maritum.* Et qui a sacris Ordinibus repelluntur tamquam infamiæ nota denigrati, eorumdem opera Divinus cultus illustrabitur? Quis non videt morem hunc Religionis Sanctitati fore exitialem, & Catholicæ Reipublicæ dedecus summum, & Christiani nominis dignitati incredibilem contumeliam afferre? Quanta hinc scandala? Quanta Templorum profanatio, quanta divinæ Majestatis contemptio?

Terga vertunt Christiani Sacramentali Hostiæ, Divinæque præsentiæ, ut eviratos Comicos liberius audiant, iisdem plaudant, & Sacratissimum Templum in Theatrale tripudium sacrilega temeritate transmutant. Et eo tenebrarum, & funestissimæ cæcitatis perventum est, ut tantum sacrilegium in consuetudinem abierit, & ingenti aureorum copia impudentissimi Histriones ad Dei laudes polluendas conducantur.

III. Sapientissimus Pontifex BENEDICTUS XIV. in sua Epistola Encyclica pro sancta Anni Jubilei celebratione data anno 1749. hæc inter alia Idiomate Italico scribit. *Non v'è però veruno che non condanni il canto Teatrale nelle Chiese, e non richieda una gran differenza tra il canto Ecclesiastico, e quello delle Scene.* Quæ verba sic latine reddo. *Nemo tamen est, qui cantum theatralem in Ecclesiis non improbet, quique magnum non requirat discrimen, cantum Ecclesiasticum inter, & illum Scenarum.* Quisnam autem cantus Theatralis, & Scenicus? Qui a Mimis, qui ab eviratis viris infamiæ nota signatis editur. Porro, si, definiente Pontifice Summo, nemo est, qui ejusmodi scenicum cantum in Ecclesiis non damnet, non detestetur, qua conscientia Theatrales Musici a scenis ad Ecclesias traducuntur? Hi quippe Divinarum laudum majestatem deturpant, celestis doctrinæ sanctitatem inquinant, non pietatem, non spiritualem devotionem, non animi puritatem excitant, sed ad mollitiem, ad impurum amorem, ad carnalem voluptatem auditores provocant, accenduntque. Qui ac de re plura cupit, consulat Commentarium in Sanctam Pontificiam Epistolam editum ab erudito viro Petro Pompilio Rodota.

IV. Quid vero dicam de altero incredibili Sacrilegio, quo Sanctorum Petri, Francisci, Dominici, Magdalenæ Acta, & ipsius Christi sanctissima Passio in publicis Theatris Mimorum, & Mimarum artificio exhibentur? Integra volumina idiomate Hispanico typis edita istiusmodi Comœdiis, & Tragœdiis conflata nisi ipse legissem, numquam induci potuissem, ut monstrum adeo portenrosum crederem. Divorum historiis immiscentur actus intermedii turpissimi, & a Mimis, Pantomimis obscœnissimis gesticulationibus, ad risum, ad venerem, & ad omne flagitiorum genus promovendum aptissimis peraguntur. Cum hæc fieri in Hispania recogito, eo acerbiore afficior dolore, quoniam præclaram & celeberrimam gentem majori prosequor obsequio, & veneratione. Quid quæso refert dogmata Catholica, quæ mentem illustrant, acriter defendere, si morum & sanctitatis fundamenta & mandata, quæ animarum integritatem servant, penitus suffodiantur? si religio ipsa in derisionem & ludibrium adducatur? Si a me perconteris quodnam duorum scelerum enormius sit, atque detestabilius, nempe prophanæ, an sacræ Comœdiæ? mallem profanas Comœdias & Tragœdias Cleopatræ, Semira-

miramidis, Soffonisbæ &c. ab Histrionibus agi, quam sacras Divorum Historias in scenam ab iisdem summo dedecore, & turpissimo ore profanari.

Et ut paucis rem perstringam, quo tendunt ejusmodi sacræ, idest sacrilegæ; Divorum Comœdiæ? Ut Deo, sanctisque cultus exhibeatur. At cultus Deo & sanctis suis contra Ecclesiæ ritum exhibitus, superstitiosus est. Ut Auditores ad devotionem, ad pietatem excitentur, Theatra ne, quæ omnium Patrum consensu sunt Veneris gymnasia, Dæmonum domicilia, templa erunt in quibus Christiani sancti fiant? Revera, inquis, plures lacrymas fundunt, dum ejusmodi spectacula contemplantur. Sæpe quoque lacrymantur ebrii? Lacrymæ istæ tenerioris, imbecilliorisque naturæ, non comicæ repræsentationis fructus sunt. Profligati pudoris Mimæ, & turpissimi Histriones e scena castitatem, & probitatem auditores docebunt? aut tandem eo sacræ istæ repræsentationes tendunt, ut Auditores exhilarent, recreent; festivosque efficiant, quæ est omnium perversitatum gravissima. Quid? Sanctissima Christi passio: heroica Sanctorum pœnitentiæ, castimoniæ, cœlestium meditationum gesta, erunt risus, solatii, & voluptatis argumenta? Nullum non moverunt lapidem viri Sancti, ut Mimos, & Mimas exterminarent: ut Theatra, scenasque diruerent: ut omnem turpitudinis, & obscœnitatis occasionem submoverent. Et tempus advenit, in quo ipsa Sanctorum piissima gesta in execrata ab ipsis Theatra, in scenam prodirent, fierentque vanitatis, & Theatrici Solatii, & carnalis voluptatis materia Histrionum ore ludicris actibus obscœnissimis permixta repræsentanda. Superat omnem fidem, & totius eloquentiæ vim excedit superstitiosæ profanationis perversitas.

Sed quid ultra rem producimus? Vani sunt conatus nostri, sterilesque labores, nisi Confessariorum accedant subsidia. Ministri Dei, qui Magistratibus, Principibus, & Regibus sunt a Confessionibus, & a Consiliis; mederi tam sacrilegæ corruptelæ valent. Ipsorum est & supremis Potestatibus suggerere, ut Religionem Christianam, & propriam gentem liberent a tam probroso dedecore. Ipsorum est, spectatores a Sacramentis arcere, nisi a fovenda propria præsentia tanta perversitate abstineant. Sed, quod deplorari satis nequit, nimium confirmari perspicimus S. Caroli Borromei effatum, Confessariorum nempe incuria, ignorantia, humanoque respectu evenire, ut in omni fere arte, professione, & statu, corruptelæ, abusus, & scelera passim grassentur.

DIS-

DISSERTATIO SECUNDA

ADVERSUS SPECTACULA

QUÆ

In nonnullis Regularium claustris repræsentari carnisprivii tempore solent.

PRÆLOQUIUM.

NOn minores turbas ciendas fore adversus hanc, quam contra superiorem Dissertationem, ipse equidem præsentio, quod carpere illorum corruptelam, moresque aggrediar, quorum est, Divinas leges interpretari, exterminare vitia, curare infirmos, & delinquentes in virtutis semitam revocare. Quid? (obgannient nonnulli caussam propriam orantes) quorumdam Regularium Comœdias, & abusus in apricum, publicumque conspectum traducis? Quid offendicula Christianorum auribus ingeris? Scandala, & quidem gravia ejusmodi scripta pariunt: derisionem, contemptionemque Religiosorum hominum inducunt, secus correctionem, & profectum. Scilicet: Quoties SS. Ecclesiæ Patres in flagitia sive Christianorum, sive Clericorum invecti sunt, protinus hominum iniquorum maledicta experti fuere. *Scio me* (inquit S. Hieronymus Epist. ad Monach. Rusticum) *offensurum esse quamplurimos, qui generalem de vitiis disputationem in suam referunt contumeliam, & dum mihi irascuntur, suam indicant conscientiam, multoque pejus de se quam de me indicant... Prudentis viri est ac prudentium feminarum dissimulare, imo emendare, quod in se intelligant, & indignari sibi magis, quam mihi, nec in monitorem maledicta congerere*. Plurima hac de re S. Bernardus in Apolog. ad Gulliel. scribit. *Non adversus ordinem*, inquit, *sed pro ordine disputare putandus ero. Non ordinem in homines, sed hominum vitia reprehendo. Et quidem diligentibus ordinem in hac re molestum me fore non timeo... Si quibus vero displicuero, ipsi se manifestant, quia Ordinem non diligunt, cujus utique corruptionem, & vitia damnari nolunt*. Si quæ improbanda suscepi, intra Claustra latitarent, alto premenda silentio forent. At resonant per vicos, & plateas, omniumque ore circumferuntur, atque damnantur. Viros itaque Religiosos humillime admoneo, & enixis precibus exoro, ut altius recogitent, se intercessores esse apud Deum pro populo; & Sa-

& Sacerdotes, qui incruentum Sacrificium immolant, ut placabilem Divinæ vindictæ furorem, & propitiam efficiant misericordiam erga fideles, a quibus & eleemosinas quotidianas, & bona, unde sustentantur, in hunc finem accepere, accipiuntque in dies. Porro cum in ipsis sacris claustris illi ipsi Theatra erigunt, scenas aperiunt, amatoria dramata, & fabulas nemorenses, sacris vestibus positis, & profanis Mimorum, & Mimarum assumptis recitant, non jam advocati, & intercessores pro populo apud Deum, sed perfidiæ, & impietatis fontes, Dei iram, furoremque & in se, & in populum succendunt, atque tremendam vindictam provocant, irritantque. Quid plura? Populum Christianum, quem retrahere, qua piorum operum exemplo, qua Evangelicis adhortationibus, qua precum fervore ab iniquitatis via deberent; ad præfatas corruptelas potentius urgent illo ipso bacchanaliorum tempore, quo Dæmones collatis viribus generale bellum Evangelio Christi intentant. Enim vero siccine inter se colloquuntur mundani homines: Qua fronte vetita nobis Theatra, choreæ, & Comœdiæ inclamant hodierni Concionatores, & Confessarii pauci, si intra ipsorum claustra illimetipsi vanissimis muliercularum indumentis ornati, crispati, & cincinnati, comicos agunt, amasiorum, & amasiuncularum personas referentes, amoris, & concupiscentiæ negotium tractant, & nonnumquam impudentius, obscœniusque, quam ipsi de mundo Mimi, & Mimæ? Quis itaque est, qui non videat, hanc Theatricam corruptelam in nonnullis claustris grassantem, ingentem malorum cladem parere, fructum Divini Verbi intercipere, Concionatorum adhortationibus vim adimere, atque in Christi Ecclesiam funestissima invehere scandala? Quamobrem JESU CHRISTI caritas, sacrorum Ordinum decus custodiendum, Catholicæ Religionis fama ab Hæreticorum calumniis asserenda, nos urgent, atque impellunt, ut pro modulo, & tenuitate nostra exitiosas Comœdias, & prophana Theatra e Regularium Claustris eliminanda, penitusque exterminanda suadeamus.

CAPUT I.

Regulares, qui propriæ Religionis habitum exuunt, & laicales, seu Theatrales vestes induunt, ut in suis Cœnobiis Comœdias profanas repræsentent, peccant mortaliter. Gravius vero peccant Superiores id permittentes, aut pro viribus non impedientes, nulla excusatione suffragante.

I. Ut omnia in antecessum perfugia occludam, de ea consuetudine prava in præsentia mihi sermo est, quæ in nonnullis Cænobiis serpit. Ejusmodi autem est: Regulares aliqui Bacchanaliorum tempore illas ipsas Comœdias, quas in pu-

In publicis Theatris agunt Histriones, aut illis simillimas in suis Cœnobiis repræsentant. Theatra & ipsi, scenasque erigunt, vestes a laicis conquirunt, Theatricis actionibus aptas, viriles nempe, & muliebres, prout Actorum diversitas postulat. Trium horarum, aut quatuor plus, minusve spatium in actionibus suis insumunt. Amicos, aliosve sæculares homines ad spectandum admittunt aliqui, aliqui severioris instituti omnes excludunt. Hic est mos, qui apud quosdam obtinet Cœnobitas. Et de hoc more nos disputare aggredimur. De repræsentationibus siquidem sacris, aut de ludicra aliqua actione privata infra verba faciam. Disputationem autem claritatis gratia, octo in capita tribuo. In hoc solam vestium mutationem: in sequenti actionem ipsam Theatricam expendam. Post sophismata diluam.

II. Trita penes Theologos est distinctio Spoliationis habitus Monachalis ab ejusdem *Temeraria Dimissione*. *Spoliationem* appellant, dum Monachus quidquam sibi aut necessarium, aut conveniens agere vult, quod vix cum habitu præstare valet: atque adeo rationabili caussa ductus habitum deponit, ut dormiat, laboret, propriamque vitam gravi periculo subtrahat; vel ut charitatis officia erga proximum exerceat. *Temerariam* vero Dimissionem vocant absque rationabili caussa factam, quæve suapte natura occasio ad vagandum apta est. Quoniam, inquit D. Thomas 2. 2. *q.* 53. *a.* 3. *ad* 2. *illa dicuntur fieri temere, quæ ratione non reguntur*. Et de hoc nulla est penes Theologos dissensio. Quamobrem communiter fatentur, omnes Regulares peccare mortaliter, & excommunicationem incurrere, cum, vestibus propriæ Religionis positis, larvas sumunt, ut liberius per vicos discurrere, & Theatris adesse valeant: quod nulla sic incedendi occurrat rationabilis ratio.

III. Utrum porro eamdem culpam perpetrent, excommunicationisque pœnam contrahant Regulares cum in propriis Cœnobiis habitum *temere* dimittunt, non una est Theologorum sententia, sed in utramque partem disputant. Contentionis occasio illis est *Can. Ut periculosa vagandi materia subtrahatur*. Nulla enim, inquiunt Theologi non pauci, quos inter Passerinus *Tom.* 3. *q.* 189. *n.* 323. occasio datur vagandi, cum intra Cœnobium habitus deponitur: lex ergo haud violatur, & consequenter excommunicationis pœna locum non habet; potissimum quod pœnales leges restringendæ sint. Contra plures alii sustinent, Canonem comprehendere etiam hunc casum, nempe dimissionis intra Claustra temere factæ. Isthuc transcribere lubet, quæ docet Thomas Sanchez *lib.* 6. *sum. cap.* 8. *n.* 61. *pag.* 119. *Secunda Conclusio. Satis est, si intra privatos Monasterii parietes Religiosus habitum temere deponat, ut huic excommunicationi subdatur: quia textus solam habitus dimissionem petit, & verba illa:* In scholis, & alibi, *gene-*

generalia sunt, & quamvis actu non vagetur Religiosus ille, ea tamen dimissio affert vagandi potestatem, quam textus ea pœna interdixit. Et ita docent Probus in præced. *alleg.* Sylvester *verb. excommunicat. 9. casu* 24. *quæst.* 5. *& n.*532. *notab.* 3. Tabiena *verb. excom.* 5. *cas.* 23. *q.* 1. *n.* 2. Navar. *sum. cap.* 27. *n.* 131. Sayr. *c.* 33. *n.* 11. Azorius *lib.* 12. *cap.* 17. *q.* 15. *qui addit præsertim hoc esse verum, quando in Monasterio habitu exutus, alioque assumpto oculis sæcularium patet, aut se illis obiicit, quasi sentiat idem esse hoc non secuto.*

IV. Thomas Sanchez in suspicionem nimiæ severitatis venire nequit. Addendum, laudatos Auctores docere, Regulares excommunicationi obnoxios esse, etiam intra Monasterium habitum dimittentes, potissimum cum laicorum oculis sese conspiciendos exhibent. Quid porro dicerent de Regularibus vestibus Theatricis indutis, & e proscenio sæcularibus sese videndos obiicientibus? Hac in circumstantia existimarem, a nemine Theologorum impugnandam fore sententiam P. Sanchez, & aliorum. Et vix Casuistæ ipsi, unum vel alterum si excipias, oppositum docere audent, ut infra dicturi sumus. Sufficiat nunc alios duos gravissimos Theologos adiicere. Primus est Paulus Comitolus vere dignus ut Theologus appelletur. Is *lib.* 6. *Respon. Moral. quæst.* 8. late demonstrat, Monachos peccare mortaliter, & excommunicatos esse, dum habitum ponunt, ut larvam sumant. Aliqua isthuc transferam. *Respondeo id, quod semper, tum in publicis meis scholis, tum in privatis responsis professus sum, cunctos Clericos, qui sacris initiati sunt omnes Religionis approbatæ professos, sacrum habitum, quem tueri eos oportet, in illum fædum, qui ludionum, mimorum, & lupercorum, convertentes culpam æterno supplicio dignam contrahere, & professos Religiosos excommunicationis censura implicari.... Angelus credit, non pertinere ad eum sententiam excommunicationis, qui intra Monasterium sine habitu esset: de quo ei contradicit Rosella, & communis opinio. Illud igitur maneat, COMMUNI DOCTORUM CONSENSU excommunicatum esse Monachum, qui aut larvarum, aut bacchationum caussa habitum abiicit.*

JACOBUS DE GRAFFIS *decis. Aur. de Reg. lib.* 3. *cap.* 5. *n.* 77. *Quarta; Religiosus dimittendo habitum, vel occultando propter ludum larvarum, etiam intra Monasterium peccat mortaliter: ut si veste feminea utatur, vel alia, quæ caussa est lasciviæ. Hinc Rabanus inquit, quod contra naturam est, virum muliebria facere. Tum etiam quia larva vestis diaboli est; facit Text. in cap. fucare de consec. dist.* 5. *& talem usum fuisse inventum a diabolo testatur candelabrum aureum in append. c.* 18. *tum etiam ob multa inconvenientia atque mortalia; quæ evenire solent auxiliantibus ad induendum tali feminea veste, ac dum a mulieribus mutuo accipiuntur, & ex inspectione ludorum, & ex verbis scurrilibus provo-*

provocantibus ad levitatem, nec non ex memoria præteritorum. Unde; cum se exponat periculo probabili cogitationis, oris, atque operis incidendi in peccatum mortale, mortaliter peccat... Tum etiam propter scandalum evitandum, quod; etsi talis ludus exerceatur in Monasterio, tamen semper adsunt & laici, qui scandalizantur, dicentes, ubi est decus Clericorum?... Et quamvis desint laici; semper tamen sunt viri Religiosi timentes Deum, qui scandalizantur.

V. Verum ut ut sit de hac sententia, quæ excommunicationis pœnæ obnoxios constituit Regulares habitum temere dimittentes intra Monasteria, nos pressius rem agentes, ad id, quod certum penes omnes veros Theologos est, caussam revocamus. Itaque; quamvis in disputationem vocari possit, utrum Regulares in Cœnobiis larvati, & Actores excommunicationem incurrant: extra tamen disputationis aleam positum existimamus, eos peccare, dum habitum temere, idest sine rationabili caussa dimittunt. Hoc statuit, tanquam principium certissimum; Sylvester *ver. excom.* 9. *cas.* 24. his verbis: *Secundo nota, quod nunquam habitus a Religioso professo dimittitur sine rationabili caussa quin peccet; quia adeo est annexus ossibus Monachorum, ut in quocumque loco consistentes &c.* Et hoc, ut dixi, omnes fatentur. Peccatum hoc mortale, vel veniale est ex variis circumstantiis. Veniale evadere potest ex levitate, inconsideratione, & temporis brevitate. In sensu tamen expositæ nostræ sententiæ semper peccatum mortale, & gravissimum est. Et quidem duplici titulo: primo, quod, habitu sacro dimisso, vestes laicales viriles, secundo, quod muliebres induunt. Dum enim Actores fiunt Theatrales, alter Principes, alter Reginæ, alter sponsi, alter sponsæ, ille servi, hic famulæ, iste amantis, ille amasiæ vices sustinet. Et ut a primo auspicemur, Regulares Comœdias repræsentaturi vestes viriles exquisitas pretiosas comparant, quæ pompam, vanitatemque redolent. Hæc autem vestium commutatio, etiam demptis legibus, quæ depositionem habitus sacri sine caussa justa Monachis vetant, suapte natura ordinis perturbationem prodit. Quid enim deformius rectæ rationi, sanoque sensui, quam tonsos, Mendicantesque Fratres adscititiis, flavis, & pulvere respersis crinibus comatos, & sericatos spectare? Quid monstrosius, quam auratos, argenteosque pannos, atque vanissima mundana ornamenta illos ipsos induere, qui vi suæ professionis hirsutas, laneasque vestes deferre tenentur? Hoc sane, quacumque dempta lege, deformitatem præfert. Adde postea cujusque Ordinis Constitutiones, quæ præcipiunt patentem habitus delationem, potissimum cum Religiosi sese videndos sæcularium oculis offerunt. Adest ne vel leve vestigium prudenter præsumendi præfatas leges permittere Religiosis commutationem sacræ vestis in vestem Theatralem, nedum laicalem?

VI. Sed ad alterum, quod potissimum est, momentum accedamus. Non modo laica-

laicales virorum, sed mulierum quoque vestes frequenter induunt Actores Regulares. Hoc porro exosum Deo est, & abominabile, ut habetur *Deut.* 22. v. 5. *Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur veste feminea: abominabilis enim apud Deum est, qui facit hæc.* Hunc Textum interpretans D. Ambrosius Epistola ad Irenæum abominationis caussas quatuor assignat. *Primo, cur homo,* inquit, *non vis videri, quod natus es? Cur alienam tibi assumis speciem? Cur mentiris feminam, vel tu femina virum? Suis unumquemque sexum induit natura indumentis... Secundo in avibus etiam propria ad vestitum est inter eos, & homines comparatio. In illis enim sexum naturalia ipsa indumenta discernunt... Alius certe est habitus Galli a Gallina. Nunquid illi mutant speciem suam? Cur nos mutare desideramus? Tertio mendacium & in verbo turpe est, nedum in habitu.... Quarto merito illic non servatur castimonia, ubi non tenetur sexus distinctio. Unde sequitur: Abominabilis enim apud Deum est, qui hæc facit.*

VII. D. Thomas 1. 2. *q.* 102. *a.* 6. *ad* 6. Deuteronomii textum sub examen inducens, docet, legem ibi contineri, non ceremonialem tantum per Evangelicam abolitam; verum etiam & moralem, cui non minus Christiani, quam Hebræi obnoxii sunt. Quare non solum voluit Deus præfata lege Judaicum populum ab Idololatriæ cultu avocare, quem viri muliebri veste induti Veneri, & mulieres virilem præferentes formam Marti litabant; sed potissimum a luxuria, ad quam ejusmodi larvales ludi inducunt, retrahere. *Prohibitum fuit eis, ne mulier indueretur veste virili, aut e converso. Primo quidem ad vitandum Idololatriæ cultum. Hujusmodi enim variis vestibus ex diversis contextis Gentiles in cultu suorum Deorum utebantur: & etiam in cultu Martis mulieres utebantur armis virorum, in cultu autem Veneris e converso viri utebantur vestibus mulierum. Alia ratio est ad declinandam luxuriam; nam per commixtiones varias in vestimentis omnis inordinata commixtio coitus excluditur. Quod autem mulier induatur veste virili, aut e converso, incentivum est concupiscentiæ, & occasionem libidini præstat.*

VIII. Hunc eumdem textum interpretatur D. Thomas 2. 2. *q.*clxix. *a.* 2. *ad* 3. decernitque hanc sexuum simulationem, quæ vestium commutatione fieri solet, suapte natura vitiosam esse. *De se,* inquit, *vitiosum est, quod mulier utatur veste virili, aut e converso; quia hoc potest esse causa lasciviæ, & specialiter prohibetur in lege.* Animadvertendum tamen est, hanc vestium commutationem, sexuumque simulationem non sic esse suapte natura malum, quemadmodum est mendacium, fornicatio, blasphemia, idque genus similia, quæ nulla in circumstantia licita sunt: sed dicitur de se mala, ut furtum, quia absolute deformita-

tem,

tem, malique speciem præfert. Circumstantiæ tamen occurrere possunt, in quibus licitum sit viro uti muliebri veste, & e contrario, puta ad vitam servandam, vel ob aliquam aliam gravem necessitatem, ut explicat ibidem Angelicus. *Potest tamen hoc fieri sine peccato, propter aliquam necessitatem, vel causa se occultandi ab hostibus, vel propter defectum alterius vestimenti, vel propter aliud hujusmodi.*

IX. Præceptum ergo Deuteronomii partim positivum est, & ceremoniale, prout Hebræis datum, partim naturale. Quoniam illius transgressio quamdam ordinis perturbationem, sexuumque simulationem inducit. Et quamquam severius id Judæis vetitum fuerit ob peculiare Idololatriæ, cui erant propensi, vitandum periculum: nihilo tamen secius, prout naturale est, omnes adstringit Christianos, qui illud non servantes semper, necessitate, rationabilique ablata caussa, peccant, venialiter quidem, si ex animi fiat levitate, ad breve tempus, & inconsiderate; mortaliter vero, (ut colligi ex Angelico videtur) si animo deliberato, si ad aliquam profanam, ludicramque Comœdiam, trium circiter horarum spatio, coram Religiosorum multitudine peragendam, fiat.

X. His, tanquam certissimis principiis constitutis, quis est, qui non videat gravissimum scelus, quod perpetrant Regulares viri, dum Comœdorum induunt insignia? Gravissimum scelus dixi, quoniam Regulares plura, quam de mundo homines, flagitia perpetrant. Primum enim peccant, quod propriæ Religionis habitum absque rationabili caussa deponant. Peccant, quod laicales vanissimas vestes: peccant, quod femineas: peccant, quod Theatrales: peccant, quod larvales induant. Nihil in præsentia dicam de Personæ consecratæ, nihil de loci sacri profanatione, nihil de scandalo, de lasciviæ periculo, aliisque pluribus flagitiis, quæ ex pestifero abusu necessaria fere consequutione proficiscuntur; quoniam hæc omnia ob oculos ponam capite sequenti; ubi quoque Prælatorum, hunc abusum permittentium, & spectatorum crimina manifestabo.

CAPUT II.

Regulares Comœdorum personas agentes in suis Cœnobiis, & Comœdias Ethnicorum fabulis permixtas repræsentantes, gravissime, peccant, quia Christiani, quia Religiosi. Prælati triplici capite peccant, quia Christiani, quia Religiosi, quia Superiores.

I. Ut expositam evincamus conclusionem, nihil aliud præstandum nobis est, nisi principia, quæ superius constituta sunt, in memoriam revocare. Comœdiæ; sive Tragœdiæ, quæ hodie in Theatris peraguntur, omnibus circum-

circumſtantiis inſpectis, ſunt reipſa Chriſtianis omnibus illicitæ. Regulares in ſuis Cœnobiis ſæpe illas ipſas comœdias, aut tragœdias, aut tragicomœdias, quæ in publicis Theatris recitantur, in ſuis Cœnobiis repræſentant, vel certe illis ſimillimas, nempe, quæ Ethnicorum fabulas, quæ rei amatoriæ artes, & ſtratagemata, quæ humanarum paſſionum ſecretum idioma ad vivum voce, geſtu, animique permotionibus exprimunt: utinam caſto ſemper, quod gratis concedere velim, ſermone. Porro, ſi hæc omnia Chriſtianis ipſis vetita ſunt, quanto magis Religioſis viris, qui præter vanitatum, mundique pomparum ejurationem in Baptiſmatis Sacramento factam, pœnitentiæ, caſtitatis, ac ſublimis Evangelicæ perfectionis ſtatum profitentur? Hanc rationem mirum in modum confirmat Angelicus *in 4. diſt. 16. ar. 2. dicendum*, inquit, *ad primam quæſtionem, quod ludorum triplex eſt differentia. Quidam enim ludi ſunt, qui ex ſe ipſis turpitudinem habent. Et tales ludi ab omnibus vitandi ſunt, PRÆCIPUE A POENITENTIBUS, qui per fletum peccatum corrigere debent; ſicut ludi, qui in Theatris agebantur, ad luxuriam provocantes*. Peccant graviter, quia Chriſtiani. Peccant vero graviſſime, quia Religioſi. Perpendas, velim, hoc verbum: *agebantur*.

II. Iſtius rationis vis, ut magis eluceat, votum caſtitatis, quod Regulares emittunt, meditandum paululum eſt. Enim vero, quo magis oblectamenta aliqua vetita nobis ſunt, eo fortius in eadem abripimur. Nulla paſſionum humanarum vehementior in hominibus, quam libidinis concupiſcentia, ad naturæ propagationem cuique ingenita, & peccati originalis igne ſuccenſa. Porro, ſi omnes, ut commune habet proverbium, nitimur in vetitum, acutioribus ſane concupiſcentiæ ſtimulis aguntur illi, qui voto caſtitatis adſtricti ſunt; niſi (quod magnopere notandum velim) & remedia, quibus indomita, & crudelis fera cohibetur, executioni mandentur, & præſidia illa omnia adhibeantur, quæ ſervandæ pretioſiſſimæ caſtitatis gemmæ neceſſaria ſunt. Privatio namque, ut aliud fert proverbium, appetitionem parit. Heinc Sacrorum Ordinum Patriarchæ, peroptime tam ſublimis voti cuſtodiendi difficultatem agnoſcentes, innumera præſidia ad tantæ virtutis conſervationem neceſſaria, jejunia videlicet, preces, vigilias nocturnas, rigidum veſtitum, aſperum lectiſternium, pudorem, modeſtiam, oculorum, omniumque membrorum in inceſſu, ſtatu, & habitu cuſtodiam præſcribunt. Mutuum in proprias cellas ingreſſum, potiſſimum juvenibus, reciprocos tactus, verba, vel facta ſcurrilia ſeveriſſime vetant. Porro hæc omnia ſpectaculorum tempore violantur, & penitus conculcantur. Iſthic vanus, fulgidusque veſtitus, ſcurrilia verba, ſermones non ſemper prorſus pudici, tactus mutui, profani amoris

R picturæ

picturæ vividæ, lautiores epulæ; ne multa: efficaciores concupiscentiæ stimuli, & fomenta undique fervent.

III. Verum enim vero ut huic argumentationi splendidior lux accedat, illud est perpendendum, quod in medium afferri solet in istarum Comœdiarum defensionem, videlicet quod usus spectaculorum peccatum mortale foret gravissimum in Religionibus severioris Instituti: secus in aliis Ordinibus mitioris disciplinæ, in quibus comœdiæ, larvæque permittuntur ad animum relaxandum, recreandumque. Quid? Larvæ & spectacula sunt vel ipsis severissime institutis Fratribus, jejuniis, precibus, & tot divinæ gratiæ præsidiis munitis obscurandæ castitatis occasio; secus vero Religiosis suavioris Instituti tot repagulis destitutis? Si fortes, & in cælesti militia belligeros viros spectacula fascinant, & a Dei via abducunt, aut ut abducant periculum est, quam stragem inermium, & delicatorum hominum non edent? Ecquis pro dignitate lugere valet funestissimum illud castitatis naufragium, quod tot Novitii, tot juvenes experiuntur post peracta spectacula? Proh Deum! Quæ in pœnitentibus præteritorum criminum recordationes? quæ delectationes, qui stimuli, quæ desideria, qui æstus, quæ bitumina tum in actoribus, tum in spectatoribus? Quæ spectra, quæ monstra mediis spectaculis in eorum mentibus, cordibusque non depinget Dæmon? Quid est tam turpe, quid tam impudens, quid tam obscœnum, quod non suggerat, ad quod non incitet, non instiget, non urgeat?

IV. Satis multa fecisse verba mihi videor de damno; quod castitatis solemni voto inferunt spectacula: restat, ut de Monasticæ paupertatis læsione, ceterisque gravissimis malis differam. Et primum, quod spectaculorum occasione paupertatis violetur votum, haud est ambigendi locus. Congruunt ne paupertati Mendicantium expensæ illæ, quæ in Theatricis apparatibus in scenarum constructione, in tot accensis luminibus insumuntur? Quid de pecuniis in conducendis larvis, & actorum vestibus dicam? Quamquam non raro commodato hæc accipiantur. Quid de temporis lapidatione tum in memoriæ commendandis, tum in peragendis Comœdiis? Quo tempore in obsequium Domini, cui seipsos totos voverunt, adlaborare tenentur, Diaboli præstigiis operam navant. Nonne gravissime contra justitiam peccaret servus, si tantum temporia Domini sui servitio subtraheret, ut illud in rebus ad Dominum nihil attinentibus, immo in ipsum injuriosis prodigeret? Nec illæsum remanet obedientiæ votum. Quandoquidem Prælati aut resistunt, aut annuunt. Si resistunt, licet ob majora vitanda scandala non vetent, non ob id inobedientiæ crimen evadunt delinquentes. Si annuunt, tam Prælati, quam Subditi cujus-

cujusdam inobedientiæ adversus Regulam, id prohibentem, rei evadunt:

V. Sunt hæc maxima, sed minora non sunt, quæ sequuntur. Quandoquidem spectacula isthæc præter occasionem gravissimam, quam præbent transgrediendi vota, obicem ad omnia Monasticæ disciplinæ exercitia opponunt. Tibi ob animum siste Actorum mentes toto illo tempore, quo & memoriter discunt, & e proscenio recitant comœdias suas. Quæ, amabo te, obstacula non sunt hæc ad meditationem, ad sacram lectionem, ad persolvendas in Choro horas attente, & devote? Quæ mentium distractiones, vagationes, quæ imagines diu impressæ non remanent, quæ a Dei cultu avocant, devotionem extinguunt, cor aridum, & divinis rebus obtusum, ineptamque constituunt? Quid de sacrosancto Sacrificio dicam? Quis Christianorum religioni sibi non verteret, hac nocte Comœdum agere, & crastina die ad sacram percipiendam comunionem accedere? Nonne vel mitiores Theologi curant, ut sæculares, tum viri, tum mulieres, die saltem antecedente Sacramentalem communionem a spectaculis abstineant? Et Sacerdotes Dei, & Sacerdotes Monachi hodie comœdos in Theatris agunt, & crastina die, Dei filium immolare audent? Si negem me, dum hæc scribo, commoveri, sane mentiar. Irascebatur Hieronymus, quod mundani homines hodie essent in gurgustio, cras in sacrario, jam inter saltatores, jam inter Clericos. Quæ porro jacula non intorqueret in Sacerdotes Monachos, si illos videret nunc Comœdos in Theatro, nunc Sacrificatores in Altari? Hac nocte amatæ vel amantis feminæ personam sustinere, illius amoris (proh pudor!) deliramenta voce, gestuque referre; & paucis post horis Sacerdotis Evangelici altissimum agere ministerium, sacrisque operari? Verum hæc portenta amarissimis lugenda lacrymis potius sunt, quam latius amplificanda.

VI. Accedunt ad hæc omnia immanissima scandala Christianorum, atque Hæreticorum. Dum in aliquo Cœnobio hæc spectacula Regulares peragunt, universæ Civitati copiosam obloquendi materiam exhibent. Ipse audivi sæculares homines obmurmurantes, quod immodestius, quod impudentius in Cœnobiis, quam in publicis Theatris comœdiæ nonnumquam repræsententur: Et quando obscœnitas, aut impudentia abest, tunc aut nimiam in tali Actorum infami arte imperitiam, aut nimiam stupiditatem accusant. Et certe vix exprimi potest præjudicium illud gravissimum, quod ejusmodi spectacula inferunt vel ipsi doctrinæ Evangelicæ. Nam si e suggestu adversus spectacula declamamus; confestim auditores reponunt, hæc in ipsis Cœnobiis peragi. Atque adeo inutilem ex hac parte reddunt divini Verbi prædicationem, inutilem librorum lectionem. Nihil præterea tantum ansæ Romanam car-

pendi Ecclesiam Hæreticis subministrat, quam hæc Cœnobitica spectacula: Improperat præ aliis Dallæus Calvinista Catholicis, quod ad Sacram Quadragesimalem abstinentiam se accingat bacchanalium dierum celebratione; quod Ethnicorum larvales, & scenicos ludos quotannis ex instituto renovent; quod his putidissimis superstitionibus ad Christiana jejunia se præparent; atque adeo, ceu Idololatriæ reos illos traducit, & diffamat. Reponimus nos, hæc esse prævaricantis multitudinis deliria, malorum Catholicorum dissolutiones, quas Ecclesia nostra detestatur, exhorret, & pro viribus impedire conatur; idque dumtaxat extremo dolore permittit, quod impediri nequit. Hac via nullo negotio Hæreticorun calumnias diluimus. At dum exprobant, similia a Religiosis, a Sacerdotibus, in ipsis fieri consecratis Cœnobiis, videntibus, & consentientibus Prælatis, fortius urgent & veluti ad incitas non redigunt. Nec aliud opponere valemus; nisi quod ejusmodi Sacerdotes descifcunt a sua professione talia agentes; reosque esse sacrilegæ profanationis, pluriumque flagitiorum sontes tam subditos, quam Prælatos.

VII. Et revera sacrilegium enorme foret, larvas, Comœdias, vel Tragœdias in Ecclesia exercere, quem abusum tot Concilia damnarunt, quoniam Ecclesia Templum est solemni benedictione Deo consecratum. At vivum Dei Templum sunt Sacerdotes solemni trium votorum professione Deo confecrati. Violant ergo suam professionem, propriæ dignitatis splendorem obscurant, divinumque profanant Sacerdotium. Cœnobia loca sacra sunt, & ab Ecclesia immunitatis privilegio donata. Sacrilegium ergo sapit, isthic comœdias repræsentare. Adeo hoc verum est, ut vel ipse Lutheranus *Bergerius* illud confirmet his verbis cap. 4. de Personis §. 9. & 10. *Quod si etiam Clerici, & Ministri Ecclesiæ, ut supra evictum, LARVATIS CHOREIS NON ADESSE debent, vel interesse: qua tandem ratione permitti potest, ut in Ecclesiis ipsis, quibus Clerici serviunt ... tale quid fieret? ... Quæ vero de templis dicta, illa etiam de aliis piis locis, ac Religiosis, scilicet Monasteriis, seu Religiosis domibus, ædibus, & Collegiis Canonicorum &c.* Plurima alia; quæ hæc spectacula in Monasteriis peracta consequuntur, mala recensere possem. Quot hac occasione e Cœnobiis furtivi egressus? quot mulierum larvatarum intra Cœnobia clandestini ingressus? quæ commessationes, quæ crapulæ? Ne multa. Passerinus vir egregius *tom.* 2. *q.* 187. *n.* 344. ex hac corruptela Religionum dissolutionem proficisci docet. *Inde est, quod nedum in Religionibus observantioribus, sed in omni Religione Prælati hujusmodi pestes & ludos voluptuosos, nulla consuetudine obstante juxta sancita in Concilio Trident. sess. 22. cap. 1. extirpare debent, & graviter peccant si id non faciunt, & si hujus-*

huiusmodi ludos permittunt, & multo amplius si dant licentiam eis ludendi sui subditis. Manifestum enim est, quod per usum horum ludorum sub praetextu recreationis Fratrum, sternitur via ad dissolutionem Religionis, & praecipue Sancta paupertas evertitur.

VIII. Quod si unico conspectu omnia crimina quae Regulares in suis Coenobiis spectacula agentes perpetrant, commeditari aves, ob animum, mentemque sistito habitus Monastici temerariam dimissionem, absque rationabili caussa; vestium laicarum fastum, & vanitatem olentium assumptionem; larvas, & insignia Theatrica; Histrionum, Comoediarum, Tragoediarumque repraesentationem suapte natura turpem; castitatis violationem, aut violandae gravissimum periculum; paupertatis Evangelicae laesionem; Monasticae disciplinae perversionem; dignitatis Sacerdotalis prostitutionem; loci sacri profanationem; Christianorum offendicula, Haereticorum scandala, & gravissimam Catholicae Religionis ignominiam. Haec & alia plurima, quae ex Coenobiticis spectaculis consequuntur mala, quaeve derisioni, sibilisque sanctum *Fraternitatis* nomen exponunt, longius persequi possem. Sed indicasse sufficiat.

IX. Ex his omnibus quatuor collige. *Primum*, juxta communem Doctorum sententiam Religiosos dimittentes habitum Religionis intra Monasterium, ut larvas assumant, & spectacula peragant, excommunicationis poenam incurrere. *Alterum*, secundum omnes Theologos (si unum aut alterum nullius nominis, aut auctoritatis excipias, quive quaestiones ex instituto non tractant) peccare mortaliter, immo plura gravissima crimina perpetrare. *Tertium*, Praelatos, & Superiores omnium flagitiorum, quae spectacula consequuntur, reos esse. Subditorum scelera in illorum capita regeruntur. Futilis est excusatio, qua se defendere solent, videlicet, se impedire non posse: quandoquidem, si iniquitatem abrumpere nequeunt, cur sponte judices fiunt contra divinum mandatum? *Quartum*, spectatores omnes sive Religiosos, sive laicos, qui his spectaculis intersunt, qui manus porrigunt graviter peccare.

CONSECTARIUM MEDITANDUM.

I. Viri Claustrales, homines, quemadmodum ceteri, sunt eadem carne, eadem concupiscentia affecti, iisdem appetitionibus obnoxii. Tunica, Capucium, Cucualla, Biretum, solitudo, jejunia, preces, & ceterae Monasticae disciplinae sanctiones praesidia sunt, & quidem valida castissime divinae legis custodiendae, & efficacia humanarum appetitionum antidota. Ceterum passiones non auferunt, carnis rebellionem non tollunt, concupiscentiae ignem

non extinguunt, superbiæ, vanitatis, ambitionis, aliorumque vitiorum radicem non evellunt. Quamobrem, dum audio Claustralem aliquem in quodcumque crimen gravissimum, turpissimumque lapsum, nullum mihi ingerit scandalum, sed illius me valde miserescit, & imbecillitatem meam recogitans, sacro pavore tactus, gratias Deo ago, quod in gravius ipse non sim prolapsus. Nec enim peccatum committit homo, quod committere alter homo non possit, si subtrahat manum Rector, a quo factus est homo. Tum cum Paulo dico: *Itaque qui se existimat stare, videat, ne cadat*. 1. Cor. 10. & ad Galat. 6. *Qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne & tu tenteris*. Hæc, & alia divinæ prædestinationis arcana commeditantem nullus Religiosorum hominum lapsus, etsi enormis, me admiratione defixum tenet.

II. Verum enimvero, cum mihi menti sisto triginta, quinquaginta, centum Religiosorum Conventum, quorum alii Prælati, alii Theologi, omnes sacris initiati, Divini depositi custodes, dum istorum video alios Comœdos agentes, alios spectantes; dum serió mecum reputo, omnes, vel plerosque in id conspirantes, quin nemo unus vocem contra extollat, immo omnes aut hilares plaudant, aut timidi conniveant; fateor, me tunc partim dolore, partim stupore correptum, perinde, ac si abominationem in loco sancto in Domo Dei stantem aspicerem. Crescit admiratio, dum recogito, hos Dei Sacerdotes, Theologos, Prælatos hæc peragere conscientia tranquilla, licita, & honesta omnia propugnantes. Quin seniores, doctioresque nonnullos audivi dicentes hæc ludicra spectacula juvenibus permittimus, ne e Claustro exeant, pergantque ad publica Theatra. Papæ! In Claustro invehunt pestem quæ omnes inficiat, ne aliquis foris inficiatur? Alii elato supercilio, Magistrali tenore, veluti ex tripode pronuntiant, hæc peragenda juvenibus esse, ut modum concionandi addiscant, ut frontem frangant, fiantque strenui divinæ legis præcones. Proh inaudita portenta! Ex gymnasio Comœdorum, & Tragœdorum, ne dicam, ex ara Epicuri, Apostolicæ prædicationis forma perdiscenda est? Oratione altius hæc exaggeranda non sunt: sed profunda humilitate quisque meditetur tremenda, funesta, & formidanda divinæ vindictæ flagella, errorum caliginem, cæcitatis tenebras, quibus circumfusi eorum aliqui sunt, qui ad illuminandum Dei populum vocati fuerant.

CA-

CAPUT III.

Auctoritate BENEDICTI XIV. *Sapientissimi Regnantis Pontificis Comoediae nonnullorum Claustralium improbantur. Novissimi Casuistae laxam, scandalique plenam doctrinam in favorem Clericorum, qui Comoediis assistunt, execratur Pontifex Summus.*

I. QUamquam superiore Dissertatione cap. 23. produxi laciniam sequentis testimonii BENEDICTI XIV. lubet nihilominus illud nunc integrum referre in suo insigni opere de *Synodo &c. lib. 7. cap. 61. p.* 528. ubi plura Synodalia Decreta laudat, & refert adversus Clericorum venationes, choreas, & comoedias. Pauca ex multis transcribam. Inquir itaque. „ Has sanctissimas leges „ renovavit S. Carolus Borromaeus in suo I. Concilio Provinciali *part.* 2. (*Act. Ecclesiae Mediolan. par.* 1. *pag.* 19.) ita decernens. *Clerici personati non incedente; „ choreas privatas, aut publicas non agent, nec spectabunt... Fabulis, Comoediis, & bastiludiis, aliisque profanis, & inanibus spectaculis non intererunt, „ ne aures, & oculi sacris officiis addicti ludicris, & impuris actionibus, sermonibusque distracti polluantur.* Sancti Caroli vestigia calcarunt Patres Concilii Burdigalensis anni 1583. can. 21. (t. 10. Collect. Hard. col. 1359.) Bituricensis an. 1584. tit. 25. can. 6. (ib. col. 1486.) Aquensis an. 1585. *tit. de Vit. & Hon. Cler.* (*ibid. Col.* 1583.) idem, iisdemque fere verbis edicentes, quod illa statuerat; & S. Franciscus Salesius in suis Synodalibus Constitutionibus par. 3. tit. „ 4. ipso facto a Divinis suspensos vult Sacerdotes *eo sceleris* devenientes, ut „ choreas nedum spectare, sed & ducere auderent. 12. Nimis porro laxa, ne dicam aperte erronea, & scandalosa est doctrina, quam tradit Lucius Ferraris in „ sua Bibliotheca Canonicojuridica tom. 2. v. Clericus part. 4. num. 17. ubi etsi „ fateatur, non esse Clericis permittendum Comicos agere, seu Comoediarum Actores esse; attamen a gravi culpa eosdem absolvit Comoedias spectantes, quantumvis turpes, atque obscoenas, dummodo ex illarum auditione nullum sibi „ imminere praevideant probabile periculum lapsus, eorumque praesentia nullum „ in populum ingerat scandalum: *Verum* (air) *si comoediae audiantur ob solam „ vanam curiositatem, absque probabili periculo lapsus, etiamsi res turpes repraesententur, & modus repraesentandi sit turpis, Probabilius est non esse peccatum mortale, cessante scandalo, quod modo videtur cessare, & non esse, „ quia frequentissimum est Clericis Comoediis interesse*: quis enim est, qui non „ intelligat, rerum obscoenarum vel solam narrationem pravos animi motus in „ audientibus excitare, eosque sensim ad interitum disponere juxta illud Apostoli effatum 1. *ad Cor.* 15. *Corrumpunt bonos mores colloquia mala*. Qua

„ igitur ratione, quo pacto evenire poterit, ut suæ spiritualis ruinæ periculum „ declinet, qui earumdem turpium rerum Theatrali interest repræsentationi, „ quæ plus certe efficacitatis habent ad spectatorum mentes perturbandas, animos commovendos, & tandem ad peccatum inducendum? Quocirca etiam „ *mollioris Ethices* sectatores ejusmodi Comœdias damnant, & nedum Clericos, „ sed laicos quoque eas inspicientes vix unquam gravem culpam evadere, communi calculo docent cum D. Thoma *in 4. dist. 16. quæst. 4. art. 2. quæstiunc.* „ 2. *Ad secundam quæstionem dicendum, quod hujusmodi spectacula, si sunt rerum turpium, & ad peccatum provocantium, studiosa eorum inspectio peccatum est, & quandoque in eis tanta potest libido adhiberi, ut sit etiam mortale, unde a tali inspectione omnes se arcere debent.* 13. Supervacaneum autem reputamus pluribus prosequi hoc ceteroquin gravissimum argumentum, „ quoniam jam illud copiose pertractavimus in nostra notif. 37. & notif. 76. ubi „ plura in comœdiarum, & chorearum detestationem ex probatis Auctoribus excerpta accumulavimus „.

II. P. Lucius *Ferraris* deceptus ex novo Casuisticæ Probabilitatis modo, cui inhæret, in præfatam laxitatem scandali plenam lapsus est. Nihil frequentius occurrit in modernis Moralistis, quam argumentatio P. Lucii Ferraris. *Communiter, frequenter hoc fit: ergo licitum est. Ergo probabile est, carere vitio.* Hac nova rationandi methodo usus est citatus Auctor. Inquit enim: *scandalum modo videtur cessare, & non esse, quia frequentissimum est Clericis Comœdiis interesse.* S. Cyprianus, & passim alii Patres declamant contra ejusmodi gravissimum errorem, nempe = Cœpit esse licitum, quod publicum est. Clerici *frequentissime* intersunt Comœdiis hodiernis obscœnis, turpibusque, frequentissime larvati incedunt. Ergo scandalum nullum. Ergo *probabile* est non peccare. Hæc est nova methodus probabilistica a simplicitate Evangelica aliena. Siquidem Evangelica Theologia sic argumentatur: *Frequentissime* obscœnis Comœdiis assistunt Clerici. Ergo gravius est scandalum, enormius crimen, & populo Christiano perniciosius. Quis Christianorum sibi vitio vertet frequentare Comœdias turpes, obscœnasque, quas publice frequentari vident a Clericis? Sed hoc obiter.

III. Laudatus P. *Ferraris*, ad hoc quod attinet, non erravit. Comœdias hodiernas turpes, & obscœnas merito appellavit. Sed in hoc erravit, inquit Pontifex Summus, quod docuerit Clericos frequentissime his Comœdiis adstantes mortaliter non peccare.

IV. His præmissis, hanc ex doctrina sapientissimi Pontificis BENEDICTI XIV. formo argumentationem: Pontifex Summus improbat tamquam laxam, & scandali plenam, ne dicam erroneam, doctrinam P. *Lucii Ferraris*, quod doceat, posse

posse Clericos absque peccato mortali interesse Comœdiis hodiernis turpibus obscœnisque, licet neget licere Clericis Comœdos agere. Quid si docuisset non peccare Clericos, qui Comicos agunt in Theatro? Tum sane plusquam laxam, & manifeste erroneam pronuntiasset ejusdem opinionem. Quod si Clerici mortaliter peccant, dum Comœdiis intersunt; & gravissime peccant, si Actores fiunt. Quod crimen, quod scelus perpetrant Clerici, & Sacerdotes Cœnobitæ, dum Comœdias turpes obscœnasque intra ipsa sacra Claustra repræsentant? Dum alii spectatores; alii actores sunt? Tametsi laxioris doctrinæ assertor P. Lucius Ferraris ausus asserere non est, posse Clericos absque peccato mortali Comicos agere: at reperiuntur Theologi Regulares, qui doceant, reperiuntur Superiores Regulares, qui sua auctoritate probent, reperiuntur integri Conventus aliquorum Claustralium, qui ore & opere confirment licitam comœdiæ corruptelam. Aut ergo sustinent se honestum officium exequi, dum Comœdiam spectant, dum Comicos agunt, muliebri etiam veste induti, earumque fabellas, turpesque amatorios sermones proferentes: aut fatentur se peccatum perpetrare. Nulla hic evadendi via. Si primum: non laxam, non scandalosam modo, sed temerariam, sed erroneam, ut ex adducta Pontificis Maximi sententia evidentissime infertur, opinionem defendunt. Aut fatentur secundum, se nempe mortaliter, peccare. Et tum quid mihi concludendum? Peccant ergo Claustrales, dum Comœdos agunt, dum Comœdiis assistunt, dum sacra Claustra sacrilega corruptela profanant: & tamen quotidie celebrant illis ipsis integris hebdomadibus, in quibus talia perpetrant. Hac nocte amatæ, & amatorculi personam sustinent in Theatro: & sequenti die Evangelicam Cathedram ascendunt. Hac nocte profana, impudica, indumenta muliebria, & orto sole sacros Sacerdotales apparatus induunt. Hac nocte obscœna Poetarum drammata, castrina die sacrosancta Christi Evangelia recitant. Absit imposterum a claustris, absit a Personis Deo sacris corruptela, ne in laicis quidem locis, & hominibus toleranda.

CAPUT IV.

Quædam sophismata, quæ opponi solent, diluuntur.

I. DUO rationum genera allegare defensores spectaculorum solent, quæ in Monasteriis peragi consuescunt, alterum ab auctoritate Casuistarum, alterum ab humano ratiocinio petitum. In præsentia ratiunculas, quæ communiter obtrudi solent, dispellam; capite vero sequenti Casuistarum auctoritates excutiam.

II. Op-

II. Opponunt, nullam extare legem, quæ expresse prohibeat aut agere, aut spectare Comœdiarum repræsentationem, larvasque induere: tum ergo id erit &c. Similia obtrudebant Christiani voluptatum amatores tempore Tertulliani, qui, *lib. de spect. cap.* xx. sic respondet. *Quam vana igitur, immo desperata argumentatio eorum, qui sine dubio tergiversatione admittendæ voluptatis obtendunt, nullam ejus abstinentiæ mentionem specialiter, vel localiter in Scripturis determinari, quæ directo prohibeat hujusmodi conventibus interesse servum Dei.*

III. Desperata sane defensio hæc est, quæ leges prohibentes Religiosis spectacula, larvasque requirit; si nil frequentius in Scripturis, Patribus, & Conciliis occurrit, quam canones, qui Christianis omnibus, nedum Clericis, & Monachis hunc vetant abusum. Quid quæso; significat illud D. Pauli ad *Rom.* 12. *Nolite conformari huic sæculo?* ubi hæc inter alia scribit S. Thomas: *Conformatur etiam huic sæculo, qui vitam sæculariter viventium imitatur.* Quorsum spectant tot textus sancti? *Beatus homo, qui non respexit in vanitates, & insanias falsas.* psal. 39.? Quorsum? *Averte oculos meos ne videant vanitatem.* Quorsum? *Turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinent &c. nec nominentur in vobis*? Hæc urgent Christianos omnes; quanto ergo magis Religiosos? Leges non vetant Religiosis larvas, & Comœdias. Quid ergo vetant omnes Monasticæ leges, dum jubent patentem habitus gestationem? Quid vetant sacri Canones, dum prohibent temere illum dimittere? Sed quid in re apertissima immoror.

IV. Secundo opponunt consuetudinem jam receptam peragendi in nonnullis Monasteriis comœdias, & tragœdias &c. Hæc, quæ consuetudo vocitatur, est sacrilega corruptela. Ubi vel una isthic ex pluribus conditionibus necessariis ad veram consuetudinem? Anne rationabilis? Anne bonum commune Monasticæ disciplinæ promovens? Aut saltem illi non repugnans? Abusum adeo exitialem, adeo pestiferum, consuetudinis privilegio ornare audes? Consule, quæ de consuetudine latius alibi disputata sunt.

V. Obiiciunt 3. quamquam vetitus est Religiosis usus larvarum, habitus dimissio, spectaculorum repræsentatio; non ita severe tamen hoc accipiendum est; ut neque in Monasterio id liceat. Quoniam tunc nullum est evagandi periculum. Ex alia parte etiam Religiosis solatia, & oblectamenta aliqua congruunt ad animi levamen, & exhilarationem. Quandoquidem vel in ipsis Religiosis ludicrà quædam verba, vel facta jocosa virtutem sapiunt Eutrapeliæ.

VI. Pudeat viros alioqui non indoctos ad virtutem Eutrapeliæ revocare ludos larvales, aleatorios, & scenicos. Ne multa verba faciam, quæ hac de re scribit

Ange-

Angelicus, transcribam ex 2. 2. q. clxviii. a. 2. c. *In hujus vitæ conversatione quædam requies cum ludo habetur. Et ideo oportet interdum aliquibus talibus uti. Circa quæ tamen videntur tria præcipue esse cavenda. Quorum primum, & principale est, quod prædicta delectatio non quæratur in aliquibus operationibus, vel verbis turpibus, & nocivis. Unde Tullius dicit in* 1. *de Offic. quod unum genus jocandi est illiberale, petulans, flagitiosum, obscœnum. Aliud autem attendendum est, ne totaliter gravitas animæ resolvatur. Unde Ambrosius dicit in* 1. *de Offic. Caveamus, ne dum relaxare animum volumus, solvamus omnem harmoniam, quasi concentum quemdam bonorum operum. Et Tullius dicit in* 1. *de Offic. Quod sicut pueris non omnem ludendi licentiam damus, sed eam, quæ ab honestis actionibus non sit aliena, sic in ipso joco aliquod probi ingenii lumen eluceat. Tertio autem attendendum est, sicut & in omnibus aliis humanis actibus, ut congruat personæ, tempori, & loco, & secundum alias circumstantias debite ordinetur; ut scilicet sit tempore, & homine dignus, ut Tullius dicit ibidem... Et ideo circa ludos potest esse aliqua virtus, quam Philosophus Eutrapeliam vocat.* Conferas nunc, velim, ludos scenicos, larvales, repræsentationes Theatrales, & omnia, quæ in similibus comœdiis peragi solent. Dic, quæso, ad virtutem moralem ne pertinet, quod Religiosus, quod Sacerdos femineam induat vestem, quod Comœdum agat in loco sacro, tempore bacchanaliorum? Congruunt ne hæc omnia Personæ, loco, & tempori? Collige quam vane, & inepte disputent duo aut tres Casuistæ, qui ejusmodi spectacula Cœnobitica ad Eutrapeliam revocant, simulque peccata, ut minus, venialia esse confitentur. Doctissimus *Bossuetus* doctrinam S. Thomæ, qua abutuntur non pauci, ample & luculenter exponit.

VII. Nulla ne ergo, repetunt, ludicra delectatio, nulla animi exhilaratio congrua Religiosis erit? &c. Audi D. Joannem Chrysostomum tibi respondentem *hom.* xxxviii. *in Matth. Quæ nobis igitur deinceps excusatio erit, cum nos Cælorum Cives, Cherubinorum Choro adscripti, Angelorum consortes, barbaris hac in re pejores sumus, cum liceat SEXCENTAS ALIAS his majores voluptates reperire? Si vis enim animum recreare, vade ad pomaria, ad fluvium, ad stagna: hortos contemplare: cicadas audi canentes: Martyrum sepulcra frequenta: ubi corporis valetudo, animæ utilitas, nihilque damni. Nulla post factum pœnitentia, & post illa spectacula.*

VIII. Opponunt 4. ejusmodi spectacula in Cænobiis palam fiunt, vel in ipsa Urbe Roma. Dicendum ne erit, ejusmodi spectatores peccare illuc convenientes? Peccarent porro, si spectacula illicita forent. ℞. Quid si dixero innumeros, quin omnes Dei homines hæc spectacula execrati? Quid si dixerim, ejusmodi Ecclesiasticos

siasticos

siasticos spectatores reapse peccare? Immo aperte ajo, eo gravius delinquere, quo in altiore sunt dignitate constituti. Deberent namque auctoritate sibi a Deo data uti ad convellendos abusus istos, & corruptelas. Quid nomen *Romæ* obiicis? *Romæ*, sicuti *alibi*, plura permittantur mala necesse est, quæ impediri nequeunt. Decreta Romana, quæ laicis larvas, ludosque scenicos quandoque permittunt, non approbant abusum; sed, ne latius serpat, modum imponunt: sicut meretricandi artem non approbant, dum in quibusdam Civitatis angulis habitare meretrices jubent. Desperatum effugium vitiosorum hominum istud est, qui, ut sceleribus suis cujusdam honestatis velum prætendant, Romæ similia peragi obgannunt. Leges, Canones, Constitutiones, quas Romæ conduntur, non hominum mores nobis opponant, si valent. Illas, ut honestas, ut Sanctas defendimus; secus istos. Quin addiderim: nil mirum ex una parte viris prudentibus esse deberet, etiamsi Romæ pejora, quam alibi, crimina serperent. Quoniam Civitas illa Exterorum fere Civitas est. Illuc ex quacumque Orbis parte gentes, nationesque variæ confluunt. Nil porro æque ad mores corrumpendos confert, quam Nationum diversitas, ut compertum est. Quid ergo illius Civitatis abusus obtrudis, ut tuis vitiis patrocinium quæras? Desiderandum sane ex alia parte esset, expetendumque, ut Augustæ illius Civitatis incolæ eam morum præferrent integritatem, quæ Religionis, quam profitentur, sanctitati responderet. Quicumque tamen sint hominum mores: doctrina, professio, Religio Sancta est. Et ex istius Religionis institutionibus, non ex hominum consuetudinibus regulæ honesti, vel inhonesti repetendæ sunt. Verum de hoc alias.

CAPUT V.

Alia sophismata ab auctoritate Casuistarum quorumdam petita evertuntur.

I. PRimum lectorem moneo, neminem, quem ego viderim, sive ex Theologis, sive ex Casuistis, quæstionem a me hactenus discussam ex instituto, & omnibus circumstantiis spectatis, versare. Non pauci utique de spectaculis Cænobiticis disputant; sed alii adeo impedite, & confuse, alii tam evidenter sibi contradicentes, ut nihil omnino vel levissimæ probabilitatis ex illis erui possit in favorem depravatæ corruptelæ. Si tamen aliqui mihi ignoti oppositam defenderent opinionem, errorem manifestum propugnarent. Addo, cautissime legendos esse non paucos Moralistas recentes, qui, quod publicum est; aliquo probabilitatis cæmento incrustare student. Multitudo peccantium grave illis est probabilis honestatis fundamentum. Et si istorum unus aliquam laxam opi-

opinionem evulgat, continuo multi eamdem adoptant. Quot erunt, qui opinionem P. *Lucii Ferraris* ambabus ulnis suscipient? Quot erunt, qui dicturi sunt, Pontificem ut doctorem privatum (quod quidem verum est) illam improbare? At non propterea minus laxa, & scandalosa est. Sed in examen veniant, quos pro ludis Theatralibus stare opponere solent.

II. Citantur itaque Sylvester *verb. habitus q.* 2. D. Antoninus *3. p. tit.* 24. *cap.* 53. Suarez *Tom.* 5. *in* 3. *par. disp.* 23. *sec.* 4. *n.* 29. Lezana *Tom.* 1. *cap.* 13. Bordonus *variar. Resol. par.* 1. *resp.* 33. *n.* 13. *&* *resol.* 35. *n.* 6. Antonius a Spiritu S. *tract.* 1. *disp.* 6. *n.* 956. Antonius Cotonius *contr. celeb. lib.* 4. *contr.* 7. *cap.* 3. Octavius Maria a S. Joseph *Tom.* 2. *tit.* 164. Bonacina *de Claus. q.* 2. *p.* 2. *n.* 15. Candidus Brognolo in *specul. Cler. tract.* 3. *cap.* 6. *resp.* 3. Belasius in promptuario Regul. *verb. Habitus n.* 7.

III. Ut responsio præcisa & evidens exhibeatur, laudatos Auctores in duas tribuo classes. In prima colloco D. Antoninum, Sylvestrum, Suarez, Bonacinam, Rotarium. Istorum porro nemo unus docet, Religiosum posse licite, habitu sacro dimisso, laicalem vestem intra Cœnobium induere una cum larvis; nedum larvatum Comœdias agere. En verba D. Antonini 3. *p. tit.* 24. *§. Dic quod &c. Non puto, quod Monachus in Cella sua dimittens habitum, vel dum balneum intrat in occulto, vel jacens sine habitu, ligetur hac Constitutione; alias pauci non invenirentur ligati. Sed, quando exhibet se conspectibus hominum sine habitu, vel habitu laicali, vel Clerici sæcularis sine justa caussa, ligatur.* Ubi hic vel minima vocula, aut syllaba favens larvatis, & Comœdis Religiosis in proprio Cænobio? Immo juxta D. Antoninum Regulares, qui Comœdorum personas agentes in suis Cœnobiis, & pluribus extraneis se visendos exhibent, excommunicationis vinculo devincti sunt, nedum mortaliter peccant. Lege integrum laudatum caput, nec verbum offendes, quod larvatis Monachis intra Cœnobium quadret.

IV. Sylvester *verb. Hab. q.* 2. hæc scribit. *Secundo quæritur, quando, & qualiter Religiosus uti debeat habitu suo. Et dico, quod semper, & patenter. Semper quidem, idest omni tempore, sive in lectulo quiescens, sive in quocumque loco consistens, c. xx. q. 1. Vidua. Alius tamen in aliquibus Religionibus videtur esse habitus diurnus ab habitu nocturno, & sufficit portare secundum Religionis suæ instituta.* Patenter vero, cum prodit in publicum: alias illum dimittendo secundum Arch. est mortale, *nisi ex justa caussa, puta ob periculum captionis, vel insidiarum, aut cum esset in balneis, aut stupbis; quod intelligo de sui habitus dimissione dolose cum sumptione alterius ad usum. Secus, si proprius habitus dimitteretur ad horam non dolose, sed voluptuose nullo alio sumpto,*

vel

vel sumpto alio non ad usum, sed ad solatium ex jocosa familiaritate, & hujusmodi: ut si in honesta recreatione Frater Minor induat habitum Prædicatorum, vel e converso. Ubi isthic de larvis, ubi de laicalibus, ubi de Comœdorum vestibus sermo? Siccine ad ea, quæ nobis arrident, comprobanda vel inviti detorquentur Scriptores? Si in honesta recreatione, inquit Sylvester, Frater Minor induat habitum Prædicatorum, vel contra ad horam, nullum committitur peccatum. Ubi isthic juxta communem sensum alicujus sive deformitatis; sive fraudis, sive periculi vestigium? Hæc mutatio innocentiam, benevolentiam, mutuum amorem erga utramque Religionem redolet. Sed qui heinc colligit, posse Regulares, habitu sacro dimisso, laicales induere vestes, larvas sumere, Comœdosque in Cœnobiorum Theatris agere, imponit Sylvestro tam monstrosa portenta nec somnianti; imponit lectoribus imperitis, qui similibus citationibus decepti, falsissimas, & quandoque erroneas sententias, ut probabiles, amplectuntur. Similis imposturæ reus est Peyerinus, qui in *Com. Ascet. ad Reg. Minim. c. 3. §. 5. q. 3. n. 3.* hæc scribit. *Unde videntur excusari etiam a veniali Religiosi habitum Histrionum induentes.... & ita videtur sentire Sylvester verb. Habitus*. Duo gravissima peccat hic Casuista. Alterum, quod Sylvestro imponit; ut patet ex dictis. Alterum, quod laxissimam, ne plus dicam, opinionem docet. Nil ergo indecentiæ sapit, quod Religiosi Histrionum habitus induant? Et quod sic induti honestam repræsentationem agant? Honesta ne repræsentatio illa, quæ fit a Religiosis histrionicis? Si res agenda sacra est, profanatur vestibus Histrionum. Si profanum est argumentum, duplici titulo dedecet Religiosos. Casuistæ, qui hoc modo citant Auctores, & quæstiones morum versant, percurrant nostras *Animadversiones Critico-Morales in Menda Pontasiana*, potissimum *actuarium duorum casuum*, ut inde, cujus criminis rei sint, deprehendere valeant.

V. Suarez *Tom. V.* de Censur. disp. 23. num. 29. solummodo D. Antonini & Sylvestri sententiam probabilem asserit. En illius verba. *Hinc probabile est, quod Antoninus docet 3. p. tit. 24. c. 53. & Sylvester verb. Habitus q. 2. Si Religiosus dimittat habitum ad breve tempus, & alium induat propter ludicram aliquam actionem, alicujus festi occasione inter ipsos efficiendam, titulo cujusdam honestæ lætitiæ, non incurrere in hanc censuram*. Solum ergo Suarez probabile esse scribit juxta S. Antoninum, & Sylvestrum, Religiosum Minorem induentem habitum Prædicatorum, aut contra, titulo honestæ lætitiæ, occasione alicujus festi, non incurrere excommunicationem. Nunquid scribit, occasione bacchanaliorum posse Regulares in Theatris apparere larvatos, ut Didonem repræsentent?

VI. Mar-

VI. Martinus Bonacina subscribit sententiæ Sylvestri, & Suarez. En illius verba de *Clausura q.* 2. *punct.* 2. *n.* 15. *Secundo sequitur, illum non affici excommunicatione, qui habitum dimittit, & alium induit ad ludicram aliquam actionem inter Religiosos faciendam titulo cujusdam honestæ lætitiæ; quia non est temeraria dimissio. Ita Sylvester v. habitus, Suarez loc. cit. n.* 29. *& alii.* De ea ergo ludicra actione loquitur Bonacina, cujus meminit Sylvester, quem laudat. Ut autem vidimus, Sylvester, cui accedit Suarez, solum concedit, unum Religiosum posse alterius Religionis habitum ad horam, honestæ recreationis titulo, dimisso proprio, induere. Et ut magis pateat, quam sit desiderabilis quorum iam Scriptorum diligentia in aliis Casuistis citandis, lubet ob oculos ponere, quæ Bonacina ipsemet scribit *Tom.* 3. *de Cens. disp.* 2. *q.* 8. *punct.* 6. *n.* 13. *Nono, Religiosum, qui intra privatos sui Monasterii parietes habitum suæ Religionis non defert, vinculo istius censuræ obstringi juxta probabiliorem DD. sententiam; etiamsi postea non vagetur, nec Monasterio egrediatur. Ratio est, quia textus absolute loquitur de dimittentibus habitum, quovis loco dimittant; saltem si hoc faciant ad sic incedendum, vel se occultandum, ut patet ex illis verbis.* In Scholis, vel alibi. *Et quamvis præfatus Religiosus non vagetur, & Sæcularium aspectum fugiat, seseque occultet; nihilominus vagandi potestatem acquirit, quam textus noster sub excommunicatione subtrahere intendit. Ita Navar. c.* 27. *n.* 131. *Azor. loco cit. c.* 17. *q.* 15. *Sag. loco cit. n.* 11. *Sanchez loc. cit. n.* 61. *Sanctarellus n.* 17. *& alii.* Non modo peccare, sed excommunicationis pœna plecti Regulares intra Claustra habitum dimittentes, docet Bonacina: Additque, hanc esse *Probabiliorem Doctorum sententiam*. Rigorista ne audit Bonacina? Severiores ne opiniones amplectitur?

VII. Non minus false allegatur Rotarius *lib.* 3. *cap.* 1. *punct.* 12. *n.* 11. *Tom.* 2. ubi hæc habet. *Ludi etiam larvales, aut Theatrales prohibiti sunt Regularibus; quia* cap. cum decorem de vit. & honest. Cleric. *prohibentur fieri ejusmodi ludi in Ecclesia etiam per laicos propter eorum indecentiam. Quod autem indecens ex natura sua est, hoc fieri nequit a Regularibus. Hoc tamen non est cum tanto rigore sumendum, ut non liceat Regulari aliquam historiam sacram, vel Moralem repræsentare honestæ recreationis gratia coram amicis tempore bacchanalium. Neque enim per hoc censetur dare operam scurrilitati; aut ludis Histrionum, & joculatorum.* Duo docet Rotarius. Primum ludos Theatrales suapte natura indecentiam præferre; atque adeo vetitos esse Regularibus. Alterum, posse Regulares sacram, aut moralem historiam coram amicis repræsentare. Quis hoc negat? Quis in disputationem adducit? Anne Rotarius asserit, Regulares veste fœminea, aut virili laicorum indutos sacram vel moralem histo-

historiam repræsentare? Nec verbum de hoc habet. Et, si id assereret, misceret sacra prophanis, & lucem cum tenebris associaret. Quoniam non profanis, sed sacris vestibus divina, moraliaque gesta exhibenda hominum meditationi sunt. Tandem, id etiamsi Rotarius assereret, nil in favorem abusus, qui penes quosdam Regulares obtinet, repræsentandi scilicet intra propria Cœnobia illas ipsas sæcularium Theatrorum comœdias, quas vetitas Regularibus apertissime Rotarius docet.

VIII. Laudari solet etiam Belasius in *promptuario Regul. verb. Habitus n.* 7. in patrocinium Comœdiarum Claustralium. Quam immerito id faciant, videamus. En illius verba. *Si habitus dimissio fiat intra Monasterium, non incurritur prædicta excommunicatio; dummodo fiat ob honestam recreationem, seu Eutrapeliam.* Eutrapelia virtus est; Si habitus dimittatur ob exercitium veræ virtutis, nec excommunicatio, nec peccatum contrahitur. Ludi Theatrales suapte natura inhonesti sunt, & ipsis laicis vetiti. Numquid Religiosis viris sunt Eutrapeliæ, seu virtutis exercitium?

CAPUT VI.

Sub examen inducuntur Cottonius, Brognolus, Bordonius, Antonius a Spiritu Sancto, & Octavius a S. Joseph.

I. ANtonius Cottonius *lib.* 4. *de Religiosis Contr.* 7. *cap.* 3. *q.* 2. *n.* 114. quærit, quod peccatum committant Religiosi utentes larvis? *Respondeo*, inquit, *ex vi status Religiosi in rigore considerati, esse peccatum mortale, & propter dimissionem, vel occultationem habitus dictæ excommunicationi subjectum: & non dubito, quin Capucinus, vel alius observantis Ordinis id primus faciens mortaliter peccaret, etiam in proprio Conventu, & remotis Sæcularibus; quamvis forte excusarentur ab excommunicatione prædicta. Ceterum propter consuetudinem jam receptam, in propria domo ad aliquam repræsentationem, vel ludum id fiet sine scrupulo. Unde erit solum peccatum veniale; quia ipsa status relaxatio hujus etiam obligationis rigorem emollivit.* Breviter percurramus singula. Primo docet absolute, mortalem esse Regularibus larvarum usum, etiam intra propria Cœnobia, si Regulares sint Ordinis reformati. Secundo consuetudinem obtrudit jam receptam, quæ hunc delinivit rigorem in ordinibus jam relaxatis, in quibus culpa dumtaxat venialis erit larvarum usus. Quapropter *id fit sine scrupulo.* Auditis? Usus larvarum in ordinibus relaxatis est solummodo venialis, & ideo *fit sine scrupulo.* Peccata ergo venialia sine scrupulo, velut aqua limpida sorberi in Religionibus reformatis possunt? Consuetudo non solum jejunio-

jejuniorum, pœnitentiarum, asperarum vestium emollivit rigorem; sed privilegio etiam donavit Fratres relaxatos, quo, sine scrupulo, peccata venialia perpetrare valeant. Undenam tam recondita Theologia? Sed unde eruit, hanc esse consuetudinem, & non abusum manifestum? Si consuetudo recepta est, cur peccatur vel venialiter? Cur est consuetudo tollens peccatum mortale, secus veniale? Quænam est istius consuetudinis ratio? Ut enim legis rigorem emolliat, rationabilis, bono communi non repugnans, & virtutis, non vitii occasio sit, oportet. Et quia nihil horum discutit Auctor iste, sed solum pro arbitrio scribit, usum larvarum esse solum in ordinibus relaxatis *peccatum veniale*, quod sine scrupulo fieri potest: idcirco nullius est auctoritatis; nihilque præsidii opinioni falsissimæ de larvatis, comœdisque fratribus intra propria cœnobia affert.

II. Bordonius *Var. resol. p. 1. resol. 35. num. 6. saltatio autem, & usus larvarum honeste, & recreationis causa peracta apud quasdam Religiones tempore bacchanalium cum depositione habitus, immo & in domibus Parentum tantum, non sunt plusquam veniale, præcisis extraneis.*

III. Candidus Brognolus *in specul. Cler. Regul. tract. 3. cap. 6. resol. 9. saltatio autem, & usus larvarum honeste, & recreationis causa peracta apud quasdam Religiones tempore bacchanalium cum depositione habitus, immo & in domibus Parentum tantum, non sunt plusquam venialia præcisis extraneis. Siquidem superiores hujusmodi recreationes in Religionibus laxioribus permittunt, neque prohibent, nec alicui fit scrupulus de peccato mortali.* Auctor iste purus, putusque librarius est: totidem siquidem verbis, nec syllaba mutata, Bordonium exscribit. De Bordonio ergo dicendum. Bordonium inter librarios scriptores haud repono, sed inter laxarum opinionum inventores, & amplificatores. Absit verbis istis invidia. Bordonium, omnesque scriptores veneror. Sed dum erroneas opiniones evulgant, quæ animas in æternæ damnationis periculum detrudunt, charitas Christi urget nos ad manifestandos pravitatis scopulos, & æternum pereundi occasiones. Bordonius, quæ sibi videbantur probabilia, scripsit. Illius bonam fidem, innocentiam, ceterasque dotes in tuto relinquimus. Sed laxissima scripsisse asseveramus, & evidenter probavimus. Consule integrum disciplinæ Monasticæ Prolegomenon. Ergo ne modestiæ limites prætergrediemur, si lectores, ut de tanta laxitate sibi caveant admonebimus? Hæc dicta sint ad demulcendas quorumdam aures, placandosque animos, qui dum laxarum opinionum simulacra coli ab omnibus non vident, commoventur; irascuntur. Siccine, inquiunt, deridentur Auctores, Theologi contemnuntur? Nos, ut dictum est, Theologos omnes veneramur, sed laxas nimium a

quibusdam invectas opiniones detestamus. Vellem, ut isti omnium Casuistarum adoratores zelum, e sapientiam suam exercerent in defensione non auctorum, qui in tuto sunt, sed doctrinæ eorumdem. Quid ad nos, quid ad lectores de auctoribus! Illorum opiniones sunt, quæ Christianis omnibus facessunt negotium. Relictis ergo in pace Auctoribus, eorum libros, eorum doctrinas discutiamus. Depurgent a laxitatis enormis labe, quæ in præfato Prolegomeno scripta sunt isti (ut sic dicam) zelatores, qui sub specioso venerationis deferendæ Casuistis omnibus prætextu, laxas ipsorum opiniones propugnare student. Jactant zelum erga Auctores, quibuscum nulla necessitudo, nulla amicitia, nihilque minus cordi illis est, quam præfatorum, quos nunquam cognoverunt, Auctorum existimatio & obsequium. Sed vellent magno in prætio haberi auctores istos, ut eorum opiniones carni, & sanguini accommodatæ impune, & secure incederent, plausumque universalem sibi conciliarent. Parcat lector, si ob temporum calamitatem tot, alioquin superflua, verba fundimus. Revertatur ergo, unde discessit oratio.

IV. Dico itaque, Bordonium cum suo exscriptore Brognolo, immo cum centum, & mille similibus scriptoribus, qui sine ulla ratione, aut legitima auctoritate laxas docent opiniones, nullius esse auctoritatis, nullumque vel minimum gradum probabilitatis suis afferre opinionibus. Quamvis ergo Bordonius, & Brognolus absolute docerent, licitum esse Regularibus larvarum usum; non propterea quidquam probabilitatis acquireret opinio isthæc. Quid quod nec *Bordonius*, nec *Brognolus* defendunt cujusque criminis expertem esse ejusmodi usum; sed solum venialis culpæ limites non transilire. *Non est*, inquiunt, *plusquam veniale peccatum*: etiamsi Regulares e Monasterio egrediantur, & in Parentum domibus saltent, ludicra repræsentent. Sed, si veniale est peccatum, cur licitum asseris propter receptam consuetudinem, quæ, si vera foret consuetudo, omnem tolleret culpam? Venialiter culpabilis est talis usus etiam intra Conventum: venialis in domo Parentum. Fac in Cœnobio viginti esse Fratres ejusdem Civitatis: Totidem isti socios accipiunt tempore bacchanalium: Hodie unus cum socio aliquorum, cras aliorum Parentum domum adit. Alii similiter domos suorum Parentum larvati visitant. Quidni & propinquorum, affiniumque? Ibidem saltant, spectacula agunt. Jam habes non parvam Civitatis partem, Fratribus personatis plenam. Hæc omnia sponte fluunt ex principio posito. Utinam reapse lacrymabili experientia alicubi hæc omnia oculis non obversarentur. Quid reponis? Collige ergo, lector, quam verum sit, infinita mala ex quorumdam Casuistarum laxissimis opinionibus oriri. Concedunt, Regulares mendicantes, solemni voto paupertatis obstrictos, posse

poſſ e ſex aureos, ſeu viginti ſcuta ludo exponere. Concedunt eoſdem larvatos poſſe in Parentum domibus ſaltare. Et en paſſim plurimos Religioſos totos in ludis, in oblectamentis inſanientis Mundi occupatos cum funeſto ſacrorum Ordinum, & ſtatus Monachalis dedecore & infamia. Conferas, velim, cum Conciliorum, Patrum, graviorumque Theologorum doctrina non paucorum recentium Caſuiſtarum opiniones ſuper ludis, habitu, & inceſſu Monachorum, & tu arbiter ſede, ſententiamque proferto, num ut probabiles propugnari licite valeant.

V. Octavius a S. Joſeph. *Tom.* 2. *tit.* 164. *num.* 1501. hæc ſcribit, ſeu tranſcribit. *Inter tres Clericus, vel Religioſus incedens perſonatus ſive larvatus vulgo* maſcherato .... *peccat quidem mortaliter. Nam Clericis, & Religioſis eſt prohibitus ludus larvalis .... Verum puto licitum talem ludum larvalem tam Clericis, quam Religioſis tempore bacchanalium, ſi fiat abſque ſcandalo, cum debitis circumſtantiis, & ſuperioris licentia, honeſtæ recreationis gratia, præſertim ſine præſentia ſæcularium, in aliquo privato loco Epiſcopi, vel Conventus Religioſorum, ut plures memini me vidiſſe, permittentibus Prælatis.* Primum putat, abſolute licitum eſſe Religioſis *tempore bacchanalium ludum larvalem*. Quid? Tempore bacchanaliorum, quo Religioſi Deo adſcripti deberent laicos a peccandi periculo avocare, ipſi ludos larvales peragant, innocentiam ſapit? Dummodo hoc fiat *abſque ſcandalo*. Id erat probandum. Et *ſuperioris licentia*. Sacrilega foret ejuſmodi licentia: & evince oppoſitum. *Honeſtæ recreationis gratia*. Turpis recreatio iſthæc. *Præſertim ſine præſentia &c.* Tunc nullus eſt ambigendi locus. Deinde, cur? Quia ipſemet P. Octavius plures Regulares larvatos vidit, permittentibus Prælatis? Egregie ſane. Quantæ ſit auctoritatis optimus hic compilator, aliorum eſto judicium.

VI. Inter laxiores colloco Caſuiſtas alium, licet domeſticum, ſcriptorem, in hac tamen cauſſa (in aliis id facturus, ſi æque ac hic laxus erit) Lopez de Texeda; qui *Tom.* 1. *lib.* 2. *tract.* 1. *cont.* 6. *d.* 1. opinionem docet de habitus dimiſſione, quam vel ipſe Diana *tom.* 7. *tract.* 1. *reſ.* 209. ſatis latam appellat.

VII. Allegari ſolet etiam P. Joannes Baptiſta de Lezana Auctor pius, & doctus, atque adeo venerationi habendus. Sed, ut pateat, quam immerito tanti viri autoritas opponatur, illius verba exponenda ſunt, quæ habentur *Tom.* 2. *cap.* 13. *n.* 5. *Incurritur etiam hæc excommunicatio, etiam ſi habitus dimiſſio fiat intra Monaſterium, quia textus dicti cap. non petit Monachi evagationem extra Cœnobium .... Hine dimittere Religioſum ſuum habitum etiam in Monaſterio, & indui veſte feminea per ludum larvarum, vel aliquam comœdiam*

 facien-

faciendam, quidam dicunt esse peccatum mortale. Addit vero immediate: *Si tamen fiat ob honestam recreationem, Eutrapeliam, vel alium honestum finem, debitisque pensatis circumstantiis, quantum est ex se, & sua natura non erit peccatum, saltem mortale: licet semper sit periculosum propter infirmitatem & corruptionem naturæ. Graffis 1. p. decis. lib. 3. cap. 5. n. 57.*

VIII. Tria docet Lezana. Primum, excommunicatos esse Fratres dimittentes habitum, etiam intra Monasterium. Secundo refert sententiam illorum, qui sustinent, peccare mortaliter Regulares, qui veste feminea induti agunt comœdias. Tertio ipse statuit, quod si habitus dimissio fiat ob honestam recreationem, Eutrapeliam, vel alium honestum finem, & debitis servatis circumstantiis, ex se, & suapte natura non sit peccatum, saltem mortale: *licet &c.* Caute loquitur Lezana: quamquam vix adeo caute loqui possumus, ut aliquod periodi membrum severæ critices regulis haud subjectum in pravum non possit sensum detorqueri. Asserit ergo, quod dimissio habitus, & si vis etiam, indui veste feminea ad aliquam honestam recreationem, Eutrapeliam, aliumve bonum finem, non sit absolute, &, ut dicitur, per se, crimen mortale. Id quod & ego assero. Idque ex D. Thoma jam dixi, quod ejusmodi vestis commutatio non sit natura sua peccatum mortale. Fac Religiosum die alicujus magnæ lætitiæ, dum Religiosi recreationis tempore honesto indulgent genio, feminea veste, vel alio laicali habitu indutum apparere, & coram illis quidquam ludicrum, innocens tamen, honestumque, aliquo temporis intervallo exercere, peccati mortalis reum nec ipse damnarem, ob levitatem, & inconsiderationem, & temporis brevitatem: a peccato tamen inter venialia gravissimo non liberarem, & ob periculum, humanæque naturæ fragilitatem, & abusum ulterius progrediendi. Secunda vice si id ageret, gravionis culpæ reus esset. Quoniam licet, ut dixit Lezana, suapte natura non sit peccatum mortale; est tamen res plena periculi, & in praxi vix est sine culpa. Hinc sane originem duxerunt Comœdiæ illæ, & Tragœdiæ Theatrales, quæ in cœnobiis aliquibus cum maximo omnium bonorum scandalo peraguntur. Hoc, & non amplius, dicit Antonius a Spiritu Sancto, Auctor alioquin nimium benignus, *tract. 3. disp. 6. sect. 6. §. 1. num. 956. Idem dicendum est, si hoc ex levitate faciat, ut si tempore recreationum quis habitum dimittat, ut induat ad modicum tempus in Conventu habitum Histrionum ... Erit tamen semper veniale talis dimissio.* Audisti Casuistam benignissimum? Si etiam tempore recreationis Religiosus ex levitate, idest inconsiderate, ad modicum tempus induat habitum Histrionum; peccat venialiter. Quid, si animo deliberato? Quid, si per plures dies? Quid, si coram amicis, Parentibus, propinquis, aliisque laicis? Ex his collige,

collige, ne Casuistas etiam laxiores docere, licitum esse Regularibus larvatas ex consilio Comœdias profanas agere, & consequenter secundum vel ipsos Casuistas abusum spectaculorum & larvarum hodie in aliquibus Cœnobiis serpentem, illicitum esse & vitiosum: immo juxta communissimam sententiam Theologorum excommunicationi obnoxium.

CAPUT VII.

Nonnullæ hoc de argumento quæstiunculæ.

I. QUæres 1. *An, si in Monasterio Regulares, vel Sanctimoniales Comœdorum vestes sumentes aliquas de pio argumento Comœdias agerent adeo secrete, ut nemini Sæcularium pateret aditus, quin nec notitia, peccarent mortaliter?*

II. ℞. *Joannes Pontas* tom. 1. verb. comœd. cas. 4. refert, sibi hunc casum, qui reapse Mediolani contigerat, solvendum propositum fuisse 18. Novembris 1716. & D. Thomæ auctoritate producta, peccare, & quidem gravissime ejusmodi Religiosos respondet; tametsi argumentum repræsentationis honestum & pium sit. Et ratio clara est: quia sola depositio habitus, temere facta, peccatum est. Augetur vero malitia si loco habitus Religiosi assumantur vestes comœdiarum. Quoniam hoc specialem redolet turpitudinem. Hinc est, quod Concilium Coloniense an. 1549. Sanctimonialibus vetat vel ipsa pia, & sacra spectacula. *Quæ spectacula, etiam si de rebus sacris & piis exhiberentur, parum tamen boni, mali vero plurimum relinquere in Sanctimonialibus possunt, gestus externos spectantibus, & mirantibus ... ideo vetamus, & prohibemus posthac, vel Comœdos admitti in Virginum Monasteria, vel Virgines Comœdias spectare.*

III. Quæres 2. *An, si Regulares, a Parentibus, & amicis vestibus secreto acceptis, piam aliquam, & omnino sacram Comœdiam agerent, peccarent?* ℞. Quoties deliberato animo absque rationabili caussa Regulares deponunt habitum suæ Religionis, semper peccant. Peractio vero Comœdiæ, quamlibet sacræ, rationabilis caussa haudquaquam est habitum hunc deponendi. Insuper: quid est, quod habitum deponas, & laicalem sumas, ut rem sacram repræsentes? Nonne rebus sacris, melius quam profanæ, vestes Religiosæ, & sacræ congruunt? Sacra profanis permisces, dum laicis vestimentis sacra pertractas; Et hoc verum habet, etiamsi solas viriles vestes indueres. Quod si muliebrem quoque formam exprimeres, gravius procul dubio flagitium perpetrares. Quod a Parentibus, vel amicis vestes conquirantur, nihil omnino refert. Quoniam

habitus commutatio, temere facta, seipsa vitiosa est. In mutuandis porro vestibus scandalum majus, vel minus contingere potest.

IV. Quæres 3. *An, si Religiosi quid ludicrum repræsentarent, quin proprium habitum deponerent, sed illum retinentes sub ridicula forma apparent, aliquam culpam committerent?* R. dum proprium habitum non deponunt, & ludicram narrationem, aut factum, quod repræsentant, honestum est, ego existimo eos non peccare saltem graviter. Ridicula autem habitus sacri dispositio; ut risus materia evadat, seu ut risum foveat, non videtur ab aliqua culpa immunis. Habitus enim ille sacer est: indulgentias consequuntur illum deosculantes. Quamdam ergo deformitatem sapit, dum illo abutimur ad risum excitandum. Ut ludicra licita sint, ad Eutrapeliam pertinere debent, idest congruant, oportet, loco, tempori, personæ; & summa opus est moderatione. Sexcenta, inquit Chrysostomus, sunt quæ animum recreare innocenter, honesteque valent. Relinque ergo ejusmodi spectacula, licet sacra, ob facilem transitum ad profana: vel, si sacra repræsentare aves, habitu sacro indutus, atque convenienti gravitate illa peragito. Paucis dicam: Res sacras summa animi demissione, & pia meditatione venerari debemus: qui eas in ludicras repræsentationes convertit, profanationem committit. Tempore bacchanaliorum Regulares potissimum juges preces Deo offerre, sanctis exercitiis sedulam navare operam convenit calamitosissimo illo tempore, quo cujusque generis scelera, ceu æstuans Torrens, quoquo versum inundant. E suggestu in suis Ecclesiis Religionis Christianæ præcipua Mysteria repræsentent. Sanctissimam Eucharistiam adorandam populo exponant. Hæc præstant plurimi Regulares, qui a quocumque spectaculorum genere alienissimi, hilaritatem, lætitiam, gaudium maximum spirant. Caveant ergo Superiores, ne sub aspectu devotionis & pietatis, abusus spectaculorum in propria introducatur Cœnobia. Quædam enim ludicra ejus sunt naturæ, ut nunquam, ubi incipiunt, ibi sistant, pedemque figant; sed ultra semper procedant. Idcirco summa opus est vigilantia.

CAPUT VIII.

Nonnullæ animadversiones in Libellum Inscriptum. SAGGIO Istorico-Canonico &c. Dedicato agli Ordini Regolari in Palermo 1751. *Quam sint libelli istius errores crassi, & Regularibus perniciosi.*

I. NOn puduit Auctorem hunc libellum suum *Ordinibus Regularibus* inscribere, ut eosdem (inquit in Epistola dedicatoria) ab infamiæ labe, quam illis aspersit Auctor *Epistolæ adversus Theatra, & Comœdias Regularium*

Palermi

Palermi editæ an. 1748. purgaret. Anonymus hujusce Epistolæ Auctor est P. Magister PRESTI Ord. Præd. doctrina, morum integritate, & Regularis observantiæ promovendæ studio clarissimus, qui, ut decorem, & famam Ordinum Claustralium intaminatam assereret, dictam Epistolam edidit. Sed ea est infelicissimi sæculi nostri calamitas, ut, cum viri Dei adversus putidissimas corruptelas, & usquequaque grassantes abusus vocem extollunt, calamumve acuunt, acerbissimas censuras evadere vix possint. Præfatum *Specimen Historico-Canonicum* ita profligavit P. Magister *Presti* altero opusculo inscripto *Esame del Saggio Istorico-Canonico &c. Palermo* 1751. ut nihil fere adendum supersit. Quaque pancissima ego adiiciam, non tam ut male consarcinatam opellam confutem; quam ut eamdem detestabiliorem reddam, Auctoremque ad meliorem, si fieri potest, frugem studeam revocare. Is quippe infamat, & in contemptionem derisionemque adducit Sacros Regulares Ordines cum apud Catholicos, tum apud Hæreticos ipsa opellæ suæ dedicatione; quasi Regulares Ordines Theatra, & Comœdias, quas alicubi a quibusdam subditis propriæ professionis prævaricatoribus repræsentari dolentes, & gemebundi tolerant, consensu suo probarent. Absit tam tetra, & indigna de Regularibus ordinibus suspicio.

II. Ut paucis rem concludamus, intra justæ controversiæ limites coercendus adversarius est. Plurima ille infarcit, & agglomerat, ut evincat licita esse Regularibus honesta solatia, Theatra, & pudicas repræsentationes, quasi repertus quispiam fuerit, qui id vel in disputationem traduxerit umquam. Quare in magna suæ Epistolæ parte aerem verberat, & continuo in fumum abit universum *specimen Historico-Canonicum*. Contendit Historico-Canonista, omnia Regularium Theatra honesta esse, atque pudica. Inquit enim Num. XXII. „Or essendo i Theatrali divertimenti de' Religiosi TUTTI onesti, sparsi di sentenze „ di un'etica Cristiana, e ristretti finalmente tra' limiti accordatigli da più rigidi Teologi, può l' Ecclesiastico Religioso senza ripugnanza veruna montare „ in iscena, rappresentar la persona non già *di una vile, e sfrontata meretrice*, come gli appone il vostro Autore, ma di una Santa Verginella, che sparge il sangue per amor del suo celeste Sposo: o al più *di una donna virtuosa, che si affanna al pericolo del suo legitimo Sposo*.„ Quænam hæc Virguncula pudibunda? Quænam hæc mulier præstans? Cleopatra, Argenes, Aristea &c. Fallit, & supra quam dici potest, decipit Auctor iste lectores suos.

III. Repræsentationes, quæ fieri in quibusdam Regularium Claustris carnisprivii tempore consuescunt, Dissertationis initio descripsi, & iterum revocandæ ob oculos sunt. Eriguntur in Sacris Claustris profana theatra, aperiuntur scenæ. Ipsæ Comœdiæ, & Tragœdiæ, quæ in publicis Theatris recitantur ab Hi-

ſtrionibus, repræſentantur intra Sacra Clauſtra: Plurium hebdomadum intervallo memoriæ mandantur, & non raro, tempore quo in Choro celebrandæ Divinæ laudes eſſent. Veſtes laicales conquiruntur. Sacerdotes Dei Sacram veſtem exuunt. *Qui amaſiunculæ feminæ* perſonam ſuſtinent, muliebres veſtes induunt, & *Batali* atque *ſæmelli*, ut cum Cyrillo Alexandrino loquar, evadunt. Qui *Amatorculorum* agere partes debent, comis aſcititiis caput operiunt, Comicorum indumentis ſplendidiſſimis ornantur, ut polituli, formoſuli, & pulchelli ſuis appareant amaſiunclis. In ſcenam prodeunt profanas recitaturi Comœdias. Ultro, citroque mutui amoris cauſſam agunt coram ſpectatoribus, & quiſque in hoc amatorio certamine arripere palmam ſtudet. Femineam teneritudinem, & illicia vivide imitari, dulces, molleſque exprimere corculi affectus, & præſtigia omni arte conantur. Exodia, ſeu actus intermedios ſcurrilitate, & ludricitate pleniſſimos miſcent: Ne multa. Reciproci amoris furtivas artes, irritamenta, & laudes voce, geſtu, atque nutibus exprimunt Sacerdotes, & Sacerdotiſſæ, trium, aut quatuor horarum ſpatio in hebdomades plures. Et ſæpe cantant, ſaltant, tripudiant.

IV. En Comœdiarum, quæ in quibuſdam Sacris Clauſtris recitantur, ſincera notio, & germana imago. Aliquid ne plus juſti exaggeratum? Negabunt ne illa ipſa drammata amatoria typis edita, quæ ab Hiſtrionibus recitantur in publicis, repreſentari in privatis Clauſtralium Theatris? Immo ſeliguntur comœdiæ celebriorum Poetarum, qui quo ſunt peritiores, doctioreſque, eo ſunt perniciofiores, cum permovendi cordis, emolliendi animi, & excitandorum affectuum artem apprime calleant. Negabunt ne Clauſtrales, viros alios veſtes feminea, & ceteris muliebribus ornamentis comptos, alios Hiſtrionum veſtibus indutos cauſſam amoris ludere? Hæc omnia Urbi, & Orbi comperta ſunt.

V. Has autem Comœdias turpes, obſcœnas, & impudiciſſimas eſſe, nemo niſi fatuus inficiabitur; atque adeo Chriſtianis ipſis, nedum Sacerdotibus vetitæ eædem ſunt. Ergo viri Clauſtrales illas repræſentantes, & ſpectantes, ſacrilega flagitia, graviſſima ſcelera, & funeſtiſſima ſcandala perpetrant. Hæc omnia ſuſius expoſita ſunt *Diſſert. 1.*

V. Sed ob oculos redeant Hiſtorico-Canoniſtæ verba ſupra reſcripta. „Or eſſendo i Teatrali divertimenti de' Religioſi TUTTI oneſti, ſparſi di ſentenze „ di un' Etica Criſtiana, può l' Eccleſiaſtico Religioſo montar in Scena, rappreſentar la perſona di una *Santa Verginella, che ſparge il ſangue per amor „ del celeſte ſuo Spoſo* „. Quot hic antilogiæ, ne dicam quot ſacrilega commenta. Sanguinis ergo Sacrarum Virginum effuſio, materia erit ſolatii, & relaxatio nis Clauſtralium? Sanctiſſimum Virginis Martyrium bacchanaliorum tempore

pore repræsentatur in Theatro? Cur? Ut Religiosi solatia inde capiant, recreentur, relaxentur, lætentur, & tripudient? Quod Sacrarum Virginum Sanguinaria Martyria, tormenta, carnificinæ referantur ad devotionem, ad pœnitentiam, ad carnis conflictationem, & Christianæ fortitudinis virtutem excitandam, Sancta est repræsentatio: at qui hæc omnia in solatii, relaxationis, & vanæ lætitiæ argumentum converteret, sacrilegus foret, & scelestus. An Indos, an Æthiopes se alloqui arbitratur *Historico-Canonista*? Mentitur iniquitas sibi, & miscet Sacra profanis, & sus deque omnia perturbat, ut splendidissimæ veritati tenebras offundat. De Sacris Martyrum repræsentationibus, nullus nunc sermo est, sed de profanis comœdiis, quæ reipsa repræsentantur in nonnullis Claustris; disputatur.

VI. *Pag. 60. n. 16.* laudat Canonista noster Ludovici Antonii Muratorii auctoritatem *Perf. Poes. l. 1. c. 4.* ubi dicitur: *Dalle tragedie si raffrena la superbia de' Principi, de' potenti, de' ricchi &c.* Ineptum istud commentum *Diss. 1.* rejectum est. Sed audiat adversarius quæ Muratorius in Opere, cujus titulus est: *Della pubblica felicità cap. 26. pag. 375.* scribit adversus Claustralium Theatra. „ Mi conviene ora aggiugnere, esservi persone di molto senno all'occ„ chio delle quali fa un *brutto vedere*, la cotanto dilatata licenza di alcuni „ non pochi Chiostri, dove si rappresentano Tragedie, e Commedie, per dar „ anche spasso al popolo, che a gara vi concorre. Non è mai veramente en„ trata usanza tale, e libertà *ne' Monisteri, e Conventi, dove abita una mode„ stia stabile, e una esemplare morigeratezza*; ma in altri non pochi possiam „ trovare, che chi ha rinunziato ai solazzi del secolo, torna ai medesimi, ne „ *si fa scrupolo alcuno di rappresentare amoreggiamenti, e tenerezze fra l'uno, „ e l'altro sesso, e di comparire con abiti donneschi in Teatro* (il che troppo „ indecente ad uomini Religiosi, si dee confessare) e di spacciar anche *mercì „ proibite* in qualche allegro intermezzo con *rendersi poi ridicoli e dileggiati* „ presso gli spettatori Secolari: Il Chiostro è, o dovrebbe essere *Teatro di pe„ nitenza*, e di ritiratezza, specchio d'ogni virtù al guardo de i Popolari „. Hæc serio expendat historicus & Canonista novissimus, serioque meditetur, a Cl. Muratorio Comœdiarum, atque Tragœdiarum, quæ repræsentantur in Claustris notionem; atque detestatiouem exhiberi.

VII. Pag. 82. Nimis impudenter, & ignoranter Auctor obtrudit abusus, qui serpere Romæ possunt. Leges, quæ Romæ pro morum reformatione rogantur; non hominum undique huc confluentium vitia consulat. Quæ de Juvenum Collegiis narrat, aut falsa sunt, aut vitiosa. Præterea, numquid, quæ juvenibus laicis permittuntur, Dei Sacerdotibus, & quidem Cœnobitis expediunt?

Fraude

Fraude indigna abutitur pag. 121. piissimi viri *P. Pauli Segneri* auctoritate ad honestanda Claustralium Theatra. Tempestive vero in sui patrocinium adscisciт *pag.* 122. seu ultima, libellum *Nicolai Barbieri*, inquiens: *Voi potrete leggere quel librettino da me donatovi, che porta per titolo:* „La supplica ricorretta „ ed ampliata: Discorso famigliare di Niccolò Barbieri detto Beltrame„ *nel qual libro l'Autore senza valersi di autorità veruna, con la sola ragione graziosamente, e ad evidenza dimostra la verità.*

VIII. Nicolaus Barbieri dictus *Beltrame* famosus Histrio fuit, & caussam propriam Histrionicam oravit. Quemadmodum Historicus Canonista Patres, Theologos, & Canonistas, quos ad confirmandam suam Theatralem, & erroneam opinionem, aut rara inscitia, aut fide minus sincera adulteravit, & in pravos sensus detorsit, ita Histrionem *Beltrame* sincere, & fide bona sibi in Patronum adducit. Et sane quis est, qui suam defendere professionem & artem sive honestam, sive turpem non studeat? Sed derelinquamus hunc Historicum Canonistam sub patrocinio sui Histrionis *Beltrame*. Nec enim fusius cetera, quæ in suo opusculo penitus disparata congessit, refellere convenit, cum seipsis labantur. Utinam Auctor iste retractare erroneam doctrinam, suumque libellum perpetuis addicere flammis velit, ut suæ consulat æternæ saluti. Quod ut efficacius præstet eidem meditanda subjicio, quæ adversus Theatra *lib. 6. de Gubern.* scribit Salvianus. *In Spectaculis quædam apostasia fidei est, & a symbolis ipsius, & cælestibus Sacramentis lethalis prævaricatio. Quæ est enim in baptismo salutari prima Christianorum confessio? Qua scilicet, nisi, ut renuntiare se diabolo, ac pompis ejus atque spectaculis, & operibus protestentur? Ergo spectacula, & pompæ, etiam juxta nostram Professionem opera sunt diaboli. Quomodo, o Christiane, spectacula post baptismum sequeris, quæ opera esse diaboli confiteris? ... Et quid plura? Credo, inquis, in Deum Patrem omnipotentem, & in Jesum Christum filium ejus. Ergo primum renuntiatur diabolo, ut credatur Deo, quia qui non renuntiat diabolo, non credit Deo: Et ideo, qui revertitur ad diabolum, relinquit Deum; diabolus autem in spectaculis est, & pompis suis, ac per hoc cum redimus ad spectaculum, relinquimus fidem Christi.* Si hæc adversus Christianos Theatra frequentantes scripsit Salvianus, quæ non dixisset adversus Cœnobitas Mimos, & Mimas agentes?

IX. Gratiæ tamen Deo referendæ sunt, quod præclarissimus Superior quidam Cœnobita sanioris doctrinæ vindex, & morum integritate ornatissimus, occasione præfati libelli, re serio expensa, Theatrum intra Claustrum erectum demoliri penitus curavit, atque a suo Cœnobio Comicas repræsentationes prorsus exterminavit. Quo solo facto validius & efficacius quacumque Dissertatione, & oratione, dictum libellum, & alia id genus commenta omnino profligavit. DIS-

DISSERTATIO TERTIA

DE

PRESBYTERIS PERSONATIS

PRÆLOQUIUM.

ALterum Divini furoris, atque vindictæ in humanum genus argumentum eo funestius, atque horrendius, quo Presbyteros, Clericosque sacris initiatos spectat, exponendum deliberavi. Quod in ipso sacro cœtu flagitia serpant dolendum, sed minime mirandum est, cum ipsi Deo sacrati Viri carne originalis culpæ labe inquinata constent, & in Apostolico Collegio unus repertus Judas fuerit. Verum quod Sacerdotes Populorum Magistri, Evangelicæ legis interpretes, intercessores Christum Jesum inter, & Populum, dicant malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, hoc est tremendissimum cælestis vindictæ flagellum expressum ab *Ezech. cap.* 26. clamante, *Conturbatio super conturbationem veniet, & auditus super auditum, & quærent visionem de propheta, & lex peribit a Sacerdote, & Concilium a senioribus*. Ipso Bacchanalium tempore, quo dæmones ultimas exercent in animas Christi sanguine redemptas vires, & furorem, Sacerdotes Dei, qui contra rugientem leonem vigilare, fideique scutum sumere deberent, larvas a Diabolo, non a Deo invectas sumunt, Theatra adeunt, & spectaculis assident. Et hanc corruptelam ipsis sacrilegam exercent, ceu honestum solatium, & licitam recreationem, quin nec tantillum sibi eam vitio vertant. Quod cæcitatis portentum quam sit terribile, ut percipias, illud in antecessum pro certo habeas, omnes Patres, sacros Canones, Theologos omnes, ipsos Casuistas benigniores damnare Presbyteros personatos in publicum prodeuntes peccati mortalis. Verumne hoc? Verissimum. Quam facti veritatem, adductis Dianæ, Bonaccinæ, Trullenchi, & aliorum Casuistarum laxioris Ethices testimoniis infra demostrabo. Et qui fieri malum potest, inquis, ut vel ipsi Sacerdotes honestum reputent, quod omnium sapientum consensu scelus est? Miraris? Obstupescis? Scripturam sanctam legito, & invenies hoc esse cæcitatis formidandum supplicium, quod jam indicavi. Audi c. 29. Isaiam. *Quoniam miscuit vobis Dominus Spiritum soporis, claudet oculos vestros: Prophetas, & Principes vestros,*

qui vident visiones operiet, & erit vobis visio omnium sicut verba libri signati, quem cum dederint scienti litteras, dicent: lege istum; & respondebit: non possum. Legent fortassis & librum hunc meum, sed illum ut immanis rigoris plenum ridebunt, despicient. Quæ omnia luculentius confirmant, quod dixi, cæcitatis nempe caliginem vel ipsius Christianismi Sacerdotum aliquorum mentes obscurare. Expergiscimini ergo viri fratres, & in lucem veritatis mentes intendentes serio expendite, quæ ad vestram utilitatem, atque ad ordinis Clericalis ignominiam auferendam sum dicturus.

CAPUT I.

Peccant mortaliter Presbyteri, qui Clericali veste posita, laicorum vestes induunt, & vultu larva abscondito, discurrunt per vicos, & plateas, Theatra adeunt, ludentibus, & choreas agentibus spectatores adsunt.

I. JAM ab anno 1736. dissertationem edidi de Regularibus personatis, & paulo post Appendicem *Disciplinæ Apostolicæ monasticæ* adjeci adversus Clericos sæculares larvatos. Hanc secundam paucis perstrinxeram: idcirco lubet nunc secundo recognoscere, & fusius idem illustrare argumentum.

II. Cum autem de Presbyteris personatis sermo instituitur, in quæstionem minime revoco, fortuitos quosdam, rarosque eventus, in quibus aut necessitas tuendæ vitæ, aut alia gravis, & urgens caussa licitum Presbyteris larvarum usum efficere, aut saltem a gravi culpa excusare temporis brevitas valet. Sed id investigamus, peccent ne mortaliter Presbyteri, & Clerici sacris initiati, qui necessitatis caussa sublata, larvati incedunt?

III. Conclusio adfirmans communis est, & invictis rationum momentis evincitur. Prima autem, & potissima ratio ab ipsa Sacerdotali dignitate repetitur. *P. Hieronymus dal Portico* Congregationis Matri Dei, qui hanc Provinciam erudite, & docte lingua vernacula illustravit, exhausitque, indicatam rationem Sacerdotis dignitati insitam fuse exponit, eamque ceteri quoque Theologi, & Patres omnes altius inculcant.

IV. Penes ipsas barbaras, & superstitiosæ Religionis nationes Sacerdotium summo semper in pretio habitum fuit. Christianæ professionis Presbyteros Tertullianus *lib. Scorpiac. cap. 9. appellat Hæreditarios discipulos; & Apostolici seminis frutices.* S. Joannes Chrisostomus *lib. 3. de Sacerd. cap. 3.* inquit: *Sacerdotium in terris peragitur, sed in rerum ordinem, classemque Cælestium referendum est.* Sacerdotes Magistri, & Patres sunt Christiani Populi. Ipsi secundum Christum Jesum instituti sunt mediatores Deum inter, & homines, ut Aposto-

Apostolus Paulus 2. *Corinth. cap.* 5. ait: *Dedit nobis Ministerium reconciliationis. Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur*. Nulla sive Regum, sive Imperatorum potestas cum Sacerdotum sublimitate comparari ullo modo potest. Immo S. Bernardus *Ser. ad Past.* & S. Chrisostomus *lib. 3. de Sacerd. cap.* 5. hæc habent. *Prætulit vos Deus Regibus, & Imperatoribus: prætulit Angelis, & Archangelis, prætulit Dominationibus*. Paucis verbis præ ceteris Patribus incredibilem Sacerdotis excellentiam, & potestatem exponit in *psal.* 37. *conc.* 2. S. Augustinus, & in Sacerdotum manibus Filium Dei incarnari quodammodo asserit. *Vere veneranda Sacerdotum dignitas, in quorum manibus Dei Filius velut in utero Virginis incarnatur*. Quid plura? Potestas illa, quæ Deo soli convenit, peccata nempe condonandi, collata Sacerdotibus est: *Quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt*. Quam facultatem recogitans Chrisostomus *Lib. 3. de Sacerd.* 1. 4. exclamat: *Quænam obsecro potestas hac una major esse queat? Pater omnimodam potestatem dedit filio: Ceterum video ipsam omnifariam a Deo filio Sacerdotibus traditam*. Tribunal Dei in Cælis, & Sacerdotum in terra unum quasi efficitur. Et quemadmodum Christus humanam sibi copulavit naturam, ut instrumentum universæ sanctificationis peccatorum: ita Sacerdotes evexit, ut essent peculiaria instrumenta criminum remittendorum, animarumque Divina gratia sanctificandarum. Quis meditari tam excelsas, Divinasque dotes valet, quin gradum Sacerdotalem demisso animo suspiciat, & veneretur?

V. Hinc Patres, & Theologi omnes colligunt, Sacerdotum incessum, gestus, vestitum, & actiones respondere sublimi dignitati debere. *Ideo cunctos* (inquit Lib. 2. ad Eul. Cath. Salvianus) *qui Sacri Altaris suggestu eminent, tantum oportet excellere merito, quantum gradu. Nihil enim est turpius, quam excellentem esse quemlibet culmine, despicabilem vilitate*. Et S. Leo Papa *Cap.* Omnium *dist.* 32. scribit. *Tam excellens est Sacerdotum electio, ut quæ in aliis Ecclesiæ membris non vocantur ad culpam, in illis tamen habeantur illicita*. Et innumeris aliorum Patrum testimoniis missis, ipsum Concilium Tridentinum *Sess.* 22. *Cap.* 1. inquit. *Levia etiam delicta, quæ in ipsis maxima essent, effugiant*.

VI. Quis nunc continere se valet, quin exclamet: Presbyter persona tam gravis, tam sancta, tam excellens, Sacerdotali veste posita, & dignitate sua occultata, laicorum vestes inducit, larvas sumit? Cur? Ut Bacchanalium præstigiis delectetur, ut ludentium interesse mensis, ut spectare comœdias, choreas,

thoreas, & insanientis mundi, & paganicæ superstitionis spectacula valeat? Mane ad Sacrum Altare ipsum Filium Dei, cujus sustinet vices, Æterno Patri offert in peccatorum remissionem, atque, ut Deo homines reconciliet, propitiamque reddat infinitam Dei Clementiam: Post meridiem vero, tam Divina, & præstantissima dignitate neglecta; insignia Mundi, & ne dicam Diaboli sumit, & cum laicis, dissolutoque populo larvatus spectaculis assistit, mulierculas virosque conversantes, & sub impudica duella exercentes delectabundus prospectat? Mane Deo, sero Mundo, & Satanæ pompis suum offert obsequium! Sola assuetudo, & familiaritas efficit, ut absque horrore maximo tam horrendissima spectari monstra valeant, & tantum non laudari. Quamobrem clamat S. Augustinus. *Væ peccatis hominum! Quæ sola inusitata exhorrescimus, usitata vero, pro quibus abluendis Filii Dei Sanguis effusus est, quamvis tam magna sint, ut omnino claudi contra se faciant Regnum Dei, sæpe videndo omnia tolerare, sæpe tolerando nonnulla etiam facere cogimur. Enchirid. cap.* 80. Ex summa igitur, & manifesta larvarum contrarietate cum Sacerdotali dignitate, & sanctitate gravitas peccati mortalis evidenter colligitur.

VII. Auget peccati malitiam in Sacerdotibus larvarum usus, quod ludibrio, & derisioni gradum Presbyteralem, & Ecclesiasticum statum exponat. Dictum supra est, Sacerdotalem gradum eminere supra ipsam Regiam excellentiam. Differunt vero, quod regalis dignitas sua habeat fulgida insignia sensibus obvia, subditorum nempe obsequia, ministrorum, servorumque magnificum, & refulgentem apparatum. Sacerdotalis majestas spiritualis est, & sensibus occulta. Extrinsecus se prodit unice gravitate morum, sanctitate vitæ, virtutum exercitio. Hæc sunt, quæ sacerdotibus obsequium, reverentiam, & venerationem conciliant. Contra, si mores corrupti fuerint, si mundi spectaculis, & oblectamentis se se immisceant, tum in contemptionem, & despectum veniunt Populi Christiani. Hinc Concilium Tridentinum *Sess.* 14. hæc statuit. *Moneant Episcopi Clericos suos, ut conversatione, sermone, & scientia Dei populo præeant, memores ejus, quod scriptum est: Sancti estote, quoniam ego Sanctus sum; & juxta Apostoli vocem: nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum, sed in omnibus se exhibeant sicut Dei ministros.* Hæc est S. Pauli Apostoli, hæc omnium Conciliorum, & Patrum doctrina. Brevitatis caussa sola S. Ambrosii verba ex *lib.* 3. *Epist.* ad Irenæum transcribo. *Vides nihil in Sacerdotibus plebeium requiri, nihil populare, nihil commune cum studio, atque usu, & moribus inconditæ multitudinis. Sobriam a turbis gravitatem, seriam vitam, singulare pondus dignitas sibi vindicat Sacerdota-*

dotalis: Quomodo enim potest observari a populo, qui nihil habet secretum a populo, dispar a multitudine? Quid enim in te miretur, si sua in te recognoscat? Si nihil in te aspiciat, quod ultra se inveniat? Si quæ in se erubescit, in te, quem reverendum arbitratur, offendat? Supergrediamur igitur plebejas opiniones, & strata quædam gregalis Conversationis, ac detritæ via orbita declinemus, ac vulgaris semitæ solum, quam currit ille, cujus vita levior cursore: Sed quæramus nobis viam inaccessam sermonibus insolentium, inviam operibus imperitorum, quam nullus maculosus deterat.

VIII. Quid, si non modo populus Presbyteros sanctiores, sed contra corruptiores populi mores sectantes videret! Quodnam tunc scandalum, quæ status Ecclesiastici contemptio, quæ animarum ruina, qui ad flagitia graviora ausus si populorum Magistri, Doctores, & Spirituales medici tempore bacchanalium, quando Dæmon, & mundus directe aggrediuntur Christianæ Religionis sanctitatem, suaque validiora ad castitatem deturpandam arma tractant, insanienti multitudini, & solutioris vitæ Laicis misceantur? A quo tam corrigi errantes, a quo sanari infirmi possent, si leprosi sunt medici ipsi?

IX. Musitant Sacerdotes nonnulli, quos ipsemet audivi, populum grave subire scandalum, si Presbyteros Clericali veste indutos spectaret aut per plateas vagari, aut spectaculis, comœdiis, theatrisve interesse. Quare ut offendiculum evitent, sacra veste posita, larva suum statum occultant. Næ hæc robusta ratio? Scandalum patitur populus Christianus, cum Sacerdotes recensitis oblectamentis, spectaculisque adesse conspicit? Ergo spectacula ista, & solatia ipsius turbæ populique Christiani communi sensu Sacerdotibus illicita & interdicta reputantur. Scandalum suffert Christianismus, si videat Clericos Sacris initiatos frequentare Theatra, & Comœdias spectare, choreas, & ludos? Ergo gravius recipit scandalum, dum eosdem videt personatos, vulgo *Mascherati*. Verum haberet, subdunt, si populi id deprehenderent: at ignorant illi, Sacerdotes esse larvatos. Ita ne vero? An populi una voce non clamant? *Il Prete, il Frate in Maschera:* An non sibi illudunt illi, qui existimant hæc occultari laicis posse? An hæc ignorant domestici, vicini, socii, qui vestes porrigunt, aut locant? Ergo ex ore tuo te judico. Scandalum exciperent laici, te fatente, si viderent Presbyteros clericali veste indutos, aut manifeste larvatos adire Theatra, plateas, in quibus spectacula aguntur, domos, ubi ludi, vel choreæ fiunt. At reipsa populi Presbyteros vident, & sciunt ad præfata personatos incedere. Ego Presbyteri larvati incedentes mortaliter peccant.

X. Reponit Marcus Vivaldus in *Append. ad Candelab. Aur. c.* 78. alicubi nullum

nullum perferre scandalum laicos talia conspicientes, *Bononiæ autem* (inquit) *ubi ipsimet laici Clericos ad hoc incitant, dicentes, licet falso, larvarum usum maxime propter Clericos esse inventum, nullum est scandalum*. Hæc est Casuistica argutatio. Hic est Doctor temporis. Alibi quoque circumfertur hæc barbara paraemia. *Mascheræ institutæ sunt pro Pretis, & Fratis*. Pudere deberet rei moralis tractatorem erronea corruptæ plebis axiomata in medium afferre, ut errori velamen aliquod obtenderet. Larvarum usus in Sacerdote, natura sua, scandalum parit, ob maximam cum gradu Sacerdotali oppositionem. Quod autem hic, aut alibi scandalum sequatur nec ne, per accidens est. At propterea a gravi crimine liber est Sacerdos personatus.

XI. Quæ hactenus dicta sunt luculentius confirmantur. Affirmant communiter Theologi, & vel ipsi benigniores Casuistæ, peccare mortaliter laicos qui veste aut Clericali, aut Monachali personati publice incedunt. Quam sententiam docent Sylvester *v. habitus*. Et post ipsum, Comitolus, Ricciullus, Navarrus, Fumus, Corradus, Rodriquez, Corduba, Portellus, VVigandt, Bordonius, Lezana, Barbosa, Naldus. Hi omnes docent. *Habitum Religiosum deferens personatus, seu larvatus, vulgo* Mascherato, *peccat mortaliter*. Quid plura? Non modo communis est doctrina hæc penes Theologos & Casuistas; sed vel ipse Imperator Justinianus in sua celebri authentica *de* 55. *Epist. tit.* 15. 44. hæc decernit. *Omnibus itaque generaliter in sæculari vita conversantibus, & maxime theatralia exercentibus, nec non prostantibus interdicimus uti schemate Monachi, aut Monasticæ, aut* Asceteriæ, *aut cujusvis personæ hujusmodi, imitari schema, scientibus universis præsumentibus, aut uti tali schemate, aut imitari, aut illudere in quacumque Ecclesiastica Disciplina, quia & corporalia supplicia sustinebunt, & exilio tradentur*.

XII. Cur vero peccant Laici Religiosa veste larvati incedentes? Quia habitum Sacrum, & Religiosum profanant, contemnunt, & derisioni exponunt atque ludibrio. Eccur tantus Religiosæ vesti honos debetur? Quia Tessera est, & insigne gradus Sacerdotalis. Ergo gravius perpetrat scelus, qui ipsam Sacerdotalem personam larvis induit, eamque deturpat, infamatque. Vestis Religiosa sacra, & venerabilis est propter Characterem, & gradum Sacerdotalem: Sacratior itaque & respectabilior est ipsa persona præsbyteralis indelebili insignita Charactere. Quid? Majori ne honore, & veneratione digna erit vestis, quam persona deferens vestem? Peccat mortaliter, qui vestem in larvam assumit; & non peccabit mortaliter, qui ipsam personam larvatam efficit? Argumentatio luculentissima communis est inter Theologos. Duorum tantum verba transcribo. Celebris Jesuita P. Paulus Comitolus; *Resp. Mor. lib.* 6. *q.* 28.

hæc

hæc habet: *Profanis hominibus personatos prodire Religioso habitu est noxa mortifera, ut Sylvester, Angelus &c. Quia magna est irrisio Dei in Sanctis suis; ergo multo magis tum Clerici, tum Monachi peccant, qui habitu perridiculo, & summe indecoro Sacrorum Ordinum, quorum instituta sequi debent, sanctitati, & Dei optimi Maximi, ac Sanctorum gloriæ insignem contumeliam imponunt*. Ricciullus Episcopus Cosentinus, *lib. 4. cap. de spect. pub.* Similia scribit: *Si laicus citra crimen non potest induere per jocum vestes personæ Ecclesiasticæ, uti Doctores passim affirmant; equidem multo minus licet eisdem Ecclesiasticis larvis uti: quia ubi prohibetur figura, multo magis censetur prohibitum figuratum*. Vestes Religiosæ insignia sunt Ordinis Sacerdotalis, & status Religiosi. Sacerdotes referunt personam summi Sacerdotis Jesu Christi, quem mane offerunt ad Altare Æterno Patri, ut propitium illum reddant plebi: Ergo tanto sceleftius peccant Sacerdotes personati, quanto eminentius vestibus sacris præstat summum Sacerdotium.

C A P U T II.

Auctoritate sacrorum Canonum demonstratur, Presbyteros larvatos prodeuntes peccare mortaliter.

I. Antequam antiquos Canones refero, animadvertam oportet, larvarum usum apud Christianos saltem, ita priscum non esse. Nam Joannes Vives, qui scripsit sæculo sexto decimo ineunte, *lib. de Christ. femin. institut. tit. de salt. inquit*, *Inventus est mos, non ita pridem, ut viri, & feminæ personati urbem totam circumsistent saltantes per celebres domos ... atque huic ludicro ita aliqui sunt dediti; at nihil affirment esse paris oblectamenti, quam eum in modum capite circumvoluto, domos circumire*. Polydorus Virgilius *lib. 5. de inv. rer. cap. 1.* testatur suo tempore hanc corruptelam Angliam non penetrasse. *Una omnium Regionum Anglia Personatas belluas hactenus non vidit, nec quidem vult videre: quando apud Anglos in re hac præ ceteris sapientiores lex est, ut capitale sit, si quis personam induerit*. Hanc corruptelam in Gallia obtinuisse seculo XVI. exeunte narrat Thieres *de lud. cap. 25.* Quare ab antiquis Canonibus expectandæ non sunt expresse larvarum prohibitiones. Principia tamen constituunt, unde evidenter tantæ corruptelæ proscriptio inferatur.

II. Martene *lib. 5. cap. 7.* Christianus Lupus in *notis ad Can. 14. Concil. 7. General.* Ludovicus Thomassinus *par. 1. lib. 2. cap. 37. de vet. & nov. Discip.* innumeros Canones referunt, quibus severe præcipitur Clericis, ut & tonsuram, & ve-

& vestes Ecclesiastico statui præfinitas, & a laicalibus distinctas publice deferant. Paucos ego colligam. *Caus.* 21. *Can.* 5. *q.* 4. hæc jubentur. *Præcipimus, ut tam Episcopi, quam Clerici in statu mentis, in habitu corporis, Deo & hominibus placere studeant; & nec in superfluitate, scissura, aut colore vestium, nec in tonsura intuentium, quorum forma, & exemplum esse debent, offendant aspectum: sed potius quod eorum deceat sanctitatem præferant. Quod si moniti ab Episcopo, emendare se noluerint, Ecclesiasticis careant beneficiis.*

III. Concilium Romanum sub Zacharia Summo Pontifice *cap.* 8. hæc decernit: *Si Clericus, & Monachus comam laxare præsumpserit, anathema sit.*

IV. Concilium Tolosanum anno 1119. celebratum similia præscribit. *Si quis Ecclesiasticæ Militiæ titulo insignitus, Monachus, & vel Canonicus, aut quilibet Clericus primam fidem irritam faciens, retrorsum abjerit, aut tamquam Laicus comam nutrierit, Ecclesiæ communione privetur.*

V. Severiores infligit pœnas Concilium Eboracense anno 1194. celebratum in Clericos nutrientes comam his verbis. *Clerici, qui ab Episcopo coronam susceperunt, Tonsuram habeant, & coronam: quam si habere contempserint, ad hoc beneficiorum, si quæ habent, privatione cogantur.*

VI. Qua lege sacri Canones nutrire comam vetant, eadem laicales vestes induere prohibent. Concilium Romanum anno 743. celebratum inquit: *Episcopi, Presbyteri, Diaconi sæcularibus vestibus non utantur ... Quia sicut mulier non velato capite deturpat caput suum juxta Apostoli vocem: ita Sacerdos sine operimento deturpat Sacerdotium suum: quod si temere præsumpserit contra statuta agere, communione privetur.*

VII. Concilium Viennense sub Clemente V. habitum, hæc præcipit. *Quoniam qui abjectis vestibus proprio congruentibus Ordini alias assumere, & in publico portare, rationabili caussa cessante præsumit, professorum illius ordinis prærogativa se reddit indignum; præsenti constitutione sancimus, quod quicumque Clericus virgata, vel partita veste publice utetur, nisi caussa rationabilis subsit, si beneficiatus extiterit, per sex menses a perceptione fructuum beneficiorum, quæ obtinet, sit eo ipso suspensus. Si vero Beneficiatus non fuerit, in sacris tamen ordinibus citra Sacerdotium constitutus, per idem tempus reddatur eo ipso inhabilis ad Ecclesiasticum beneficium obtinendum. Dignitatem vero, personatum, seu Beneficium aliud obtinens, cui cura immineat animarum, nec non ceteri in Sacerdotio constituti, ac Religiosi quilibet, quos oportet per decentiam habitus extrinseci morum intrinsecam honestatem ostendere, si præterquam ex rationabili caussa publice vestem ferant hujusmodi, aut infulam, seu pileum lineam publice portent in capite; sint eo ipso, beneficiati videlicet a perceptione fructuum benefi-*

Beneficiorum, quae obtinent, suspensi per annum; ceteri vero Sacerdotes, & Religiosi quilibet, per idem tempus reddantur inhabiles ad quodcumque beneficium Ecclesiasticum obtinendum.

VIII. Concilium Tridentinum, ut plura priora omittam *Seff. 14. cap. 6.* haec definit: *Tanta autem hodie aliquorum inolevit temeritas religionisque contemptus, ut propriam dignitatem, & honorem clericalem parvipendentes, vestes etiam deferant publice laicales, pedes in diversis ponentes, unum in divinis, alterum in carnalibus. Propterea omnes Ecclesiasticae personae, quantumcumque exemptae, quae aut in sacris fuerint, aut dignitates, personatus, officia, aut beneficia qualiacumque Ecclesiastica obtinuerint, si postquam ab Episcopo suo, etiam per Edictum publicum, moniti fuerint, honestum habitum clericalem illorum Ordini, & dignitati congruentem, & juxta ipsius Episcopi Ordinationem, & mandatum non detulerint, per suspensionem ab ordinibus, ac officio, & beneficio, ac fructibus, redditibus & proventibus ipsorum beneficiorum hujusmodi, coerceri possint, & debeant.*

IX. Rursus idem Tridentinum, *Seff. 22. cap. 1.* haec alia adjicit: *Nihil est, quod alios magis ad pietatem, & Dei cultum assidue instruat, quam eorum vita, & exempla, qui se Divino Ministerio dedicaverint: cum enim a rebus saeculi in altiorem sublati locum conspiciantur, in eos tamquam in speculum reliqui oculos conjiciunt, ex iisque sumunt, quod imitetur. Quapropter sic decet omnino Clericos in sortem Domini vocatos vitam, moresque suos componere, ut habitu, gestu, incessu, sermone, aliisque omnibus rebus, nihil nisi grave; modestum, ac religione plenum praeseferant.*

X. Gravis temeritatis reos Concilia, praesertim Tridentinum, damnant Sacerdotes, qui neglecta clericali veste, laicales, quae vanitatem, pompam, fastumque produnt, induere non erubescunt. Cujus igitur culpae, sontes erunt, qui non modo laicas Christianorum vestes, sed ipsas vanas, & superstitiosas ethnicae impudentiae vestium formas sumere, eisdemque operti publica subire loca non reformidant? Beneficiorum fructibus privant beneficiatos: inhabiles ad Sacerdotium Diaconos Concilia declarant, qui insignia Clericatus non explicant, dum in publicum prodeunt. Qua igitur poena plectendi illi sunt, qui Paganorum insignia praeferunt? Si uno pede Caelum, ut inquit Tridentinum, altero terram calcant Sacerdotes, qui minus quam decet statum Ecclesiasticum, vestiunt: ambobus sane pedibus viam inferni inambulant, qui occultata vultus imagine a curatore Deo impressa, larvas a Daemone excogitatas propriis vultibus superimponunt.

CAPUT III.

Posteriores Synodi declarant peccare mortaliter Presbyteros personatos, dum eosdem gravissima excommunicationis, vel suspensionis pœna mulctant.

I. ANtiquiores Canones, & Concilia larvarum non meminere, quia tanta adhuc corruptela non inoleverat, ut supra indicavi. Invecto abusu posteriores synodi non cessarunt gravissimis coercere pœnis Clericos personatos. Ex plurimis synodorum decretis adversus presbyterorum larvas pauca colligam.

II. S. Franciscus Salesius in sua Synodo, ut refert Baptista Zier *tract. de lud. cap.* 25. hæc ex lingua Gallica, & Latine reddita contra personatos Clericos decernit: *Si Clerici forent adeo proprii status immemores, ut personati prodirent, incurrent ipso facto excommunicationem, cujus absolutionem nobis reservamus.*

III. Celeberrimus Godeau Episcopus Virenensis in sua synodo *tit.* 1. *cap.* 4. *num.* 3. eamdem Excommunicationis pœnam tulit in Clericos personatos. *Les Ecclesiastiques* (inquit) *qui iront en masque encoreront l'excommunication ipso facto, dont Nous reservons l'absolution a Nous seuls.* Quæ latine versa hoc significant: *Ecclesiastici, qui larvati incedent, ipso facto excommunicationi obnoxii erunt, cujus absolutionem nobismetipsis reservamus.*

IV. Joannes Lucidus Cattaneus Episcopus Mantuanus in sua synodo anno 1679. celebrata, ultra excommunicationem mulcta pecuniaria Clericos personatos plectit: *Quicumque Clericus, qui larvatus, seu personatus incesserit, ultra excommunicationis incursum xx. aureorum insuper pœna plectetur.*

V. Ildefonsus Columna Episcopus Barchinonensis in synodo habita anno 1600. *Tit. de vit. & honest. Cleric.* sequentia statuit: *Nullus Clericus post hac exerceat saltationes, aut choreas, neque larvatus incedat sub excommunicationis pœna.*

VI. Hieronymus Giovanelli in sua synodo Sorana anno 1641. hæc decrevit: *Choreas exercere, personatos incedere ... hæc omnia Clericis prohibemus ... sub pœna, pro prima vice carcerationis per mensem; quod si iterum moniti non desistant, pœnam excommunicationis ipso facto incurrant.*

VII. Georgius Bolognetti in synodo celebrata anno 1545. *tit. de vit. & honest. Cleric.* has pœnas imposuit Clericis personatis. *Clerici cujuscumque gradus, & Ordinis sint, larvati, seu personati non incedant, sub pœna pro prima*

prima vice carcerationis per mensem ; quod si iterum moniti non desistant plectentur aliis pœnis gravioribus etiam excommunicationis, pro arbitrio nostro.

VIII. Synodus 9. Faventina a Cardinali Rossetti celebrata *pag* 4. *c.* 1. *num.* 10. hæc habet. *Larvatos seu personatos incedere , ac tripudia cum mulieribus ducere ... Clericis prohibemus sub pœna suspensionis nobis reservatæ ipso facto incurrenda constitutis in sacris.*

IX. In synodo Tortonensi ab Episcopo Carolo Francisco Ceva anno 1690. habita *cap. de vita , & honest. Cleric.* hæc decernuntur : *Imponimus pœnam suspensionis nobis reservatæ Clericis in sacris constitutis , si larvata facie incedere ausi erunt.*

X. In Synodo Pisaurensi anno 1690. ab Episcopo Alexandro Avio habita *cap. de vit. & honest. cleric.* suspensionis pœna Clericos personatos plectit : *Non relaxat animos , sed corrumpit Bacchanalium turpitudo : ideo Clerici, si in sacris fuerint constituti , larvati non incedant sub pœna suspensionis nobis reservatæ ipso facto incurrendæ, & si fuerint in minoribus quinque aureorum.*

XI. Synodus Florentina anno 1691. *Nullus Clericorum quocumque prætextu audeat e domo exire larvatus , seu personatus , sub pœna suspensionis ipso facto incurrenda.*

XII. Synodus Pisana anno 1708. Sub Episcopo Frosini celebrata : *Nullus Clericorum sæcularis , vel Regularis personatus incedat sub pœna suspensionis ipso facto incurrenda.*

XIII. Synodus Anconitana a Cardinali Ruffi celebrata *p.* 3. *c.* 1. hæc decernit : *Turpe & intolerabile est , Ecclesiasticos tempore bacchanalium personatos incedere , vel larvam induere ; si quis igitur in his depræhensus per legitimos testes convictus fuerit pœna carceris formalis , vel aliis ad nostrum arbitrium mulctabitur.*

XIV. Synodus Neapolitana anno 1680. a Cardinali Caraccioli habita : *Clerici personati , idest cum Maschera tempore Bacchanalium non incedant , sub pœna carceris formalis per bimestre prima vice , & aliis nostro arbitrio infligendis.*

XV. Synodus Pistoriensis ab Episcopo Carolo Visdomini celebrata : *Præcipimus , ut Clerici omnes nullo modo personati incedant ; quod si Clerici in sacris Ordinibus constituti , personati incedere ausi fuerint ipso facto per decem dies sint a Divinis suspensi.*

XVI. Synodus Ravennatensis a Cardinali Petro Aldobrandini celebrata : *Clerici non ducant choreas, neque larvati , seu personati incedant sub pœna suspensionis ipso facto incurrenda.*

XVII. Synodus Fesulana anno 1720. sub Ludovico Maria Strozzi habita: *Suspensionis pœnæ ipso facto obnoxios declaramus quoslibet Clericos, qui larvati, aut personati incesserint*.

XVIII. Synodus Volaterrana anno 1724. quam habuit Ludovicus Pandolfinus: *Meminerint Clerici non posse sine lethali culpa larvatos incedere: ideoque sub pœna a nobis taxanda, & locis piis applicanda omninò prohibemus*.

XIX. Synodus Cortonensis anno 1731. ab Episcopo Ludovico Gherardi congregata: *Clerici non incedant personati: Meminerint se non posse sine lethali culpa larvatos incedere*.

XX. Communis est Theologorum sententia, pœnas adeo graves, præsertim excommunicationis ferri minime posse ob culpam levem. Communiter omnes ad excommunicationis pœnam ipso facto incurrendam requirunt peccatum mortale. Plures ex laudatis synodis excommunicationis pœnam infligunt Sacerdotibus larvatis, aliasque pœnas pecuniarias adjiciunt. Aliæ synodi suspensionis pœnam imponunt, & carceris supplicium. Aliæ denique perspicue declarant mortaliter peccare Clericos personatos. Quid amplius ad manifestam, & evidentem sententiam requiritur? Plurimas alias synodos colligere potuissem, quas brevitatis caussa prætereo.

CAPUT IV.

Benignorum Theologorum communi Sententia peccati mortalis damnantur Clerici personati incedentes.

I. In laudata appendice jam pridem a me edita aliquos dumtaxat citavi Theologos, & laxiores etiam Casuistas. Plures nunc dabo, ut larvatis Presbyteris omne elabendi effugium præcludam. Superfluum revera foret post tot canones, tot Synodorum decreta, suffragia advocare benignorum Casuistarum. Verum, quia ii, qui nostri corruptissimi sæculi mores, novasque vivendi corruptelas honestare conantur, ad Casuistarum, quos benignos vocant, asylum se recipiunt, plus istis, quam Conciliis, & Patribus suas fidentes animas, lubet & hac quoque parte illos revincere. Omnes quippe laxiores Casuistæ peccati mortalis damnant Presbyteros personatos in publicum prodeuntes. Et ne gratis asserere hoc videar, testimonium adduco Marci Vidal, qui in laxanda ethice Christiana palmam præripuit ipsi P. Antonino Dianæ. Porro P. Marcus Vidal in sua *Arca Vitali de Stat. Eccl.* hæc testatur: *Doctores fere omnes, quos legi, tractantes hanc quæstionem, sentiunt, & affirmant Clericos incedentes personatos mortifere peccare*. Testimonium istud non modo verum est, sed etiam

etiam ineluctabile. Siquidem Marcum hunc Vidal, qui fatetur omnes Doctores damnare peccati mortalis Presbyteros larvatos, non puduit se se Doctorum torrenti opponere, & ab hac culpa mortali eosdem purgare. Sed illius ausus dignas luit pœnas: cum ejusdem proscripta, ob nimiam laxitatem, doctrina ab Ecclesia fuerit. Vanissima, & ridicularia sophismata hujusce Casuistæ infra rejiciam, nunc testimonia & Theologorum & Casuistarum transcribo.

II. S. Antoninus *p.* 2. *trat.* 3. *cap.* 7. „ Aspicere Chorizantes, saltantes, currentes ad bravium, in palæstra se exercentes, vel hastiludiis, vel aliis ludis; de se non videtur mortale, quamvis vanitas sit, & amissio temporis. Posset tamen ibi esse mortale per accidens, propter aliquod malum superveniens; vel malam intentionem. „ *Clericis etiam & Religiosis talia aspicere magnum peccatum videtur propter scandalum populi. Unde dicitur de Consecratione dist.* 55. *Non oportet, idest non congruit Ministros altaris, vel quoslibet Clericos spectaculis aliquibus interesse: & in capite præcedente dicitur, quod larvas Dæmonum arte se ferri non consentiant.* Sanctissimus Archipræsul magnum peccatum reputat, si Presbyteri vel aspiciant choreas ducentes, & larvatos spectaculis assistentes. Maximum ergo peccatum reputat, si ipsi presbyteri larvati incedant, theatraque adeant.

III. Sylvester Prierates Apostolici Palatii Magister in Sum. *V. ludus*, de Clericis hæc scribit: *Similiter probibetur illis ... ratione honestatis clericalis omnis ludus, in quo ex propria persona facerent ludum in publico, ut saltatio, chorizatio, & hujusmodi: unde esset eis hujusmodi mortale: secus in secreto cum aliquibus domesticis: & similiter interdictus est eis ludus larvalis, quia habitum mutare non possunt, nisi caussa rationabili.*

IV. Joannes Cagnasso in sua summa Tabiena *v. ludus* hæc scribit: *Tertio posset esse mortale ratione loci, vel Personæ .... Larvæ dicuntur deformitates hominum sive per appositiones pellium, sive colorum, & in vulgari dicuntur Maschere, & tales ludi non debent fieri ... per Clericos ubicumque; quinimmo dicit Canon, Clericum non debere interesse istis ludis: immo si Clerico existente in mensa venit Histrio, vel buffo, debet Clericus de mensa surgere, & potius recedere quam ista videre, vel audire, ut in Cap. non oportet de Consec. dist.* 5. Cagnassus hanc summam dicavit Cajetano, cujus verba infra dabo. Scripsit ergo Auctor iste tempore antecedente Concilium Tridentinum, quando disciplina ad extremum collapsa erat. Et tamen peccati mortalis rei judicabantur Clerici sacris initiati, qui vel interessent spectaculis, ludis Mascherarum, & *chorizantium*.

V. Percelebris Jesuita Paulus Comitolus laxioris ethices strenuus oppugnator *lib.* 6. *Ref. Mor. q.* 8. hæc habet. *Semper tum in publicis meis scholis; tum*

tum in privatis responsis professus sum, cunctos Clericos, qui sacris initiati sunt, omnesque Religionis approbatæ professos, sacrum habitum, quem tueri eos oportet, in illum fœdum, qui ludionum, Mimorum, & Lupercorum est, convertentes, culpam æterno supplicio dignam contrahere, & professos Religiosos excommunicationis censura implicari ... Insigni injuria atque dedecore tum Ecclesiasticum Ordinem, tum Divinum Cultum afficere, lethale scelus est: id faciunt omnes, quicumque caput suum sacrum, sacramque personam illa infami larva, & perturpi vestitu dedecorant. Ergo lethale scelus admittunt.

VI. Martinus Navarrus *in Manuali cap.* 25. hæc docet: *Trigesimo tertio: peccant mortaliter Clericus sacri ordinis, Beneficiarius, vel Monachus, qui habitum non gestant, & tonsuram, aut vestes sibi indecentes induunt.*

VII. Bartholomæus Solone in 2. 2. *S. Thom. q.* 5. *a.* 6. *Concl.* 2. hæc habet: *Non desinam admonere Clericos, juxta Angelum, v. Ludus, Ludum larvalem, quem exercent personati, quos Hispane vocamus Mascaras esse Clericis interdictum sub mortali.*

VIII. Antonius Ricciullus Archiepiscopus Cosentinus *de Jure personarum in statu reprobo existentium*, plurima contra larvas scribit, & inter alia hæc quæ sequuntur: *Hæc insaniendi licentia Laicos tantum complectitur, nec Ecclesiasticis personis suffragatur, ne larvarum turpitudine Clericalis honestas deformetur: Qua ratione cum Episcopi maxime omnium teneantur exemplo ceteris esse, merito Justinianus Imperator pronunciavit, Episcopum uti larvis, etiam joci caussa, aut scenicis, atque plebeis spectaculis interesse, rem esse præter communem rerum fidem, & incredibilem: L. certissime §. hæc igitur: & §. Sancimus C. de Episc. audient. Et propterea Mortaliter in omnibus prædictis peccare Episcopum scribunt Cajetanus, Armilla, Sebastianus Medi Hoc idem puto dicendum de Sacerdotibus & aliis in sacris constitutis. Licet enim in eis non possit considerari tanta deformitas, quanta consideratur in Episcopo larvis se tegente, nihilominus & ipsis specialiter est interdictus larvarum usus.*

IX. Verum missis pluribus aliis Theologis, benignorum Casuistarum chorum ducat P. D. Antoninus Diana qui *tom.* 7. *tract.* 5. *Resol.* 6. *pag.* 225. docet: *Non puto recedendum esse a communi sententia Doctorum, nempe Clericos sæculares, & regulares incedentes personatos tempore Bacchanalium peccatum mortale committere.* Serio hæc recogitent Venerandi Presbyteri. Diana ille, qui ut scribit Caramuel in Epist. præmissa ad Theol. Fundam merito dicitur esse Agnus Dei, qui abstulit peccata mundi, in amplissima benignitatis, seu laxitatis Apotheca invenire haud potuit vel unicam distinctiunculam, qua Clericos personatos a peccato mortali eximeret; sed candide testatur, communem

munem

munem Doctorum sententiam eosdem peccati mortalis fontes declarare.

X. P. Antoninus Cortonius *lib. 3. contr. cap. 7. n. 146. Dubitatur, an Clerici incedentes per urbem larvati peccent mortaliter. R. Affirmative cum Diana, propter injuriam status Clericalis, etiam citra scandalum, quia incedere larvate, est incedere immodeste.*

XI. P. Candidus Brognolo, *tract. 3. de stat. & vit. Regul. cap. 6.* inquit: *Quamvis dimissio habitus in se spectata non sit peccatum saltem mortale, immo quandoque nullum, ut dixi resol. 3. quandoque tamen est peccatum mortale, cum scilicet fit cum scandalo aliorum, ex turpi caussa fornicandi, furandi, choreas ducendi, larvis utendi extra claustra. Ex his, & similibus circumstantiis deducitur peccatum mortale, ut docent omnes citati Doctores.*

XII. Cassianus a S. Elia in arbore opinionum v. Larva: *Clerici utentes larvis, etiam sine malo fine, scandalo ... longe probabilius est, quod peccent mortaliter, etiam praescindendo a scandalo, & a quavis mala circumstantia; praesertim si sint in sacris, aut beneficiati. Ratio est, quia natura talis actus repugnat spetialiter statui Clericali.*

XIII. Nicolaus Baldellus *lib. 3. de vit. & pecc. Disp. 32. n. 9.* docet *peccare mortaliter Clericos larvatos etiam praescindendo a scandalo & malo fine, & quavis alia mala circumstantia* (addens.) *Tum solum superfluitas ludi ex inepta laetitia, vel ex animi levitate Clericis est venialis, quando natura actus, quem assumunt non repugnat specialiter statui Clericali, ut notat Cajetanus 2. 2. q. 169. art. 4. §. ad 3. quo tamen modo repugnat si assumant arma, & larvas. Et pro eadem sententia etiam facit idem Cajetanus in summa v. Larvarum usus, ubi ait eum reddi illicitum, non solum ex malo fine, & incongruo tempore, & loco, & modo, sed etiam plurimum id esse pensandum ex conditione personae: quia juventutis licentia est, ut tempore, quo licet insanire, larvas assumunt, & a viris gravibus, quales sunt Ecclesiastici, & praecipue Praelati, valde alienum censetur. Quod idem habet etiam Armilla, v. Larvae, & possunt addi Sylvester, Angelus v. Ludus, ubi docent, ludum larvarum esse prohibitum Clericis, quia non possunt mutare habitum. Si enim ex Tridentino Sess. 14. c. 6. temeritas est, & contemptus Religionis, & propriae dignitatis, & honoris, quod Clerici non semper deferunt vestes suo ordini congruentes, sed aliquando publice portent vestes laicales, & debet id puniri per suspensionem ab ordine, & ab officio, & beneficio: Quanto magis si Larvas assumant, & publice larvati incedant?*

Ratio haec peremptoria est. Peccant mortaliter Sacerdotes si neglecta tonsura, & veste Clericali, vestibus laicorum induti publice incedant, ut ex Tridentino habetur; Gravius ergo peccant, dum larvas, quae sunt insa-

nien-

nientis juventutis, & dissoluti populi, atque Mundanæ stultitiæ insignia; assumunt.

XIV. P. Theophilus Alarius *lib. 2. v. Clericus n. 28. Clericum incedere personatum & ludum larvalem exercere mortale est.*

XV. P. Octavius a S. Joseph interrogatione 1501. *Clericus vel Religiosus incedens personatus, sive larvatus, vulgo Mascherato, peccat ne mortaliter? Peccat mortaliter, & ita tradunt Sylvester &c.*

XVI. Andreas Bertone *lib. de negligentia & remissione part. 2. art. 17. Si omnino illicitum est? quod habitus Clericalis induatur a larvatis per jocum; quia nimis habitus Sanctitas dehonestatur: multo magis si persona Sacerdotis larvam ipsam induat &c.*

XVII. Martinus Bonacina Disp. 2. de rest. q. 3. punct. 1. n. 17. *Quæres utrum Clerici possint ludos larvales facere? Respondeo negative. Dedecet enim personam Ecclesiasticam fictam personam hoc modo repræsentare. Propterea eos tamquam reos mortalis culpæ damnat Angelus &c. nec ipse excusarem a mortali, nisi forte hoc raro facerent, brevi tempore, & absque scandalo. Breve autem tempus hoc loco appellarem unam horam.*

XVIII. Franciscus Monarelli in suo formulario *lib. 1. tit. 9. form. 11. annot. 7. Non debent Clerici incedere cum larva, quia qui hoc facit, lethalis culpæ reus est. Item lib. 2. tit. 15. annot. 2. Præter alias occupationes indecentes Clericis a jure prohibitas subjacent censuræ etiam sequentes, nempe si tempore bacchanalium incedant personati. Nam per Episcopos pœnam excommunicationis imponi potuisse contra illos hæc agentes, declaravit Congregatio Concilii in Mantuana 19. Aprilis anno 1645.*

XIX. Hieronymus Garzia *tract. 1. dist. 2. dub. 2. n. 5.* hæc lingua Hispanica latine reddita docet: *Ad larvas, quod attinet, Armilla & Sylvester defendunt peccare mortaliter Clericum personatum, nisi id præstet ad declinandum aliquod damnum. Hæc opinio nititur* Cap. cum decorem: *& eruitur ex Clementina ubi damnatur Clericus, qui proprium exuit habitum, ut sumat larvam. Et hoc patet, quia actio hæc cedit in grave dedecus Ordinis Sacerdotalis .... Nemo excusat Clericum personatum a peccato mortali.*

XX. Ægidius Trullench *lib. 7. cap. 27. Denique peccat mortaliter Clericus more laicorum larvatus incedens: Dedecet enim Personam Ecclesiasticam fictam personam hoc modo repræsentare: ideoque non excusat eos a mortali Bonaccina.*

XXI. P. Thomas Sanchez *lib. 1. Consil. cap. 8. dub. 28. num. 11.* docet: *Nota quod Clericis, & multo magis Religiosis prohibetur ludus cum armis*

Cap.

Cap. continebatur de homicid. .... Et generaliter prohibetur ratione honestatis Clericalis omnis ludus, in quo ex propria persona facerent ludum in publico, ut saltatio, chorizatio ... Ludus larvalis, quia habitum mutare nequeunt, sine justa caussa.

XXII. P. Adamus Burgaber *Cent. 2. n. 59.* ait: *Narses Clericus Beneficiatus in nuperis Bacchanalibus larvatus per Civitatem incessit, aliisque personatis laicis se jungens post varios jocos exercitos, tandem cum uno eorum rixas excitavit, & insigniter ab eo, licet ignotus, vapulavit. Quaeritur primo, utrum Narses larvatus incedendo per civitatem peccaverit mortaliter. Secundo, utrum percutiens Narsetem excommunicationem incurrerit? Ad primum respondeo Narsetem peccasse mortaliter. Ita Hieronymus Garzia, Barbosa &c.*

XXIII. Martinus VVigandt *tract. 6. Exam. 4. num. 52.* Peccata Clericorum recensens inquit: *Peccant quarto exercendo officia saecularia, ut Advocati in foro civili, Procuratoris, Medici, Mercatoris, Histrionis &c. ludos, choreas faciendo, larvas portando.* Et rursus *tract. 15. exam. 2.* rationem assignat, *quia*, inquit, *caussa principalis, ob quam jura Clericis praecipiunt gestare habitum clericalem, est dignitas, & excellentia Sacramentorum; ut eorum Ministri decenter incedant, velut a plebeis & laicis segregati, ut laici sciant eos prae ceteris honorare. Ergo si Clerici sine justa caussa, & ex mera quasi laicali libidine, non portent habitum Clericalem, quantum est ex parte sua, gravem Sacramentis irrogant injuriam, violando eorum dignitatem, ergo mortaliter peccant.*

XXIV. Gregorius Sairus *lib. 9. c. 12. Quibus addo ex Angelo v. ludus, & Salono, Clericis omnibus interdictum esse ludum larvalem, quem exercent personati sub peccato mortali.*

XXV. Plurimos alios laudare Moralistas possem, nisi veritas reipsa luculentissima esset. Unum addere liceat Scriptoribus Catholicis ex Haeretico Auctore testimonium, ut praevaricationem suam evidentius agnoscant, & sinceris poenitentiae lacrymis detestentur Sacerdotes Catholici illi, quos larvatos incedere non puduit. Itaque Christophorus Henricus de Berger in suo de personis commentario *cap. 4. §. 18.* plurima adversus Clericos personatos congerit, quorum aliqua isthuc transcribo.

XXVI. Inquit enim: „Ad Clericos quod attinet, hos, qui Divinis officiis „ mancipati sunt, ab omni strepitu alienos esse decet. Qui si praetulerint vi-„ tam honestam, & nullo reprehendendam modo, quam Apostoli monita „ postulant (1. Timot. 3. 2. Tit. 1. 7.) populumque decenti industria instru-

„ instruxerint, ut is ad illorum hominum honestatem respiciens multis pec- „ catis abstineat, fore certum est, .ut æterna hominum salus rectius se ha- „ beat, & nobis tribuetur a maximo Deo, & Salvatore Nostro Jesu Christo „ clementia conveniens, ut ait Justinianus (*in l. 34. pr. c. de Episc. Audient.*) „ Quam ob causam Justinianus eadem lege prohibuit, ne Clerici cubos, seu „ tesseras contrectent, nec his ludentes spectent, nec manus, oculos, & aures „ prohibitis ludis polluant, alios ad ea ludicra invitent, aut scenicorum vel „ Thymelitarum spectatores fiant ludorum; aut quæ in Theatris certan- „ tium ferarum fiunt, pugnarum. Quale interdictum etiam extat (*in novel.* „ 123. *cap.* 10. *Auth.* interdicimus *c. de Episc. & Cleric.*) quod factum est „ ante Justinianum ab Honorio, & Theodosio Imperatoribus (*in l.* 17. *c. de* „ *Episc. & Cleric.*) quæ est *l.* 42. *cap. Theodosian. de Epis. & Cleric.*) . . . „ immo adeo horrent Sacra jura larvarum insaniam, ut velint Clericum assi- „ dentem conviviis, superveniente Histrione, de mensa potius surgere, & „ abire debere, quam ejus motus ac gestus videre, aut ipsum audire. Ita „ *Concil. Tolet.* III. (*in Can.* 2. *irreligiosi de consec. dist.* 3.) Quorsum etiam „ pertinet Innocentii III. *Constitutio* (*in c.* 15. 10. *de vit. & hon. Cler.*) „ Clerici Mimis, joculatoribus, & Histrionibus non intendant &c. .... *Ex qui-* „ *bus omnibus satis, abundeque apparet, utroque jure tam Canonico, quam* „ *Civili, pariter ac Divino Clericis, si non diserte, per bonam tamen* „ *satis consequtionem, usum Mascherarum*, esse prohibitum. Quod si *Cle-* „ *ricus* omnem reprehensionis notam vitare, atque sinistram suspicionem de- „ bet, quod si ludis, choreis, cænis, spectaculis abstinere, quod si nisi „ vestitu decenti, & ordini convenienti incedere non licitum: quis vellet „ dubitare, Clericum excludi ab ejusmodi jocis, lusibusque *Mascherarum*? „ *Immo ne monstris larvarum* in solemnitatibus Clerici utantur, satis diserte „ prohibet, Innocentius III. (*in c.* 12. 10. *de vit. & hon. Cler.*) atque in- „ de recte concludunt Zabarella (*in Clem.* 2. *q.* 3. *de vit. & hon. Cler.*) „ Barbosa (*ad Canon. Nullus*, 7. *dist.* 44.) Clericis prorsus interdictas es- „ se larvas, nec personatos illos incedere posse. Idemque sentiunt *Lamber-* „ *tinus* (*de jur. part.* 2. 2. *quæst.* 265.) Belletus *disquis. Cler. p.* 1. *tit.* „ *discipl.Celer.* §. 2. *n.* 7.) & P. Gabriel a S. Vincent. (*Respons. mor. resp.* „ 76. *n.* 1.) Porro Clericos, multoque magis *Regularem professos vitam* jocu- „ latores, atque in scenam, pretii, quæstusve caussa prodeuntes, eidemque ar- „ ti assuetos, infames habendos esse secundum *Fructuosum* tradit *Paciuchellus* „ (*de larvis c.* 6. *pag.* 79. Atque P. Gabriel a S. Vincent. (*Consil. seu res-* „ *pon. var. res.* 73. *n.* 3.) concludit quod Episcopus, ac Sacrorum Antistes nullo

mo-

„ modo licentiam dare valet larvis se tegendis, cum per se malum sit, & Cle-„ ricorum, ac Religiosorum statu indignum. Item quod Religiosi ambu-„ lantes personati, gravissime Deum *offendant, ac incidant in (excommu-„ nicationem) propterea quod dimittant habitum. Paciuchellus (lib. de larv. „ cap 7.)*

„ §. 19. Quamvis autem leges adeo salutares suppetant, atque adeo ipsi Re-„ ligioso hac ratione nihil detrahatur, tamen omnis, qui in terris, Romanum „ Pontificem Ecclesiarum caput venerantibus, Italia præsertim, & Gallia, ver-„ satus est, vel cum venientibus ex regionibus istis collocutus, satis novit, ista „ omnia ibidem parum curari, Clericosque ad unum fere omnes, nihil minus „ cogitare, quam ut Regulas istas observent. Qua de re olim jam questus „ Philbertus Bugnonius (de leg. abrog. lib. 2. Sect. 25.) &c.

„ §. 20. *Inter Potestantes varior est Mascherarum usus.* Quod si tamen in „ aulis Evangelicorum Principum hæc gaudia admittantur, haud facile no-„ stris Clericis, & verbi Divini ministris jure dedecus hoc poterit objici, quod „ personati incedant, vel inter larvatos deprehendantur. Optime enim intelli-„ gunt, quid deceat venerandum hunc ordinem, quantumque suo exemplo pro-„ ficiat, vel noceat.

XXVII. Hæc fusius ex homine Lutherano transcribere volui. Utinam saltem vel ab ipsa natura insitus defendendi propriæ Religionis decorem instinctus revocare Catholicos Clericos ab iis inanissimis fabulis, & corruptelis, quas vel ipsi Hæretici, tamquam Clericali statui infestas detestantur. Ii omnes, quibus vera Catholica Religio cordi est, haud possunt non summopere commoveri, & rubore perfundi, & mœstitia angi, dum talia in Hæreticis legunt. Quoniam hinc discunt, nil fortius Hæreticorum conversionem remorari, quam Catholicorum, & maxime Clericorum pessimos mores. Istorum vitia in errore obfirmant homines a vera devios Religione, cujus tamen veritati nil mali evenire potest ex malitia eorum, qui illam profitentur.

XXVIII. Expergiscantur ergo tandem aliquando Lutherani, qui ob flagitia Catholicorum, & maxime Sacerdotum, utinam paucorum, in nostræ Catholicæ, sanctissimæque Religionis veritatem obganniunt. Si vicem illis redere vellemus, non valde nobis laborandum esset, ut sturpa, sacrilegia, crapulas, & cetera immania flagitia, quæ miraculorum loco, in novæ antievangelicæ Religionis confirmationem, patravit ipsorum Legislator Lutherus, ob oculos poneremus: Non deessent illius sequacium pejora exempla: at nos scimus aliunde Religionis veritatem, quam ab eorum, qui illam profitentur, moribus hauriendam esse. Hinc nostrorum, tum sæcularium, tum Ecclesiasticorum quo-

quorundam lapsus, & crimina lacrymantes, & prae angustia spiritus gementes, candide fatemur, & execramur. Utinam sinceritatem nostram imitarentur Lutherani, qui saepius calumniantur Religionem nostram, eidem aliquorum Catholicorum vitia adscribentes. Istius infamandi Catholicos, ansae exemplum nobis in hoc, de quo agimus, argumento porrigit *D. Bergerus* qui Summistis nostris imponit; Clericorum larvas approbasse, ait, notamque dementiae Doctissimo Cajetano impingit (*§. 19.*) Eo dementiae (inquit urbanus, & modestus Lutheranus) abrepti sunt Summistae, praesertim Cajetanus, verbo Larvae, Vivaldus (cap. 13. vid. Paciuchel. *cap. 7. pag. 99.*) consuetudinem hi probant, quae in Lombardia esse dicitur, qua tempore carnisprivii, quod dicunt, Clerici incedere queunt personati. Quam putida, & homine honesto indigna calumnia isthaec sit, ad Cajetanum saltem quod pertinet (nec enim nunc tantum adest otii, ut singulos evolvam Summistas) ex sola Cajetani lectione constat. Sic autem habet.

XXIX. „ Larvarum usus illicitus ex circumstantia aliqua redditur, & non „ est secundum se illicitus: ut patet ex hoc, quod in repraesentationibus est li„ citus. Nec solum redditur illicitus ex malo fine, & incongruo tempore, lo„ co, & modo, sed ex conditione personae plurimum pensandus est. Nam quia „ tempore, quo quasi insanire licet, larvae assumuntur; juventutis haec est li„ centia: & propterea a gravibus viris aliena censetur. *Et licet magnates, e„ tiam Ecclesiastici, ad excusandas excusationes in peccatis, dicant*; se maxime „ decere, ut larvati incedant, ut possint libere discurrere incogniti, quod non „ deceret illos manifestos, *nihilominus non excusantur*. Tum quia tales non „ egent propter graves toto anno occupationes. Tum quia, non ad recreandum „ animum, sed ad superfluam agunt delectationem. Tum quia, non cu„ rant cognosci, immo plures eorum volunt cognosci. Tum quia scanda„ lizantur pusilli ex Praelatis praesertim Ecclesiasticis larvatis. Et merito, quia „ personas subeunt levium, & juvenum secundum morem. Et hoc est valde „ pensandum: scriptum est enim: *Qui scandalizaverit unum ex istis pusillis*; „ *expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, &c.*

XXX. Ubi hic vel unicum verbum, quo Longobardiae Clericis, ut licitam permittat Cajetanus larvarum consuetudinem? An quod in Magnates, & Praelatos potissimum invehatur, idcirco Clericis favet, si expresse asserit ex Praelatorum larvis praesertim pusillos offendi; indicans absolute populum ex Ecclesiasticorum, licet praesertim ex Praelatorum larvis scandalum perpeti? Quod confirmatur ex eo, quod initio statuat larvarum usum potissimum illicitum fieri ex conditione personae. Quid quod apertis verbis Clericis ludum larva-

larvarum interdictum esse scribit in eadem *summ. verb. Clericus .. Clericorum peccata specialia ex transgressione juris positivi sunt tot, ut vix numerari queant. Tenentur siquidem quoad habitum deferre rasuram, hoc est clericam, & tonsuram ... deferre habitum clericalem clausum desuper, non nimia brevitate, aut longitudine notabilem &c.*

Quoad artes. Artes Macellariorum seu Carnificum, Tabernariorum, joculatorum, seu Histrionum, goliardionum, & buffonum, & Chirurgorum ab eis tolluntur ... Quoad actiones, arma portare, ad Tabernam ire, nisi in itinere, aves, canesque sequi ad venandum, accipitres, canesque pro venatione habere, conducere a saecularibus agros, ad aleas, vel taxillos ludere, ludis hujusmodi interesse &c. Clericis est prohibitum. Si Cajetanus vel ipsam venationem, quae suapte natura nil turpitudinis olet, Clericis prohibitam scribit, quanto magis ludum larvarum? At argumentatione non est opus, si vel ludis interesse conceptis verbis, Clericis illicitum esse doceat. Sed de hoc plusquam satis.

CAPUT V.

Nonnulla Sophismata exploduntur.

I. Opponunt 1. larvarum ludus non est natura sua malus, alioquin neque in laicis licitus esset: est ergo honestus, cum ad animum exhilarandum sit institutus, & ab Eutrapelia praescriptus. Ita argumentatur Marcus Vidal in sua damnata *Arca vitali* ubi praeter alia *loc. cit.* haec spuit: *Clerici exercendo ludos larvarum secundum se mortifere non peccant: neque etiam si licentiose, & immodeste tali ludo utantur, sublato tamen gravi scandalo, ac omni pravo fine.* Possunt ne ista absque indignatione, & detestatione referri? Nec illum puduit S. Thomae doctrinam adulterare, ut tantum errorem confirmaret.

II. R. Sit nec ne ludus larvarum natura sua absolute spectatus indifferens, disputationem instituere in praesentia nolo. Illud mihi certum est, bacchanalium tempore vix ab ipsis laicis posse absque culpa aliqua talem exerceri ludum. Sunt enim ejusmodi ludi veluti bacchanalium dissolutionum condimenta. Bacchanalia autem sunt, ut Menagius, Polydorus Virgiulius, Ferrari, & communiter Auctores docent, Carnalia festa, ut saturnalia, seu Ethnicae superstitionis reliquiae. Dallaeus Calvinista invehitur in Cattolicos, quod his paganicis, superstitiosisque stultitiis sese ad Christiana jejunia praeparent. At ignorare non debuisset acutus Calvinista, haec a nobis improbari tanquam insanientis populi deliria. Audiat vel unum Venerabilem Dei servum Cardinalem Bellarminum, qui sexcentis inferioris subsellii Theologis longe antecellit. Haec autem scribit: *Serm.*

Serm. XXI. in Quinq. doctissimus Purpuratus. *Non ne hisce diebus Orbis Christianus ferme totus insanit, ut non immerito Mahometanis, & Agarenis ludibrio simus? Ecce, inquiunt, qualis est natio Christianorum? Nunc usque ad fauces, ventrem, & stomachum implent. Nunc inedia semetipsos excruciant. Hodie tamquam insani choreas ducunt, larvas induunt, bacchantur per Urbes: post duos dies cinere caput aspergunt; templaque, atque aras religiosissime frequentabunt. Neque Christianos solum, sed etiam Christum irrident. Et qualem, inquiunt, Christiani Deum habent, quem eg regium Legislatorem, qui hæc vel præcipit, vel permittit?* Vivaldus, Lessius, Vidal naturam larvarum a circumstantiis abstractam spectant, sed hi omnes aberrant a statu quæstionis. Larvarum enim usus considerari debet, prout reipsa contingit, & tempori, aliisque corruptelis copulatus. Quare nec ipsis laicis ego usum larvarum permitterem, in hunc finem adhibitum, ut liberius indulgere bacchanalium corruptelis valeant.

III. Ceterum, licitus nec ne sit Laicis larvarum usus, quid inde? Ideo ne Sacerdotibus permissus? Licitum, quin & meritorium est Laicis Matrimonium. Frgo etiam Presbyteris? Supra jam ostensum est, larvarum usum pugnare cum gradu, & dignitate Sacerdotali. Quare supervacaneum foret levissimam objectionem pluribus explodere.

IV. Opponunt 2. Consuetudinis larvam. In pluribus, inquiunt, Civitatibus; præsertim Italiæ in more habent Sacerdotes personati incedere, quin ipsis id vitio vertant. Numquid mortalis culpæ fontes tot Sacerdotes, & etiam Episcopos damnare audebis? R. Non ego, sed sacerdotalis dignitas, & status, & tot Synodorum Decreta, & communiter omnes vel benigniores probabilistæ peccati mortalis damnant Sacerdotes, & gravissimi sceleris Episcopos personatos prodeuntes in publicum. Spectrum consuetudinis, quod obtruditur, est putidissima corruptela. Delere ne dignitatem, Majestatemque Sacerdotalem consuetudo aliqua valet? Si quærerem ab istis, quid sit consuetudo, quas habere dotes debeat, ut leges abrogare valeat, quid responderent? Sane consuetudo, ut legi prævaleat, majus præ ipsa lege spectare bonum debet, aut bono communi non repugnare? Numquid larvarum usus in bonum commune Ecclesiæ confert? Numquid promovet decus, splendorem, & existimationem Ecclesiastici gradus? Pudere summopere deberet paganicæ, & immanissimæ corruptelæ, quæ ad innumera flagitia, turpitudines, & scandala viam aperit latissimam, simulacrum affingere consuetudinis. *Nemo* (inquit Augustinus lib. 3. de baptis. c. 6.) *consuetudinem rationi & veritati præponat, quia consuetudinem ratio, & veritas semper excludit.* Et rursus *lib. 3. contr. Epist. Parmen. c.* 11. *Quidquid sceleris inebriat multitudinem, amittit examinis veritatem.*

V. Op-

V. Opponunt 3. Principes, ipsique Pontifices usum permittunt larvarum: Ergo malus non est. ℞. Consequentia hæc vana est, & futilis. Multa Principes permittunt mala, sicuti alias dictum est, ut graviora declinent. Verum, ut ut de hoc sit; numquid Pontifices, & Episcopi permittunt, seu approbant usum larvarum in Sacerdotibus? An ignorant Pontifices innumeras Synodos Diœcesanas gravissimas pœnas infligere Clericis sacris initiatis, qui personati incedunt? Pontificum esset improbare præfatas Synodos, quæ excommunicationis pœna plectunt Clericos personatos, si usus larvarum licitus esset. Laquei enim pararentur Sacerdotum animabus, si excommunicationi ipso facto incurrendæ subjicerentur propter usum indifferentem. Ceterum ut evidentius appareat, recensitam objectionem falsa hypothesi unice niti, sciendum est, Pontifices summos tantum abesse ab ejusmodi permissione, ut innumeris edictis Clericos coerceant a tali corruptela. S. Pius V. in sua Constitutione de *Reformatione Cleri Romani*, quam refert Barbosa *lib. de jur. Eccles. cap.* 50. Clericis vetat larvas sumere his verbis: *Arma ne ferant, neve personati incedant. Qui in aliquo horum deliquerit, præter vestium, aliarumque rerum amissionem, viginti quinque aureis mulctetur, locis piis arbitrio nostro applicandis; carcere etiam, ac beneficiorum privatione, majoribusque pœnis, pro delicti & personarum genere arbitrio nostro puniatur.* Quid, quod Antonius Riciullus Romæ Vices-gerens sub Urbano VIII. apertissime declarat in licentia, quæ impertiri Romæ solet ultimis bacchanalium diebus, Clericos non comprehendi, inquiens: *Hæc autem licentia Laicos tantum complectitur, nec Ecclesiasticis personis suffragatur, ne larvarum turpitudine Clericalis honestas deformetur.* Legantur ea, quæ pro vita, & honestate Clericorum statuit Benedictus XIII. adjecta ad Concilium Romanum.

CAPUT VI.

Redargutio in Clericos personatos, & in Confessarios eosdem absolventes, & sacrificium celebrantes. Doctrina P. Pauli Oliva contra Confessarios benignistas. Non sunt conferendæ eleemosynæ Sacerdotibus personatis Theatra adeuntibus pro sacrificiis celebrandis.

I. Non ita pridem Presbyterum redarguebam, quod pro more haberet larvatum incedere. Pro excusatione obtrudebat, communiter in tali Civitate Clericos larvatos post prandium prodire. Objiciebam ei Synodorum Decreta, status sui dignitatem, Theologorum, & laxiorum Casuistarum testimonia. Sed corruptelæ fasciniis dementatum a pravo consilio deducere vix poteram. Ad omnia reponebat rationum momenta, quæ afferebam, non esse

evidentes demonstrationes. Quæris ergo luculentam demonstrationem? Scilicet reponebat ille. Mox tibi eam dabo, subjunxi ego. Non procul a colloquio nostro aberat homo piscator; simplex, ac bene moratus. Vocatum interpellavi coram Presbytero hoc modo. Cedo: si tu crastina die Dominica sacrosanctam communionem suscepturus fores, larvatus ne hodie prodires? Accederes ne ad Theatra, ad choreas, ad spectacula conspicienda? Edissere quod sentis. Heu Pater! reponit Piscator: hodie larvatus, & die crastino communicaturus? Hodie in Theatro inter Mimos, & psaltrias, & cras ad Altare Corpus Christi suscepturus? Absit a me tam immane scelus. Hæc ille. Tum ego ad Presbyterum adstantem: Audin', qui singulis diebus post prandium per Civitatem Personatus vagaris, Comœdias spectas, & singulis diebus mane ad altare accedis incruentum sacrificium celebraturus? Pudore, & dedecore perfusus Sacerdos obmutuit. Plus ponderis habuit simplicis Piscatoris testimonium, quam omnes a me adductæ rationes. Sacerdotes pravis corruptelis assueti vix correctionis admittunt remedium. Maxima ex parte statum illum non divino Spiritu, sed mundi cupiditatis, & commodorum illicio amplexati sunt. Quare vocationis gratia destituti obstinatiores laicis in malo sunt. Cum *S. Bernardo de Conversione ad Clerum*, Cap. 20. dicam: *Non accusamus universitatem, sed nec universitatem excusare possumus. Reliquit sibi Dominus multa millia. Alioquin nisi eorum nos excusaret justitia, & illud nobis semen Sanctus Domini Sabaoth reliquisset, olim jam sicut Sodoma subversi essemus, & sicut Gomorrha similiter periissemus. Dilatata siquidem videtur Ecclesia: ipse etiam Cleri sacratissimus Ordo, fratrum numerus super numerum multiplicatus est. Verum etsi multiplicasti gentem Domine, non magnificasti lætitiam, dum nihil minus apparet decessisse meriti, quam numeri accessisse. Curritur passim ad sacros Ordines, & reverenda ipsis quoque Spiritibus Angelicis Ministeria homines apprehendunt sine reverentia, sine consideratione.*

II. Quamobrem jure pronunciavit S. Joannes Chrysostomus *hom. 3. in cap. 1. Act.* sententiam illam altius animo figendam: *Non temere dico, sed ut affectus sum, & sentio. Non arbitror inter Sacerdotes multos esse, qui salvi fiant, sed plures, qui pereant.* Quoniam multi vocantur ad Sacerdotium, sed pauci electi sunt. Ut vero luculentius refulgeat quam gravissima sint redargutione, & abominatione digni Sacerdotes personati incedentes, teterrimam paucis delineemus Bacchanalium imaginem. Duos circiter, & alicubi plures menses ante Quadragesimam insanire Christiani plurimi, non secus ac Ethnici solent. Personati mares, & feminæ simul discurrunt, & veluti in triumphum deferunt luxuriæ insignia. Sexcenta flagitia quotidie perpetrant. Crapulæ,
comes-

comessationibus, & choreis habenas laxant. Feminæ vultum operiunt, & tumentia pectora, nudosque humeros ostentant, ut vehementius venerem succendant. Cantilenas impudicas canunt, axiomata libidinis eructant, harmonicis instrumentis, gestu, lingua, nutibus sensus commovent, & nullum non movent lapidem, ut ad multiplicanda in Deum scelera, mutuo sese provocent, roborentque. Plateæ, viæ, theatra, domus, fumum emittunt crapularum, libidinum, & dissolutionum. Publica hæc & comperta omnibus sunt.

III. Dum porro tanta scelerum illuvies inundat; dum Domus Dei a quatuor angulis ardet, & usquequaque Catholicæ Religionis sanctitas lacessitur, & proscinditur, unum ad omnium malorum cumulum accedit, quod Sacerdotes ipsi hoc eodem tempore, cum populo prævaricante fœdus ineunt, insanientes & ipsi, ardentis Domus Dei exultabundi spectatores fiunt, & sulphureis flammis ligna subministrant. Presbyteri charactere Sacerdotali insigniuntur, ut sint secundarii mediatores, & intercessores apud Deum pro populo. Si umquam orare, & in pietatis sese exercere operibus debent, hoc sane bacchanalium tempore extrema urget necessitas, tum placandi divinum furorem, tum exemplo præeundi populo, ut a tanta malitiæ phrænesi revocetur, ut confirmentur, qui stant, ne cadant, & ne a multitudinis torrente abripiantur. Cum autem ipsi Presbyteri larvas sumunt, ipsum populum insanientem magis confirmant, instigant, animant. Sunt Medici sævi, & truces, qui infirmorum vulnera exasperant. Sunt Lupi rapaces, qui gregem Domino surripiunt, & Diabolo devorandum præbent.

IV. Eo vero cæcitatis prolapsi sunt, ut quamquam omnes vel ipsi benigniores Casuistæ eos peccati mortalis, ut dictum est, damnent, nihilosecius nec tantillum sibi vitio vertunt mane Sacris operari, & sero personati incedere. Non excommunicationis, non suspensionis pœnas metuunt, non scandala reformidant. Et quod est supra quam dici potest horrendum, Confessarii reperiuntur, qui ejusmodi personatos Clericos absolvunt, quin renuntiandi pravæ corruptelæ spondeant, & reipsa eam abrumpant. Quoniam, inquiunt, si personatis Sacerdotibus tempore carnis privii absolutionem denegemus, quinam Missas celebrabunt? Quinam ad Ecclesias nostras accedent? Deserta fierent templa nostra, si rigidis doctrinis sanare vulnera pœnitentium vellemus. Hinc collige, quam verum sit quod scribit *tom. 3. ser. 35. de amor. conter.* S. Bernardinus Senensis: *Occurrit in Confessione sicut in mercatoribus: nam sicuti mercator, qui vendit minori pretio, habet majorem concursum, ita qui dant minores pœnitentias, habent majorem concursum. Et sic fit mercatura de pœnitentiis.*

V. In has Confessariorum excusationes his verbis invehitur *t. 2. edit. Venet. p. 10.*

p. 10. *ser.* 91. *pag.* 615. *n.*47. Reverendissimus P. *Paulus Oliva* Præpositus Generalis Soc. Jesu „Chi vuole peccatori ravveduti sia serio ne' pareri, sia severo „ ne' consulti, sia cauto nelle dottrine, sia efficace ne' rimedj. Se l' incontinen„ te non fa in pezzi la pittura profana, se non dà alle fiamme il libro lasci„ vo, se non ischiva la contrada pericolosa, se non nega lo stipendio a „ chi l' affascina, non si assolva. Ciò che dico de' Confessori, molto più inti„ mo agl' interpetri del Vangelo: Chi predica, tuoni. Chi discorre dal Perga„ mo, fulmini. Chi spiega Scritture, additi Epuloni nelle fiamme: nè ci sia ne' „ pubblici raggionamenti periodo, che non ispaventi, testo che non convinca, „ argomento, che non abbatta. *Direte: ove così si operi ne'nostri Tempi, niuno „ ci ascolterà ragionanti: niuno chiederà a noi o consiglio per vivere, o assoluzio„ ne per risorgere. Vuole la corruttela del secolo e soavità di antidoti in chi ode, „ e amenità di eloquenza in chi parla. Se non alletteremo con fiorite ghirlande „ di facondia popolare uditori a' nostri Pergami, predicheremo a' muri, e pan„ che delle nostre Chiese. Altrettanto accaderà, se non saremo indulgenti con „ chi si confessa, se non allargheremo il cuore a chi si consiglia con largura di „ sentenze melate, e senza asprezza di Teologia rigorosa. Adunque accomo„ diamoci alla fragilità de' tempi, e per non porre in fuga chi da noi verreb„ be, gittiamo il vino del rigore nel fango, e infondiamo nelle piaghe de' mal„ vagi il solo olio di pronta misericordia, e di liquori addolciti*. Io non nego „ così correre in più luoghi del secolo. Non perciò approverò giammai, che a „ chi chiede tossico per cibo, e oppio per bevanda, si cagioni o letargo, perchè „ si addormenti ne' falli, o veleno, perchè muoja alla grazia. Se abborriranno il „ Vangelo interpetrato con serietà, tal sia di essi, che odiano la salute. Noi „ certamente non porgeremo la spada a chi furibondo si vuole uccidere, e os„ feriremo droghe medicinali a chi febbricitante desidera vini navigati, che „ danno morte .... Chi vuol dannarsi si allontani dalle nostre porte, non chieg„ ga i nostri aforismi: perocchè noi abbiamo da Cristo le chiavi bensì del Cie„ lo per salvare *con sicure opinioni* chi da noi si ammaestra; ma non già „ dell' inferno, per avviarvi con riprovati consigli chi vorrebbe da noi soscrit„ te o le cupidigie delle sue rapacità, o le sozzure della sua concupiscen„ za. Per quanto esclamino, se a me non allargate il sentiero della gloria „ eterna, disperato di salvarmi, entrerò nello stradone trionfale de' presciti: „ noi sordi a sì bestiali clamori, fedelmente ricusiamo di tradire la verità, „ e di cooperare alla perdizione di chi antepone la Terra al Cielo, il di„ letto alla salvezza .... Spade, che feriscano, e non alabastri che profu„ mino: dogmi di Evangelio che vietino crapule, e non lusinghe di Epicuro,

„ che

„ che inbandiscano mense. *Occide*. Se l'idra non muore sotto i rigori del no„ stro correggimento, non diverrà mai pecorella di Cristo per mutare in latte „ di bontà il tossico della malizia. *Occide*. „ Hæc latine sic reddo.

VI. „ Qui vult peccatores emendatos, sit maturus in deliberando, severus „ in consiliis, cautus in doctrinis, efficax in remediis. Nisi incontinens pro„ fanam picturam fregerit, flammis impudicum librum dederit, periculosam „ declinaverit viam, fascinanti stipendium negaverit, non absolvatur. Quod „ Confessariis dico, longe altius denuntio Evangelii interpretibus. Qui con„ cionatur, detonet: qui e suggestu loquitur, fulmina intorqueat: qui ex„ ponit Scripturas, repræsentet Epulones in flammis. In publicis sermoni„ bus nulla sit periodus, quæ non perterrefaciat; textus, qui non convin„ cat; argumentum, quod non deprimat. *Reponetis: Ubi hæc agendi ratio „ obtineat in templis nostris, nemo a nobis aut consilium, ut recte vivat, aut „ absolutionem, ut resurgat, requiret. Sæculi corruptela postulat & in au„ ditore antidotorum suavitatem, & in Concionatore eloquentiæ amœnitatem. „ Nisi exquisitis popularis eloquentiæ lenociniis ad suggesta nostra populum al„ lexerimus, ad parietes, & scamna Ecclesiarum nostrarum conciones habebi„ mus. Hoc idem eveniet, nisi indulgentes cum pœnitentibus nostris fueri„ mus: nisi melitarum opinionum laxitate illorum corda, qui a nobis consilia „ petunt, dilataverimus, rejecta Rigidæ Theologiæ asperitate. Igitur tempo„ rum conditioni accommodemus doctrinas nostras: & ne in fugam agamus „ accedentes ad nos, in lutum rigoris vinum projiciamus, & iniquorum vul„ neribus merum oleum promptæ misericordiæ, & blanditiarum infundatur. „ Ego non inficior, sæculi morem ita reipsa pluribus in locis obtinere. At non „ propterea committam unquam, ut petenti pro cibo toxicum, & pro potu op„ pium porrigatur aut fascinium, quo in erroribus foveatur, aut venenum, „ quo moriatur ad gratiam. Si Evangelium mature expositum abominati fue„ rint, in eorum caput recidat, qui salutem odio habent. Nos sane illis „ gladium non dabimus, qui furentes se occidere velint: neque aromata febri „ obnoxiis, qui vina peregrina mortem inferentia appetunt. Qui æternum per„ ire volunt a januis nostris recedant, nec axiomata nostra petant. Quoniam „ Cæli Claves a Christo habemus, ut securis opinionibus salvemus illos, qui „ a nobis instruuntur: secus illas inferni, ut improbis consiliis dirigamus „ alios, qui probari a nobis aut rapinarum suarum, aut nefandæ libidinis „ flagitia vellent. Exclament, quantum velint: nisi æternæ gloriæ semitam „ diletetis, projecta salutis spe, triumphabundum reproborum iter arripie„ mus. Nos surdi tam funestis clamoribus strenue, & veritatis proditioni*

V 3 „ & con-

„ *& consensui in illorum perditionem, qui terram Cælo, & saluti voluptatem* „ *præferunt, resistamus. Gladii, qui feriant, non blanditiæ, quæ demulceant:* „ *Documenta Evangelica; quæ crapulam prohibeant: non Epicuri præstigia,* „ *quæ convivia parent.* Occide. *Nisi Idra sub correctionis nostræ rigore mo-* „ *riatur, numquam anima, Christi ovis evadet, quæ toxicum pravitatis in* „ *bonitatis lac transmutet.* Occide.

VII. Doctissimi Jesuitæ testimonium transcribere huc operæ pretium existimavi, tum ut quilibet intelligat Sapientiores inclytæ Societatis Theologos a me stare, meque illos magno in pretio habere; tum ut palam facerem, *pluribus in locis*, ut inquit percelebris P. Oliva, corruptelam grassari laxatum opinionum, quibus doctrina Christi moribus pœnitentium accommodatur.

VIII. Atque, ut eo, unde opportune, me quidem judice, discessit oratio, revertatur, Presbyteri personati per compita platearum discurrentes, & Theatra adeuntes, simulque ad altaria quotidie celebraturi accedentes Confessarios inveniunt, qui eosdem absolvant, ne Templa deserta evadant, & ne populorum frequentia amittatur. Huc tandem recidit opinionum hodierna benignitas, ut *Confessionaria* turbis Matronarum, Magnatum, & Sacerdotum circumvallata sint. Omnium Casuistarum voce mortaliter peccant Sacerdotes personati: & tamen plures duobus ante quadragesimam mensibus quotidie fere larvas induunt: quotidie ergo sacrilegia horrenda perpetrant. Pœnis suspensionis, carceris, mulctæ pecuniariæ, & excommunicationis a tanta corruptela coercere Sacræ Synodi, & Episcopi conantur, sed omnia frustra.

IX. Aliud remedium proponere ego ausim. Quodnam istud? Nullas istis Sacerdotibus larvatis pro missis celebrandis eleemosynas fideles offerant. Dissuadebis ergo Missarum celebrationem? Absit. Immo suadeo, ut fideles eleemosynas, & quidem redundantes præbeant, sed Sacerdotibus optime moratis, qui suis sacrificiis Dei vindictam placent, misericordiam propitiam reddant, & bonorum operum exemplo peccatores ab iniquitatis via subducant. Denegent vero oblationes Sacerdotibus personatis, qui suis quotidianis sacrilegiis Dei furorem succendunt, suisque publicis scandalis populum aut ad peccandum urgent, aut in scelerum cœno fovent, obfirmantque. Forte hujusce remedii efficacitas plures ad meliorem frugem revocabit. Non me latet, Presbyteri etiam sacrilegi sacrificium infiniti esse valoris; at similiter verum est, vel unum sacrilegium indigni Sacerdotis celebrantis infinitam Deo irrogare injuriam. Præterquam quod verendum est, ne isti Sacerdotes personati plurimas accipiant oblationes, quin exactum Missarum numerum celebrent. An qui horrenda sacrilegiorum scelera quotidie patrare non reformidant, retinere

stipen-

ſtipendia pro Miſſarum celebratione collata pertimeſcent ? Multis iſti pecuniis indigent, ut ſplendidas veſtes comparent, ut convivia parent, ut munuſculis demulceant ſocias, quas ducere ſecum perſonatas ſolent. Iſtis ne eleemoſynæ pro Miſſis celebrandis dandæ ſunt ? Si in civili commercio quiſque contractum inire cum rectæ fidei, morataeque conſcientiæ viris ſtudet: cur idem non adhibetur ſtudium in ſacro, & omnium maximo negotio ? cur non inquiruntur Sacerdotes, qui ſint veri Dei ſervi, pro Miſſis celebrandis ? Ira excandeſcent Presbyteri diſſoluti, & mundanis ſpectaculis dediti, quod aptiſſimum ad ipſorum licentiam coercendam ejuſmodi fræaum adhiberi ſuaſerim. Sed ſibi vertere debent, quod ſuis publicis offendiculis populum Chriſtianum in perditionem detrudunt. Et hæc in præſens dicta ſufficiant.

F I N I S.

INDEX

Numerus paginam *indicat*.

Bru-

Con-

Mu-

Mal-

Unde

FINIS.

S. CA-

S. CAROLI BORROMEI
ARCHIEPISCOPI MEDIOLANENSIS

ET S. R. E. CARDINALIS

OPUSCULUM

DE CHOREIS, ET SPECTACULIS
IN FESTIS DIEBUS NON EXHIBENDIS

ACCEDIT

COLLECTIO SELECTARUM SENTENTIARUM
EJUSDEM

ADVERSUS

CHOREAS, ET SPECTACULA
EX EJUS STATUTIS, EDICTIS, INSTITUTIONIBUS,
HOMILIIS.

CHRISTIANO LECTORI

C*UM doctum sane, & luculentissimum, studio* S. CAROLI *Archiepiscopi Mediolanensis, & S. R. E. Cardinalis, ad forensem stilum Romanæ Curiæ, elaboratum Opusculum* De Choreis, & Spectaculis in Festis diebus non exhibendis, *quod, secundum exemplar ex cod. Ms. Bibliothecæ Eminentiss. Cardinalis Francisci Barberini ab Illustriss. Episcopo Montispessulani Francisco Bosqueto V. Cl. descriptum, Tolosæ editum est An. sal.* CIↃDCLXII. *sub auspiciis Armandi Borbonii, Principis plusquam atavis Regibus, rebusque domi forisque gestis, singulari pietate insignis & doctrina, adeo rarum factum sit, ut Romæ unum vix repererim ejus exemplum in Bibliothecâ Eminentissimi Cardinalis Passionei, quæ scilicet si lautissimam spectes editorum librorum supellectilem, ditiores inter Bibliothecas non Urbis solum, sed Orbis recensenda facile est, sin autem rariorum copiam, nulli est fortassis secunda; hinc est quod illius recensendi ad fidem laudati MS. codicis in Bibliotheca Barberina adservati num.* 257. *nec non illius iterum vulgandi consilium cepi, eo magis quod huic tempori, quo jam spectaculorum voluptati non modo excusatio non deest, sed ne patrocinium quidem, quam maxime opportunum esse videatur.*

Præfixa est in cod. Barberino, quæ in editione Tolosana ad calcem libri apponitur, Antonii Episcopi Anagnini Epistola ad Paulum V. Pontificem Maximum Anagniæ data XV. Kal. Jun. An. CIↃDCXIV. *pro defensione Synodalis Decreti, quo ipse etiam, ut par erat, profana spectacula diebus Festis edere interdixerat. Hanc cum nonnisi vulgaria quædam de spectaculis, & de Episcoporum jure ad Festos dies ab eorum vanitate tuendos, contineat, integram non referam, sed minime prætermittendum esse arbitror, quod habet illa de hoc nostro* S. CAROLI *opusculo testimonium.* Quoniam ego (*scribit Anagninus Episcopus*) non solum vitæ meæ custos, & salutis alienæ provisor a Sanctitate Vestra constitutus sum, Synodali decreto huic malo (*edendi nimirum profana spectacula Festis diebus*) consulere volens decrevi, dominicos, & festos dies, religiose, pie, & sancte celebrandos esse, nec deinceps tripudiis, comessationibus, luctationibus, & aliis theatralibus spectaculis profanandos, proposita censura, non tamen eo ipso incurrenda. Id autem facile pro voto assecutus essem, nisi obstaret exemplum cujusdam concessionis alteri pio decreto adversantis, Alatro civitati finitimæ permissæ, Sanctitate Vestra, ut creditur, inscia; cujus vigore populus ille festum S. Sixti Pontificis, & Martyris, sui Patroni, choreis, aliisque

aliisque de more spectaculis celebrare posse confidit. Qui licet culpa nōn careat, cum id, quod Superiores permittunt, nolentes concedant, quia malas hominum voluntates ad plenum, ait Chrysostomus, prohibere non possunt; eo tamen exemplo populus hic meus suffultus, confugere protestatus est ad Sanctitatem Vestram, cui hæc pauca scribere ausus sum, nec non OPUSCULUM studio S. CAROLI eo de genere elaboratum mittere visum est, quo Gregorius XIII. prædecessor Sanctitatis Vestræ hanc Dei caussam cum populo Mediolanensi egit, suisque litteris Apostolicis finem controversiæ imposuit: atque, ut etiam legitur in vita S. CAROLI, tunc larvas & spectacula festis diebus, & feria sexta Romæ fieri interdixit. Cujus rei observantia ita nunc viget, ut populus iste absque alio constituto Romanæ Urbis exemplum sequi multo ante debuisset.

Itaque habes hic, Lector, opusculum non solum Auctoris nomine, nec solum exquisita doctrina, qua propositum in eo argumentum luculenter pertractatur, commendatum, sed etiam Gregorii XIII. laudatissimæ memoriæ Pontificis adprobatione venerandum, cui adprobationi, licet sibi ipsa satis sit, novum modo, & plane maximum ex gravissimo BENEDICTI XIV. judicio pondus accessit.

Scilicet de falsa novitatis nota, quæ Synodalibus Constitutionibus quandoque inuritur *verba faciens BENEDICTUS XIV. in doctissimo illo, utilissimoque Opere, quod inscripsit* De Synodo Diœcesana, *postquam lib. 7. cap. 54. de Constitutionibus a* S. CAROLO *pro Mediolanensi Ecclesia editis, præcipueque de Constitutione, qua spectacula & ludos quoscumque profanos publice edi festis diebus vir Sanctus interdixerat, copiose egerit, earumque Constitutionum æquitatem selectis rationum momentis stabilierit, atque illustraverit, celeberrimæ etiam historiam texit legationis Mediolanensium civium ad Greg. XIII. missæ (cujus libellum supplicem querelarum plenum videre est in Ms. Vatic. cod. 6210. c. 302.) & tandem ita subdit:* Pontifex, auditis Legatis, negotium examinandum commisit nonnullorum Cardinalium Congregationi, a quibus aliquot Theologi, & Canonistæ fuere in consilium acciti. Istorum suffragia nos præ manibus habuimus, atque ex iis pleraque S. CAROLI decretis, hanc unicam ob caussam obstitisse, deprehendimus, quod inveteratis diœcesis Mediolanensis moribus contrairent. At meliori sane consilio Gregorius Caroli edicta, non cum hodiernis corruptelis, sed cum priscis Ecclesiæ institutis, sacrisque Canonibus, in quibus erat apprime versatus, contulit, eaque his ad amussim congruere videns, spretis contrariis Theologorum suffragiis, suis Apostolicis litteris confirmavit, & Mediolanenses Legati, qui a Romanis per jocum appellabantur ORATORES BACCHANALIUM, eo quod præcipue illuc accessissent, ut Baccha-

nalium

nalium jura tuerentur, & ampliarent; re infectâ in patriam remearunt.

Neque vero S. CAROLI *zelum, & Gregorii XIII. summam prudentiam cum summo imperio conjunctam laudibus solum & votis prosecutus est BENEDICTUS XIV., sed æmulatus est quoque factis. Decretoria Epistola Kal. Jan. data Anno* CIↃDCCXLVIII. *legem tulit, ut late per totum Apostolicæ Sedis Imperium sæculare nec feria sexta, nec festis diebus spectacula ulla profana ederentur, quod jam non uno in loco, præsertim vero Romæ a Gregorii XIII. temporibus servabatur, licet jamdiu multo religiosius, (quod plane mirum est) feria sexta servetur quam festis nativa sanctitate religiosis diebus; etenim horum quoque vespertinis horis venalia scenicorum ludorum spectacula dari solent, quod feria sexta nefas ducitur; & tamen, ut silentio prætercam, quod plurimum temporis ex diurnis etiam horis necessario sibi rapit, quæ adhibenda est ad vespertina Theatralia spectacula tum danda tum spectanda, multis operosa, & omnibus certe profana præparatio, indubium plane est, præceptum servandi festos dies extendi apud nos ad omnes horas, quæ a media nocte ad alteram mediam noctem sequentem dilabuntur. Sed hoc sensim fortassis irrepsit processu temporis, atque, ut ita dicam, sine sensu, non secus ac sensim, ac veluti sine sensu Theatralia ipsa venialia spectacula, quæ modo civica esse videntur, multo post Gregorii XIII. ætatem in Urbem, cujus sanctitatem diu reformidarunt, irrepsere, unde illa ad Clem. IX. Pont. Max. & sacrum R. E. Cardinalium Collegium Jo: Antonii Olivæ, Societatis Jesu summi olim moderatoris, & apud Apostolicam Sedem a sacris concionibus oratio:* Quando io fui trasferito in Roma, e pure non vi giunsi nei tempi o di Celestino primo, o di Agatone .... neppure si dava passaporto anche per un sol giorno a'commedianti mercenarj.

Verumenimvero optime quidem ac sapientissime Ecclesiasticarum disciplinarum scientissimus Pontifex, Romanam qui nunc implet Cathedram, atque utinam impleat in annos plurimos feliciter! BENEDICTUS XIV. disertis verbis in eadem Epistola professus est, multa esse, quæ ejus animum commovent atque perturbant, dum, quæ sustinenda sunt, considerat, & prætera, Ecclesiam profanas quascumque voluptates, & quocunque tempore fiant & quocumque jure, invitam semper tolerasse: ut scilicet blandiatur sibi nemo, quod haberi facile possit pro licito quicquid est publicum. Pulcherrima sunt, quæ ille ad propositum, Stapletonio indicante adhibet S. Augustini verba ex libris contra Faustum: Aliud est quod docemus: aliud, quod sustinemus: aliud, quod emendare præcipimur, &, donec emendemus, tolerare compellimur.

DE

DE CHOREIS, ET SPECTACULIS
IN FESTIS DIEBUS NON EXHIBENDIS.

CAPUT PRIMUM.

Choreas per se non esse malas.

1. Cap. cinse.

CUM Choreæ nihil aliud sint, quam conventus hominum, qui musica adhibita, & item corporis motu, quædam lætitiæ signa edunt: nihil prohibet, quin secundum Doctorum omnium sententiam ponamus: Choreas per se non esse malas; quia etiam bonæ esse possunt. Clarum vero id est, quia & musica, & motus corporis ad numerum temperatus, potest honeste, pieque adhiberi, ut exemplo David apparet, de quo dicitur 2. *Reg. cap. 6. David ludebat coram Domino in omnibus lignis fabrefactis, & cytharis, & lyris, & tympanis... Et David saltabat totis viribus ante Deum:* & Mariæ item Aaron sororis, quæ cum ceteris mulieribus canens, & tympanum pulsans, gaudebat, & gratias agebat Domino ob submersum Pharaonem *Exod.* 15. Idem dici potest de filia Jephte, cum advenienti patri victori obviam processit cum choro, & tympano, ut habetur *Judic.* 11.

Sed certe ejusmodi exempla minime accommodata ad rem nostram videntur. Illis enim musica saltatio adhibita est ad honorem Dei, gratiasque pie agendas: at Choreæ nostræ ad corpoream quandam voluptatem capiendam, aut vita exercenda habentur: neque marium, & fœminarum conventum, ut apud nos, habitum fuisse, legimus. Itaque ad ejusmodi profana, si non turpia, excusanda, sacra ejusmodi exempla producenda non sunt: ne, ut ait S. Cyprianus in *lib. de Spectaculis: vitia nostra de sacris Litteris, quod indignissimum est, vindicare videamur.*

CAPUT II.

Chorearum alterum genus bonum, alterum malum.

VErum ad hæc melius distinguenda; non abs re fuerit considerare, quod duo Chorearum genera videntur in Scripturis significari; alterum, cujus exempla modo protulimus, bonum scilicet, & ad divinum cultum pertinens; alte-

alterum, de quo significatum est *Ecclesiast. cap. 9.* ubi saltatrix caveri praecipitur. *Tob. 3.* in verbis Sarae Filiae Raguelis, *Job. 21.* & *Isai. 3.* quibus locis, id ludi genus malum, & cum gravi Dei offensione conjunctum, indicatur. Atque ejusmodi morem Judaeis fuisse, argumento sunt S. Basilii verba *in cap. 3. Isai.* ea scilicet: *Quin & in bodiernum diem videre licet Judaeas suis quasque pedibus ludentes*. Et item illa S. Augustini in lib. de decem Chordis: *Melius foeminae Judaeorum die Sabbathi lanam facerent, quam tota die in Neomeniis suis impudice saltarent*. Eodem spectare videntur verba *l. 5. C. Theod. de Spectac. Si qui etiam nunc vel Judaeae impietatis amentia, vel stolidae Paganitatis errore, atque insania detinentur, aliud esse supplicationum tempus noverint, aliud voluptatum*. Qua in lege cultus Festorum dierum praecipitur. Haec genera Chorearum Gentiles videntur imitati: nam & eas falsa Religione ad Deorum suorum cultum adhibuisse traduntur, & ad voluptatem etiam capiendam exercuisse: qua de re Coelius Rhodiginus *lib. 5. cap. 3.* & alii. Solet enim diabolus ad homines fallendos, verum Dei cultum adulterando, imitari.

Primo autem genere fideles uti tunc solum dici potest, cum voce, & musicis instrumentis, in sacris aedibus, praecipue diebus Festis, canitur, Clericis, Laicisque convenientibus. Quare Chorus etiam dicta est ea pars Ecclesiae, ubi Clerici manent canentes. Partim vero etiam utuntur, cum processiones obeunt, in quibus est corporis motus, major tamen, isque ad numerum, in certis Ecclesiae partibus.

Altero autem genere, quod malum est, jam nimis frequenter, & vitiose utuntur, ut dicturi sumus. Quod quidem non tantum a Judaeis accepisse videntur, sed partim etiam a Paganis, ut S. Augustinus significat in *ser. 215.*, & etiam Lex 5. modo citata. Atque hoc profanum Chorearum genus, quod a corruptis Hebraeorum moribus, & a vanis Gentilium ritibus ad incautos Christianos, ut leviter dicam, manavit: licet si usus spectetur, a Jurisconsulto pure seu absolute malum dici possit; etenim in hac disciplina, quod plerumque evenit, id spectatur *l. 3. & 4. ff. de Leg.* tamen, quia negari non potest, quin aliqua animi recreatio musicis numeris motibusque sine vitio comparari possit, qua de re Philosophi quoque tractarunt, ut apud Platonem habetur *3. de Leg.* ideo, inquam, prima conclusio manebit Doctorum sententiae consentanea: Choreas per se non esse malas. NOTA 1. Conclusio.

CA-

CAPUT III.

Choreas Ecclesiasticis viris prohibitas esse.

II. Conclusio. Videndum vero quibus ex conditionibus malæ reddantur. Igitur Conclusio erit de conditione personarum: Choreas a Clericis, & aliis Ecclesiasticis personis duci non posse, & quod ad eos attinet, esse prohibitas. S. Thom. *in cap. 3. Is.* S. Bonaventura *in 4. sentent. d. 16.* S. Anton. *par. 2. tit. 6. cap. 6.* Angelus, Silvester, & auctor Rossel. & alii Summistæ in verbo, *Chorea*, ex Alexand. *in 4. qu. 11.* Citatur vero ab his Auctoribus *cap. Clericum d. 46.* & *cap. Nullus Presbyterorum, de Consecr. d. 5.* In primo autem prohibetur scurrilitas, & jocus turpium verborum. In secundo ebrietas, risus immoderatus, fabulæ inanes, ludi, qui urso, vel tornatricibus, aut vero larvis fiunt: quia, ut in textu: *Diabolicum est, & a sacris Canonibus prohibitum.* Rectius citatur *c. Presbyteri d. 34. c. 16.* quo Clericis prohibetur, conviviis nuptiarum interesse, & iis cœtibus misceri, *ubi amatoria cantantur & turpia, aut obscœni motus corporum Choreis & saltationibus efferuntur, ne auditus & obtutus, sacris Ministeriis deputati, turpium Spectaculorum atque verborum contagione polluantur.* Hæc sunt verba Canonis. Adde *cap. Non oportet de Consecrat. d. 5. & cap. Cum decorem De vit. & honest. Cleric.* Quare istis personis hæc facere, ajunt Silvester & Angelus, *videtur mortiferum peccatum, ratione prohibitionis & scandali; nisi forte qualitas & modicitas operis excusaret, veluti si secreto fiant, & parum, quod quasi nihil putatur.* Hæc ille.

Verum ne quem fallat ea conditio rei secretæ; sive enim secreto, sive publice fiat, semper prohibitum est, & locus est rationi in *d. cap. Presbyteri* expressæ. Præter quam quod res non satis secreta esse posse videtur in Chorea: & si quis ea uteretur, jam alio quoque nomine peccaret.

Quod si quis dicat de turpibus tantum in Canone caveri; & ideo saltationes & ludos, qui turpes non sunt, non prohiberi etiam Clericis; Respondetur: Canonem esse intelligendum, non de turpitudine, quæ peccatum mortale continet, sed de ea, quæ committitur in quibusdam liberioribus actibus, qui modestiæ & sanctitati filiorum Dei non conveniunt. Neque dubito Choreas nostri temporis, quæ minime turpes putantur, ex sententia Canonis esse turpes. Secundo respondetur, quod recte dicitur turpe alicui hominum generi, quod simpliciter turpe appellari non potest; & quod omnia ejusmodi spectacula omnino & indistincte Canon voluerit Clericis prohibere, apparet *ex d. cap.*

Non

CAPUT IV.

Choreas in locis sacris esse probibitas.

CHoreæ in Ecclesia, aut alio loco sacro haberi non possunt sine peccato mortali. S. Antoninus & Silvester. In iisdem locis citatur in argum. *cap. Decet De Immunitate Ecclesiæ in 6.*, & recte potest addi *c. Cum decorem De vita & honest. Cleric.* ubi ejusmodi turpitudo, & corruptela ludorum procul ab Ecclesia esse jubetur. III *Conclusio.*

CAPUT V.

Peccare qui mala mente ad eas accedunt.

AD Choream, qui caussa libidinis, vel alia, quæ fit cum peccato mortali, accedit, peccat mortaliter. Si enim quod spectatur, seu intenditur, est peccatum mortale, etiam ipsum opus erit. *Cap. Militare 23. qu. 1.* S. Thom. S. Bonavent., Albert. Mag., Alexand., S. Anton., Angel., auctor Rossel., Silvest., Zabar., & alii locis citatis. IV. *Conclusio.*

CAPUT VI.

Qui timet, aut timere debet animæ suæ periculum, peccat, si non abstinet.

QUI sibi ex Chorea periculum peccati mortalis timet, si accedit, peccat mortaliter; quia *qui amat periculum, peribit in illo*, *Ecclesiast. 3.* Angelus & Silvester loco citato. Idem dic, si rationabiliter timere debeat; paria enim sunt, neque venia datur temeritati, aut cæcitati, qua quis adit salutis periculum. V. *Conclusio.*

CAPUT VII.

Qui timent, vel timere debent, ne alii incidant.

QUI timet, vel rationabiliter timere debet, ne alii incidant in peccatum mortale propter Choream, quam haberi curat, tenetur abstinere, alioqui mortiferæ culpæ reus erit. Hanc conclusionem in hac materia Silvest. *loc. cit.* VI. *Conclusio.*

bis

(a) Non oportet Ministros Altaris, vel quoslibet Clericos Spectaculis aliquibus, quæ aut in nuptiis, aut in scenis exhibentur, interesse. *De consecr. dist. 5.*

bis commemorat. Et quidem si quis probabiliter credat certam personam ex Chorea peccaturam, conceditur teneri eum Choream omittere: quia tenemur, nedum talia, sed omnia ea, quæ ad salutem necessaria non sunt, omittere, ne proximus peccet, quando scilicet quis ex malitia non est peccaturus, & ex prava voluntate, secundum ea, quæ tradit S. Th. 2. 2. *quæst.* 43. *artic.* 7. Distinctius etiam Navar. in Manual. *cap.* 14. *num.* 31. *a Vers. Dixi sexto*. Qua de re idem sit dicendum, si quis probabiliter sciat aliquos ex Chorea peccaturos generatim, quia plerumque sic evenit, non autem sciat certam aliquam personam. Et mihi quidem vera doctrina videtur, quam & affert Angel., & item Silvest. ex Raymundo & alii *in verbo Ars n.* 3. *&* 5. quod si quis rem faciat, quæ per se mala non sit, imo etiam omnibus usui esse possit, & tamen ob conditionem temporum & corruptos mores advertat, vel advertere debeat, eam plerumque esse caussam mali, tenetur abstinere. Tenetur igitur a qualibet Chorea celebranda abstinere, quando ita in usu est, ut plerumque in ea mortifera peccata committantur, licet persona certa ignoretur.

CAPUT VIII.

Male permitti Choreas arbitrio privatorum, & ex quacumque occasione.

VII. *Conclusio.* CHoreas ex quacumque occasione haberi, & arbitrio privatorum, a recta ratione Reipublicæ alienum est, tum ex sententia nostrorum, qui eas faciendas permittunt, certis tantum de caussis, puta ob victoriam, nuptias, & similia. S. Thom. *in d. cap.* 3. *Isai.* S. Anton. *in* 2. *part. ut supra*, auctor Rossel. Silv. & Zab. & alii eisdem locis, qui quidem extra tales caussas eas judicant malas; & merito: nisi enim voluptati capiendæ modus & regula præscribatur, ea mores corrumpit, & facile, ut Cicero ait, boni naturam fallaciter imitando adulterat, ut vel harum Chorearum eventus docet. Immo male faciunt, quibus populorum cura commissa est, qui Choreas ita permittunt.

CAPUT IX.

Male adhiberi immoderatos motus in Choreis.

VIII. *Conclusio.* TRipudiantes immoderatis corporis motibus a recta ratione recedunt. S. Thom. 2. 2. *quæst.* 168. *art.* 1. & Plat. idem, qui in Choreis moderatum modum requirit, nisi forte sit potius exercitatio ad militaria exercitia accommodata. Quod si motus adhiberetur, turpitudinem continens, & in quo libido

libido quæreretur, esset peccatum mortale. S. Thom. 2. 2. *qu.* 168. *art.* 3. S. Bonavent. *in* 4. *D.* 16. Ang. *in verbo Chorea versic. tertium, & quartum*. Ros. *eodem loco*. Silv. *eo pariter loco ante numerum* 3. & ante hos omnes, Alex. de Ales *par.* 4. *q.* 11. *memb.* 2. *art.* 3.

CAPUT X.

Frequentiam Chorearum esse vitiosam.

FRequenter Choreas celebrare vitiosum est. Licet enim recreatio aliqua fatigatis animo concedatur, si tamen modus non teneatur, jam non honesta recreatio, sed mollities erit. Immo secundum Rossel. & Angel. peccant mortaliter, qui ex consuetudine Choreas ducunt, licet id Silvestro non probetur, quod frequentia sola efficere non possit, ut quod alias mortale non est, mortale fiat. Retinet tamen sententiam Rossel. ex ea ratione, quod qui tali frequentia utuntur, Choreisque adeo delectantur, fere semper in aliquod ex iis incidunt, quæ mortale peccatum in Choream inferunt, quæ si abessent, sola consuetudo hoc non efficeret. Et notandum est, hanc sententiam de consuetudine fluxisse ex Alex. de Ales, qui in loco superius citato, eos in peccato mortali constituit, qui Choreas frequenter exercent. Loquitur autem ille de iis Choreis, quæ sunt ad libidinem provocandam accommodatæ, ad quas qui aliquando, forte etiam quodammodo invitus accedit, eum se non excusare a peccato mortali, dicit, licet non condemnet. IX. Conclusio.

Quod si ejusmodi immoderatus usus Chorearum non contineat simpliciter peccatum mortale, eatenus tantum continebit, quatenus per ejusmodi frequentem voluptatem disponitur quis ad omissionem præceptorum Dei, vel Ecclesiæ, & ad faciendum cum luxuria, quod primum cum quadam voluptate tantum faciebat, sicut dicitur de peccato veniali, quod ad mortale disponat S. Thom. 1. 2. q. 88. art. 3.

CAPUT XI.

Choreas probibitas esse, & malas ratione temporis sacri.

QUI Choreis utuntur tempore ab Ecclesia pœnitentiæ, sive pietati præcipue exercendæ dato, peccant mortaliter. Ita Rossel. & item Silvest. ex Alex. Exemplum referunt de tempore, quod intercedit ab Adventu ad Epiphaniam, & a Septuagesima usque ad Pascha, & de Dominicis diebus. Hoc vellet intelligere Silvester (qui quidem disciplinæ relaxandæ in hoc genere X. Conclusio.

 videtur

videtur fuisse studiosus) nisi fiant ob insolitam aliquam honestam lætitiam; puta victoriæ caussa, & nisi fiant occulte. Verum hæ exceptiones, de tempore non prohibito accipiuntur, ut supra tetigimus in Conclusione septima. Præterea, si occulte fierent, fortasse quidem satisfieret rationi scandali, sed non rationi pœnitentiæ, aut spiritualis exercitationis, quam Ecclesia a nobis postulat.

Excipit etiam consuetudinem loci in aliquo Festo præcipuo; sed neque hanc exceptionem accipiet, opinor, qui Ecclesiæ Sanctæ ritus in solemnitatibus noverit: neque lætitiæ indicia, quæ Festi dies postulant, aliquid commune habent cum profanis istis Choreis. Sunt Chori Ecclesiastici, Hymni, Processiones. Hæc Ecclesia admisit: illa turpia judicavit, ut ex Canonibus supra citatis. Quod si Choreæ nostræ sacræ, & spirituali lætitiæ convenirent, nihil attinebat eas vel ex personarum qualitate, vel ex loco, vel ex frequentia improbare.

Illa exceptio de insigni aliqua caussa, puta victoriæ, pariter accipi non debet; non enim desunt alia lætitiæ signa minime prohibita, & usitata, quæ sacris ejusmodi temporibus edi possunt, si res tanti videretur, ut differenda non esset. Et vero minime hac ratione filii Dei gratias agere ob victorias consueverunt. Jam enim ostendimus, illas veterum Choreas (puta Mariæ sororis Aaron, ob submersum exercitum Pharaonis) quod ad honorem Dei, divinasque laudes celebrandas institutæ essent, nostris esse valde dissimiles.

Quod dictum est de tempore pœnitentiæ, confirmatur per *c.* 1. *de pænit. D.* 5. cum Turrecrem. ibi, & per Magistrum *l.* 4. *sent. D.* 16. ubi dicitur: *pœnitentem a ludis & spectaculis abstinere debere*. In tali autem tempore & Litaniarum dies censendi erunt, & item quatuor, immo omnia jejunii ex eadem ratione tempora, quæ idem jus postulat.

Illud autem de tempore præcipue devotionis, & de Dominicis debet, & de omnibus diebus Festis etiam intelligi, qui ab Ecclesia observari præcipiuntur: eodem enim jure cum Dominicis a DD. censentur.

Sed quod attinet ad dies Festos, fuere aliqui Summarum scriptores, qui limitationes quasdam attulerunt, quibus Choreæ, & spectacula non omnino a Festis diebus arcentur. Modo enim tempore Divinorum Officiorum non fiant, neque major diei pars in eis consumatur, eas permittere nisus est Angelus, atque hoc ipsum postea Silvester ad Missæ Officium, quod solum sit de præcepto, restringere voluit, & ita paulatim usus Chorearum amplificatus est.

NOTA. Multo rectius facturi illi, si veterum Doctrinam potius tueri, & eodem tempore morum licentiam refrænare studuissent. De pœnitentiæ tempore maneat sententia Doctorum, Choreas esse illicitas, quia adversantur Ecclesiæ constitutioni, quæ id temporis pœnitentiæ, non voluptati tribuit, & *musica in luctu quasi importuna narratio*, *Ecclesiast.* 22.

C A-

CAPUT XII.

De Dominicis, & Festis diebus.

DE Dominicis, ceterisque Festis diebus videndum est. Primo autem de caussa Festorum, & de occupatione illis accommodata aliqua ponemus, ut appareat, an Chorearum exercitatio Festorum cultui conveniat; omnia tamen eis remittentes, penes quos Legum potestas est. Festorum igitur caussa fuit, ut memoria illa renovaretur, cum Dominus post sex dierum opus quievisse scribitur, ut *Exod.* 20. expressum est. Quare iis diebus Deo rebusque divinis est vacandum; & hoc est diem sanctificare, quod eodem *cap.* 20. dicitur. Ita cautum est Const. Apost. *l.* 7. *c.* 31. & 37. & *l.* 8. *c.* 32. secundum editionem doctissimi Turriani. Quibus etiam exprimitur, dies Festos ad cultum Dei pertinere, ut scilicet illius recordemur propter nos nati, mortui, & suscitati; ad cujus etiam cultum pertinent Sanctorum Festi dies, quorum scilicet ipse caput est, & quos ipse fecit sanctos. Verum & Festis Sanctorum ad eorum vitam imitandam excitamur, dicente S. Paulo ad Hebr. 13. *Mementote Præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum conversationis, imitamini Fidem.* Quo loco Theodoretus de mortuis, inquit, loquitur, ut Jacobo fratre Domini, & Jacobo fratre Joannis, qui jam erant interfecti. Qua de re ita etiam S. Basilius in *serm. de Gordio Mart. Igitur nostri tantum caussa profectus, sat fuerit illorum celebrare memoriam: non enim nostris indigent laudibus ornari, sed nos ipsorum vitæ historia, & commemoratione, imitationis gratia, indigemus.* Hæc sunt Festorum dierum occupationes. Sed addamus alia.

Nicolaus I. Pont. in Resp. ad Bulgar. *c.* 11. *Sane*, inquit, *sciendum est, idcirco in diebus Festis ab opere mundano cessandum esse, ut liberius ad Ecclesias ire; Psalmis & Hymnis & Canticis spiritualibus insistere, orationi vacare, oblationes offerre, memoriis Sanctorum communicare; ad imitationem eorum assurgere, eloquiis divinis intendere, eleemosynas indigentibus mittere valeat Christianus.* Item Alex. 3. *in c. Licet, Extra de fer.* Dominicum diem dicit, aliosque Festos dies Majestati Altissimæ deputatos etiam Ecclesiæ constitutione observandos.

Non videntur etiam prætereunda pulchra verba Conc. Forojul. *cap.* 3. *Abstinendum Festis diebus ab omni peccato, & ab omni opere carnali, etiam a propriis conjugibus, & ab omni opere carnali terreno, & ad nihil aliud vacare debere, nisi ad orationem, concurrere ad Ecclesiam cum summa mentis*

 devo-

devotione. Item in Concil. Matiscon. hæc habentur. *Omnes Christiani, qui non incassum hoc nomine fruimini, nostræ admonitioni aurem accommodate, scientes, quod nostræ est auctoritatis utilitati vestræ prospicere, & a malis operibus coercere. Custodite diem Dominicam, quæ nos denuo peperit, & a peccatis omnibus liberavit*. Et infra: *Estote omnes in hymnis & laudibus Dei, animo corporeque intenti. Si quis vestrum proximam habet Ecclesiam, properet ad eandem, & ibi Dominico die semetipsum precibus lacrymisque afficiat. Sint oculi manusque vestrum toto illo die ad Deum expansæ, ipse est enim dies requietionis perpetuus: ipse nobis per septimæ diei umbram insinuatus noscitur in Lege & Prophetis. Justum igitur est, ut hanc diem unanimiter celebremus, per quam facti sumus, quod non fuimus*. Et infra. *Si quis itaque vestrum hanc salubrem exhortationem parvipenderit, aut contemptui tradiderit, sciat se pro qualitatis merito principaliter a Deo puniri, & deinceps Sacerdotali quoque iræ implacabiliter subjacere &c.*

Constantinum quoque *lib.* 4. *de ejus vita c.* 18. scribit Eusebius, ex interpretatione Christophorsoni, multa constituisse de die Dominico, Sanctorumque Martyrum Festivitatibus pie in Ecclesia celebrandis, aliis omissis occupationibus, otio omnibus dato, ut Ecclesiam Dei frequentarent. Quorum similia, & aliorum quoque Imperatorum, paulo post afferemus. Ex quibus apparet, quantum a ratione, divinaque, & humana constitutione sit alienum, dies Deo dicatos voluptatibus dare, non autem rebus divinis.

Quare gravissimus Doctor Alex. de Ales *d. parte* 4. *q.* 11. *memb.* 2. *artic.* 2. contra præceptum Festi celebrandi eos facere, saltem ex consequenti judicavit; qui festis diebus Choreas ducunt, magisque violare Festum diem eos, qui tali die tripudiant, & cantant, quam si lanificio operam darent, secundum dictum S. Gregorii: *Melius esse die Dominico fodere, arare, quam Choreas ducere*. Quod simile est ei, quod S. Thom. 2. 2. *q.* 122. *art.* 4. *ad* 3. ex S. August. profert: *Melius faceret Judæus in agro aliquid utile, quam si in theatro seditiosus existeret, & melius fœminæ eorum die Sabbathi lanam facerent, quam quod tota die in Neomeniis suis impudice saltarent*.

CAPUT XIII.

Choreas & Spectacula prohibita Festis diebus a Legibus Civilibus.

NOTA HActenus loquuti sumus tamquam de re prohibita, quia mala, licet tamen interim non ignoremus quot ex capitibus schola violationem Festi ducat.

ducat. Nunc dicendum de re mala, quia prohibita. Videbimus igitur utrum Choreæ Festis diebus expresse sint prohibitæ; si enim lege prohibitæ sint, ex Summistarum sententia ad violationem Festi pertinebunt.

Primo affero verba *l. 2. C. Theod. de Spectac. lib. 15. tit. 5.* cui Gratiani, Valentiniani, & Theodosii nomina inscripta sunt. *Illud etiam præmonemus, ne quis in legem nostram, quam dudum tulimus, committat: nullum solis die populo Spectaculum præbeat, nec divinam venerationem confecta solemnitate confundat.* (Ita legendum videtur, cum nonnihil diverse in libro legatur, quo ego usus sum). Item *l. 5. eod. tit.* cum solius Valentiniani nomine: *Dominico, qui septimanæ primus est dies, & Natale, atque Epiphaniorum Christi, Paschæ etiam & Quinquagesimæ diebus, quamdiu cœlestis lumen lavacri imitantia novam Sancti Baptismatis lucem vestimenta testantur, & quo tempore* (sic enim emendo, tum ex ratione, tum *ex l. omnes c. De fer.*) *commemoratio Apostolicæ passionis totius Christianitatis magistræ a cunctis jure celebratur, omni Theatrorum, atque Circensium voluptate per universas Urbes earumdem populis denegata, totæ Christianorum, ac fidelium mentes Dei cultibus occupantur. Si qui etiam nunc vel Judææ impietatis amentia, vel stolidæ Paganitatis errore atque insania detinentur, aliud esse supplicationum noverint tempus, aliud voluptatum. Ac ne quis existimet in honorem Numinis nostri, veluti majore quadam Imperialis officii necessitate compelli, & nisi divina Religione contempta spectaculis operam præstat, subeundam forsitan sibi nostræ Serenitatis offensam, si minus circa nos devotionis ostenderit, quam solebat; nemo ambigat, quod tunc maxime mansuetudini nostræ ab humano genere defertur, cum contutibus Dei Omnipotentis ac meritis, universi obsequium orbis impenditur.* Dictæ legi addo *l. Omnes c. De fer.* Valentiniani, Theodosii, & Arcadii, in qua post alios feriarum dies additur: *Sacros quoque Paschæ dies, qui septeno numero vel præcedunt, vel sequuntur, dies etiam Natalis, atque Epiphaniorum Christi, & quo tempore commemoratio Apostolicæ Passionis totius Christianitatis magistræ a cunctis jure celebratur, in quibus etiam prædictis sanctissimis diebus, neque spectaculorum copiam referamus, in eadem observatione numeramus, & dies solis, quos Dominicos recte dixere majores, qui repetito in se se calculo revolvuntur, in quibus parem necesse est habere reverentiam.* Addamus legem Leonis, & Anthemii, quæ est *l. ult. c. eod. Dies Festos Majestati Altissimæ dedicatos nullis volumus voluptatibus occupari, nec ullis exactionum vexationibus prophanari. Dominicum itaque diem ita semper honorabilem decernimus, & venerandum, ut a cunctis executionibus &c.* Et infra. *Nec hujus tamen religiosi diei otia relaxantes obscœnis quemque*

patimur voluptatibus detineri. Nihil eodem die sibi vendicet scena Theatralis, aut Circense certamen, aut ferarum lacrymosa spectacula. Et si in nostrum ortum aut natalem celebranda Solemnitas inciderit, differatur. Amissionem militiæ, proscriptionemque patrimonii sustinebit, si quis unquam hoc die Festo spectaculis interesse, vel cujuscumque Judicis apparitor, prætextu negotii publici, vel privati, quæ hac lege statuta sunt, crediderit temeranda.

Hæc boni Principes de Festorum cultu observando, sacrorumque temporum observatione, spectaculisque, & voluptatibus ab eis removendis, ut divino cultu tantum occuparentur, constituerunt, gravissimis etiam pœnis propositis: in quibus præter dies, & tempora, quæ nos superius ex Doctorum sententia observanda numeravimus, etiam tempus Paschale observandum notare licet.

CAPUT XIV.

Choreas, & Spectacula prohibita Festis diebus a Canonibus.

Videamus vero, an ejusdem generis aliquæ sanctiones Ecclesiasticæ inveniantur. Est *C. Qui die. De Cons. d. 1. Qui die solemni, prætermisso Ecclesiæ conventu, ad spectacula vadit, excommunicetur.* Qui quidem Canon habetur in *Concilio Carthaginensi IV. num.* 88. Atque circa eadem tempora celebratum traditur, quibus & recitatæ leges Valentiniani, & aliorum conditæ sunt. Est etiam *c. Irreligiosa. De Consecr. D. 3.* Qui Canon habetur in *Concil. Tolet.* III. *c. ult.* his verbis. *Exterminanda omnino est irreligiosa consuetudo, quam vulgus per Sanctorum solemnitates agere consuevit. Populi, qui debent officia divina attendere, saltationibus, & turpibus invigilant cantibus, non solum sibi nocentes, sed & Religiosorum Officiis perstrepentes. Hoc enim ut ab omni Hispania* (in Decreto legitur *ab omnibus Provinciis*) *depellatur, Sacerdotum & Judicum a Concilio sanctæ curæ committitur.*

Verum dicendum est de interpretatione horum Canonum, & aperienda origo opinionis vulgaris Summistarum. Ex quo enim ex his Canonibus exprimitur de conventu Ecclesiæ, & de divinis Officiis, hinc aliqui occasionem habuere dicendi, spectacula prohiberi quidem, sed tantum habita divinorum Officiorum ratione; ita ut, nisi fiant eorum tempore, videantur permissa. Is autem fuit Angelus. Quod considerans post eum Sylvester, ita accepit, ut nimis etiam austerum Angelum judicarit, qui in eo Officiorum tempore incluserit etiam vesperas, & sacram concionem, & non excusaverit eos, qui per notabile spatium, puta per majorem diei partem, ejusmodi rebus vacant. Mihi vero tantum abest, ut Angelus videatur hac in re austerus, ut etiam nimium

ausum esse affirmem; eos Canones ita limitando. Verum hujusmodi scriptores sua tantum tempora consideraverunt.

Dico autem ideo expressum esse in Canone de divinis Officiis, quia eodem die non videbatur, & ipsis & ludis operam dari posse. Licet enim posterioribus temporibus, pietate frigescente, diebus Festis parum divinis Officiis vacare Christiani cœperint; apud veteres tamen modicam diei partem a Divinis vacuam fuisse, non videtur dubium, cum Missæ solemnes frequentabantur, & sacris lectionibus, concionibusque in Ecclesia fideles occupabantur, ut ex Patrum lectione discitur: & innuit recitatus Canon Matisconensis: *Sint oculi manusque vestræ toto illo die ad Deum expansæ*: & quod etiam hodie usu venire videmus, ubi divini cultus restituendi studium viget; nam Missarum solemnia, conciones, horæ canonicæ, Doctrina Christiana a Concilio Tridentino præcepta, totum diem insumunt. Quod si divina Officia totum diem non occuparent, non ideo tamen ludos, aut saltationes die Festo permittere voluerunt. Una enim ratio est Canonis, ut scilicet dies secundum legem divinam, supra ex Exodo prolatam, sanctificetur. Atque id præstatur quidem per conventus Ecclesiasticos rite & recte. Sed etsi tales conventus forte ex aliqua parte cessarent, deberent tamen Fideles diem sanctificare.

Eadem vero fuit ratio statuendi, ut ab humano opere abstineremus. Quod præclare expressit Nicolaus Pontifex loco superius recitato. *Idcirco in diebus Festis ab opere mundano cessandum est, ut liberius ad Ecclesias ire, Psalmis & Hymnis & Canticis spiritualibus insistere, omnino vacare Christianus valeat*. Ex cujus verbis videmus rationem prohibitionum, quæ pro cultu dierum Festorum factæ sunt; quæ quidem recte convenit cum aliis auctoritatibus eodem loco a nobis ex divino, & humano jure recitatis.

Confirmo vero hanc sententiam ex Legibus Imperatorum, quas citavimus; qui cum expresserint rationem prohibitionis suæ esse divinum cultum, seu diei festi sanctificationem, quo nefas judicarunt voluptatibus inservire, ut ex illis verbis apparet: *Omni Theatrorum, atque Circensium voluptate populis denegata, totæ Christianorum ac Fidelium mentes Dei cultibus occupantur*: & ex illis: *Aliud esse supplicationum noverint tempus, aliud voluptatum*: & ex aliis: *Dies Festos Majestati Altissimæ dedicatos, nullis volumus voluptatibus occupari*; Cum, inquam, tam absolute Imperatores ludos prohibuerint & voluptates, talemque rationem expresserint, non est credibile Sacerdotes levius eadem voluisse prohibere, præsertim cum ii semper, ut infra ostendetur, magnopere ludos & spectacula sint detestati.

Addo quod Concilio Toletano, ex quo *c. Irreligiosa* sumptum est, adjiciuntur

litteræ Regiæ; ubi Concilii ipsius constitutiones numerantur, in quibus simpliciter habetur: *Ballimachiæ & turpia cantica probibenda sunt a Sanctorum solemnliis*. Et eodem modo in ejusdem Concilii capitulorum enumeratione, his verbis: *Ut in Sanctorum natalitiis Ballimachiæ probibeantur*. Et ex his apparet spectacula; ludos, saltationes, simpliciter, & absolute diebus Festis esse prohibitas, reijciendamque esse limitationem de tempore divinorum Officiorum. Quod autem in aliquo ex locis recitatis videantur prohiberi spectacula tantum, non ideo tamen dubitare debemus, quin etiam Choreæ comprehendantur, quia spectaculi nomen generale est ad omnia ejusmodi voluptatum genera, ut colligitur ex legibus supra recitatis, & ex tit. *c. Theod. de spectac.* Præterea idem indicat ratio dictarum legum: *quia aliud tempus voluptatum, aliud supplicationum*: quæ quidem ratio ad Choreas pertinet; præterquam quod in *d. c. Irreligiosa*, de saltationibus, seu Ballimachiis expressum est. Immo etiam Doctores æque hæc accipiunt, ut videri potest ex eorum interpretatione super dictos Canones, *Qui die*: & *Irreligiosa*. Et ita in hac Conclusione ostensum sit: primo quantum repugnet cultui Festorum Chorearum occupatio: secundo eas, sicuti etiam omne genus ludorum seu spectaculorum, diebus Festis, tum Ecclesiasticis, tum Civilibus sanctionibus esse prohibitas. Ex quo sequitur, secundum sententiam omnium, peccare mortaliter, qui eis tali tempore operam dant, nisi quos fortasse ignorantia, vel auctoritas eorum, qui regunt, vel qui sacra tractant scribendo aut ministrando, excuset.

CAPUT XV.

Adaptatio Chorearum nostrarum ad Conclusiones scriptas.

QUÆ facti est hæc complectatur, Choreas nostri temporis, primo incidere in Conclusionem septimam, cum ex arbitrio cujusque privati tantum pendeant. Quare iis malis obnoxiæ sunt, quæ ibi tetigimus. Incidunt & in octavam ob immoderatos motus, ut patet, neque solum quod sint incitatiores, quam honestati conveniat, sed quod etiam semper sint obscœni; veluti cum membra ostentantur, aut cum actus aliqui ad libidinem pertinentes repræsentantur. Quod præcipue accidit in quibusdam exteris Choreis, quæ introductæ sunt, & vulgo dicuntur *Balletri*. Quare ratione valde dubito, ne vel ex hoc ipso sæpe Choreæ fiant cum mortifera culpa. Incidunt in decimam, & periculum, de quo ibi diximus, ob frequentiam. Fiunt enim publice singulis fere Festis diebus ruri, idque passim in Urbibus, & etiam ruri, & ubique, & quoties cuique privato libitum est: intolerabili vero frequentia, sacro tempore quod a Natali ad Quadragesimam intercedit.

C A-

CAPUT XVI.

Pericula ex aspectu Mulierum, ex rixis, & ex aliis circumstantiis.

INcidunt in quintam plurimi, cum ii, qui ad Choreas accedunt, fere omnes vitam quandam laxiorem, & mundi corruptelas sequantur. Ad quod demonstrandum; pono primo, neminem se debere periculo exponere; & occasiones omnes malas vitare quemque debere, secundum illud Evangelii: *si oculus tuus scandalizaverit te, &c.* Secundo considero illud pariter Evangelicum: *Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mœchatus est eam in corde suo*. Deinde considero mares, & feminas in Choreis sedere: omnes ibi esse ad voluptatem capiendam paratos. Considero mutuos aspectus, moramque diuturnam, motus item corporis, in quibus oculi curiosi multa inveniunt luxuriosa incitamenta. Addo musicæ suavitatem, quæ maximam vim habet; in quocumque genere quis occupetur, sive bonum sit, sive malum. Addo colloquia, quæ sæpe intercedunt. Addo tactum. Item considero omnes accedere quam ornatissimos, plerumque etiam pleno ventre: item calorem, qui ex motu excitatur: Quibus omnibus consideratis, non video, cur, non dico homines, ut dixi, vitæ laxioris, sed qui continentissimi sunt, sibi fidere in ejusmodi periculo debeant. Atque cum Scholares & Laici essemus, memini gravissimum quemdam Philosophum, licet quodammodo invitum, a nobis ad Chorearum locum adductum esse, qui quidem, cum genus ludi contemplatus esset, magna affectus est admiratione, exclamavitque: illud esse inventum ad mores depravandos singulare.

Quam vero diligenter periculum etiam ex solo aspectu, nedum tactu & colloquio, vitare debeamus, Spiritus Sanctus nos docet: *Virginem ne aspicias, ne forte scandalizeris in decore ejus*, Ecclesiast. 9. &: *Averte faciem tuam a muliere compta, & ne circumspicias speciem alienam; propter speciem mulieris multi perierunt, & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit*. Quibus vetus dictum addi potest: Ab aspectu nasci amorem. Addamus exemplum David, qui ex aspectu illo in gravissima peccata incidit; & exemplum Sichem, qui cum Dinam aspexisset, & libidine propterea exarsisset, ex ea re tantum malorum intulit suis. Ideo dicebat David: *Averte oculos meos, ne videant vanitatem*. Et Job 31. *Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de Virgine*. Adde S. Augustini dictum, quod, *non licet aspicere, quod non licet desiderare*. Adde vero etiam Gentilia. Cum Sophocles de quodam puero prætereun-

tereunte dixisset; *o pulchrum puerum!* dixit Pericles: *decet Prætorem non solum manus, sed etiam oculos habere abstinentes*. Quod quidem ad omnes pertinet, quos oportet esse castos. Recusavit Alexander Macedo videre Darii filias, ne, cum alios vicisset, ipse vinceretur a mulieribus. Christiani vero purissimæ disciplinæ dediti, ultro sibi mille laqueos parant, gravissimaque pericula adeunt, monita Spiritus Sancti, honorem Dei, propriamque salutem nihil facientes. Quare in tanta corruptela, atque periculis, minus severi videri
NOTA. non debemus, si istos Chorearum sectatores a peccato mortali excusare non audemus, quando & probatissimus auctor Alex. de Ales citata p. 4. non audere se eos excusare, dixit, a peccato mortali, qui etiam inviti, aut casu ad Choreas accederent, ubi libidinis illecebræ essent.

Neque id cuiquam mirum debet videri, qui consideret, quam facile homines mundani in peccata cordis incidant, & quam negligenter ad ea advertant; ex quibus etiam multos invenias, qui turpes cogitationes, quacumque animi ascensione firmatas, omnino parvipendant.

Neque etiam de rusticorum simplicitate excipere possumus, qui quamvis ad hæc peccata minus proclives sint, quam urbani, præsertim otiosi; tamen de naturali affectu agimus, qui & in rudibus hominibus & in brutis facillime excitatur. Affirmo etiam, prudentes & multo rerum usu præditos a me interrogatos, quibus de ejusmodi periculo nihil videretur a sententia per nos descripta alienum.

Non solum autem periculum libidinis est in Chorea, sed aliud etiam, neque remotum, neque leve, rixarum scilicet, ex quibus inimicitiæ capitales, homicidia, & plurima mala proficiscuntur, ut eventus quotidie docet. Dum enim vel in tripudium prodeundo, vel loco occupando, vel muliere ad saltationem incitanda, alius alium antevertere conatur, vel quod hic illius amasiam invitet, ad arma venitur. Ideoque Chorearum sectatores, semper armis valde munitos invenio.

Incidunt in sextam, qui Choreas celebrant, posito periculo, de quo superius egimus, quod quidem periculum in majore parte Chorearum contingere, non videtur dubium. Licet enim fortasse, inter amicos & cognatos concedamus honestam Choream haberi posse, major tamen pars earum honestati contraria est, imo nullus fere ejusmodi honestas Choreas habere potest, ob malam consuetudinem, qua solet juventus in domos irrumpere, ubi Choreæ celebrantur, &, si janua clausa sit, insolenter pulsare, dominumque domus injuria afficere.

Eodem modo Tibicines peccant, quia ejusmodi malum adjuvant, & eorum ars.

ars; quatenus ad Choreas spectat, adhibetur ad ea; quae plerumque continent peccatum. De illis in specie Silvester in verbo *Dominica*, *n.* 7.

Peccant eodem modo ii, qui Rempublicam administrant, qui haec vident; neque saluti eorum consulunt, quorum cura sibi commissa est, per ea, quae scribit *Rich. in 4. dist. 15. qu. 4. c. Error*, *dist. 83. c. Ita plane 23. qu. 4.*

Conclusionem quartam considerent, qui amasiae videndae, tangendae, aut cum ea loquendi caussa ad Choreas accedunt. Item qui eadem de caussa eas celebrant, sua vel aliorum gratia, quod frequens est. Item qui Principibus viris Choreas offerunt, quasi Mulierum mercatum, ut seligant, quae magis eis placuerit, ejusque pudicitiae insidientur.

De Conclusione decima, qua a diebus Festis, sacrisque temporibus Choreae arcentur, nihil attinet inferre, cum corruptela satis manifesta sit, qua iis diebus, temporibusque, praesertim a Quinquagesima ad Quadragesimam, indignissime, nisi dicamus impie, Choreis, & omnis generis spectaculis & ludis vacatur: legis divinae, qua dierum sanctificatio est praecepta, sanctionum Canonicarum, rituum Ecclesiasticorum, humanarumque legum, nulla habita ratione.

CAPUT XVII.

Quibus auctoritatibus condemnatae sint Choreae, & quaedam vitia Chorearum Urbanarum.

EX his capitibus omnibus mala nostrarum Chorearum ostendimus, ad Doctorum rationem nostram tractationem accommodantes. Videamus nunc, si qnid in eodem genere ex Sacra Scriptura, & ex Patribus haberi possit.

Illud primo Ecclesiast. afferri potest c. 9. *Cum saltatrice ne assiduus sis, nec audias illam, ne forte pereas in efficacia ejus.* Quod quidem dictum nihil impedire videtur, quin ad mulieres omnes accommodetur saltationum studiosas.

Item illud Sarae filiae Raguelis *Tob. 3. Tu scis, Domine, quod numquam concupivi virum, & mundam servavi animam meam ab omni concupiscentia: numquam cum ludentibus miscui me, neque cum iis, qui in levitate ambulant.*

Item Job 21. de improbis loquens. *Egrediuntur quasi greges parvuli eorum, & infantes eorum exultant lusibus, tenent tympanum & cytharam, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.*

Addamus insignem locum Isaiae c. 3. *Pro eo quod elevatae sunt filiae Sion, & ambulaverunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, & ambulabant, & pedibus suis composito gradu incedebant, decalvabit Dominus.*

In quem

In quem locum S. Basilius, post aliqua contra muliebrem fastum & petulantiam dicta, addit, ut quidem vertit Godefridus. *Quin & in hodiernum diem identidem videre licet Judæas, suis quasque pedibus ludentes, ne tantilli quidem reveritas sententiam Prophetæ. An non filiæ etiam Ecclesiæ ab eadem injuste provocatæ sunt? Pleræque enim earum, tamquam in numerosa multitudine, diebus Festis, dum adveniunt aditura verbum Dei, per inscitiam lætitiæ spiritualis, se dedunt inhonestis disciplinis.* Hæc Basilius.

S. Augustinus etiam in ser. 215. de tempore: *vicinos*, ait, *& proximos vestros jugiter admonete, ut semper quod bonum est & honestum, loqui studeant, ne forte detrahendo, malum loquendo, & in sanctis Festivitatibus Choreas ducendo, cantica luxuriosa & turpia proferendo, de lingua sua, unde debuerant Deum laudare, inde sibi vulnera videantur infligere. Isti enim infelices & miseri homines, qui vallationes, & saltationes ante Basilicas ipsas sanctorum exercere nec metuunt, nec erubescunt, etsi Christiani ad Ecclesiam venerint, Pagani de Ecclesia revertuntur; quia ista consuetudo vallandi de Paganorum observatione remansit &c.* Damnavit vir sanctus Choreas, ut suo tempore habebantur, sed omnino tamen Paganorum, non Christianorum voluptatem esse judicavit.

De spectaculis vero generatim quamplurima invenias apud Patres, quibus tamquam Christianæ disciplinæ contraria damnantur. A quibus Choreas ut eximas, neque ratio, neque scriptorum mens ullo modo patitur. Ideoque aliqui de hoc spectaculi genere siluerunt, quod tunc, aut potius iis locis in usu non esset.

Exstat Tertulliani Libellus contra spectacula, quæ omnia, ut insana, impudica, & diabolica improbat; quod idem facit in *Apologetico c. 15. & 38.*

S. Cyprianus quoque *in l. de spect. & in Ep. 2. lib. 2.* gravissime queritur de Christianorum miseria aut insania, qui ejusmodi Dæmonum inventa sectentur, moresque imitentur Gentilium, & quod gravius ducit, Sacrarum Scripturarum auctoritate ea defendere conentur: affirmantes David ante arcam saltasse; & in sacris litteris Nabla, Tympana, Cytharas, Chorosque legi: quasi ad rem pertineat, ad turpia tuenda, ea, quæ ad Dei cultum facta sunt, proferre.

Eadem S. Augustinus agitat *in l. de catechiz. rudib. c. 16. l. 2. de Symb. c. 2. & l. 3. conf. c. 2. & l. 1. de cons. Ev. c. 33.*

Frequentissime vero & gravissime S. Joannes Chrysostomus in omnibus fere Homiliis, nunc civitatis pestem, nunc malorum omnium fontem, nunc pestilentiæ cathedram, incontinentiæ gymnasium, luxuriæ Officinam, Babilonicam fornacem appellans.

S. Epiphanius quoque in fine libri *contra hæreses*, & Sexta Synodus c. 51. eas prohibet Christianis, & alia Concilia.

Item

Item eadem Salvianus Episc. summa pietate & eloquentia condemnat, *de prov. l. 6.* ea pariter ad Gentiles mores referens: & ideo Apostatas illos Christianos appellans, qui post abrenunciationem diaboli & operum ejus, ad ea rursus redeunt. *Diabolus*, inquit, *est in spectaculis & pompis suis, & per hoc, cum redimus ad spectaculum, relinquimus fidem Christi. Hoc itaque modo omnia Symboli Sacramenta solvuntur, & totum quod in Symbolo sequitur, labefactatur, & nutat: nihil enim sequens stat, si principale non steterit*: Hæc ille, & alia quamplurima contra spectacula ludosque omnes.

Repetas vero hic etiam licet, quæ superius in conclusione allata sunt ex sacris Decretis, turpia scilicet & diabolica ejusmodi omnia in ipsis dici. Ejusdem generis multa invenies apud veteres Scriptores.

Arnob. adversus gentes *lib.* 4. & Lact. *lib. 6. cap.* 20. *div. Inst. Vitanda*, inquit, *spectacula omnia non solum, ne quid vitiosum pectoribus insideat, quæ sedata & pacifica esse debent, sed ne cujus nos voluptatis consuetudo detineat, & a Deo, atque a bonis operibus avertat.*

Alex. de Ales quoque in citato loco vere ita de Choreis agere videtur, tamquam de malo quodam ludo ad libidinem excitandam accommodato.

Item Jo. Gerson in par. 4. ser. Dominicæ tertiæ Adventus contra luxuriam, ait: *Choreas ob fragilitatem hominum difficile sine diversis peccatis haberi, & omnia peccata choreizare in Choreis.*

S. Bernardinus Senensis, vir magnæ sanctitatis & doctrinæ *in ser.* 10. *de observ. sabbathi: Execrabile*, ait, *Festis diebus vacare Choreis, ubi visu, auditu, gestu, tactu, mentes astantium illaqueantur, & contaminantur*; citatque. *c. Irreligiosa* superius a nobis recitatum, addens: *væ iis, qui sunt in caussa efficaei tantorum malorum per suos lascivos sonos. Reddent de omnibus malis, quæ occasione pulsationis contingunt, apud justum Judicem rationem. Qui enim occasionem damni dat, damnum dedisse videtur, c. si culpa de injur. & damn.* Hæc ille, & similia.

S. Antoninus in citat. tit. de Choreis, *fere omnes*, ait, *ad provocandam libidinem Choreas habere*. Quem sequitur Cardinalis Turrecremata ex Alberico *in c. 1. de pœn. d. 5. §. cohibeat n. 3.* Invehitur vero pluribus S. Antoninus in Choreas, & contra illas late exponit, accommodando illud *Psalm.* 11. *In circuitu impii ambulant*; & illud *Psalm. 96. Inflammabit in circuitu inimicos ejus*. Item illa *Apocalyp. 9. De fumo putei ascenderunt locustæ in terram*. Et paulo post. *Et similitudines locustarum similes equis paratis in prælium, & super capita earum tamquam coronæ similes auratæ*. Et multa ex sanctis Scripturis dicens, in Choreis reperiri pompam, lasciviam, superbiam, vanam gloriam, & ideo per eas homines effici inimicos Dei; omnino vero Choreas vult esse ludum diaboli, quo

miseras

miseras animas capiat: atque adeo Choreas condemnat, ut per eas contra omnia mandata Dei & contra omnia Sacramenta fieri late probare conetur.

Petrus de Palud. in 4. sent. d. 16. simpliciter improbat Choreas tamquam malas, *cum*, inquit ille, *viros cum mulieribus ludentes maledixerit Barnabas*. Et certe magnum habet periculum, *ut est in Glos. 1. c. mulieris de judic. in sexto*, marium & feminarum cœtus, præsertim ad capiendam voluptatem coactus.

Addamus etiam aliorum piorum virorum auctoritatem, quorum conciones integræ contra hoc malum habentur, qui quidem omnes in peccatis, quæ ex Choreis proficiscuntur ex aspectu, ex tactu, ex colloquiis, valde commoventur, easque habent tamquam diaboli ludum, in quo a plerisque graviter peccetur: neminemque a libidine quacumque ratione tam alienum esse, ut earum periculo se exponere debeat. Sunt vero Frater Cherubinus de Spoleto, Frater Jacobus de Voragine Archiepiscopus Genevensis, Frater Gabriel Bareleta.

Refert etiam Jacobus de Vitriaco, quod cum in quodam Pago Saxoniæ multi a Presbytero moniti, Choream relinquere noluissent, quibusdam Festis diebus, mirabili quodam modo eos esse divinitus punitos.

Novissime Conradus Aingius in suo Catechismo Catholico *l.* 4. *c.* 12. *Chorea mundana*, inquit, *habet hanc definitionem, quod est circulus, cujus centrum est Diabolus, & cujus circumferentia Angeli ejus circumstantes: & ideo raro vel numquam sine peccato fit. Talem Choream ordinavit Sathan, post adorationem vituli, &c.* Hæc ille. Sequitur vero ostendens omnia peccata in Choreis versari, neque aliquem, licet continentem & sanctum, ab eis discedere sine peccato: aliaque multa enumerat ab eis proficiscentia.

Quid quod sola civili prudentia multi viri graves eas improbarunt. Dixit Cicero, neminem fere saltare sobrium. Et Alphonsus ille Neapolitanus Rex dicebat in Gallos, qui in Chorearum valde sunt studiosi, ita ut senes etiam non abstineant: eos in senectute desipere.

Neque vero hodie quisquam est paulo prudentior, qui Choreas non detestetur, & a domo sua non arceat, quantum potest: cupiuntque boni omnes hanc pravam consuetudinem exterminari, & quidem merito. Nam præter communia quædam mala, quæ plerumque accidunt, de quibus superius egimus, alia etiam multa referre possemus, Chorearum urbanarum fere propria, quæ religiosæ aures ferre non possint. Proh dolor! tantam in Ecclesia Dei licentiam tolerari; ut publice tamquam luxuriosa schola habeatur, stuprorumque & adulteriorum mercatus: idque præcipue sacrosanctis Dominici Natalis diebus, & sacro Septuagesimæ & sequenti tempore, quo Ecclesia nos ad gratias agendas peccataque flenda invitat.

C A-

CAPUT XVIII.

Improbatio cujusdam excusationis.

DIcunt vero Chorearum defensores multa ea de caussa contrahi matrimonia, quæ non contraherentur. O sacramenta libidinis adjumento inita! Quasi vero timendum sit, ne matrimonia amittantur, nisi per vitia contrahantur; aut vero ex tam fœdis principiis prospere res contingere soleant. Sed cur non referunt etiam fœda consilia de stupris & adulteriis? Cur non mentium labes, quas qui forte puras ad Choreas attulerunt, reportant malis cogitationibus, cupiditatibusque inquinatas? Etenim libere mares cum fœminis colloquuntur, manibus se invicem tenent, idque satis diu, & dum aula, per genus illud Choreæ, quod vulgo *Pœna* vocant, multitudine personarum referta est, non solum turpia verba, sed turpissimi etiam tactus contingunt. Dicant vero qua de caussa hujusmodi Choreis urbanis arceant nondum nuptas, nisi quia turpitudinis plenæ sunt: quasi vero, quæ in matrimonio collocatæ sunt, verecundiæ fines libere transire possint; & vere in his cessat ratio matrimoniorum.

Hic jam modum ponemus nostræ de Choreis disputationi, Deum Opt. Max. orantes, ut populorum rectoribus id constituere concedat, quod ad honorem suum, fideliumque salutem, ipse scit esse magis accommodatum.

CAPUT XIX.

An Episcopus possit probibere Choreas diebus Festis, & an omni tempore.

QUæritur vero postremo, utrum Episcopus, ubi eæ Chorearum corruptelæ vigent, sicuti in Conclusione undecima dictum est, possit eas prohibere.

Primo autem quæritur utrum prohibere possit diebus Festis, & sacris temporibus? Et respondetur posse. Primo, quia, ut jam ostendimus, de hoc habemus Canones & Leges. Episcopus autem potest, adjuvando jus commune, statuere cum pœna excommunicationis, aut alia. Exemplum affertur ex *cap. Animarum de Sepult. in 6.* tradit Glossa *in Clem. ne Romani de Elect. §. 1. in verbo Tolli.* Abbas, *in c. Innotuit num. 2. de eo qui furt. ord. suscep.* Doctores *in dict. Clem. ad Gloss. citatam.* Henricus Bohic, qui ad hoc probandum quamplurima congerit *in tract. de Synod. Ep. p. 3. art. 1. conclus. 13.* Cum autem jus adjiciat pœnam excommunicationis *d. c. Qui die de cons. D. 1.* juncta doctrina Doctorum, præsertim Turrecrem. in *d, c. Irreligiosa, eod. tit. D. 5.* poterit Episcopus eam XII. Conclusio.

augere,

augere, ut sit latæ sententiæ, ut idem Henricus probat *loc. cit. n.* 114. Immo, etiamsi jus commune non ita expresse id constitueret, posset Episcopus supplere & omnino prohibere ad morum correctionem, ut est præclara doctrina Hostiensis *in cap. fin. de Off. Archipresbyteri, quam eod. c.* sequitur Joannes Andreas iis verbis, & eodem pariter loco Butrius. Aliquos alios quoque citat idem Henricus *Conclus.* 17. Secundo potest prohibere, quia Episcopus habet jurisdictionem ratione temporis, ut ait Franc. in *Ea quæ ad fin. de reg. jur. in 6.* quem sequitur idem Henr. *loc. cit. conclus.* 17. *n.* 265.

Quæritur secundo, utrum possit prohibere Choreas omnino quocumque tempore, licet de hoc jus non statuat? Et respondetur quod potest. Episcopus enim habet potestatem constituendi præter jus, ad morum correctionem, peccata tollenda, & pietatem conservandam, quæ spectant ad Judicem Ecclesiasticum *cap. Novit. de Jud. c.* 1. *de empt. & vend. cum gloss.* 2. & Hostien. qui etiam affirmat contrariam consuetudinem non valere; cum sit contra correctionem peccati. Ideo quoque fuerunt, qui de jure responderunt, Episcopum posse punire illos, qui commiscent farinam fabarum ceræ venali, ut apud Abb. *in d. c.* 1. *de empt. n.* 9. Roman. *singular.* 528. *c. fui interrogatus*. Sed & Innocentius *in eod. cap.* dicit Episcopum in crimine notorio posse irrogare pœnam excommunicationis, & sequitur Abbas eodem loco. Facit cum *d. c.* 1. *l.* 1. *C. de Ep. aud.* prout intelligit eam Bald. & habent meliora exemplaria. Addo *c.* 1. *de rapt.* ubi raptores excommunicantur a loci Prælato; & Franc. *in c. Ea quæ de reg. jur. in 6.* ubi, post aliqua disputata, concludit in fine, quod Episcopus potest indistinte statuere in iis, quæ pertinent ad mores Laicorum, pro conservanda honestate, & evitando peccato.

Quin etiam ex alio capite potest Episcopus in tali casu statuere, ob negligentiam scilicet sæcularis Magistratus, qui malum videt, & non curat, secundum Doctrinam Glossæ *in cap. fin. de except. in 6.* & Firman. *in tract. de Ep. par.* 2. *lib.* 5. *num.* 5.

F I N I S.

A R

APPENDIX

SEU

COLLECTIO SELECTARUM SENTENTIARUM

S. CAROLI BORROMÆI

S. R. E. CARDINALIS

ET ARCHIEPISCOPI MEDIOLANENSIS

ADVERSUS

CHOREAS, ET SPECTACULA

EX EJUS STATUTIS, EDICTIS, INSTITUTIONIBUS, HOMILIIS.

I.

MAximam in eo diligentiam ac studium Episcopi ponere debent, ut dies festi pie sanċteque observentur ab omnibus. Cum enim ii potissimum ad celebrandas Dei & Sanctorum laudes salutariter instituti sint; curandum est etiam diligenter, ut ne iis ipsis quisquam ad divinam offensionem, & animæ suæ perniciem abutatur. Prohibeant igitur ....; ne ludi equestres, certamina, aut alia ludicra, & inania spectacula adhibeantur. Choreæ, saltationes in urbibus, suburbiis, oppidis, vicis, ac usquam omnino ne agantur.

Decretum editum in Concil. Provinc. Mediolan. 1. celebrato An. sal. 1565. Tit. de Festorum dierum cultu.

II.

Clerici personati non incedant, Choreas privatas aut publicas non agent; nec spectabunt. Fabulis, comœdiis, & bastiludiis, aliisve profanis & inanibus spectaculis non intererunt, ne aures, & oculi sacris officiis addicti, ludicris & impuris actionibus, sermonibusque distracti, polluantur.

Decretum editum in eodem Concil. Provinc. Mediol. 1. Tit. De armis, ludis, spectaculis & ejusmodi a Clerico vitandis.

III.

De his etiam Principes, & Magistratus commonendos esse duximus, ut histriones, & mimos, ceterosque circulatores, & ejus generis perditos homines e suis finibus ejiciant, & in caupones, & alios, quicumque eos receperint, acriter animadvertant.

Decretum editum in eodem Conc. Prov. Med. 1. Tit. de Histrionibus.

IV.

In quibus Ecclesiarum ædibus ad Rectoris usum, & domicilium constitutis, & ipse, & laici præterea, facultate impetrata, habitant; in iis, ne propter nuptias quidem saltetur, neve comœdiæ, aut spectacula agantur.

Decretum editum An. sal. 1569. in Concil. Prov. Mediol. 2. Tit. 2. Decretum 34.

V.

Quoniam autem usu jam hac in provincia nimis compertum est, depravatis his temporibus & moribus, ad choreas, tripudia, saltationes, & id genus alia numquam fere conveniri sine multis, & iis quidem gravissimis Dei offensionibus, idque cum ob turpes cogitationes, obscœna dicta, inhonestas actiones, morum corruptelas, & perniciosas ad omnia opera carnis illecebras illis perpetuo coniunctas, tum propter cædes, rixas, diffidia, stupra, adulteria, aliaque mala plurima inde consequentia quam sæpissime: his tot offensionum & peccatorum seminariis locum dari, iis præsertim diebus, qui dies propitiationis sunt; & iis ipsis diebus fideles plerosque nefariis istis Satanæ blanditiis illectos, & divinis officiis, religiosis supplicationibus, lectionibusque sacris abduci, avertique rudes a percipiendis fidei rudimentis, aliosque ab aliis Christianæ pietatis officiis, in quæ eo tempore religiose incumbendum est, abstrahi & amoveri; hoc certe gravissimum est in conspectu Dei & Ecclesiæ; quare festis iis diebus, saltem horis, quibus divina celebrantur officia, interdicimus ne saltationes, tripudia, choreæ ducantur, aut fiant. Ne item comœdiæ, ludi scenici, vel theatrales, hastiludia, & alia cujusvis generis Spectacula agantur.. Contra eos, qui non paruerint, Episcopus agat pœnis, & aliis item remediis arbitratu suo ... Prohi-

Prohibeat diligenter Episcopus, atque omnino efficiat; ut non modo non saltationes & choreæ, verum etiam ne comessationes in honorem Sanctorum, ludi, aliæve profanæ actiones ab eorum festorum dierum, & piorum institutorum cultu alienæ, ullo quovis modo, etiam illorum prætextu occasioneve introductæ, publice iis ipsis diebus fiant.

Studeat etiam Episcopus, ut quo tempore in Septuagesimæ, Sexagesimæ, & Quinquagesimæ hebdomadis Ecclesia mater, & officiorum ritu, & hymnis; canticisque fidelium mentes ad mœstitiam, atque ad pœnitentiam excitantibus, & omni denique tum vestimentorum, tum aliarum rerum apparatu populum Dei instruit, ac præparat tot ante diebus ad sancte recolendam Christi Domini passionem & crucem; eo potissimum tempore fideles sibi in curam traditos, spectacula, ludos scenicos, & alia, quæ Gentilitatis speciem præseferunt, tunc præsertim morum corruptelis introducta, illa ipsa tamquam a sanctissimis Ecclesiæ institutis abhorrentia omnino fugientes, ad pietatis Christianæ studia, & ad orationem attentiores sint, proposita omni Christianarum actionum exercitatione.

Decreta edita An. Sal. 1573. in Concil. Provinc. Mediol. III. Tit. de Festorum dierum cultu.

V I.

Publicorum peccatorum illecebras, quas homines depravatæ consuetudinis errore decepti, pro nihilo putant, Concionator perpetuo reprehendat, atque in summum odium adducere contendet: ostendetque quam graviter Deum offendant, quam multa mala, atque adeo publicæ etiam calamitates, infinitaque detrimenta inde existant. Spectacula, ludos, ludicrasque res id generis, quæ ab Ethnicorum moribus originem ducunt, disciplinæque Christianæ adversantur, perpetuo detestabitur, execrabitur. Demonstrabit incommoda publicasque inde ærumnas in populum Christianum dimanare. In quam sententiam valde populum confirmabit argumentis, quæ gravissimi viri, Tertullianus, Ciprianus Martyr, Salvianus, & Chrysostomus afferunt; in eoque argumenti genere, nullum aliud omittet, quo tanta corruptela radicitus extirpetur. Choreas, saltationes, ac tripudia, e quibus mortiferæ cupiditates excitantur, de suggestu sæpe graviter reprehendet, atque insectabitur. Scenicæ, personatæque actiones, unde tamquam e quodam seminario, semina malefactorum, ac flagitiorum pene omnium existunt, quam a Christianæ disciplinæ efficiis abhorrentes, quam valde cum Paganorum institutis convenientes, atque Diaboli astu inventæ,

ventæ, omni officio a populo Christiano exterminandæ sint, qua maximâ potest religiosa contentione aget.

Instructiones Prædicationis verbi Dei editæ ex Decreto Concil. Prov. Mediol. III. An. 1573.

VII.

Questi erano gli esercizi, e le occupazioni della Chiesa, e di tutti i Fedeli in questi tempi (*parla dei giorni, che cominciano dalla Domenica di Settuagesima*) cioè di pianti, lagrime, penitenza, reconciliazione, ed altre simili opere per riconciliarci con Dio, e così essere disposti al digiuno quadragesimale: in luogo delle quali tanto ha prevalso il Demonio, che si sono introdotte risse, inimicizie, giuochi, balli, commedie, spettacoli, conviti, crapule, e ogni sorta di dissoluzioni, e offese di Dio.

Questa è la memoria, dilettissimi, dei ricordi del padre nostro santissimo Ambrogio? non dice egli: *Idoli portio est, inebriare vino mentem, ventrem cibo distendere*, SALTATIONIBUS MEMBRA TORQUERE, *& ita pravis actibus occupari, ut cogaris ignorare, quod Deus est?* Non dice egli in questo proposito con l'Apostolo S. Paolo: *Quæ portio justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci cum tenebris? aut quæ pars Fideli cum Infideli? qui consensus templo Dei cum idolis?* Parvi, che queste siano opere di figliuoli della Chiesa? non meritano già questo nome.

Figliuoli veramente ingrati verso la lor madre! Essa piange, eglino ridono: la Chiesa geme per li peccati loro, essi trionfano con li SPETTACOLI, con li quali trionfa di loro il Diavolo. La Chiesa attende sollecitamente nelli suoi officii a placare l'ira di Dio, ed essi s'accordano con ogni sorta di peccati a provocarla maggiormente: la Chiesa con ogni studio cerca di levare ogni profanità e gentilità, e eglino rinnovano l'usanze dei Gentili, ritrovate da Satanasso fino dal principio del Mondo, quando mascheratosi in figura di serpente, ingannò i primi nostri padri: e siccome con quella maschera cagionò la caduta miserabile di tutto il genere umano, così adesso si sforza con la vanità e falsità delle maschere precipitare il mondo nella medesima rovina.

Epistola Past. data Kal. Febr. An. Sal. 1574.

VIII.

A ludis, spectaculis, circulatorumque, atque id genus vilium hominum præstigiis procul estote ... Sic denique cor vestrum corroborate, ut inania spectacula

cula non appetat; a mundi ludis, atque ineptiis abhorreat:

Monitiones editæ tum in Synodo Diœcef. Mediolanen. IV. celebrata An. 1574. tum in Concil. Prov. Mediol. IV. celebrato An. Sal. 1576.

I X.

Fuggi li ridotti; e le bettole, e baratterie, i banchetti, balli, le feſte, le maſchere, e li ſpettacoli vani, dove ſi offende Dio; e guardati non ſolo da parteciparne in altro modo, ma anco da eſſervi preſente.

Ex libello S. Caroli inſcripto: Ricordi per il vivere Criſtiano ad ogni ſtato di perſone &c. edito An. Sal. 1577.

X.

E perchè le moſtruoſe pazzie dei ſpettacoli, giuochi, e voſtri carnevali antepaſſati, hanno avute non picciola parte in provocare Dio a flagellarci con la peſte, e ſe non vi diſtoglierete alfine da queſte ed altre sì fatte coſe indegne della pietà Criſtiana, s'ha a temere di molto maggior gaſtigo. Abbiamo voluto, oltre quello, che vi è ſtato detto da noi in queſta materia, aggiungere anco a queſto noſtro Memoriale il trattato di uno antico Padre uomo dottiſſimo, Salviano Veſcovo di Marſiglia; il quale vi fa toccar con mano, che da tali vanità, e diſſoluzioni, che hanno origine dal paganeſimo, vengono gravi flagelli, e le rovine intiere ſpeſſe volte delle città, e dei popoli Criſtiani; perciocchè, ſiccome in coſe tali, che ſono piene di brutture, vi ſi trova aſſai cibo di Satanaſſo; così vi ſono ordinariamente congiunte in ogni parte grandi offeſe di Dio . . .

Che coſa atta veramente a commovere ognuno, in cui riſieda qualche pietà Criſtiana! vedere il Mondo darſi a ſpaſſi, a giuochi, a ſpettacoli profani, a diſſolute allegrezze; quando le voci di Dio lo chiamano più particolarmente a pianto, a lagrime, a lutto, a ſacco, a ceneri ...

Conſidera poi, Milano, dall'altro canto la gran provvidenza di Dio, il quale ha voluto, che la memoria del benefizio, che hai miracoloſamente ricevuto dell'eſtinzione della peſte, eſtingua, ſeppelliſca, atterri affatto le paſſate memorie de' giuochi, ſpettacoli, maſchere, e brutture del carnevale: anzi che ſia eſtinto il nome iſteſſo, e le buffonerie del Mondo, e ogni altra coſa, che va congiunta con l'opere, e diſſolutezze del carnevale.

Ogni ragione vuole, figliuoli benedetti, che per la gratitudine della grazia ricevu-

ricevuta ve ne allontaniate totalmente, e ve ne fcordiate affatto perpetuamente, e le lafciate. Così appunto in quefto tempo vi ricorda col fuo fermone tuttavia il Padre e protettore voftro S. Ambrogio, il quale vi dice chiaramente, che, poichè avete fentito il beneficio di Dio, lafciate d'andar dietro a' defiderj di cofe profane. Gli antichi Pagani, in tempo che incrudeliva la peftilenza, cominciarono a introdurre sì fatti giuochi e fpettacoli; volete voi ad una certa imitazione loro nella eftinzione della pefte; che è tutta grazia di Dio; ritenere una fimile ufanza di cofe sì efecrabili, e che tanto fpiacciono alla fua divina bontà? Nol fate, figliuoli, nol fate. Reftituite pur una volta a Dio, ed all'onor fuo quefto tempo di Settuagefima e Seffagefima, e Quinquagefima: tempo confecrato a fervitù di fua Divina maeftà, tempo mifteriofo, il quale così tirannicamente con le fue invenzioni il Demonio, e coi fuoi allettamenti il Mondo fi ha già ufurpato.

Odi, odi, Milano, le voci di Dio. Reftituifci, dice Dio, a me quefti facri giorni, che così empiamente erano voltati a fpenderfi contra me, a far guerra al mio regno, a diffipar l'anima dei miei Fedeli, a dar tante caufe di pianto alla mia Chiefa.

Fra tutte le confolazioni, che mi potete dare, figliuoli miei, per quante fatiche, pericoli, e follecitudini, che io abbia giammai, fpecialmente nel tempo della pefte, foftenuti per voi, fia quefta, la quale io defidero fommamente per falute voftra, che vediamo ormai eftinte affatto le profane memorie del Paganefimo, delle quali fi è fervito il Demonio ad occupare in quefti tempi, e per dir così, ad incantare i cuori degli uomini, e a fargli impazzir talmente, che nè anche i più favj, fecondo il Mondo, abbiano vergogna di far pubblica profeffione di pazzia carnevalefca.

Siano ormai perpetuamente bandite le mafchere, con le quali pare, che gli uomini ftudino non folo di trasformarfi; ma di fcancellare in un certo modo quella figura, che Dio ha data loro; anzi alcuni vanno tanto innanzi in quefta brutta pazzia, che rapprefentano quelle metamorfofi antiche con trasformarfi in beftie.

Maledette ed efecrande mafchere, oltre ogni altro rifpetto, anche perchè ci rapprefentano la memoria dell'antica noftra rovina, la quale ci procurò il Demonio, che s'immafcherò da ferpente.

Abominevoli mafchere, fotto le quali fi fanno lecito gli uomini di dir parole difonefte, e fporche, di far gefti, e atti pieni d'impudicizia. Scellerate mafchere, oppugnatrici dell'oneftà, inimiche della gravità, e rovina d'ogni cuftodia, che dentro e di fuori dee avere l'anima d'un buon Criftiano.

Vadano

Vadano ormai perpetuamente in esilio insieme con le maschere, e le commedie, e le favole del Mondo, e li spettacoli profani, coi quali ha questo popolo in questo tempo particolarmente così profanati i santi giorni delle feste, allontanandosi tanto da quel fine, per il quale sono religiosamente instituiti.

Siano banditi quelli detestabili e perniciosi balli tanto inimici della castità dei costumi Cristiani, che sono radici e cagioni di risse, di questioni, di odii, d'ingiurie, d'insolenze, di ferite, di morti: che sono seminarj di lascivia; che più? dai balli procedono rovine perpetue dei corpi, della fama, della roba, ed insomma d'ogni Cristiana disciplina.

Si esterminino dunque i balli, vadano insieme con loro in dispersione tante altre corruttele, con le quali, massimamente in questo tempo, suole il Demonio dilatar così fuor di modo la sua tirannide nei cuori degli uomini.

Liber memorialis editus a S. Carolo An. 1579.

X I.

Sunt plerique, quI tamquam fanatici homines, ethnico more, & joculari quadam licentia Satanæ astu introducta, larvis induti furiantur & bacchantur, choreas ducunt, tripudia agunt, spectacula profana edunt; atque in aliis istiusmodi actionibus usque adeo insaniunt, ut in tanta peccatorum, quæ inde existunt, colluvione, ne culpam quidem agnoscant.

Ex oratione habita in Concilio Prov. Mediol. VI. *celebrato An. sal.* 1582.

X I I.

Caupo.. ne lenones, meretrices, histriones, mimos, & ceteros malæ conditionis homines, nugatoresve apud se diutius hospitari patiatur.

Decretum Concilii Prov. Mediol. VI. *Tit. Quæ ad matrimonium pertinent.*

X I I I.

Si cognovissetis quam turpe sit nobilissimum hominem ad Dei formatum similitudinem, mille expositum periculis, cælestis patriæ hæredem, modo velit, futurum, instar vilissimarum bestiarum saltare, ac tripudiis incumbere, & choreas ducere; terram saltibus vestris non pollueretis, quin potius Ecclesiam genibus tereretis. Si cognovissent plurimi horum temporum juvenes, & forte etiam, quod est turpius, senes, quam periculosa sint Comœdiarum spectacula, quales sint infernalium serpentium latebræ, qualia Dæmonum retia, quibus incautas animas illaqueant, &, quocumque lubet, pertrahunt jucundissima penitus liber-

tate

tate privatas; fugerent certe scenas plusquam patibula; Comœdias plusquam Dæmones ipsos; & quas horas diabolicis illis inventis audiendis atque spectandis tradunt, divinis tribuerent colloquiis, & orationibus.

Homil. in Dom. IX. post Pentecost. dicta An. sal. 1583.

X I V.

Parochus, & Confessarius .:. peccata quædam magis usitata, & quæ maximo sunt fidelibus populis damno & scandalo, studiosius persequatur: contractus, quibus usura palliata inest, ut in cambiis, & venditionibus multis: crimen falsi testis: CHOREAS ET SPECTACULA &c.

Sacramentale Ambrosianum, in quo continentur institutiones pro administratione omnium Sacramentorum, editum a S. Carolo An. sal. 1584. Tit. De Sacramento Pœnitentiæ §. Quæ in ministratione Sacramenti Pœnitentiæ Parochus & Confessarius observet.

X V.

Mundi pompas, choreas, aliaque opera Satanæ consectantibus; eam pœnitentiam imponet, ut in hebdomada mane certis diebus, (id quod in singulos dies etiam faciendum esse gravissime beatus Chrysostomus monet) sancta meditatione sibi proposita, solemnem illam sponsionem, quam per compatres in baptismo sancte fecerunt, redintegrent, intime Deum precando: in qua precatione, firmo stabilique animi proposito statuant se Christo Domino adhærere, renunciareque iterum atque iterum sæculi pompis, operibus tenebrarum, & diabolo in primis, cui se adversarios esse & professi sunt, & profitentur perpetuo.

Ibidem §. De modo imponendæ pœnitentiæ.

F I N I S.